

APARAT REPRESJI
WOBEC
KSIĘDZA JERZEGO
POPIEŁUSZKI
1982-1984

tom I

DOKUMENTY

**APARAT REPRESJI WOBEC
KSIĘDZA JERZEGO POPIEŁUSZKI
1982–1984**

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

APARAT REPRESJI WOBEC KSIĘDZA JERZEGO POPIEŁUSZKI 1982–1984 tom I

Wstęp
Jan Żaryn

Redakcja naukowa
Jolanta Mysiakowska

Wybór i opracowanie
Jakub Gołębiowski, Jolanta Mysiakowska, Anna K. Piekarska

WARSZAWA 2009

Publikacja przygotowana w ramach prac naukowo-badawczych
Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
Instytutu Pamięci Narodowej

Recenzenci

prof. dr hab. Wiesław Jan Wysocki, dr Jacek Żurek

Opracowanie graficzne
Krzysztof Findziński

Redakcja

Anna K. Piekarska

Korekta

Mirosław Filipiak, Anna K. Piekarska

Redakcja techniczna

Andrzej Broniak

Indeks

Jakub Gołębiowski, Jolanta Mysiakowska, Anna K. Piekarska

Skład i łamanie

Wojciech Czaplicki

Zdjęcia na okładce:

Erazm Ciołek i Tomasz Wesołowski

© Copyright by Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Warszawa 2014

Seria „Dokumenty”: tom 33
ISBN 978-83-7629-485-8

Zapraszamy na naszą stronę internetową
www.ipn.gov.pl
oraz do księgarni internetowej
www.ipn.poczytaj.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	15
Nota redakcyjna	65
Dokumenty	69
Rozdział I	69
Nr 1. 1982 luty 22, Warszawa – Fragment notatki kierownika Sekcji 6 Wydziału III-2 KS MO w Warszawie Edwarda Kwiatkowskiego z doniesienia TW ps. „Tarcza” dotyczącej spotkania z ks. Jerzym Popiełuszką 21 lutego 1982 roku.....	71
Nr 2. 1982 czerwiec 27, [Warszawa] – Fragment notatki inspektora Wydziału III-2 KS MO w Warszawie por. Janusza Piesto z doniesienia TW ps. „Tarcza” dotyczącej przebiegu mszy w intencji Ojczyzny 27 czerwca 1982 roku.....	76
Nr 3. 1982 lipiec 23, Warszawa – Notatka kierownika Sekcji 2 Wydziału IV KS MO kpt. Romana Dobrzyńskiego ze spotkania z TW ps. „Kustosz”.....	78
Nr 4. 1982 sierpień 30, Warszawa – Pismo kierownika Urzędu do spraw Wyznań, Adama Łopatki, do sekretarza Episkopatu Polski abp. Bronisława Dąbrowskiego dotyczące nabożeństwa odprawionego przez ks. Popiełuszkę 29 sierpnia 1982 roku.....	80
Nr 5. 1982 listopad 26, Warszawa – Pismo Jerzego Śliwińskiego, dyrektora Wydziału do spraw Wyznań Urzędu m.st. Warszawy do Kurii Metropolitalnej dotyczące „antypaństwowej” działalności ks. Jerzego Popiełuszki.....	82
Nr 6. 1982 listopad 30, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki z doniesienia TW ps. „Jankowski”.....	85
Nr 7. 1982 grudzień 6, [Warszawa] – Fragment notatki starszego inspektora Wydziału III-2 KS MO w Warszawie por. Janusza Piesto z doniesienia TW ps. „Tarcza” dotyczącej spotkania z ks. Jerzym Popiełuszką 6 grudnia 1982 roku.....	87
Nr 8. 1983 styczeń 11, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki ze spotkania z TW ps. „Jankowski”.....	89
Nr 9. 1983 sierpień 29, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki z doniesienia TW ps. „Jankowski”.....	91
Nr 10. 1983 sierpień 30, Warszawa – Pismo dyrektora zespołu w Urzędzie do spraw Wyznań Aleksandra Wołowicza, do sekretarza Konferencji Episkopatu Polski abp. Bronisława Dąbrowskiego dotyczące przebiegu nabożeństwa odprawionego przez ks. Jerzego Popiełuszkę 28 sierpnia 1983 roku.....	93
Nr 11. 1983 wrzesień 5, Warszawa – Pismo dyrektora Gabinetu Prezesa Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk Kazimierza Garnysa do naczelnicy	

ka Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppłk. Adama Adamskiego	95
Nr 12. 1983 wrzesień 21, Warszawa – Notatka urzędowa starszego inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	97
Nr 13. 1983 wrzesień 22, Warszawa – Postanowienie o wszczęciu śledztwa wobec ks. Jerzego Popiełuszki przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie	98
Nr 14. 1983 wrzesień 30, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki z doniesienia TW ps. „Jankowski”	99
Nr 15. 1983 październik 14, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Wojciecha Walendy przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	101
Nr 16. 1983 październik 25, Warszawa – Pismo dyrektora Wydziału do spraw Wyznań Urzędu m.st. Warszawy Jerzego Śliwińskiego do Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych dotyczące interwencji w Kurii Metropolitalnej w Warszawie w sprawie kazań ks. Jerzego Popiełuszki.	103
Nr 17. 1983 listopad, Warszawa – Wyciąg z notatki służbowej ze spotkania z TW ps. „Jankowski”	106
Nr 18. 1983 listopad 15, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Bohdana Kozika przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	108
Nr 19. 1983 listopad 17, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Sergiusza Morencza przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	111
Nr 20. 1983 listopad 17, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Wojciecha Janusa przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	113
Nr 21. 1983 listopad 17, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Davida Ensora przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	115
Nr 22. 1983 listopad 21, Warszawa – Informacja zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Warszawie kpt. Józefa Flakiewicza	117
Nr 23. 1983 listopad 29, Warszawa – Notatka informacyjna wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Anny Jackowskiej dotycząca ks. Jerzego Popiełuszki.	119
Nr 24. 1983 listopad 30, Warszawa – Notatka Biura Śledczego MSW dotycząca ks. Jerzego Popiełuszki	123
Nr 25. 1983 grudzień, Warszawa – List prokuratora Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Zygmunta Papierza do prymasa Polski kard. Józefa Glempa.	125
Nr 26. 1983 grudzień 3, Warszawa – Referat dyrektora Biura Organizacyjno-Prawnego MSW mjr. Jerzego Karpacza wygłoszony na konferencji zorganizowanej przez Akademię Spraw Wewnętrznych i Departament IV MSW	127
Nr 27. 1983 grudzień 5, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Czesława Sulejki przez zastępcę naczelnika Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu	

Spraw Wewnętrznych kpt. Józefa Flakiewicza	134
Nr 28. 1983 grudzień 5, Warszawa – Notatka informacyjna wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Anny Jackowskiej dotycząca ks. Jerzego Popiełuszki.	135
Nr 29. 1983 grudzień 7, Warszawa – Notatka Biura Śledczego MSW w sprawie śledztwa dotyczącego ks. Jerzego Popiełuszki	137
Nr 30. 1983 grudzień 12, Warszawa – Postanowienie Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie o przedstawieniu zarzutów ks. Jerzemu Popiełuszce	139
Nr 31. 1983 grudzień 12, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez wiceprokurator wojewódzką Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Annę Jackowską.	141
Nr 32. 1983 grudzień 12, [Warszawa] – Załącznik do informacji sytuacyjnej dotyczący przesłuchania ks. Jerzego Popiełuszki w Prokuraturze Wojewódzkiej w Warszawie	144
Nr 33. 1983 grudzień 12, Warszawa – Notatka urzędowa wiceprokurator wojewódzkiej Anny Jackowskiej w sprawie odbierania poczty kierowanej z prokuratury do ks. Jerzego Popiełuszki.	146
Nr 34. 1983 grudzień 13, Warszawa – Postanowienie Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie o uzupełnieniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów ks. Jerzemu Popiełuszce	147
Nr 35. 1983 grudzień 13, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez wiceprokuratora Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Jana Traczewskiego	149
Nr 36. 1983 grudzień 13, Warszawa – Notatka kierownika Sekcji 2 Wydziału IV Komendy Stołecznej Milicji Obywatelskiej kpt. Romana Dobrzyńskiego ze spotkania z TW ps. „Kustosz”	151
Nr 37. 1983 grudzień 13, [Warszawa] – Załącznik do informacji sytuacyjnej dotyczący przesłuchania ks. Jerzego Popiełuszki w Prokuraturze Wojewódzkiej w Warszawie	154
Nr 38. 1983 grudzień 14, Warszawa – Notatka urzędowa inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Lecha Łuckiego w sprawie przeprowadzenia badań lekarskich i zwolnienia z aresztu ks. Jerzego Popiełuszki.	155
Nr 39. [1983 grudzień 14, Warszawa] – Pismo ks. Jerzego Popiełuszki do bp. Władysława Miziołka i ks. Zdzisława Króla dotyczące jego duszpasterskiej działalności.	156
Nr 40. 1983 grudzień 18, Warszawa – Oświadczenie ks. Jerzego Popiełuszki . . .	158
Nr 41. 1983 grudzień 20, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Małgorzaty Załawy przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	159
Nr 42. 1983 grudzień 21, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Krystyny Wójcik przez ppor. Czesława Okonia	161
Nr 43. 1983 grudzień 21, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Waldemara Chrostowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	163

Nr 44. 1983 grudzień 21, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Wandy Brockiej przez ppor. Czesława Okonia	168
Nr 45. 1983 grudzień 21, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Zofii Dec przez por. Andrzeja Antczaka	170
Nr 46. 1983 grudzień 22, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Stanisława Bażanowa przez ppor. Czesława Okonia	172
Nr 47. 1983 grudzień 22, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Marka Dąbrowskiego przez inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych kpt. Mariana Buczkowskiego	174
Nr 48. 1983 grudzień 22, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Krystyny Orygi przez inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych por. Witolda Józwiaka	177
Nr 49. 1983 grudzień 23, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Antoniego Zalewskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	179
Nr 50. 1983 grudzień 29, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Danieli Kosieradzkiej przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	181
Nr 51. 1984 styczeń – Plan kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych por. Mieczysława Chyłkiewicza w sprawie czynności operacyjno-śledczych przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszcze	183
Nr 52. 1984 styczeń 4, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka ks. Leona Kantorskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	187
Nr 53. 1984 styczeń 6, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Zofii Raczyńskiej przez inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych starszego sierżanta Krzysztofa Jędrzejewskiego.	189
Nr 54. 1984 styczeń 6, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Macieja Dzikowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	191
Nr 55. 1984 styczeń 6, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Agnieszki Szymańskiej przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	192
Nr 56. 1984 styczeń 6, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Gabriela Pawluka przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	193
Nr 57. 1984 styczeń 6, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Jolanty Rzepeckiej przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	194
Nr 58. 1984 styczeń 10, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Zbigniewa Dymiskiewicza przez por. Małgorzatę Leszczyńską	195
Nr 59. 1984 styczeń 11, Warszawa – Meldunek sytuacyjny naczelnika Wydziału IV Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppłk. Czesława Sulejki	196
Nr 60. 1984 styczeń 12, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego	

Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	198
Nr 61. 1984 styczeń 13, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki ze spotkania z TW ps. „Jankowski”.	200
Nr 62. 1984 styczeń 16, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	201
Nr 63. 1984 styczeń 17, Warszawa – Notatka urzędowa kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza dotycząca śledztwa w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki.	204
Nr 64. 1984 styczeń 19, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Jarosława Cherczyńskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	205
Nr 65. 1984 styczeń 26, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	207
Nr 66. 1984 styczeń 26, Warszawa – Notatka urzędowa kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	209
Nr 67. 1984 styczeń 31, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	211
Nr 68. 1984 styczeń 31, [Warszawa] – Szyfrogram zastępcy szefa Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ds. Służby Bezpieczeństwa płk. Stefana Jedynaka do dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych	212
Nr 69. 1984 luty 6, Warszawa – <i>Pro memoria</i> zastępcy sekretarza Episkopatu Polski ks. Jerzego Dąbrowskiego w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki	214
Nr 70. 1984, Warszawa – Projekt odpowiedzi na <i>Pro memoria</i> bp. Jerzego Dąbrowskiego w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki.	216
Nr 71. 1984 luty 10, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	217
Nr 72. 1984 luty 22, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	219
Nr 73. 1984 luty 23, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Haliny Rożko przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	221
Nr 74. 1984 luty 24, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Małgorzaty Załawy-Dąbrowskiej przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	223
Nr 75. 1984 luty 24, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Janusza Dąbrowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	225
Nr 76. 1984 luty 27, Warszawa – Informacja dzienna Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych dotycząca przebiegu mszy w intencji Ojczyzny odprawionej przez	

ks. Jerzego Popiełuszkę 26 lutego 1984 roku	227
Nr 77. 1984 marzec 6, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	229
Nr 78. 1984 marzec, Warszawa – Notatka informacyjna w sprawie <i>Pro memoria</i> bp. Jerzego Dąbrowskiego.	232
Nr 79. 1984 marzec 10, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki ze spotkania z TW ps. „Jankowski”.	235
Nr 80. 1984 marzec 28, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	237
Nr 81. 1984 kwiecień 3, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Wacławy Krawczyk przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	240
Nr 82. 1984 kwiecień 11, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	242
Nr 83. 1984 kwiecień 26, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Gintera Kupki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	244
Nr 84. 1984 kwiecień 26, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Tadeusza Zientkowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	247
Nr 85. 1984 kwiecień 26, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Bolesława Olszowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	250
Nr 86. 1984 kwiecień 27, Warszawa – Odpis protokołu przesłuchania świadka Elżbiety Siwek przez inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych kpt. Mariana Buczkowskiego.	253
Nr 87. 1984 kwiecień 27, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Jana Lewandowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	255
Nr 88. 1984 kwiecień 27, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Krzysztofa Adamczyka przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	256
Nr 89. 1984 kwiecień 27, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Józefa Żyły przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	258
Nr 90. 1984 maj 18, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Ireny Trudnos-Koszewskiej przez ppor. Czesława Okonia.	260
Nr 91. 1984 maj 22, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Piotra Piotrowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	263
Nr 92. 1984 maj 25, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Mariana Popowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu	

Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	267
Nr 93. 1984 maj 25, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Jerzego Gawryszuka przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	269
Nr 94. 1984 maj 30, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Włodzimierza Lecha przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza.	271
Nr 95. 1984 maj 30, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Zbigniewa Mileja przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza	273
Nr 96. 1984 czerwiec 18, Warszawa – Informacja naczelnika Wydziału IV Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych mjr. Leszka Wolskiego dotycząca spotkania bp. Kazimierza Romaniuka i ks. Zdzisława Króla z dyrektorem Wydziału ds. Wyznań Jerzym Śliwińskim	275
Nr 97. 1984 czerwiec 26, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez starszego inspektora Wydziału IV Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych por. Ryszarda Czarnego	277
Nr 98. 1984 lipiec 2, Warszawa – Postanowienie Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie o uzupełnieniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów ks. Jerzemu Popiełuszce	280
Nr 99. 1984 lipiec 2, Warszawa – Uzasadnienie postanowienia o zmianie zarzutów postawionych ks. Jerzemu Popiełuszce	281
Nr 100. 1984 lipiec 2, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez podprokuratora Prokuratury Wojewódzkiej Zofię Mierzejewską	282
Nr 101. 1984 lipiec 12, Warszawa – Akt oskarżenia Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszce	283
Nr 102. 1984 sierpień 24, Warszawa – Postanowienie Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy o umorzeniu postępowania karnego wobec ks. Jerzego Popiełuszki	290
Nr 103. 1984 sierpień 24, Warszawa – Protokół posiedzenia Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy w sprawie zastosowania amnestii i umorzenia postępowania wobec ks. Jerzego Popiełuszki	292
Nr 104. 1984 wrzesień 18, Warszawa – Szyfrogram dyrektora Departamentu IV MSW gen. bryg. Zenona Płatka.	293
Nr 105. 1984 październik 17, [Warszawa] – Fragment notatki kierownika Sekcji 8 Wydziału III-2 KS MO w Warszawie por. Janusza Piesto z doniesienia TW ps. „Miecz” dotyczącej spotkania z ks. Jerzym Popiełuszką 16 października 1984 roku	295
Nr 106. 1984 grudzień 10, Warszawa – Sprawozdanie z postępowania dyscyplinarnego wobec naczelnika Wydziału IV SUSW ppłk. Leszka Wolskiego.	298
Rozdział II	303
Nr 107. 1984 październik 20, Warszawa – Meldunek operacyjny naczelnika Wydziału IV Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppłk. Leszka Wolskiego do	

naczelnika Wydziału IV Departamentu IV MSW oraz dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych	305
Nr 108. 1984 październik 21, Warszawa – Decyzja nr 030 ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszczaka o powołaniu Grupy Operacyjno-Śledczej w związku z uprowadzeniem ks. Jerzego Popiełuszki	307
Nr 109. 1984 październik 24, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 24 października 1984 roku	311
Nr 110. 1984 październik 24, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 24 października 1984 roku	315
Nr 111. 1984 październik 25, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 25 października 1984 roku	317
Nr 112. 1984 październik 26, Warszawa – Decyzja ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszczaka dotycząca organizacji działań resortu spraw wewnętrznych w związku z sytuacją w kraju powstałą po uprowadzeniu ks. Jerzego Popiełuszki	322
Nr 113. 1984 październik 26, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 26 października 1984 roku	327
Nr 114. 1984 październik 27, Warszawa – Informacja dzienna dotycząca sytuacji w kraju po porwaniu ks. Jerzego Popiełuszki	330
Nr 115. 1984 październik 28, Warszawa – Informacja dzienna dotycząca sytuacji w kraju po porwaniu ks. Jerzego Popiełuszki	332
Nr 116. 1984 październik 29, Warszawa – Decyzja nr 033/84 ministra spraw wewnętrznych z 29 października 1984 roku w sprawie zniesienia stanu podwyższonej gotowości	334
Nr 117. 1984 październik 29, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 29 października 1984 roku	335
Nr 118. 1984 październik 29, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 29 października 1984 roku	340
Nr 119. 1984 październik 30, Warszawa – Decyzja nr 034 ministra spraw wewnętrznych z 30 października 1984 roku w sprawie wprowadzenia stanu podwyższonej gotowości	342
Nr 120. 1984 październik 30, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 30 października 1984 roku	343
Nr 121. 1984 październik 30, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 30 października 1984 roku	345
Nr 122. 1984 październik 30, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 30 października 1984 roku	347
Nr 123. 1984 październik 30, Warszawa – List prymasa Polski kard. Józefa Glempa do rodziców ks. Jerzego Popiełuszki	349
Nr 124. 1984 październik 31, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 31 października 1984 roku	350
Nr 125. 1984 październik 31, Warszawa – List gen. Czesława Kiszczaka do bp. Jerzego Dąbrowskiego, zastępcy Sekretarza Episkopatu Polski	351
Nr 126. 1984 listopad 2, Warszawa – Uchwała Rady Robotniczej Huty Warszawa w związku z porwaniem i zabójstwem ks. Jerzego Popiełuszki	352

Nr 127. 1984 listopad 3, Warszawa – Informacja dzienna Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych dotycząca przebiegu uroczystości pogrzebowych ks. Jerzego Popiełuszki.	354
Aneks.	359
Nr 128. 1995 styczeń 26, Warszawa – Rewizja nadzwyczajna prokuratora generalnego od postanowienia Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy z 24 sierpnia 1984 roku w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki.	361
Nr 129. 1995 marzec 15, Warszawa – Protokół rozprawy rewizyjnej Sądu Najwyższego w Warszawie w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki.	370
Nr 130. 1995 marzec 15, Warszawa – Postanowienie Sądu Najwyższego w Warszawie podczas rewizji nadzwyczajnej o umorzeniu postępowania karnego w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki.	372
Wykaz skrótów.	377
Indeks	381

WSTĘP

W latach 1980–1981 Kościół katolicki w Polsce (hierarchia, znakomita większość duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz aktywna część katolików świeckich) wsparł powstawanie centralnych i lokalnych struktur Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”¹. Z kolei, siła robotniczej „Solidarności” promieniowała w okresie jej legalnej działalności (w ciągu 16 miesięcy, tj. do 13 grudnia 1981 r.) na inne środowiska: akademickie, wiejskie czy też twórcze. Powstawały zatem nowe organizacje (Niezależne Zrzeszenie Studentów, NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” itd.), bądź też w działających stowarzyszeniach, po raz pierwszy w dziejach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, odbywały się demokratyczne wybory do władz centralnych i lokalnych (np. w Związku Literatów Polskich wybrano na prezesa Jana J. Szczepańskiego, pisarza i publicystę z „Tygodnika Powszechnego”). Przestrzeń publiczna stawała się powoli, i w ciągłej walce z systemem „nomenklaturowym”, dobrem społeczeństwa, a nie jedynie władzy partyjno-rządowej. W procesach tych instytucjonalny Kościół katolicki uczestniczył w różny sposób – w skali ogólnokrajowej, poprzez diecezje, zgromadzenia zakonne, księży proboszczów i duszpasterzy włączających się czynnie w proces budowania samorządnej Rzeczypospolitej. Kapłani stawali się bardziej rozpoznawalni wśród szerszej społeczności wiernych, w tym osób, które nie zawsze chodziły do kościoła. Wszelkim uroczystościom, w tym rocznicowym, towarzyszyły nabożeństwa, obecność kapłanów uświetniała odsłanianie tablic i pomników, święcono sztandary. Symbolicznym znakiem wybijania się narodu i jego poszczególnych stanów na niepodległość stawał się krzyż obecny w latach 1980–1981 w fabrycznych salach i zakładach pracy oraz w szkołach. W terenie pierwsze spotkania założycielskie struktur „Solidarności”, nieposiadającej od razu lokali, odbywały się w domach parafialnych, w salkach katechetycznych, przy wsparciu organizacyjnym, prawnym i koncepcyjnym miejscowych kapłanów i biskupów (bądź delegowanych przez nich świeckich – taką funkcję pełnili m.in. Wiesław Chrzastowski i Romuald Kukołowicz, którego pośrednictwo wpłynęło w sposób zasadniczy na zażegnanie konfliktu po wybuchu „prowokacji bydgoskiej” w marcu 1981 r.)². Lektura

¹ Zob. więcej: J. Żaryn, *Kościół wobec NSZZ „Solidarność”* [w:] *Droga do niepodległości. Solidarność 1980–2005*, Warszawa 2005, s. 65–85; por. literatura podstawowa: *idem, Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944–1989)*, Warszawa 2003; A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce (1945–1989)*, Kraków 2003; Z. Zieliński, *Kościół katolicki w Polsce 1944–2002*, Radom 2003.

² Tak było np. w Gorzowie Wielkopolskim, pierwsze spotkanie Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego „S” odbyło się w parafii katedralnej, która od tej pory (także w okresie stanu wojennego) stanowiła główny ośrodek wsparcia dla miejscowego ruchu solidarnościowego (D. Śmierczalski-Wachocz, *Partia*

listów pasterskich, a przede wszystkim komunikatów z plenarnych posiedzeń Konferencji Episkopatu Polski, wskazuje, iż hierarchowie zdawali sobie sprawę z zagrożeń wynikających z naruszenia podstaw systemu totalitarnego państwa przez coraz lepiej organizujący się naród. Choć Prymas Tysiąclecia zmarł w maju 1981 r., jego wpływ na stanowisko hierarchii wobec „Solidarności” był ogromny. Prymas Wyszyński wielokrotnie twierdził, że ruch musi okrzepnąć, a władze muszą mieć więcej czasu na zaakceptowanie – wbrew sobie – nowego bytu społecznego³. „Szlachetny zryw ku odnowie moralnej, zawodowej, społecznej i gospodarczej, który ogarnia wszystkie warstwy społeczne, budzi nadzieję na skuteczne i trwałe przewyciężenie zaistniałych kryzysów własnymi siłami samych Polaków” – pisano w komunikacie ze 178 konferencji plenarnej EP z 11–12 marca 1981 r. – „Decyzje pochopne prowadzą do szkodliwych napięć społecznych i osłabiają proces stabilizacji życia w kraju. Roztropność w działaniu jest obecnie potrzebna szczególnie w dochodzeniu należnych praw i w utrzymywaniu porządku publicznego”⁴. Przez swoje nauczanie hierarchowie wpływali pozytywnie na proces „samozwijania się rewolucji solidarnościowej”, podyktowany realnym – jak się wydawało – niebezpieczeństwem wkroczenia na ziemię polskie obcych formacji zbrojnych Układu Warszawskiego. W tym samym czasie, jak dziś wiemy, władze komunistyczne w Polsce wspierane przez ZSRS i obowiązującą w bloku „doktrynę Breżniewa” przygotowywały się do wprowadzenia stanu wojennego i zniszczenia blisko dziesięciomilionowego ruchu „Solidarności” własnymi rękami⁵.

W nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r., gdy w Gdańsku kończyły się właśnie obrady Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”, a w Warszawie trwała przerwa w obradach Kongresu Kultury Polskiej, wojsko rozpoczęło pacyfikację kraju. Już pierwszej nocy w ramach operacji „Jodła” zatrzymano ponad 3 tys. ludzi, których skierowano do wcześniej przygotowanych 52 zakładów karnych – tzw. internatów. W sumie na wcześniej sporządzonych listach znajdowało się ok. 10 tys. nazwisk; jednocześnie, w internatach zamknięto najwyżej ok. 5 tys. osób, w tym 313 kobiet⁶. Wśród internowanych znaleźli się także katolicy świeccy (członkowie Klubu Inteligencji Katolickiej i wykładowcy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego). W ramach operacji „Azalia” zajęto środki łączności; telewizja i radio przerwały nadawanie zaplanowanych programów i transmitowały od rana przemówienie gen. Wojciecha Jaruzelskiego. Ogłosił on wprowadzenie stanu wojennego i zawiązanie Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego. Wyłączono telefony, wstrzymano loty zagraniczne, zamknięto wszystkie przejścia graniczne. Na ulicach większych miast Polski pojawiły się oddziały ZOMO, skoty – bojowe wozy opancerzone – i czołgi.

komunistyczna wobec Kościoła i przejawów wiary katolickiej w swoich szeregach na przykładzie Śródkowego Nadodrza w latach 1945–1989, Warszawa–Ząbki [2006], s. 364–365 i in.).

³ O relacjach kardynała Stefana Wyszyńskiego z ludźmi „Solidarności” i jego pozytywnym wpływie na biskupów, a także na Lecha Wałęsę, wspominał ostatnio abp Tadeusz Gocłowski: „Kiedy »Solidarność« przeszła być ruchem w stoczni, a stała się ruchem angażującym niemal całą Polskę, warto było skorzystać z roztropności ojca narodu, jakim był Wyszyński” (*Świadek. Tadeusz Gocłowski. Z abp Tadeuszem Gocłowskim rozmawia Adam Hlebowicz*, Warszawa 2008, s. 94–95; cyt. s. 97).

⁴ *Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski 1945–2000*, wstęp i oprac. J. Żaryn, Poznań 2006, s. 243.

⁵ A. Dudek, *Dzieje dziesięciomilionowej „Solidarności” (1980–1981)* [w:] *Droga do niepodległości...*, s. 19–64; S. Cenckiewicz, *Powstrzymać powódź kontrrewolucji*, *ibidem*, s. 86–106 (tamże literatura przedmiotu).

⁶ Więcej szczegółów i danych statystycznych, zob. *Stan wojenny w dokumentach władz PRL 1980–1983*, oprac. B. Kopka, G. Majchrzak, Warszawa 2001, s. 17, dok. 7, dok. 54; o internowanych kobietach zob. *Kobiety internowane. Goldap 1982*, red. E. Rogalewska, Białystok 2008.

Wprowadzono dekrety państwowe, które miały zalegalizować trwające już działania wojska, Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa. Wyznaczono godzinę milicyjną (od 22.00 do 6.00), zawieszono NSZZ „Solidarność” i większość stowarzyszeń, w tym katolickie (np. KIK-i, których powstało w okresie „karnawału” kilkanaście, a także Społeczny Komitet Budowy Pomnika Pomordowanych w 1970 r. w Gdańsku i analogiczny w Gdyni) oraz niemal wszystkie pisma. Zmilitaryzowano niektóre zakłady pracy (stocznie, kopalnie), w których spodziewano się podjęcia akcji strajkowej. Przerwano naukę w szkołach i na uczelniach wyższych. W ramach operacji o kryptonimie „Klon” rozpoczęto przeprowadzanie rozmów ostrzegawczych z osobami, które podejrzewano o zaangażowanie się przeciwko stanowi wojennemu.

Polityka wyznaniowa władz komunistycznych, poczynszy od jesieni 1947 r. aż po 1981 r. przeżywała różnorodne etapy. W latach stalinowskich przeważała polityka siły, po 1956 r. nęcano Kościoł raczej środkami administracyjnymi. Skutkiem stosowania represji bezpośrednich było aresztowanie i więzienie w latach 1944–1956 ok. 10 proc. stanu kapłańskiego, w tym wielu biskupów z prymasem Stefanem Wyszyńskim na czele. Z kolei, przepisy prawa finansowego, budowlanego czy o stowarzyszeniach skutecznie ograniczały naturalny rozwój katolicyzmu w Polsce po krótkotrwałej odwilży październikowej 1956 r. Nigdy w dziejach powojennej Polski nie zrezygnowano całkowicie z obydwu form nacisku na Kościół. Świadczą o tym także wydarzenia z lat 1981–1989. W rozesłanym przed 13 grudnia 1981 r. do komend wojewódzkich MO tekście dekretu o stanie wojennym, w art. 35 czytamy: „1. Tworzenie i przekształcanie, znoszenie oraz ustalanie granic terytorialnych i siedzib jednostek organizacyjnych Kościołów i związków wyznaniowych, a także obsadzanie stanowisk kościelnych wymaga zgody kierownika Urzędu do spraw Wyznań, w odniesieniu do diecezji (równorzędnych) albo wojewody w odniesieniu do parafii (albo równorzędnych). 2. W razie obsadzenia stanowiska kościelnego bez zgody, o której mowa w ust. 1 lub wykonywania funkcji kościelnych w sposób zagrażający interesom bezpieczeństwa lub obronności państwa, jak również w razie powzięcia uzasadnionego przypuszczenia możliwości takiego ich wykonywania, właściwy organ administracji państwowej określony w ust. 1 może podjąć niezbędne środki administracyjne. 3. Zasady i tryb postępowania w sprawach, o których mowa w ust. 1 i 2 określa prezes Rady Ministrów w drodze rozporządzenia”⁷. Nawiązywano tym samym wprost do narzuconego Kościołowi dekretu z 9 lutego 1953 r., który stał się pośrednią przyczyną aresztowania ówczesnego prymasa Polski, kardynała Stefana Wyszyńskiego. W tym kontekście warto przypomnieć, że bezpośrednią przyczyną internowania prymasa była jego odmowa publicznego potępienia biskupa Czesława Kaczmarka, przez sąd i propagandę skazanego za szpiegostwo i zdradę interesów państwa polskiego. Zmuszanie, pod szantażem, do legitymizowania zbrodni przez rzeczywisty autorytet i tym samym deprecjonowanie jego znaczenia w narodzie, na długie lata stało się jedną z „gier operacyjnych” stosowanych wobec Kościoła hierarchicznego, także w latach osiemdziesiątych. Przedstawiony powyżej zapis w dekrecie o stanie wojennym stał się powodem interwencji bp. Bronisława Dąbrowskiego, sekretarza KEP u Kazimierza Barcikowskiego, której rezultatem było wycofanie z tekstu dekretu wspomnianego

⁷ Dekret Rady Państwa z dnia 13 XII 1981 r. o stanie wojennym, „Monitor Dolnośląski”, s. 2. Dziękuję mgr. Grzegorzowi Majchrzakowi za udostępnienie mi tego materiału.

artykułu⁸. Władze brały zatem pod uwagę możliwość zastosowania wobec prymasa Polski szantażu, z czego – z nieznanych do końca powodów – zrezygnowano⁹.

Nie był to jedyny przykład odwoływania się ekipy stanu wojennego do dziedzictwa czasów stalinowskich. Podejmowane od jesieni 1947 r. działania, prowadzące do powstania społeczeństwa ateistycznego, stanowiły dziedzictwo pozwalające na stosowanie (na ogół wybiórczo) represji wobec wybranych ludzi Kościoła, aż do nadania sobie prawa do popełnienia zbrodni zabójstwa włącznie. Warto wspomnieć postaci ks. Michała Pilipca, kapelana Armii Krajowej na Rzeszowszczyźnie, jesienią 1944 r. torturowanego i zamordowanego przez miejscowy Urząd Bezpieczeństwa, czy też – mniej znanego – ks. Stanisława Ziółkowskiego, zastrzelonego kilka miesięcy po pogromie kieleckim przez dziesięcioletniego funkcjonariusza MO Bolesława Bajera. Szczególnie ta druga zbrodnia wpisuje się w scenariusz propagandowy znany nam także z procesu toruńskiego z 1985 r.: młody funkcjonariusz, psychicznie niezrównoważony i pochodzący z ateistycznej rodziny, stał się rzekomą ofiarą kapłana agresywnego w swym kaznodziejskim zapale. W propagandzie przeciwstawiano się tezie o politycznym i instytucjonalnym charakterze zabójstwa, przenosząc odpowiedzialność za czyn na grunt „porachunków” prywatnych. Wedle tego schematu, kapłan miał nadużywać prawa do wolności wyznania i sumienia, a władza stawała po stronie bezwyznaniowej mniejszości (od sierpnia 1949 r. do końca PRL na straży bezpieczeństwa rzekomo nękaney mniejszości bezwyznaniowej stało prawo stanowione, narzucone przez komunistów i dowolnie interpretowane przez aparat bezpieczeństwa, ścigający „przestępców”¹⁰). W rezultacie ofiara (kapłan) stawała się katem, a zbrodniarz (milicjant) ofiarą. Mimo to nie udało się zniszczyć autorytetu kapłana; w jego pogrzebie uczestniczyło ok. 20 tys. osób, co stanowiło także demonstrację kielczan wobec hańbiącego mieszkańców procesu rzekomych sprawców lipcowego pogromu¹¹. Twórcy stanu wojennego, a w ślad za nimi kierownictwo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, podczas dochodzeń w sprawach o domniemane przestępstwa polityczne duchowieństwa mogli stosować przepis art. 194 kk, który brzmiał: „Kto przy wykonywaniu obrzędów lub innych funkcji religijnych nadużywa wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL podlega karze wolności od roku do lat 10”. O sile tego przepisu przypominał w grudniu 1983 r. mjr Jerzy Karpacz, dyrektor Biura Organizacyjno-Prawnego MSW, podczas konferencji, która – jak sądzę – przygotowała klimat pod zabójstwo żoliborskiego kapłana¹². Pod takim także zarzutem, we wrześniu

⁸ Por. *Stan wojenny w Polsce. Dokumenty i materiały archiwalne 1981–1983*, red. T. Walichnowski, Warszawa 2001, s. 34.

⁹ P. Piotrowski, *Władze wobec Kościoła dolnośląskiego*, mps, s. 2. Autor twierdzi, że konsekwencją zatarcia tego artykułu było wstrzymanie SB przed internowaniem księży wybranych już do zatrzymania.

¹⁰ Zob. więcej o dekreście z 5 VIII 1949 r. (obowiązywał do 1969 r.) i jego dalszych przekształceniach: A. Kochański, *Polska 1944–1991. Informator historyczny*, t. 1, Warszawa 1996, s. 287 (dekret ten został uchylony ustawą z 19 IV 1969 r. o „przepisach wprowadzających kodeks karny”, z tego samego roku; przepisy uchylonego dekretu weszły do art. 194 i 195 kk).

¹¹ R. Gryz, *Ziółkowski Stanisław (1904–1946)* [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989. Pomordowani – więzieni – wygnani*, red. J. Myszor, przy współudziale J. Żurka, Warszawa 2003, t. 2, s. 336–338; J. Żurek, *W obliczu śmierci. Zabójstwa osób duchownych w powojennej Polsce (1944–1989)* [w:] *Represje wobec osób duchownych i konsekrowanych w PRL w latach 1944–1989*, red. A. Grześkowiak, Lublin 2004, s. 286–297; G. Miernik, *Życie codzienne w Kielcach 1945–1946/1947* [w:] *Wokół pogromu kieleckiego*, t. 2, red. L. Bukowski, A. Jankowski i J. Żaryn, Kielce 2008, s. 89–91.

¹² Zob. dokument nr 26.

1983 r. wiceprokurator Anna Jackowska, na podstawie materiału zebranego przez SB, rozpoczęła śledztwo i przygotowanie aktu oskarżenia przeciwko ks. Jerzemu¹³. Warto zatem przypomnieć, że kpt. Grzegorz Piotrowski miał nie wytrzymać psychicznej presji, wywieranej przez ks. Jerzego i jego postawę rzekomo antypaństwową i naruszającą godność oficera SB.

Cytowany wyżej, oprotestowany przez EP, fragment dekretu stanu wojennego świadczył i o tym, że władze, przewidując negatywną reakcję Kościoła, wybierały – z dorobku minionej epoki – narzędzia nacisku na rządców diecezji, by ci poskromili aktywniejszych duchownych i przenieśli ich na inne stanowiska kościelne¹⁴. W pierwszym okresie stanu wojennego władzom zależało jednak przede wszystkim na neutralizacji hierarchów Kościoła katolickiego, a najlepiej na włączeniu ich do krwioobiegu oficjalnej propagandy, nawołującej do zaniechania protestów, strajków w zakładach pracy oraz ulicznych wystąpień. Skrywane na początku zamiary władz państwowych stały się bardziej widoczne od wczesnej jesieni 1983 r. – po drugiej pielgrzymce Jana Pawła II do Polski.

Od poniedziałku, 14 grudnia 1981 r. w kraju trwały różne protesty, w tym akcje strajkowe. Brutalnie pacyfikowano zakłady pracy i siedziby związku¹⁵. Zasięg strajków był jednak znacznie mniejszy, niż przewidywano w „czarnym scenariuszu” – raporcie z marca 1981 r. (wedle planistów stanu wojennego, w trzecim wariantcie należało spodziewać się strajków i przejmowania zakładów przez buntujące się społeczeństwo, co miało wymusić starania władz jeszcze przed 13 grudnia 1981 r. o gwarancję pomocy zbrojnej ze strony Kremla; jak wiadomo, komuniści moskiewscy przez cały czas odmawiali ekipie Jaruzelskiego takich gwarancji, licząc na większą mobilizację i determinację władz PRL. W zamian za to, ZSRS i pozostałe państwa Układu Warszawskiego obiecały silne wsparcie ekonomiczne i propagandowe¹⁶). Jedną z przyczyn nielicznych ofiar w pierwszych dniach stanu wojennego była tonująca postawa biskupów: „Nie może być przelana polska krew, bo zbyt wiele jej wylano, zwłaszcza czasu ostatniej wojny. Trzeba uczynić wszystko, aby w pokoju budować przyszłość Ojczyzny” – te słowa Ojca Świętego wypowiedziane w Rzymie 13 grudnia 1981 r. miały stanowić drogowskaz i wzmocnić biskupów polskich, a szczególnie prymasa Polski, na którego barki spadła wyjątkowa odpowiedzialność za naród.

Prymas Polski został powiadomiony o wprowadzeniu stanu wojennego osobiście przez Kazimierza Barcikowskiego, ministra Jerzego Kuberskiego i gen. Mariana Rybę w siedzibie arcybiskupa o 5.30 rano: „podobno gen. Jaruzelski wybrał mniejsze zło, aby zapobiec zamachowi stanu przez »Grunwald« 15 XII 1981 r. i przez »Solidarność« 17 XII 1981 r.” – relacjonował prymas słowa delegacji partyjno-rządowej podczas posie-

¹³ Zob. dokument nr 13.

¹⁴ Najbardziej znane przykłady dotyczyły obszaru arcybiskupstwa warszawskiego, a konkretnie warszawskich kapłanów: ks. Jerzego Popiełuszki oraz ks. Stanisława Małkowskiego.

¹⁵ Zob. więcej: *Stan wojenny w Polsce 1981–1983*, red. A. Dudek, Warszawa 2003 (np. w artykule M. Chomy-Jusińskiej, *Lubelszczyzna*, s. 160 i nast.).

¹⁶ Zob. więcej: na temat przygotowań do wprowadzenia stanu wojennego i reakcji państw Układu Warszawskiego na jego wprowadzenie, *Przed i po 13 grudnia. Państwa bloku wschodniego wobec kryzysu w PRL 1980–1982*, przygotował zespół, wybór, wstęp i opracowanie Ł. Kamiński, t. 1: (*Sierpień 1980–marzec 1981*), Warszawa 2006; t. 2: (*Kwiecień 1981 – grudzień 1982*), Warszawa 2007 (tamże literatura przedmiotu).

dzenia Rady Głównej¹⁷. Biskupa Tokarczuka stan wojenny zaskoczył w Rzeszowie, dokąd jego śladem pojechał miejscowy komisarz wojskowy. Biskup Rozwadowski został poinformowany o wprowadzeniu stanu wojennego przez dyrektora Wydziału ds. Wyznań w Łodzi i towarzyszącego mu płk. Kazimierza Garbacika, komisarza wojskowego województwa łódzkiego. Podobne wizyty składano innym ordynariuszom¹⁸. Na prośbę bp. Dąbrowskiego władze zgodziły się, by Sekretariat EP skorzystał z wojskowych środków łączności w celu poinformowania członków Rady Głównej o terminie spotkania w Warszawie – 15 grudnia¹⁹. Kontakty między biskupami a władzami państwowymi stały się teraz permanentne, a głównym przedmiotem rozmów były interwencje hierarchów na rzecz konkretnych osób – internowanych i aresztowanych lub zwolnionych z pracy za odmowę podpisania tzw. lojalności. Przykładowo, w ciągu pierwszego miesiąca od wprowadzenia stanu wojennego wojewoda białostocki spotkał się z ordynariuszami: bp. Edwardem Kisielem, administratorem apostolskim archidiecezji wileńskiej z siedzibą w Białymstoku, bp. Mikołajem Sasinowskim, ordynariuszem łomżyńskim oraz z bp. Władysławem Jędruszczakiem, administratorem apostolskim diecezji pińskiej z siedzibą w Drohiczynie²⁰. Wspomniany biskup łódzki oraz jego sufragani bp Bohdan Bejze wielokrotnie spotykali się w tym celu tak z komisarzem WRON, jak i z kierownikiem Urzędu ds. Wyznań. Najczęściej podobne rozmowy prowadził bp Dąbrowski bądź ks. Alojzy Orszulik w Warszawie, zdarzało się, że ze skutkiem pozytywnym²¹.

„Dramatyczna decyzja władz, wprowadzająca stan wojenny w naszym kraju, stanowi cios dla społecznych oczekiwań i nadziei, że drogą narodowego porozumienia można rozwiązać istniejące problemy naszej Ojczyzny” – pisali członkowie Rady Głównej Episkopatu Polski już 15 grudnia 1981 r. w imieniu narodu zmuszonego do milczenia – „Poczucie moralne społeczeństwa zostało poważnie ugodzone dramatycznym ograniczeniem praw obywatelskich”²². Biskupi stwierdzali następnie, że warunkiem zachowania spokoju społecznego były nie czołgi, a przywrócenie praw związku. Odważna treść komunikatu miała zneutralizować nadużywaną przez władzę stanu wojennego, tonującą wypowiedź prymasa Polski z 13 grudnia 1981 r., wypowiedzianą podczas nabożeństwa w warszawskim kościele ks. Jezuitów przy ul. Świętojańskiej. Prymas nawoływał: „Nie

¹⁷ APP, Protokół Rady Głównej Episkopatu Polski (dalej: RG EP), 15 XII 1981 r., s. 4–5. Według Andrzeja Paczkowskiego, który powołuje się na Kazimierza Barcikowskiego, ten ostatni nie użył sformułowania „mniejsze zło”, natomiast miał wrażenie, że prymas odniósł się ze zrozumieniem do twórców stanu wojennego i motywów, którymi się kierowali, skoro używał tych słów (A. Paczkowski, *Droga do „mniejszego zła”. Strategia i taktyka obozu władzy lipiec 1980 – styczeń 1982*, Kraków 2002, s. 311–312).

¹⁸ O okolicznościach otrzymania informacji o wprowadzeniu stanu wojennego mówili biskupi, członkowie RG podczas posiedzenia Rady 15 XII 1981 r. (APP, RG EP, 15 XII 1981 r., s. 1 i nast).

¹⁹ P. Piotrowski, *Władze wobec Kościoła dolnośląskiego*, mps, s. 1.

²⁰ M. Kietliński, *Stan wojenny na Białostocczyźnie 13 grudnia 1981 – 22 lipca 1983*, Białystok 2001, s. 130–133.

²¹ Zob. więcej: A. Orszulik, *Czas przelomu. Notatki z rozmów z władzami PRL w latach 1981–1989*, Warszawa – Żabki 2006; P. Raina, *Rozmowy z władzami PRL. Arcybiskup Dąbrowski w służbie Kościoła i narodu*, t. 2: 1982–1989, Warszawa 1995.

²² APP, Komunikat Rady Głównej Episkopatu Polski, 15 XII 1981 r. (załącznik do protokołu). Dokument był wielokrotnie publikowany: P. Raina, *Kościół w PRL. Dokumenty*, t. 3: 1975–1989, Poznań–Pelplin 1996, s. 250–251.

podejmujcie walk Polak przeciwko Polakowi”²³. Tragedia w kopalni „Wujek” wpłynęła na przyjętą przez prymasa doraźną taktykę. Jeszcze 16 grudnia 1981 r. bp Dąbrowski pisał do władz w imieniu episkopatu, krytykując fragmenty rozporządzeń mówiących o sankcjach za organizowanie strajku, o „bezpośrednim użyciu broni palnej przez dowódców oddziałów (pododdziałów) i to nawet dla ochrony mienia. W warunkach braku aktów jakiegokolwiek terroru ze strony obywateli lub grup – taki przepis jest szczególnie rażący i prowokujący rozlew krwi”²⁴. Natomiast odczytanie komunikatu RG EP z 15 grudnia 1981 r. w stolicy, które planowano na 20 grudnia (niedzielę), decyzją prymasa zostało zawieszono: „minister Kuberski osobiście rozmawiał z kardynałem [*sic!*] Głempem. I oświadczył w tej rozmowie: »Jeśli Kościół utrzyma tę negatywną postawę, będzie odpowiedzialny za każdą kroplę przelanej krwi«” – relacjonowano przebieg rozmowy w kołach partyjnych²⁵. Inną formą nacisku stało się masowe prowadzenie rozmów przez funkcjonariuszy SB z proboszczami (np. na Dolnym Śląsku). Sięgano zatem do metod przypominających okres likwidacji „Caritas” w styczniu 1950 r., kiedy to na wieść o przygotowanym komunikacie EP (odczytanym 12 lutego 1950 r.) funkcjonariusze UB „przeczesali” cały kraj, by dotrzeć do kilku tysięcy domów parafialnych. Na skutek tych działań większość proboszczów nie odczytała komunikatu, a odważniejsi spośród duchowieństwa zostali obłożeni wysokimi karami finansowymi lub aresztowani (jak np. ks. Aleksander Woźny²⁶). Podobny scenariusz zastosowała SB (Departament IV MSW i jego terenowe struktury) w okresie propagandowej nagonki na autorów *Oređzia* do biskupów niemieckich z 18 listopada 1965 r.

Reakcja biskupów na decyzje prymasa Polski Józefa Głempe nie była jednakowa. W niektórych diecezjach (przemyskiej, gorzowskiej, opolskiej) i archidiecezjach (wrocławskiej) komunikat został odczytany mimo nacisków miejscowych przedstawicieli władz stanu wojennego²⁷; w sumie „został odczytany w 11 diecezjach, w 19 zdystansowano się od niego” – raportowały służby władzom centralnym²⁸. Arcybiskup warszawski wystosował tego dnia własne *Słowo* do społeczeństwa. 20 grudnia „uderzono w inny, łagodniejszy ton” – relacjonowano władzom Komitetu Centralnego. Decyzję prymasa zaakceptowała na następnym posiedzeniu – 23 grudnia – Rada Główna, której członkowie zostali poinformowani o presji zastosowanej wobec głowy Kościoła w Polsce. Podczas posiedzenia Rady Głównej z 15 grudnia 1981 r. biskupi zgodnie przyjęli cały katalog zaleceń obowiązujących od tej pory Kościół w całej Polsce, a skierowanych do

²³ A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski 1939–1989*, Warszawa 1998, s. 518.

²⁴ Pismo Sekretarza Episkopatu bp. B. Dąbrowskiego do Premiera W. Jaruzelskiego w sprawie dekretu Rady Państwa o stanie wojennym [w:] P. Raina, *Kościół w PRL...*, t. 3, s. 252.

²⁵ *Drogi do niepodległości 1944–1956/1980–1989. Nieznane źródła do dziejów najnowszych Polski*, red. W. Wrzesiński, Wrocław 2001, s. 241; S. Siwek, *Fundacja Rolnicza. Jak władze PRL zablokowały wsparcie przez Kościół polskich rolników? Fakty, dokumenty – negocjacje w latach 1981–1987*, Warszawa [2001], s. 53.

²⁶ W akcie oskarżenia przeciwko ks. Aleksandrowi Woźnemu, aresztowanemu 13 II 1950 r., stwierdzono, że „wobec podkreślonej przez rząd zasady o szanowaniu religii w Polsce, czytanie tego rodzaju fałszywych wiadomości jest wyszydzeniem ustroju państwa polskiego, wywołuje bowiem wrażenie, iż ustrój ten walczy z wolnością kultu i praktyk religijnych i że zmierza do zupełnej likwidacji religii”. Cyt. za: J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945–1950)*, Warszawa 1997, s. 291.

²⁷ P. Piotrowski, *Władza wobec Kościoła dolnośląskiego*, mps, s. 4.

²⁸ *Drogi do niepodległości...*, s. 241.

wszystkich rządców diecezji: „Uprasza się księży biskupów, aby byli łaskawi: 1. występować do wojennych komisarzy wojewódzkich o zwolnienie internowanych szczególnie ojców i matek rodzin i chorych; 2. zabiegać o możliwość ew[entualnych] odwiedzin osób internowanych w okresie świąt Bożego Narodzenia; 3. udzielać rodzinom osób internowanych pomocy moralnej i materialnej; 4. rozważyć możliwość udzielenia księżom dziekanom specjalnych pełnomocnictw dla duszpasterzy; 5. strajkujący robotnicy, tak samo internowani, mają prawo do sakramentalnej posługi duszpasterskiej; 6. w niedziele i święta [biskupi] modlą się za naród i pokój społeczny w kraju; 7. w kontaktach z przywódcami lub strajkującymi robotnikami przekonywać ich do postawy wyrażonej w komunikacie Rady Głównej z dnia 15 grudnia 1981 r.; 8. proboszczowie wiejskich parafii będą rolnikom przypominać o obowiązkach żywienia społeczeństwa; 9. o zniesienie godziny policyjnej w Warszawie prosi sekretarz episkopatu; 10. w godzinach policyjnych księża udający się do chorych powinni udać się z legitymacją kapłańską”²⁹. Dokument ten stanowił pierwszy, na razie doraźny program działania Kościoła, wypracowany w związku z pojawieniem się nowych wyzwań. Świadczył o umiejętności hierarchów szybkiego reagowania na wydarzenia i mobilizowania się w trudnych sytuacjach. Burzył także pewien mit podkreślający rzekomy konserwatyzm w działaniu Kościoła hierarchicznego i jego nieumiejętność dostosowywania się do raptownie zmieniających się warunków. Realizacja niektórych punktów z powyższych zaleceń odbywała się równoległe z powstaniem dokumentu (np. rozmowy ordynariuszy na rzecz zwolnienia internowanych czy też oddolny proces powstawania komitetów diecezjalnych i parafialnych na rzecz pomocy rodzinom internowanych i aresztowanych)³⁰.

„Kościół katolicki negatywnie zareagował na wprowadzenie stanu wojennego” – stwierdzono podczas posiedzenia sztabu MSW, 8 stycznia 1982 r.³¹ „Po zdemontowaniu sieci organizacyjnej »Solidarności« znaczna część opozycji i reakcji politycznej, pozbawiona bazy organizacyjnej oddziaływać, poszukuje posłuchu u części hierarchii kościelnej i duchowieństwa oraz znajduje go” – pisano zawile kilka dni później w analizie wykonanej przez Wydział Administracyjny KC PZPR³². Wydaje się, że analitycy ci mieli rację. Kościół hierarchiczny utrzymywał kontakt z podziemiem solidarnościowym za pośrednictwem wybranych ludzi (np. mec. Jana Olszewskiego) lub bezpośrednio (kardynał Franciszek Macharski, abp Henryk Gulbinowicz oraz bp Rozwadowski). Jednak opinie na temat poczynań działaczy „Solidarności” i trwania w podziemiu były wśród hierarchów zróżnicowane. Prymas Polski nie był zwolennikiem trwania w negacji, ponieważ widział w tej postawie więcej moralnych szkód niż politycznych pożytków. Co więcej, niektórzy biskupi obawiali się, że podziemie szuka oficjalnego poparcia Kościoła, by zbijać kapitał polityczny. Kościół nie zamierzał zaś być „przedmiotem manipulacji na każdym kroku” – jak dowodził jeden z członków Rady Głównej. Niektórzy biskupi, jak np. bp Tokarczuk, nie negując sensowności tego toku rozumowania, widzieli również zagrożenie dla Kościoła w sytuacji, gdyby stał się on instrumentem w rękach władz

²⁹ APP, Pro memoria, 15 XII 1981 r., (załącznik do protokołu).

³⁰ Więcej zob.: J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 472 i nast; por. A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce...*, s. 388 i nast.

³¹ *Stan wojenny w dokumentach władz PRL...*, s. 119.

³² *Ibidem*, s. 157.

jako „wygaszacz” oporu społecznego. Niezależnie od różnic dotyczących taktyki, Kościół hierarchiczny – jak określał to prymas Polski – doceniał „fenomen Solidarności”, którego świadectwem było zdobycie poparcia 90 proc. społeczeństwa – jak stwierdzili biskupi podczas posiedzenia Rady Głównej z września 1982 r., po strajkach w rocznicę porozumień sierpniowych³³. „Pozostaje tylko droga dialogu. Do rządu należy zrobienie pierwszego kroku” – podsumowywał dyskusję RG EP 24 kwietnia 1982 r. bp Rozwadowski. Poparcie to miało swoje podłoże w naturalnym i niezaspokojonym dążeniu narodu do życia w prawdzie, wolności i uczciwości. Kościół hierarchiczny za swoją powinność uznał pielęgnowanie tych wartości³⁴. Podczas spotkania RG EP z 23 grudnia 1981 r. padały mocne słowa odnoszące się do znanych wydarzeń historycznych: „kibitki”, „barbarzyństwo”, „terror”. „Ostry regulamin dla internowanych, przypominający sytuację w obozach koncentracyjnych, oraz zwalnianie członków »Solidarności« z pracy w urzędach państwowych – o ile nie wypiszą się z »Solidarności« – wskazuje na cofanie się na stare pozycje partyjne” – konstatowali zgodnie biskupi³⁵. Interweniowali także w sprawie internowania kobiet w Gołdapi: „Ma być zlikwidowana Gołdap – relacjonował bp Rozwadowski w kwietniu 1982 r. – To możliwe, ale pewnie będzie zlikwidowana w taki sposób, że część kobiet przeniesie się do Darłówka, a inne gdzie indziej”³⁶. Ośrodek w Gołdapi funkcjonował od 6 stycznia 1982 r. do 24 lipca 1982 r., a liczbę więzionych tam kobiet szacuje się na ponad 400. Ze wspomnień więźniarek wynika, że funkcjonariusze Służby Więziennej stosowali wobec nich przede wszystkim terror psychiczny. Już 15 stycznia do ośrodka dotarli bp Jan Obląk oraz proboszcz miejscowej parafii ks. Aleksander Smędzik, który pozostał z kobietami do lipca³⁷.

Członkowie episkopatu różnie oceniali sytuację. Bp Tokarczuk już podczas posiedzenia z 15 grudnia 1981 r. zdecydowanie bronił „Solidarności”, ostro piętnując władze. Niektórzy hierarchowie podkreślali także błędy doradców związku. Prymas Polski zaś szukał rozwiązań pozytywnych, zastanawiając się nad warunkami, które musiałyby wypełnić strona rządowa, dla podjęcia dialogu ze społeczeństwem. Za podstawę uznano odwołanie stanu wojennego i uwolnienie aresztowanych. Mniej jednoznaczna była ocena działaczy NSZZ „Solidarność” i dalsza przyszłość związku. Biskupi poddali krytyce zbyt radykalizm niektórych przywódców, z obawą także – jak się wydaje – przyjmowali słowa internowanych: „Jak tylko stąd wyjdziemy, to od razu rozpoczniemy walkę z rządem”³⁸. Zgadzano się też powszechnie, że należy pamiętać przede wszystkim o tym, „jakie dobro stało się dzięki »Solidarności«”. „Stan wojenny – poza doraźnymi sukcesami – nie rozwiązał żadnego z problemów zasadniczych, stojących zarówno przed

³³ APP, RG EP, 14 IX 1982 r., s. 3. Prymas opierał się na utajnionych danych socjologicznych, jak sam stwierdził.

³⁴ Powyższa konstatacja jest faktycznie zapisem wielu głosów biskupich, które zabrzmiały podczas posiedzeń RG EP (APP, RG EP, 24 IV 1982 r., s. 1; *ibidem*, 30 XI 1982 r., s. 4).

³⁵ APP, RG EP, 23 XII 1981 r. (protokół spisany przez prymasa Polski 28 XII 1981 r.), s. 2.

³⁶ APP, RG EP, 24 IV 1982 r., s. 2.

³⁷ „Władze komunistyczne nie pozwoliły byłym internowanym powrócić do normalnego życia. Studentki nie mogły kończyć studiów, pracującym utrudniano wykonywanie zawodu, część zmuszono do emigracji. Podczas internowania, jak też później, niektórym rozpadły się rodziny, odwracali się od nich znajomi i przyjaciele, całe życie legło w gruzach”. Cyt. i zob. więcej: *Kobiety internowane...*, s. 41 i in.

³⁸ APP, RG EP, 24 IV 1982 r., s. 2.

społeczeństwem, jak i przed aparatem władzy w Polsce. Najistotniejszym jest nadal katastrofalna sytuacja ekonomiczna kraju, dodatkowo obciążonego kosztami stanu wojennego. Sytuacji tej nie można przezwyciężyć bez współdziałania ze strony najszerzych warstw, społeczeństwa, jak i bez zagranicznej pomocy finansowej, trudnej do wyobrażenia w warunkach braku stabilizacji społecznej i politycznej. [...] Jednak osiągnięcie porozumienia staje się coraz bardziej trudne z każdym tygodniem trwania stanu wojennego³⁹. Na czele podziemnych struktur, stwierdzano, staną najwartościowsi ludzie – np. wyrzuceni właśnie z pracy za odmowę podpisania „lojalek”. Będzie to prowadzić do pojedynku dwóch sił ekstremalnych, zwolenników całkowitego upadku komunistów oraz zwolenników rządów „silnej ręki”, dla których celem stała się całkowita likwidacja „Solidarności”. „Gdyby udało się nawet całkowicie sparaliżować władze krajowe, sprowadziłoby to w ten sposób jedynie nieuchronną zewnętrzną interwencję” – pisał dalej prymas – „Podobnie całkowita likwidacja »Solidarności« przez władze lub odbudowanie jej w formie fikcyjnej, fasadowej organizacji satelickiej, prędzej czy później (raczej przy tym prędzej niż później) musi doprowadzić do powtórzenia się kryzysu społeczno-politycznego lat 1956, 1970 czy 1976, tylko tym razem na znacznie większą skalę i ze znacznie dalej sięgającymi konsekwencjami. W układzie wzajemnych tych dwóch sił istnieje w dzisiejszej Polsce sytuacja klasycznego »pata« politycznego, który czyni nieodzownym zawarcie opartego na rozsądnym kompromisie porozumienia narodowego. Dla doprowadzenia do takiego porozumienia, niezwykle trudnego w skomplikowanych warunkach przez wprowadzenie stanu wojennego, Kościół katolicki jest gotów pomagać i pośredniczyć⁴⁰. Dokument znalazł się na biurku gen. Jaruzelskiego. Spowodował, jak się wydaje, podjęcie decyzji przez WRON o ostatecznej likwidacji NSZZ „Solidarność”, co nastąpiło w październiku 1982 r. Porzucono koncepcję „odrodzenia” związku zawodowego po oczyszczeniu go z „sił antysocjalistycznych”⁴¹.

„Każdy człowiek i każdy naród ograniczenie wolności musi przeżywać jako ból i niesprawiedliwość” – pisali biskupi w początkach 1982 r. Wskazywali na rażące pogwałcenie praw człowieka, zawarte ewidentnie już w dekreście o stanie wojennym, a szczególnie na przepisy dotyczące statusu internowanych, zakazu działalności związkowej, przymusu pracy, sytuacji prawnej osoby internowanej. Zdanie to – wypracowane podczas wspomnianego spotkania z 29 stycznia 1982 r. – stało się podstawą do stworzenia swobodnego przymierza między Kościołem a znaczną częścią społeczeństwa⁴². Epi-

³⁹ AAN, BP KC PZPR, 4763, dok. 14, k. 1–4. Omówienie, zob. J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 487–488.

⁴⁰ AAN, BP KC PZPR, 4763, dok. 14, k. 1–4. Memoriał dotarł do władz dzięki rozpowszechnieniu jego egzemplarzy przez RG kanałami wewnątrzkościelnymi. APP, RG EP, 29 I 1982 r., s. 1 i nast. Analiza tekstu (znajduje się w aktach BP KC PZPR) i dyskusji wokół tego dokumentu (protokół RG EP, 29 I 1982 r.) świadczą o tym, że chodzi o ten sam memoriał pt. *Zadania Kościoła wobec narodu w stanie wojennym* (APP, RG EP, 29 I 1982 r., s. 1).

⁴¹ Zob. więcej o akcji SB krypt. „Renesans”: S. Cenckiewicz, *Oczami bezpieki. Szkice i materiały z dziejów aparatu bezpieczeństwa PRL*, Kraków 2004, s. 451–454. W listopadzie 1982 r. SB postanowiła zamknąć sprawę krypt. „Renesans”, m.in. z powodu likwidacji przez sejm PRL w październiku 1982 r. „Solidarności” i wydania nowej ustawy o związkach zawodowych, na mocy której powstało Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych.

⁴² Określenie liczby osób zaangażowanych w szeroko pojętą działalność społeczno-kulturalną i wprost opozycyjną, w znacznej mierze związaną ze strukturami kościelnymi, jest dziś bardzo trudne. Według ówczes-

skopat Polski tak w oficjalnych enuncjacjach, jak i w pismach poufnych, skierowanych wyłącznie do władz dopominał się o wolność dla wszystkich więźniów politycznych, stawiając tę kwestię jako fundament przyszłego „porozumienia społecznego”. Próbował też, nierzadko z pozytywnym wynikiem, pertraktować z władzami na temat uwolnienia konkretnych internowanych działaczy związku, a później aresztowanych i bitych uczniów oraz studentów wyższych uczelni⁴³. Poszczególno biskupi, pracujący w terenie, podobnie traktowali swe obowiązki wobec wiernych: „Ks. bp Franciszek Musiel wręczył pułkownikowi list biskupa ordynariusza [Stefana Bareły] w sprawie udostępnienia nam listy wszystkich internowanych z województwa częstochowskiego”. – notował 12 stycznia 1982 r. ks. Marian Pabiasz, świadek tej rozmowy – „Nadto ks. biskup wręczył listę 11 kobiet internowanych w Lublińcu z prośbą o ich zwolnienie”⁴⁴. Dopełnieniem obrazu prezentującego zaangażowanie się biskupów w latach 1981–1984 na rzecz dialogu społecznego i rozwiązywania bieżących problemów społecznych winna być lektura komunikatów KEP, które odgrywały rolę „wolnej trybuny”, czytane podczas niedzielnych mszy świętych⁴⁵.

Nie ma wątpliwości, że aktywność biskupów w pierwszych miesiącach stanu wojennego musiała skłonić władze komunistyczne do refleksji. W analizach nadsyłanych do Wydziału Organizacyjnego KC PZPR i innych komórek decyzyjnych starano się wykazać zróżnicowanie postaw i poglądów wśród hierarchów na tematy społeczno-polityczne i aktualne wydarzenia⁴⁶. Pozwalało to zapewne na bezpośrednie i indywidualne widzenie ordynariuszy miejsca, z dostosowywaniem argumentacji do możliwości i oczekiwań drugiej strony. Szczególnym obiektem nacisków przez cały omawiany okres pozostawał prymas Polski, przede wszystkim jako przewodniczący RG oraz Konferencji EP i posiadacz pełnomocnictw papieskich, w dalszej kolejności jako arcybiskup warszawsko-gnieźnieński, a zatem hierarcha odpowiedzialny za lokalny Kościół w stolicy komunistycznego państwa. Informacje na temat poglądów prymasa na tematy aktualne zdobywano podczas jego rozmów oficjalnych (np. z gen. Jaruzelskim), a także dzięki operacyjnym działaniom SB, w tym za sprawą miejscowej agencji i wywiadu

nych badań socjologicznych, przeprowadzonych przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej w dniach 16–17 I 1982 r., ok. 22 proc. społeczeństwa „wyraziło opinię, że nie nastąpiły żadne pozytywne zmiany” po wprowadzeniu stanu wojennego. W sumie, blisko 37% badanych nie znalazło argumentów usprawiedliwiających wprowadzenie stanu wojennego. *Stan wojenny w dokumentach...*, s. 162–165.

⁴³ Zob. T. Uszyński, *Duszpasterstwo akademickie. Rys historyczny* [w:] *Świadectwo drogi. Księga pamiątkowa dwudziestopięciolecia kapłaństwa ks. pralata Józefa Romana Maja*, Warszawa 1998, s. 67–68. Świadectw jest wiele, np. mianowany właśnie bp Kazimierz Romaniuk pisał pod datą 15 II 1982 r.: „W Białolecie jest internowany, prócz wielu innych, także J. Pietkiewicz, kolega ks. K. Romaniuka. Jest chory. Czynnym starania, żeby go zwolniono. Mimo kilku obietnic nadal siedzi” (K. Romaniuk, *Zapiski. Na szczęście nie więzienne*, Poznań 1996, s. 191).

⁴⁴ M. Mikołajczyk, *Władza ludowa a diecezja częstochowska*, Częstochowa 2000, s. 210. Biskup pomocniczy diecezji częstochowskiej Franciszek Musiel był jednym z wnikliwiej inwigilowanych i represjonowanych przez SB hierarchów Kościoła w Polsce, począwszy od pierwszej połowy lat pięćdziesiątych, do – szczególnie – końca lat siedemdziesiątych. Biskup był znany ze swoich kazań, podczas których jawnie przedstawiał wiernym konflikty, zainicjowane przez władze państwowe i je piętnował. Zob. więcej: *Niezłomni. W obronie ojczyzny i Kościoła. Komunistyczna bezpieka wobec biskupów polskich*, red. J. Marecki i F. Musiał, Kraków 2008, s. 315 i nast.

⁴⁵ Zob. więcej: *Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski...*, s. 258 i nast.

⁴⁶ *Kościół w stanie wojennym. Wybór dokumentów z Archiwum Akt Nowych*, wybór i oprac. T. Krawczak, C. Wilanowski, Warszawa 2008, s. 26 i nast.

(konkretnie – rezydentury w Rzymie)⁴⁷. Warto przypomnieć, że Wydział III Departamentu I MSW poprzez m.in. swoją rezydenturę i pracujących tam oficerów na etatach dyplomatycznych w ambasadzie przy Kwirynale, starał się dotrzeć do polskich księży działających czy to w Watykanie, czy w Rzymie, by uzyskać informacje o relacjach między biskupami a papieżem Janem Pawłem II. W polskim środowisku aż huczało od plotek na temat napięć między tzw. Kościołem warszawskim i krakowskim, a niektórzy hierarchowie, jak np. późniejszy kardynał Henryk Gulbinowicz, mieli jawnie krytykować postawę i decyzje prymasa Józefa Glempa (biskupi być może nie zdawali sobie sprawę, że ujawniając poza Polską swe poglądy na tematy polityczne, nadal byli obiektem zainteresowania SB, na potrzeby krajowej polityki władz wobec Kościoła). Niezależnie od tego, czy fakty te były prawdziwe, stawały się pożywką dla analityków esbeckich, zainteresowanych poznaniem klimatu panującego w otoczeniu papieża, ale także informacjami wspierającymi działania dezintegrujące wobec biskupów polskich. Papież był na bieżąco informowany o wydarzeniach w kraju i sam współtworzył politykę Kościoła hierarchicznego wobec ekipy stanu wojennego. Rezydentura rzymska była zatem zainteresowana pozyskiwaniem na bieżąco informacji nie tylko o sporach w łonie samego EP, ujawnianych we Włoszech, ale także o spotkaniach przedstawicieli zagranicznych „Solidarności”, RWE i innych, z papieżem i jego otoczeniem. Oficerowie rezydentury starali się witać przedstawicieli EP już na lotnisku w Rzymie i narzucać się im podczas całego okresu pobytu poza krajem⁴⁸. Wzmocnienie rezydentury nastąpiło szczególnie po wyborze Jana Pawła II i przybyciu do Wiecznego Miasta znaczniejszej liczby Polaków, w tym kapłanów – potencjalnych „kandydatów do werbunku”. W latach 1982–1983 jednym z oficerów rezydentury SB w Rzymie był II sekretarz ambasady przy Kwirynale Edward Kotowski, który – jako „Pietro” – wysyłał sprawozdania ze swych rozmów dyplomatycznych z przedstawicielami Kościoła w Polsce i dyplomatami watykańskimi (w formie szyfrogramów podpisywanych przez rezydenta placówki – „Bralskiego”). Wywiadowi udało się w tym czasie podtrzymać dialog operacyjny co przynajmniej z kilkunastoma stałymi mieszkańcami Rzymu bądź Watykanu. Celem rezydentury było prowadzenie sondażowych rozmów z dyplomatami watykańskimi (jak w przypadku Edwarda Kotowskiego wobec ks. prałata Józefa Kowalczyka⁴⁹), ale także prowadzenie spraw obiektywnych (np. krypt. „Ero” przeciwko ks. Adamowi Bonieckiemu, redaktorowi naczelnemu polskiego wydania „Osservatore Romano”⁵⁰), pozyskiwanie informacji, w tym

⁴⁷ Zob. m.in. teczka „figuranta”, ks. Kazimierza Przydatka, TJ, który w latach 1982–1986 był inwigilowany przez co najmniej kilka osób, zakwalifikowanych przez SB jako kontakty operacyjne bądź informacyjne („Jacek”; KO „Hejnał”, żr. nr 13963; KO „Piccolino”; żr. „Impresor”; KO „Tazis”; żr. nr 10682 – AIPN, 01592/251, k. 1–39).

⁴⁸ Zob. dokument nr 8. Więcej zob. A. Grajewski, P. Machcewicz, J. Żaryn, *Raport w sprawie o. Konrada Hejmo* (strona internetowa). Por. ostatni głos w tej sprawie o. Konrada Hejmo: *Moje życie i mój krzyż. Nie lękam się prawdy. Z ojcem Konradem Hejmo OP rozmawia Andrzej Gass*, wstęp o. J. Salij, Warszawa 2008 (Tam więcej o „Lakarze” – Andrzeju Madejczyku). Zob. teczka personalna funkcjonariusza SB – AIPN, 0604/1338, k. 1–103.

⁴⁹ Podstawowe dane ewidencyjne, AIPN, 01746/1. Zob. więcej na temat raportów (w formie szyfrogramów) ambasady PRL przy Kwirynale z rozmów między ks. prałatem Józefem Kowalczykiem a sekretarzem ambasady E. Kotowskim (*de facto* funkcjonariuszem wywiadu) w latach 1982–1983 – AIPN, 0449/5; 0449/9; 0449/53 (wybrane tomy).

⁵⁰ AIPN, 01591/48; o ks. Adamie Bonieckim z okresu rzymskiego i ks. Józefie Kowalczyku, a także o innych Polakach – w tym kapłanach – mieszkających w Rzymie i w Watykanie, zob. więcej: W.M. Zarębczan, *Polacy*

na temat konfliktów w łonie Episkopatu Polski, w końcu skłócenie środowisk politycznych na wychodźstwie – w tym solidarnościowych – z hierarchią Kościoła w Polsce. Równolegle, przy ambasadzie PRL przy Kwirynale był zainstalowany oficjalny Zespół ds. Stałych Roboczych Kontaktów między PRL i Stolicą Apostolską, którego członkowie – oficerowie rezydentury – jednocześnie przekazywali informacje do MSZ, UdsW oraz do Departamentu I MSW (na marginesie warto wspomnieć, że część wyższych urzędników UdsW, jak Aleksander Wołowicz, czy MSZ i UdsW – po powrocie do kraju – jak wspomniany Edward Kotowski, była jednocześnie funkcjonariuszami SB)⁵¹.

W sumie, w latach osiemdziesiątych rezydentura rzymska posiadała co najmniej kilkanaście osobowych źródeł informacji, a ponadto inny wydział Departamentu I nadzorował pracę „rzymskiego” agenta „Lakara” (Andrzeja Madejczyka), pozyskującego swoich agentów „pod obcą flagą” (m.in. w jego tzw. ogniwie znajdował się o. Konrad Hejmo, zarejestrowany jako kontakt operacyjny „Hejnał”, czyli nr 14844; ponadto w tzw. ogniwie znaleźli się: nr 13963 oraz nr 4072). Miejscem spotkań „Lakara” z wysłannikiem Departamentu I MSW był Belgrad, gdzie w warunkach konspiracji przekazywano pieniądze, pozyskiwano materiały agenturalne, m.in. taśmy z nagranyimi rozmowami, a także przekazywano nowe zadania⁵²). Zdobyte przez Departament IV i I MSW informacje pozwalały władzom na planowanie oraz prowadzenie konkretnych gier operacyjnych. Władze uznawały, nie bez racji, iż prymas (od 1983 r. kardynał) jest zwolennikiem koncentrowania się Kościoła na szeroko pojętej pracy duszpasterskiej i redukcji własnej aktywności do minimum na polu ściśle politycznym⁵³. Co więcej, wydaje się, że szczególnie od czasów likwidacji przez sejm jesienią 1982 r. „Solidarności”, a przede wszystkim od II pielgrzymki Jana Pawła II do Polski, większość hierarchii Kościoła katolickiego w Polsce (niezależnie od jej pozytywnego stosunku do dziedzictwa „Solidarności”) nie utożsamiała pojęcia „porozumienia narodowego” z koniecznością powtórnej

w Watykanie. *Instytucje i urzędy oraz Polacy w nich pracujący. Historia i współczesność*, Pelplin 2004.

⁵¹ Więcej o rozmowach rząd PRL–Stolica Apostolska w interesującym nas okresie, działalność ks. Jerzego, zob. P. Raina, *Cele polityki władz PRL wobec Watykanu. Tajne dokumenty 1967–1989*, Warszawa 2001.

⁵² AIPN, 1653/1-2, Raporty ze spotkań z „Lakarem”, 1982–1989.

⁵³ Relacje państwo–Kościół pozostawały w gestii abp. (od 1982 r.) Bronisława Dąbrowskiego, czyli Sekretariatu EP oraz dyplomacji Stolicy Apostolskiej. Mimo wprowadzenia stanu wojennego (a może właśnie dlatego) Stolica Apostolska powróciła do kontestowanej swego czasu przez EP koncepcji, by Kościół w Polsce wyraził zgodę na podwyższenie rangi urzędników rządu PRL i dyplomacji watykańskiej. Rozmowy na ten temat trwały szczególnie intensywnie od końca 1982 przez cały 1983 r. i następny (po krótkiej przerwie, spowodowanej śmiercią ks. Jerzego, powrócono do nich), w związku z przygotowaniem do pielgrzymki Jana Pawła II i jako jej bezpośredni wynik. W pierwszej fazie rozmów w Sekretariacie Stanu na ten temat, prymas prosił przede wszystkim, by Stolica Apostolska dopominała się od rządu PRL wysłania do Rzymu przedstawiciela, który byłby praktykującym katolikiem. Dopiero argumentacja m.in. kardynała Franciszka Macharskiego przekonała prymasa, iż w imię czystości sytuacyjnej lepiej będzie, jeśli komuniści „wystawią” do prowadzenia rozmów ze Stolicą Apostolską także komunistę. Większość członków RG EP – powołując się na stanowisko niezującego Prymasa Tysiąclecia, negatywnie oceniała aspiracje Stolicy Apostolskiej w tym zakresie; dodatkowym argumentem przeciwko osobnym rozmowom było to, że od listopada 1980 r. prowadzono bezpośrednie rozmowy (w ramach specjalnie do tego celu powołanego Zespołu Legislacyjnego oraz w Komisji Wspólnej) na temat uregulowania statusu prawnego Kościoła katolickiego w Polsce, zlikwidowanego decyzją Tymczasowej Rady Jedności Narodowej z 12 IX 1945 r. o jednostronnym zerwaniu konkordatu z 1925 r. Dokumentami, które określały konkretne fragmenty relacji państwo–Kościół, były od tej pory: porozumienie z 14 IV 1950 r. i tzw. małe porozumienie z grudnia 1956 r. (APP, RG EP 1982–1983; więcej zob. J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 533–535).

rejestracji związku. Niezależnie od indywidualnych ocen wystawianych poszczególnym hierarchom, władze stanu wojennego konstatowały słusznie, iż aktywność *par excellance* polityczna KEP świadczyła o tym, iż biskupi polscy jedynie dla siebie rezerwowali prawo do wyrażania stanowiska wobec poczynań władz. „Księżom parafialnym, niekiedy w ostrej formie, zaleca się natomiast ograniczenie się wyłącznie do działalności duszpasterskiej [...] ponieważ do kontynuowania dialogu z władzami jest episkopat” – pisano w analizach partyjnych⁵⁴. Praktyczny wymiar tej zasady władze widziały na licznych przykładach: „Podobną postawę zajmuje katowicki ordynariusz, biskup Bednorz. 4 bm. na spotkaniu duszpasterzy akademickich diecezji katowickiej stwierdził, że »duszpasterzom akademickim nie wolno prowadzić żadnych zajęć mających zabarwienie polityczne«. Zarazem w wystosowanym do wiernych liście pasterskim bp Bednorz zawarł wiele treści pozareligijnych, domagając się zwolnienia internowanych, występując w obronie wieszania krzyży w obiektach cywilnych itp.”⁵⁵. Informacje pozyskiwane dzięki agencje często potwierdzały założenia władz: „W sobotę [przed Bożym Narodzeniem 1983 r. – J. Ż.] byłem w kurii na ul. Miodowej. Było wielu księży i tylko ja »cywil« – donosił 20 grudnia 1983 r. TW „Miecz”, czyli według zapisów ewidencyjnych SB, Tadeusz Stachnik⁵⁶. – „Oglądano film w TV. Najważniejszy z ks. prof. dr – nazwiska nie znam – komentował tekst homilii, którą ma wygłosić prymas Glemp w Boże Narodzenie. Ma mówić o tym, że księża nie powinni się wdawać w politykę itp. Spodziewa się, że zaskoczy to zarówno władze, jak i społeczeństwo. Miał on tekst w maszynopisie”⁵⁷. Plany te, jak się zdaje, nie do końca zrealizowane przez prymasa, wiązały się chronologicznie z faktem zatrzymania ks. Jerzego Popiełuszki i nagonki towarzyszącej ujawnieniu faktu rewizji w jego mieszkaniu przy ul. Chłodnej. Granica między „zajęciem” politycznym a „religijnym”, wyznaczona przez władze nie musiała, rzecz jasna, obowiązywać w autonomicznym Kościele, w relacjach między biskupami a podległym mu duchowieństwem. Napięcie towarzyszące biskupom było wywołane także oczekiwaniem społeczeństwa, w tym środowisk podziemnych, które naciskały z kolei na hierarchów, by nie ulegali władzy, np. przenosząc – w domyśle: karnie – zaangażowanego kapłana na inną (w domyśle: gorszą) parafię. Gdy hierarchowie doprowadzili do odwołania ks. Mieczysława Nowaka z parafii św. Józefa w Ursusie, prasa podziemna nie kryła swego rozczarowania. Dziś wiemy, że kapłan ten miał nieformalne związki z SB, co jeszcze bardziej utrudnia analizę tego przypadku⁵⁸.

⁵⁴ Zob. analizę *Niektóre przejawy aktualnej działalności kleru*, z 15 III 1982 r. [w:] *Kościół w stanie wojennym...*, s. 27.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Tadeusz Stachnik, ur. 29 III 1927 r.; ekonomista. Działacz KPN. Pracownik NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze, internowany 13 XII 1981 r., zwolniony z Białoleki 23 XII 1981 r. Zarejestrowany 1 III 1978 r. (w dzienniku rejestracyjnym SUSW: nr rej. 22956) jako TW przez Wydział III Sekcję IV KS MO (od 1983 r. SUSW). Używał pseudonimów „Tarnowski”, „Radwański”, „Tarcza”, „Miecz”. Zachowała się obszerna dokumentacja, tzn. teczki pracy (16 tomów); inne materiały, w tymteczka personalna, zostały zniszczone 8 I 1990 r. (AIPN, Karta EO-4/73; Karta EO-4/78; Karta EO-4-B/76; Karta EO-13A; Karta E14; Karta EO-4-A/74; Karta CK-5; Karta E-14/1; Karta E-14; Karta Mkr-2 i 3; Karta E-16 oraz AIPN, 00334/289, t. 1–16).

⁵⁷ AIPN, 00334/289, t. 14, Informacja operacyjna TW „Miecz”, 20 XII 1983 r., k. 79.

⁵⁸ Na temat materiałów dotyczących ks. Mieczysława Nowaka z Ursusa, zob. dok. nr 26, przypis 9. Por. J. Odziemkowski, *Prasa i wydawnictwa. Słowo koncesjonowane i wolne o Kościele* [w:] *Kościół i społeczeństwo wobec stanu wojennego*, red. W.J. Wysocki, Warszawa 2004, s. 316–317. Przeniesienie kapłana do innej

Na czym zatem polegała ta szeroko pojmowana działalność „pozareligijna” Kościoła zdaniem samej wspólnoty: biskupów (a także wewnątrznie zróżnicowanej społeczności kapłańskiej) i wiernych? Czy mieścił się w niej ks. Jerzy ze swoim programem duszpasterskim wobec ludzi „Solidarności”, kapłan, którego motto brzmiało ewangelicznie: „Zło dobrem zwyciężaj”; czy wkraczał ks. Jerzy (i czym zdaniem) na terytorium zastrzeżone dla biskupów?

Kościół okazał się prawdziwym azylem wolności, tak dla wierzących, jak i dla niewierzących. Jego autorytet międzynarodowy (kontakty ze Stolicą Apostolską, z biskupami polskiego pochodzenia w USA, czy parafiami polskimi – rektoratami – na wychodźstwie), struktury diecezjalne, komisje Konferencji Episkopatu Polski, a w końcu budynki z salkami katechetycznymi zostały oddane do dyspozycji narodu pozbawionego przychylnych sobie instytucji państwowych. W relacjach partyjnych z całej Polski, w pierwszych miesiącach stanu wojennego, dominowały cytaty z kazań księży, którzy – w imieniu milczącego społeczeństwa – wypowiadali się przeciwko niesprawiedliwościom. Czytając te relacje, mamy wrażenie, iż „ambona” stała się rzeczywistym medium oddanym przez proboszczów i ich wikariuszy narodowi⁵⁹. Przypadek ks. Jerzego, szczególnie w pierwszych miesiącach stanu wojennego, ginie wśród masowości podobnych postaw kapłanów polskich. Podobnie ożywioną działalność – poza słowem z ambony – widać, jeśli chodzi o udział duchowieństwa w niesieniu pomocy potrzebującym, także tej materialnej (napisano już o tym wiele⁶⁰). Można postawić wręcz tezę, że Kościół katolicki – wspólnota duchowieństwa i wiernych świeckich – stał się alternatywnym rządem, „gabinetem cieni”: superresortem ds. gospodarki (np. w formie Fundacji Rolniczej), Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej, Ministerstwem Edukacji Narodowej i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a także – w formie duszpasterstw – strukturą chroniącą prawo człowieka do zrzeszania się w związkach zawodowych (Duszpasterstwo Ludzi Pracy, prowadzone w pierwszych latach przez ks. Jerzego Popiełuszkę), czy też w związki twórcze (np. Duszpasterstwo Środowisk Twórczych ks. Wiesława Niewęglowskiego) i młodzieżowe (Duszpasterstwa Akademickie rozsiane po wielu parafiach kościołów diecezjalnych i zakonnych). Działały duszpasterstwa niemal wszystkich środowisk społecznych: nauczycieli⁶¹, aktorów

parafii, także spowodowane troską o jego bezpieczeństwo, nie zawsze musiało chronić przed kolejnymi represjami przygotowanymi przez miejscowe SB. Gdy w lutym 1986 r. ks. Adolf Chojnacki został przeniesiony z parafii Biezanów do małej miejscowości Juszczyń niedaleko Suchej Beskidzkiej, szef tamtejszego Wydziału IV ppłk Stanisław Kałata opracował plan „szczypania” kapłana, którego ostatecznym efektem miało być doprowadzenie do zabójstwa ks. Chojnackiego (Archiwum Senatu RP, I Kadencja Senatu RP, 4 posiedzenie Komisji Praw Człowieka i Praworządności, pkt. 1 (Kazimierz Sulka): Stenogram z posiedzenia Komisji Praw Człowieka Senatu, odbytego w dniu 5 października 1989 r., s. 1–2 – mps; dziękuję panu marszałkowi Zbigniewowi Romaszewskiemu za udostępnienie mi stenogramu).

⁵⁹ *Kościół w stanie wojennym...*, s. 22 i nast. Zob. dokument nr 23.

⁶⁰ Zob. J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 472 i nast.; artykuły i relacje ks. Jana Sikorskiego, ks. Tadeusza Uszyńskiego, Zbigniewa Biernackiego, Władysława Rodowicza, ks. Aleksandra Seniuka, ks. Józefa R. Maja oraz ks. Jerzego Myszoza i ks. Antoniego Kleina [w:] *Kościół i społeczeństwo wobec...*, s. 125–222, a szczególnie: G. Kreihs, *Dobro ukryte w archiwach. Akcja dobroczynna Kościoła katolickiego w czasie kryzysu gospodarczego i politycznego w Polsce lat 1981–1990*, Katowice 2004.

⁶¹ O różnych formach aktywności nauczycieli w latach 1980–1989 zob. T. Bochwic, *Narodziny i działalność Solidarności Oświaty i Wychowania 1980–1989*, Warszawa 2000.

i literatów, pracowników nauki, dziennikarzy, rolników, a także internowanych, czy kombatantów. Środowiska te były pod duchową opieką wybitnych osobowości: ks. Kazimierza Jancarza z Krakowa, ks. Józefa Maja, ks. Tadeusza Uszyńskiego, ks. Edwarda Majchera, o. Jacka Salija, ks. Stanisława Małkowskiego, ks. Marka Kiliszka, ks. Bogusława Bijaka z Warszawy, ks. Witolda Andrzejewskiego z Gorzowa Wielkopolskiego, o. Huberta Czumy ze Szczecina, ks. Czesława Sadłowskiego ze Zbroszy Dużej, ks. Edwarda Frankowskiego ze Stalowej Woli i wielu, wielu innych⁶².

Próbą scementowania tak różnych ośrodków duszpasterskich Kościoła było koordynowanie ich prac za pośrednictwem Prymasowskiej Rady Społecznej (i jej diecezjalnych odpowiedników) powstałej jeszcze przed 13 grudnia 1981 r. Już w lutym 1982 r. RG EP zapoznała się z *Tezami* tejsze rady: „Dokument wysokiej klasy, opracowany przez specjalistów świeckich; podeprze linię episkopatu” – komentował bp Tokarczuk⁶³. W parafiach i klasztorach całej Polski organizowano pomoc charytatywną dla internowanych i aresztowanych działaczy „Solidarności”, a także dla wielu pokrzywdzonych lub żyjących w ubóstwie rodzin; wspomagano doradztwem prawnym aktywnych członków „Solidarności”, wyrzuconych z pracy, a przede wszystkim stworzono przy kościołach szansę dla rozwoju kultury, alternatywnej w stosunku do oficjalnie narzuconej w mediach, książce i w szkole. W pomieszczeniach kościelnych były wygłaszane referaty i wykłady historyczne, artyści scen polskich reżyserowali tu spektakle patriotyczne. Jak oceniały służby bezpieczeństwa, liczba duchownych określanych mianem „reakcja polityczna” sięgała od 3 do 5 proc. stanu kapłańskiego, czyli ok. 800 osób (w 1984 r. z kolei blisko 1000 – jak twierdził gen. Jaruzelski; jednakże szczególnie aktywnych „politycznie” władze naliczyły się jesienią 1983 r. – 69)⁶⁴. Biorąc pod uwagę liczbę kościołów parafialnych i zakonnych zaangażowanych w niesienie pomocy internowanym, czy też tych, w których odbywały się spotkania kulturalne poza cenzurą, powyższe szacunki są zdecydowanie zaniżone. 69 kapłanów to zapewne tylko ci, którzy zostali poddani szczególnej (a nie rutynowej w ramach TEOK, czyli tzw. teczki ewidencji operacyjnej na księdza⁶⁵) inwigilacji w konkretnych sprawach operacyjnego rozpracowania (przykładowo ks. Jerzy w SOR krypt. „Popiel”, ks. Stanisław Małkowski w SOR krypt. „Godot”⁶⁶; bardziej skomplikowaną sprawę operacyjną prowadzono wobec ks. Henryka Jankowskiego, z racji jego wcześniejszych – w latach 1980–1982 – kontaktów z oficerem prowadzącym

⁶² Zob. więcej: M. Wyrwich, *Kapelani Solidarności 1980–1989*, t. 1–2, Warszawa 2005.

⁶³ APP, RG EP, 24 II 1982 r., s. 7.

⁶⁴ P. Raina, *Rozmowy z władzami PRL. Arcybiskup Dąbrowski w służbie Kościoła i Narodu*, t. 2: 1982–1989, Warszawa 1995, s. 54; G. Majchrzak, J. Żaryn, *Dwa nowotwory*, „Biuletyn IPN” 2004, nr 10, s. 85.

⁶⁵ Teczki „personalne” na księży oraz „obiektove”, np. na parafie, zakładano już w MBP, od lat 40. Systematycznie jednak, dopiero zgodnie z instrukcją z 6 VII 1963 r. oraz kolejnymi instrukcjami dyrektora Departamentu IV MSW wprowadzono nakaz prowadzenia ewidencji na księży, także TEOB – tzw. teczki ewidencji operacyjnej na biskupa, i inne. Zob. więcej: *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, red. A. Dziurok, Warszawa 2004, s. 58–59.

⁶⁶ Sprawa obiektowa na ks. Stanisława Małkowskiego została założona w 1979 r.; 2 IV 1983 r. założono SOR krypt. „Godot” (nr ewid. 78257), którą zakończono 17 V 1989 r. Początkowo „figuranta” prowadził por. Leszek Adach z Wydziału IV KS MO (SUSW). Powodem założenia sprawy był m.in. jego kontakt z działaczami KOR i ROPCiO. Od 1983 r. dodatkowym argumentem wzmacniającym użycie środków przeciwko ks. Małkowskiemu, pozostawał „fakt, że »Godot« kontaktuje się z Salijem, Kantorskim, Popiełuszką i Sadłowskim” (AIPN, 0608/329, Notatka z 10 I 1983 r., k. 27).

jako KO „Libella” vel „Delegat”⁶⁷). W skali całego kraju w ciągu pierwszych miesięcy stanu wojennego diecezjalne ośrodki pomocy aresztowanym, czyli komitety biskupie (w tym Komitet Prymasowski przy kościele św. Marcina w stolicy) powstały oficjalnie w 23 diecezjach. Ponadto w ośmiu kolejnych funkcjonowały „powołane nieformalnie ośrodki pomocy działające bądź w oparciu o kurie [...] bądź w oparciu o zakony (oo. jezuita w Łodzi; oo. dominikanie w Poznaniu)”⁶⁸.

Doświadczenie pontyfikatu Jana Pawła II z lat 1978–1981, wpłynęło radykalnie na podjęcie przez komunistów negatywnej decyzji w sprawie wizyty papieża w Polsce

⁶⁷ Jankowski Henryk (ur. 1936). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1964), wikariusz bazyliki mariackiej w Gdańsku (1964–1967), wikariusz i współbudowniczy kościoła św. Barbary w Gdańsku (1967–1969), administrator (VIII 1971 r.), proboszcz parafii św. Brygidy w Gdańsku (VI 1976 r.), honorowy radca duchowny diecezji gdańskiej (II 1975 r.), kanonik honorowy kapituły gdańskiej (IX 1976 r.), duszpasterz NSZZ „Solidarność” (1980), kapelan NSZZ „Solidarność” dekretem prymasa Stefana Wyszyńskiego opiekun NSZZ „Solidarność” jako pełnomocnik Episkopatu Polski (6 IV 1981 r.). Inwigilowany i szkalowany w prasie reżimowej w okresie stanu wojennego; oskarżony przez Prokuraturę Wojewódzką w Gdańsku o „nadużywanie wolności sumienia i wyznania” (20 VII 1984 r.), Sąd Rejonowy w Gdańsku umorzył postępowanie na mocy amnestii (19 VIII 1984 r.), prałat (1990), kapelan honorowy Jego Świątobliwości. Wśród wielu innych kategorii osobowych źródeł informacji (OZI) istniała także „agentura nierejestrowana”. Osoby zakwalifikowane do tej kategorii przez oficerów prowadzących nie były rejestrowane jako OZI w ewidencji. Co do istnienia tej kategorii OZI historycy nie mają wątpliwości. Więcej wątpliwości, w wyżej wymienionych sprawach, nastęrcza identyfikacja osoby kryjącej się pod konkretnym pseudonimem. Tym bardziej, gdy większość lub znaczną część materiałów zniszczono. Jednym z tych przypadków jest kontakt operacyjny „Libella” vel „Delegat”; materiały zostały oficjalnie „wybrakowane” 24 VIII 1990 r. KO był prowadzony przez Wydział IV KW MO w Gdańsku co najmniej od grudnia 1980 r. do maja 1982 r. Do tej pory udało się odnaleźć kilkanaście meldunków operacyjnych z rozmów sygnowanych przez zastępcę naczelnika Wydziału IV KW MO w Gdańsku Ryszarda Berdysa. Wynika z nich, że był uznany za wyjątkowo cennego agenta „wpływu”, wykorzystywanego do rozpracowywania NSZZ „Solidarność” i Kościoła hierarchicznego, z racji jego kontaktów bezpośrednich z prymasem Polski (kardynałem Stefanem Wyszyńskim i jego następcą, abp. Józefem Glempem) oraz Lechem Wałęsą. Analiza zachowanych akt (np. informacja z rozmowy kardynała Wyszyńskiego, Wałęsy oraz ks. Jankowskiego czy też relacja z wyjazdu delegacji „Solidarności” do Rzymu w styczniu 1981 r., a przede wszystkim dokumenty dotyczące ks. Juana F. Krona – zakonnika, niedoszłego zamachowca na Ojca Świętego), wskazują, że KO „Libella” vel „Delegat” to ks. Henryk Jankowski. Kategoria KO (a nie TW – tajny współpracownik) pozwala przypuszczać, że ks. Jankowski nie miał świadomości, w jakim charakterze występował podczas rozmów z oficerem prowadzącym. Wydaje się za to, że świadomie uczestniczył w grze politycznej, której celem – według niego – była próba ograniczenia wpływów KOR na politykę związku i zbliżenie stanowiska władz „Solidarności” do opinii wychodzących z ul. Miodowej. SB – w koncepcji ks. Jankowskiego – miała stanowić narzędzie i swoisty „pas transmisyjny” wspierający „porozumienie” między władzą a hierarchią Kościoła katolickiego. Nie ma dowodów, by treść relacji i stanowiska „Libelli” vel „Delegata” wyrażane w obecności oficera prowadzącego były faktycznie reprezentatywne dla Kościoła hierarchicznego i pochodziły od kolejnych prymasów Polski. Odpowiedzialność za wypowiadane kwestie spadała rzecz jasna jedynie na „Delegata”. Zachowane meldunki operacyjne pozwalają także na stwierdzenie, że z kolei celem Wydziału IV KW MO, prowadzącego KO „Delegata” (wcześniej „Libellę”), było wzmocnienie działań dezintegracyjnych skierowanych przeciwko „Solidarności” z wykorzystaniem wszelkich informacji świadczących o istnieniu konfliktów personalnych, ideowych i programowych w związku (AIPN, 0173/300, t. 1–2; więcej na temat KO „Libella” vel „Delegat” w publikacji Grzegorza Majchrzaka, przygotowywanej w BEP IPN). Data zakończenia współpracy z KO „Libellą” vel „Delegatem” stanowi jednocześnie cezurę czasową, od której SB podjęła intensywne środki inwigilacji zmierzające do zdeprecjonowania kapłana w oczach opinii społecznej i Kościoła hierarchicznego (zob. więcej na ten temat, P. Raina, *Ksiądz Prałat Henryk Jankowski walczy o prawdę*, Warszawa 1999; *idem*, *Teczka ks. Henryka Jankowskiego. Agenci SB w Kurii Gdańskiej*, Warszawa 2007).

⁶⁸ W. Rodowicz, *Komitet na Płwniej. Fakty, dokumenty, wspomnienia*, Warszawa 1994, s. 76.

w 1982 r. (planowano ją od początku w związku z 600. rocznicą obecności obrazu Czarnej Madonny na Jasnej Górze). Już w styczniu 1982 r., kilka tygodni po rozprawieniu się z „Solidarnością”, na potrzeby ekipy Jaruzelskiego wykonano specjalną ekspertyzę zatytułowaną: *Przewidywane skutki wizyty dla interesów PRL i jej władz*. Pisano w niej m.in.: „Zjawiska niekorzystne, które niewątpliwie wystąpią, stworzą pewne zagrożenia w sferze politycznej, społecznej i ideologicznej dla PRL, a także dla jej socjalistycznych sąsiadów. Partia i państwo muszą podjąć wielopłaszczyznowe działania, które będą niwelować szkodliwą treść i zakres tych zjawisk. Trzeba w tym działaniu uwzględnić następujące elementy: [...] – przyjazd papieża i jego zachowanie mogą zaktywizować spore kręgi społeczeństwa na rzecz b[yłej] »Solidarności«. Osłabiłoby to konsolidację polityczną społeczeństwa na gruncie ustroju socjalistycznego, a jednocześnie zbliżyło jeszcze szersze kręgi społeczne do Kościoła i jego struktur. [...] – Kościół może nasilić w działalności duszpasterskiej akcenty z zakresu rzekomej obrony praw człowieka i obywatela, a także całego społeczeństwa, jakoby zagrożonych przez »totalitarną« władzę i państwo. – Wizyta i związany z nią wzrost prestiżu Kościoła może pogłębić społeczne przekonanie, iż jest on jedynym wyrazicielem dążeń i aspiracji narodu. [...] – Papież może wykorzystać wizytę w Polsce do potęgowania uczuć religijnych wśród katolików w krajach socjalistycznych, a także do prób destabilizowania sytuacji społeczno-politycznej w tych krajach poprzez wątki mesjanistyczne w swych wystąpieniach (odniesienia ukraińsko-litewskie i pobratymcze)”⁶⁹.

Dopiero w listopadzie 1982 r. doszło do pierwszych rozmów między prymasem Polski a gen. Jaruzelskim na temat przyszłej pielgrzymki. Zakończyły się one wydaniem zgody przez władców PRL na przyjazd Ojca Świętego w czerwcu 1983 r. Władze uspakajały członków partii zaniepokojonych tą zmianą czy raczej uległością, że dzięki temu Kościół *de facto* deklaruje swoją akceptację dla bieżących poczynań organów państwowych (np. delegalizacji „Solidarności” przez sejm w październiku 1982 r.). Liczono także, że Kościół zrezygnuje z roli „mediatora” i zajmie „wyraźniejsze stanowisko”. W czerwcu 1983 r. papież przybył do Polski i rzeczywiście, zrezygnował z roli „mediatora”, a stał się wyrazicielem opinii milczącego społeczeństwa, w tym „Solidarności”. Fakt ten został odnotowany przez władze już w trakcie peregrynacji papieża po kraju: „Rząd z wielkim rozgoryczeniem i oburzeniem zapoznał się z treścią homilii w diecezji szczecińskiej do młodzieży. Tekst homilii do młodzieży ma nie religijny, lecz polityczny charakter, prowadzi do zakłócenia spokoju i podburza. Merytorycznie jest nieprawdziwy i niesprawiedliwy. Roztaczanie wizji beznadziejności to nawoływanie do buntu przeciwko władzy” – czytał oświadczenie rządu PRL minister Adam Łopatka kardynałowi Franciszkowi Macharskiemu i towarzyszącemu mu abp. Bronisławowi Dąbrowskiemu⁷⁰. W ocenie Wydziału Administracyjnego KC PZPR, podczas wizyty papieskiej dominował nastrój optymistyczny, jednakże podkreślano: „Wypowiedzi papieża sugerowały, że pod parasolem Kościoła »Solidarność« odżyć może najskuteczniej – może nawet skuteczniej niż w dawnych formach organizacyjnych. Na taką linię działania nastawiony

⁶⁹ Cyt. za: J. Żaryn, *Kościół w PRL*, Warszawa 2004, s. 161.

⁷⁰ *Stan wojenny w dokumentach władz PRL...*, s. 368 (odpowiedź EP, *ibidem*, s. 369). Więcej o drugiej pielgrzymce Ojca Świętego do Polski (w tym o jej politycznym tle) zob. np. A. Drzycimski, M. Lehnert, *Osiem dni w Polsce*, Paryż 1984.

został Kościół polski”⁷¹. Do zgubnych skutków wizyty zaliczono m.in. naciski Kościoła na większą obecność w życiu publicznym, wypowiedanie się ludzi Kościoła w sprawach społecznych, a także wzrost „religijności, fanatyzmu i dewocji” czy też wzrost aktywności podziemia⁷². Spełniły się wszystkie „negatywne aspekty” pielgrzymki Jana Pawła II z czerwca 1983 r., pielgrzymki, do której – jak przyznawali komuniści w 1982 r. – niestety musiało dojść: „Sądzimy, że wizyty [planowanej pierwotnie na sierpień 1982 r. – J. Ż.] nie da się uniknąć, ale chcemy ją odsunąć tak daleko, jak to możliwe. Mimo to w pewnym stopniu boimy się tej wizyty” – przyznawał Stefan Olszowski w listopadzie 1982 r.⁷³ Spotkanie papieża z Lechem Wałęsą jedynie odmroziło w pamięci ogółu czas jawnej działalności NSZZ „Solidarność”. Kościół katolicki stał się zatem dla komunistów wrogiem numer jeden. Druga pielgrzymka i faktyczne zniesienie stanu wojennego (w lipcu 1983 r.) będące efektem – jak się wydawało władzom – zmarginalizowania podziemia, wpłynęły na decyzję komunistów o przejściu do kolejnego etapu walki.

Jak się wydaje, wkrótce po zakończeniu wizyty Jana Pawła II w Polsce na najwyższym szczeblu władzy – być może z inspiracji Moskwy – podjęto decyzję o wzmocnieniu środków służących inwigilacji ludzi Kościoła katolickiego, a zarazem „wtłoczenia” katolicyzmu w ramy „prywatności”.

Oto dłuższy fragment dokumentu Sekretariatu EP z grudnia 1983 r.: „Opinia społeczna uważa, że kampania przeciwko Kościołowi w Polsce zaczęła się po wystąpieniu w telewizji radzieckiej kierownika Wydziału Informacji Międzynarodowej KC KPZR – Zamiatina, który w ostrej formie zaatakował Kościół i Ojca Świętego w krótkim okresie po II pielgrzymce papieża do Polski. [...] To sprawia, że upowszechnia się przekonanie, iż rząd PRL po rozwiązaniu problemu »Solidarność« przystępuje obecnie do rozprawy z Kościołem. Zaprzeczenia rzecznika prasowego rządu [Jerzego Urbana] w tej sprawie nie przekonały nikogo...”⁷⁴. Potwierdzeniem tezy o szukaniu przez komunistów starcia z Kościołem katolickim jest notatka grupy analityków ze Stasi, z końca września 1983 r., oparta na sygnałach nadsyłanych przez członków kierownictwa PZPR i rządu PRL: „Wg wewnętrznej oceny odpowiedzialnych za politykę kościelną kręgów rządowych [PRL], siły prawicowe w kierownictwie Kościoła, część solidarnościowego podziemia i inne siły ekstremalne zbliżone do kleru są obecnie nadzwyczaj zainteresowane wybuchem otwartego konfliktu pomiędzy państwem a Kościołem [podkreślenie w tekście oryginału – J. Ż.]”. Notatka przypomina swą stylistyką i treścią referaty i instrukcje z lat 1947–1956, kiedy to kolejne ataki na Kościół motywowano „ofensywą kleru” i „szpiegostwem na rzecz Watykanu”.

25 października 1983 r. BP KC PZPR, w punkcie 6. swoich obrad, skierowało do resortu spraw wewnętrznych prośbę o przygotowanie koncepcji „neutralizacji Kościoła przed zbliżającym się kolejnym progiem zagrażającym osiągniętej stabilizacji społeczno-politycznej i gospodarczej kraju. Równocześnie powołać zespół, który dokona pełnej inwentaryzacji infrastruktury działalności społeczno-politycznej Kościoła: działających

⁷¹ Ocena wizyty papieża w Polsce sporządzona przez WA KC PZPR z 24 VI 1983 r. [w:] *Tajne dokumenty państwo-Kościół 1980–1989*, Londyn–Warszawa 1993, s. 277.

⁷² *Ibidem*, s. 289.

⁷³ *Ibidem*, s. 272.

⁷⁴ Pro memoria, 19 XII 1983 r. [w:] *Tajne dokumenty Państwo-Kościół...*, s. 353.

instytucji i nieformalnych ciał, rad, komisji penetrujących coraz to nowe obszary życia społecznego młodzieży, inteligencji, wsi. Zbadać, do jakiego stopnia są to inicjatywy lokalne, regionalne, a w jakim zakresie sterowane centralnie”⁷⁵. Wykonanie zadania powierzono Czesławowi Kiszczakowi (MSW), Kazimierzowi Barcikowskiemu (BP KC PZPR oraz Komisja Wspólna) i Mirosławowi Milewskiemu (sekretarzowi KC PZPR, któremu podlegał Wydział Administracyjny KC PZPR z Michałem Ałłasem na czele). Skład osobowy ludzi odpowiedzialnych za opracowanie „koncepcji” świadczył także o „koncyliacyjnym”, zgodnym podejściu kierownictwa partii do zagrożeń wpływających z rzekomej nadaktywności ludzi Kościoła. Napięcia i rywalizacja między Milewskim a Kiszczakiem nie dotyczyły tego konkretnego zagadnienia.

Omawiany dokument powstał między 25 października i 30 listopada 1983 r., kiedy to odwrotną pocztą dyrektor gabinetu ministra spraw wewnętrznych, Józef Chomętowski, przesłał rzeczoną analizę do Wydziału Administracyjnego KC PZPR⁷⁶. W notatkach i pismach partyjno-esbeckich stwierdzano, że „Kościół podjął czynności zmierzające w kierunku stworzenia i zaktywizowania specjalnych struktur duszpasterskich, obliczonych na maksymalne związanie z Kościołem środowisk robotniczych, wiejskich, młodzieżowych i opozycyjnie nastawionej inteligencji”⁷⁷. Opinie te pokrywały się w pewnej mierze z rzeczywistością. Rzeczywiście, we wrześniu 1983 r. odbyła się pierwsza pielgrzymka robotnicza (organizowana przez ks. Jerzego) na Jasną Górę, której organizator wzorował się na wcześniej uruchomionej pielgrzymce rolników indywidualnych, organizowanej przez ich krajowego duszpasterza ks. Bogusława Bijaka⁷⁸. Z kolei w środowisku inteligencji twórczej działał ks. Wiesław Niewęglowski, grupując wokół siebie aktorów, literatów i plastyków – bojkotujących główne media publiczne. Od 1982 r. powstawały oddolnie środowiska duszpasterskie w poszczególnych diecezjach, skupiające nawet do 50 twórców (formalnie Krajowe Duszpasterstwo Środowisk Twórczych powstało decyzją 199 Komisji Plenarnej EP dopiero 29 marca 1984 r.). „Zaskoczone władze próbowały tę sytuację rozwiązać przez naciski i represje” – pisał ks. Wiesław Niewęglowski. W bojkocie brało udział ok. 10 proc. aktorów (czyli do 400 osób, ale za to najbardziej bodaj znanych), a także ok. 1700 plastyków, czyli ok. 13 proc. tego środowiska. Dla wielu twórców nową wspólnotą – nie tylko zawodową – stał się *de facto* Kościół (stąd m.in. tak dużo konwersji w tym środowisku, wśród ludzi szczególnie wrażliwych)⁷⁹. Młodzież akademicka garnęła się zaś do znanych duszpasterzy, m.in. poznańscy akademicy do o. Honoriusza (Stanisława Kowalczyka), który w maju 1983 r. zmarł w wyniku wypadku samochodowego (do dziś okoliczności śmierci kapłana budzą jednoznaczne podejrzenia o udział SB w zdarzeniu)⁸⁰.

⁷⁵ Cyt. za: E. Czackowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Warszawa 2004, s. 207.

⁷⁶ AIPN, 1585/1346, k. 180.

⁷⁷ *Ibidem*. Zob. więcej: J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 551–552.

⁷⁸ Rozmowy z ks. Bogusławem Bijakiem, 2001–2002 (w zbiorach autora).

⁷⁹ W. Niewęglowski, *Duszpasterstwo Środowisk Twórczych na przełomie wieków [w:] 25 lat Duszpasterstwa Środowisk Twórczych. Księga Jubileuszowa*, Warszawa [2004], s. 35–36. Por. *idem*, *Nowe przymierze Kościoła i środowisk twórczych w Polsce w latach 1964–1996*, Warszawa 1997, s. 112–190. Szczególnie ciekawy rozdział o konwersjach w latach 1981–1989 (*ibidem*, s. 153 i nast.).

⁸⁰ Zob. więcej: *Duszpasterz. Ojciec Honoriusz Stanisław Kowalczyk OP (1935–1983)*, Poznań 2000; por. *Ojciec Honoriusz. Stanisław Kowalczyk OP (1935–1983)*, red. S. Borowczyk, Poznań 2008.

Język wspomnianego wyżej dokumentu, w którym Kościół został zaprezentowany jako strona atakująca państwo, do złudzenia przypominał język dokumentu z października 1947 r., autorstwa płk Julii (Luny) Brystygier, inicjującego ofensywę władz przeciwko katolicyzmowi. W „Koncepcji neutralizacji Kościoła rzymskokatolickiego w kontekście zagrożenia stabilizacji sytuacji społeczno-politycznej w kraju” zaznaczono, że „okresowe zagrożenia procesów stabilizacyjnych w kraju [np. w związku z rocznicami 13 i 16 grudnia 1981 r. – J. Ż.] mogą być wykorzystane przez Kościół do zwiększenia swoich wpływów i umacniania własnej pozycji polityczno-społecznej”⁸¹. Należało zatem temu przeciwdziałać, w zakresie tradycyjnie określanym przez SB, jako: „konsekwentne egzekwowanie przestrzegania przepisów prawnych przez duchowieństwo...”. Interpretacja tego prawa należała zaś jedynie do SB, organów ścigania i propagandy: „napiętnowanie każdego, negatywnego politycznie wystąpienia...”; „ochrona lojalnej części kleru”; „wobec księży prezentujących negatywne postawy polityczne powodować izolowanie ich w środowisku”; „zobowiązywać się będzie biskupów do dyscyplinowania podległych im księży”⁸².

Powyższy dokument, napisany z inicjatywy BP KC PZPR, stanowił odpowiedź na wytworzoną, zdaniem władz, sytuację w relacjach państwo–Kościół po wizycie Jana Pawła II w Polsce. Kościół stał się, według komunistów, beneficjentem tej sytuacji, jednocześnie wzmocnionym postawą Jana Pawła II i jego przesłaniem nawołującym wiernych (a zatem także duchowieństwo) do aktywnego włączenia się w walkę „o wartości duchowe, o zasady organizacji życia narodowego, społecznego i państwowego”. Nauczanie papieskie – pisali z kolei biskupi w komunikacie ze 195 KEP, 25 sierpnia 1983 r.⁸³ – „natchnęło wszystkich Polaków nową nadzieją na lepszą przyszłość ojczyźnego narodu”. Podobnej energii nie byli w stanie wykrzesać z narodu komuniści, chociaż – jak sami sądzili – wprowadzając stan wojenny, torowali sobie drogę do realizowania polityki naprawy życia społeczno-politycznego i gospodarczego kraju. Okazało się, że „król jest nagi”, bo naród skierował się w stronę Kościoła powszechnego i polskiego. Z jednej strony bowiem rządzący rozprawili się z „Solidarnością”, a z drugiej nie wprowadzając represji antykościelnych, pozwolili na wejście do świątyń ruchu społecznego chroniącego się przed władzą. Szczególnie niechętnie ekipa Jaruzelskiego przyjęła wspomniany komunikat z 195 KEP, w którym dominował – jej zdaniem – ton pouczenia władz: „Głoszona przez Kościół zasada dialogu musi stać się owocną podstawą pokoju wewnętrznego oraz współpracy pomiędzy Polską a narodami Europy i świata; gdy zaś dialog pomiędzy rządem a narodem przestaje istnieć, pokój społeczny jest zagrożony, a nawet całkiem znika”⁸⁴. Reakcja na komunikat przypominała nieco reakcję ekipy Gomułki i Bieruta na list pasterski z 8 września 1947 r., w którym biskupi ujawnili opinii publicznej

⁸¹ AIPN, 1585/1346, k. 180–187.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ „Nieobecność na konferencji prymasa wytworzyła przychylny klimat do prezentowania przez poszczególnych biskupów poglądów, które znalazły z kolei odzwierciedlenie w komunikacie. Kardynał Macharski [jako wiceprzewodniczący RG i KEP – J. Ż.] w pełni wykorzystał rolę przewodniczenia obradom konferencji” – czytamy w notatce płk. Adama Pietruszki ze spotkania z TW „Jankowskim” w sierpniu 1983 r. o okoliczności powstania komunikatu ze 195 KEP wydanego na Jasnej Górze 25 VIII 1983 r. (*Komunikaty konferencji Episkopatu Polski...*, s. 278–280; zob. dokument nr 9).

⁸⁴ *Komunikaty konferencji Episkopatu Polski...*, s. 278.

zakulisowe działania władz administracyjnych i Urzędu Bezpieczeństwa, skierowane m.in. przeciwko aktywnej młodzieży katolickiej. Wtedy w odwecie za rzekomą „ofensywę kleru” V Departament MBP z płk Julią Brystygier podjął pierwszą – zakrojoną na szeroką skalę – akcję represyjną wobec wybranej grupy kapłanów, czyli kilku tysięcy proboszczów⁸⁵.

Równoległe zatem, od wczesnej jesieni 1983 r., podejmowano konkretne działania antykościelne, a jednocześnie szkolono funkcjonariuszy i wzmacniano ich ideologicznie. Ważną rolę edukacyjną odegrała konferencja międzyresortowa i paranaukowa, zorganizowana w Warszawie, w początkach grudnia 1983 r. przez Departament IV MSW i Akademię Spraw Wewnętrznych. Tytuł konferencji brzmiał: „Zagrożenia ideologiczno-polityczne wynikające z działalności hierarchii i kleru Kościoła rzymskokatolickiego”⁸⁶. Głównymi mówcami byli m.in. płk Józefa Siemaszkiewicz, wicedyrektor wspomnianego departamentu, jej zwierzchnik – gen. Zenon Płatek, a także kierownik Urzędu ds. Wyznań prof. Adam Łopatka i inni. Wśród słuchaczy byli m.in. przyszli porywacze ks. Jerzego. W referatach dowodzono np., iż walka z Kościołem musi być prowadzona stale ze względów ideologicznych, a okresy zawieszenia broni były jedynie wynikiem kryzysów, przez które w „minionych epokach” przechodziła partia komunistyczna⁸⁷. Jednym z narzędzi, mających ułatwić rozprawę z aktywnymi kapłanami, stawały się przepisy prawa. Ustawą z 18 grudnia 1982 r. o szczególnej regulacji prawnej na okres zawieszenia stanu wojennego (nadal obowiązujący po 22 lipca 1983 r.) wprowadzono do art. 282 poprawkę, której zapis brzmiał: „Kto podejmuje działania w celu wywołania niepokoju publicznego lub rozruchów, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”. Artykuł 282, przepis „a” obok wspomnianego art. 194 i 195 kk, stały się głównymi narzędziami prawnymi, pozwalającymi – przy dowolnej ich wykładni – na stosowanie presji wobec niepokornych kapłanów⁸⁸. Wykładnia wspomnianych przepisów należała bowiem do szefostwa Biura Organizacyjno-Prawnego MSW, które stwierdzało: „Przepis ten ma w pełni zastosowanie m.in. do takich poczynań kleru, które mają postać inspiracji lub polegają na: organizowaniu zgromadzeń przed kościołami po zakończeniu nabożeństw (najczęściej były one zarzewiem demonstracji ulicznych lub innych wystąpień zakłócających porządek publiczny), zbiorowych śpiewów pieśni religijnych przy symbolach kwiatnych usytuowanych na zewnątrz świątyń, organizowaniu tzw. kącików »Solidarności« w kościołach przy inspirowaniu bądź nawoływaniu do wspomnianych już akcji wieszania krzyży i innych emblematów religijnych w świeckich obiektach publicznych”⁸⁹.

⁸⁵ Zob. więcej: J. Żaryn, *Kościół a władza...*, s. 160–162 i nast.

⁸⁶ AIPN, 0397/466.

⁸⁷ Zob. omówienie referatów [w:] J. Kotoński, *Jerzy Popiełuszko*, przedm. J. Sochoń, Warszawa 2004, s. 59 i nast.

⁸⁸ W ustawie z dnia 19 IV 1969 r. – Kodeks karny, w rozdziale XXVIII: „Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania” pisano w art. 194: „Kto przy wykonywaniu obrzędów lub innych funkcji religijnych nadużywa wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat”; z kolei, w następnym artykule 195, stwierdzano: „Kto wykorzystując cudze wierzenia religijne lub cudzą łatwowierność w sprawach wiary, wprowadza w błąd inne osoby i powoduje zbiegowisko lub inne zakłócenie porządku publicznego podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5” (DzU, nr 13, poz. 14, z dnia 14 V 1969 r.; ustawa zaczęła obowiązywać od 1 I 1970 r.).

⁸⁹ Zob. dokument nr 26.

Powyższa interpretacja mocno naruszała konstytucyjne prawa obywatelskie. Mimo czasowych regresów w ofensywnych działaniach SB wobec Kościoła po 1980 r., mówił podczas wspomnianej konferencji grudniowej z 1983 r. płk Adam Pietruszka do funkcjonariuszy Departamentu IV, „wszystkie poczynania państwa w dziedzinie polityki wyznaniowej mają na celu ograniczanie politycznej wrogości hierarchii kościelnej kleru, odsuwanie Kościoła od życia publicznego kraju, zmniejszanie zasięgu jego społecznego oddziaływania”. Z góry niejako rozgrzeszając swych słuchaczy z pozaprawnych czynów, postulował, by w pracy operacyjnej nawiązywać do praktyk z czasów stalinowskich: „Takie przedsięwzięcia podejmowano w okresie utrwalania władzy ludowej i jeszcze wiele lat później. W tym samym kierunku zmierzamy obecnie [...] Działania ofensywne uzyskały aktualnie nową jakościowo rangę”⁹⁰. Według Grzegorza Piotrowskiego, wówczas naczelnika Wydziału I Departamentu IV MSW i uczestnika wspomnianej konferencji, gen. Kiszczak wręcz zachęcał słuchaczy do stosowania najostrożniejszych środków perswazji, skoro „zatrzymania i rozmowy ostrzegawcze” nie przynosiły rezultatów (brzmiało to szczególnie groźnie w odniesieniu do ks. Jerzego, któremu właśnie aplikowano – jak się okazało bezskutecznie – wszystkie „łżejsze” formy represji)⁹¹.

Pierwsze lata stanu wojennego (aż do 1984 r.) to czas „wielkiego werbunku”. Mobilizacja kadr owocowała m.in. pozyskiwaniem nowych tajnych współpracowników. Ich jakość operacyjna była różna, jednakże według statystyk z 1984 r. agentura IV Departamentu MSW (wraz z terenowymi wydziałami) liczyła ponad 8 tys. osób. W tym czasie, według wyliczeń MSW, w kraju pracowało 21 tys. księży, obsługujących 14 500 świątyń i kaplic⁹². Część agentury, zarówno tej pozyskanej w latach siedemdziesiątych, jak i po wprowadzeniu stanu wojennego uwikłała się w kontakty z „bezpieką” na zasadach najpierw „lojalizowania” kleru, a następnie wchodzenia w coraz „intymniejsze” relacje z funkcjonariuszami pionów IV lub I (wywiad); wcześniej, od 1945 r. do końca lat sześćdziesiątych, podstawą werbunku było posiadanie przez służby – zmiennie definiowanych – „materiałów kompromitujących”. Lojalizacja duchowieństwa w latach osiemdziesiątych była bardzo często podszyta ze strony kapłana (być może autentyczną) nadzieją na trwałe porozumienie między państwem a Kościołem. Dla takich duchownych działalność ks. Jerzego albo ks. Stanisława Małkowskiego stawała się działalnością antypaństwową, utrudniającą zawarcie porozumienia z władzami PRL. Jednym z takich osobowych źródeł informacji był ks. Andrzej Koprowski, jezuita, zarejestrowany przez pion IV SB pod koniec 1970 r. jako tajny współpracownik, a później przez pion I jako kontakt operacyjny,

⁹⁰ Cyt. za: J. Kotański, *Jerzy Popiełuszko...*, s. 56; por. AIPN, 0397/466, t. 1, Konferencja naukowa zorganizowana w Warszawie przez Akademię Spraw Wewnętrznych i Departament IV MSW, 2–3 XII 1983 r., k. 54–55.

⁹¹ T. Fredro-Boniecki, *Zwycięstwo księdza Jerzego. Rozmowy z Grzegorzem Piotrowskim*, Warszawa 1991, s. 60–61.

⁹² AIPN, 1585/1346, Koncepcja neutralizacji Kościoła rzymskokatolickiego w kontekście zagrożenia stabilizacji sytuacji społeczno-politycznej w kraju, [b.d.], k. 180; J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 541; A. Grajewski, *Kompleks Judasza. Kościół zraniony. Chrześcijaństwo w Europie Środkowo-Wschodniej między oporem a kolaboracją*, Poznań 1999, s. 207; *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, red. A. Dziurok, Warszawa 2004, s. 63–64 (w sumie, jak podaje autor, pod koniec 1988 r. – a zatem przed masowym zamykaniem teczek TW i ich niszczeniem – wszystkie pionki operacyjne SB miały zarejestrowanych blisko 100 tys. tajnych współpracowników, *ibidem*, s. 64).

do 1987 r. – ps. „Student” (vel „Studente”). Tak w Polsce, jak i w Rzymie, gdzie przebywał w latach osiemdziesiątych, był postrzegany przez SB jako kapłan reprezentujący „realizm, popiera linię dialogu, jest zwolennikiem prymasa Glempa, niechętny Kościołowi krakowskiemu [w nomenklaturze SB, opozycyjnemu – J. Ż.]”. On sam po latach, już w wolnej Polsce, stwierdzał zaś: „Uważałem (i uważam), że powinnością duszpasterza, jest – w sytuacjach takich, jakie były w PRL – chronienie uczestników duszpasterstwa [w tym przypadku Duszpasterstwa Akademickiego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim – J. Ż.] przed zagrożeniami politycznymi”⁹³. Sądząc po zachowanych aktach dla komunistów ks. Koprowski stanowił wzór kapłana „na okres PRL”.

Agresywny język debaty, towarzyszący naradom SB, przechodził swobodnie z gabinetów szefostwa MSW do pokojów wysokich funkcjonariuszy partii i państwa. Podczas jednego z posiedzeń Rady Ministrów z początku listopada 1984 r. gen. Jaruzelski zachęcał do rozprawy z częścią kleru, liczącego według niego tysiąc „antysocjalistycznych” księży katolickich – by uniknąć kolejnego mordu: „Czy możemy posadzić tysiąc? Nie możemy. Czy możemy posadzić sto? Nie możemy. Czy możemy posadzić dziesięciu? Może możemy”⁹⁴. A płk Adam Pietruszka, niejako przekładając intencje władz na język SB, tłumaczył Grzegorzowi Piotrowskiemu: „Takiego łotra [jak ks. Jerzy] tylko ziemia może wyprostować”⁹⁵. Jeszcze dwa lata wcześniej co najwyżej postulowano, by „eksponować” inne Kościoły i związki wyznaniowe, by (bez ujawniania sprawców) zdejmować krzyże itp. – w 1984 r. atmosfera uległa radykalnej zmianie, pod ciśnieniem „dółów partyjnych” zaniepokojonych „rozwydrzeniem się poszczególnych przedstawicieli Kościoła” – jak zgrabnie ujął gen. Mirosław Milewski, sekretarz KC, nadzorujący prace Wydziału Administracyjnego KC PZPR, odpowiedzialnego w partii za relacje państwo–Kościół oraz MSW⁹⁶.

Biskupi nie od razu, jak się zdaje, docenili i zauważyli zmiany zachodzące w polityce wyznaniowej państwa po wizycie Jana Pawła II w Polsce. Wymiernym znakiem, potwierdzającym represywność władz, a jednocześnie ich elastyczność zaciemniającą obraz, były dane statystyczne dotyczące liczby prowadzonych postępowań w latach 1982–1983. W 1982 r. wszczęto 12 postępowań karnych przeciwko 13 kapłanom, z kolei w 1983 r.

⁹³ AIPN, 01592/412 (J–10589), Charakterystyka TW, k. 1, 3–7. List ks. Andrzeja Koprowskiego, b.d., (kopia w zbiorach autora). Zob. omówienie historyczne zachowanych materiałów dotyczących ks. A. Koprowskiego: B. Noszczak, *Przypadek „Studenta”*. *Kontakty ks. Andrzeja Koprowskiego SJ ze Służbą Bezpieczeństwa PRL (1968–1987)*, „Przegląd Powszechny” 2007, nr 7–8, s. 135–198.

⁹⁴ G. Majchrzak, J. Żaryn, *Dwa nowotwory...*, s. 85. Autorzy nie byli w stanie ustalić dziennej daty posiedzenia Rady Ministrów, które odbyło się na pewno między 3 listopada (pogrzeb ks. Jerzego) a 11 listopada (rocznica odzyskania niepodległości) 1984 r. Jest to bardzo ciekawy dokument, prezentujący specyficzną mentalność ekipy rządzącej, aktualną tak przed jak i po zabójstwie kapłana. Potwierdzeniem aktualności dyrektyw kierownictwa partii i MSW w sprawie stosowania pozaprawnych metod nacisku na kapłanów uznanych woluntarystycznie za „antypaństwowych” są zeznania byłego funkcjonariusza SB Kazimierza Sulki, złożone przed Komisją Praw Człowieka i Praworządności I kadencji Senatu RP, w październiku 1989 r. Tysiąc „negatywnych kapłanów”, to za dużo – stwierdził gen. Jaruzelski. Według Sulki, w l. 1985–1986 na listach „jątrzących” kapłanów nadsyłanych z centrali do Bielska-Białej, i „niżej”, do Suchej Beskidzkiej, było 150 kapłanów, w tym m.in. ks. Adolf Chojnacki, ks. Henryk Jankowski, ks. Edward Frankowski, bp Ignacy Tokarczuk, ks. Stefan Niedzielak (*ibidem*, s. 41).

⁹⁵ J.T. Żurek, *W obliczu śmierci...*, s. 295.

⁹⁶ *Stan wojenny w dokumentach...*, s. 212, 228.

18 postępowań przygotowawczych wobec 12 duchownych, przy czym większość umorzono na podstawie amnestii z 21 lipca 1983 r.⁹⁷ Równoległe z kolejnymi szykanami i powstawaniem ognisk zapalnych, prowadzono bowiem rozmowy w Komisji Wspólnej, wznoszono – na podstawie zezwoleń władz – kolejne świątynie (według danych MSW, począwszy od 1981 r. „nie wszczyna się postępowań karnych w sprawach o nielegalne budownictwo sakralne”⁹⁸). Na przełomie lat 1983–1984 biskupi byli też pełni nadziei co do możliwości powołania Fundacji Rolnej, podczas posiedzeń RG EP zastanawiano się nad konsekwencjami podejmowanych rozmów na szczeblu rząd PRL–Stolica Apostolska. Sygnałem zmian w nastawieniu władz do Kościoła katolickiego stało się wstrzymanie prac prowadzonych przez Zespół Legislacyjny przy Komisji Wspólnej na temat projektu ustaw regulujących status prawny Kościoła, o co od lat zabiegała strona kościelna. W marcu 1984 r. gotowy projekt dokumentu został odłożony przez komunistów *ad acta*⁹⁹. Wzmocniono za to kierunek watykański, by w ten sposób przeciwstawić watykańską dyplomację Episkopatowi Polski¹⁰⁰. Do projektu opracowanego przez wspomniany zespół powrócono dopiero w atmosferze okrągłego stołu, wiosną 1989 r.¹⁰¹

Jesienią 1983 r. wzmożyły się ataki na poszczególnych kapłanów (głównie ks. Jerzego i ks. Henryka Jankowskiego), a jednocześnie na początku stycznia 1984 r. prymas Józef Glemp spotkał się w gen. Jaruzelskim (*nota bene* zgodnie z planem „neutralizacji Kościoła”, opracowanym jesienią 1983 r.¹⁰²). „Jest opinia wśród ludzi” – dowodził abp Dąbrowski podczas posiedzenia Komisji Wspólnej z 19 października 1983 r. – „że dziś władza bierze się za księży (np. ks. Popiełuszkę i ks. Jankowskiego), następnie przyjdzie kolej na większe uderzenie”¹⁰³. Z kolei w komunikacie ze wspomnianego spotkania styczniowego dominowały spokój i wrażenie idylli: „Obaj rozmówcy byli zgodni, że Polska jako kraj wyjątkowo doświadczony przez II wojnę światową ma szczególne powody zabiegać o uratowanie pokoju światowego, do czego może przyczynić się dalszy rozwój [po wizycie

⁹⁷ Zob. dokument nr 26.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ A. Stelmachowski, *W drodze do regulacji stosunków między państwem a Kościołem (1980–1989)* [w:] *Z papierstwa przez dzieje. W osiemdziesięciolecie wskrzeszenia Nuncjatury Apostolskiej w Polsce*, red. W. Adamczewski, Warszawa 2000, s. 107; J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 534–535; A. Dudek, G. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce...*, s. 404.

¹⁰⁰ Z ambasady przy Kwirynale raportowano na podstawie doniesienia KO „Hejnał” (źródło nr 14844) w czerwcu 1984 r.: „W środowisku rzymskim, zbliżonym do polskiego otoczenia papieża, twierdzi się, że abp Poggi ma wkrótce wyjechać na stałe do Warszawy w celu objęcia nuncjatury, na razie jako »pełniący funkcje«. [...] Zarysowują się możliwości inspirowania go w przyszłości w odpowiednim, dogodnym nam kierunku” (AIPN, 2320/188, t. 2, Notatka informacyjna, Warszawa 14 VI 1984 r., k. 275). Wywiad starał się także otrzymywać wiarygodne informacje m.in. na temat pozycji abp. Agostino Casaroliego (Poggi był od lat wychowany w jego szkole dyplomacji) w Sekretariacie Stanu Stolicy Apostolskiej, autora tzw. „nowej polityki wschodniej” – realizowanej przez dyplomację watykańską szczególnie od śmierci Piusa XII (1958 r.) do wyboru Jana Pawła II (1978 r.). Zob. raporty z rezydentury rzymskiej, w tym „Pietro” (AIPN, 0449/5, t. 36, 37, 40–42, 45, 71–75; 0449/9, t. 1–6; 0449/53, t. 1, 4, 6, 7, 12, 14–19).

¹⁰¹ A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce...*, s. 406 i nast.; J. Żaryn, *Dyplomacja PRL wobec Watykanu, czyli o instrumentalnym traktowaniu partnera*, „Biuletyn IPN” 2002, nr 7, s. 37–38.

¹⁰² „Wśród działań w sferze polityczno-administracyjnej wskazanym byłoby rozważenie potrzeby przeprowadzenia rozmowy z kardynałem Glempelem”. Proponowano, by podczas spotkania omówiono m.in. sprawę „regulacji cen” i kwestię „utrzymania spokoju społecznego w Polsce” (AIPN, 1585/1346, k. 180–187).

¹⁰³ P. Raina, *Rozmowy z władzami PRL. Arcybiskup Dąbrowski...*, t. 2, s. 54.

Jana Pawła II w Polsce – J. Ż.] kontaktów między władzami PRL a Stolicą Apostolską”¹⁰⁴. Prymas Glemp pytany przez biskupów o rzeczywisty przebieg rozmowy, odpowiedział: „Środki przekazu tak wszystko zdeformowały – »z igły porobiły widły«, napisali całe artykuły wysrane z palca, że dziś już nie wystarczyłyby krótki, obiektywny komunikat”¹⁰⁵.

Te dwie rzeczywistości – represyjna i koncyliacyjna – istniały niejako równolegle, wzajemnie przesłaniając sobą właściwe cele polityczne władz. Dla hierarchii perspektywa „ugody” z władzami PRL (wobec niezmienności systemu jałtańskiego), nadal wydawała się celniejsza niż wprowadzanie do polityki elementów konfrontacji. Tym bardziej – a świadczył o tym także ton rozmów między Stolicą Apostolską a Warszawą – że sytuacja międzynarodowa mogła doprowadzić Europę i świat do dramatycznej w skutkach konfrontacji zbrojnej¹⁰⁶. Analizując treść protokołów RG EP, można stwierdzić, że dopiero w kwietniu 1984 r. prymas Polski, inicjując dyskusję na temat bieżących relacji państwo–Kościół, przyznał *de facto*, że polityka władz komunistycznych nie zdążyła w tym samym, koncyliacyjnym kierunku, co stanowisko Kościoła hierarchicznego (dodajmy, reprezentowane szczególnie konsekwentnie właśnie przez niego). Stwierdził zatem, „że ostatnio pewne wydarzenia zaciążyły na stosunkach Kościół–Państwo, a mianowicie: 1. potraktowano lekceważąco arcybiskupa Poggi [głównego negocjatora ze strony dyplomacji Stolicy Apostolskiej z rządem PRL – J. Ż.¹⁰⁷]; 2. walka z Krzyżami w Miętnej; 3. weryfikacja nauczycieli pod kątem ich wierzeń; 4. ocena matur od strony ideologii; 5. kręctwo w procesach sądowych; 6. bezkarność przestępczego działania MO; 7. torpedowanie fundacji dla rolników; 8. rozbicie P[olskiego] Z[wiązku] K[atolicko]-S[połecznego] itp.”¹⁰⁸ Lista była oczywiście dłuższa i obejmowała także przykłady represji skierowanych przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszcze¹⁰⁹ (czy

¹⁰⁴ P. Raina, *Kościół w PRL. Dokumenty*, t. 3: 1975–1989, Poznań–Pelplin 1996, s. 418. Por. APP, RG EP, 24 I 1984 r. (w aktach brak sprawozdania z rozmowy z 5 I 1984 r.).

¹⁰⁵ AAP, RG EP, 24 I 1984 r., s. 4.

¹⁰⁶ To dopiero dojście do władzy Michaiła Gorbaczowa w połowie lat osiemdziesiątych wprowadziło pierwsze sygnały świadczące o przejściu ZSRS do defensywy (czyli ogłoszenia „głasności” i „pierestrojki”). Zob. więcej: A. Dudek, *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990*, Kraków 2004, s. 18 i nast. Por. też rozważania i spotkania Mieczysława Rakowskiego z ludźmi „Moskwy”: M. Rakowski, *Dzienniki polityczne 1987–1990*, Warszawa 2005, s. 102–103 i inne.

¹⁰⁷ „Arcybiskup Poggi przyjedzie do Polski już 6 lutego br., aby zasugerować władzom program negocjacji. Między innymi poruszy sprawę wyższych uczelni katolickich, a szczególnie to, co dotyczy Krakowskiej Akademii” (APP, RG EP, 24 I 1984 r., s. 2). Celem wizyty było podjęcie negocjacji na temat warunków pozwalających Kościołowi na nawiązanie stosunków z rządem PRL. Jedną z ważnych kwestii były rezultaty pracy specjalnego zespołu powołanego do opracowania projektu ustawy krajowej o regulacji stosunków państwo–Kościół. Zdaniem kardynała Franciszka Macharskiego: „Wobec takiej postawy władz, które odsuwając na dalszy plan przygotowaną ustawę, chciałyby nawiązania stosunków Stolica Ap[ostolska]–PRL bez warunków wstępnych, episkopat nie może być biernym” (*ibidem*, k. 2). Więcej o abp. Luigim Poggim i negacjach rząd PRL–Stolica Apostolska w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych zob. P. Raina, *Cele polityki władz PRL wobec Watykanu. Tajne dokumenty 1967–1989*, Warszawa 2001; J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 306–328, 533–562 (tam literatura).

¹⁰⁸ APP, RG EP, 28 IV 1984, s. 4; więcej o rozbiciu PZKS w 1983 r. i niedopuszczeniu do powstania partii chadeckiej z Januszem Zabłockim na czele zob. S. Cenckiewicz, „Endekoesbecja”. *Dezintegracja Polskiego Związku Katolicko-Społecznego w latach 1982–1986*, „Aparat represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2007, nr 1 (5), s. 343–456.

¹⁰⁹ O zaliczeniu szykan skierowanych przeciwko ks. Jerzemu do „zestawu” faktów świadczących o wzmocnieniu nacisków na Kościół hierarchiczny świadczy m.in. treść listu wystosowanego do kierownika UdsW

też – szczególnie od marca 1984 r. – ks. Stanisławowi Małkowskiemu¹¹⁰). Świadczyła o tym treść notatki *Pro memoria* skierowanej przez bp. Jerzego Dąbrowskiego z Sekretariatu EP do Urzędu ds. Wyznań 6 lutego 1984 r. Autor piętnował władze za fakt ujawnienia danych personalnych ks. Jerzego, informacji dotyczących przeszukania jego mieszkania przy ul. Chłodnej, zatrzymania i tendencyjnego opisu jego rzekomej, działalności politycznej: „Tymczasem w sprawie ks. J[erzego] Popiełuszki nie tylko podano jego imię, nazwisko i pełnioną funkcję, ale ukazał się artykuł o charakterze zniesławiającym, podpisany nazwiskiem Michał Ostrowski, w »Expressie Wieczornym« z 27 XII [19]83 r. pt. *Garsoniera Ob. Popiełuszki*. Nadto informacje zniesławiające były powtarzane w telewizji i na konferencji prasowej przez rzecznika prasowego J[erzego] Urbana. Nie ma wątpliwości, że była to zorganizowana akcja przeciwko ks. Popiełuszce, licząca z góry na to, że nie będzie miał on możliwości obrony, a także celem zastraszenia go”¹¹¹.

Świadomość kryzysu w relacjach państwo–Kościół towarzyszyła i innym biskupom. Kolejne zdarzenia, w tym wniesienie do sądu aktu oskarżenia przeciwko ks. Jerzemu 12 lipca 1984 r. wzmacniały nurt pesymistyczny w episkopacie. Oczekiwano najgorszego: „Bp Tokarczuk mówił, że władze dążą do ograniczenia Kościoła, ale powoli, gdyż nie otwiera się wszystkich frontów na raz – stąd jeszcze jest spokój” – czytamy w protokole RG EP z 24 września 1984 r.¹¹²

Warto jeszcze raz to podkreślić: w „prymasowskim” zestawie negatywnych poczynań władz nie znalazł się problem stosunku do „Solidarności”. Znamienne jest natomiast, że znalazł się w nim fakt przejścia przez uzurpatorów władzy w PZKS – dzięki prowadzonej przez Departament III i IV MSW grze operacyjnej w ramach spraw o kryptonimach „Elita” i „Mrowisko”. Legalne władze z Januszem Zabłockim na czele, jak się wydaje przy akceptacji prymasa Józefa Glempa, zamierzały uzyskać *placet* od rządzących na utworzenie względnie autonomicznej partii chadeckiej; nastawienie partii komunistycznej do tego planu miało stanowić papierek lakmusowy prawdziwych intencji

ministra Adama Łopatki z 6 II 1984 r. przez bp. Jerzego Dąbrowskiego (na pewno w porozumieniu z członkami RG EP), a dotyczącego ujawnienia w prasie nazwiska ks. Jerzego w kontekście dopiero prowadzonego śledztwa w sprawie jego rzekomych przestępstw (P. Raina, *Kościół w PRL...*, t. 3, s. 421–422; AIPN, 0678/278, t. 1, Notatka informacyjna w sprawie pisma *Pro memoria*, Warszawa, marzec 1984 r., k. 195–198. Pismo zostało podpisane przez Annę Jackowską, wiceprokuratora wojewódzkiego, Wiesławę Bardonową, naczelnika Wydziału Śledczego oraz Zygmunta Papierza, prokuratora wojewódzkiego).

¹¹⁰ W sprawie krypt. „Godot” był wykorzystywany m.in. TW ps. „Jankowski”, „z uwagi na uplasowanie TW, jego możliwości systematycznie mogą wzrastać” – zakładano w 1983 r. Od początku 1984 r. ks. Małkowski stał się obiektem dodatkowych represji, w marcu 1984 r. dokonano przeszukania w jego mieszkaniu, wezwano go na przesłuchanie (nie stawił się, „za wiedzą abp. Dąbrowskiego”). Mimo skierowania go do odległej od centrum miasta parafii przy cmentarzu Komunalnym Północnym (Wólka Węglowa) nie ograniczyło to jego aktywności: „Zacieśnił on kontakt z ks. Jerzym Popiełuszko, uzyskując możliwość odprawiania mszy w kościele św. Stanisława Kostki w każdą niedzielę o godz. 19.00”. M.in. w kazaniu podczas mszy św. w kościele św. Stanisława Kostki z 15 IV 1984 r. „oświadczył, że udział w głosowaniu jest dobrowolny i nikt nikogo nie będzie zmuszać” – wypominał mu w notatce służbowej oficer SB (AIPN, 0608/329, k. 8, 26–27, 39, 40). Ks. Małkowski znalazł się na krótkiej liście kapłanów warszawskich, wobec których na polecenie gen. Zenona Płatka, dyrektora Departamentu IV MSW, z 18 IX 1984 r., należało przedsięwziąć działania zmierzające „do przerwania wrogiej działalności wymienionych księży”. Zob. dokument nr 104.

¹¹¹ P. Raina, *Kościół w PRL...*, t. 3, s. 421 (odpowiedź UdsW, zob. *ibidem*, s. 427).

¹¹² APP, Protokół RG EP, 24 IX 1984, s. 2.

władz w sprawie tzw. porozumienia narodowego. Test wypadł negatywnie, gdyż ekipa Zabłockiego, w wyniku wspomnianej gry MSW, została wykluczona z władz PZKS¹¹³.

Niewątpliwie z punktu widzenia władz kościelnych, najważniejszym polem konfliktu – spośród wyżej wspomnianych – była wówczas walka o krzyże, a faktycznie kolejna walka komunistów „o rząd dusz” w młodym pokoleniu: „...w naszym kraju już [od] dłuższego czasu trwa walka o krzyże” – podkreślał prymas podczas posiedzenia RG EP z 13 marca 1984 r. – „i nie możemy z naszych żądań ustąpić”. Z kolei kardynał Franciszek Macharski komentował sytuację w Miętne: „okazuje się, że przybył nowy partner w walce o krzyż, tj. całe społeczeństwo uświadomione w sprawie. [...] Wychowaliśmy ludzi do dawania świadectwa, chcieliśmy, aby mieli mocne, zdecydowane postawy. Nie możemy więc przyjąć metody Piłata i Heroda. Nie możemy nie podjąć sprawy zdecydowanie”. „Krzyż postawić w centrum i przygotować list pasterski na temat krzyża w związku z zakończeniem Roku Jubileuszowego” – zdecydował ostatecznie prymas podczas kolejnego posiedzenia RG z 27 marca 1984 r.¹¹⁴

Niezależnie od różnic w widzeniu roli Kościoła w życiu publicznym, w tym przypadku wszyscy członkowie KEP solidarnie poparli bp. Jana Mazura, reprezentującego Kościół podlaski i wspierającego młodzież oraz ich rodziców w Miętne. Walka z krzyżami podjęta przez ekipę stanu wojennego, przypominała tę z przełomu lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych¹¹⁵.

Wydarzenia w Miętne (grudzień 1983 – marzec 1984 r.) nie były wyjątkowe. W 1984 r. rozgorzała walka o krzyże we Włoszczowej (również z użyciem przez władze propagandy zniesławiającej ludzi Kościoła i młodzież), a także nastąpiła, oprotestowana przez bp. Bednorza, izolacja krzyża przy kopalni Wujek: „Niedawno trzech księży pracujący w pobliskich parafiach chcieli się tam pomodlić, ale zostali zatrzymani” – pisał ordynariusz katowicki 16 marca 1984 r. – „a następnie przewiezieni na komendę i w końcu zwolnieni” (niemal w tym samym czasie nieznani sprawcy włamali się do bazyliki w Piekarach Śląskich)¹¹⁶. Władze państwowe postanowiły sprawę krzyży postawić na ostrzu

¹¹³ Zob. S. Cenckiewicz, „Endekoesbecja”..., s. 343, 368 i nast. SB pozyskała do współpracy wielu członków PZKS, spośród których najważniejszą rolę w grze o wyalienowanie Janusza Zabłockiego i jego najbliższych współpracowników z PZKS, odgrywali Jan Matłachowski – zarejestrowany jako TW „Maksym” oraz Witold Olszewski, pozyskany do współpracy jeszcze przez wywiad i zarejestrowany pod pseudonimem „Wysoki” (Por. AIPN, 0222/417, t. 1–2).

¹¹⁴ APP, RG EP, 13 II 1984 r., s. 3; APP, RG EP, 27 III 1984 r., s. 5. „Wszystkim wołającym słowami, modlitwą i umartwieniem o pozostawienie krzyżów, a zwłaszcza bohaterskiej młodzieży szkolnej z Miętnego serdecznie błogosławie...” – pisał także w marcu 1984 r. bp siedlecki Jan Mazur (P. Raina, *Kościół w PRL...*, t. 3, s. 425; *Kalendarium wydarzeń w ZSDR im. Stanisława Staszica w Miętne, XII 1983–IV 1984* [w:] *Nie było miejsca dla ciebie Chryste w naszej szkole ZSR Miętne*, b.m.w, 1984; M. Ochocka, M. Chmielewska, *PRL – państwem prawa?*, Ryki 1998, mps).

¹¹⁵ „Okres poprzedzający 13 grudnia przyniósł liczne przykłady naruszania zasady rozdziału Kościoła od państwa” – pisano w tajnych analizach partyjnych w styczniu 1982 r. – „Wyraża się to przede wszystkim wprowadzeniem emblematów religijnych do zakładów pracy, szkół i niektórych obiektów użyteczności publicznej” (*Stan wojenny w dokumentach...*, s. 159–160; *Kościół w stanie wojennym...*, s. 22–23; M. Mikołajczyk, *Władza ludowa...*, s. 251).

¹¹⁶ P. Raina, *Kościół w PRL. Dokumenty...*, t. 3, s. 422, 426. Dalsze wydarzenia z lat 1984–1986, nie tylko związane z walką o krzyże, jeszcze mocniej potwierdzały tezę o podjęciu przez partię komunistyczną ostatniej batalii o świeckość państwa z jednej strony, z drugiej zaś o zastraszenie ludzi Kościoła, podtrzymujących w świątyniach polskich sztandar niepodległości narodu. Śmierć ks. Jerzego wpisała się zatem w cały wa-

noża, wprowadzając w życie wspomniany art. 282, przepis „a”. W praktyce zastosowały go bowiem właśnie przeciwko kapłanom i wiernym broniącym prawa do obecności krzyża w miejscu publicznym¹¹⁷. Wpisując konflikt o krzyże w całą gamę represji antykościelnych, władze tym razem nie tylko nie zamierzały ustępować, ale jeszcze bardziej nagłośnić i skarcić prowodyrów wspomnianych zajęć.

Charakterystyczne, że właśnie w tym czasie – relatywnie największej liberalizacji w prezentowaniu historii najnowszej – w stolicy, na Gocławiu nowe ulice otrzymały patronów: Bolesława Bieruta i Aleksandra Zawadzkiego, a w aparacie partyjnym – jak pisano w notatkach poufnych – awansowano „spadkobierców polityki światopoglądowej Jakuba Bermana”¹¹⁸. W zaciśnięciu sznurów partyjnych od 1984 r. powstawały kolejne memoriały i wytyczne, których celem było znalezienie przez partię komunistyczną recepty na Kościół i tradycyjny polski katolicyzm. Pierwszy z serii antykościelnych memoriałów, kierowanych przez KC PZPR do „dołów partyjnych”, powstał we wrześniu 1984 r., zatem przed zabójstwem ks. Jerzego. Zakładano – nazbyt optymistycznie – przejście w latach 1984–1986 do zmasowanej ofensywy ideologicznej skierowanej na młodzież z wykorzystaniem zarówno starych instrumentów propagandy (np. towarzystw ateistycznych), jak i nowych (obejmujących przede wszystkim system oświaty publicznej)¹¹⁹.

Debata członków RG EP z kwietnia 1984 r. skłoniła prymasa Polski do wygłoszenia publicznie swego niepokoju o stan relacji państwo–Kościół. Choć to właśnie prymas Polski był bodaj najbardziej skory do kompromisu w sprawach krzyży w szkole w Miętym¹²⁰, podobnie jak i w innych kwestiach, to on miał wygłosić kazanie stanowiące

chlarz napięć i stanowiła ich apogeum. Napięcia w relacjach państwo–Kościół powstały nie tylko z racji męczeńskiej śmierci kapłana „Solidarności”, przebiegu procesu toruńskiego z początku 1985 r., ale także odrzucenia przez władze projektu kościelnego Fundacji Rolnej, próby wprowadzenia do szkół religioznawstwa czy też wprowadzenia do debaty publicznej agresywnego języka antyreligijnego. Dopiero – jak się zdaje – pod koniec 1986 r. ekipa Jaruzelskiego uznała swoją porażkę w walce o świeckość państwa, a nawet we własnych szeregach partii komunistycznej. Pogłębiający się kryzys, a także zmiany w polityce sowieckiej, rozpoczęte przez Michaiła Gorbaczowa, kazały Jaruzelskiemu ponownie szukać sojusznika w Kościele hierarchicznym. Zrezygnowany generał miał powiedzieć do Ericha Honeckera we wrześniu 1987 r., że Kościół w Polsce „to garb, którego nie można usunąć operacyjnie, z którym trzeba żyć. Sądzę, że z medycznego punktu widzenia jest to niewykonalne. Próbowaliśmy w kilku momentach zrzucić ten garb, ale to niemożliwe”. AAN, Sekretariat KC PZPR, VII/75, Harmonogram realizacji założeń polityki wyznaniowej państwa w latach 1985–1986, k. 462 i nast.; A. Dudek, *Reglamentowana rewolucja...*, s. 83. Por. J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 535 i nast.

¹¹⁷ Na temat procesu kapłanów oskarżonych o wspieranie młodzieży we Włoszczowej zob. więcej: A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce...*

¹¹⁸ *Tajne dokumenty Państwo–Kościół...*, s. 439.

¹¹⁹ AAN, Sekretariat KC PZPR, VII/75, k. 24–467; więcej na ten temat zob. J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 537 i nast. Jeszcze w sierpniu 1985 r. władze szczyły się rzekomymi sukcesami na froncie ideologicznym: „W zeszłym półroczu [od stycznia do czerwca 1985 r.] mogliśmy dość skutecznie przeciwstawiać się szkodliwym inicjatywom kleru. Przeprowadzona we współpracy z linią IV [chodzi o Departament IV MSW – J. Ż.] akcja propagandowa w mediach, wywołała szeroki oddźwięk i zainteresowanie w wielu kręgach ludności nieprawidłowościami w działalności Kościoła i duchownych” – przekonywał gen. Kiszczak podczas narady z szefami WUSW. Cyt. za: *Drogi do niepodległości...*, s. 279.

¹²⁰ Podczas jednego z posiedzeń RG EP prymas stwierdził: „Ciągłe stoimy na stanowisku obrony Krzyża. Konfrontacji nie chcemy. Należy konflikt w Garwolinie zażegnać. Powołać komisję państwowo-kościelną *ad hoc*. Władza musi pójść na kompromis” (APP, RG EP, 13 III 1984 r., s. 4). RG EP wydała 13 III 1984 r. spe-

w pewnym sensie ostrzeżenie dla władz. Dnia 13 maja 1984 r. w Krakowie przypomnieli trzy modele relacji państwa do Kościoła w Polsce, które komuniści wprowadzali w życie w latach 1944–1984. „Pierwszy model to likwidacja Kościoła. Dokonuje się jej stopniowo, najpierw przez próby ograniczania poszczególnych instytucji, ograniczania wychowania w wierze, przez uciekanie się do presji środkami administracyjnymi, do zastraszania wiernych. [...] Drugi model nie chce śmierci Kościoła i wiary, ale zachowując go żywym, pragnie tak go ograniczyć, żeby był całkowicie podporządkowany regułom społecznym w danym kraju. Włącza się więc Kościół w cały system świeckich praw, obdarza nawet przywilejami i doprowadza do upaństwowienia Kościoła”. Przesłanie kierowane do władz było precyzyjne: Kościół poddany czy to presji (model 1.), czy to „przekupstwu” (model 2.) nie zmieni swego charakteru. Trzeci model zaś – biorąc pod uwagę doświadczenie Kościoła w Polsce, mógł być ujęty jedynie w formę pytania: „czy możliwe jest w takim państwie, które rządzone jest przez marksistów, a więc materialistów, czy możliwe jest uznanie autonomii i dóbr duchowych? [...] Nie czekając na model” – mówił prymas – „[...] Kościół ma podejmować zadanie, ażeby rozproszone dzieci Narodu gromadzić w jedno. To jest trudne zadanie, ale od tego Kościół uchylać się nie może”¹²¹. Zadanie to mogło być realizowane na warunkach autonomicznego w swych prawach Kościoła. Wydaje się, że kazanie to stanowiło podstawową wykładnię polityki hierarchów wobec społeczeństwa, jako całości – i *ex silentio* – wobec partykularnych grup społeczeństwa, do których prymas zaliczał także środowiska solidarnościowe, mniej lub bardziej (od 1983 r.) zrosnięte z siatką duszpasterstw stanowych i zawodowych. Mówiąc inaczej, dobro całego narodu szukającego schronienia w świątyni, nie przekładało się wprost na reprezentowanie i obronę przez Kościół interesów i wyraźnych potrzeb konkretnego środowiska.

W takim otoczeniu etycznym i światopoglądowym działał w latach 1980–1984 ks. Jerzy Popiełuszko, duszpasterz środowisk służby zdrowia i robotników. Sam w dużej mierze był współtwórcą wizerunku Kościoła katolickiego w latach osiemdziesiątych. Życiorys ks. Jerzego jest dziś doskonale znany. Powstało na jego temat wiele prac, naukowych i popularnych¹²². Przypomnieć jedynie trzeba kilka ważnych faktów. Urodził się w Okopach (gmina Suchowola, woj. białostockie) 14 września 1947 r. Na chrzcie otrzymał imię Alfons (od 1972 r. używał już imienia Jerzy). Wychowany był w tradycji niepodległościowej (wuj ks. Jerzego Alfons Gniedziejko, żołnierz Armii Krajowej, został zamordowany przez Sowietów w 1945 r.). Po ukończeniu szkoły średniej w 1965 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Warszawie. „Chcę zostać księdzem,

cialny komunikat w sprawie konfliktu w Miętmem, w którym ostatecznie stwierdzono jednoznacznie: „krzyże powinny pozostać w salach szkolnych” (*ibidem*, załącznik do protokołu RG EP z 13 III 1984 r.).

¹²¹ P. Raina, *Kościół w PRL. Dokumenty...*, t. 3, s. 432–434.

¹²² Literatura biograficzna dotycząca ks. Jerzego jest już obfita; zob. szczególnie: ks. J. Popiełuszko, *Zapiski 1980–1984*, Paryż 1985; *idem*, *Kazania 1982–1984*, Warszawa 1992; P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę i Ojczyznę*, cz. 1–2, Olsztyn 1990; J. Sochoń, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Kraków 2001; M. Kindziuk, *Świadek prawdy. Życie i śmierć księdza Jerzego Popiełuszki*, Częstochowa 2004; K. Daszkiewicz, *Sprawa morderstwa ks. Jerzego Popiełuszki raz jeszcze*, Poznań 2004; K. Kąkolewski, *Ksiądz Jerzy w rękach oprawców. Rzeczywiste przyczyny i przebieg porwania i zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki*, Warszawa 2004; K. Ruane, *Racja stanu. Zabić księdza*, Kraków 2004 (tam m.in. nazwiska ludzi władzy, w tym funkcjonariuszy SB, odpowiedzialnych za represjonowanie i śmierć ks. Jerzego, s. 365–370); J. Kotański, *Jerzy Popiełuszko*, Warszawa 2004; E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko...*

bo mam zamiłowanie do tego zawodu” – napisał w podaniu do seminarium. W roku milenijnym został powołany do wojska, gdzie spędził dwa lata. Okres ten to czas pierwszych represji za wiarę, a także ciężkiej choroby, zakończony pobyt w szpitalu¹²³. Świecenia kapłańskie otrzymał z rąk Prymasa Tysiąclecia 28 maja 1972 r. Objął wikariat w podwarszawskich Ząbkach, potem w kolejnych parafiach stolicy. W 1979 r. rozpoczął pracę duszpasterską w kościele św. Anny, gdzie prowadził duszpasterstwo młodzieży akademickiej i średniego personelu medycznego. Z tego powodu podczas pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II współorganizował pomoc sanitarną w Warszawie.

Zaangażowanie publiczne ks. Jerzego rozpoczęło się w sposób szczególny w końcu sierpnia 1980 r., kiedy to udał się do Huty Warszawa, by odprawić mszę św. dla strajkujących robotników. Był wtedy, od maja 1980 r., rezydentem w parafii św. Stanisława Kostki na Żoliborzu: „Przyszedł do parafii prosty, nieśmiały, jakby zalękniony. Pytałem się w duchu, co za pociechę mieć z niego będę. Do kazań się nie rwał, śpiewu unikał” – wspominał ks. Teofil Bogucki, proboszcz¹²⁴. Na prośbę ks. prymasa, wyrażoną przez jego kapelana, ks. Bronisława Piaseckiego, ks. Jerzy zgłosił gotowość, by jechać do huty (inny rezydent, ks. Jerzy Czarnota, odmówił, ponieważ właśnie ubierał się do mszy św.¹²⁵). Ustawiono prowizoryczny ołtarz zwieńczony krzyżem. Na widok ks. Jerzego wszyscy ukłękli: „Myślałem, że ktoś ważny idzie za mną” – wspominał¹²⁶. Spotkanie to nie miało charakteru incydentalnego, jak dowodzą świadectwa: „Później, o czym wiem z rozmowy z ks. Jerzym – wspominał ks. Józef Maj – a był człowiekiem prawdomównym, podczas ostatniej rozmowy z kardynałem Wyszyńskim uzyskał on jego aprobatę dla natarczywych żądań robotników, żądań zaakceptowanych przez władze związku, by został kapelanem całej »Solidarności«”. Od kwietnia 1981 r. hutnicy zbierali się w kościele. Poświęcono sztandar i krzyż, które uroczyście przewieziono do huty. Przez szesnaście miesięcy legalnej działalności związku był zatem z robotnikami, a także ze studentami medycyny, środowiskiem pielęgniarek i lekarzy; odprawił także mszę św. dla strajkujących w listopadzie 1981 r. słuchaczy-podchorążych Wyższej Oficerskiej Szkoły Pożarnictwa¹²⁷. Już 17 stycznia 1982 r. był ponownie z robotnikami i modlił się w kościele św. Stanisława Kostki na Żoliborzu. W latach 1982–1984 w kościele tym w ostatnią niedzielę każdego miesiąca, o godz. 19.00 odbywały się msze św. w intencji Ojczyzny. Większość z nich odprawił ks. Jerzy, a jego homilie wkrótce stały się znane także poza granicami Polski, m.in. za sprawą przedruku w pismach konspiracyjnych, czy też przytoczeń w Radiu Wolna Europa, w końcu z nagrań i z racji zainteresowania

¹²³ Nie będę się rozpisywał na temat chorób ks. Jerzego; o problemach zdrowotnych kapłana zob. m.in. w aktach SOR dotyczących lekarzy ze szpitala Polskich Kolei Państwowych z ul. Brzeskiej w Warszawie, a jednocześnie przyjaciół ks. Jerzego, dr Barbary Jarmużyńskiej-Janiszewskiej (SOR krypt. „Rentgen”, AIPN, 01228/1002) i dr Krystyny Pobieżyńskiej (SOR, krypt. „Eskulap”, AIPN, 01228/803).

¹²⁴ T. Bogucki, *Moje wspomnienia o ks. Jerzym Popieluszcze*, Warszawa 1986, s. 4.

¹²⁵ Ks. Jerzy Czarnota, ur. 2 VII 1944 r.; wg akt SB od sierpnia 1980 r. do czerwca 1985 r. wikariusz parafii św. Stanisława Kostki, pozyskany do współpracy w 1964 r. (jako alumn) zarejestrowany przez SB jako TW „Rolando”, następnie pozyskany ponownie (31 X 1978 r. lub 11 XI 1978 r., co najmniej do 1988 r.) jako TW „Poeta” (nr 24733). Pozwala to snuć przypuszczenia o innych powodach odmowy (AIPN, 001121/521 (mf 8766/1) oraz karty ewid.: E-14, 604-6/63; E-59; EO-4/77, 78; EOK-6-A; EO-4-B/76).

¹²⁶ J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 429.

¹²⁷ Cyt. za: J. Maj, *Świadectwo o Słudze Bożym Księdzu Jerzym Popieluszcze*, s. 1 (mps, kopia w zbiorach autora). Por. T. Wyrwich, *Kapelani Solidarności...*, s. 15–17 i nast.; T. Bogucki, *Moje wspomnienia...*, s. 5.

się jego osobą przez media zachodnie¹²⁸. Jego hasłem stały się słowa: „Zło dobrem zwyciężaj”. W sumie wygłosił 26 kazań; odwoływał się w nich do nauczania Jana Pawła II oraz Prymasa Tysiąclecia Stefana Wyszyńskiego, który niegdyś wyświęcił go na kapłana. „Wzbogacił on liturgię występami artystów. Z każdym miesiącem rosła frekwencja uczestników. Serca nasze się radowały” – wspominał ks. Teofil Bogucki¹²⁹.

Polityka Urzędu ds. Wyznań, a także strony komunistycznej podczas rozmów w Komisji Wspólnej, była dość czytelna. Starano się wmówić stronie kościelnej – w tym głównie chodziło o członków EP – że przedmiotem sporu jest rzekome zaangażowanie polityczne wybranych kapłanów. Granica tego zaangażowania nie była – rzecz jasna – stała, gdyż celem było wywarcie presji na biskupów, by z kolei to oni własnymi rękami poskromili księży za ich aktywność na rzecz osób represjonowanych i ludzi „Solidarności”. Bp Kazimierz Romaniuk wspominał spotkanie w UdsW, podczas którego Aleksander Merker przedstawił „mi całą listę zakazanych druków i chyba nawet granatów, znalezionych w prywatnym mieszkaniu ks. Popiełuszki przy ul. Chłodnej w Warszawie. Pamiętam jak p. Merker przekazywał mi te wszystkie informacje z nieukrywaną satysfakcją”¹³⁰. Także podczas rozmów roboczych prowadzonych z władzami PRL ks. Alojzy Orszulik – co najmniej od jesieni 1983 r., a szczególnie od późnej wiosny 1984 r. – ustawicznie był bombardowany przykładami politycznego angażowania się kapłanów. Z miesiąca na miesiąc gen. Kiszczak i inni stawiali rozmówców w coraz bardziej kłopotliwej sytuacji, szantażowali ich: „[19 października 1983 r.:] Tych kilkunastu księży, którzy zachowują się niedobrze, Kościół powinien uspokoić, zachęcić, by zajęli się tym, czym powinni się zajmować. Ks. Jankowski niech robi to, co do niego należy”; „[27 czerwca 1984 r.:] Popiełuszko, Jankowski harcowali sobie na przedpolach wyborczych [do sejmiku PRL] bezkarnie”; „[3 września 1984 r.:] Ks. Zych może być ułaskawiony, ale trzeba uwzględnić także pozostałych młodych ludzi, którzy zostali skazani za zabójstwo Zdzisława Karosa. Tu generał [Kiszczak] próbował dokonać pewnego *iunctim*, tzn. podjąć kroki w kierunku zwolnienia ks. Zycha i pozostałych, jeśli usunięto ks. Jankowskiego i ks. Popiełuszkę. Odpowiedzieliśmy, że nie można tu robić żadnego *iunctim*, bo gdy idzie o ks. Jankowskiego, to ostatnio się uspokoił, a *casus* ks. Popiełuszki można rozwiązać tylko wtedy, gdy nie będzie nacisków ze strony władz”¹³¹.

Władzom chodziło o zmęczenie rozmówców powtarzalnością nazwiska ks. Jerzego, rzekomo stale utrudniającego dialog państwo–Kościół. W kurii warszawskiej panowała zatem opinia, że ks. Jerzy „sprawia kłopoty”: „Bo musiałem chodzić do Urzędu ds. Wyznań, wyjaśniać wiele spraw, tak związanych z Jerzym, jak i innymi księżmi” – wspominał ówczesny kanclerz kurii, ks. Zdzisław Król, przyjaciel ks. Jerzego – „I właśnie

¹²⁸ Pierwsza msza św. za Ojczyznę w tym kościele została odprawiona 22 II 1981 r. z inicjatywy księdza prałata Teofila Boguckiego, proboszcza świątyni, i on ją odprawił. Później odprawił ją ks. Jerzy Syryczyk, a następnie ks. Jerzy. *Ks. J. Popiełuszko, Bóg i Ojczyzna* (publikacja dla duchowieństwa), Warszawa 1984, s. II (autorzy twierdzą, że pierwsza msza św. w kościele św. Stanisława Kostki została odprawiona 26 X 1980 r.). Zob. też: E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko...*, s. 163–164.

¹²⁹ T. Bogucki, *Moje wspomnienia...*, s. 13.

¹³⁰ List bp. K. Romaniuka do J. Żaryna, Warszawa 10 I 2009 r. (w zbiorach autora).

¹³¹ A. Orszulik, *Czas przełomu...*, Warszawa–Żabki 2006, s. 174, 199, 213. Notatka z rozmowy bp. Alojzego Orzulika z Janem Żarynem, 14 I 2009 r. (w zbiorach autora).

w tym sensie były to kłopoty. Ale to nie znaczy, że ksiądz Jerzy nie miał wtedy racji”¹³². Nieprecyzyjność kategorii „politycznego zaangażowania” miała stawiać biskupów w roli stałego cenzora poczyniń konkretnych kapłanów „przyłapanych” przez władze. „Wielokrotnie w trakcie spotkań z komunistycznymi wojewodami gdańskimi zgłaszali oni zastrzeżenia do działalności ks. Jankowskiego – wspominał (od 1983 r. bp pomocniczy, od 1984 r. ordynariusz) bp gdański Tadeusz Gocłowski. – „Nie mogę powiedzieć, że ja zaprzeczałem wojewodzie. Najczęściej milczałem wobec zarzutów urzędnika. Myślałem sobie – »wojewodo, i tak musisz to powiedzieć, ponieważ to jest twój obowiązek«. Wmawiałem mu, że Jankowski spełnia tylko obowiązki duszpasterskie, a nie bawi się w politykę. Chociaż nie zawsze w to wierzyłem, ponieważ w gruncie rzeczy pewne działania miały charakter spektakularny, nie tyle polityczny, co ambicjonalny”¹³³.

O skutkach „polityki dezintegracyjnej” ekipy Kiszczaka, pisał z kolei, z pozycji szeregowego kapłana, ks. Józef Maj: „Byłem i jestem kapelanem NZS-u. Należałem do kapłanów funkcjonujących w środowisku »Solidarności«, byłem, myślę, dobrym kolegą księdza Jerzego i jak dziś pamiętam nasze wspólne rozmowy o tym jakby sprzysiężeniu przeciw nam, gdy nie tylko władze komunistyczne, ale i wielu zachodnich dziennikarzy ukazywało nasze zaangażowanie w ówczesne polskie życie publiczne jako zaangażowanie czysto polityczne. Odbieraliśmy to wspólnie z Jerzym jako krzywdę, [...] zaangażowaliśmy się w obronę podstawowych praw ludzkich, [...] sprawujemy posługę czysto kapłańską wobec środowisk, do jakich zostaliśmy posłani przez naszego biskupa”¹³⁴.

Biskupi polscy, poddawani naciskom ze strony władz, byli przeciwni politycznemu angażowaniu się kapłanów. Z jednej strony, musieli pilnować interesów Kościoła, kierować prośby do władz, od których woli zależała realizacja konkretnego postulatu (np. uwolnienia „11”, czy też uznania Fundacji Rolniczej itd.), a z drugiej strony, byli poddawani natychmiast szantażom, od których wyniku uzależniano sukces negocjacji. Dyskomfort sytuacyjny mógł powodować u rozmówców kościelnych stan napięcia, a mimowolnym ich „sprawcą” stawała się osoba, wykorzystywana przez władze do szantażowania Kościoła. Dlatego niektórzy negocjatorzy poddawali się tej presji (o czym świadczy powyższa notatka ks. Orszulika, czy też wspomnienie abp. Gocłowskiego), tym bardziej że samo środowisko opozycji politycznej podpierało się autorytetem ks. Jerzego (i innych kapłanów), zawłaszczając sobie niejako jego osobę.

Bieżące potrzeby środowiska Konfederacji Polski Niepodległej, podziemia hutniczej „Solidarności” czy też środowiska dawnego Komitetu Obrony Robotników (dodajmy, w wielu sprawach sprzeczne), nie musiały i nie mogły – rzecz jasna – stanowić wyłącznego punktu odniesienia przy podejmowaniu decyzji przez Episkopat Polski. Przykładowo, homilie ks. Jerzego były (niewątpliwie za jego zgodą) drukowane nie tylko w formie ulotek przez ludzi Kościoła (z racji cenzury państwowej), ale także w prasie podziemnej o konkretnym zabarwieniu politycznym¹³⁵. Przy braku sposobności do jasnego rozgrani-

¹³² J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 523.

¹³³ *Świadek. Tadeusz Gocłowski...*, s. 35.

¹³⁴ J. Maj, *Świadek o Słudze Bożym Księdzu Jerzym Popieluszcze*, s. 3 (mps, kopia w zbiorach Jana Żaryn).

¹³⁵ 13 I 1984 r. ks. Jerzy Popielusko skrytykował władze, że cenzura wycięła w „Gościu Niedzielnym” fragment roty przysięgi, dotyczącej życia w trzeźwości, z racji umieszczonego w niej fragmentu zdania: „...dla więzionych i położenia kresu represjom...”. W rezultacie, jak pisano na podstawie raportów SB,

czenia sfery ducha od materii i przy nasilonej presji ze strony władz można było zagubić porządek rzeczy i przejąć argumenty oskarżyciela.

Czy sam ksiądz Jerzy mógł uniknąć „politycznej” kwalifikacji swoich czynów i słów, swojej postawy? Nie znam dobrej odpowiedzi na tak postawione pytanie. Czytając doniesienia tajnych współpracowników, w tym przede wszystkim TW „Tarczy”, nie możemy mieć wątpliwości, iż jego zadaniem było dostarczanie informacji świadczących o głębokim zaangażowaniu się kapłana w podziemną „robotę”: „Pragnę nadmienić – donosił 26 sierpnia 1982 r. – że ks. Popiełuszko ma ścisłe kontakty z ukrywającą się ekstremą »Solidarności« Regionu Mazowsze. Świadczyć o tym może fakt, że swego czasu był u niego wysłannik od Zbigniewa Bujaka po większą kwotę pieniędzy, którą otrzymał (paręset tys. zł, o czym sygnalizowałem), a obecnie wysłannik od Romaszewskiego – tzw. przedstawiciel »Radia Solidarność«. [...] Poza tym ks. Popiełuszko ma ścisłe układy z działającą w podziemiu »Solidarnością« Huty Warszawa i być może z innymi grupami”¹³⁶.

Wkrótce po pogrzebie ks. Jerzego, prymas Polski stwierdził podczas posiedzenia RG EP: „Znaleźliśmy się w trudnej sytuacji po pogrzebie [3 listopada 1984 r. – J. Ż.]. Wielu ludzi chciałoby go wynieść na ołtarze, żądają od episkopatu, aby się wypowiedział o jego heroicznej postawie kapłańskiej. Co można o nim powiedzieć: był gorliwym, odważnym, ale nie rozważnym. Związał się z politycznym ruchem »Solidarności«. Miał wielu zwolenników – kochali go”¹³⁷. Niemal równolegle (list datowany na dzień 30 października 1984 r., przed otrzymaniem informacji o znalezieniu zwłok kapłana) pisał z kolei do rodziców ks. Jerzego, podkreślając jego piękną drogę kapłaństwa i gotowość na męczeństwo dla dobra Kościoła: „Ofiara cierpienia Księdza Jerzego, czy nawet ofiara życia, pozostanie ofiarą Kościoła. Dla świata pozostanie znakiem miłości i oddania służbie człowiekowi wierzącemu w Narodzie”¹³⁸.

Kardynał Józef Glemp nie utożsamiał dobra narodu w sposób dogmatyczny z bezwzględną koniecznością reaktywowania „Solidarności” – podobnie jak znaczna część EP¹³⁹. Jednocześnie, patrząc z perspektywy historii, ruch wolnościowy lat 1980–1981 stanowił – jego zdaniem – bardzo ważny i pozytywny element tożsamości narodu¹⁴⁰.

w styczniu 1984 r. w kościołach rozdawano ulotki z właściwym tekstem *Roty* (a także z kazaniem ks. Jerzego) (P. Raina, *Kościół w PRL. Dokumenty...*, t. 3, s. 419). Sprawa druku w podziemiu kazań ks. Jerzego pojawia się w wielu dokumentach i w doniesieniach agentury, szczególnie TW „Miecz”, a także w aktach sprawy krypt. „Rentgen” (prowadzonej przeciwko dr Barbarze Jarmużyńskiej-Janiszewskiej). Zob. więcej: AIPN, 00334/289, t. 12–15.

¹³⁶ AIPN, 00334/289, t. 12, Informacja operacyjna, 27 IX 1982 r., k. 178.

¹³⁷ APP, RG EP, 21 XI 1984 r., s. 6.

¹³⁸ AIPN, 1585/3676, Treść listu prymasa Glempla do rodziców ks. Popiełuszki, Warszawa 30 X 1984 r., k. 25. Zob. więcej o męczennikach Kościoła katolickiego w XX stuleciu: A. Riccardi, *Stulecie męczenników. Świadkowie wiary XX wieku*, Warszawa 2001 (na s. 166, autor pisze: „Celem komunistów – jak pisze G. Mink – było »złamać siłą i terrorem potęgę instytucji, której autonomia jest nie do przyjęcia...«. Najbardziej krwawym wyrazem tej strategii komunistów było zamordowanie księdza Jerzego Popiełuszki”).

¹³⁹ Zob. J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 480 i nast.; według analiz partyjnych z czerwca 1987 r.: „o ile prymas Glemp zdaje się już ją [„Solidarność”] »skreślił«, uznając, że nie jest potrzebna dla aktualnego etapu realizacji interesów Kościoła w Polsce, to papież wciąż jeszcze demonstruje wobec »S« swoisty sentyment i ożywia ten wątek. Trudno na razie ocenić, czy jest to różnica istotna, czy też teatralny podział ról”. Cyt. za: A. Dudek, *Reglamentowana rewolucja...*, s. 81.

¹⁴⁰ Pisał na ten temat m.in. Romuald Kukołowicz: „Współpracownikiem księdza prymasa Glempla byłem do 1984 r., potem między nami miała miejsce duża różnica zdań. Głównym powodem było przekonanie księdza

Z kolei, dla ks. Jerzego – kapłana działającego w konkretnym środowisku wiernych, działaczy „Solidarności” i ludzi dotkniętych skutkami stanu wojennego, kapłana lojalnego wobec swojego środowiska duszpasterskiego – wizja wolnej Polski nierozłącznie wiązała się z reaktywowaniem NSZZ „Solidarność” z lat 1980–1981. Analizując stosunek Kościoła katolickiego do opozycji (od podziemia niepodległościowego do okresu „Solidarności”), można stwierdzić, że biskupi polscy, dostrzegając stałą obecność Kościoła w tysiącletnich dziejach narodu, inne instytucje i organizacje opozycyjne wobec komunistów (od Narodowych Sił Zbrojnych, Zrzeszenia WiN, po KOR i Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela) postrzegali jako byty organizacyjnie tymczasowe, choć noszące w sobie trwałe wartości, tożsame z wyznawanymi przez Kościół katolicki¹⁴¹.

Zgromadzony w wyniku intensywnej kwerendy w Instytucie Pamięci Narodowej materiał źródłowy wskazuje na zaangażowanie SB w tropienie „szkodliwej” działalności ks. Jerzego¹⁴². Pierwsza informacja o mszach za Ojczyznę dotarła do najwyższych czynników partyjnych już w lutym 1982 r.: „W rozmowie – ks. Popiełuszko poinformował mnie, że ma przygotowane bardzo ostre teksty kazania na nabożeństwo 28 II br. [...]” – donosił TW „Tarcza”. – „Pokazał mi dużą mapę wiszącą na ścianie z naniesionymi miejscowościami, gdzie znajdują się ośrodki dla internowanych. Powiedział, że dwa tygodnie temu przeprowadził się z parteru na I piętro, ponieważ przypuszczał, że jest tam zainstalowany podsłuch. Spłatał tym figła dla SB. Obecnie z góry ma dobry widok. Wie, że jest pod stałą obserwacją. Że go pilnują. Miał już rozmowy w tej sprawie. Ale on będzie w dalszym ciągu pełnił swą powinność (młody, lat około 35, szczupły, niski, szatyn, twarz pociągła). Ma bardzo dużo zajęcia. Uchwytny jest przeważnie rano. Stałe w terenie”¹⁴³. W zachowanym raporcie zbiorczym, przekazanym do Wydziału Organizacyjnego KC PZPR można przeczytać: „28 lutego w kościele Stanisława Kostki odprawiono mszę w intencji aresztowanych, internowanych, zwalnianych z pracy i ich rodzin. Ksiądz [Jerzy Popiełuszko] stwierdził, że nabożeństwo jest również »za tych, którzy są na służbie kłamstwa i niesprawiedliwości«. Ksiądz powiedział również, że »Kościół stoi

prymasa, że należy szukać dróg porozumienia i współpracy z Jaruzelskim”. *W cieniu Prymasa Tysiąclecia. Z profesorem Romualdem Kukulowiczem rozmawia Piotr Bączek*, Warszawa 2001, s. 213.

¹⁴¹ Zob. więcej: J. Żaryn, *Kościół katolicki w PRL – wybrane zagadnienia, hipotezy, prowokacje*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2005, nr 1 (7), s. 11–33 (dyskusja wokół tekstu, *ibidem*, s. 35–51).

¹⁴² Akta SOR krypt. „Popiel” (nr rej. 36514), prowadzonej w latach 1982–1984, nie są dostępne (uległy najpierw brakowaniu; następnie być może uległy całkowitemu zniszczeniu w latach dziewięćdziesiątych). SOR krypt. „Popiel” była prowadzona przez funkcjonariuszy SUSW, początkowo Włodzimierza Fijała, następnie Grzegorza Ekierta. W tym czasie naczelnikami Wydziału IV SUSW byli: ppłk Czesław Sulejko (18 II 1980–16 I 1984 r.), następnie mjr Leszek Wolski (17 I–6 XI 1984 r.). Zdjęto go ze stanowiska w wyniku odkrycia sprawców mordu na ks. Jerzym – *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008, s. 319). Z zachowanych zapisów ewidencyjnych wynika, że ks. Jerzy był „prowadzony” przez Wydział IV KS MO (Warszawa). Zachowała się karta [T]EOK 6/63, karta EO [ewidencji operacyjnej] 4/77 z kartoteki b. SUSW [od 1983 r. następczyni KS MO] oraz karta Mr-2. Z kolei, w innych sprawach obiektowych (także SOR) założonych na osoby pozostające w bliskim kontakcie z ks. Jerzym można odtworzyć fragmenty zawartości teczek SOR krypt. „Popiel”.

¹⁴³ AIPN, 00334/289, t. 12, Informacja operacyjna, 21 II 1982 r., k. 59. Jeden z pracowników Departamentu Techniki MSW zainstalował podsłuch w mieszkaniu na parterze plebanii (na pierwszym piętrze mieszkał ks. Jerzy) dzięki kapłanowi, który także rezydował w parafii. Jako TW był zarejestrowany to ks. Jerzy Czarnota „Zaprzeczył jednak, że wpuścił do swojego mieszkania esbeków” – pisali Piotr Litka i P. Wojciechowski w artykule, *Cienka czerwona linia*, „Tygodnik Powszechny”, nr 43, 26 X 2008 r., s. 5.

po stronie ludzi, którym odebrano wolność, którym łamie się ludzkie sumienie, po stronie robotniczej »Solidarności«, po stronie ludzi pracy, którzy niejednokrotnie są stawiani w jednym szeregu z pospolitymi przestępcami«. Podczas nabożeństw Zbigniew Zapasiewicz i Andrzej Szczepkowski recytowali wiersze o akcentach aluzyjnych w stosunku do obecnej rzeczywistości”¹⁴⁴.

Nie padło jeszcze wówczas nazwisko ks. Jerzego, co więcej, funkcjonariusze SB mogli – w natłoku innych informacji wskazujących na „negatywne” wypowiedzi kapłanów – nie przywiązywać się do wydarzenia, które miało miejsce akurat w kościele św. Stanisława Kostki. Tym bardziej że, jak wiemy z zeznań dr Krystyny Pobieżyńskiej, prawdopodobnie na przełomie marca i w początkach kwietnia 1982 r. kapłan znajdował się dwa tygodnie w szpitalu w związku z jego stałą chorobą¹⁴⁵. Jednakże najpóźniej pod koniec kwietnia 1982 r. ks. Jerzy „pozostaje w aktywnym zainteresowaniu Wydziału IV KS MO w Warszawie”, jeszcze w ramach prowadzonej rutynowo „teczki na księdza” (TEOK). W tym czasie SB udało się dotrzeć do osobowych źródeł informacji, wykorzystywanych w innych sprawach, a cennych z racji możliwości operacyjnych¹⁴⁶. Ludzie ci zaczęli zgłaszać informacje na temat ks. Jerzego. TW „Kustosz” – jak sam twierdził – był przyjacielem ks. Jerzego, a jego pierwsza informacja na temat ks. Jerzego pochodziła z 23 lipca 1982 r.¹⁴⁷. TW „Poeta”, który rezydował podobnie jak ks. Jerzy w parafii przy ul. Hozjusza 2, również mógł informować SB – jednakże dokumentacja na ten temat, na razie, jest niedostępna¹⁴⁸.

Doniesienia TW „Kustosz” (czyli wg SB ks. Andrzeja Przekazińskiego¹⁴⁹ – dyrektora Muzeum Archidiecezji Warszawskiej na Powiślu, przy kościele św. Trójcy) nie mogły

¹⁴⁴ *Kościół w stanie wojennym...*, s. 22–23.

¹⁴⁵ Na uwagę zasługuje data przesłuchania przez funkcjonariuszy SUSW dr Krystyny Pobieżyńskiej (24 X 1984 r.) oraz notatka z rozmowy z drugim lekarzem ks. Jerzego, i przyjacielem zarazem, dr Barbarą Jarmużyńską-Janiszewską (22 X 1984 r.). Odbyły się po porwaniu ks. Jerzego. Tematem rozmów był stan zdrowia kapłana, a pytania dotyczyły sposobu leczenia, konieczności przyjmowania lekarstw, w tym zastrzyków przez ks. Jerzego (AIPN, 01228/1002, k. 58–59, 64).

¹⁴⁶ Dowodem na zintensyfikowanie zadań operacyjnych w kierunku inwigilacji ks. Jerzego są zapisy z notatek operacyjnych oficera prowadzącego z tajnymi współpracownikami; sprawa ks. Jerzego zaczyna być wydzielana do osobnego akapitu, a wyciągi – wg dekretacji kierownictwa Wydziału IV – kierowane do „tow. Ekierta”, czyli oficera prowadzącego SOR krypt. „Popiel”.

¹⁴⁷ AIPN, 00328/841, Notatka ze spotkania z TW „Kustosz”, 23 VII 1982 r., t. 1, k. 23–24; Zob. dokument nr 3 (więcej, tamże przypis).

¹⁴⁸ TW „Poeta”, czyli wg SB ks. Jerzy Czarnota. W tym czasie oficerem prowadzącym ks. Czarnotę był funkcjonariusz SB, por. Roman Dobrzyński, ten sam, który prowadził TW „Kustosza”. Nie zachowały się akta w tej sprawie, gdyż uległy zniszczeniu: „W dn. 3 II [19]90 r. wyrejestrowano. Mat[eriały] wybrakowano we własnym zakresie – nr prot[okołu] brak” (AIPN, mf 001121/521, k. 1–2; Wypis z karty EO-4-B/76; EO-4-A/77).

¹⁴⁹ Ks. Andrzej Przekaziński, wówczas dyrektor Muzeum Archidiecezjalnego w Warszawie, od 1981 r. w parafii św. Trójcy. Wg zachowanych materiałów pozyskany do współpracy 22 IX 1979 r. przez Wydział IV KS MO. Był prowadzony przez kpt. Romana Dobrzyńskiego. Zachowały sięteczka pracy i teczka personalna TW (AIPN, 00328/841, t. 1–2). Po odmowie współpracy (w 1985 r.) akta zostały przekazane do Wydziału „C” SUSW. Paradoksalnie, dzięki temu, że ks. Przekaziński zerwał współpracę z SB przed 1989 r., materiały wytworzone przez aparat bezpieczeństwa i obciążające go pozostały do dziś w dyspozycji historyków. Znaczna część dokumentacji agentury Departamentu IV (i podległych mu w terenie wydziałów), która nie została wyrejestrowana z „sieci” do 1989 r., w następstwie decyzji politycznych kierownictwa resortu z okresu „transformacji” została zniszczona w latach 1989–1990 (więcej na temat niszczenia akt Departamentu IV MSW [w:] *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa...*, s. 590–600).

w pełni satysfakcjonować SB. Tajny współpracownik dowodził bowiem, że „nie robi on nic, co by mogło szkodzić władzy, a organizowane przez niego msze dają upust niezadowolonom społecznym”¹⁵⁰. Nie pomógł także „w neutralizacji jego [ks. Jerzego] działalności”, choć – zdaniem prowadzącego go oficera kpt. Romana Dobrzyńskiego – TW „Kustosz” „starał się na niego wpłynąć, aby stonował kazania, ale to nic nie dało”¹⁵¹. Większą wartość operacyjną miały teksty wypowiedzi i homilii ks. Jerzego, pozyskane „w wyniku podjętych czynności służbowych”, czyli zapisy magnetofonowe (nagrania prowadzone co najmniej od sierpnia 1982 r.)¹⁵². Kolejne wystąpienia ks. Jerzego, a szczególnie przebieg nabożeństwa z 29 sierpnia 1982 r. (msza św. w intencji Ojczyzny), spowodowały podjęcie decyzji na początku września 1982 r. o założeniu sprawy operacyjnego rozpracowania (krypt. „Popiel”)¹⁵³. Od tej pory, jak się wydaje, MSW w łączności z UdsW – a zatem zapewne na polecenie kierownictwa resortu i władz stanu wojennego – rozpoczęło działania nękające i represyjne (koordynacja działań na szczeblu wykonawczym była możliwa m.in. dzięki „przenikaniu” osób, które zainstalowane były w kilku miejscach jednocześnie, przykładowo Aleksander Wołowicz, wysoki urzędnik Urzędu ds. Wyznań był jednocześnie na etacie niejawnym Departamentu IV MSW, podobnie dyrektor Wydziału ds. Wyznań w Warszawie, Jerzy Śliwiński, który był jednocześnie inspektorem Departamentu IV MSW¹⁵⁴). Jedną z pierwszych represji, podjętych jeszcze w sierpniu 1982 r., było wstrzymanie na okres od 26 sierpnia 1982 r. na dwa lata zgody na opuszczenie Polski „do wszystkich k[rajów] świata” (wcześniej ks. Jerzy często wyjeżdżał za granicę: do rodziny w USA czy też do swego przyjaciela – ks. Bogdana Liniewskiego, pracującego na misji na Wybrzeżu Kości Słoniowej w Afryce). Uzasadniano to następująco: „Utrzymuje ścisły kontakt z elementem antysocjalistycznym i byłymi działaczami NSZZ »Solidarność«. Organizuje bez wymaganego zezwolenia uroczystości kościelne o charakterze politycznym godzącym w zasady ustrojowe PRL”¹⁵⁵.

Zastrzeżenie dotyczące paszportu wiązało się ze staraniem ks. Jerzego o wyjazd do Włoch na uroczystość kanonizacji św. Maksymiliana Kolbe, do której doszło w Rzymie 10 października 1982 r. Próba uzyskania informacji potwierdzającej domniemanie SB, iż cios był celnie wymierzony, zakończyła się tylko połowicznym sukcesem. Jak donosił TW „Kustosz” (który wcześniej starał się, by żoliborski kapłan mógł z nim jechać do Wiecznego Miasta), ks. Jerzy nie wykazywał specjalnego załamania, nie był zmartwiony, bo liczył się z taką ewentualnością¹⁵⁶.

Z zachowanych akt wynika, że przeciwko ks. Jerzemu zaangażowano, jedynie w ramach MSW, zarówno funkcjonariuszy pionów technicznych (a także Biura „B”), jak i Biura Studiów oraz Departamentu IV MSW (tak na szczeblu centralnym, jak i lokalnym, czyli z Wydziału Śledczego KS MO, od 1983 r. SUSW). Prowadząc inne sprawy

¹⁵⁰ Zob. dokument nr 3.

¹⁵¹ AIPN, 00328/841, t. 2, k. 52. Jednakże notatki z rozmów o ks. Jerzym były na tyle ważne, iż dekretoowano je na „tow. Ekierta”, czyli do SOR „Popiel”.

¹⁵² Zob. dokument nr 12. Por. AIPN, 0678/278, t. 2, k. 92–159.

¹⁵³ AIPN, EOK-6/63; EO-4/77 (karty ewidencyjne z informacjami na temat rozpoczęcia SOR „Popiel”).

¹⁵⁴ Zob. dokument nr 5, przypis 5.

¹⁵⁵ AIPN, 1010/353149, k. 18.

¹⁵⁶ AIPN, 00328/841, t. 2, k. 29.

operacyjne, funkcjonariusze SB próbowali rozszerzyć swoją wiedzę na temat ks. Jerzego i środowiska skupionego wokół kościoła św. Stanisława Kostki. W tym celu, prowadząc SOR krypt. „Mrowisko” stwierdzono, że część osób przewijających się w tej sprawie ma kontakt m.in. z kapłanem „Solidarności”. W maju 1983 r. Wydział I Biura Studiów MSW, w ścisłym kontakcie z Departamentem IV, założył osobną sprawę operacyjnego rozpracowania krypt. „Rentgen” na dr Barbarę Jarmużyńską-Janiszewską, lekarza i przyjaciela ks. Jerzego. Podobne sprawy założono na dr Krystynę Pobieżyńską (SOR, krypt. „Eskulap”), Małgorzatę Suską (SOR, krypt. „Hekate”) i inne osoby z najbliższego otoczenia ks. Jerzego, a jednocześnie działające w strukturach podziemnej „Solidarności” (m.in. założono także sprawę operacyjnego rozpracowania na Waldemara Chrostowskiego, krypt. „Desperat”¹⁵⁷). W toku intensywnych działań operacyjnych (użycie tajnych współpracowników, przeszukanie mieszkania dr Janiszewskiej przy ul. Mickiewicza, wszczęcie w sierpniu 1983 r. śledztwa, itd.), ustalono, że „figurantka” utrzymywała jako lekarz „b[ardzo] bliskie kontakty z księdzem Jerzym Popiełuszko (fig[urantem] sprawy prowadzonej przez Wydz[iał] IV KS MO pod nadzorem Dep[artamentu] IV MSW) z kościoła św. Stanisława Kostki na Żoliborzu, znanego z reakcyjnych postaw i wystąpień (homilie) antypaństwowych. Figurantka sprawy „Rentgen” była w grupie inicjatywnej, która nawiązała stały kontakt z Popiełuszko, czego efektem było zamieszczanie od początku br. [1983] prawie wszystkich jego homilii na łamach »Słowa Podziemnego«”¹⁵⁸.

Dalsza penetracja środowiska objęła m.in. figurantkę sprawy o kryptonimie „Hekate”, Małgorzatę Suską, wobec której podjęto m.in. działania szkalujące jej dobre imię, co miało za zadanie skłócić ją z innymi osobami występującymi w tej samej sprawie. Pozyskano także co najmniej jednego nowego informatora (pozostali zostali jedynie – jak się wydaje – „przekserowani” do nowych zadań), TW „Marcina”, którego wartość operacyjna była jednak ograniczona. Jako recydywista (za włamania spędził w więzieniu ponad 6 lat) w grudniu 1983 r. został schwytany „podczas próby włamania się do sklepu spożywczego”. Zastosowano wobec niego areszt, a następnie na jego prośbę przeprowadzono rozmowę werbunkową, podczas której opowiedział o swoich kontaktach z ks. Jerzym: „Literaturę odbierał od kobiety o imieniu »Magda«, plastyczki mającej pracownię przy ul. [...] [chodzi o Magdę Góralską – J. Ż.¹⁵⁹]. [...] Magda skontaktowała go również z ks. Popiełuszką – rekomendując go jako młodego człowieka chętnego do podjęcia podziemnej działalności, na co ks. Popiełuszko miał powiedzieć, że bardzo potrzebna jest młodzież do takiej działalności i nie ma sensu, aby się ona marnowała pod krzyżami [chodzi o kwietny krzyż leżący na Krakowskim Przedmieściu, przy kościele św. Anny; przychodziły tam tłumy ludzi, a swoistą ochronę krzyża wzięły na siebie modlące się tam kobiety (w tym starsze panie) – J. Ż.]”¹⁶⁰. W środowisku „Magdy” występował jako

¹⁵⁷ Dokumenty zostały zniszczone w 1990 r. (AIPN, Karty ewidencyjne SOR „Desperat”).

¹⁵⁸ AIPN, 01228/1002, k. 9. SOR krypt. „Rentgen” miała swoją własną dynamikę i była wszczęta przede wszystkim na działaczy NSZZ „Solidarność”.

¹⁵⁹ Notatka z rozmowy Jana Żaryna z Dariuszem Śpiewakiem, 19 I 2009 r.

¹⁶⁰ Zachowała sięteczka personalna iteczka pracy, t. 1, TW „Marcin” (pod nr arch. 19187/I), pod którym to pseudonimem zarejestrowano Jarosława Cherczyńskiego, s. Zbigniewa, ur. 11 X 1955 r. (AIPN, 001134/3068, k. 9, 12, 33). Niestety, pozostała dokumentacja, w tym drugateczka pracy „Marcina”, nr rej. 3958, oraz notatki służbowe z 1984 r. zostały zniszczone w 1987 r. (*ibidem*, k. 34, ostatnia).

„Tomek”. Doniesienie to, aczkolwiek satysfakcjonujące SB z racji kompromitującej ks. Jerzego treści, było jednocześnie pierwszym i ostatnim. Wkrótce, najpóźniej w kwietniu 1984 r. TW „Marcin” trafił ponownie do więzienia mokotowskiego po kolejnym wyroku, przed czym SB nie potrafiła go – jak stwierdził – uchronić. Mimo złamania przyrzeczenia, podczas rozmowy z oficerem SB z maja 1986 r., przyrzekł podjąć współpracę (siłą rzeczy nie mogła dotyczyć ks. Jerzego)¹⁶¹.

Jedyny pożytek z całej operacji o kryptonimie „Rentgen”, który miała SB, to ten iż – zdaniem służb – po wszczęciu śledztwa w sierpniu 1983 r. przeciwko „figurantce”, a szczególnie po śmierci ks. Jerzego, dr Janiszewska zaprzestała działalności podziemnej. „Dla Jarmużyńskiej był on »duchowym przywódcą« oraz inspiratorem jej działań” – stwierdzono w uzasadnieniu zaniechania prowadzenia na figurantkę sprawy operacyjnego rozpracowania, z 12 lutego 1986 r.¹⁶² Podobnie skończyły się pozostałe sprawy, wszczęte z racji przygotowań do procesu ks. Jerzego.

Spośród tajnych współpracowników wcześniej pozyskanych przez SB, na uwagę zasługiwał TW „Jankowski”, czyli ks. Michał Czajkowski¹⁶³. Wobec braku dostępu do dokumentacji znajdującej się w SOR krypt. „Popiel”, a także braku jednoznacznych odniesień w zachowanej teczce pracy TW „Jankowskiego” do tej sprawy, można jedynie domniemywać, iż kapłan ten po raz pierwszy został skierowany przez płk. Adama

¹⁶¹ Na marginesie warto zauważyć, jaki bałagan panował w służbach, skoro aż tak długo SB najpierw – zaskoczona jego skazaniem – ustalała miejsce jego uwięzienia, a następnie starała się o widzenie.

¹⁶² AIPN, 01228/1002, k. 14–15.

¹⁶³ AIPN, 00169/83, t. 1–4; omówienie zawartości teczek zob. A. Friszke, A. Karoń-Ostrowska, Z. Nosowski, T. Wiścicki, *TW „Jankowski”*, „Więź” 2006, nr 7–7, s. 81–140; por. J. Mysiakowska, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko w donosach TW ps. „Jankowski”*, „Glaukopis” 2009, nr 13–14, s. 286–296. Według ks. Michała Czajkowskiego, począwszy od lat siedemdziesiątych, jego spotkania z oficerami SB (w tym z płk. Pietruszką – „panem Adamem”) miały charakter rozmów, często o charakterze polemicznym, a nie spotkań konfidencyjnych. Nie dostawał żadnych pieniędzy, a w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki w ogóle nie był indagowany: „nigdy nie donosiłem na ks. Popiełuszkę i KOR (takie oskarżenie poszło w świat), od roku 1972 nie było żadnej współpracy (skorzystałem z przenosin z Wrocławia do Zgorzelca, żeby zerwać z nimi” – pisał w liście do Z. Nosowskiego. Sam był zaś inwigilowany, a nawet zastraszany (np. przez wybiecie szyb w samochodzie). Na prośbę ks. Jerzego, ks. Czajkowski prowadził w latach osiemdziesiątych cykliczne wykłady dla medyków (studentów medycyny) na terenie plebanii kościoła św. Stanisława Kostki. Zdarzało się także, że przekazywał ks. Jerzemu kartki z prośbami o konkretne dary (np. buciki, leki), które następnie odbierał na plebanii. Rozmowy odbywały się w prywatnym mieszkaniu kapłana na terenie Warszawy; według kapłana w mieszkaniu tym był założony podsłuch. Relacja ta musi być poddana krytycznemu osądowi. Ks. M. Czajkowski nie neguje, że zachowywał się jak agent (jego zdaniem jedynie do początku lat siedemdziesiątych.). Mimo wyjazdu z Dolnego Śląska do Warszawy nadal spotykał się z esbekami, i to we własnym mieszkaniu, jak twierdził w rozmowie ze mną, aby utrzymać wrażenie, że nadal jest lojalnym kapłanem, który ma świadomość możliwości działania szantażu i uzależnienia od SB. Z kolei według instrukcji z 1973 r. tajni współpracownicy byli pozyskiwani bądź dalej prowadzeni m.in. poprzez stopniowe lokalizowanie, ale celem rzeczywistym oficerów było zdobywanie konkretnych informacji (bądź potwierdzeń), także podczas niezobowiązujących rzekomo rozmów. Dlatego notatki z rozmów trwających wiele minut (godzin?) mogły liczyć jedynie kilka linijek tekstu, czyli zawierać krótkie streszczenie rzeczywiście interesującej esbeka informacji (np. dotyczącej rozmowy kapłana z ks. prymasem; *nota bene* ks. Czajkowski uważa, że do rozmowy takiej nigdy nie doszło). W aktach nie ma informacji o podsłuchu, są natomiast dowody świadczące o przekazywaniu przez „Pana Adama” sum pieniężnych i innych „podarunków”. Mniej lub bardziej subtelne utrzymywanie kapłana – tajnego współpracownika w stanie szantażu lub zagrożenia, należało do rutynowych działań SB stosowanych wobec agentury, w celu ich dyscyplinowania. Rozmowa Jana Żaryna z ks. M. Czajkowskim, 20 II 2009 r.; kopia listu ks. Michała Czajkowskiego do Z. Nosowskiego, 13 IV 2007 r. (wł. J. Ż.).

Pietruszkę do obserwacji ks. Jerzego 2 listopada 1982 r. (pod tą datą znajduje się notatka z rozmowy i zadanie: „pod pretekstem poszukiwania określonych lekarstw odwiedzić ks. Popiełuszkę. Zwrócić uwagę na jego aktualne zaangażowanie i utrzymane kontakty”¹⁶⁴). Doniesienia TW „Jankowskiego” miały wartość operacyjną, ponieważ – w odróżnieniu od TW „Kustosza”, a zgodnie z linią interpretacyjną SB – wpisywał on czyny i słowa ks. Jerzego w kategorię „występów politycznych”. Jednocześnie przypisywał – w wersji zapisanej przez płk. Pietruszkę – kapłanowi negatywne cechy osobowości. Co więcej, TW „Jankowski” dał się użyć (być może bezwiednie) do gry operacyjnej – zakończonej względny sukcesem SB – mającej na celu skłócenie ks. Jerzego z jego biskupem i zdezwauowanie go w oczach kardynała Józefa Glempa: „Zadanie: – nadal przekazywać prymasowi opinie, które będą dyskredytowały ks. Popiełuszkę”¹⁶⁵.

Te wszystkie doniesienia agentury, tajne i jawne przeszukania mieszkań działaczy „Solidarności”, a jednocześnie przyjaciół ks. Jerzego, miały uzasadnić tezę władz komunistycznych o politycznym charakterze aktywności ks. Jerzego Popiełuszki. Zebrany materiał – w tym skonfiskowany przez SB zachodniej ekipie filmowej, która nagrywała kolejną mszę św. w intencji Ojczyzny¹⁶⁶ – musiał bowiem wyczerpywać znamiona przestępstwa ze wspomnianego art. 194 kk. Dzięki materiałom SB zebranych w sprawie krypt. „Popiel”, wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Anna Jackowska 22 września 1983 r. wszczęła śledztwo „w sprawie nadużywania wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL” przeciwko ks. Jerzemu¹⁶⁷. Dokumentacja SB, odpowiednio przetwarzana, służyła jednocześnie kierownictwu UdsW do dalszej „gry operacyjnej”. Jej ważnym elementem stała się rewizja w mieszkaniu ks. Jerzego na Chłodnej, podczas której funkcjonariusze SB znaleźli – wcześniej podrzuczone przez nich – kompromitujące kapłana materiały. Zadaniem ministra Adama Łopatki, Aleksandra Merkera i innych urzędników zajmujących się tą sprawą było skoordynowane i stałe nękanie hierarchów Kościoła katolickiego (np. wezwanemu przed oblicze p. Aleksandra Merkera, bp. Kazimierzowi Romaniukowi przedstawiono „całą listę zakazanych druków i chyba nawet granatów, znalezionych w prywatnym mieszkaniu ks. Jerzego”¹⁶⁸). SB była także zainteresowana zwrotną informacją: „W najbliższym czasie zwracać uwagę na jego komentarze i komentarze środowiska dot[yczące] zatrzymania ks. Popiełuszko” – instruowano TW „Miecz”. Ks. Jerzy „poinformował mnie” – donosił tenże, 19 grudnia 1983 r. – „jak to po otrzymaniu wezwania – nie zgłosił się – dopiero na polecenie

¹⁶⁴ Zob. dokument nr 14. W doniesieniu tym TW „Jankowski” opowiadał, jak przekazał prymasowi słowa ks. Jerzego, „jakoby kierownictwo Kościoła zlekceważyło pierwszą pielgrzymkę robotników na Jasną Górę w dniu 18 bm. [września 1983 r.]”. Faktycznie, pielgrzymka ta nie była tak liczna, jak chciałby ks. Jerzy. Notatka z rozmowy Jana Żaryna z Dariuszem Spiewakiem, uczestnikiem pielgrzymki, 19 I 2009 r. Por. J. Mysiakowska, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko...*, s. 286.

¹⁶⁵ Na temat relacji ks. Jerzego z prymasem Józefem Głempem napisano już wiele: „Powodów napięć i trudności między prymasem a ks. Jerzym było kilka. Pierwszy – to nieuniknione napięcie między hierarchą a charyzmatem”. Inna była perspektywa prymasa Polski, odpowiedzialnego za los wielu ludzi i całego Kościoła oraz jego bieżącej kondycji, zależnej od władz państwowych, a inna jednego kapłana, odpowiedzialnego za konkretną społeczność, wobec której chciał pozostać wierny. Cyt. za: E. Czaczkowska, T. Wiślicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko...*, s. 217.

¹⁶⁶ Zob. dokument nr 19.

¹⁶⁷ Zob. dokument nr 13.

¹⁶⁸ List bp. Kazimierza Romaniuka do Jana Żaryna, 10 I 2009 r. (w zbiorach autora).

kurii [a konkretniej abp. Bronisława Dąbrowskiego¹⁶⁹ – J. Ż.] zgłosił się do prokuratury w asyście »tłumu ludzi«. Zarzuty, które mu przedstawiono, »są śmieszne«. To, co znaleziono na Chłodnej, to prowokacja – miałyby za to wszystko 70 lat więzienia. »Szatan i tak przegra« powiedział. [...] Siedział w celi razem [...] ze zbrodniarzem, bandytą i jeszcze jakimś złoczyńcą [...] w ten sposób chciano go pognębić. [...] Mieszkanie na Chłodnej otrzymał od ciotki. Podrzucano mu tam 15 tys. broszur oraz takich przedmiotów, to gdyby to było naprawdę, nie wyszedłby nigdy z więzienia. Obecnie musi jeździć codziennie po południu do kurii – taka jest decyzja – coś w rodzaju »meldowania się«. Ale on i tak się nie ugnie...»¹⁷⁰. Podobne zadania miał otrzymać TW „Kustosz”: „Trzeba z nim się spotkać po świętach. Może będzie znał reakcje i poglądy ks. Popiełuszki na przebieg sprawy” – zapisał na marginesie raportu z 13 grudnia 1983 r., przedstawiciel kierownictwa SUSW MSW¹⁷¹.

Jedną z boleśniejszych form represji – stosowanych cyklicznie przez kolejne miesiące 1984 r., a zatem po pierwszym zatrzymaniu w grudniu 1983 r. – było wzywanie kapłana na przesłuchania do Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych: „W dniu dzisiejszym [6 marca 1984 r. – J. Ż.] [na wezwanie] do Wydz[iału] Śledczego SUSW zgłosił się podejrzany – ks. Jerzy Popiełuszko [w dokumencie: Popiełuszko]. W gmachu SUSW przebywał w godz. 9.30–13.40. Jego przybyciu towarzyszyło ok. 20 kobiet. [...] Odmówił składania wyjaśnień”. Odmawiał, jak widać, kilka godzin! Następnym razem miał się stawić 28 marca 1984 r. o godz. 9.30, w tym samym miejscu – w pałacu Mostowskich. „Ksiądz Jerzy Popiełuszko był wczoraj [11 kwietnia 1984 r. – J. Ż.] ponownie przesłuchiwany przez milicję w Warszawie. Około stu sympatyków towarzyszyło zwolennikowi zdelegalizowanej »Solidarności«. Ksiądz Popiełuszko oświadczył następnie, że odmówił złożenia zeznań. Za dwa tygodnie musi się on ponownie stawić na posterunku milicji”¹⁷². Osoby towarzyszące kapłanowi były legitymowane.

Mając na uwadze całokształt stosunków państwo–Kościół, komuniści zdawali sobie sprawę, iż celowe jest wywieranie presji na biskupów odpowiedzialnych za działalność duszpasterską swoich kapłanów, by sami ograniczali duchownych ocenianych i wskazanych przez władze jako działacze polityczni. Mechanizm ten, znany także z okresu okupacji niemieckiej i czasów stalinowskich, miał niejako włączyć Kościół hierarchiczny w stan współodpowiedzialności za stosowanie sankcji wobec wybranej przez komunistów kategorii kapłanów. Rewizja na Chłodnej i przesłuchanie ks. Jerzego na komendzie MO w Warszawie, spowodowały wezwanie kapłana przed oblicze prymasa Polski. Do spotkania doszło 14 grudnia 1983 r., w budynku WSD w Warszawie. Ks. Popiełuszko wyszedł z niego odmieniony. Był porażony i zgnębiony tym, co usłyszał. Zdaniem prymasa Polski, rozmowa była twarda i upominająca. Kardynał zarzucił kapłanowi,

¹⁶⁹ Po wcześniejszej i nieudanej próbie dostarczenia nakazu stawienia się ks. Jerzego do prokuratury (zob. dokument nr 23), min. Adam Łopatka podjął nieformalne rozmowy z abp. Bronisławem Dąbrowskim, którego zapewnił, że ks. Jerzy zostanie przesłuchany i natychmiast zwolniony; arcybiskup zgodził się: „A cóż, stało się. Abp zapomniał, że paktować z diabłem nie wolno” – zapisał ks. Jerzy. Ks. J. Popiełuszko, *Zapiski...*, s. 44; por. E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko...*, s. 208–209.

¹⁷⁰ AIPN, 00334/289, t. 14, Informacja operacyjna TW „Miecz”, 20 XII 1983 r., k. 77.

¹⁷¹ AIPN, 00328/841, t. 2, Notatka ze spotkania z TW „Kustosz”, Warszawa 13 XII 1983 r., k. 53.

¹⁷² AIPN, 0678/278, Szyfrogramy dotyczące wezwań ks. Jerzego Popiełuszki na przesłuchanie, 1984 r., t. 2, k. 2, 79 (całość, k. 2–79).

iż jego zaangażowanie publiczne spowodowało zanik aktywności na terenie duszpasterstwa służby zdrowia¹⁷³. „Ks. Popiełuszko jest bardzo zmieniony. Widać, że coś głęboko przeżywa, mimo iż pozuje na to, że jest normalnie. Przeprosił, że musi zaraz jechać na Miodową (za 15 minut [czyli ok. 13.15 – J. Ż.] pojechał z Chrostowskim na Miodową). Dał każdemu po torebce cukierków [...]” – donosił TW „Miecz” przebieg spotkania z 24 grudnia 1983 r., w wigilię Bożego Narodzenia. – „W tym czasie do pokoju weszła Maja Komorowska. Była bardzo zdenerwowana. Nie rozebrała się. Stała w wejściu do jego pokoju i przy nas wszystkich zaczęła strofować ks. Popiełuszkę, mniej więcej w ten sposób: »...Jurek, ty musisz iść do szpitala, ty się wykończysz, robisz z siebie bohatera [...] boisz się, że jak pójdziesz do szpitala, ludzie uznają ciebie za tchórza, że uciekłeś [...] nieprawda [...] czasami rolę należy zmienić. [...] twoja chwilowo się skończyła [...] ludzie są niezastąpieni, ale ty musisz żyć [tak w tekście – J. Ż.] [...] nad morzem jak byliśmy razem, widziałam, jaki miałeś atak [...] Jurek [...] ja ci to nakazuję [...] nie tylko jak itp. Popiełuszko milczał [...] odpowiadał, że mogą go uznać, że uciekł..., że zdezerterował..., jego miejsce tutaj”¹⁷⁴. Funkcjonariusze SB mogli odtrąbić sukces. Nagromadzenie represji przynosiło z wolna efekty.

Inne działania prowadzone przeciwko ks. Jerzemu przez SB, to m.in. podestanie kryminalisty na przechowanie, który (zapewne) miał być następnie „odkryty” podczas rewizji. Wiemy o tym jedynie z doniesienia TW „Jankowskiego”¹⁷⁵. Wszystkie powyższe działania składały się na największą operację skierowaną przeciwko ks. Jerzemu, której celem było postawienie go przez sądem z oskarżeniem o działalność antypaństwową. Śledztwo wszczęto – jak pisałem – we wrześniu 1983 r. W sposób jawny (przy medialnym nagłośnieniu sprawy) dokonywano przeszukania mieszkania kapłana, wzywano tak jego, jak i jego przyjaciół na przesłuchania (m.in. Małgorzatę Suską w styczniu 1984 r.¹⁷⁶), konfiskowano materiał filmowy nagrywany przez zachodnią telewizję w świątyni¹⁷⁷, w końcu werbowano wśród społeczeństwa stolicy usłużnych donosicieli, a wytrawni dziennikarze – pod osłoną cenzury – rozprawiali publicznie o „garsonierze kapłana”. Podobne szykany, w tym samym czasie, spotkały jeszcze kilku kapłanów, w tym przede wszystkim ks. Henryka Jankowskiego i ks. Stanisława Małkowskiego.

Akcja jawna, nie miała jednak szans powodzenia, bez wcześniejszego – tajnego i pozaprawnego – przygotowania gruntu pod oskarżenie. Głównym celem tego przygotowania było nie tylko zebranie rzekomych dowodów winy czy też przedstawienie kapłana w negatywnym świetle, ale przede wszystkim sprawienie, by hierarchowie Kościoła katolickiego wzmocnili presję na ks. Jerzego i skłonili go do milczenia lub wyjazdu na Zachód. Nie wiem, kto pierwszy otworzył tę „furtkę” i uznał – w dobrej czy w złej wierze – iż ks. Jerzy powinien w nią wejść. Faktem jest, że władze komunistyczne już od pewnego czasu miały informację ułatwiającą im prowadzenie swoistej gry. Wywiad komunistyczny (Departament I) i jego rezydentura w Rzymie starały się zdobyć informacje

¹⁷³ Zob. więcej E. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko...*, s. 215.

¹⁷⁴ AIPN, 00334/289, t. 14, Informacja operacyjna z 27 XII 1983 r., k. 84.

¹⁷⁵ Zob. dokument nr 6.

¹⁷⁶ Podczas przeszukania 20 I 1984 r. znaleziono materiały „obciążające” także ks. Stanisława Małkowskiego (AIPN, 0608/329, k. 33).

¹⁷⁷ Zob. dokument nr 19.

na temat ks. Jerzego i oceny jego aktywności przez otoczenie Jana Pawła II. Wywiad konstatował, że jednym z najbliższych współpracowników papieża w sprawach polskich pozostawał ks. Adam Boniecki, wówczas redaktor naczelny polskiej edycji „Osservatore Romano”, wydawanego w Watykanie i kolportowanego – za zgodą władz – w Polsce: „...pozostaje jednym z głównych doradców papieża w sprawach dotyczących opozycji politycznej i związkowej w Polsce. Wydaje się, że Karol Wojtyła bardzo ceni bezgraniczną lojalność, przywiązanie i przyjaźń o. [powinno być: ks.]. Bonieckiego, któremu powierza kłopotliwe często dla samego papieża kontakty z przedstawicielami »Solidarności«...”¹⁷⁸. Inwigilując zatem ks. Adama Bonieckiego (w ramach sprawy krypt. „Ero”), z niepokojem stwierdzono, że przybył on do Polski (we wrześniu 1983 r.), by w imieniu papieża przekazać błogosławieństwo ks. Jerzemu: „Boniecki przeprowadził rozmowę z ks. Popiełuszką. Zapewnił go m.in., że może pracować w RWE, gdyby musiał opuścić Polskę. Z wym[ienionym] spotkał się także w styczniu br. [1984 r.]”¹⁷⁹. Informację powyższą potwierdził także agent, TW „Burza”, w styczniu 1984 r. Papież miał przekazać ks. Jerzemu różaniec: „»Daily Telegraph« zamieszcza doniesienie agencyjne o przekazaniu przez papieża Jana Pawła II błogosławieństwa i podarka dla księdza Jerzego Popiełuszki, który ostatnio potępił rząd PRL za rozporządzenie [i praktykę – J. Ż.] w sprawie usuwania krzyży ze szkół. Jak podaje źródło kościelne, ksiądz Popiełuszko otrzymał w darze różaniec i błogosławieństwo za pośrednictwem biskupa Warszawy Zbigniewa Kraszewskiego, który niedawno powrócił z wizyty w Watykanie”¹⁸⁰. „Dziwić muszą gesty moralnego poparcia dla takich księży” – komentowano powyższy fakt w dokumentach Urzędu ds. Wyznań, w 1984 r.¹⁸¹

W lipcu 1984 r. akt oskarżenia był już gotowy. Prokuratura, wnosząc go do sądu, zarzuciła ks. Jerzemu nadużywanie wolności sumienia i wyznania „w ten sposób, że permanentnie oprócz przekazywania treści religijnych znieślawiał władze państwowe, pomawiał je o posługiwanie się fałszem, obłudą i kłamstwem, a poprzez antydemokratyczne ustawodawstwo – niszczenie godności człowieka”. Oskarżenie objęło także przechowywanie bez zezwolenia w rzeczywistości podrzuconej broni (pistoletów, granatów, itp.), nielegalnych pism, matryc i farby drukarskiej¹⁸². W rocznicę powstania Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego i wydania przezeń manifestu, 22 lipca 1984 r. władze zastosowały amnestię, którą objęły – ale dopiero po miesiącu – także ks. Jerzego.

Niemal nazajutrz po ogłoszeniu amnestii, ataki na ks. Jerzego wzmożyły się. Dlatego ks. Teofil Bogucki po raz kolejny bronił jego imienia w kazaniu z 29 lipca 1984 r., a więc po ogłoszeniu amnestii 21 lipca 1984 r., a przed „łaskawym” umorzeniem sprawy (informacja o zastosowaniu wobec kapłana ustawy o amnestii dotarła do ks. Jerzego 28 sierpnia 1984 r.): „Ks. Jerzy nie jest anarchistą. Nakłaniał wszystkich do spokoju, rozważli, cierpliwości. Potwierdzeniem tego jest nadzwyczajny spokój i powaga podczas naszych nabożeństw. Wiem, że wszyscy tu zgromadzeni osłaniają go swoją modlitwą. Pokładamy

¹⁷⁸ AIPN, 01591/48, Ks. Adam Boniecki – sylwetka, [b.d.], k. 193.

¹⁷⁹ AIPN, 01591/48, Raport z 26 III 1984 r., Warszawa, k. 144, 152.

¹⁸⁰ AIPN, 0678/278, t. 2, PAZ 23 III 1984 r., k. 60. Por. Archiwum BBC (strona internetowa).

¹⁸¹ P. Raina, *Cele polityki władz PRL wobec Watykanu...*, s. 145.

¹⁸² Zob. dokument nr 101; więcej zob. najnowszą pracę: Z. Branach, *Piętno księżobójcy. Operacja Popiełuszko. Rzecz o »zbrodni czterdziestolecia«*, Bydgoszcz 2008, s. 10–11.

nadzieję w Bogu, że nikt mu krzywdy w Polsce nie uczyni”¹⁸³. Czy słowa te kierował jedynie do władz, do wiernych zgromadzonych w kościele, czy także do hierarchów?

Działania operacyjne wobec ks. Jerzego nie zakończyły się wraz z odstąpieniem prokuratury i sądu od dalszego prowadzenia jego sprawy. Wręcz odwrotnie, wzmożyły się i – jak sądzę – stanowiły następstwo decyzji o umorzeniu sprawy sądowej. Powodem „łaski” była zapewne obawa komunistów o konsekwencje postawienia znanego już na Zachodzie kapłana przed sądem. Jego postawa nie gwarantowała medialnego sukcesu władz. Już w sierpniu 1984 r. gen. Wojciech Jaruzelski miał nakazać prof. Adamowi Łopatce i UdsW, by wzmożł działania wobec ks. Popiełuszki¹⁸⁴. Do władz dotarła wiadomość (być może dzięki założonemu podsłuchowi), że ks. Jerzy rozważa możliwość wyjazdu na dalsze studia do Włoch.

Impulsem zewnętrznym, wzmacniającym presję na EP, stał się artykuł z 12 września 1984 r., wydrukowany w moskiewskiej „Izwestii” *Czy możliwe jest, aby Popiełuszko i podobni mu duchowni mogli zajmować się rozbijacką działalnością polityczną wbrew woli wyższej hierarchii kościelnej*. Tydzień później Jerzy Urban (jako Jan Rem) w tygodniku „Tu i Teraz”, przewrotnie posługując się cytatem z książki George’a Orwella *1984*, pisał: „W kościele księdza Popiełuszki urządzone są seanse nienawiści. Mówca rzuca nie tylko kilka zdań wyzbytych sensu perswazyjnego oraz wartości informacyjnej. On wyłącznie steruje zbiorowymi emocjami”. Mecenasek Edward Wende komentował po latach: „Piotrowski ujawnił w czasie procesu [toruńskiego], że bardzo pilnie wsłuchiwali się w to, co mówi rzecznik prasowy rządu. Traktowali to jako rodzaj przyzwolenia dla swej działalności przeciwko księżom katolickim w Polsce”¹⁸⁵.

Kilka dni później, 25 września 1984 r., w zaciszu gabinetowym odbyła się narada z udziałem oficerów Departamentu IV. Doszło do niej na wniosek dyrektora pionu gen. Zenona Płatka. Zgodnie z jego szyfrogramem, kierownictwo pionu miało przygotować (do 25 września 1984 r.) plan „przerwania wrogiej działalności [wymienionych] księży”: ks. Jerzego Popiełuszki, ks. Teofila Boguckiego, ks. Jana Sikorskiego, ks. Stanisława Małkowskiego i ks. Leona Kantorskiego (w takiej kolejności nazwiska wymienione w piśmie gen. Płatka)¹⁸⁶. Zapewne podczas tego spotkania płk Adam Pietruszka miał stwierdzić w obecności kpt. Piotrowskiego, byłego naczelnika Wydziału VI (dawnej Grupy „D”), że „dosyć tej zabawy z Popiełuszką i Małkowskim. Podejmujemy zdecydowane działania. Trzeba nimi tak wstrząsnąć, żeby to było na granicy zawału serca, żeby to było ostrzeżenie”¹⁸⁷.

Być może jedną z form przygotowania się SB do zamachu na życie kapłana było wywołanie pożaru 1 września 1984 r. w mieszkaniu żony Waldemara Chrostowskiego, kierowcy ks. Jerzego. „Odnosnie przyczyn pożaru – w dalszym ciągu trwa śledztwo” – donosił TW „Miecz” już po porwaniu kapłana, – „Mąż jej miał dowiedzieć się od

¹⁸³ T. Bogucki, *Drogi życia ks. Jerzego Popiełuszki*, [bdmw], s. 15.

¹⁸⁴ Z. Branach, *Piętno księżobójcy...*, s. 16–17.

¹⁸⁵ E. Wende, *Sprawa ks. Jerzego Popiełuszki. Mechanizm i retoryka zbrodni [w:] Kościół i społeczeństwo wobec...*, s. 295.

¹⁸⁶ Zob. dokument nr...

¹⁸⁷ Cyt. za: J. Kotański, *Jerzy Popiełuszko...*, s. 90; por. M. Kindziuk, *Świadek prawdy...*, s. 244–245. Edward Wende twierdził, że „Zastanawiano się, jak pozbyć się ks. Jerzego. Pietruszka mówił, że »takiego lotra tylko ziemia może wyprostować« – to jego cytat” (E. Wende, *Sprawa ks. Jerzego Popiełuszki...*, s. 296).

kogoś ze straży pożarnej – kto brał udział w gaszeniu we wrześniu br., że pożar został spowodowany podrzuceniem do korytarza jakiegoś eksplodującego materiału, w czasie ich nieobecności po uprzednim włamaniu się przez NN osoby do mieszkania”¹⁸⁸.

Na początku października 1984 r. gen. Zenon Płatek ostrzegł abp. Dąbrowskiego, by Kościół powstrzymał księdza Jerzego przed dalszym prowadzeniem mszy św. za Ojczyznę. Zgodnie z wytycznymi z narady z dnia 25 września 1984 r., 12 października 1984 r. ppłk Leszek Wolski, nadzorujący sprawę krypt. „Popiel”, zatwierdził plan, którego skutkiem stały się dramatyczne wydarzenia kolejnych dni¹⁸⁹. Już następnego dnia, 13 października 1984 r. doszło do próby zabójstwa ks. Jerzego na drodze z Gdańska do Warszawy. To było – jak się okazało – ostatnie ostrzeżenie. „Jerzy powiedział: »Nie mogę tych ludzi zdradzić, nie mogę ich zostawić«. Mówił, że jego wyjazd do Rzymu byłby ucieczką z miejsca, w którym go Kościół postawił” i jeszcze: „[...] »No dobrze, byłem z nimi w chwilach trudnych i teraz mam ich zostawić? Co im Kościół da – to, że ucieknę? Że ich zdradzę?« – Jemu płynęły łzy z oczu. A przecież on miał świadomość zagrożenia [...]” – wspominał ks. Zdzisław Król, ówczesny kanclerz kurii¹⁹⁰. „Miał jechać na studia do Rzymu (Watykanu)” – donosił TW „Miecz” treść rozmowy z ks. Jerzym, w notatce z 17 października 1984 r., a zatem na dwa dni przed porwaniem kapłana. – „ale go »nie puszczono«, ponieważ zrobiliby się »szum« nie tylko w W[arsza]wie, ale i w kraju, gdyby tam pojechał, więc władze kościelne postanowiły go nie wysłać”¹⁹¹. Wydaje się, że TW „Miecz” przerysował stanowisko Episkopatu Polski. To ks. Jerzy miał ostatecznie zdecydować sam, czy opuścić żoliborską placówkę (niewątpliwie pewnym dodatkowym problemem dla niego był fakt, że proponowano mu przeniesienie nie tylko do Rzymu, ale także do parafii w Otwocku): „...nie chciał wyjechać na studia” – przypominał prymas Glemp 21 listopada 1984 r. – „Nie chciałem naciskać, żeby nie wyglądało to na rodzaj banicji. Prosiłem, żeby ograniczył się do swej pracy jako rezydenta przy kościele św. Stanisława Kostki, by nie udzielał wywiadów, nie jeździł po kraju – nie posłuchał”¹⁹².

W dzień porwania funkcjonariusze SB wiedzieli, że wyczerпали wszelkie środki represji, które mogłyby skłonić kapłana do milczenia¹⁹³. W tym samym donosie z 17 października 1984 r., w którym TW „Miecz” stwierdzał, iż hierarchowie nie „wypuścili” swego kapłana do Rzymu, funkcjonariusze SB mogli przeczytać: „Około godz. 14.00 wymienionego [ks. Jerzego] odwiedziłem na plebanii w jego mieszkaniu. Pokój sprawiał wrażenie muzeum, porozwieszane malowidła z napisami »Solidarność«, akcentujące różne symbole, postacie pokrzywdzonych itp. Różne hasła o treści jednoznacznej. Bardzo

¹⁸⁸ AIPN, 00334/289, t. 15, Informacja operacyjna z 21 X 1984 r., k. 114. Do podpalenia mieszkania użyto „chemicznych środków pozoracji”, czyli substancji niedostępnej dla przeciętnych złodziei. Podpalenie miało charakter punktowy, zastraszający. Zob. więcej: AIPN, Materiały śledztwa nr S/17/06/ZK.

¹⁸⁹ Zob. dokument nr 106.

¹⁹⁰ Cyt. za: P. Łysakowski, *Ks. Jerzy Popiełuszko (1947–1984)*, mps. (zob. portal IPN oraz Narodowego Centrum Kultury o ks. Jerzym); o zagrożeniu mówił sam ks. Jerzy podczas ostatniego spotkania z rodzicami we wrześniu 1984 r.: „Jakbym zginął, to tylko nie płaczcie po mnie” (J. Kotański, *Jerzy Popiełuszko...*, s. 90).

¹⁹¹ AIPN, 00334/289, t. 15, Informacja operacyjna z 17 X 1984 r., k. 109.

¹⁹² APP, RG EP, 21 XI 1984 r., s. 6.

¹⁹³ O spotkaniach ks. Jerzego 19 X 1984 r. w Bydgoszczy z tamtejszymi działaczami zob. J. Herold, *Ostatni dzień ks. Jerzego Popiełuszki. Wspomnienia bydgoszczan*, Bydgoszcz 2004.

dużo różnego rodzaju emblematów »S« itp. Kalendarz »Solidarności« na rok 1985, portrety, koperty ze znaczkami Wałęsy, itp. Kilka gazetek m.in. »Tyg[odnik] Mazowsze« i inne”. Ten sam donosiciel informował, że ks. Jerzy – który wybierał się do Bydgoszczy – stwierdził, „że od pewnego czasu opracowuje teksty homilii nie tylko dla swojego kościoła, ale i do innych parafii na terenie kraju”¹⁹⁴. Po powrocie z Bydgoszczy miał pojechać za kilka dni do Stalowej Woli – do silnego ośrodka duszpasterskiego, skupiającego m.in. robotnicze Duszpasterstwo Ludzi Pracy przy kościele Matki Bożej Królowej Polski, by w ramach tamtejszego Duszpasterskiego Ośrodka Kultury Chrześcijańskiej spotkać się z uczestnikami ostatniej pielgrzymki na Jasną Górę. Proboszczem był znany kapłan, inwigilowany od lat sześćdziesiątych przez SB, ks. Edward Frankowski¹⁹⁵.

Jak widać, nie znamy precyzyjnie przebiegu rozmów i konferencji resortowych z września–października 1984 r., które doprowadziły do zabójstwa ks. Jerzego. Jedynie na zasadzie porównania, możemy prześledzić prawdopodobny scenariusz planu zamordowania ks. Jerzego. Śmierć żoliborskiego kapłana nie powstrzymała funkcjonariuszy SB przed tworzeniem kolejnych planów pozbawiania życia wybranych księży; w początkach 1986 r. do parafii Juszczyń, w okolicach Suchej Beskidzkiej trafił ks. Adolf Chojnacki: „Pułkownik Stanisław Kałat [naczelnik Wydziału IV SB w Bielsku-Białej – J. Ż.] scharakteryzował mnie oraz [Markowi] Kęckiemu [szefowi rejonowego urzędu SB w Suchej Beskidzkiej – J. Ż.] sylwetkę księdza Adolfa Chojnackiego, przedstawiając go jako groźnego wroga ustroju PRL i że z księdzem tym należy podjąć zdecydowaną walkę”. Plan „szczypania” kapłana – jak dalej zeznawał esbek Kazimierz Sulka – zakładał w pierwszej kolejności fabrykowanie ulotek z fałszywymi i szkalującymi kapłana informacjami oraz listów protestacyjnych (a to, że jego imię i Hitlera, to jedno i to samo; a to, że załączone do ulotki zdjęcie dziewczynki pierwszokomunijnej to zdjęcie jego córki; funkcjonariusze SB – jako rzekomi parafianie – pisali także listy protestujące do kurii metropolitarnej w Krakowie – że chcą mieć spokój, a nie „kapłana-politykiera”). Kolejny plan „neutralizacji” kapłana zakładał działania jawnie przestępcze. Poprzez agenturę i działaczy PZPR należało nadal fabrykować plotki oczerniające kapłana, że był człowiekiem psychicznie chorym, że jest opłacany przez Zachód, bo jest agentem: „i on bierze w dolarach i złotych nie potrzebuje”, a także zdobyć informacje na temat samochodu, którego używał (marki Trabant, jak ustalono). Pułkownik Kałat „powiedział, że jest to jego wymysł [pomysł], założenie, żeby obrzucić kamieniami samochód Chojnackiego, powodując wypadek oraz żeby spowodować śmierć, gdyż w terenach górskich, prawda, taka rzecz zostanie później uznana, jeśli dojdzie do tego, jako rzecz naturalna, gdyż są zakręty, więc może hamulec wysiąść itd. [...] Gdzie mi powiedział [Kałat], jeśli obrzucimy ...jeśli się obrzuci kamieniami pojazd. Więc było nawet zaplanowane, więc on mi proponował, gdzie sam jeździł, lustrował teren, żeby zrobić to na Juszczyńskich Polanach, gdzie są zakręty i przepaść. Że trzeba to zrobić w pojedynkę, wiadomo, żeby nie było śladów. [...] Więc jeśli oznaki życia by dawał, więc trzeba kamieniem dobić jego, że przykładowo wypadł z samochodu”. Sulka został jednocześnie poinformowany,

¹⁹⁴ AIPN, 00334/289, t. 15, Informacja operacyjna z 17 X 1984 r., k. 108–109.

¹⁹⁵ O inwigilacji ks. Edwarda Frankowskiego zob. więcej: *Niezłomni...*, s. 499–598. O parafii MBKP w Stalowej Woli i ośrodku duszpasterskim zob. J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 516 (tam dalsza literatura).

że jeśli sprawa się wyda, to musi sam odpowiadać za swój czyn. Resort mu nie pomoże: „...musisz pamiętać o tym, że służbie bezpieczeństwa, więc praca, głównie praca operacyjna polega na tym, że większość czynności wykonuje się wbrew prawu i wbrew konstytucji”. Dla zachęty, dostawał stale liczne premie, talony i nagrody. Z oferty jednak nie skorzystał – a kilka lat później, opowiedział o swej pracy przed Senacką Komisją Praw Człowieka i Praworządności¹⁹⁶. Język instrukcji płk. Kałata do złudzenia przypomina plan „neutralizacji” ks. Jerzego i słownictwo używane podczas grudniowej konferencji resortowej. Pułkownik Kałata nie działał, rzecz jasna w próżni; z jednej strony utrzymywał stały kontakt „operacyjny” z wojewódzkimi komórkami partii komunistycznej i UdsW, z drugiej zaś przesyłał stosowne raporty do centrali, Departamentu IV MSW.

Podsumowanie

Od początku swej działalności duszpasterskiej ks. Jerzy był narażony na rozliczne szykany, już w kwietniu 1982 r. znalazł się bowiem „w aktywnym zainteresowaniu” SB, jak napisano w kartotece księży katolickich. Dotknęły go: szkalowanie w prasie, wezwania na komendę MO, rewizje, podrzucanie kompromitujących materiałów, areszt, w końcu próby pozbawienia życia. Ostatnia próba była udana. Represje stosowane wobec ks. Jerzego były wynikiem zastosowania wobec kapłana katolickiego wykładni prawa stanowionego przez partię komunistyczną, zarządzającą ówczesnymi instytucjami państwa polskiego. Kościół hierarchiczny został poddany presji z żądaniem legitymizowania tejże wykładni prawa; zgoda ze strony hierarchów oznaczać miała zgodę na zawężającą wykładnię pojęcia aktywności duszpasterskiej księży katolickich w państwie realnego komunizmu. Hierarchowie z jednej strony zatem bronili autonomii Kościoła i jego prawa do obecności w życiu publicznym, z drugiej zaś, musieli bronić konkretnego kapłana, który z premedytacją został użyty przez władze do swoistego szantażowania biskupów. Jesienią 1984 r. – po zastosowaniu amnestii wobec ks. Jerzego, a jednocześnie z racji jego dalszej aktywności – pole manewru pozostawione przez władzę komunistyczną funkcjonariuszom SB zostało bardzo mocno zawężone. Dla samego ks. Jerzego Kościół to było przede wszystkim jego środowisko duszpasterskiego oddziaływania. Wywodziło się ono z NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze, miało własne potrzeby duchowe i oczekiwania. Ks. Jerzy jako duszpasterz warszawskich hutników i pielęgniarek, a także medyków i młodych strażaków ewangelizował ludzi dotkniętych niesprawiedliwością stanu wojennego; posługując się cytatem z Biblii: „Zło dobrem zwyciężaj”, stał się duchowym przewodnikiem dla wielu ludzi, kręgi uczestników mszy św. za Ojczyznę na warszawskim Żoliborzu z miesiąca na miesiąc się poszerzały. Docierali nowi, także do jego mieszkanka na piętorku. Perspektywa odpowiedzialności za Kościół w Polsce w rozumieniu hierarchii (biskupa miejsca i pracowników kurii) oraz konkretnego kapłana nie

¹⁹⁶ Archiwum Senatu, Stenogram z posiedzenia, 5 X 1989 r., s. 2–10 (mps; w zbiorach autora). Sulka mówił dalej: „No więc 30 listopada 1986 r. prawda, więc po już od czerwca prawda prośbach zwoleń się z resortu, tylko zrobiłem jeden błąd proszę szanownej Komisji, że powiedziałem, że wszystko Chojnackiemu prawda powiem..., aby inni prawda, którzy będą pracować na moim stanowisku nie padli prawda ofiarą, gdzie ofiarami byliśmy w 1984, 1985 roku, mam na myśli prawda Piotrowskiego, Pękale, Chmielewskiego prawda...tak [byliśmy] ofiarami prawda tych instruktarzy i planów, więc naszych przełożonych” (*ibidem*, s. 18).

mogły być – w warunkach wytworzonych przez komunistów – tożsame. Jednakże jesienią 1984 r. te dwie perspektywy się spotkały. Komuniści nie zdołali zmusić biskupów, by sami uciszyli swego kapłana i tym samym zaakceptowali ówczesną wykładnię prawa stanowionego, brutalnie egzekwowanego przez SB, UdsW i prokuraturę. SB z kolei nie zamierzała zrezygnować z roli „tarczy i miecza” komunistycznej władzy. Zbrodnia się dokonała¹⁹⁷.

Działalność duszpasterska ks. Jerzego bez wątpienia wpłynęła na niejedną „owieczkę”, która odnalazła (bądź po raz pierwszy poznała) Kościół Powszechny i jego naukę. Także jego śmierć przyspieszyła nawrócenia i wejścia na ścieżki dobra; dotyczy to również co najmniej kilku tajnych współpracowników, którzy do dnia jego porwania – z różnych przyczyn – wiernie bądź ze strachu, naiwności czy szantażu, służyli aparatowi bezprawia¹⁹⁸. „TW »Marek«, nr rej. 32950 – w dniu 26 X kategorycznie odmówił współpracy z SB, w związku ze sprawą księdza Popieluszki, a następnie zdekonspirował się wobec [innego] kapłana” – czytamy w „Sprawozdaniu z kontroli kompleksowej Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych” przeprowadzonej w pierwszych tygodniach 1985 r.¹⁹⁹ Śmierć ks. Jerzego owocowała chwilą refleksji, którego skutkiem była odmowa dalszej współpracy. W przypadku agentury działającej w otoczeniu ks. Jerzego, co najmniej dwóch kapłanów zerwało kontakty z SB: ks. Michał Czajkowski (TW „Janowski”), w sposób radykalny²⁰⁰ oraz ks. Andrzej Przekaziński (TW „Kustosz”), choć jego chwilowa chwiejność spowodowała utrzymywanie się złudzeń w głowie esbeka co do możliwości dalszego wykorzystania TW jeszcze przez niecały rok²⁰¹. TW „Kustosz”, czyli ks. Andrzej Przekaziński, natychmiast po porwaniu ks. Jerzego włączył się w kościele na Żoliborzu w prowadzenie modlitw w intencji szczęśliwego odnalezienia kapelana „Solidarności” i jego powrotu do kościoła św. Stanisława Kostki. Przekazał także wiernym, zgromadzonym w świątyni, tragiczną wieść o odnalezieniu zwłok ks.

¹⁹⁷ O roli UB/SB w strukturach władzy, zob. R. Terlecki, *Miecz i tarcza komunizmu. Historia aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1990*, Kraków 2007.

¹⁹⁸ Jak się wydaje, co najmniej w kilku momentach powojennej historii PRL aparat bezpieczeństwa tracił – w skali masowej – dotychczasową agenturę; było to przede wszystkim w okresie „odwilży” w latach 1956–1957, a także w mniejszej skali w okresie legalnej „Solidarności” (1980–1981), i właśnie po śmierci ks. Jerzego (F. Musiał, *Podręcznik bezpieki. Teoria pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa w świetle wydawnictw resortowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL (1970–1989)*, Kraków 2007, s. 154).

¹⁹⁹ AIPN, 032/176, Sprawozdanie z kontroli kompleksowej SUSW przeprowadzonej w dniach od 28 stycznia do 8 marca 1985 r., Warszawa 1985, k. 19.

²⁰⁰ Według ks. Michała Czajkowskiego, po śmierci ks. Jerzego kapłan nie kontaktował się w ogóle z „panem Adamem”, a zatem notatka płk. Pietruszki – ze wzmianką o „zbrodni kainowej” – pochodzić miała jedynie od jej autora. Ks. Czajkowski, w trakcie trwania procesu toruńskiego (z racji rozpoznania twarzy oskarżonego) zadzwonił pod znany mu nr telefonu w MSW, z prośbą o połączenie z „panem Adamem”. Otrzymał informację, że „czasowo” jest to niemożliwe. Uznał tym samym, że rzeczywiście „pan Adam” i płk Adam Pietruszka to jedna i ta sama postać (Rozmowa Jana Żaryna z ks. Michałem Czajkowskim, 20 II 2009 r.).

²⁰¹ „Obecnie wyraził zgodę na spotkanie – pisał w kwietniu 1985 r. kpt R. Dobrzyński – ponieważ jak oświadczył, pragnie, aby między nami nie było nieporozumień”. Jednakże, podczas rozmowy – gdy „esbek” użył sformułowania „przykre wydarzenie z ks. Popieluszką” – „Uderzając pięścią w stół [ks. Przekaziński] oświadczył, że nie jest to przykre wydarzenie, a morderstwo dokonane z premedytacją, które obarcza cały resort MSW. Wyjaśniłem mu, że używając takiego określenia, nie chciałem go urazić, a wręcz przeciwnie chciałem być względem niego delikatny” (AIPN, 00328/841, t. 2, Notatka ze spotkania z TW „Kustoszem” odbytego dnia 24 IV 1985 r., Warszawa, 24 IV 1985 r., k. 61–62).

Jerzego w nurtach Wisły, na tamie we Włocławku²⁰². Nagła, z punktu widzenia SB, zmiana w postawie ks. Przekazińskiego spowodowała też zwrotną reakcję ze strony prowadzącego go oficera, kpt. Romana Dobrzyńskiego, kierownika Sekcji II Wydziału IV SUSW: „Oficjalnie działalności ks. Popiełuszki nie popiera” – pisał w notatce z 30 października 1984 r. – „ale jest jego sympatykiem. Z chwilą wprowadzenia ks. Popiełuszki stara się przejąć rolę organizatora mszy za ojczyznę. [...] W celu niedopuszczenia do zaangażowania się TW »Kustosza« w działalność parafii św. St. Kostki związania się z podziemiem i wykształcenie w sobie postawy antysocjalistycznej planują podjęcie wobec niego następujących przedsięwzięć operacyjnych”. Następuje lista działań, zmierzających do odebrania mu paszportu, skompromitowania w środowisku, w tym w kurii warszawskiej, a także zastosowania wobec niego „działań uwzględniających Departament »T« [techniki operacyjnej] MSW oraz objęcie obserwacją Wydz[iału] »B« SUSW...”; „podjęcie działań dezintegrujących”; „rozpoznanie innych osób zatrudnionych w muzeum celem wytypowania kandydata na TW”; „poprzez Wydział ds. Wyznań dążyć do ograniczenia działalności pozareligijnej w muzeum”. Mimo pewnych wahań, być może spowodowanych obawą o los placówki muzealnej, ks. Przekaziński odmówił dalszej współpracy: „Zdecydowanie odmawia dalszych kontaktów z pracownikiem SB oraz obarcza winą cały resort MSW za zaistniały wypadek [śmierć ks. Jerzego – J. Ż]”. – napisano we wniosku o złożenie „posiadanych materiałów w archiwum Wydz[iału] »C« SUSW” z 12 października 1985 r.²⁰³

Porwanie i śmierć ks. Jerzego, a następnie informacja o zatrzymaniu funkcjonariuszy SB odpowiedzialnych za ten mord, wywołały lawinę protestów i odważnych wystąpień – przede wszystkim kapłanów. SB starała się na bieżąco to monitorować, wysyłając do władz partyjnych szczegółowe raporty: „śmierć ks. Popiełuszki to gwóźdź wbity do trumny obecnej ideologii” – przekonywał ks. Wincenty Warczuk z Ciechanowca; ks. Kazimierz Jancarz z Mistrzejowic powiedział w kazaniu – czytamy w notatce – „takim odważnym człowiekiem był ks. J[erzy] Popiełuszko, kapelan robotników, gdyż nie bał się armat, czołgów i dywizji, i pokonał czerwonego szatana, który gnębi już blisko połowę ludzkości”. W Zaduszki na wielu cmentarzach w całym kraju sypano symboliczne groby z krzyżami ku czci ks. Jerzego, przy których stawiano jego fotografię i zapalano znicze²⁰⁴. Postawy kapłanów wobec śmierci ks. Jerzego nie były jednak – jak się zdaje jednorodne. Według doniesień agentury, śmierć żoliborskiego kapłana powinna wzmocnić nacisk Episkopatu Polski na duchowieństwo, angażujące się w prace podziemia „solidarnościowego”. Z obawą zastanawiano się, czy śmierć ta nie pokrzyżuje watykańskich planów ułożenia stosunków państwo–Kościół na zasadach rzekomo trwałych, wyprowadzających PRL z izolacji wywołanej wprowadzeniem stanu wojennego. „Nasuują się mu [TW „Studentowi”] pewne wątpliwości, co nam daje dialog, tyle lat współpracy z nami, gdy występuje zabójstwo księdza dokonane przez funkcjonariuszy tego resortu i to nawet pracujących w tej samej komórce, z którą on rozmawia”.

²⁰² Przypomniano o tym ostatnio w artykułach „Rzeczpospolitej; zob. E. Czaczkowska, *Jak polowano na ks. Jerzego*, „Rzeczpospolita”, 23 II 2009 r.

²⁰³ AIPN, 00328/841, t.1, Plan przedsięwzięć operacyjnych, k. 82–83; Charakterystyka TW „Kustosza”, Warszawa, 12 X 1985 r., k. 84–85.

²⁰⁴ *Kościół w stanie wojennym...*, s. 285–286, 289–291.

W odpowiedzi na powyższy wywód, esbek prowadzący TW „Studenta” próbował tłumaczyć: „Jest to wydarzenie tragiczne, ale dla obu stron i powinno być pouczające. Moim zdaniem, to Popiełuszko i jemu podobni są prowokatorami. W tym wypadku odpowiedź na prowokację dali trzej młodzi ludzie narażając własne głowy, za co poniosą karę. A jaką karę zastosuje Kościół do tych księży co łamią prawo, aby w przyszłości nie doszło do nieprzewidzianych wydarzeń?”²⁰⁵.

Aparat bezpieczeństwa, tak krajowy, jak i wywiad, zbierał informacje o społecznych nastrojach po śmierci ks. Jerzego²⁰⁶. Najważniejsze były informacje i plotki, które mogły dochodzić – pośrednio – do Ojca Świętego. Według KO „Hejnała” (o. Konrada Hejmo), na miejsce ks. Jerzego do żoliborskiego kościoła zgłosiło się sześciuset kapłanów z całej Polski, manifestujących chęć kontynuowania jego działalności duszpasterskiej. Zdaniem dominikanina, „mówi się o beatyfikacji ks. Jerzego Popiełuszki”. Informacja ta okazała się na tyle ważna, że – jak dopisano przy doniesieniu – „na podstawie tej relacji opracowano notatkę dla Wydz[iału] XVII i XII [Departamentu I], wyczerpując główne tezy wypowiedzi H.”. Wskazane w notatce wydziały – co ważne – zajmowały się dezinformacją zachodniej opinii publicznej bądź tamtejszych ośrodków decyzyjnych, a także przygotowywały notatki bezpośrednio dla kierownictwa partii i państwa. W podobnym duchu wypowiadał się także prymas Józef Glemp, stwierdzając podczas swej pierwszej po zabójstwie ks. Jerzego, wizyty u Polaków mieszkających w USA: „To był kapłan niezwykle oddany ludziom, o ogromnym poczuciu ofiarności... Myślę, że sprawa beatyfikacji będzie poważnie rozważona”²⁰⁷. Nastroj panujący w Watykanie po zabójstwie ks. Jerzego potwierdza relacja abp. Bronisława Dąbrowskiego z 21 listopada 1984 r., przekazana na posiedzeniu RG EP: „Był to okres po zamordowaniu ks. J. Popiełuszki. Stąd wiele rozmów dotyczyło tego tematu. Ojciec Święty boleśnie przeżył ten ohydny mord, ale jednocześnie wyraził duże uznanie dla ks. prymasa za jego właściwą postawę i wezwanie społeczeństwa do spokoju, co nie pozwoliło na zapowiadane prowokacje w czasie pogrzebu [3 listopada 1984 r.]. Społeczeństwo polskie okazało dużą dojrzałość” – twierdził Jan Paweł II²⁰⁸.

Jan Żaryn

²⁰⁵ AIPN, 01592/412, Notatka ze spotkania z TW „Studentem”, Warszawa, 24 I 1985 r., k. 18.

²⁰⁶ Temu poświęcona jest druga część niniejszego wyboru dokumentów, zob. dokument nr 107–127.

²⁰⁷ J. Żaryn, tekst o o. Hejmo „Gazeta Polska” 2008.

²⁰⁸ APP, RG EP, 21 XI 1984 r., s. 1. Trudno i wyrokować, która opinia przeważała w gronie biskupów, także dyskutujących na temat śmierci ks. Jerzego i relacji państwo–Kościół. Zdaniem TW „Studenta”, który przed 24 I 1984 r. spotkał się z biskupami w Zakopanem podczas obrad Duszpasterstwa Ogólnego: „biskupi mówili, że ciężą im już księża – krzykacze polityczni. Gubi się duch Ewangelii, rozkłada się dzieło duszpasterskie. Problem w tym, że nie można w warunkach polskich zdecydowanie zabronić sympatii dla opozycji, gdyż byłoby to ustawienie Kościoła na kierunku prokomunistycznym, co wywołałoby burzę ataków na papieża. Poza tym Kościół musi być z tymi, co odczuwają krzywdę, mimo że liczyć się trzeba, że w pewnym momencie wysiądą – [z] tego tramwaju, a wsiądą do innego” – kończył z nadzieją, nie wiadomo czy esbek, czy jego tajny współpracownik (AIPN, 01592/412, Notatka ze spotkania z TW „Studentem”, Warszawa, 21 I 1984 r., k. 20).

NOTA REDAKCYJNA

Zbiór dokumentów *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982–1984* zawiera sto trzydzieści dokumentów ułożonych w porządku chronologicznym. Publikacja składa się z dwóch rozdziałów oraz aneksu.

Rozdział pierwszy zawiera głównie dokumenty wytworzone przez Urząd do spraw Wyznań oraz Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie. Znaczną ich część stanowią materiały powstałe w czasie prowadzenia śledztwa przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszcze od września 1983 do lipca 1984 r. Są to zarówno protokoły przesłuchań świadków, protokoły przesłuchań podejrzanego, jak również różnego rodzaju notatki informacyjne sporządzone przez Prokuraturę Wojewódzką. Ich istotnym uzupełnieniem są materiały wytworzone przez Urząd do spraw Wyznań oraz notatki informacyjne i służbowe funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa, plany podejmowanych czynności operacyjno-śledczych oraz doniesienia tajnych współpracowników SB wykorzystywane przez komunistyczne służby specjalne do inwigilacji kapelana „Solidarności”. W publikacji znalazły się również dokumenty, będące wynikiem kwerendy przeprowadzonej w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Warszawie. Jest to głównie korespondencja Episkopatu Polski i Urzędu do spraw Wyznań.

W rozdziale drugim zamieszczono dokumenty powstałe od 20 października do 3 listopada 1984 r. Są to głównie informacje dzienne oraz załączniki do informacji dziennych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, pozwalające na odtworzenie nastrojów panujących wśród Polaków od momentu podania do publicznej wiadomości informacji o zaginięciu ks. Jerzego Popiełuszki do czasu jego pogrzebu.

W aneksie znalazły się: protokół rozprawy rewizyjnej przed Sądem Najwyższym w Warszawie w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki oraz wydane w 1995 r. postanowienie o umorzeniu postępowania karnego w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki.

Na kształt książki bardzo wyraźnie wpłynął charakter dokumentów, znajdujących się w zbiorach Instytutu Pamięci Narodowej. Zdecydowanie przeważają wśród nich materiały o charakterze śledczym, pochodzące z akt śledztwa przeciwko ks. Popiełuszcze oraz akt nadzoru śledczego. Z uwagi na fakt, iż nie zachowały się akta prowadzonej od września 1982 r. SOR krypt. „Popiel”, opublikowane w tomie materiały dotyczące inwigilacji ks. Popiełuszki pochodzą z akt agenturalnych bądź spraw inwigilacji innych osób. Pierwsze odnalezione doniesienia pochodzą od TW ps. „Tarcza” i są datowane na 22 lutego 1982 r.¹ Mimo to pozwalają – choć w ograniczonym stopniu – odpowiedzieć

¹ Zob. dokument nr 1.

na pytanie, jakie informacje na temat ks. Popiełuszki interesowały SB i jakie zadania komunistyczna bezpieka stawiała swoim konfidentom.

Niektóre z publikowanych poniżej dokumentów zostały już wcześniej wydane. Dotyczy to szczególnie materiałów ze śledztwa prowadzonego przeciwko ks. Popiełuszcze przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie od września 1983 do lipca 1984 r.² Należy jednak zdecydowanie podkreślić, iż były to edycje pozbawione komentarza i aparatu krytycznego. W związku z tym zdecydowaliśmy się na ponowne ich wydanie wraz z odpowiednim komentarzem merytorycznym. Bardzo istotnym wątkiem poruszonym w poniższej publikacji – a dotąd nieznanym – są ustalenia dotyczące agenturalnej inwigilacji ks. Jerzego Popiełuszki.

Opublikowane w zbiorze dokumenty zostały przytoczone w całości. Jedyne w kilku przypadkach nie zachowano tej zasady. W dokumentach nr: 1, 2, 3, 7, 59, 68, 76, 105 pominięto fragmenty niezwiązane bezpośrednio z osobą kapelana „Solidarności” bądź nieodnoszące się do wydarzeń w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. W przypadku aktu oskarżenia przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszcze (dok. nr 101) opuszczono wykaz dowodów, listę osób podlegających wezwaniu, wnioski o zaniechanie wezwania na rozprawę, odczytanie zeznań świadków oraz wykaz kosztów. Pozostałe opuszczenia w dotyczą danych osobowych zamieszczanych w protokołach przesłuchań świadków, a także informacji o obecności protokolanta w czasie przesłuchania czy udzielanych pouczeń o odpowiedzialności karnej.

Dokumenty zostały opatrzone przypisami rzeczowymi i tekstowymi. Większość przypisów rzeczowych stanowią odnośniki biograficzne. W przypadku funkcjonariuszy SB biogramy zawierają przebieg ich służby. Został on odtworzony na podstawie akt osobowych lub kart ewidencyjnych funkcjonariuszy. W niektórych przypadkach redaktorzy posłużyli się publikacjami Instytutu Pamięi Narodowej z serii *Twarze bezpieki* oraz informatorem wydanym przez Biuro „C” MSW pt. *Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944–1978. Centrala*. Przygotowując biogramy osób pojawiających się w treści dokumentów, wykorzystano powszechnie dostępne publikacje i dokumenty z archiwum IPN. W przypadku tych ostatnich szczególnie pomocne okazały się być akta spraw operacyjnych, akta śledcze, akta sądowe i akta agenturalne, dzięki którym udało się ustalić szczegóły działalności opozycyjnej bądź skalę represji zastosowanych przez SB. Równie ważne okazały się być akta paszportowe, które niejednokrotnie pozwoliły na ustalenie choćby podstawowych informacji biograficznych. Materiały z zasobu IPN umożliwiły również ustalenie, które z osób pojawiających się w dokumentach zostały zarejestrowane jako osobowe źródła informacji.

W prezentowanym wyborze źródeł opublikowano dane wcześniej zidentyfikowanych osób zarejestrowanych jako osobowe źródła informacji i będących źródłami informacji operacyjnych zdobywanych przez SB. Ustalenia w tym zakresie opierają się na zachowanych aktach (teczce personalnej, teczce pracy) oraz zapisach ewidencyjnych SB, znajdujących się w IPN. Były to: dzienniki rejestracyjne, dzienniki archiwalne, kartoteka ogólnoinformacyjna, kartoteka odtworzeniowa byłego Biura „C” MSW oraz systemy elektroniczne ZSKO i SYSKIN. Niejednokrotnie dokumentacja aktowa jest

² Por. J. Kotański, *Jerzy Popiełuszko*, Warszawa 2004; P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę i ojczyznę*, t. 1–2, Londyn 1986.

niekompletna (brak teczki pracy lub teczki personalnej) bądź w ogóle się nie zachowała. Przygotowując biogramy osób zarejestrowanych jako osobowe źródła informacji, każdorazowo podawano szczegółowe dane osobowe, zgodnie z danymi w materiałach SB, pozwalające na potwierdzenie ich tożsamości.

W publikowanych dokumentach zachowano układ tekstu i styl oryginału. Poprawiono błędy ortograficzne, gramatyczne oraz interpunkcyjne. W nawiasach kwadratowych podano rozwiązania skrótów, braki tekstu lub słów, które są niezbędne do zrozumienia tekstu. Tekst niedokończony lub opuszczony przez wytwórcę dokumentu został zaznaczony nawiasem okrągłym. Wszelkie wyróżnienia w oryginalnym tekście dokumentu: spacje, wersaliki i podkreślenia zostały zaznaczone przez redakcję pismem półgrubym.

Autorzy pragną podziękować recenzentom: prof. dr. hab. Wiesławowi Janowi Wysockiemu i dr. Jackowi Żurkowi za wszystkie cenne uwagi i sugestie. Za pomoc w kwerendzie chcielibyśmy podziękować naczelnikowi OKŚZpNP w Warszawie prokuratorowi Bogusławowi Czerwińskiemu i prokuratorowi Adamowi Sidorowi z OKŚZpNP w Warszawie, Annie Kodym i Katarzynie Tajer z OBUiAD w Warszawie, a także Mirosławowi Biełaszcze i Wojciechowi Kujawie z BUiAD IPN. Podziękowania należą się również zastępcy dyrektora BUiAD IPN Wojciechowi Sawickiemu za konsultację merytoryczną oraz dr Ewie Rogalewskiej (OBEP IPN w Białymstoku) za pomoc w dotarciu do materiałów zdjęciowych. Szczególne wyrazy wdzięczności kierujemy do dr. Franciszka Dąbrowskiego i Pawła Tomasika (BUiAD IPN) oraz pracowników Wydziału Ewidencji BUiAD IPN.

DOKUMENTY

Rozdział I

Nr 1

1982 luty 22, Warszawa – Fragment notatki kierownika Sekcji 6 Wydziału III-2 KS MO w Warszawie Edwarda Kwiatkowskiego z doniesienia TW ps. „Tarcza” dotyczącej spotkania z ks. Jerzym Popiełuszką 21 lutego 1982 roku

^aWarszawa, dn[ia] 22 II [19]82 [r.]

^aŹródło: TW ps. „Tarcza”¹
Przyjął: E[duard] Kwiatkowski²
Miejsce: LK „Syrena”^a

Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. pojed[ynczy]^a

^aInformacja operacyjna^a

Wykonując powierzone mi zadanie w dniach 20 i 21 lutego (sobota i niedziela) ustaliłem, co następuje:

I. 20 lutego – sobota

[...] ^b

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Opuszczono fragment informacji operacyjnej nie dotyczący ks. Jerzego Popiełuszki.*

¹ Wg zapisów dziennika rejestracyjnego SUSW, TW ps. „Tarcza” został zarejestrowany przez Wydział III, III-1 (skreślono i nadpisano III-2) KS MO w Warszawie pod numerem 22956 w dniu 1 III 1978 r. w kategorii TW; w rubryce „pseudonim” wpisano „Tarnowski” (skreślono i nadpisano „Tarcza”). Wg zapisów dziennika archiwalnego SUSW z dnia 17 XI 1987 r. o numerze 19245/I, materiały o numerze rej. 22956 zostały zarchiwizowane pod nazwiskiem: Stachnik Tadeusz, w rubryce „pseudonim” wpisano TW „Tarnowski”; 16 tomówteczki pracy zarchiwizowano w Wydziale „C” SUSW. Zachowało się 16 tomówteczki pracy TW ps. „Tarcza”, „Miecz” o numerze rej. 22956. **Stachnik Tadeusz** (ur. 1927). Ekonomista. Absolwent Wydziału Handlu SGPiS (1958). Członek NSZZ „Solidarność” Region Mazowsze, działacz KPN, członek Rady Politycznej KPN, członek redakcji „Gazety Polskiej” (IX 1979 r.), członek Prezydium Regionalnego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania Region Mazowsze (II 1981 r.), internowany (13 XII 1981 r.), przetrzymywany w Ośrodku Odosobnienia w Białoleścu, zwolniony (24 XII 1981 r.) (AIPN, 01222/2337; AIPN, 01326/1624; AIPN, 01208/15).

² **Kwiatkowski Edward** (ur. 1933), mjr. Od sierpnia 1953 r. referent Referatu Ochrony Przemysłu w Milanówku PUBP w Pruszkowie; od listopada 1954 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej MBP w Legionowie; od sierpnia 1955 r. referent PDdsBP w Makowie Maz.; od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny DdsBP w Makowie Maz.; w grudniu 1956 r. zwolniony ze służby; ponownie przyjęty w marcu 1958 r. na stanowisko oficera operacyjnego Referatu ds. Bezpieczeństwa KP MO w Makowie Maz.; od sierpnia 1960 r. starszy oficer operacyjny Referatu ds. Bezpieczeństwa KP MO w Makowie Maz.; od stycznia 1965 r. p.o. zastępca komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Mławie; od sierpnia 1965 r. zastępca komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Makowie Maz.; od kwietnia 1967 r. I zastępca komendanta powiatowego MO ds. Służby Bezpieczeństwa; od lipca 1972 r. zastępca komendanta powiatowego MO ds. Służby Bezpieczeństwa KP MO w Gostyniu; od sierpnia 1974 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Warszawie; od lipca 1975 r. inspektor Wydziału III KS MO; od grudnia 1975 r. kierownik sekcji Wydziału III KS MO; od maja 1982 r. zastępca naczelnika Wydziału V KS MO; od listopada 1984 r. zastępca naczelnika Wydziału „C” SUSW; w lutym 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0968/199, Akta osobowe funkcjonariusza).

[Leszek] Dalbiak poinformował mnie, że ma układy z księdzem **Popiełuszko**³ z parafii kościoła św. Stanisława Kostki w rejonie placu Komuny Paryskiej^c. Ks[ia]dz Popiełuszko był cały czas w czasie trwania strajku w WSOP⁴ razem z Sewerynem Jaworskim⁵. Dalbiak, będąc z mojego polecenia zaufanym Jaworskiego (tzw. asystent na etacie) – z tego tytułu spotkał się [z] pełnym zaufaniem ks. Popiełuszko. To jest ten ksiądz, z którego m.in. inicjatywy **17 stycznia br. odprawione zostało** nabożeństwo w intencji uwięzionych w kościele św. Stanisława. Popiełuszko w czasie trwania strajku zaprzyjaźnił się z Jaworskim.

W dniu 28 lutego br. niedziela – o godz. 19.00 w tym samym kościele św. Stanisława odbędzie się po raz drugi nabożeństwo w intencji uwięzionych i internowanych oraz za „Solidarność”^d.

Ks[ia]dz Popiełuszko m.in. zajmuje się rozprowadzaniem znaczków – emblematów plastikowych z wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej na białoczerwonym tle.

^c *Po lewej stronie odręczna adnotacja o treści:* Dalbiak jest tzw. „gorylem” Jaworskiego. Wydział IV.

^d *Po lewej stronie odręczna adnotacja o treści:* Sporządzono wyciąg dla Wydz[iału] IV KS MO.

³ **Popiełuszko Jerzy** (1947–1984). Duchowny katolicki. Świecenia kapłańskie (1972). Wikariusz w parafiach: św. Trójcy w Żabkach, Matki Bożej Królowej Polski w Aninie, Dzieciątka Jezus na Żoliborzu w Warszawie, włączony do Referatu Duszpasterstwa Stanowego i Zawodowego przy kurii archidiecezjalnej, duszpasterz środowisk medycznych w Warszawie (1978), w Duszpasterstwie Akademickim przy kościele św. Anny (1979), od 20 V 1980 r. rezydent w parafii św. Stanisława Kostki, kapelan NSZZ „Solidarność” w Hucie Warszawa, od października 1981 r. diecezjalny duszpasterz służby zdrowia, organizator mszy św. w intencji Ojczyzny w kościele pw. św. Stanisława Kostki (1982–1984), organizator pielgrzymki ludzi pracy na Jasną Górę (1983). Aresztowany 12–13 XII 1983 r., wielokrotnie przesłuchiwany, oskarżony 12 VII 1984 r. przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie o „nadużywanie wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL” oraz przechowywanie bez zezwolenia amunicji i materiałów wybuchowych. 24 VIII 1984 r. Sąd Rejonowy m.st. Warszawy umorzył postępowanie na mocy amnestii z 21 VII 1984 r. Wg zachowanych zapisów SB zgodnie z kartą EOK-6/63 z kartoteki księży katolickich, ks. Jerzy Popiełuszko, s. Władysława, ur. 23 IX 1947 r. (błędna data dzienna urodzenia), zgodnie z zapisem z 22 VI 1982 r. „od kwietnia 1982 r. pozostaje w **aktywnym zainteresowaniu** Wydziału IV KS MO W[arsza]wa w ramach TEOK. Inf[ormacja] Wydz[iał] IV KS MO W[arsza]wa”. Wg karty EO-4/77 z kartoteki b. SUSW, Popiełuszko Jerzy Alfons był inwigilowany przez Wydział IV SUSW od 2 IX 1982 r. w ramach SOR krypt. „Popiel”, nr rej. 36514. Wg karty Mkr-2 podstawą założenia SOR krypt. „Popiel”, nr rej. 36514, dotyczącej Jerzego Popiełuszki „były informacje wskazujące, iż figurant podejmuje działania sprzeczne z obowiązującym w tym czasie porządkiem prawnym; zakończono z uwagi na śmierć”. Materiały zarchiwizowano w Wydziale „C” SUSW pod numerem II-10194. Uprowadzony 19 X 1984 r. i zamordowany.

⁴ Strajk studentów WOSP rozpoczął się 26 XI 1981 r. Został spacyfikowany 6 XII 1981 r.

⁵ **Jaworski Seweryn** (ur. 1931). Robotnik w Zakładach Aparatury Elektronicznej im. Georgija Dymitrowa (1950–1952); wychowawca w Szkole Szkutniczej w Pucku, w zakładzie poprawczym w Warszawie (od 1954); administrator w ADM Żoliborz (1962–1970); pracownik Huty Warszawa (1970–1981); członek Związku Metalowców (1950), ZNP (1954), PZPR (1952); pierwszy sekretarz POP w Szkole Szkutniczej w Pucku (1956, usunięty z partii); członek Rady Robotniczej w Hucie Warszawa, przewodniczący KS (28 VIII 1980 r.); członek NSZZ „Solidarność” (od 1980), Prezydium MKZ Mazowsze (IX 1980 r.), przewodniczący KZ w Hucie Warszawa, wiceprzewodniczący Zarządu Regionu Mazowsze (1981), delegat na I Krajowy Zjazd Delegatów, członek Komisji Krajowej, internowany (13 XII 1981 r.), przetrzymywany w Strzebielinku, internowanie zamieniono na areszt (23 XII 1982 r.), zwolniony (VIII 1984 r.); jeden z najbliższych współpracowników ks. Jerzego Popiełuszki; członek Komitetu Obywatelskiego Przeciw Przemocy (XI 1984 r.); ponownie aresztowany (15 V 1986 r.), skazany na 2 lata więzienia za wzywanie do bojkotu wyborów, zwolniony przedterminowo; współtwórca Grupy Roboczej KK (X 1987 r.); przeciwnik rozmów okrągłego stołu; założyciel Chrześcijańskiego Związku Zawodowego im. ks. Jerzego Popiełuszki; współzałożyciel ROP (1995), wiceprzewodniczący Zarządu Głównego ROP (AIPN, 0584/2; AIPN, 01326/872; AIPN, 01326/807; AIPN, 01326/814).

Znaczki te rozprowadzane są za pośrednictwem różnych osób do zakładów pracy – odpłatnie – w formie datków na rzecz pomocy więzionym. M.in. Huta Warszawa miała otrzymać tych znaczków 2 tys. Poza tym ks. Popiełuszko jest tzw. opiekunem studentów z byłej WSOP, którzy nie zostali studentami Głównej Szkoły Pożarnictwa.

Ustaliliśmy, że 21 II br. – po uprzednim uprzedzeniu przez Dalbiaka ks. Popiełuszki – złożymy mu obydwaj wizytę o godz. 8.30 rano w niedzielę.

II. 21 lutego br. – niedziela

Około godziny 9.00 rano razem z Dalbiakiemiliśmy wizytę ks. **Popiełuszko** w jego mieszkaniu na plebanii, na terenie kościoła św. Stanisława.

Zostałem przedstawiony jako przyjaciel Seweryna Jaworskiego (Dalbiak uprzednio poinformował mnie, że Popiełuszko nie wie, iż jest on w KPN, tak samo jeśli chodzi o mnie. Na temat KPN nie rozmawiałem. Natomiast wg tego, co powiedział Dalbiak, ks. Popiełuszko jest antykorowcem).

W rozmowie – ks. Popiełuszko poinformował mnie, że ma przygotowane bardzo ostre teksty kazania na nabożeństwo 28 II br. W drugim pokoju było kilku młodych ludzi – studentów. Herbatę wniosła młoda dziewczyna razem z paczkami domowej roboty (podkreślił to) – i ks. Popiełuszko powiedział mi, że jest to studentka z Akademii Medycznej, która z kolegami z uczelni pomaga mu w przygotowaniach do 28 lutego. Pokazał mi dużą mapę wiszącą na ścianie z naniesionymi miejscowościami, gdzie znajdują się ośrodki dla internowanych. Powiedział, że dwa tygodnie temu przeprowadził się z parteru na I piętro, ponieważ przypuszczał, że jest tam zainstalowany podsłuch. Spłatał tym figła dla SB. Obecnie z góry ma dobry widok. Wie, że jest pod stałą obserwacją. Że go pilnują. Miał już rozmowy w tej sprawie. Ale on będzie w dalszym ciągu pełnił swą powinność (młody, lat około 35, szczupły, niski, szary, twarz pociągła). Ma bardzo dużo zajęć. Uchwytny jest przeważnie rano. Stałe w terenie. Utrzymuje kontakty z byłymi studentami WSOP, którym pomaga i których – jak się wyraził – karmi. Należy również do Prymasowskiego Komitetu Pomocy. Na początku był w kościele św. Marcina, ale widząc, co się tam dzieje – w sensie bałaganu i nadużyć – wycofał się stamtąd i tutaj u siebie prowadzi na własną rękę pomoc potrzebującym.

Opowiadał o „bohaterskiej” postawie Seweryna Jaworskiego na terenie WSOP w czasie strajku. Był z nim cały czas razem. Niepokoi się o jego los. Powiedział, że chodzą słuchy o przygotowywanym przez władze uderzeniu w księży, a mianowicie wg jego posiadanych wiadomości ma być internowanych 5 biskupów i 120 księży. Twierdzi, że może to ulec zmianie, ponieważ na ten temat zrobiło się głośno na Zachodzie i wszystkie rozgłosnie zachodnie o tym mówią. Może to – jak powiedział – powstrzymać władze przed tym krokiem. Niemniej jednak jest przygotowany na najgorsze.

Zajmuje się przede wszystkim strażakami tymi z „Solidarności” i WSOP. Związał się z nimi w czasie strajku. Organizuje dla nich pomoc. M.in. powiedział, że niedawno był u niego Lech Sokołowski z Huty Warszawa. Wg niego, huta ma być zorganizowana – chodzi o działalność konspiracyjną.

Opowiadał, jak to przed pierwszą mszą 17 I br. był wzywany przez władze (komisarza) i jak formalnie usiłowano go zatrzymać, by zaniechał odprawiania tej mszy lub żeby jej akcent nie był taki, jaki ma być. On postawił na swoim. Teraz 28 II będzie również recytacja

wierszy. M.in. recytować będzie **Szczepkowski**⁶. Chwalił kilku ofiarnych studentów AM, którzy bardzo mu pomagają, ponieważ on przeważnie jest nieobecny na plebanii.

W związku z tym, że o 10.00 miał odprawiać nabożeństwo, a ta godzina zbliżała się – natomiast ja powiedziałem, że jestem również umówiony po godzinie 11.00 (chciał żeby na niego zaczekać, ponieważ pragnie ze mną dłużej porozmawiać), ustaliliśmy, że w czwartek, tj. 25 II br. o godz. 8.30 odwiedzę go sam i wówczas będziemy mieli więcej czasu na rozmowę.

Wspomniał, że obecnie prowadzi akcję gromadzenia leków i środków opatrunkowych. Środki te zabezpiecza w prywatnych mieszkaniach, oczywiście pewnych, takich, gdzie nie mogłoby być przeszukania, wykluczając osoby ze służby zdrowia itp. Powiedział, że może być taki czas, kiedy to leków nie będzie można dostać. Zabezpiecza też różne strzykawki, sprzęt itp. Wizyta u ks. Popiełuszki trwała około godziny.

[...]^e

Zadanie

Interesować się na bieżąco przygotowaniem do uroczystości kościelnej (mszy za internowanych) w dniu 28 II 1982 r.

Omówienie

Informacja TW ps. „Tarcza” potwierdza konieczność zainteresowania się Dorotą Gawrysiak⁷ z perspektywą przeszukania w jej mieszkaniu⁸.

^e *Opuszczono fragment informacji operacyjnej nie dotyczący ks. Jerzego Popiełuszki.*

^{e,f} *Wpisano odręcznie.*

⁶ **Szczepkowski Andrzej** (1923–1997). Aktor, reżyser. Student Studium Teatralnego w Teatrze Starym w Krakowie (1945). Aktor Teatru Powszechnego im. Żołnierza Polskiego w Krakowie (1945–1946), Teatru Polskiego w Poznaniu (1947), teatrów warszawskich: Narodowego (1949–1957, 1962–1966, 1968–1971), Komedia (1957–1961), Polskiego (1961–1962, 1981–1988), Teatru Dramatycznego (dyrektor naczelny i artystyczny 1966–1968, 1971–1981), wykładowca PWST w Warszawie (od 1967, prodziekan Wydziału Aktorskiego 1978–1981), prezes ZASP (1981–1982), prezes Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki (1968–1981), inicjator bojkotu reżimowych mediów w stanie wojennym, współpracownik opozycji, uczestnik mszy św. za Ojczyznę w kościele św. Stanisława Kostki. Inwigilowany przez Wydział IV Departamentu IV MSW w ramach KE krypt. „Prezes”, nr rej. 69083 (od I 1982 r.), przekwalifikowanego na SOS krypt. „Prawnik”, nr rej. 69083. Bezpośrednią przyczyną przekwalifikowania na SOS była treść mowy wygłoszonej na pogrzebie ks. Jerzego Popiełuszki oraz zaangażowanie w działalność Instytutu Pamięci im. ks. Popiełuszki. Następnie inwigilowany w ramach KE krypt. „Prawnik”, nr rej. 69083 (1985–1989). Materiały zarchiwizowano z Biurze „C” MSW pod numerem 55040/II (AIPN, 01228/2051, AIPN, 0222/1468).

⁷ **Gawrysiak Dorota** (ur. 1955). Pielęgniarka. Pracownica Instytutu Organizacji Przemysłu Maszynowego (1980–1981), Zakładów Mechanicznych im. M. Nowotki (1981–1983). Inwigilowana przez Wydział III-2 KS MO w ramach SOS krypt. „Monter”, nr rej. 33339 z uwagi na kolportaż nielegalnych wydawnictw. Materiały zarchiwizowano pod numerem II-7334. Wg zachowanych materiałów SB Gawrysiak Dorota, ur. 9 II 1955 r., c. Edwarda, miała zostać pozyskana 13 VIII 1982 r. przez Wydział III-2 SUSW do współpracy jako TW ps. „Barbara Gołębowska”, nr rej. 36470. Zachowało się zobowiązanie do „dobrowolnej współpracy z organami Służby Bezpieczeństwa” z 13 VIII 1982 r. oraz pokwitowania odbioru pieniędzy za przekazywanie informacji SB, podpisane „Barbara Gołębowska”. W charakterystyce TW ps. „Barbara Gołębowska”, sporządzonej 25 XI 1983 r. stwierdzono, że „informacje te [od TW] należy oceniać jako wartościowe, umożliwiające pogłębienie rozpoznania na interesujących nas odcinkach”. TW ps. „Barbara Gołębowska” miała przekazywać głównie informacje dotyczące KPN. Współpracę zakończono w 1985 r. (AIPN, 01322/2046; AIPN, 001134/4530).

⁸ Przeszukania w mieszkaniu Doroty Gawrysiak dokonano 12 VIII 1982 r.

Ponadto informacja zawiera szereg nowych elementów, a między innymi dotyczącą poznania ks. Popiełuszko i prowadzonej przez niego działalności. Ks[iaǳ] ten, jak wynika z informacji, jest inicjatorem i inspiratorem działań na rzecz KOWZP.

Przedsięwzięcia

1. Rozważyć możliwość przeszukania u D[oroty] Gawrysiak w dniu 24 II [19]82 [r.].
2. Przekazać informacje dot[yczące] ks. Popiełuszko do Wydz[iału] IV KS MO.
3. O planowanej mszy na 28 II poinformować Wyd[ział] V Dep[artamentu] III.

Wydatki z funduszu „O”

W dniu dzisiejszym tj. 22 II [19]82 [r.] wręczyłem TW ps. „Tarcza” kwotę zł 2000 (dwa tysiące) jako wynagrodzenie za przekazane informacje.

Kier[ownik] Sekcji VI Wydz[iału] III-2
[§]mgr E[dward] Kwiatkowski^f

Źródło: AIPN, 00334/289, t. 12, k. 58–61, mps.

[§] Po lewej stronie odręczna adnotacja o treści: Sporządzono wyciąg do Gawrysiak i Dalbiaka, opatrzona nieczytelnym podpisem.

1982 czerwiec 27, [Warszawa] – Fragment notatki inspektora Wydziału III-2 KS MO w Warszawie por. Janusza Piesto z doniesienia TW ps. „Tarcza” dotyczącej przebiegu mszy w intencji Ojczyzny 27 czerwca 1982 roku

dn[ia] 27 VI 1982 r.

Uzupełnienie¹

W dniu 27 bm., o godz. 19.00 w kościele św. Stanisława Kostki na Żoliborzu zostało doprawione nabożeństwo przez ks. J[erzego] Popiełuszkę przy udziale tzw. aktorów, którzy recytowali wiersze i inne cytaty o charakterze podburzającym w stosunku do obecnej sytuacji w kraju, a w szczególności wobec istniejącego stanu wojennego. Tekst kazania wygłoszony przez ks. Popiełuszkę był również w tym samym stylu, jak i prowadzone teksty modlitw i litanii. Nabożeństwo było w intencji „więzionych i internowanych, skazanych, ukrywających się itp.”, jak również zwolnionych z pracy. Kwesta była zbierana dla rodzin, zwolnionych z pracy itp.

Określam ilość biorących [udział w] nabożeństwie na ponad 1000 osób. Cały kościół, dziedziniec przed kościołem oraz na chodniku i ulicy.

Obecna była ekipa TV brytyjskiej, która filmowała i nagrywała wszystkie głoszone i recytowane teksty.

Ze znanych mi z nazwiska osób widziałem: 1. Andrzeja Wąsowskiego, 2. Annę Palutko², 3. Andrzeja Iwańskiego³, 4. Tadeusza Stachnika, 5. Tadeusza Jaworowskiego⁴ (seniora), 6. Piotra Węgierskiego⁵ oraz szereg innych znanych mi z widzenia i osobiście,

¹ Uzupełnienie informacji operacyjnej TW ps. „Tarcza” z dnia 27 VI 1982 r. (AIPN, 00334/289, t. 12, k. 129).

² **Palutko Anna** (ur. 1946). Studentka UW, pracownik Zakładu Ceramiki Radiowej, członek KZ NSZZ „Solidarność”, Prezydium Regionalnego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania (1981). Wg zachowanych materiałów SB zarejestrowana przez Wydział III-2 KS MO w Warszawie jako zabezpieczenie operacyjne nr rej. 31942 (1981–1982) (AIPN, 001121/3624).

³ **Iwański Andrzej** (ur. 1936). Sanitariusz Pogotowia Ratunkowego m.st. Warszawy (od 1968), członek KZ NSZZ „Solidarność”, współorganizator Obywatelskiego Komitetu Odbudowy Pomnika Ofiar Katynia. Inwigilowany przez Wydział III KS MO w ramach SOS krypt. „Rak”, nr rej. 30673 (1980–1981). Materiały zarchiwizowano pod numerem II-7234 (AIPN, 01322/1977).

⁴ **Jaworowski Tadeusz** (ur. 1931). Działacz KPN (od X 1979 r.), Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania, po wprowadzeniu stanu wojennego ukrywał się, internowany (6 III 1982 r.), przetrzymywany w Ośrodku Odosobnienia w Białoleńcu, zwolniony (12 VI 1982 r.), obserwator procesu kierownictwa KPN (1982). Inwigilowany przez KS MO w Warszawie w ramach KE krypt. „Malarz”, nr rej. 37595 (1983–1986) (AIPN, 01322/3306; AIPN, 01326/1564).

⁵ **Węgierski Piotr** (ur. 1954). Pracownik Zakładów Aparatury Radiowej „OMIG” w Warszawie, członek KPN (I 1981 r.), szef ds. organizacyjnych okręgu warszawskiego do grudnia, członek Centralnego Kierownictwa Akcji Bieżącej), działacz Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. Po 13 XII 1981 r. ukrywał się. Od stycznia 1982 r. inwigilowany w ramach KE krypt. „Sternik”, nr rej. 31961, przez Wydział III-2 KS MO. Internowany w Białoleńcu (17 I 1982 r.). Wg zachowanych materiałów SB, na terenie ośrodka internowania przeprowadzono z Piotrem Węgierskim kilkanaście rozmów operacyjnych, w czasie jednej z nich miał on wyrazić zgodę na współpracę. Zwolniony z internowania (29 IV 1982 r.), zatrzymany (3 VIII 1982 r.). Wg zachowanych materiałów SB miał zostać pozyskany do współpracy jako TW ps. „Pawel”, nr rej. 36644,

ale nie z nazwiska byłych pracowników Regionu Mazowsze (ich grupa ma rozprawę od 6 do 9 VII br. w Sądzie Wojewódzkim, sala 223).

W czasie, gdy Stachnik Tadeusz, Jaworowski Tadeusz, Anna Palutko i Andrzej Iwański rozmawiali, podszedł do tej grupy Piotr Węgierski. Wówczas Jaworowski Tadeusz na widok Węgierskiego machnął ręką i ze słowami „kolaborant” opuścił nasze towarzystwo. Węgierski Piotr po pewnym czasie odszedł od tej grupy.

Pragnę jeszcze raz podkreślić, że charakter nabożeństwa miał wybitnie tendencyjny aspekt i w zasadzie całe nabożeństwo odbiegało od zagadnień religijnych, a przez tzw. recytację tekstów nawet z Pisma Świętego – szczególnie dobranych – stwarzało sytuację napiętą i rozbuchało pewne, jednoznaczne namiętności wśród obecnych. Po swojemu nazwałbym to wszystko jako podburzające widowisko do władz PRL.

„Tarcza”

Źródło: AIPN, 00334/289, t. 12, k. 130, rkps.

przez st. inspektora Wydziału III-2 KS MO, L. Wicherkiewicza. Wg zachowanych materiałów SB dzięki TW ps. „Paweł” „przygotowano, a następnie rozwiązano nielegalne zgromadzenie tzw. Rady Politycznej KPN w dniu 9 marca 1985 r.” Zdekonspirowany (9 III 1985 r.). Współpracę zakończono z powodu braku możliwości operacyjnych i zdekonspirowania (III 1989 r.) (AIPN, 001134/3970).

1982 lipiec 23, Warszawa – Notatka kierownika Sekcji 2 Wydziału IV KS MO kpt. Romana Dobrzyńskiego ze spotkania z TW ps. „Kustosz”

Warszawa, dnia 23 VII [19]82 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. pojed[ynczy]

Notatka

ze spotkania z TW „Kustosz”¹ odbytego dnia 23 VII [19]82 r. w godz. 12.00–13.40

W czasie spotkania TW „Kustosz” przekazał mi następujące informacje:

[...] ^a

– **dot[yczy] ks. Popiełuszki**

Chcąc nawiązać w rozmowie do osoby ks. Popiełuszki, zapytałem informatora, czy utrzymuje z kimś kontakty z parafii św. St[anisława] Kostki. TW „Kustosz” odparł, że [z] ks. Jerzym, a następnie wyjaśnił, że chodzi o ks. Popiełuszkę, który jest jego przyjacielem. Spytałem, czy jest możliwość załatwienia przez niego lekarstwa na serce i dodałem, że ks. Popiełuszko nie cieszy się zbyt dobrą opinią zarówno wśród księży i kurii oraz władz świeckich. Spowodowane jest to tym, że organizuje msze o wydzwieku politycznym, w czasie których niezbyt pochlebnie wyraża się o rządzie gen. Jaruzelskiego².

^a Pominięto fragment notatki dotyczący aktualnej sytuacji w kraju.

¹ Wg zapisów dziennika rejestracyjnego SUSW TW ps. „Kustosz” został zarejestrowany przez Wydział IV KS MO pod numerem 26632 w dniu 22 IX 1979 r. jako kandydat na TW. 23 I 1981 r. zmieniono charakter rejestracji na TW o pseudonimie „Kustosz”. Zdjęty z ewidencji 15 X 1985 r. Materiały zarchiwizowano w Wydziale „C” SUSW w inwentarzu akt agenturalnych pod numerem 17619/I. Wg zapisów dziennika archiwalnego SUSW z 15 X 1985 r. o numerze 17619/I, materiały o numerze rej. 26632 zostały zarchiwizowane pod nazwiskiem Przekaziński Andrzej, w rubryce „pseudonim” wpisano TW „Kustosz”, 1 tom teczki personalnej i 1 tom teczki pracy zostały złożone do Wydziału „C” SUSW. Zachowała sięteczka personalna iteczka pracy TW ps. „Kustosz”. Wg zachowanych dokumentów SB ks. Andrzej Przekaziński, s. Stefana i Eugenii Walendzik, ur. 18 III 1943 r. w Warszawie miał zostać pozyskany do współpracy 22 IX 1979 r. przez Wydział IV KS MO w Warszawie jako TW ps. „Kustosz”, nr rej. 26632, „na zasadzie dobrowolności i korzyści materialnych”. Nie pobrano pisemnego zobowiązania do współpracy. Wg zachowanych dokumentów „informacje przekazywane przez niego mają wartość operacyjną”, dotyczyły Muzeum Archidiecezjalnego, ATK, środowiska literackiego oraz duchowieństwa. W charakterystyce i planie wykorzystania TW z 1 VIII 1983 r., sporządzonych przez kpt. Romana Dobrzyńskiego, zaznaczono, że „nawiązał bliższe kontakty z ks. Popiełuszką w celu neutralizacji jego działalności” (k. 81v). Wg zachowanych dokumentów w trakcie współpracy z organami bezpieczeństwa miał otrzymywać prezenty. Wylimowany z sieci agenturalnej 15 X 1985 r. z powodu odmowy współpracy. Materiały zostały zarchiwizowano w Wydziale „C” SUSW pod numerem 17619/I (AIPN, 00328/841, t. 1, 2). **Przekaziński Andrzej** (ur. 1943). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1969). Rezydent w parafii św. Stanisława Kostki (1977–1981), a następnie w parafii św. Trójcy w Warszawie (od 1981). Dyrektor Muzeum Archidiecezjalnego.

² **Jaruzelski Wojciech** (ur. 1923), gen. armii. Wywieziony na Syberię (14 VI 1941 r.), żołnierz 1 Armii Polskiej w ZSRS (VII 1943), absolwent Szkoły Oficerskiej 1 Korpusu Polskich Sił Zbrojnych w Riazaniu (1943), żołnierz zwiadu 5. pp 2. DP im. H. Dąbrowskiego; w zwiadzie 5. pp 1 Armii WP wraz z jednostkami

TW „Kustosz” oświadczył, że na ile zna ks. Popiełuszkę, to nie zrobi on nic, co by mogło szkodzić władzy, a organizowane przez niego msze dają upust niezadowoleniom społecznym. Ludzie zamiast iść na ulicę i manifestować, idą do kościoła, gdzie rozładują swoje napięcia i stresy. Często czyta wiersze, które recytowane są w czasie mszy i nie widzi w nich nic, co mogłoby zaszkodzić władzy.

Uwagi

– TW „Kustosz” poinformował mnie, że w najbliższym czasie wyjeżdża na kilka dni do Krakowa.

Przedsięwzięcie

– notatkę przekazać do Sekcji Analiz celem wykorzystania;
– z inf[ormacji] dot[yczącej] ks. Popiełuszki sporządzić wyciąg dla tow[arzysza] Fijała.

Zadanie

– zbierać infor[macje] dot[yczące] aktualnej sytuacji w kraju.

Kier[ownik] Sekcji II
kpt. Roman Dobrzyński³

Źródło: AIPN, 00328/841, t. 2, k. 24–24v, rkps.

NKWD, ACz, KBW, WOP, MO, PUBP zwalczał podziemie antykomunistyczne i UPA w rejonie Hrubieszowa (XI 1945–VII 1946 r.), Piotrkowa Trybunalskiego (VII 1946–III 1947 r.); absolwent Centrum Wyszkolenia Piechoty w Rembertowie (1947), ASG (1955); członek PPR/PZPR (od 1947, członek KC 1964–1989, zastępca członka BP 1970–1971, członek BP KC PZPR 1971–1989), dowódca 12. DZ (1957–1960), szef GZP WP (1960–1965), wiceminister obrony narodowej (1962–1968), szef Sztabu Generalnego WP (1965–1968), minister obrony narodowej (1968–1983), prezes Rady Ministrów (1981–1985), przewodniczący Komisji ds. Reformy Gospodarczej (1981–1986), I sekretarz KC PZPR (1981–1989), wprowadził stan wojenny, przewodniczący WRON (1981–1983), przewodniczący KOK – zwierzchnik sił zbrojnych na okres wojny (1983–1990), przewodniczący Rady Państwa (1986–1989), prezydent PRL (RP) (1989–1990), poseł na sejm III–IX kadencji, członek Prezydium OK FJN (1981–1983), wiceprezes Rady Naczelnej ZBoWiD (1972–1990). Wg zachowanych dokumentów GZI WP, miał zostać pozyskany do współpracy w czasie służby w 5. pp 3. DP 23 III 1946 r. „na uczuciach patriotycznych” jako tajny informator ps. „Wolski”, nr rej. 1846, (AIPN, 1572/4314; P. Piotrowski, *Sprawa współpracy Wojciecha Jaruzelskiego z Informacją Wojskową*, „Biuletyn IPN” 2007, nr 1–2, s. 116–125).

³ **Dobrzyński Roman** – brak danych pozwalających na odtworzenie przebiegu służby.

1982 sierpień 30, Warszawa – Pismo kierownika Urzędu do spraw Wyznań Adama Łopatki do sekretarza Konferencji Episkopatu Polski abp. Bronisława Dąbrowskiego dotyczące nabożeństwa odprawionego przez ks. Popiełuszkę 29 sierpnia 1982 roku

Polska Rzeczpospolita Ludowa
Minister
Kierownik Urzędu do spraw Wyznań
Nr RK-420/37/82

^a**Kopia**
Warszawa, dnia 30 VIII 1982 r.

^b**Jego Ekscelencja**
Ksiądz Arcybiskup Bronisław Dąbrowski¹
Sekretarz Episkopatu Polski
Warszawa

pozytywnym akcentem jest niewątpliwie wydanie przez kierownictwo Kościoła zalet eliminowania pozareligijnych treści z nabożeństw. Z przykrością musimy jednak uznać, że stwierdzamy ich nieskuteczność i brak dostosowania się do nich wielu duchownych, a szczególnie w Warszawie.

Rażącym tego przykładem jest postawa i działanie w dniu 29 VIII 1982 r. ks. Jerzego Popiełuszko – wikariusza parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie przy ul. Hożjusza 2.

Ks[ia]dz Popiełuszko w dniu 29 sierpnia 1982 r. nabożeństwu o godzinie 19.00 nadał charakter jednoznacznie polityczny². Jego kazanie i przygotowana sceneria nabrały wymiaru oczywistej inspiracji do manifestacyjnych zachowań wiernych. Ks[ia]dz Popiełuszko zezwolił na umieszczenie wewnątrz kościoła dekoracji zawierających elementy podburzania i zachęcania do demonstracji w rocznicę porozumień ze Szczecina i Gdańska w 1980 r. Bez odpowiednich zezwoleń zastosował nagłośnienie otoczenia kościoła, powodując tym zgromadzenie się ok. 5 tysięcy osób i w następstwie zablokowanie okolicznych ulic.

Ks[ia]dz Popiełuszko dopuścił do aktywnego uczestnictwa w nabożeństwie kilku osób świeckich, z których jedna wzywała do modlitw w intencji ofiar stanu wojennego. W czasie nabożeństwa zbierano datki na uszkodzonym stanie wojennym.

Postawa i klimat stworzony przez ks. Popiełuszkę spowodowały, że zgromadzenie religijne przekształciło się w manifestację polityczną, niosącą zagrożenie dla ładu, bezpieczeństwa i porządku w stolicy.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Po prawej stronie adnotacja o treści: Ks. bp Jerzy... do wiadomości. 31 VIII [19]82 r., opatrzona nieczytelnym podpisem.*

¹ **Dąbrowski Bronisław** (1917–1997). Duchowny katolicki, orionista, abp. Świecenia kapłańskie (1945), dyrektor Biura Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski (1950–1962), zastępca sekretarza Episkopatu Polski (1962–1968), biskup pomocniczy warszawski (1961–1993), wikariusz generalny archidiecezji, kanonik kapituły metropolitalnej, sekretarz Konferencji Episkopatu Polski (1969–1993), członek Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu i Episkopatu, arcybiskup tytularny Hadrianotherae (1982), uczestnik rozmów w Magdalence i okrągłego stołu.

² *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Kazania 1982–1984*, wstęp i oprac. J. Sochoń, Warszawa 1992, s. 49–51.

Podobnie polityczny charakter przybrało nabożeństwo w kościele św. Anny przy ul. Krakowskie Przedmieście, także w dniu 29 sierpnia 1982 r. o godzinie 21.00. W wezwaniach modlitewnych odnotowano np. takie zwroty: „za prześladowanych”, „za poległych w czasie wojny i po wojnie w okresie terroru komunistycznego”. Również wystrój kościoła zawierał elementy o wymowie politycznej. Ponadto w ogłoszeniach podano wezwanie do spotkań w dniu 31 sierpnia 1982 r. w kościołach wymienionych wcześniej w ulotkach kolportowanych przez podziemie „Solidarności”.

Niedzyscyplinowanie duchownych podważa autentyczność deklaracji odpowiedzialnych przedstawicieli Kościoła. Przytoczone i podobne im zachowania innych księży przyczyniają się do pogłębiania niepokoju w społeczeństwie, umacniają ekscytację jednostek awanturniczych i tym samym mogą stawiać Kościół wśród współodpowiedzialnych za możliwe następstwa zakłóceń porządku i bezpieczeństwa publicznego.

Z wyrazami szacunku
(–) Adam Łopatka³

Źródło: Archiwum Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Teczka personalna ks. Jerzego Popiełuszki, mps.

³ **Łopatka Adam** (1928–2003). Prawnik. Profesor UAM w Poznaniu (od 1968), dyrektor Instytutu Nauk Prawnych PAN (1969–1987). W latach 70. przewodniczący Zrzeszenia Prawników Polskich, szef Urzędu do spraw Wyznań w rządach: Wojciecha Jaruzelskiego i Zbigniewa Messnera (1982–1987). Pierwszy prezes Sądu Najwyższego (1987–1990), poseł na sejm VII i VIII kadencji (1976–1985). Członek Centralnej Komisji Rewizyjnej KC PZPR (1965–1971), zastępca członka KC PZPR (1971–1976), członek KC PZPR (1976–1986).

1982 listopad 26, Warszawa – Pismo Jerzego Śliwińskiego, dyrektora Wydziału do spraw Wyznań Urzędu m.st. Warszawy, do Kurii Metropolitalnej dotyczące „antypaństwowej” działalności ks. Jerzego Popiełuszki

Wz. ^b796^b/82

^aWarszawa, ^b26^b listopada 1982 r.

^cKuria Metropolitalna Warszawska
Warszawa
ul. Miodowa 17/19

Od dłuższego już czasu nabożeństwa odprawiane przez ks. J[erzego] Popiełuszko przekształcają się w manifestacje polityczne, powodujące zagrożenie ładu, bezpieczeństwa i porządku w stolicy.

W kościele św. Stanisława Kostki z inspiracji ks. J[erzego] Popiełuszko w każdą ostatnią niedzielę miesiąca organizowane są nabożeństwa w intencji Ojczyzny, które faktycznie mają charakter tendencyjnych spektakli z udziałem niektórych aktorów warszawskich. Na spektakle te składają się spreparowane urywki poezji i prozy polskiej o wydźwięku politycznym. Intonowane przy okazji pieśni mają również charakter polityczny i antypaństwowy.

W kościele tym od dłuższego czasu w czasie nabożeństw manipuluje się uczuciami wiernych za pomocą specjalnie ułożonych litanii i intencji mszalnych, wywołując nastroj grozy i niepotrzebnego podniecenia, a także toleruje się wznoszenie rąk w geście znaku „V”. Przyciąga to uwagę podziemnej „Solidarności”, która w specjalnych ulotkach informuje o takich nabożeństwach i umieszcza swoje symbole wewnątrz kościoła.

Oto niektóre przykłady:

1. W dniu 29 sierpnia 1982 r. nabożeństwu odprawionemu o godz. 19.00 ks. J[erzy] Popiełuszko nadał charakter jednoznacznie polityczny. W wygłoszonym kazaniu skomentował obecną sytuację w sposób następujący: „była, jest, będzie i zwycięży »Solidarność«. Staliśmy się świadkami działania państw tyrańskich, gdzie mowa do obywatela wyraża się w tonie prokuratorsko-policyjnym”. Jego kazanie i przygotowana sceneria nabrały wymiaru oczywistej inspiracji do manifestacyjnych zachowań wiernych. Wewnątrz kościoła zostały umieszczone dekoracje zawierające elementy podburzania i zachęcania do demonstracji w rocznicę porozumienia ze Szczecina i Gdańska 1980 r. Bez odpowiedniego zezwolenia władz zastosowano nagłośnienie otoczenia kościoła, powodując tym zgromadzenie ok. 5 tysięcy osób i w następstwie zablokowanie okolicznych ulic. Ks[iaźdz] J[erzy]

^a Po lewej stronie pieczęć o treści: Urząd miasta stołecznego Warszawy. Wydział do spraw Wyznań. Al. Świerczewskiego nr 81. tel. 20-31-84. 00-950 Warszawa. Poniżej odręczna adnotacja: Zredagować odpowiedź. X. Popiełuszko. Kuria bada sprawę.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Po prawej stronie pieczęć o treści: Kuria Metropolitalna Warszawska. Wpł. 30 XI 1982 [r.], L.dz.... z dn.... z wpisanym odręcznie numerem: 8803 i datą: 6 grudnia 1982 [r.].

Popiełuszko dopuścił do aktywnego uczestniczenia w nabożeństwie kilku osób świeckich, z których jedna wzywała do modlitw w intencji ofiar stanu wojennego. W czasie nabożeństwa zbierano datki na poszkodowanych stanem wojennym.

2. W dniu 31 października 1982 r. podczas nabożeństwa w intencji Ojczyzny ks. J[erzy] Popiełuszko w wygłoszonym kazaniu zaatakował nową ustawę sejmową o związkach zawodowych, stwierdzając m.in.: „Prawdy nie da się zniszczyć taką czy inną decyzją, taką czy inną ustawą. Na tym polega w zasadzie nasza niewola, że poddajemy się zadawaniu kłamstwa, że go nie demaskujemy i nie protestujemy wobec niego na co dzień”¹.

Kazanie utrzymane było w tonie nawołującym do nieposłuszeństwa wiernych wobec ustaw sejmowych.

Na uwagę zasługuje wystrój ołtarza w postaci dużych rozmiarów rysunku, przedstawiającego św. M[aksymiliana] Kolbe na tle drutów kolczastych, z napisem na [tle] biało-czerwonym: „Patron Polski udrczonej”. Nie eksponowano natomiast faktu, że [święty] został zamordowany w obozie hitlerowskim. Na zewnątrz kościoła umieszczone były ulotki o treści: „W hołdzie pomordowanym robotnikom, studentom, uczniom w okresie stanu wojennego, wprowadzonego wbrew woli narodu polskiego. Są wśród nas”, „Odnowa 82 – litera »W«” w kształcie trzech krzyży, „Wałęsa² wytrwał, a Ty?”. Podczas nabożeństwa aktorzy deklamowali teksty nawiązujące do intencji odprowadzającego nabożeństwa, m.in. za Lecha Wałęsę, internowanych oraz ukrywających się działaczy podziemnej „Solidarności”.

Podobnie jak w dniu 29 sierpnia br. bez zezwolenia władz zastosowano nagłośnienie otoczenia kościoła.

Przytoczona działalność ks. J[erzego] Popiełuszko przyczynia się do pogłębiania niepokoju społecznego i staje się inspiracją dla różnego rodzaju ekstremistów, zakłócających porządek i bezpieczeństwo publiczne.

Biorąc pod uwagę powyższe fakty, Wydział do spraw Wyznań Urzędu Stołecznego Warszawy, działając w myśl art. 7 Dekretu z dnia 31 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych (DzU nr 1, poz. 6 z 1957 r.)³, zwraca się o wydanie stosownych zarządzeń w stosunku do ks. J[erzego] Popiełuszko.

¹ *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, s. 57–60.

² **Wałęsa Lech** (ur. 1943). Elektryk, polityk. Elektromechanik w Państwowym Ośrodku Maszynowym w Łochocinie (od 1961); elektryk w Stoczni Gdańskiej (1967–1976); elektromechanik w Zakładzie Remontowo-Budowlanym „Zręb” (1976–1979); „Elektromontaż” Gdańsk (1979–1980); w Stoczni Gdańskiej (od 1980); członek Wolnych Związków Zawodowych (od 1978); przewodniczący Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Stoczni Gdańskiej (VIII 1980 r.), następnie Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” Gdańsk; przewodniczący Krajowej Komisji Porozumiewawczej; przewodniczący Zarządu Regionu Gdańskiego, Komisji Krajowej (od 1981), Krajowej Komisji Wykonawczej NSZZ „Solidarność” (X 1987 r.); w KK NSZZ „Solidarność” (1990); na czele Komitetu Obywatelskiego (od 1988); prezydent RP (1990–1995); laureat pokojowej Nagrody Nobla (1983). Wg zachowanych zapisów ewidencyjnych SB został zarejestrowany przez Wydział III KW MO w Gdańsku jako TW ps. „Bolek” (1970–1976), inwigilowany przez Wydział III „A” KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Bolek”, a następnie Inspektorat II WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Zadra” (1983–1990). S. Cenckiewicz, P. Gontarczyk, *SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii*, Gdańsk–Warszawa–Kraków 2008.

³ „W razie szkodliwej dla państwa działalności duchownego właściwy organ państwowy zwraca się do zwierzchniego organu kościelnego z podaniem motywów o wydanie stosownych zarządzeń, a w razie nieskuteczności o usunięcie duchownego z zajmowanego stanowiska”. (Dekret z dnia 31 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych, DzU nr 1, poz. 6, 1957 r.).

Do wiadomości:

1. Ks[ia]dz] biskup dr Jerzy Dąbrowski⁴
z[astępc]a sekretarza Episkopatu Polski
2. Urząd do spraw Wyznań

Z up. prezidenta
(-) mgr Jerzy Śliwiński⁵
dyrektor Wydziału do spraw Wyznań

Źródło: Archiwum Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Teczka personalna ks. Jerzego Popieluszki, mps.

⁴ **Dąbrowski Jerzy** (1931–1991). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1956). Referent w Sekretariacie Episkopatu Polski (od 1977) i w Sekretariacie Prymasa Polski (od 1979). Mianowany sufraganiem gnieźnieńskim i tytularnym biskupem Tomascani (1982), zastępca sekretarza Konferencji Episkopatu Polski, biskup pomocniczy archidiecezji gnieźnieńskiej (1982–1991). Wg zachowanych zapisów ewidencyjnych SB zgodnie z kartą E-14 z kartoteki Departamentu I MSW, Dąbrowski Jerzy, s. Leona i Heleny, ur. 26 III 1931 r. (błędny miesiąc urodzenia) w Liszkowie, został zarejestrowany 27 XII 1962 r. pod nr 3925 pod krypt. „Ignacy”. Teczke pracy zarchiwizowano w Departamencie I MSW pod numerem 6260, a teczkę personalną przekazano do Biura „C” MSW dnia 22 VIII 1970 r. Zgodnie z zapisem z dziennika rejestracyjnego MSW z 26 I 1973 r. (zapis zmodyfikowano 8 VIII 1973 r.) zarejestrowano pod numerem 34412 TW o pseudonimie „Ignacy”, będącego na kontakcie zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW. W kartotece b. Biura „C” MSW brak karty dotyczącej Jerzego Dąbrowskiego, s. Leona, ur. 26 III 1931 r. (błędny miesiąc urodzenia). Zachowane jednak zapisy ewidencyjne z dziennika koordynacyjnego, figurujące w systemie SYSKIN wskazują, że pod numerem 34412 zarejestrowany był Dąbrowski Jerzy, s. Leona, ur. 26 IV 1931 r. Wg zapisów dziennika archiwalnego MSW 7 IX 1970 r. w inwentarzu akt agenturalnych pod numerem 10330/I zarchiwizowano akta dotyczące Dąbrowskiego Jerzego Mariana, s. Leona, ur. 26 III 1931 r. (błędny miesiąc urodzenia), pseudonim „Ignacy”, nr rej. 3925. Akta te zostały przekazane 6 VIII 1973 r. do Wydziału I Departamentu IV MSW. Dwa dni później dokonano modyfikacji w dzienniku rejestracyjnym MSW pod nr 34412. Zachowały się akta „rozpracowania operacyjnego” krypt. „Ignacy”, nr rej. 3925, dotyczące Dąbrowskiego Jerzego, ur. 26 III 1931 r. (błędny miesiąc urodzenia). W ocenie sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Ignacy”, nr rej. 3925, z 21 VIII 1970 r. stwierdzono, że został pozyskany do współpracy 9 IX 1962 r. przez Wydział IV KW MO w Warszawie „na zasadzie lojalności”; 10 XII 1962 r. został „przejęty na kontakt Dep[artamentu] I MSW” (do VII 1970 r.). W ocenie sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Ignacy”, nr rej. 3925, z 21 VIII 1970 r. stwierdzono, że „w okresie współpracy – »Ignacy« przekazał wiele wartościowych informacji i dokumentów. Szczególnie wartościowe były dokumenty z posiedzeń episkopatu polskiego, które odbywały się w Rzymie w okresie trwania II Vaticanum”. Dalej stwierdzono: „»Ignacy« nadaje się do dalszego wykorzystania i wyraził zgodę na kontynuowanie współpracy w kraju”. W charakterystyce TW ps. „Ignacy” z 21 VII 1970 r. podsumowano, iż „współpraca z »Ignacym« w Rzymie była dla nas owocna. Są duże szanse na to, że i w kraju może stać się wartościową jednostką”. Materiały zarchiwizowano pod numerem 6260 (AIPN, 01940/74).

⁵ **Śliwiński Jerzy** (ur. 1928). Socjolog religii. Absolwent Wyższej Szkoły Nauk Społecznych przy KC PZPR (1968) i Wydziału Nauk Społecznych UW (1970). Członek prezydium zarządu ZWM (1946–1948), ZMP (1948–1956; starszy inspektor Zarządu Wojewódzkiego ZMP 1949–1950), PZPR (od 1951); sekretarz KD PZPR Ochota (1963–1972); pracownik ZUS, manipulant (1948–1949); kierownik Wydziału Osobowego Komendy Chorągwi ZHP (1950); słuchacz Centralnej Szkoły Organizacyjnej ZMP (1950–1951); dziennikarz redakcji „Sztandaru Młodych” (1951–1954); starszy instruktor Zarządu Głównego ZMP (1954–1957); starszy inspektor Głównej Kwatery ZHP i CSH (1957–1958); kierownik biura w Zarządzie Głównym SAiW (1959–1963); starszy instruktor Komitetu Warszawskiego PZPR (1963–1970); naczelnik (1973–1976), następnie dyrektor Wydziału ds. Wyznań m.st. Warszawy (1977–1989); starszy inspektor Departamentu IV MSW (1976–1979) (AIPN, 0604/899).

1982 listopad 30, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki z doniesienia TW ps. „Jankowski”

Źródło: TW ps. „Jankowski”¹
Przyjął: A.P.

Warszawa, dn. 30 XI 1982 r.
Tajne

Doniesienie (ze słów)

Zgodnie z zadaniem², odwiedziłem ks. Popiełuszkę już dwukrotnie. Podczas tych wizyt uzyskałem szereg wynurzeń i tak:

– prowokacyjnie podesłano mu jakiegoś kryminalistę na przechowanie. Dobrze, iż zasięgnął rady adwokata i odtransportował tego człowieka w inne miejsce, bowiem następnego dnia rano była już u niego Służba Bezpieczeństwa. Taką pułapką chciano go obarczyć pomocą bandycie i z pewnością rozkolportować, kogo to księży popierają;

– 27 bm. był u ks. Popiełuszki biskup Kraszewski³ z dziwną misją. Stwierdził, że nie przychodzi jako jego zwierzchnik duchowy, ale brat i przyjaciel. Z tych pozycji prosi go,

¹ Publikowana poniżej notatka z doniesienia znajduje się w tomie 4 teczki pracy TW ps. „Jankowski”. Wg zachowanych dokumentów SB, zgodnie z dokumentami znajdującymi się w tezcze personalnej TW ps. „Jankowski”, miał nim być Czajkowski Michał, s. Teofila, ur. 3 X 1934 r. Wg zachowanych materiałów SB, zgodnie z „Raportem o zatwierdzenie werbunku w charakterze informatora” z 14 VII 1956 r., Czajkowski Michał, ur. 3 X 1934 r., miał zostać pozyskany do współpracy 13 VII 1956 r. przez Wydział VI WUBP w Zielonej Górze jako informator o ps. „Janek”, nr rej. 1695. Zachowało się zobowiązanie z 13 VII 1956 r. podpisane „Michał Czajkowski”, w którym zadeklarowano utrzymanie w ścisłej tajemnicy rozmów z funkcjonariuszami SB oraz gotowość przekazywania wszelkich informacji interesujących organa bezpieczeństwa. W charakterystyce informatora ps. „Janek” z 30 X 1956 r. oficer Wydziału VI WUBP w Zielonej Górze wskazał, iż miał być on wykorzystywany do inwigilacji WSD w Gościkowie-Paradyżu i Gorzowie. Podsumowując działalność informatora, napisał, że „od ww. uzyskano materiały, które w dużym stopniu przyczyniły się do rozeznania całokształtu sytuacji w WSD oraz opracowania i dokonania werbunku cennych jednostek agenturalnych wśród kleryków WSD”. 28 VIII 1956 r. miał zrezygnować ze współpracy i wyjechać do WSD we Wrocławiu. Zgodnie z postanowieniem z 30 X 1956 r., informator o ps. „Janek” miał zostać przekazany do „dalszej współpracy” Wydziałowi VI WUdsBP we Wrocławiu. Zgodnie z raportem o dokonaniu „przewerbunku”, sporządzonym przez oficera Wydziału V Departamentu III MSW 11 X 1960 r., Czajkowski Michał, ur. 3 X 1934 r. miał zostać ponownie zwerbowany do współpracy na podstawie materiałów kompromitujących i na spotkaniu 6 IX 1960 r. „obrał sobie pseudonim »Jankowski« (nr rej. 50651). Zachowała się tezcza personalna TW ps. „Jankowski”. Wylimowany z sieci agenturalnej z powodu odmowy współpracy (28 X 1984 r.). Zachowały się pokwitowania odbioru pieniędzy podpisane „Jankowski”, a także raporty funkcjonariuszy o przekazywaniu mu prezentów i pieniędzy (1976–1984) (AIPN, 00945/1124; AIPN, 00169/83, t. 1–6).

² Zob.: „Zadanie: Pod pretekstem poszukiwania określonych lekarstw, odwiedzić ks. Popiełuszkę. Zwrócić uwagę na jego aktualne zaangażowanie i utrzymywane kontakty” (AIPN, 00169/83, t. 4, Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki z doniesienia TW ps. „Jankowski”, 2 XI 1982 r., k. 105–105v, rkps).

³ **Kraszewski Zbigniew** (1922–2004). Duchowny katolicki, bp. Świeceni kapłańskie (1949), prefekt (1956–1964), wicerektor (1964–1969), rektor Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie (1969–1970). Biskup tytularny Horreomargo, biskup pomocniczy dla Warszawy (1970–1992). Członek Komisji Maryjnej Episkopatu Polski oraz Komisji Duszpasterstwa Akademickiego (1971–1984); biskup pomocniczy diecezji warszawsko-praskiej (1992–1997).

aby nie głosił kazania w dniu 30 bm., gdy[ż] wtedy zamknie go bezpieka. W tej sytuacji zdecydowano, że kazanie będzie głosił ks. Bogucki⁴, a Popiełuszko weźmie tylko udział w koncelebrze, co też tak wykonano w praktyce;

– chronić się przed aresztowaniem ma on zawsze podczas nabożeństwa ^aw zamówionej ze szpitala na Banacha karetce pogotowia, stojącej obok kościoła^a. W przypadku próby aresztowania jego, ucieka on do karetki i będzie obłożnie chory, bezpieczny w klinice.

Jestem zdania, iż ks. Popiełuszko to typ mitomana widzącego więcej w wyobraźni niż w rzeczywistości. Jego konspiracja dowartościowuje jakiś manieryzm, który zawsze reprezentował.

Moje zajęcia na ATK

wtorek, środa 8.00–11.00

piątek 13.30–15.00

Zadanie: Nadal utrzymywać kontakty z ks. Popiełuszką. Przy stosownej okazji zaoferować „pomoc” dla jego zakonspirowanej działalności.

płk A[dam] Pietruszka⁵

Źródło: AIPN, 00169/83, t. 4, k. 106–106v, rkps.

^{a-a} *Woryginalne:* zamówioną ze szpitala na Banacha karetkę pogotowia, stojącą obok kościoła.

⁴ **Bogucki Teofil** (1908–1987). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1936). Kapelan AK, administrator parafii św. Jana Kantego w Warszawie (od 1952), proboszcz parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie (1974–1987). Inicjator odprawiania mszy w intencji Ojczyzny oraz w intencji osób prześladowanych. Po zabójstwie ks. Jerzego Popiełuszki powołał Ruch Obrony Życia im. ks. Jerzego Popiełuszki.

⁵ **Pietruszka Adam** (ur. 1938), mjr/płk/szer. Od sierpnia 1961 r. oficer techniki operacyjnej Wydziału „W” KW MO w Szczecinie; od października 1961 r. oficer operacyjny, od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału III KW MO w Szczecinie, (od września 1962 r. do lipca 1963 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej nr 1 CW MSW w Legionowie); od stycznia 1968 r. inspektor, od czerwca 1971 r. starszy inspektor, od października 1971 r. kierownik Grupy Wydziału IV KW MO w Szczecinie; od sierpnia 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału IV i kierownik Grupy I KW MO w Szczecinie; od lutego 1975 r. zastępca naczelnika, a od kwietnia 1979 r. naczelnik Wydziału I Departamentu IV MSW; od marca 1981 r. zastępca dyrektora Departamentu IV MSW; w listopadzie 1984 r. w związku ze sprawą zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki aresztowany i zawieszony w czynnościach służbowych; w grudniu 1984 r. wydalony ze służby z jednoczesnym obniżeniem stopnia do szeregowego; wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Toruniu z 7 II 1985 r. uznany za winnego nakłonienia do, połączonego ze szczególnym udręczeniem wprowadzenia i pozbawienia życia ks. Jerzego Popiełuszki, udzielenia pomocy sprawcom tego czynu oraz podjęcia działań utrudniających ich wykrycie – i skazany na karę 25 lat pozbawienia wolności; we wrześniu 1994 r. zwolniony z więzienia (AIPN, 0242/547, t. 1–2, Akta osobowe funkcjonariusza).

1982 grudzień 6, [Warszawa] – Fragment notatki starszego inspektora Wydziału III-2 KS MO w Warszawie por. Janusza Piesto z doniesienia TW ps. „Tarcza” dotyczącej spotkania z ks. Jerzym Popiełuszką 6 grudnia 1982 roku

dn[ia], *6 XII 1982 r.

źródło: TW ps. „Tarcza”

przyjął: kpt. J[anusz] Piesto¹

miejsce: LK „Forum”

Tajne spec[jalnego] znaczenia^a

Egz. pojedynczy

Informacja operacyjna

Wykonując powierzone mi zadanie w dniu 6 bm. (poniedziałek) – ustaliłem, co następuje:

[...] ^b

4. Ks[iaźdz] J[erzy] Popiełuszko

Około godz. 14.15 wpadłem na plebanię kościoła św. Stanisława i zastałem ks. Popiełuszkę, który wybierał się do biskupa swoim samochodem, mówiąc, że jedzie na pl. Trzech Krzyży i że może mnie podrzucić po drodze. Powiedziałem, że pojadę „157” autobusem, bo mam taki układ. Wizyta moja była pod pretekstem otrzymania leku (witaminy) „Vigantol” (nie miał). Poza tym ks. Popiełuszko w ostatniej rozmowie powiedział mi, że mam odwiedzać go częściej.

Uwagi:

Jechać na plac Trzech Krzyży do biskupa, chodzić tu może chyba o biskupa Miziołka², który mieszka na Książęcej, zaraz przy pl. Trzech Krzyży, gdzie obok jest kościół św. Aleksandra.

^a Cyfrę skreślono i nadpisano: 7.

^b Opuuszczono fragment informacji operacyjnej nie dotyczący ks. Jerzego Popiełuszki.

¹ **Piasto Janusz** (ur. 1950), por./kpt. Absolwent Wydziału Samochodów i Maszyn Roboczych PW (1973). Od września 1974 r. inspektor na etacie starszego inspektora Wydziału II SB KW MO w Warszawie z przydziałem do pracy w Wydziale III; od listopada 1974 r. inspektor na etacie starszego inspektora Wydziału III KW MO w Warszawie; w lipcu 1975 r. zwolniony ze służby; ponownie przyjęty w styczniu 1977 r. na stanowisko młodszego inspektora na etacie starszego inspektora Sekcji Zabójstw i Rozbojów Wydziału III KS MO; od marca 1977 r. młodszy inspektor Wydziału III na wolnym etacie starszego inspektora Grupy Operacyjno-Dochodzeniowej krypt. P-64 Wydziału Kryminalnego KS MO; od września 1977 r. młodszy inspektor Wydziału III na etacie inspektora Wydziału „B” KS MO; od grudnia 1977 r. inspektor Wydziału III KS MO; od czerwca 1978 r. inspektor Wydziału III-2 KS MO; od października 1978 r. do czerwca 1978 r. słuchacz Studium Podyplomowego ASW; od lipca 1982 r. starszy inspektor Wydziału III-2 KS MO; od maja 1983 r. kierownik sekcji Wydziału III-2 KS MO; w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 01256/172, Akta osobowe funkcjonariusza).

² **Miziołek Władysław** (1914–2000). Duchowny katolicki, bp. Święcenia kapłańskie (1940), wykładowca i rektor Warszawskiego Seminarium Duchownego (1957), kanonik kapituły metropolitalnej (1959), kierował Ośrodkiem ds. Jedności Chrześcijan przy Kurii Metropolitalnej Warszawskiej (1962), biskup tytularny Præsidium i sufragan warszawski (1969), wikariusz generalny i kapitulny archidiecezji (1981), proboszcz parafii św. Aleksandra w Warszawie (1969), przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa (1974–1988).

Celem wizyty u biskupa było to, że biskup miał mieć jakieś pismo od „generała” (chodzi o gen. broni W[o]jciecha Jaruzelskiego) w jego sprawie, bardzo krytyczne i surowo oceniające jego nabożeństwa „za Ojczyznę”, odprawiane w ostatnie niedziele miesiąca. Ks[ia]dz Popiełuszko powiedział, że zrobi sobie ksero z tego listu.

Dał mi do przeczytania pismo z Urzędu Stołecznego miasta W[arszawy] z 26 XI br.³ i śmiejąc się, powiedział do mnie, iż cała treść tego pisma jest poświęcona jemu. Z treści pisma wynikało, że ks. Popiełuszko swoimi nabożeństwami „za Ojczyznę”, homiliami, udziałem aktorów, dekoracją ołtarza, znaczkami „V” wywołuje niepokoje, działa wbrew ustawie itp. i że jego działalność jest antypaństwowa i destrukcyjna w obecnej sytuacji. Na zakończenie tekstu (prawie 2 i pół strony maszynopisu) – wniosek do władz kościelnych o wyciągnięcie wniosków i konsekwencji wobec ks. Popiełuszki, do wiadomości: biskup Dąbrowski i Urząd ds. Wyznań. Pismo sugerowało zawieszenie lub odebranie prawa prowadzenia takich nabożeństw.

Jak nadmieniałem, ks. Popiełuszko pojechał na pl. Trzech Krzyży do biskupa, który miał mieć inne pismo w jego sprawie od „generała”.

Przy pożegnaniu zapraszał mnie do częstszych odwiedzin.

„Tarcza”

Zadanie

1. Kontakt z Iwańskim, H[anna] Skarżanką⁴, Popiełuszką, Barbarą

Przedsięwzięcia

Mat[eriały] dot[yczące] Popiełuszki przekazać tow[arzyszowi] Kleckowi.

St[arszy] insp[ektor] Wydz[iału] III-2
por. J[anusz] Piesto

1 egz. – teczka pracy TW

AIPN, 00334/289, t. 13, k. 39–40, rkps.

³ Zob. dokument nr 5.

⁴ **Skarżanka Hanna** (1917–1992). Aktorka teatralna i filmowa. Studentka Wydziału Rolniczego USB (od 1937) i konserwatorium w Wilnie. Członek zespołu Teatru Małego w Wilnie (1940–1941), członek Kedywu Okręgu Wileńskiego AK (od I 1942 r.), słuchaczka konspiracyjnego Studium Teatralnego, członek zespołu wileńskiego Polskiego Teatru Dramatycznego (od 1944), aktorka Teatru Ziemi Pomorskiej w Toruniu (1944–1945), Teatru Miejskiego im. S. Jaracza w Olsztynie (1945–1946), Teatru Polskiego w Poznaniu (1946–1947), Teatru Wojska Polskiego w Łodzi (1947–1949), Teatru Polskiego w Warszawie (1949–1952), Teatru Narodowego (1952–1957), Teatru Komedii (1957–1960), Teatru Ateneum (1960–1975), Teatru Studio (1975–1979), członek SPATiF (ZASP) (od 1952), uczestniczka mszy w intencji Ojczyzny w kościele św. Stanisława Kostki, kierownik artystyczny Muzeum Archidiecezji Warszawskiej (1982), współpracowniczka Teatru Ateneum (1988–1991). Inwigilowana przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach SOR krypt. „Świtezianka”, nr rej. 166701 (1977) (AIPN, 01322/836).

1983 styczeń 11, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki ze spotkania z TW ps. „Jankowski”

Warszawa, dn[ia] 11 I 1983 r.

Tajne

Notatka
ze spotkania z TW ps. „Jankowski”

Podczas spotkania uzyskałem następujące informacje:

– ks. Blachnicki¹ w RFN prowadzi misję duszpasterską, ale bardziej propagandową. Żyje ideą „Solidarności” i [w] nadziei na rychłe obalenie socjalizmu w Polsce. Ta nadzieja, jego zdaniem, nie pozwala mu na starania o uzyskanie statusu uchodźcy politycznego. Posiada paszport ważny do końca listopada 1984 r. i uważa swój pobyt za granicą [za] całkowicie legalny. Zdaje sobie sprawę z zagrożenia prawnego w Polsce za jego wystąpienia w Radiu Wolna Europa, nie sądzi jednak, aby w przypadku jego powrotu ośmielono się pozbawić wolności tak znanego człowieka, za jakiego uchodzi we własnym mniemaniu;

– w dniu 26 bm. też będzie dwukrotnie odprawiał nabożeństwo z udziałem abp. Glempa². O godz. 16.00 w kościele św. Marcina z okazji jubileuszu „Więzi” wygłosi homilię. Ocenę „Więzi” pozostawia dla stanowiska końcowego prymasa.

O godz. 19.00 w kościele św. Anny weźmie udział we wspólnej koncelebrze na zakończenie Tygodnia Jedności Chrześcijan. Mszę odprawi abp Glemp, a homilię wygłosi metropolita prawosławny Bazyli³.

¹ **Blachnicki Franciszek** (1921–1987). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1950). Żołnierz kampanii wrześniowej (1939), członek Polskiej Organizacji Partyzanckiej (lub Polskiej Organizacji Powstańczej), ZWZ (XI 1939 r.), aresztowany przez gestapo (27 IV 1940 r.), więzień KL Auschwitz, przeniesiony do więzienia śledczego w Zabrze, Katowicach (IX 1941 r.), skazany na śmierć (30 III 1942 r.), ułaskawiony i skazany na 10 lat więzienia, więziony m.in. w Raciborzu, Rawiczu, Börgermoor, Zwickau, Legenfeld, uwolniony przez wojska amerykańskie (17 IV 1945 r.), w Polsce (20 VII 1945 r.), wikariusz w diecezji katowickiej (1950–1955), organizator Krucjaty Wstrzemięźliwości (1957–1960), aresztowany pod zarzutem wydawania nielegalnych publikacji Krucjaty Wstrzemięźliwości (III 1961 r.), skazany przez Sąd Wojewódzki w Katowicach na 13 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata (19 VII 1961 r.), twórca ruchu oazowego (1963; od 1976 Ruch Światło-Życie), twórca Niezależnej Chrześcijańskiej Służby Społecznej (1980–1981), na emigracji w Carlsbergu (XII 1981 r.).

² **Glemp Józef** (ur. 1929). Duchowny katolicki, kardynał prymas Polski. Święcenia kapłańskie (1956), biskup warmiński (1979–1981), przewodniczący Komisji Episkopatu „Iustitia et Pax”, współprzewodniczący zespołu legislacyjnego Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu (1979–1981), kardynał (1983), arcybiskup metropolita warszawsko-gnieźnieński (1981–1992) i warszawski (1992–2007), prymas Polski, przewodniczący Rady Głównej Episkopatu (od 1997 – Rady Stałej) i Konferencji Episkopatu Polski (1981–2004), przewodniczący Komisji Episkopatu ds. KUL i ds. Duszpasterstwa Emigracji (1981–1997).

³ **Bazyl (Włodzimierz Goroszkiewicz)** (1914–1998). Duchowny prawosławny, abp. Święcenia kapłańskie (1938). Wikariusz metropolity warszawskiego i diecezji warszawsko-bielskiej z tytułem biskupa bielskiego, ordynariusz diecezji wrocławsko-szczecińskiej (1961), metropolita warszawski – zwierzchnik Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (1970–1998).

– ks[ia]dz] Popiełuszko oświadczył też, iż nadal jest bacznie obserwowany przez SB. Z tych względów korzysta z własnej „ochrony” wywodzącej się z jego grona znajomych, zatrudnionych w Hucie Warszawa.

Zadanie:

– w głoszonej homilii nie podnosić kwestii wrażliwych i szkodliwych politycznie, gdyż może to stworzyć kłopotliwą sytuację także dla prymasa;

– nadal kontaktować się z ks. Popiełuszką [...] ^a do bliższego wyjaśnienia jego „ochrony” i działalności pozaduszpasterskiej.

(–) Adam Pietruszka

Źródło: AIPN, 00169/83, t. 4, k. 108–108v, rkps.

^a *Wyraz nieczytelny.*

1983 sierpień 29, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki z doniesienia TW ps. „Jankowski”

Źródło: TW ps. „Jankowski”
Przyjął: A.P.

Warszawa, dnia 29 VIII 1983 r.
^aTajne

Doniesienie (ze słów)

Na temat motywacji i przyczyn zawarcia negatywnych politycznie treści w komunikacie ze 195. Konferencji Plenarnej Episkopatu¹ TW przekazał następujące opinie:

– nieobecność na konferencji prymasa wytworzyła przychylny klimat do prezentowania przez poszczególnych biskupów poglądów, które znalazły z kolei odzwierciedlenie w komunikacie;

– kard[ynał] Macharski² w pełni wykorzystał rolę przewodniczenia obradom konferencji. Przez takie treści komunikatu zaprezentował się jako postać jednoznaczna, pośrednio wykazując ugodowość kard. Glempa;

– episkopat zaczyna realizować wskazania papieża, jakie zawarł on w kazaniu do biskupów podczas swojej ostatniej wizyty w Polsce. Stwierdził m.in.: „Zaangażowanie społeczno-polityczne należy do misji ewangelizacyjnej Kościoła”;

– negatywne treści komunikatu dowodzą też, że episkopat stał się odważniejszy po wizycie papieża. ^b**W ich mniemaniu**^b poczucie politycznego ^c**zagrożenia**^c Kościoła jako instytucji, ^d**usprawiedliwia**^d bardziej krytyczne stanowisko wobec oficjalnych struktur państwowych;

– dana treść komunikatu to nie chęć zadrażnienia stosunków z władzami, a konieczność znalezienia się episkopatu w nurcie wydarzeń tu[ż] przed 31 sierpnia. Niezauważenie tej daty obniżyłoby polityczny prestiż episkopatu wśród części wyznawców w kraju, którzy

^a Z lewej strony odręczna adnotacja płk. Adama Pietruszki o treści: Wydz[iał] IV. Włączyć do informacji dziennej i do wystąpienia tow[arzysza] ministra. 29 VIII [19]83 r.

^{b-b} *Nadpisano odręcznie.*

^{c-c} *Nadpisano odręcznie. Poniżej skreślono: bezpieczeństwa dla.*

^{d-d} *Nadpisano odręcznie. Poniżej skreślono: pozwala na.*

¹ *Komunikat 195. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski [w:] Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski..., Warszawa 2006, s. 278–280.*

² **Macharski Franciszek** (ur. 1927). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1950), ojciec duchowny Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Krakowskiej (1961–1962), profesor na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie oraz seminariach duchownych krakowskim i częstochowskim w Krakowie (1962–1978), adiunkt na Wydziale Teologicznym ATK w Warszawie (1965–1970), rektor krakowskiego seminarium duchownego (1970–1978), członek Komisji Episkopatu „Iustitia et Pax” (1977–1978), kardynał (1978), arcybiskup metropolita krakowski (1979–2005), przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Apostolstwa Świeckich (1979–1991), wiceprzewodniczący Konferencji Episkopatu Polski (1979–1994), członek watykańskiego Sekretariatu ds. Niewierzących (1981–1986), przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Nauki Katolickiej (1981–1994).

prezentują negatywne postawy polityczne, oraz wobec episkopatów na Zachodzie, od których płyną znaczne kwoty pieniężne.

Informacja

TW generalnie prezentował postawę obronną dla intencji episkopatu, które złożyły się na treść komunikatu. Przedstawione przeze mnie oceny uznał za słuszne z punktu widzenia władz państwowych. On osobiście odczytanie komunikatu w kościołach ocenia jako rodzaj wentyla społecznego. Ludzie usłyszą te treści, ale i usłyszą nakaz przebaczenia i pojednania, w związku z Rokiem Świętym. W konsekwencji, gdy będą się kierowali chrześcijańskim nakazem, nie powinni zaangażować się w jakieś manifestacje czy protesty przeciwko władzy państwowej.

Zadania

– uzyskać opinie środowiska naukowego Akademii Teologii Katolickiej na temat wspomnianego komunikatu;

– w rozmowie z prymasem³ podkreślić dezaprobatę władz w związku z komunikatem i ocenę, iż episkopat zmierza do zaostrzenia stosunków państwo–Kościół, co musi wywołać określone konsekwencje w polityce wyznaniowej państwa.

(–) płk Adam Pietruszka

Źródło: AIPN, 00169/83, t. 4, k. 113–114, mps.

³ Zob. dokument nr 14.

1983 sierpień 30, Warszawa – Pismo dyrektora zespołu w Urzędzie do spraw Wyznań Aleksandra Wołowicza do sekretarza Konferencji Episkopatu Polski abp. Bronisława Dąbrowskiego dotyczące przebiegu nabożeństwa odprawionego przez ks. Jerzego Popiełuszkę 28 sierpnia 1983 roku

Minister
Kierownik Urzędu do Spraw Wyznań
RK-420/54/83

^aWarszawa, dnia 30 sierpnia 1983 r.

^bJego Ekscelencja
Ksiądz Arcybiskup Bronisław **Dąbrowski**
Sekretarz Episkopatu Polski
Warszawa

Władze państwowe wielokrotnie przedstawiały kierownictwu episkopatu i jego sekretarzowi fakty wykorzystywania kościołów do celów o charakterze pozareligijnym i przekształcania nabożeństw w manifestacje polityczne, skierowane przeciwko władzom państwowym. Dotychczas jednak nie obserwujemy skutecznego działania czynników kościelnych, które by położyło kres tego rodzaju praktykom.

Wymownym przykładem jest kościół pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie, gdzie zwyczajem niemal stało się organizowanie zgromadzeń politycznych. Taki charakter nadano również nabożeństwu, odprawionemu w dniu 28 VIII br. o godz. 19.00. Kazanie wygłoszone przez ks. Jerzego Popiełuszkę zawierało nieprzyjazne wobec państwa treści społeczno-polityczne, zaś sposób ich prezentowania obliczony był wyraźnie na podburzanie i ekscytację zgromadzonych wiernych. Oto fragmenty wspomnianej wypowiedzi: „Nie można przyjąć pięknych słów i deklaracji o prawdziwej ugodzie, gdy idą one równoległe z coraz dalszym odbieraniem praw obywatelskich... Umowy sierpniowe zawierano z »Solidarnością«, a więc z ruchem narodowym, a nie ze związkiem zawodowym... »Solidarność« ma prawo do swobodnego istnienia, ponieważ zapłaciła wysoką cenę – swoje życie. Wielu płaciło utratą wolności na długie miesiące, wielu skazano na opuszczenie Ojczyzny. Do dzisiaj przebywają w więzieniach, ci którzy są wierniejsi swoim przekonaniom i swojemu sumieniu. Wielu zmuszono do podpisania deklaracji niezgodnych ze swoim sumieniem”¹.

Akcentem potwierdzającym polityczny charakter zgromadzenia w kościele pw. św. Stanisława Kostki było poświęcenie tablicy o treści: „Dla uczczenia patriotycznego zrywu robotników NSZZ »Solidarność« – sierpień 1980 rok”.

^a *Po lewej stronie pieczęć o treści:* Sekretariat Episkopatu Polski w Warszawie. Wpł.... Znak... Zał.... z nanie-sioną datownikiem datą wpływu: 31 VIII 1983 [r.].

^b *Powyżej pieczęć o treści:* Kuria Metropolitalna Warszawska. Wpł.... L.dz.... Zał.... z nanie-sioną datowni-kiem datą wpływu: 4 X 1989 [r.] oraz odręcznie wpisaną liczbą dziennika: 7526.

¹ Zob. Ksiądz Jerzy Popiełuszko..., s. 99–104.

Uczestniczyły w tym akcie delegacje spoza Warszawy oraz aktorzy, recytujący tendencyjnie dobrane fragmenty poezji.

Powtórzył się również fakt dopuszczenia osoby świeckiej do głoszenia w kościele poglądów o treści politycznej. Chodzi tu o osobę L[echa] Sokołowskiego, pracownika Huty Warszawa, który zaprezentował się jako przedstawiciel związku, niemającego – jak wiadomo – podstaw prawnych do legalnego działania.

Te negatywne przedsięwzięcia mają miejsce w sytuacji, kiedy władze państwa podejmują skuteczne działania na rzecz stabilizacji sytuacji społeczno-politycznej w kraju. W takim kontekście zamiary ich organizatorów nie budzą żadnych wątpliwości.

Należy liczyć się z następstwami, jakie mogą być skutkiem angażowania się osób duchowych w akcje polityczne, których celem jest zakłócanie spokojnego rytmu życia w kraju.

Władze państwowe oczekują ze strony episkopatu położenia kresu takim sytuacjom, jakie stwarza ksiądz Popiełuszko oraz spowodowanie, by podobne incydenty w przyszłości nie miały miejsca.

Z upoważnienia ministra-kierownika
Urzędu do spraw Wyznań
(-) Aleksander Wołowicz²
Dyrektor zespołu

Źródło: Archiwum Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Teczka personalna ks. Jerzego Popiełuszki, mps.

² **Wołowicz Aleksander** (ur. 1928), kpt. Asystent w Katedrze Podstaw Marksizmu-Leninizmu przy UW (1952); absolwent szkoły Departamentu I MSW (1956); od listopada 1956 r. oficer operacyjny Wydziału VIII Departamentu I MSW; od stycznia 1957 r. oficer operacyjny na etacie niejawnym w Departamencie I MSW; w maju 1957 r. na własną prośbę zwolniony ze służby (faktyczną przyczyną zwolnienia było ubieganie się o przejście do Urzędu ds. Wyznań); od kwietnia 1980 r. starszy inspektor (na etacie niejawnym) Departamentu IV MSW; od kwietnia 1983 r. naczelnik wydziału (na etacie niejawnym) Departamentu IV MSW; w kwietniu 1989 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0193/8809, Akta osobowe funkcjonariusza).

Nr 11

1983 wrzesień 5, Warszawa – Pismo dyrektora Gabinetu Prezesa Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk Kazimierza Garnysa do naczelnika Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppłk. Adama Adamskiego

Nr GP-064/^a44^a/83^b

Warszawa, dnia ^a5 września^a 1983 r.
ul. Mysia 5
Tel. centrala 28-32-61

Naczelnik Wydziału Śledczego
SUSW
ppłk mgr Adam **Adamski**¹
Warszawa

W odpowiedzi na pismo z dnia 1 września 1983 r. nr ŚL-1446/83, przedstawiam poniżej stanowisko cenzorskie w sprawie przemówienia ks. Jerzego Popiełuszko.

Przemówienie to stanowi swoisty materiał rocznicowy dot[yczący] „Sierpnia 1980”.

Na kanwie wydarzeń minionego okresu autor przeprowadza wywód bezkrytycznie idealizujący działania „Solidarności” („która zrobiła w ciągu kilku miesięcy więcej, niż zdołałaby dokonać tego najbardziej sprawna polityka”) oraz wykazuje, jak dzięki działaniu władz załamały się w naszym kraju tak ważne wartości, jak wolność, prawda i sprawiedliwość.

Owo działanie władz polega, zdaniem autora, na „składaniu deklaracji o prawdziwej ugodzie, które idą równoległe z coraz dalszym odbieraniem praw obywatelskich”; przejawia się też poprzez ustawy podejmowane przez sejm, które: „uderzają w wolność myśli i samorządność wyższych uczelni. Uderzają w niezależną myśl młodzieży akademickiej” itp.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Powyżej pieczęć o treści: Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk.*

¹ **Adamski Adam** (ur. 1931), ppłk/ppłk. Od grudnia 1953 r. oficer śledczy Sekcji 2 Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi; od sierpnia 1954 r. oficer śledczy PUBP w Sieradzu; od kwietnia 1955 r. oficer śledczy Sekcji 1 Wydziału VII WUBP w Łodzi, od września 1955 r. do lipca 1956 r. słuchacz Szkoły Oficerów Śledczych SB w Legionowie; od lipca 1956 r. oficer śledczy Sekcji 2 Wydziału VII WUBP w Łodzi; od stycznia 1957 r. oficer operacyjny Wydziału III ds. Bezpieczeństwa KM MO w Łodzi; od marca 1958 r. oficer śledczy Samodzielnej Sekcji Śledczej, od lipca 1960 r. oficer śledczy, od sierpnia 1960 r. starszy oficer śledczy, od lipca 1963 r. kierownik grupy, od stycznia 1972 r. naczelnik Wydziału Śledczego SB KM MO w Łodzi; od listopada 1977 r. naczelnik Wydziału Śledczego SB KW MO w Piotrkowie Trybunalskim; od października 1981 r. naczelnik Wydziału Śledczego SB KS MO; w lutym 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0968/180, Akta osobowe funkcjonariusza).

Omawiany tekst, posługując się tendencyjnym doбором faktów i ocen, lansuje tezy zbieżne z rozpowszechnianymi „prawdami” krajowych i zagranicznych ośrodków dywersji politycznej – co stanowi zagrożenie dla ładu i bezpieczeństwa publicznego, a tym samym narusza art. 2 p. 1 Ustawy o kontroli publikacji i widowisk (DzU nr 20, poz. 99, zm. 1983 r. nr 44, poz. 204)^{e2}.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 1, k. 115, mps.

^e *Dokument opatrzono pieczętką o treści: Dyrektor Gabinetu Prezesa mgr Kazimierz Garnys oraz nieczytelnym podpisem.*

² „Korzystając z wolności słowa i druku w publikacjach i widowiskach nie można: 1. Godzić w niepodległość lub integralność terytorialną Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” (Ustawa z dnia 31 lipca 1981 r. o kontroli publikacji i widowisk, DzU 1981 nr 20, poz. 99).

1983 wrzesień 21, Warszawa – Notatka urzędowa starszego inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Warszawa, dnia 21 IX 1983 r.

Notatka urzędowa

Służba Bezpieczeństwa Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych uzyskała informację, iż ksiądz parafii pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie – Jerzy **Popiełuszko** wykonując obrzędy religijne, nadużywa w związku z wykonywaniem tych obrzędów, wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w ten sposób, że w głoszonych przez siebie podczas mszy kazaniach bądź tzw. intencjach używa sformułowań o charakterze antypaństwowym i antyustrojowym.

W wyniku podjętych czynności służbowych teksty wygłoszonych przez ks. Jerzego Popiełuszko kazań w dniach: 29 VIII [19]82 r., 26 IX [19]82 r., 10 XI [19]82 r., 2 XII [19]82 r., 26 XII [19]82 r., 13 I [19]83 r., 30 I [19]83 r., 27 II [19]83 r., 27 III [19]83 r., 24 IV [19]83 r., 3 V [19]83 r., 31 VII [19]83 r., 13 VIII [19]83 r. – Gdańsk, 28 VIII [19]83 r., 18 IX [19]83 r. – Częstochowa, zostały nagrane na dwóch szpulowych taśmach magnetofonowych „AN-25” 13 cm i dwóch kasetowych taśmach magnetofonowych „Superton C-90”, które załączam do niniejszej notatki¹.

W tym stanie rzeczy należy stwierdzić, że ks. Jerzy Popiełuszko nadużywa praktyk religijnych do wystąpień antypaństwowych, a jego wypowiedzi wyczerpują znamiona przestępstwa z art. 194 kk.

ChM/OK

St. inspektor SUSW
(-) ppor. M[ieczysław] Chyłkiewicz²

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 1, k. 4, mps.

¹ Teksty kazań ks. Jerzego Popiełuszki z: 26 IX 1982, 26 XII 1982, 30 I 1983, 27 II 1983, 27 III 1983, 24 IV 1983 [w:] *Ksiądz Jerzy Popiełuszko...*

² **Chyłkiewicz Mieczysław** (ur. 1949), ppor./kpt. Od maja 1974 r. referent Grupy Paszportów i Dowodów Osobistych Referatu ds. Służby Bezpieczeństwa KP MO w Piasecznie; od czerwca 1975 r. młodszy inspektor Sekcji Paszportów KM MO w Piasecznie na etacie Wydziału III „A” KS MO Warszawa; od grudnia 1975 r. inspektor w Wydziale Paszportów KS MO (Referat Paszportów w Piasecznie); od grudnia 1976 r. inspektor Sekcji Paszportów KM MO w Piasecznie; od października 1979 r. do maja 1982 r. słuchacz WSO MSW w Legionowie (1982); od maja 1982 r. inspektor Wydziału Śledczego KS MO; od października 1982 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego na wolnym etacie kierownika sekcji Wydziału Śledczego KS MO; od października 1983 r. kierownik sekcji Wydziału Śledczego SUSW (w 1986 przeszkolony w Wyższej Szkole KGB ZSRS w Moskwie); od lutego 1987 r. zastępca naczelnika Wydziału Śledczego SUSW; w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 01321/15, Akta osobowe funkcjonariusza).

Nr 13

1983 wrzesień 22, Warszawa – Postanowienie o wszczęciu śledztwa wobec ks. Jerzego Popiełuszki przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie

Sygn. akt. II Ds. 137/83

Postanowienie o wszczęciu śledztwa

Dnia 22 września 1983 r. Anna Jackowska – wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie – po rozpoznaniu materiałów przekazanych przez Wydział Śledczy SUSW w Warszawie na mocy art. 257 § 1, 264 § 2 pkt. 1 kpk

postanowił

1. Wszczęć śledztwo w sprawie nadużywania wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL przez księdza Jerzego Popiełuskę przy wykonywaniu obrzędów religijnych w Warszawie i innych miejscowościach w kraju, tj. o przestępstwo z art. 194 kk na zasadzie art. 264 § 2 pkt. 1 kpk

2. Powierzyć prowadzenie śledztwa w całości Wydziałowi Śledczemu SUSW w W[arsza]wie.

Uzasadnienie

Z przekazanych prokuraturze materiałów wynika, że ksiądz Jerzy Popiełuszko przy wykonywaniu obrzędów religijnych w Warszawie i innych miejscowościach w kraju nadużywa wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Mając na uwadze, iż zachodzi uzasadnione podejrzenie, iż popełnione zostało przestępstwo, należało postanowić jak na wstępie^a.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 1, k. 5–5v, mps.

^a Dokument opatrzone pieczętką o treści: Wiceprokurator wojewódzki mgr Anna Jackowska oraz nieczytelnym podpisem.

1983 wrzesień 30, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki z doniesienia TW ps. „Jankowski”

Źródło: TW ps. „Jankowski”
Przyjął: A.P.

Warszawa, dnia 30 IX 1983 r.
Tajne

Doniesienie (ze słów)

– W nawiązaniu do poprzedniego spotkania w sprawie ostrego politycznie komunikatu ze 195. Konferencji Episkopatu podkreśliłem odczucia społeczne kadry profesorskiej ATK w rozmowie z kardynałem Glempem¹. Moje oceny, że jest nadmiernie ostry, prymas przyjął bez sprzeciwu. Dodał on, iż jest to wykwit przez nikogo niepoahamowanych dążeń abp. Dąbrowskiego, bp. Tokarczuka² i ks. Orszulika³.

¹ Zob. dokument nr 9.

² **Tokarczuk Ignacy** (ur. 1918). Duchowny katolicki, abp. Świecenia kapłańskie (1942), wykładowca KUL (1947–1952; 1962–1965) i Diecezjalnego Seminarium Duchownego w Olsztynie (1951–1962), ordynariusz przemyski (1965–1992), członek Rady Głównej Episkopatu Polski (1967–1993), członek Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu (1967–1989), współprzewodniczący Komisji Wspólnej Episkopatu i Rządu RP (1990–1991), arcybiskup metropolita przemyski (1991–1993), na emeryturze (1993).

³ **Orszulik Alojzy** (ur. 1928). Duchowny katolicki, bp. Świecenia kapłańskie (1957). Referent w Sekretariacie Episkopatu Polski (1962–1968), kierownik Biura Prasowego Episkopatu (1968–1993), zastępca sekretarza episkopatu (1989–1994). Członek-sekretarz Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu i Episkopatu (1980), członek Zespołu Legislacyjnego opracowującego projekt ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego (1981–1983; 1987–1989). Członek Zespołu Episkopatu Polski i Stolicy Apostolskiej opracowującego zasady nawiązania stosunków dyplomatycznych między PRL a Stolicą Apostolską. Uczestnik rozmów okrągłego stołu. Biskup pomocniczy siedlecki, biskup tytularny Visalsa (1989–1992), biskup łowicki (1992), delegat Stolicy Apostolskiej do negocjacji konkordatu pomiędzy Polską a Stolicą Apostolską. Wg zachowanych zapisów ewidencyjnych SB zgodnie z kartą E-16 z 28 XI 1989 r., wystawioną przez Wydział V Departamentu Studiów i Analiz, zachowaną w kartotece odtworzeniowej Biura „C” MSW, Orszulik Alojzy, s. Józefa i Rozalii Kowalczyk, ur. 21 VI 1928 r. w Baranowiczach, był zarejestrowany pod numerem 49742; został zdjęty z czynnej ewidencji operacyjnej (materiałów brak). Wg karty E-16 z 30 X 1989 r., wystawionej w Wydziale V Departamentu Studiów i Analiz MSW, zachowanej w kartotece odtworzeniowej Biura „C” MSW, Orszulik Alojzy Jan, s. Józefa i Rozalii Kowalczyk, ur. 21 VI 1928 r. w Baranowiczach, miał pozostawać w „zainteresowaniu operacyjnym mjr. Kurka Michała z Wydziału V Departamentu Studiów i Analiz [MSW]”, był zarejestrowany pod numerem 49742. Wg karty E-16 z 12 IV 1989 r. wystawionej przez Wydział II Departamentu IV MSW, (kontakt operacyjny – zamazane), Orszulik Alojzy, s. Józefa i Rozalii Kowalczyk, ur. 21 VI 1928 r. w Baranowiczach, był zarejestrowany pod numerem 49742, miał go 12 IV [1989 r.] „przejąć do dalszego prowadzenia” kpt. Michał Kurek, inspektor Wydziału II Departamentu IV MSW. Wg zapisu w dzienniku rejestracyjnym MSW pod datą 19 VII 1977 r. pod numerem 49742, został zarejestrowany przez Wydział I Departamentu IV kandydat. 17 IX 1986 r. zmieniono charakter rejestracji na KO (bez wskazania pseudonimu); przekazany 28 VI 1985 r. Wydziałowi II Departamentu IV MSW, a następnie 9 XI 1989 r. Wydziałowi V Departamentu Studiów i Analiz MSW. W rubryce „uwagi” wpisano datę 29 XI [19]89 r. i dopisek „rezygn[acja]”. W związku ze zniszczeniem dokumentów nie można ocenić skali podjętej współpracy. W relacji złożonej 1 X 2007 r. przed Komisją Historyczną Episkopatu Polski ks. bp. Alojzy Orszulik stwierdził, że z tytułu pełnionego urzędu spotykał się z funkcjonariuszami SB, a podczas pobytu za granicą odbywał kurtuazyjne wizyty w placówkach dyplomatycznych PRL. Całą wiedzę na temat przebiegu tych spotkań zawarł w pracy *Czas przelomu*,

Na podkreślenie zasługuje wypowiedź prymasa, iż dotąd, ^a**dokąd** nie uda się położyć podczas Konferencji Episkopatu większego akcentu pastoralnego, zawsze Kościół uwikłany zostanie w politykę. Zdaniem prymasa akcenty związane z wewnętrznymi sprawami Kościoła już znalazły dobre prop^bor^bcje na 196. KPE i trzeba ten temat podtrzymywać. Wtedy jednak pewne osoby, jak np. abp B[ronisław] Dąbrowski, będą pozbawione głosu, gdyż kwestie pastoralne bardziej należą do biskupów ordynariuszy niż do Sekretariatu Episkopatu. Już choćby dla zachowania aktywnej roli podczas obrad KPE sekretarz episkopatu zawsze znajdzie coś „sensacyjnego” na linii Kościół–państwo.

– Przytaczam prymasowi opinię ks. Popiełuszki, jakoby kierownictwo Kościoła zlekceważyło pierwszą pielgrzymkę robotników na Jasną Górę w dniu 18 bm. Prymas z zainteresowaniem zareagował na tę opinię, oceniając, iż jest to prosty wymysł samego Popiełuszki, któremu „impresza nie wypaliła”. Kościół poświęca należytą uwagę duszpasterstwu ludzi pracy, a tego rodzaju oceny Popiełuszki tylko wprowadzają zamęt i szkodzą Kościołowi. Dobrze, że dość szeroko znaną jest mentalność tego księdza i jego zainteresowania do konspiracji oraz manifestacji, stąd nikt znający sprawy Kościoła nie może przyjmować poważnie rzekomo lekceważącego stosunku Kościoła do środowisk robotniczych.

Zadanie:

– nadal przekazywać prymasowi opinie, które będą dyskredytowały ks. Popiełuskę;

– stwierdzić wobec prymasa, że Komunikat ze 196. KPE⁴ dowodzi, iż kard. Glemp zaczyna panować nad strukturami episkopatu i przejmuje faktycznie ster w Kościele w Polsce.

(–) płk A[dam] Pietruszka

Źródło: AIPN, 00169/83, t. 4, k. 115–116, mps.

wydanej w 2006 r. Bp Orszulik nie wiedział, w jakim charakterze został zarejestrowany przez SB (Rozmowa Jana Żaryna z bp. Alojzym Orszulikiem, styczeń 2008 r.).

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^{b-b} *Poprawiono odręcznie.*

⁴ *Komunikat 196. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski [w:] Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski..., s. 280–281.*

1983 październik 14, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Wojciecha Walendy przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 14 X 1983 r. o godz. 9.00 ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stoł[ecznego] Urzędu Spraw Wewnętrz[nych] w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129§ 1 kpk.

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Wojciech Jan Walenda¹.

[...]b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 **kk**, po czym świadek zeznał, co następuje:

Od dwóch lat nie pracuję zawodowo, utrzymuję się z renty inwalidzkiej. Mieszkam w W[arsza]wie na Żoliborzu, w parafii św. Jozafata. Praktycznie w tej dzielnicy zamieszkuje od urodzenia. Sporadycznie chodzę do kościoła. W ostatnim okresie czasu zetknąłem się z opiniami różnych osób, że w kościele pod wezwaniem św. Stanisława **Kostki**, znajdującym się w W[arsza]wie, przy ul. Krasińskiego, odbywają się msze święte, w czasie których są głoszone kazania przez księży o treści sympatyzującej z byłym związkiem „**Solidarność**”. Z ciekawości postanowiłem przekonać się osobiście, jak to w rzeczywistości wygląda i parę razy poszedłem na mszę do kościoła św. St[anislawa] Kostki. Opinie głoszone przez ludzi potwierdziły się w pełni. Ponieważ dowiedziałem się, że w dniu 25 września 1983 r. o godz. 19.00, odbędzie się ww. kościele msza poświęcona drugiej rocznicy poświęcenia sztandaru „Solidarności” Fabryki Samochodów Osobowych w W[arsza]wie, poszedłem na tę mszę, zabierając ze sobą magnetofon, celem ewentualnego nagrania interesujących mnie fragmentów². Na mszy tej sądzę, że było trzy tysiące osób, w każdym razie cały kościół był wypełniony do tego stopnia, że ludzie nie mogli klękać, ponieważ nie było miejsca. Ja w tym, czasie stałem w prawej

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono dane personalne świadka.*

¹ **Walenda Wojciech** (ur. 1936), por. Od lutego 1961 r. wywiadowca Sekcji 1 Wydziału „A” K MO m.st. Warszawy, od lutego 1963 r. słuchacz SO CW MSW w Legionowie, od października 1963 r. wywiadowca Sekcji 1 Wydziału „A” K MO m.st. Warszawy, od listopada 1965 r. starszy wywiadowca Sekcji 1 Wydziału „A” K MO m.st. Warszawy, od lipca 1967 r. wywiadowca Sekcji 4 Wydziału „B” K MO m.st. Warszawy, od kwietnia 1968 r. oficer techniki operacyjnej Wydziału „W” K MO m.st. Warszawy, od maja 1974 r. inspektor Wydziału IV KS MO, od grudnia 1977 r. starszy inspektor Wydziału IV KS MO Warszawa, w czerwcu 1981 r. zwolniony ze służby w MO (AIPN, 0942/553, Akta osobowe funkcjonariusza).

² Zob. *Ksiądz Jerzy Popiełuszko...*, s. 105–111.

części kościoła przy ławkach (środek kościoła, prawa nawa). Jeszcze przed rozpoczęciem mszy włączyłem swój własny magnetofon marki „Unitra ZRK MK 125 automatic” w celu dokonania nagrania uroczystości na taśmie magnetofonowej.

Na pytanie przesłuchującego odpowiadam, że magnetofon miałem przewieszony na pasku przez ramię, a mikrofon trzymałem w ręku.

Wstępna część kazania dotyczyła kultury narodowej i chrześcijańskiej. Opierając się na przesłankach kulturowych, głoszący kazanie ksiądz powiedział, że „Polska bez Boga i bez chrześcijaństwa musi przestać istnieć”, wyrażał sprzeciw laickiemu wychowaniu młodzieży w szkołach, stwierdził, że w prasie polskiej publikowane są kłamliwe artykuły, niesłusznie prześladuje się członków **byłej „Solidarności”, przetrzymuje się ich w więzieniach, zwalnia z pracy ludzi, którzy w swej działalności mieli na celu dobro społeczeństwa i ludzi pracy.** W tym miejscu chcę podać rysopis księdza głoszącego homilię: wiek około 35 lat, szczupły, twarz pociągła, włosy ciemnoblonde uczesane na bok. Po zakończonej mszy, wychodząc z kościoła około godz. [°] 21.00, [d] z przypadkowo usłyszanych rozmów dowiedziałem się, że kazanie głosił ksiądz **Popieluszko** [°]. Ponieważ z wieloma wątkami wygłoszonego przez ks. **Popieluszko** kazania [f] nie zgadzam się, a moje przekonania są wręcz kontrastowe, postanowiłem nagrać na taśmie mszę dostarczyć do Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w dniu dzisiejszym.

Kazanie i cała msza nagrana została na taśmie kasetowej „Superton 90 Wiskord Szczecin”. Treść nagrania rozpoczyna się słowami: „dojrzałości zdyscyplinowania nastroju modlitewnego i obiecywania, żeby przypominać...”, a kończy się treścią, prostuję, pieśnią wszystkich zgromadzonych w połowie drugiej strony taśmy.

W obecności prowadzącego przesłuchanie nagrałem również następującą treść: „Stop, Wojciech **Walenda** w dniu 25 IX [19]83 r., nagrałem na taśmie magnetofonowej wygłoszone w kościele św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie kazanie ks. **Popieluszko**, którą to taśmę w dniu 14 października [19]83 r. przekazuję do dyspozycji Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Warszawie”.

Na tym przesłuchanie zakończono w dniu 14 X [19]83 r. o godz. 12.30[§].

(–) **Przesłuchał**

(–) **Zeznał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 72–74, formularz, rkps.

^c *Przekreślono: 12, sygnowano podpisem.*

^d *Przekreślono: od, sygnowano podpisem.*

^e *Nadpisano: ł, sygnowano podpisem.*

^f *Nadpisano: kazania, sygnowano podpisem.*

[§] *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście, zeznania moje są zgodne z prawdą, nie mam uwag co do zapisanej treści, opatrzona odręcznymi podpisanymi świadka i przesłuchującego.*

1983 październik 25, Warszawa – Pismo dyrektora Wydziału do spraw Wyznań Urzędu m.st. Warszawy Jerzego Śliwińskiego do Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych dotyczące interwencji w Kurii Metropolitalnej w Warszawie w sprawie kazań ks. Jerzego Popiełuszki

^aWz. 728/83

Warszawa, dnia 25 X 1983 r.

Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych
Wydział Śledczy
Warszawa

W odpowiedzi na pismo z dnia 17 X 1983 r. nr S1–1696/83 – Wydział do spraw Wyznań m.st. Warszawy uprzejmie przesyła kserokopie pisemnych wystąpień z dnia 30 VIII 1982 r.¹ i 26 XI 1982 r.², skierowanych do Kurii Warszawskiej Metropolitalnej, dotyczących wygłoszenia przez ks. Jerzego Popiełuszko kazań, których treść godzi w interesy PRL.

Niezależnie od pisemnych wystąpień przeprowadzone były wielokrotnie rozmowy na temat antypaństwowego charakteru kazań wygłoszonych przez ks. Jerzego Popiełuszko podczas mszy odprawianych w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie, m.in. rozmowy takie zostały przeprowadzone:

1. W dniu 26 I 1982 r. przez prezydenta m.st. Warszawy, inż. Jerzego Majewskiego³ z udziałem dyrektora Wydziału ds. Wyznań m.st. Warszawy mgr. Jerzego Śliwińskiego z ks. bp. Jerzym Modzelewskim⁴, sufraganem warszawskim.

2. W dniu 17 II 1983 r. przez pierwszego wiceprezydenta m.st. Warszawy mgr. Stanisława Bieleckiego⁵ z udziałem st[arszego] inspektora stołecznego Wydziału ds. Wyznań Urzędu m.st. Warszawy dr. Józefa Jaronia⁶ z ks. bp. Kazimierzem Romaniukiem⁷, sufraganem warszawskim.

^a *W lewym górnym rogu pieczęć o treści: Urząd Miasta Stołecznego Warszawy, Wydział do spraw Wyznań, Al. Świerczewskiego 81, 00-950 Warszawa. W prawym dolnym rogu pieczęć z nieczytelnym tytułem o treści: Wpłynęło 10 XI 1983 r., nr śl-1829.*

¹ Zob. dokument nr 4.

² Zob. dokument nr 5.

³ **Majewski Jerzy** (ur. 1925). Inżynier. Absolwent PW. Pracownik Ministerstwa Gospodarki Komunalnej (1954), podsekretarz stanu w Ministerstwie Gospodarki Komunalnej (1964–1967), przewodniczący Prezydium Rady Narodowej m.st. Warszawy (1967–1973), prezydent Warszawy (1973–1982), podsekretarz stanu w Ministerstwie Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych (1982–1989), zastępca członka KC PZPR (1968–1975), członek KC PZPR (1975–1981), poseł na sejm (1969–1976).

⁴ **Modzelewski Jerzy** (1905–1986). Duchowny katolicki, bp. Świecenia kapłańskie (1928), prefekt szkół warszawskich, duszpasterz akademicki, proboszcz w Milanówku, Żąbkach i parafii św. Teresy w Warszawie, kanclerz kurii i kanonik kapituły metropolitalnej, bp tytularny Daonium i sufragan warszawski (1959), wikariusz generalny archidiecezji warszawskiej, przewodniczący Rady Prymasowskiej Budowy Kościołów Warszawy.

⁵ **Bielecki Stanisław** (1928–2001). Dziennikarz, historyk. Absolwent UW (1955), współpracownik tygodnika „Polityka” (1958–1967), zastępca przewodniczącego Prezydium RN m.st. Warszawy, wiceprezydent i I wiceprezydent Warszawy (1972–1990), członek PZPR (AIPN, 1005/122287).

⁶ **Jarona Józef** (ur. 1933). Absolwent filologii polskiej WSP w Warszawie (1962); dr nauk humanistycznych WAP im. F. Dzierżyńskiego (1978), dr hab. (1990), członek ZMP (1949–1954), PZPR (od 1960); członek,

3. W dniu 11 VIII 1983 r. przez pierwszego wiceprezydenta m.st. Warszawy mgr. Stanisława Bieleckiego z udziałem z[astęp]cy komendanta stołecznego MO ds. bez-

a następnie prezes Zarządu Towarzystwa Szkoły Świeckiej (1958–1969); członek ZG TKKŚ (od 1969); nauczyciel w szkole podstawowej w Otwocku (1956–1960); inspektor oświaty w Otwocku (1960–1968); starszy radca ds. pedagogicznych Naczelnej Rady Spółdzielczej w Warszawie (1968–1974); zastępca dyrektora Wydziału ds. Wyznań Urzędu m.st. Warszawy (od 1976); starszy inspektor stołeczny w Urzędzie ds. Wyznań m.st. Warszawy (od 1982); pracownik naukowy Wojskowej Akademii Politycznej (1983–1990) (AIPN, 0772/3733).

⁷ **Romaniuk Kazimierz** (ur. 1927). Duchowny katolicki, bp. Święcenia kapłańskie (1951), prefekt studiów i wykładowca w WSD w Warszawie (1953–1963), wykładowca na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie (1961–1984), adiunkt i docent na KUL (1962–1979), rektor WSD w Warszawie (1970–1982), wikariusz generalny i przewodniczący Wydziału Administracji Ogólnej i Spraw Finansowych Kurii Metropolitalnej, biskup pomocniczy archidiecezji warszawskiej (1982–1992), biskup warszawskopruski (1992). Wg zachowanych zapisów ewidencyjnych SB w dzienniku rejestracyjnym SUSW pod datą 6 I 1971 r., został zarejestrowany przez Wydział IV KS MO w Warszawie pod numerem 5630 kand[yd]at, a następnie KO (bez wskazania pseudonimu); przekazany Wydziałowi I Departamentu IV MSW 16 VII 1984 r. Wg zapisu dziennika archiwalnego SUSW z dnia 21 X 1987 r. o numerze 19163/I, materiały o nr rej. 5630 zostały zarchiwizowane pod nazwiskiem Romaniuk Kazimierz, w rubryce „pseudonim” wpisano „KO”, 1 tom teczki personalnej został złożony do Wydziału „C” SUSW. Wg karty EO-4/68 z kartoteki odtworzeniowej b. Biura „C” MSW z dnia 3 I 1971 r. dotyczącej osoby: Romaniuk Kazimierz, s. Władysława i Rozalii, ur. 21 III 1927 r. (błędny miesiąc urodzenia) został zarejestrowany jako KTW, skreślono: dopisano „KO” nr rej. 5630. Materiały przesłano do Wydziału I Departamentu IV MSW 16 VII 1984 r. za pismem nr EO-001209/84/I. Wg karty Mkr-2 z kartoteki odtworzeniowej b. Biura „C” z dnia 10 XI 1987 r., Romaniuk Kazimierz, s. Władysława i Rozalii, ur. 21 III 1927 r. (błędny miesiąc urodzenia) został zarejestrowany przez Wydział IV SUSW pod numerem 5630, zdjęty z ewidencji 22 X 1987 r. „z powodu braku możliwości operac[yjnych]”. Materiały zarchiwizowano w Wydziale „C” SUSW pod numerem 19163/I. Zachował się zeszyt ewidencyjny kandydata na TW, dotyczący Romaniuka Kazimierza, s. Władysława, ur. 21 VIII 1927 r. Wg zachowanych materiałów miał on zostać zarejestrowany przez Wydział IV KS MO w Warszawie pod numerem 5630 jako kandydat na TW. W dniu 29 V 1980 r. zmieniono charakter rejestracji na kontakt operacyjny (z zachowaniem numeru). W notatce z 29 V 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału IV KS MO stwierdził: „podstawą przerejestrowania na KO była analiza wieloletnich kontaktów ze Służbą Bezpieczeństwa. [...] Na obecnym etapie ks. Romaniuk spełnia wymogi kontaktu operacyjnego”. Wg zachowanych dokumentów, w latach 1967–1980 miał odbyć kilkanaście spotkań z funkcjonariuszami Wydziału IV KS MO. W czasie rozmów miał przekazywać głównie informacje dotyczące funkcjonowania WSD w Warszawie (AIPN, 001134/3049). Biskup Romaniuk odniósł się do informacji zawartych w materiałach SB w liście do dr. hab. Jana Żaryna z 10 I 2009 r.: „Moje kontakty z funkcjonariuszem SB rozpoczęły się w roku 1970 lub 1971, gdy zostałem rektorem Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie. Pewnego dnia zjawił się w seminarium pan – nie wiem, czy z Urzędu do spraw Wyznań, czy z Urzędu Bezpieczeństwa – i oświadczył, że wszystkie seminaria duchowne pozostają w stałym kontakcie z władzami państwowymi poprzez kontakty wydelegowanych do tego urzędników. Właśnie jego wyznaczono do kontaktowania się z naszym seminarium. Wszystko rzekomo dlatego, żeby usprawnić współpracę Kościoła z państwem. Odpowiedziałem, że jestem nowy na urzędzie rektora i muszę porozmawiać w tej sprawie z ks. prymasem, co też zaraz następnego dnia uczyniłem. Zapytałem, czy mam się zgodzić na te spotkania. Ks[ia]dz prymas odpowiedział: »Tak, tylko bądź roztropny i staraj się po każdym spotkaniu zrelacjonować mi jego przebieg«. Przekazałem tę wiadomość »panu od kontaktów«, gdy zjawił się po wielu dniach. Nieco zakłopotany, pytał, czy to konieczne, żebym wszystko opowiadał prymasowi; ma przecież wiele spraw ważniejszych. Odpowiedziałem, że to absolutnie konieczne, bo my przy święceniach kapłańskich zobowiązujemy się [...] do posłuszeństwa naszym biskupom. Poleceń ks. prymasa starałem się z całą skrupulatnością przestrzegać. Być może to właśnie wpłynęło na jakość zadawanych mi pytań w czasie kolejnych spotkań i nie były one ani agresywne, ani zbyt docieklive. Rozmowy dotyczyły najczęściej różnych pseudoprzestępstw kleryków – np. ktoś przekroczył nielegalnie w czasie wakacji granicę polsko-czeską, ktoś inny był podobno na tajnym zebraniu KOR itp. Zawsze obiecałem rzecz wyjaśnić, a mój rozmówca jakoś już do tego nie wracał, pewnie dlatego, że odpowiednie

pieczeństwa płk. Tadeusza Szczygła⁸ i dyrektora Wydziału ds. Wyznań Urzędu m.st. Warszawy mgr. Jerzego Śliwińskiego.

4. W dniu 27 VIII 1983 r. przez pierwszego wiceprezydenta m.st. Warszawy mgr. Stanisława Bieleckiego z udziałem wiceprezydenta m.st. Warszawy płk. dypl. Eugeniusza Zajko⁹ i st. inspektora stołecznego Wydziału ds. Wyznań Urzędu m.st. Warszawy dr. Józefa Jaronia z ks. Zdzisławem Królem¹⁰, kanclerzem Kurii Metropolitalnej Warszawskiej.

Podczas tych rozmów wskazywano i żądano położenia kresu tej sprzecznej z obowiązującym prawem w Polsce działalności.

Urząd m.st. Warszawy – Wydział ds. Wyznań skierował również na ręce ks. bp. Kazimierza Romaniuka, sufragana warszawskiego informację z datą 15 III 1983 r., dotyczącą wykorzystywania nabożeństw do celów politycznych z prośbą o wyeliminowanie tej społecznie szkodliwej działalności. W informacji tej podano fragmenty z podburzających kazań wygłaszanych przez ks. Jerzego Popiełuszko na przełomie 1982 r. i 1983 r.^b

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 1, k. 120–121, mps.

informacje były im przekazywane przez ich – niestety – wtyczki wśród kleryków. Jak tylko mogłem, skracalem nasze spotkania, tłumacząc się brakiem czasu; kilka razy nie zszedłem do portierni, bo rzeczywiście miałem jakieś ważne zajęcia, najczęściej wykłady. Spotykałem się zawsze na portierni seminarium, nigdy we własnym mieszkaniu albo w jakimkolwiek innym miejscu. Nigdy nie proponowano mi żadnej współpracy, nie podpisywałem żadnego dokumentu. W roku 1982 przestałem być rektorem seminarium i zostałem biskupem pomocniczym Warszawy. Od tego czasu ustało wszelkie nawiedzanie mnie przez służby SB⁷.

^b *Dokument opatrzone pieczętką o treści: Dyrektor mgr Jerzy Śliwiński oraz nieczytelnym odręcznym podpisem.*

⁸ **Szczygiel Tadeusz** (ur. 1931), płk/gen. bryg. Od września 1951 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej CW MBP w Legionowie; od sierpnia 1953 r. referent Sekcji Doboru Wydziału Kadr WUBP w Gdańsku; od kwietnia 1956 r. oficer kadrowy Sekcji 1 Wydziału Kadr WUdsBP w Gdańsku; od stycznia 1957 r. starszy referent Wydziału Kadr i Szkolenia KW MO w Gdańsku; od listopada 1957 r. kierownik Sekcji Kadr Wydziału Kadr i Szkolenia KW MO w Gdańsku; od sierpnia 1980 r. starszy inspektor Referatu Kadr SB KW MO w Gdańsku; od sierpnia 1961 r. inspektor Inspektoratu Kierownictwa Jednostek Bezpieczeństwa KW MO w Gdańsku; od marca 1962 r. inspektor ds. Kadr Samodzielnej Sekcji Kadr i Szkolenia SB KW MO w Gdańsku; od marca 1965 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Kadr i Szkolenia SB KW MO w Gdańsku; od lipca 1965 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Paspportowej KW MO w Gdańsku; od czerwca 1967 r. naczelnik Wydziału Paspportów i Dowodów Osobistych KW MO w Gdańsku; od lipca 1970 r. naczelnik Wydziału „T” KW MO w Gdańsku; od kwietnia 1972 r. naczelnik Wydziału III KW MO w Gdańsku; od maja 1973 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Gdańsku; od czerwca 1975 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Radomiu; od lutego 1980 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW; od października 1980 r. zastępca komendanta stołecznego MO ds. SB; od czerwca 1985 r. dyrektor Departamentu IV MSW; od sierpnia 1989 r. dyrektor Departamentu Studiów i Analiz MSW; w kwietniu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0604/1832, t. 1, Akta osobowe funkcjonariusza).

⁹ **Zajko Eugeniusz** (ur. 1924), płk. Absolwent Wyższej Szkoły Artylerii w Toruniu (1945–1947), słuchacz Akademii Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych ZSRS w Moskwie (1962–1964), członek ZPP (1944–1945), PPR (od 1946), następnie PZPR, sekretarz Attachatu Wojskowego w Sztokholmie (1950–1952), zastępca attaché w Berlinie (1956–1958); negocjator i organizator Pierwszej Specjalnej Jednostki Polskiej w Siłach Zbrojnych ONZ na Bliskim Wschodzie (1973), wiceprezydent m.st. Warszawy (1983–1988) (AIPN, 00273/178).

¹⁰ **Król Zdzisław** (ur. 1935). Duchowny katolicki. Świecenia kapłańskie (1958), wikariusz parafii Matki Bożej Laterańskiej w Warszawie (1967). Pracownik Kurii Metropolitalnej Warszawskiej (1967), kanclerz Kurii Metropolitalnej Warszawskiej (1979–1992), wikariusz biskupi i proboszcz parafii Wszystkich Świętych w Warszawie (1992). Postulator procesu beatyfikacyjnego ks. Jerzego Popiełuszki.

1983 listopad, Warszawa – Wyciąg z notatki służbowej ze spotkania z TW ps. „Jankowski”

Warszawa, dnia [...]a listopada 1983 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz[emplarz] poj[edynczy]

Wyciąg

z notatki służbowej ze spotkania z TW ps. „Jankowski” w dniu 3 XI br.

„Jankowski” poinformował, że w dniu 30 X br. był obecny na nabożeństwie odprawianym w intencji Ojczyzny w kościele św. St[anisława] Kostki w Warszawie. Wyjaśnił, że z uwagi na nieprzewidziane obowiązki w parafii na nabożeństwo to spóźnił się kilka minut. Z uwagi, że był w stroju świeckim, miał trudności w dostaniu się do wnętrza kościoła, stąd nie jest mu znany wystrój ołtarza.

Kazanie wygłosił ks. Popiełuszko¹. Było ono utrzymane w charakterze „listu do papięza” – relacji TW z treści wystąpienia ks. Popiełuszki w notatce nie dokumentuję.

Komentując przebieg tej uroczystości, TW zwrócił uwagę na:

– odniesiono wrażenie, że wzrasta ilość tzw. służb porządkowych, mających przypięte oznakowania – plakietki. Penetrują oni również ulice przebiegające wokół obiektu sakralnego. Zważywszy na apele ks. Popiełuszki o spokojne rozejście się po nabożeństwie, należy wnioskować, iż obawia się on, by nie doszło do zakłóceń porządku publicznego, a tym samym, by nie było powodu do wydania zakazu odprawiania w przyszłości tego typu nabożeństw przez władze kościelne lub administracyjne;

– ocenia, że w imprezie tej brało udział około 6–7 tys. osób. Niektórzy uczestnicy mieli wpięte w kłapy znaczki „Solidarność”. Stwierdził, że była duża reakcja zebranych na każde słowo mające związek z „S”, przez podnoszenie ^bpalców^b w kształcie litery „V”, impreza ta nie traciła na popularności, ks. Popiełuszko dba o to, wyrabia w zebranych przekonanie, iż biorą w nim udział wierni z różnych okolic Polski. Poinformował, że w nabożeństwie wzięli udział górnicy ze Śląska, studenci z Łodzi, robotnicy z Łodzi.

Mówił, że w otrzymanym liście od więźniów w ten sposób przyznał, że imprezy te mają wymowę polityczną. Za tym stwierdzeniem przemawia równocześnie jego apel o datki na tacę „z przeznaczeniem na wiadome cele”.

„Jankowski” w dniu 1 XI br. udał się do kościoła St[anisława] Kostki z zamiarem zaobserwowania przebiegu nabożeństwa o godz. 19.00. Na placu kościelnym o godz. 18.30 zobaczył ks. Małkowskiego². W tej sytuacji odstąpił od podjętego zamiaru w obawie spotkania się z nim.

^a Nie wpisano daty dziennej.

^{b-b} Woryginał palcy.

¹ *Ksiądz Jerzy Popiełuszko...*, s. 57–60.

² **Małkowski Stanisław** (ur. 1944). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1974). Uczestnik strajku okupacyjnego studentów UW w marcu 1968 r., współpracownik ROPCiO i KOR. Jeden z sygnatariuszy

TW powiedział, że około 20 października rozmawiał z ks. Małkowskim i ponownie poruszył sprawę wszczętych postępowań prokuratorskich w stosunku do ks. Jankowskiego³ i Popiełuszki. Stwierdził przy tym, że sprawą tą bardzo interesują się zachodnie środki masowego przekazu. Stwierdzenie ożywiło ks. Małkowskiego i powiedział „nabożeństwo i tak się odbędzie w kościele św. St[anisława] Kostki, a kazanie może wygłosić i osoba świecka”. Po tej wypowiedzi zaniechał dalszej dyskusji. TW przypomina, iż liczono się, że ks. Popiełuszko przed 30 X br. będzie zatrzymany do dyspozycji prokuratora.

Na temat ks. Małkowskiego, „Jankowski” powiedział, że od około 10 dnia nie jest widzianym na cmentarzu. Odnosi się wrażenie, że na tej pracy mu nie zależy, nie ubiega się o stałe dyżury (za pogrzeb duchowny otrzymuje od 400–500 zł, uzależnione jest to „od odprowadzania zwłok do grobu”). Nie utrzymuje kontaktów z duchownymi, personelem świeckim, nie wdaje się w dyskusje.

Na pytanie, jak księża zareagowali na wiadomość o wszczętych postępowaniach, TW powiedział, że każdy duchowny musi się liczyć z konsekwencjami swojej działalności. Ocenia, że nie jest to zapowiedź zaostrzenia kursu państwo–Kościół, lecz oddziaływanie na konkretne osoby. Takie samo stanowisko reprezentował wikariusz ks. Kołodziej (aktualnie ubiega się o zmianę parafii).

^cZa zgodność:

Wyk. w 1 egz.

Egz. nr 1 – [...]

Źródło: AIPN, 0608/329, bp., mps.

Listu 59 (1975). Współpracownik Komitetu Samoobrony Chłopskiej Ziemi Grójeckiej (1977) i Komitetu Porozumienia na rzecz Samostanowienia Narodu (1979). Współzałożyciel ruchu obrony życia Gaudium Vitae (1979). Aresztowany 13 XII 1981 r., uniknął internowania. W okresie stanu wojennego kapelan podziemnej „Solidarności”. Decyzją Kurii Metropolitalnej Warszawskiej odsunięty w 1983 r. od pracy duszpasterskiej i przeniesiony do posługi na Komunalnym Cmentarzu Północnym w Warszawie. W latach 1989–1990 wikariusz w parafii Matki Bożej Królowej Świata, rezydent w kościele Miłosierdzia Bożego w Warszawie (1990–1991). Inwigilowany w ramach SOR krypt. „Godot”, nr rej. 25448, przez Wydział IV KS MO z uwagi na działalność opozycyjną (1979–1989) (AIPN, 0608/329).

^c *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

³ **Jankowski Henryk** (ur. 1936). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1964), wikariusz bazyliki mariackiej w Gdańsku (1964–1967), wikariusz i współbudowniczy kościoła św. Barbary w Gdańsku (1967–1969), administrator (VIII 1971 r.), proboszcz parafii św. Brygidy w Gdańsku (VI 1976 r.), honorowy radca duchowny diecezji gdańskiej (II 1975 r.), kanonik honorowy kapituły gdańskiej (IX 1976 r.), duszpasterz NSZZ „Solidarność” (1980), kapelan NSZZ „Solidarność” dekretem prymasa Stefana Wyszyńskiego opiekun NSZZ „Solidarność” jako pełnomocnik Episkopatu Polski (6 IV 1981 r.). Inwigilowany i szkalowany w prasie reżimowej w okresie stanu wojennego; oskarżony przez Prokuraturę Wojewódzką w Gdańsku o „nadużywanie wolności sumienia i wyznania” (20 VII 1984 r.), Sąd Rejonowy w Gdańsku umorzył postępowanie na mocy amnestii (19 VIII 1984 r.), prałat (1990), kapelan honorowy Jego Świątobliwości. Zob. przypis nr 67 we wstępie.

1983 listopad 15, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Bohdana Kozika przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 15 XI 1983 r. o godz. 12.00 ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stoł[ecznego] Urzędu Spr[aw] Wewn[ętrznych] w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk.

[...] ^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Bohdan **Kozik**.

[...] ^b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

W sierpniu 1983 r., bliższej daty nie pamiętam, ale było to [c] w połowie miesiąca, byłem na mszy w kościele pw. Wszystkich Świętych przy placu Grzybowskiem w W[arsza]wie. Po mszy wychodząc z kościoła, zauważyłem, że na murze przy drzwiach wyjściowych przyklejona jest klepsydra. Zainteresowałem się i po przeczytaniu jej treści dowiedziałem się, że w ostatnią niedzielę sierpnia, w kościele św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie, o godz. 19.00, odprawiona będzie msza „za Ojczyznę”, na którą zaproszeni są wszyscy z krzyżami, prostuję, Polacy z krzyżami. Dodaję, że klepsydra była wydrukowana maszynowo.

W tym miejscu oświadczam, że od pięćdziesięciu lat jestem śpiewakiem kościelnym, znam wszystkie kościoły w Warszawie.

Po informacji uzyskanej z klepsydry w kościele pw. Wszystkich Świętych, postanowiłem wybrać się na mszę do kościoła św. St[aniława] Kostki w dniu 28 sierpnia [19]83 r. o godz. 19.00. Mszę odprawiał ksiądz **Popieluszko**, jego nazwiska dowiedziałem się od osób, które stały w pobliżu mnie. Z tego co pamiętam, w trakcie kazania ksiądz **Popieluszko** wyrażał się negatywnie na temat władz państwowych, że prowadzą kłamliwą politykę zastraszania narodu; powiedział, że „Solidarność” chciała sprawiedliwości dla świata pracy, na to rząd wystawił armaty i czołgi, ale mamy nadzieję, że wszystko będzie dobrze; wierząc w Boga i „Solidarność”, ludzie nie mogą dać się zastraszyć. Ks[iądz] **Popieluszko** cieszył się, że tak licznie ludzie przychodzą modlić się za ojczyznę sprawiedliwą. Podczas nabożeństwa większość zgromadzonych osób posiadała przy sobie krzyżyki. Pamiętam, że podczas śpiewania pieśni na melodię „**Roty**”, ale

^a Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuuszczono dane personalne świadka.

^c Przekreślono: przed.

o innych słowach, zebrani podnosili krzyżyki oraz ręce, składając palce w kształt litery „V”. Na zakończenie mszy ksiądz **Popieluszko** prosił, aby rozchodząc się, wierni nie dali się sprowokować.

Ponadto przed rozejściem ks. Popieluszko wyznaczył i zapraszał na następne nabożeństwa w dniu 25 września 1983 r. o godz. 19.00.

Również w dn[ui] 25 IX [19]83 r. o godz. 19.00 udałem się na mszę do kościoła św. St[anisława] Kostki w Warszawie. Na parkanie cmentarza kościelnego były umieszczone duże zdjęcia (fotosy) **Wałęsy** i jego współpracowników z terenu Gdańska. Msza była odprawiana w intencji Ojczyzny sprawiedliwej i powrotu „Solidarności” sprzed roku 1980. Pamiętam, że kazanie głosił proboszcz, a homilię głosił ks. Popieluszko. Przebieg mszy i zachowanie zgromadzonych były identyczne jak w dniu 28 VIII [19]83 r.

W dniu 30 X [19]83 r. o godz. 19.00 także udałem się na nabożeństwo do kościoła św. St[anisława] Kostki. Stałem w pobliżu „wielkich drzwi”, było dużo ludzi i nie mogłem dostać się do środka kościoła, dlatego też nie widziałem wystroju wnętrza oraz wystroju ołtarza.

W swoim kazaniu ks. **Popieluszko** czytał list wystosowany przez parafian do papieża. W liście tym mowa była o niesprawiedliwości rządu, o zakłamaniu Polaków, o aresztowaniach, niesprawiedliwej amnestii z 22 VII [19]83 r. Ks[iaź] Popieluszko ubolewał, że na placu Zwycięstwa zamiast krzyży z kwiatów można zobaczyć tylko wykopy, a przy kościele św. Anny wzmocnione patrole. Pochwalał godną postawę **Wałęsy** w czasach poniewierania ludzką godnością, w czasach zakłamania i niesprawiedliwości, powiedział, że ci, którzy oczerniają laureata, poniżają patriotyczny świat pracy i niweczą [d] dialog i porozumienia. Zaobserwowałem, że niektórzy ludzie po rozpoczęciu kazania zaczęli się rozchodzić, inni mieli ze sobą krzyżyki, kilkakrotnie zgromadzeni podnosili ręce z palcami złożonymi w kształt litery „V”.

Mimo że nie widziałem, kto głosił kazanie, to jednak stwierdzam, że był to ks. **Popieluszko**, ponieważ poznałem jego głos. Wokół kościoła również zgromadzeni byli ludzie. Nabożeństwo było bardzo dobrze słyszalne na zewnątrz, ponieważ wokół kościoła rozstawione były głośniki. Na zakończenie ks. **Popieluszko** zapraszał na następne nabożeństwo „za Ojczyznę”, w ostatnią niedzielę listopada br. na godz. 19.00. Dodaję, że w trakcie mszy ksiądz **Popieluszko** razem ze „strażą przyboczną” zbierał na tacę na zewnątrz kościoła, także i na ulicy i z tego, co mi wiadomo, sposób taki nie jest praktykowany w innych kościołach warszawskich.

Do Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w W[arsza]wie zgłosiłem się dobrowolnie, żeby złożyć zeznania, ponieważ uważam, że ksiądz nie powinien zajmować się polityką i podburzaniem narodu, a zająć się sprawami duchowymi. Wystąpienia ks. **Popieluszki** oburzyły mnie, nie powinien wykorzystywać ambony do celów politycznych, a tylko do spraw religijnych. Uważam, że działalność, jaką prowadzi

^d *Przekreślono: dla.*

^e *Poniżej odręczna adnotacja: Protokół przeczytałem osobiście, treść zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzone odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

ks. **Popieluszko**, jest niezgodna z prawem. To wszystko, co miałem do powiedzenia w tej sprawie. Zeznania złożyłem zgodnie z prawdą.

Na tym protokół przesłuchania świadka zakończono dn[ia] 15 XI 1983 r., o godz. 14.00^e.

(-) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 77–79, formularz, rkps.

1983 listopad 17, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Sergiusza Morenc'a przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83^a

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 17 XI 1983 r. o godz. 12.30, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stoł[ecznego] Urzędu Spr[aw] Wew[nętrznych] w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^b

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Sergiusz Franciszek **Morenc**¹.

[...] ^c

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

W dniu 30 X [19]83 r. ekipa ABC News udała się do kościoła św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie, przy ul. Hożjusza 2, celem zrealizowania materiału wideo z mszy, która rozpoczęła się o godz. 19.00. Była to rutynowa czynność z pracy biura, na polecenie korespondenta.

Pytanie: Kto filmował przebieg mszy, o której mowa wyżej?

Odpowiedź: Przebieg mszy filmował operator obrazu Ryszard Jaworski i operator dźwięku Krzysztof **Burzyński**. Mój udział polegał na tłumaczeniu kazania oraz podstawowych czynności, jakie następowały w trakcie trwania mszy, przekazywania ewentualnych poleceń korespondenta – Ensora² – ekipie filmującej. Przebieg tłumaczyłem Ensorowi, z tego co pamiętam, to nie przywiązywał wagi do jakichś szczegółów. Zależało mu jedynie na tym, aby z filmu wynikało, iż jest to materiał aktualny. Na mszy w dniu 30 X [19]83 r. w kościele św. St[aniława] Kostki przebywałem w godz.

^a W prawym górnym rogu odręczna adnotacja o treści: Tel[efon] p[raca] wraz z dwoma numerami.

^b Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^c Opuuszczono dane personalne świadka.

¹ **Morenc Sergiusz** (ur. 1953). Dziennikarz, tłumacz. Student Moskiewskiego Państwowego Instytutu Przemysłu Naftowego i Grzewczego im. Gubina (1971), absolwent Wydziału Tłumaczy Moskiewskiego Instytutu Języków Obcych im. M. Thoreza (1976). Członek ZMS (od 1964; członek zarządu koła szkolnego 1970–1971), ZSP (od 1971; przewodniczący koła uczelnianego, członek rady ośrodka w Moskwie, zastępca przewodniczącego komisji nauki), SZSP (od 1975; przewodniczący koła uczelnianego, członek rady ośrodka w Moskwie), PZPR. Pracownik Przedstawicielstwa Firm Zagranicznych „Poliglob” S.A. w Warszawie, redaktor Polskiej Agencji „Interpress” (redaktor Naczelnej Redakcji Współpracy z Zagranicą; kierownik ekipy TV) (AIPN, 1005/156170; AIPN, 01943/1086).

² **Ensor David** (ur. 1951). Dziennikarz. Absolwent University of California Berkeley, korespondent ABC News, korespondent CNN ds. bezpieczeństwa narodowego, autor filmu „Powstanie Warszawskie – Zapomniani bohaterowie” (2006).

od 18.40 do godz. 20.20, odprawiał ją ksiądz Jerzy **Popieluszko**, a oprócz niego brał udział Kazimierz **Kaczor**³, pozostałych aktorów nie znam.

Pytanie: Czy materiał filmowy, który świadek obejrzał w dniu dzisiejszym, jest zgodny z nagraniami oryginalnymi i przebiegiem mszy?

Odpowiedź: Od przesłuchującego dowiedziałem się, że materiał filmowy jest odtworzony z kopii kaset magnetowidowych. Stwierdzam jednak, że pochodzi on z mszy w kościele św. St[aniława] Kostki w dniu 30 X [19]83 r. o godz. 19.00 i jest on zgodny z materiałem utrwalonym na oryginalnych kasetach magnetowidowych. Pamiętam, że na początku kazania ksiądz **Popieluszko** zaznaczył, że kazanie będzie w formie listu do papieża, przypominam sobie dekorację nad ołtarzem – orzeł, papież i napis: **Wiara, Nadzieja + Solidarność**. Jeżeli materiał ma [^d] wartości świadomościowe, zostaje wprowadzony do dziennika ABC. Nie wiadomo mi, ile kaset magnetowidowych zostało zużytych do zarejestrowania mszy w dniu 30 X [19]83 r. o godz. 19.00 w kościele św. St[aniława] Kostki, orientuję się, że któreś z pozostałych kaset zawierały wywiad z Lechem Wałęsą, szczegółów nie znam. To wszystko, co miałem do powiedzenia. Na tym protokół przesłuchania świadka zakończono dnia 17 XI [19]83 r., o godz. 13.30^e.

(–) Przesłuchał

(–) Zeznał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 67–68, formularz, rkps.

^d *Przekreślono: wiadomości, sygnowano podpisem.*

^e *Poniżej adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście, zapisana treść jest zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzona odręcznymi podpisami przesłuchującego i świadka.*

³ **Kaczor Kazimierz** (ur. 1941). Aktor. Absolwent Wydziału Aktorskiego PWST w Krakowie (1965). Aktor Teatru Starego w Krakowie (1965–1973), Teatru Współczesnego w Warszawie (1973–1974), Teatru Powszechnego w Warszawie (od 1974), sygnatariusz petycji przeciwko represjom organów bezpieczeństwa wobec protestujących w Radomiu i Ursusie w czerwcu 1976 r. (1977), uczestnik mszy w intencji Ojczyzny w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie, członek Rady Kultury przy Prezydencie RP (1992–1993), przewodniczący Sekcji Dramatu w ZASP (1993–1996), prezes ZASP (1996–2002). Inwigilowany w ramach SOR krypt. „Krakus”, nr rej. 16628, przez Wydział III KS MO w Warszawie (1977) (AIPN, 0246/663).

1983 listopad 17, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Wojciecha Janusa przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83^a

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 17 XI 1983 r. o godz. 13.30 ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stoł[ecznego] Urzędu Spr[aw] Wew[nętrznych] w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk.

[...] ^b

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Wojciech Zbigniew **Janus**¹.

[...] ^c

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Jestem pracownikiem „**Interpressu**”, oddelegowanym do stacji CBS News, biuro w Warszawie. W związku z tym wykonuję polecenia szefa biura. Również na jego polecenie i z nim ekipa udała się w dniu 30 X [19]83 r. do kościoła św. St[aniława] Kostki w Warszawie przy ul. Hozjusza 2, na mszę wieczorną. W kościele przebywaliśmy od godz. 18.40 do [d] końca mszy. Odprawiał ją ksiądz **Popieluszko**. W trakcie jej trwania występowali również aktorzy, znam tylko Kazimierza **Kaczora**.

Pytanie: Kto filmował przebieg mszy w kościele św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie w dniu 30 X [19]83 r. o godz. 19.00?

Odpowiedź: Przebieg mszy filmowałem z ekipą w składzie: szef biura – **Pawłowicz**, tłumacz – Barbara **Olszyńska**, a ja, jako operator obrazu i Jerzy **Kajszcak** – operator dźwięku. Szef zlecił mi filmowanie osób uczestniczących w mszy (czy są starzy, czy młodzi, ci, którzy są w rzeczywistości), występujących aktorów i osoby duchowne. Mamy polecenie filmować to, co zastajemy.

Pytanie: Czy materiał filmowy, który świadek obejrzał w dniu dzisiejszym jest zgodny z przebiegiem mszy i materiałem filmowym wykonanym przez świadka w dniu 30 X [19]83 r. w kościele św. St[aniława] Kostki w Warszawie?

^a W prawym górnym rogu odręczna adnotacja o treści: T[elefon] p[raca] wraz numerem.

^b Opuśczone rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^c Opuśczone dane personalne świadka.

^d Przekreślono: godz., sygnowano podpisem.

¹ **Janus Wojciech** (ur. 1944). Operator filmowy, technik. Absolwent Wydziału Operatorskiego i Realizacji TV PWSFTViT w Łodzi (1981). Pracownik Komitetu ds. Radia i Telewizji „Polskie Radio i Telewizja” (operator kamery, realizator programu), operator kamery w biurze korespondenta telewizyjnego CBS News w Warszawie (AIPN, 1005/83260).

Odpowiedź: Stwierdzam, że pokazany materiał filmowy ze sporządzonej kopii kasety magnetowidowej jest zgodny z nagraniem oryginalnym, czyli z tym, co robiłem. Poszczególne fragmenty mszy w dniu 30 X [19]83 r. o godz. 19.00 w kościele św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie filmowałem około 10–12 minut, do tego celu użyłem niecałą jedną kasetę magnetowidową. To wszystko, co mogłem powiedzieć w tej sprawie.

Na tym protokół przesłuchania zakończono dnia 17 XI [19]83 r. o godz. 14.00[°].

(–) Przesłuchiwał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 69–70, formularz, rkps.

[°] Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście. Zapisana treść jest zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.

1983 listopad 17, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Davida Ensora przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 17 XI 1983 r. o godz. [...]a ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stołecznego Urzędu Spr[aw] Wewn[ętrznych] w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]b

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: David Burnham **Ensor**.

[...]c

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Jestem kierownikiem biura i ja sam decyduję o szczegółach swojej pracy. W Polsce jestem od października 1982 r.

Pytanie: Kto filmował przebieg mszy w kościele św. St[aniława] Kostki w Warszawie przy ul. Hozjusza 2 w dniu 30 X [19]83 r., która rozpoczęła się o godz. 19.00?

Odpowiedź: Przebieg mszy w kościele św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie przy ul. Hozjusza 2 w dniu 30 X [19]83 r., która rozpoczęła się o godz. 19.00, filmowali prawdopodobnie Ryszard **Jaworski**, a tego drugiego nie pamiętam. Ja osobiście byłem razem z nimi, od czasu do czasu dawałem im wskazówki, co mają filmować. Poleciłem, aby filmować księdza, dekoracje, zachowanie zebranych i wszystko, co może się zdarzyć. Znam księdza, który odprawiał mszę w dniu 30 X [19]83 r. o godz. 19.00 w kościele św. St[aniława] Kostki, wiem, że nazywa się **Popiełuszko**, rozmawiałem z nim wcześniej. Z mojej inicjatywy spotkałem się raz z księdzem **Popiełuszko** w budynku w pobliżu kościoła. Chciałem z nim porozmawiać na temat jego stosunku do wypowiedzi, prostuję, chciałem wiedzieć, czy w związku z wypowiedzią **Urbana**¹ ksiądz **Popiełuszko** spodziewa się przesłuchania.

^a Nie wpisano godziny.

^b Opuśczone rubryki dotyczące obecności tłumacza oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^c Opuśczone dane personalne świadka.

¹ **Urban Jerzy** (ur. 1933). Dziennikarz, polityk. Studiował dziennikarstwo i prawo na UW. Dziennikarz tygodnika „Po prostu” (1955–1957), „Polityki” (1961–1963, objęty zakazem publikacji; od 1961 kierownik działu krajowego), „Życia Gospodarczego” (1966–1968), współpracownik „Kulis” (1959–1981), felietonista „Szpilek” (1970–1989). Rzecznik prasowy rządu (1981–1989). W okresie sprawowania tej funkcji na łamach prasy w sposób oszczerczy atakował ks. Jerzego Popiełuszkę na miesiąc przed jego zamordowaniem. Członek Rady Ministrów (1983–1989), przewodniczący Komitetu ds. Radia i Telewizji (IV–IX 1990 r.); redaktor naczelny tygodnika „Nie” (od 1990).

[...]d

Pytanie: Czy materiał filmowy, który świadek obejrzał jest zgodny z nagraniami oryginalnymi i przebiegiem mszy?

Odpowiedź: Filmy – kopie, które obejrzałem wydają się być zgodne z przebiegiem mszy, która została sfilmowana w dniu 30 X [19]83 r. w kościele św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie przy ul Hozjusza 2. Nie pamiętam, ile kaset magnetowidowych zostało zużytych na ten cel. Filmy do aparatu fotograficznego nie są moją własnością, nie wiem co na nich się znajduje. Będąc na mszy, nic specjalnego nie zwróciło mojej uwagi, podnoszone krzyże i ręce ze złożonymi palcami w kształcie litery „V” uważam za normalne w Polsce. Często w innych kościołach w Polsce widziałem, że podczas mszy występują – uczestniczą aktorzy. W dniu dzisiejszym obejrzałem filmy z czterech kaset magnetowidowych, materiał ten był nakręcony w całości w kościele św. St[anisława] Kostki, prostuję, lub gdzie indziej.

Zakwestionowane w dniu 30 X [19]83 r. kasety magnetowidowe w ilości 16 sztuk (szesnaście) nie są moją własnością w całości. Cztery z nich są moje, opisałem je własnoręcznie, znajduje się na nich materiał filmowy z kościoła św. St[anisława] Kostki bądź też bez nagrań, nie jestem pewien.

Nic mi nie wiadomo, jaki materiał znajduje się na pozostałych dwunastu kasetach magnetowidowych, są one własnością Dan **Lewis** z telewizji **Wisn Milwaukee** (filia ABC). Dan Lewis wyjechał z Polski w piątek po 30 X [19]83 r.

Nic więcej nie mam do powiedzenia.

Na tym protokół przesłuchania świadka zakończono dnia 17 listopada 1983 r., godz. 12.00.

Na żądanie świadka zaprotokołowano, co następuje: „chcę podkreślić w stosunku do władz, że zatrzymanie materiału informacyjnego bez stwierdzonego oświadczenia pisemnego, co jest tematem poszukiwań, jest sprzeczne, powinno to się odbyć za podpisem sędziego, jest to pogwałcenie aktu z Helsinek, który został podpisany przez rząd polski. Protestuję przeciw nielegalnemu przejęciu przez milicję własności ABC”.

Protokół przetłumaczył świadkowi tłumacz biegły^e.

(–) **Przesłuchał**

(–) **Zeznał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 64–65v, formularz, rkps.

^d *Opuszczono adnotację o zakończeniu protokołu w dniu 17 XI 1983 r. o godz. 12.00, opatrzoną niewyraźnymi odręcznymi podpisami świadka, przesłuchującego i tłumacza oraz pieczęcią o treści: Tłumacz przysięgły w Warszawie, mgr Halina Janowska.*

^e *Poniżej odręczne podpisy świadka, przesłuchującego i tłumacza oraz pieczęć tłumacza.*

1983 listopad 21, Warszawa – Informacja zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Warszawie kpt. Józefa Flakiewicza

Warszawa, dnia ^a21^a listopada 1983 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Informacja

o ustaleniach śledztwa nr S-51/83 dot[yczącego] antypaństwowego charakteru kazań wygłaszanych przez:

Jerzego Alfonsa **Popieluszko**, s. Władysława i Marii z d. Gniedziejko, ur. 23 IX 1947 r.¹ Okopy, woj. białostockie, o wykształceniu wyższym, pochodzeniu społecznym chłop-skim (rodzice posiadają gospodarstwo rolne), sprawującego funkcję rezydenta parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie, ul. Hozjusza 2, faktycznie tam zamieszkałego, a zameldowanego w Warszawie, ul. Chłodna 15 m. 1321, leczącego się na anemię złośliwą.

Służba Bezpieczeństwa Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych, w wyniku prowadzonych czynności operacyjno-rozpoznawczych, nagrała na taśmach magnetofonowych teksty 17 kazań wygłoszonych przez ks. J[erzego] **Popieluszko** w kościele św. St[anisława] Kostki w Warszawie oraz w kościele pw. św. Brygidy w Gdańsku i w klasztorze na Jasnej Górze, w okresie od 29 VIII 1982 r. do 11 X 1983 r.

Ponadto zakwestionowano w innych sprawach, prowadzonych przez tut[ejszy] Wydział, 4 kasety magnetofonowe z tekstami kazań wygłoszonych przez tegoż Popieluszko.

W oparciu o posiadane materiały, w dniu 22 IX 1983 r. Prokuratura Wojewódzka w Warszawie wszczęła w tej sprawie śledztwo z art. 194 kk.

W toku śledztwa zgromadzono teksty dwóch pisemnych wystąpień skierowanych przez Urząd ds. Wyznań i Wydział ds. Wyznań Urzędu m.st. Warszawy – do Warszawskiej Kurii Metropolitalnej². Wystąpienia te wskazują na antypaństwowy i pozareligijny charakter kazań wygłaszanych przez ks. J[erzego] **Popieluszko** – żądając jednocześnie położenia kresu tej działalności.

W dniu 2 XI 1983 r. Zakład Kryminalistyki KG MO przeprowadził badania zapisów magnetofonowych 17 kazań wygłoszonych przez ks. J[erzego] **Popieluszko**. W opracowanej ekspertyzie stwierdzono autentyczność nagrań, zidentyfikowano głos ks. J[erzego] **Popieluszko** oraz odtworzono i spisano treść tych kazań.

Analiza tekstów kazań i wystroju – dekoracji kościoła, wskazuje jednoznacznie na ich antypaństwowy i jętrzący charakter. Mówienie przez ks. J[erzego] **Popieluszko** m.in. o tym, że:

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

¹ Powinno być: Jerzy Aleksander Popieluszko, s. Władysława i Marii z d. Gniedziejko, ur. 14 IX 1947 r.

² Zob. dokumenty nr 4 i 5.

– amnestia jest jednostronnym, korzystnym wybiegiem władz, a ostatnie przepisy prawne cofają zakres swobód obywatelskich daleko poza 1980 r.,

– aktem bezprawia z dnia 8 X 1982 r. zawieszono dotąd organizacje związkowe zostały zniesione, a ustawy często są skierowane nie dla dobra człowieka, ale przeciwko człowiekowi i dla jego dręczenia, naród obwarowany tyłoma nowymi przepisami musi odnieść wrażenie, jakoby zdjęte częściowo kajdany z rąk zacieśniły się coraz bardziej, coraz mocniej,

– górnicy są oszukiwani, bowiem za taką samą pracę w niedzielę, jak i w piątek, otrzymują potrójne wynagrodzenie – zapytuję się tylko, kiedy – tj. w sobotę czy w niedzielę są oszukiwani,

– ateizm i laicyzacja są narzucane przemocą, a dzieci i młodzież są obdzierane z kultury narodowej, wyrzucanie krzyży ze szkół, wychowywanie w duchu laickim, a tym samym odsuwanie ich od polskości jest po prostu wynaradawianiem, jest niczym innym, jak wykorzystywaniem funkcji religijnych do grania na uczuciach ludzkich, siania niepokoju społecznego, a tym samym prowadzenia działalności na szkodę interesów PRL.

W aktualnym stanie sprawy istnieją dostateczne dowody, uzasadniające podejrzenie popełnienia przez ks. J[erzego] **Popieluszko** przestępstw określonych w art. 194 kk w zw. z art. 282a § 1 kk – co daje podstawę do przedstawienia mu zarzutów i ewentualnego zastosowania środka zapobiegawczego.

Wyk. 4 egz.
FJ/OK., nr dz.m. 264

Opracował:
Z[astęp]ca n[aczeln]ka Wydziału Śledczego
Sto[ł]ecznego] Urzędu Spraw Wewnętrznych w Warszawie
(–) kpt. mgr J[ózef] Flakiewicz³

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 28–30, mps.

³ **Flakiewicz Józef** (ur. 1947), kpt. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji UW (1980). Od marca 1969 r. referent-wywiadowca Wydziału Służby Wywiadowczej KS MO na wolnym etacie inspektora Wydziału do walki z Przestępczością Gospodarczą KD MO Mokotów; od kwietnia 1969 r. słuchacz kursu referentów operacyjno-dochodzeniowych w Szkole Podoficerskiej w Pile; od stycznia 1972 r. referent wywiadowca na wolnym etacie inspektora Sekcji do Walki z Przestępczością Kryminalną Wydziału Dochodzeniowego KD MO Mokotów; w październiku 1972 r. odwołany ze stanowiska, słuchacz WSO w Szczytnie; od sierpnia 1975 r. starszy inspektor Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego KW MO w Płocku; od lipca 1975 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KS MO; od grudnia 1976 r. kierownik sekcji Wydziału Śledczego KS MO; od października 1982 r. zastępca naczelnika Wydziału Śledczego KS MO; od lutego 1985 r. starszy specjalista Zespołu ds. Służby Bezpieczeństwa Zarządu Ochrony Funkcjonariuszy MSW; od lutego 1990 r. starszy specjalista Wydziału Inspekcji na wolnym etacie naczelnika Wydziału IV Biura Śledczego MSW; w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 02042/41, Akta osobowe funkcjonariusza).

1983 listopad 29, Warszawa – Notatka informacyjna wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Anny Jackowskiej dotycząca ks. Jerzego Popiełuszki

^aWarszawa, dnia ^{b29}b listopada 1983 r.

II Ds. 137/83

Notatka informacyjna

w sprawie dotyczącej nadużywania wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL przez księdza Jerzego Popiełuszkę przy wykonywaniu obrzędów religijnych w Warszawie i innych miejscowościach kraju

W dniu 22 września 1983 r. Prokuratura Wojewódzka w Warszawie na podstawie przekazanych w dniu 21 września 1983 r. przez Wydział Śledczy Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych materiałów w postaci 9 taśm magnetofonowych, zawierających oryginalne nagrania wygłoszonych kazań w okresie od dnia 29 sierpnia 1982 r. do dnia 18 września 1983 r. w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie, w dniu 18 sierpnia 1983 r. w Gdańsku oraz dniu 18 września 1983 r. w Częstochowie, a także kserokopii spisanych z nich wcześniej, wszczęła śledztwo z art. 194 kk tj. o nadużywanie wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL przez ks. J[erzego] Popiełuszkę przy wykonywaniu obrzędów religijnych, które powierzone zostało w całości do prowadzenia Wydziałowi Śledczemu Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Warszawie¹.

Wstępna analiza wystąpień ks. J[erzego] Popiełuszki została przedstawiona w notatce informacyjnej z dnia 14 września 1983 r.

W toku śledztwa zlecono w dniu 26 września 1983 r. Pracowni Fonoskopii Wydziału Badań Dokumentów Zakładu Kryminalistyki Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej zbadanie autentyczności dowodowych zapisów magnetofonowych, odtworzenie i spisanie zarejestrowanych wypowiedzi oraz stwierdzenie, czy wypowiedzi te pochodzą od J[erzego] Popiełuszki.

W dniu 5 listopada 1983 r. przekazano Zakładowi Kryminalistyki dalsze dwie taśmy magnetofonowe z nagraniem wypowiedziami J[erzego] Popiełuszki w dniach 25 września 1983 r. i 11 października 1983 r.

Z wydanej w dniu 9 listopada 1983 r. ekspertyzy Zakładu Kryminalistyki KS MO wynika, iż z przekazanych do badań taśm magnetofonowych dokonano odtworzenia i spisania wypowiedzi J[erzego] Popiełuszki. Dowodowe nagrania na taśmach magnetofonowych oznaczonych nr 1 (kazania od 29 VIII 1982 r. do 31 VII 1983 r.), nr 2 (kazanie

^a *W lewym rogu pieczętka o treści:* Prokuratura Wojewódzka, Wydział Śledczy, ul. Świerczewskiego 127, 009–50 Warszawa.

^{b-b} *Wpisano odręcznie.*

¹ Zob. dokumenty nr 12 i 13.

z 28 VIII 1983 r.) oraz nr 3 (kazanie z 13 VIII 1983 r.) są kopiami autentycznych zapisów magnetofonowych. Natomiast dowodowe nagrania utrwalone na taśmie nr 4 (kazanie z 18 IX 1983 r. i 11 X 1983 r.) przekazanych jako materiał porównawczy są autentyczne.

Przedmiotowe wypowiedzi i kazania, oprócz utrwalonego na taśmie magnetofonowej nr 3 (nagranie to charakteryzuje się silnymi zniekształceniami nieliniowymi), zostały wygłoszone przez J[erzego] Popiełuszkę. Kazanie zarejestrowane na taśmie oznaczonej nr 3 zawiera cechy językowe właściwe dla mowy J[erzego] Popiełuszki. W związku z tym zdaniem ekspertów nie można wykluczyć, że kazanie to zostało również przez niego wygłoszone.

Ponadto przekazano do Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk stenogramy wystąpień ks. J[erzego] Popiełuszki w celu oceny ich treści².

Uzyskano także z Naczelnej Redakcji Odbioru Audycji z Zagranicy i Opracowań Analitycznych stenogramy audycji dotyczących J[erzego] Popiełuszki, nadawanych przez zachodnie rozgłośnie.

Podnieść ponadto należy, iż w toku aktualnie prowadzonego przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie śledztwa II Ds. 125/83 przeciwko M[ałgorzacie] Suskiej³ i W[andzie] Chęcińskiej⁴ oraz prawomocnie zakończonej, a prowadzonej przez Wojskową Prokuraturę Garnizonową w Warszawie sprawie przeciwko W[andzie] Chęcińskiej zakwestionowano m.in. numery nielegalnie drukowanego „w” 1983 r. wydawnictwa pt. „Słowo Podziemne” z publikowanymi w nich tekstami kazań ks. J[erzego] Popiełuszki oraz magnetofonowe nagrania tych wystąpień.

Dokonano analizy opublikowanych tekstów kazań oraz porównano daty wystąpień J[erzego] Popiełuszki z datami ukazywania się numerów „Słowa Podziemnego”.

Zwrócono się również do Wydziału ds. Wyznań Urzędu m.st. Warszawy o nadesłanie materiałów wskazujących na sygnalizowanie przez urząd Warszawskiej Kurii Metropolitalnej pozareligijnego i antypaństwowego charakteru kazań wygłaszanych przez J[erzego] Popiełuszkę w czasie obrzędów religijnych.

Przesłuchano także w charakterze świadka Wojciecha Walendę, który przekazał SUSW taśmę magnetofonową z nagraniem przez siebie w dniu 25 września 1983 r. wystąpieniem J[erzego] Popiełuszki⁵.

^{c-c} *Nadpisano.*

² Zob. dokument nr 11.

³ **Suska Małgorzata** (ur. 1947). Studentka studiów zaocznych na Wydziale Ekonomiki Produkcji SGPiS, pracownik Zjednoczonych Zakładów Gospodarczych „Inco” w Warszawie (do II 1983 r.), członek NSZZ „Solidarność”, wiceprzewodnicząca NSZZ „Solidarność” przez ZZG „Inco”. Zatrzymana 2 I 1984 r. w Warszawie, tymczasowo aresztowana (4 I – 8 V 1984 r.) i oskarżona przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie o działalność antypaństwową w podziemnych strukturach NSZZ „Solidarność” i kolportaż niezależnych wydawnictw. Postępowanie karne zostało umorzone 8 VIII 1984 r. przez Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy na mocy amnestii z 21 VII 1984 r. (AIPN, 483/79; AIPN, 576/126; AIPN, 01205/107).

⁴ **Chęcińska Wanda** (ur. 1924). Studiowała w PWST w Łodzi, rencistka. Członek NSZZ „Solidarność”, w okresie stanu wojennego działaczka podziemnej „Solidarności”. Zatrzymana 15 XII 1982 r. w Warszawie na 48 godzin, oddana pod dozór MO (od 17 XII 1982 r.), skazana wyrokiem Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego z 29 III 1983 r. na rok pozbawienia wolności w zawieszaniu na 2 lata. Wyrokiem Sądu Najwyższego z 6 VI 1983 r. została uniewinniona od zarzucanych jej czynów. Oskarżona ponownie w sierpniu 1983 r. o kolportaż nielegalnych wydawnictw, śledztwo umorzono 8 VIII 1984 r. na mocy amnestii z 21 VII 1984 r. (AIPN, 1378/186; AIPN, 576/161; AIPN, 0331/253).

⁵ Zob. dokument nr 15.

Z informacji przekazanych przez Wydział Śledczy SUSW wynika, że Służba Bezpieczeństwa jest w posiadaniu nazwisk innych osób, które również nagrywały kazania wygłaszane przez J[erzego] Popiełuszkę. Osoby te zostaną także przesłuchane w charakterze świadków.

W dniu 30 października 1983 r. po zakończeniu mszy w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie zatrzymano ekipę Polskiej Agencji „Interpress” i korespondentów TV **Wisn Milwaukee** USA, której zakwestionowano 19 kaset magnetofonowych, w tym 5 z nagraniem mszą i wystąpieniem J[erzego] Popiełuszki.

W dniu 8 listopada 1983 r. naczelnik Wydziału Śledczego Wiesława Bardonowa wraz z wiceprokuratorką Anną Jackowską i kierownictwem Wydziału Śledczego SUSW dokonała w Zakładzie Kryminalistyki KG MO, przy udziale jego ekspertów, odtworzenia celem oceny wartości dowodowej taśm magnetofonowych z nagraniem w dniu 30 października 1983 r. wystąpieniem ks. J[erzego] Popiełuszki.

Podnieść należy, iż utrwalone na nich treści, w tym także wizualne, w znacznym stopniu wzbogaciły materiał dowodowy, jak również uzasadniają trafność przyjętej kwalifikacji prawnej (art. 194 kk) przestępstwa dokonanego przez J[erzego] Popiełuszkę.

W toku dotychczasowego śledztwa zostały w zasadzie wykonane wszystkie niezbędne czynności procesowe, które winny były poprzedzić przedstawienie J[erzemu] Popiełuszcze zarzutu z art. 194 kk.

Z informacji uzyskanych ze Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych wynika, że ks. J[erzy] Popiełuszko w dniu 4 grudnia 1983 r. zamierza zorganizować specjalną mszę w kościele św. St[anisława] Kostki w Warszawie w intencji górników, którzy ponieśli śmierć w grudniu 1981 r. w związku z zajściami w kopalni Wujek. W nabożeństwie ma uczestniczyć grupa górników ze Śląska.

W związku z tym Prokuratura Wojewódzka w Warszawie i Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych uważają za konieczne przedstawienie J[erzemu] Popiełuszcze zarzutu w okresie od 30 listopada najpóźniej do 2 grudnia br. (projekt postanowienia o przedstawieniu zarzutów wraz z uzasadnieniem w załączeniu).

Aby uniknąć ewentualnej proceduralnej zwłoki w składaniu wyjaśnień przez podejrzanego, zamierza się od razu ogłosić mu zarzut wraz z uzasadnieniem.

Według wspólnych zamierzeń Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie i Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych realizacja tej czynności po rozważeniu różnych wariantów skutecznego sposobu wezwania do Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie J[erzego] Popiełuszki będzie miała następujący przebieg:

1. W dniu dokonania czynności odpowiedzialny pracownik prokuratury z udziałem funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa w godzinach wczesnorannych w ustalonym miejscu pobytu (plebania, względnie mieszkanie prywatne przy ul. Chłodnej) wręczy J[erzemu] Popiełuszcze sporządzone na urzędowym druku wezwanie do niezwłocznego stawienia się w prokuraturze w charakterze podejrzanego z art. 194 kk, po czym zostanie przewieziony do gmachu Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie.

2. Po przesłuchaniu, na podstawie postanowienia prokuratora, funkcjonariusze SB dokonają przeszukania prywatnego mieszkania podejrzanego J[erzego] Popiełuszki przy ul. Chłodnej w Warszawie z jego udziałem.

3. O wezwaniu J[erzego] Popiełuszki celem przesłuchania w charakterze podejrzanego zostanie niezwłocznie pismem prokuratora, doręczonym przez funkcjonariusza SB,

powiadomiony przełożony J[erzego] Popiełuszki ks. proboszcz parafii św. St[anisława] Kostki, T[eofila] Bogucki.

4. W przypadku wyrażenia życzenia składania wyjaśnień w obecności adwokata zostanie J[erzemu] Popiełuszce umożliwione skontaktowanie się z wybranym przez niego obrońcą. Jeżeli kontakt taki okaże się niemożliwy, czynność zostanie dokonana.

5. W wypadku powołania się przez J[erzego] Popiełuszkę na zły stan zdrowia, zapewniona zostanie możliwość zbadania go przez lekarza.

Aczkolwiek zebrany materiał dowodowy, waga zarzutu, długotrwałość przestępnego działania, napięcie złej woli i znaczna szkodliwość czynu uzasadniają zastosowanie wobec J[erzego] Popiełuszki aresztu tymczasowego, to jednak mając na względzie aktualną sytuację oraz stan stosunków państwa z Kościołem, środka tego nie zamierza się stosować.

Postawienie go bowiem w stan podejrzenia, a także sama czynność przesłuchania, stworzą warunki do ostrzeżenia J[erzego] Popiełuszki przed dalszym naruszaniem porządku prawnego i ważnych interesów państwa.

Aprobowała:
Naczelnik Wydziału Śledczego
(–) mgr Wiesława Bardonowa

Opracowała:
Wiceprokurator wojewódzki
(–) mgr Anna Jackowska

Akceptował:
Prokurator wojewódzki
(–) mgr Zygmunt Papierz

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 36–40, mps.

1983 listopad 30, Warszawa – Notatka Biura Śledczego MSW dotycząca ks. Jerzego Popiełuszki

Warszawa, dnia ^a30 XI^a1983 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka dotycząca:

ks. Jerzego Alfonsa Popiełuszko, s. Władysława i Marii z d. Gniedziejko, ur. 23 IX 1947 r. Okopy, woj. białostockie, o wykształceniu wyższym, pochodzeniu społecznym chłopskim (rodzice posiadają gospodarstwo rolne), sprawującego funkcję rezydenta parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie, ul. Hozjusza 2, faktycznie tam zamieszkałego, a zameldowanego w Warszawie, ul. Chłodna 15 m. 1321, leczącego się na anemię złośliwą.

Służba Bezpieczeństwa Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych, w wyniku prowadzonych czynności operacyjno-rozpoznawczych, nagrała na taśmach magnetofonowych teksty 17 kazań wygłoszonych przez ks. J[erzego] **Popiełuszko** w kościele św. St[aniława] Kostki w Warszawie oraz w kościele pw. św. Brygidy w Gdańsku i w klasztorze na Jasnej Górze, w okresie od 29 VIII 1982 r. do 11 X 1983 r.

Ponadto w innych sprawach, prowadzonych przez Wydział Śledczy SUSW zakwestionowano 4 kasety magnetofonowe z tekstami wygłoszonych przez ks. J[erzego] **Popiełuszko** kazań.

W oparciu o posiadane materiały w dniu 22 IX 1983 r. Prokuratura Wojewódzka w Warszawie wszczęła w tej sprawie śledztwo z art. 194 kk (nadużywanie wolności sumienia i wyznania w celu szkodenia interesom politycznym PRL – zagrożenie od 1 [roku] do 10 lat pozbawienia wolności).

W toku dotychczasowego śledztwa zgromadzono m.in. teksty dwóch pisemnych wystąpień skierowanych przez Urząd ds. Wyznań i Wydział ds. Wyznań Urzędu m.st. Warszawy – do Warszawskiej Kurii Metropolitalnej. Wystąpienia te wskazują na antypaństwowy i pozareligijny charakter kazań wygłaszanych przez ks. J[erzego] **Popiełuszko**. Zawarte w nich jest żądanie położenia kresu opisanej działalności ks. J[erzego] **Popiełuszko**.

W dniu 2 XI 1983 r. Zakład Kryminalistyki KG MO przeprowadził badania zapisów magnetofonowych 17 kazań wygłoszonych przez ks. J[erzego] **Popiełuszko**. W opracowanej ekspertyzie stwierdzono autentyczność nagrań, zidentyfikowano jego głos oraz odtworzono i spisano treść tych kazań.

Analiza tekstów kazań i wystroju – dekoracji kościoła, wskazuje jednoznacznie na ich antypaństwowy i jętrzący charakter. Mówienie przez ks. J[erzego] **Popiełuszko** m.in. o tym, że:

^{a-a} Wpisano odręcznie.

– „amnestia jest jednostronnym korzystnym wybiegiem władz, a ostatnie przepisy prawne cofają zakres swobód obywatelskich daleko poza 1980 r.”,

– „...aktem bezprawia z dnia 8 X 1982 r. zawieszono dotąd organizacje związkowe zostały zniesione, a ustawy często są skierowane nie dla dobra człowieka, ale przeciwko człowiekowi i dla jego dręczenia; naród obwarowany tyłoma nowymi przepisami musi odnieść wrażenie, jakby zdjęte częściowo kajdany z rąk zacieśniały się coraz bardziej, coraz mocniej”,

– „...górnicy są oszukiwani, bowiem za taką samą pracę w niedzielę, jak i w piątek, otrzymują potrójne wynagrodzenie – zapytuję się tylko, kiedy – tj. w sobotę czy w niedzielę są oszukiwani”,

– „...ateizm i laicyzacja są narzucane przemocą, a dzieci i młodzież są obdzierane z kultury narodowej, wyrzucanie krzyży ze szkół, wychowywanie dzieci w duchu laickim, a tym samym odsuwanie ich od polskości, jest po prostu wynaradawianiem”.

Jednocześnie wskazuje na wykorzystywanie funkcji religijnych do sprzecznych z prawem działań szkodzących interesom politycznym PRL.

W aktualnym stanie sprawy istnieją dostateczne podstawy prawne i dowody, uzasadniające przedstawienie ks. J[erzemu] **Popieluszko** zarzutu o przestępstwo określone w art. 194 kk.

Wydział Śledczy SUSW uzgodnił z Prokuraturą Wojewódzką w Warszawie, że w okresie od 30 listopada do 2 grudnia br. przedstawiony zostanie wymienionemu zarzut w Prokuraturze Wojewódzkiej w Warszawie. Czynność ta poprzedzona miała być przeszukaniem mieszkania zajmowanego przez ks. J[erzego] **Popieluszko**.

W związku z planowanymi przez wymienionego uroczystościami na terenie kościoła pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie związanymi z tzw. Barbórką w dniu 4 grudnia br., przesłuchanie go w charakterze podejrzanego stanowić ma również swego rodzaju ostrzeżenie. W wypadku niepodporządkowania się przez ks. J[erzego] **Popieluszko** poleceniom prokuratora rozważona zostanie decyzja o ewentualnym jego tymczasowym aresztowaniu.

W dniu 2 grudnia br. ks. J[erzy] **Popieluszko** nie wpuścił do mieszkania pracownika Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie, który miał mu doręczyć wezwanie do stawienia się w prokuraturze (taki sposób wezwania uzgodniony został wcześniej pomiędzy kierownikami Prokuratury Wojewódzkiej i Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych). W tej sytuacji odstąpiono od przedstawienia zarzutu i przesłuchania wymienionego w dniu 2 grudnia 1983 r.

Śledztwo w tej sprawie objęte zostało nadzorem szczególnym Biura Śledczego MSW.

Opracowano w Biurze Śledczym MSW

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 33–35, mps.

1983 grudzień, Warszawa – List prokuratora Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Zygmunta Papierza do prymasa Polski kard. Józefa Glempa

II Ds. 137/83

^aWarszawa, dnia [...] ^b grudnia 1983 r.

Ksiądz Prymas
Ordynariusz Archidiecezji Warszawskiej
Kardynał Józef Glemp
Warszawa
ul. Miodowa 17

Prokuratura Wojewódzka w Warszawie wszczęła postępowanie przygotowawcze w sprawie nadużywania wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL przez księdza rezydenta Jerzego Popiełuszkę. W toku tego postępowania zebrano niebudzące wątpliwości dowody, że ks. J[erzy] Popiełuszko w wygłaszanych kazaniach w kościele pod wezwaniem św. Stanisława Kostki i innych na terenie kraju niezależnie od treści religijnych, które kazania te zawierały, zniesławiał władze państwowe, co stanowiło nadużywanie miejsca kultu religijnego i funkcji kapłana. Postępowanie takie zmierzało jednocześnie do kształtowania u osób wierzących postaw wrogich organom władzy państwowej, a także podrywania jej wiarygodności i autorytetu.

W związku z powyższym w dniu 2 grudnia br. zarządzono wezwanie ks. Jerzego Popiełuszki do niezwłocznego stawienia się w prokuraturze w celu przedstawienia zarzutu o popełnienie przestępstwa z art. 194 kk i przesłuchania w charakterze podejrzanego.

Podjęte przez pracownika prokuratury czynności zmierzające do doręczenia wezwania zostały przez ks. J[erzego] Popiełuszkę udaremnione w sposób naruszający prawo. Nieskuteczne okazały się również próby doręczenia tegoż wezwania zgodnie z przepisami kodeksu postępowania karnego za pośrednictwem proboszcza tejże parafii ks. T[eofila] Boguckiego, który odmówił przyjęcia wezwania, a także jakichkolwiek działań zmierzających do spowodowania stawienia się przez ks. J[erzego] Popiełuszkę w prokuraturze, a zatem respektowania przez wymienionego obowiązującego prawa.

Dodać należy, że ks. T[eofil] Bogucki, powołując się, iż władzą zwierzchnią ks. J[erzego] Popiełuszki jest kuria biskupia, uznał się niekompetentnym do podjęcia jakichkolwiek czynności.

W tej sytuacji wezwanie przedstawiono księdzu kanclerzowi kurii w celu spowodowania doręczenia adresatowi. Wezwanie nie zostało przyjęte, a z adnotacji ks. biskupa W[ładysława] Miziołka załączonej do wezwania wynika, że sprawa nie może być załatwiona wobec nieobecności księdza prymasa.

Stanowisko to musi wywołać zdziwienie tym bardziej, że osoby, na interwencję których liczono, nie mogą wiedzieć, że prokuratura w sytuacji tak rażącego lekceważenia

^a Po lewej stronie pieczęć o treści: Prokurator Wojewódzki w Warszawie.

^b Nie podano daty dziennej.

prawa przez ks. J[erzego] Popiełuszkę miała pełne uzasadnienie do zastosowania wobec niego środków przymusu. Jeśli po te środki nie sięgnięto, to li tylko ze względu na chęć nienarażania autorytetu przedstawicieli Kościoła. Nie oznacza to jednak, że jeśli stanie się to konieczne prokuratura nie zawaha się przed zastosowaniem takich środków, bowiem prawo musi być respektowane.

W tym stanie rzeczy przekazuję powyższe do wiadomości księdzu prymasowi jako ordynariuszowi archidiecezji warszawskiej i chcąc uniknąć stosowania prawem przewidzianych środków przymusu, załączam ponownie wezwanie dla ks. J[erzego] Popiełuszki oraz proszę o spowodowanie doręczenia adresatowi, a także zapewnienie jego stawienia w miejscu i czasie oznaczonym w wezwaniu.

Z[ygmunt] Papierz

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 83–84, mps.

1983 grudzień 3, Warszawa – Referat dyrektora Biura Organizacyjno-Prawnego MSW mjr. Jerzego Karpacza wygłoszony na konferencji zorganizowanej przez Akademię Spraw Wewnętrznych i Departament IV MSW

mjr mgr Jerzy **Karpacz**¹

Dyrektor Biura Organizacyjno-Prawnego MSW

Przestępczość kleru z pobudek politycznych w okresie kontrrewolucyjnego zagrożenia kraju i stanu wojennego w Polsce w latach 1980–1983

Od sierpnia 1980 r., zwłaszcza od 13 grudnia 1981 r., a więcej od czasu istotnej radykalizacji nastrojów społecznych w Polsce, antysocjalistyczna doktryna polityczno-społeczna Kościoła uzewnętrzniła się w określonych postawach i działalności pewnej części kleru, głównie rzymskokatolickiego. Stwierdzenie to potwierdzają dane pochodzące z rozpoznania pionu śledczego SB, a więc udokumentowane fakty (być może nie w pełni) zdecydowanie i konsekwentnie wrogich, antysocjalistycznych postaw określonej grupy kleru rzymskokatolickiego. Są to ludzie w swojej wrogości, a czasem nawet zdeterminowaniu, bardzo aktywni i niezwykle „głośni”; ich antysocjalistyczne wyczyny są natychmiast rozpowszechniane przez zachodnie, wrogie ośrodki dywersyjno-propagandowe. Pion śledczy Służby Bezpieczeństwa dysponuje dokumentami będącymi dowodem tej działalności.

Do czasu wprowadzenia stanu wojennego aktywność kleru przejawiała się najczęściej w ekspozowaniu swojej obecności i symboliki religijnej w działalności NSZZ „Solidarność”, natomiast po 13 grudnia 1981 r. niejednokrotnie przeradzała się w działania godzące w porządek prawny państwa.

Przed wprowadzeniem stanu wojennego dokumentowano działalność księży rzymskokatolickich w ramach niektórych antypaństwowych ugrupowań (np. KSS KOR – ks. Jan Zieja²) i w organizacyjnych strukturach NSZZ „Solidarność” (np. ks. Henryk Jankowski),

¹ **Karpacz Jerzy** (ur. 1946), ppor./plk. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji UJ (1975), dr nauk prawnych; od maja 1968 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO Kielce. Słuchacz Szkoły Oficerskiej Służby Bezpieczeństwa CW MSW w Legionowie (1969–1970); od lipca 1970 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Kielcach; od maja 1974 r. inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od września 1977 r. starszy inspektor Wydziału II Biura Śledczego MSW; od marca 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału II Biura Śledczego MSW; od marca 1983 r. naczelnik Wydziału II Biura Śledczego MSW; od listopada 1983 r. zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW; od stycznia 1984 r. dyrektor Biura Organizacyjno-Prawnego MSW; od sierpnia 1985 r. dyrektor Biura Śledczego MSW; od grudnia 1988 r. p.o. szef WUSW w Wałbrzychu; od lipca 1989 r. zastępca szefa Służby Bezpieczeństwa MSW; od listopada 1989 r. szef Służby Bezpieczeństwa; od maja 1990 r. przeniesiony do dyspozycji ministra SW. Zwolniony ze służby w lipcu 1990 r. Poseł na sejm z listy PZPR (1989–1990) (AIPN, 0242/2904, t. 1–3, Akta osobowe funkcjonariusza).

² **Zieja Jan** (1897–1991). Duchowny katolicki, działacz społeczny. Święcenia kapłańskie (1919), studiował teologię i judaistykę na UW. Kapelan w wojnie polsko-bolszewickiej i II wojnie światowej, wykładowca WSD w Pińsku, duszpasterz ZMW „Wici”, kapelan zakładu dla ociemniałych w Laskach (1940–1941), naczelnny kapelan Szarych Szeregów (od 1942 r.), BCh, brał udział w akcji ratowania Żydów, współpracownik FOP,

natomiast po 13 grudnia 1981 r. ujawniono i procesowo udokumentowano wypadki angażowania się przedstawicieli tego środowiska w działalność tzw. struktur podziemnych, głównie posolidarnościowych, lub na rzecz tychże struktur. Notujemy również indywidualne wypadki jawnej wręcz działalności antypaństwowej (np. ks. Franciszek Blachnicki).

Podstawowymi, zjawiskowymi formami owych działań były bądź są przede wszystkim:

- inicjowanie i organizowanie nabożeństw w określonej intencji, np. za byłych internowanych, tzw. więzionych za przekonania, za Ojczyznę;
- organizowanie zbiórki pieniędzy przeznaczonych na działalność antypaństwową bądź na wspomaganie tej działalności;
- wygłaszane kazania lub inne wystąpienia publiczne o akcentach politycznych, głównie antypaństwowych i antyrządowych;
- inspirowane demonstracje i inne wystąpienia zakłócające porządek publiczny, najczęściej bezpośrednio po zakończeniu nabożeństw kościelnych;
- organizowane w kościołach i innych miejscach kultu spotkania, prelekcje, odczyty, recytacje, koncerty z udziałem osób znanych z wrogiej, antypaństwowej działalności;
- organizowane na terenie kościołów tzw. kąciki „Solidarności” oraz eksponowana symbolika byłego NSZZ „Solidarność” zarówno na terenie kościołów, jak też w ich bezpośrednim sąsiedztwie (np. rozmaite symbole układane z kwiatów);
- inspirowane akcje wieszania krzyży i innych emblematów religijnych w świeckich obiektach publicznych (np. szkołach, urzędach).

Obowiązujący aktualnie w naszym kraju stan prawny skutecznie zabezpiecza interesy socjalistycznego państwa przed tego rodzaju zagrożeniami ze strony kleru. W wyniku doświadczeń wyniesionych z okresu stanu wojennego został znowelizowany kodeks karny, w którym – ustawą z 18 grudnia 1982 r. o szczególnej regulacji prawnej w okresie zawieszenia stanu wojennego – wprowadzono do art. 282 przepis „a” o następującym brzmieniu: „Kto podejmuje działania w celu wywołania niepokoju publicznego lub rozruchów, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”. Przepis ten ma w pełni zastosowanie m.in. do takich poczynań kleru, które mają postać inspiracji lub polegają na: organizowaniu zgromadzeń przed kościołami po zakończeniu nabożeństw (najczęściej były one zarzewiem demonstracji ulicznych lub innych wystąpień zakłócających porządek publiczny), zbiorowych śpiewów pieśni religijnych przy symbolach kwiatnych usytuowanych na zewnątrz świątyń, organizowaniu tzw. kącików „Solidarności” w kościołach przy inspirowaniu bądź nawoływaniu do wspomnianych już akcji wieszania krzyży i innych emblematów religijnych w świeckich obiektach publicznych.

W wypadkach wygłaszania kazań o wrogich akcentach politycznych bądź wykorzystywania kościołów do organizowania spotkań z osobami znanymi z działalności opozycyjnej stosuje się najczęściej przepis art. 194 kk, który brzmi: „Kto przy wykonywaniu obrzędów lub innych funkcji religijnych nadużywa wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10”. Cytowana norma prawna jednoznacznie sankcjonuje zasadę rozdziału Kościoła od państwa.

kapelan pułku „Basztą” w Powstaniu Warszawskim, współpracownik „Tygodnika Powszechnego”, duszpasterz KIK w Warszawie, członek założyciel KSS KOR (1976), przewodniczący Rady Funduszu Samoobrony Społecznej, członek ROPCiO.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż w odniesieniu do przestępczości popełnianej przez kler z pobudek politycznych ów formalnoprawny aspekt działalności państwa jest tylko jednym z elementów polityki realizowanej przez władze w tym zakresie. Jest to sfera wyjątkowo złożona i delikatna, wymagająca uwzględnienia społeczno-politycznych następstw działań represyjnych. Stąd też dane statystyczne dotyczące ścigania karnego osób duchownych nie oddają w pełni większości zagrożenia tego rodzaju przestępczością.

W aspekcie spraw karnych, prowadzonych przez wydziały śledcze Służby Bezpieczeństwa, przestępczość, której dopuścili się księża (w zdecydowanej większości Kościoła rzymskokatolickiego), w ujęciu statystycznym przedstawia się następująco:

Rok 1980 – wszczęto 15 postępowań karnych, w toku których 12 duchownym przedstawiono zarzuty, a 2 tymczasowo aresztowano. Tylko jedno z tych postanowień dotyczyło przestępstwa popełnionego z pobudek politycznych, 2 śledztwa były związane z nielegalnym budownictwem sakralnym, 7 dotyczyło spraw o wypadki drogowe, zaś 5 – przestępstw pospolitych.

Rok 1981 – wszczęto 3 postępowania karne przeciwko 3 księżom; trzem przedstawiono zarzuty, zaś jednego tymczasowo aresztowano. Jedno z tych postępowań dotyczyło przestępstwa z pobudek politycznych.

Począwszy od 1981 r. postępowania karne dotyczące wypadków drogowych spowodowanych przez księży przejęły w większości organy Milicji Obywatelskiej. Od tego też czasu nie wszczynano postępowań karnych w sprawach o nielegalne budownictwo sakralne, co najprawdopodobniej jest następstwem liberalizacji przepisów w zakresie udzielania zezwoleń na to budownictwo oraz bardziej tolerancyjnego stanowiska organów administracyjnych wobec wykroczeń w tej dziedzinie.

Rok 1982 – wszczęto 12 postępowań karnych, w których wyniku przedstawiono zarzuty 13 księżom (7 z nich tymczasowo aresztowano); 9 postępowań dotyczyło czynów popełnionych z pobudek politycznych. Objęto nimi 10 duchownych.

Rok 1983 – wszczęto 18 postępowań przygotowawczych, przedstawiając zarzuty procesowe 12 duchownym (tymczasowego aresztowania nie stosowano) i 6 postępowań dotyczyło przestępstw z pobudek politycznych (objęto nimi 5 księży). Obecnie (według stanu z 1 grudnia 1983 r.) jest prowadzonych 11 postępowań karnych w sprawach o przestępstwa popełnione przez duchownych, w tym 4 dotyczą przestępstw z pobudek politycznych (objęto nimi 3 księży). Niektóre ze śledztw prowadzonych w 1983 r. zostały umorzone na mocy ustawy amnestyjnej z 21 lipca 1983 r.

Z aktualnie prowadzonych postępowań w sprawie o przestępstwa popełnione z pobudek politycznych na szczególną uwagę zasługują postępowania przeciwko:

– ks. Henrykowi Jankowskiemu, proboszczowi parafii pod wezwaniem św. Brygidy w Gdańsku, doradcy Lecha Wałęsy, który w latach 1982–1983, nadużywając swobód religijnych, zorganizował w kościele parafialnym z odpowiednim wystrojem tzw. kącik „Solidarności” oraz wygłaszał kazania rozpowszechniające fałszywe wiadomości o sytuacji społeczno-politycznej w kraju, czym mógł wyrządzić poważną szkodę interesom politycznym PRL;

– ks. Jerzemu Popiełuszce, wikariuszowi parafii po wezwaniu św. Stanisława Kostki w Warszawie, który nadużywając swobód religijnych, wielokrotnie wygłaszał kazania o treści politycznej, wrogiej ustrojowi PRL, a także wypowiadał się w nich negatywnie

i w sposób poniżający o osobach sprawujących kierownicze funkcje w państwie, czym działał na szkodę interesów PRL.

W obu tych sprawach przyjęto kwalifikację prawną z art. 194 kk.

Zarówno Biuro Śledcze MSW, jak i wydziały śledcze SB wojewódzkich urzędów spraw wewnętrznych dokonały i dokonują oceny prawnej stosunkowo dużej liczby ujawnianych (w wyniku podejmowanych przez pion IV działań o charakterze rozpoznawczo-wykrywczym) wypadków naruszeń porządku prawnego przez kler. Najczęściej są to kazania o wrogiej treści wygłaszane przez określoną grupę księży. W związku z tym nasuwają się następujące uwagi:

1. W zdecydowanej większości tych wypowiedzi są zawarte opinie, poglądy, oceny czy stwierdzenia, które bądź w ogóle, bądź trudno poddają się ocenie i kwalifikacji prawnokarnej; występują tu ponadto istotne trudności dowodowe.

2. Ściganiu karnemu mogą podlegać tylko takie wypowiedzi, które zawierają:

a) wiadomości **falszywe**, mogące wyrządzić **poważną** szkodę interesom PRL (a więc nie każda informacja nieprawdziwa będzie spełniać ten formalny wymóg);

b) słowa łączące, wyszydające lub poniżające naród polski, Polskę, jej ustrój lub naczelne organy;

c) pochwałę faszyzmu lub jakiegokolwiek jego odmiany;

d) nawoływanie do waśni na tle różnic narodowościowych, rasowych lub wyznaniowych;

e) stwierdzenia mogące wywołać niepokój publiczny lub rozruchy;

f) elementy inspirujące działania sprzeczne z prawem (np. nawoływanie do wieszania krzyży w salach szkolnych, demonstracji).

3. Nawet w wypadku stwierdzenia wypowiedzi naruszających obowiązujące normy prawa karnego dysponować bezspornym materiałem dowodowym (taśmą magnetofonową w stanie nadającym się do przeprowadzenia stosownych badań kryminalistycznych, czyli ekspertyzy fonoskopijnej, świadkami itp.).

4. W wypadkach, w których wszystkie powyższe wymagania są spełnione, decyzja o ewentualnym wszczęciu postępowania karnego jest uzależniona od jeszcze wielu innych okoliczności i czynników pozaprocesowych, najczęściej niezależnych od organów ścigania.

Oto kilka przykładów z tego okresu:

– 27 listopada 1983 r. sufragan sandomierski, bp Stanisław Sygnet³, wygłaszając kazanie podczas uroczystości poświęcenia kaplicy w województwie kieleckim, nawoływał m.in. – w obecności ok. 2 tys. osób – do zawieszania krzyży „wszędzie tam, gdzie uczy się, pracuje i przebywa człowiek” (z formalnoprawnego punktu widzenia wypowiedź ta wyczerpuje znamiona przestępstwa z art. 282 „a” § 1 kk);

– 16 listopada 1983 r. w kościele parafialnym pod wezwaniem św. M[aksymiliana] Kolbego w Mistrzejowicach (w Nowej Hucie) przebywał Stefan Bratkowski⁴, który

³ **Sygnet Stanisław** (1924–1985). Duchowny katolicki, bp. Świecenia kapłańskie (1952), profesor i rektor seminarium duchownego w Sandomierzu (1973), kanonik kapituły katedralnej, biskup tytularny Sufasar i sufragan sandomierski (1976).

⁴ **Bratkowski Stefan** (ur. 1934). Dziennikarz, publicysta. Absolwent Wydziału Prawa UJ (1955). Współzałożyciel Klubu Płonącego Pomidora (1954), asystent na Wydziale Prawa UJ (1954–1956), twórca Uniwersyteckiego Klubu Dyskusyjnego na UJ (1955), członek redakcji „Po Prostu” (1956–1957), tygodnika „Świat” (1958–1959), „Dookoła Świata” (1959–1963), sekretarz redakcji „Kulisów” (1969–1970), kierownik

wygłaszał prelekcję na temat encykliki Jana Pawła II⁵ „Laborem exercens”. W spotkaniu uczestniczył ks. Kazimierz Jancarz⁶ z miejscowej parafii. W pewnym momencie ks. K[azimierz] Jancarz szepnął coś S[tefanowi] Bratkowskiemu, a wówczas ten ostatni oświadczył zebrany w liczbie ok. 2 tys. osób: „dowiedziałem się od księdza K[azimierza] Jancarza, że zmarł Andropow”. Postępowaniem tym zarówno ks. K[azimierz] Jancarz, jak i S[tefan] Bratkowski wyczerpali znamiona przestępstw z art. 271 § 1 kk, ogłosili bowiem publicznie fałszywą wiadomość, która mogła wyrządzić poważną szkodę interesom PRL (zagrożenie do 3 lat pozbawienia wolności);

– 27 listopada 1983 r. w kościele pod wezwaniem św. Józefa w Ursusie podczas nabożeństwa w intencji więźniów politycznych i osób ukrywających się (m.in. Z[bigniewa] Bujaka⁷ i [Zbigniewa] P[iotra] Janasa⁸) miejscowy ksiądz, Mieczysław Nowak⁹, nawią-

działu społecznego „Argumentów” (1963–1964), publicysta Agencji Robotniczej (1965–1966) i Interpress (1966–1967), redaktor naczelny „Życia i Nowoczesności” (dodatku „Życia Warszawy”), kierownik Pracowni Prognoz Ośrodka Badania Rozwoju Informatyki (1971–1974), współorganizator Konwersatorium „Doświadczenie i Przyszłość” (1978), członek SDP (1957, prezes 1980–1982, 1989–1990), prezes honorowy (od 1991), organizator Wolnej Wszechnicy Robotniczej przy kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie (1983–1984), twórca niezależnej „Gazety Dźwiękowej” (1983–1988), członek Komitetu Obywatelskiego (1988–1990), prezes Spółki Wydawniczej „Czytelnik”, członek ZMP (1949–1956), PZPR (1954–1981). Inwigilowany w latach 1966–1975 przez Wydział VI Departamentu III MSW w ramach SOS krypt. „Procesor”, nr rej. 39746. Inwigilowany w latach 1981–1989 w ramach SOS krypt. „Smaragd”, nr rej. 65410, przez Wydział XIV Departamentu II MSW, a następnie Wydział VII Departamentu III MSW (AIPN, 01228/2356; AIPN, 01208/1834).

⁵ **Jan Paweł II (Karol Wojtyła)** (1920–2005). Duchowny katolicki, filozof, papież. Święcenia kapłańskie (1946). Absolwent Papieskiego Uniwersytetu Dominikańskiego w Rzymie (1948), doktor (1948). Wikariusz w Niegowici, wikariusz w parafii św. Floriana w Krakowie, duszpasterz akademicki, wykładowca WSD w Krakowie i KUL, biskup sufragan krakowski (1958), wikariusz generalny i kapitulny archidiecezji krakowskiej, arcybiskup metropolita krakowski (1964), uczestnik Soboru Watykańskiego II, kardynał (1967), wiceprzewodniczący Konferencji Episkopatu Polski (1969), papież (1978).

⁶ **Jancarz Kazimierz** (1947–1993). Duchowny katolicki. Święcenia (1972). Wikariusz w parafiach w Pisarzowicach, Andrychowcie, Oświęcimiu i Niepołomicach, św. Maksymiliana Kolbego w Krakowie Mistrzejowicach (1978), założyciel Konfraterni Akademickiej (1978), po wprowadzeniu stanu wojennego duszpasterz robotników, założyciel Duszpasterstwa Ludzi Pracy w Mistrzejowicach (1982), inicjator odprawiania mszy w intencji Ojczyzny dla mieszkańców Nowej Huty i Krakowa, współtwórca Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego im. Kardynała Wyszyńskiego (1984), po pacyfikacji strajku w Hucie im. Lenina (4/5 V 1988 r.) twórca Wikariatu Solidarności z Potrzebującymi, proboszcz parafii w Luborzycy (1989).

⁷ **Bujak Zbigniew** (ur. 1954). Absolwent Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW (1998). Pracownik zakładu „Pofa” w Grodzisku (1972–1973), Zakładów Mechanicznych „Ursus” (1973–1981), współpracownik KSS KOR (od 1978), kolporter wydawnictw niezależnych, członek NSZZ „Solidarność” (od 1980), przewodniczący Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego Mazowsze (IX 1980 r.), członek Tymczasowego Prezydium Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ „Solidarność” (II 1981 r.), członek Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania (II 1981 r.), członek Prezydium Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”, przewodniczący Regionalnej Komisji Wykonawczej Mazowsze (od 1982), członek Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność” (IV 1982 r.), współtwórca Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze (V 1982 r.), aresztowany w maju 1986 r., zwolniony na mocy amnestii we IX 1986 r., wielokrotnie zatrzymywany, członek Tymczasowej Rady NSZZ „Solidarność” (IX 1986 r.), członek Krajowej Komisji Wykonawczej (X 1987 r.), członek Komitetu Obywatelskiego (1988–1990), uczestnik obrad okrągłego stołu, członek Ruchu Obywatelskiego Akcja Demokratyczna (1990), Ruchu Demokratyczno-Społecznego (1991), poseł na Sejm I i II kadencji (1991–1997), współzałożyciel spółki Agora, prezes Fundacji im. Stefana Batorego (1990–1991), członek UP, UW (od 1998), szef Głównego Zarządu Ceł (1999–2001).

⁸ **Janas Zbigniew Piotr** (ur. 1953). Maszynista kolejowy w Elektrowozowni Warszawa Ochota (1974–1978), elektryk w Zakładach Przemysłu Ciągnikowego „Ursus” (1978–1981), współpracownik KSS KOR

zując do wydarzeń politycznych w kraju, stwierdził wobec ok. 1,5 tys. osób, że „wszyscy, którzy przemocą i zakłamaniem chcą zniewolić naród, poniosą zasłużoną karę”. Poinformował również zebranych, iż po wizycie papieża w kraju w bieżącym roku jeden z funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej porzucił służbę w resorcie spraw wewnętrznych i jako „nawrócony” złożył na Jasnej Górze swoją pałkę służbową jako wotum. W wypowiedzi tej można – poza elementami humorystycznymi – niewątpliwie doszukać się elementów przestępstwa co najmniej z art. 282 „a” § 1 kk.

Tego rodzaju wystąpień kleru jest znacznie więcej, a więc trudno byłoby w każdym takim wypadku formułować zarzuty procesowe przeciwko sprawcom. Sytuacja wymaga wszakże podejmowania określonych działań, zwłaszcza na płaszczyźnie politycznej. Wiemy bowiem, jakie emocje i napięcia społeczne towarzyszą każdej tego rodzaju sprawie wszczynanej przez organa ścigania. Przykładowo: wizytom księdza Henryka Jankowskiego w prokuraturze w Gdańsku towarzyszy niemal tłum wiernych, a czynności procesowe są wykorzystywane w kraju (chodzi o tzw. podziemie polityczne) i za granicą do jątrzenia i pogłębiania niepokojów społecznych. Podobnie było w przypadku księdza Jerzego Popiełuszki, w którego obronie stanął tłum wiernych i trzeba było odstąpić od zaplanowanych czynności. Dopiero po odpowiednim przygotowaniu zarzutów ks. J[erzy] Popiełuszko został wezwany do Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie, a w mieszkaniu jego zostały przeprowadzone przeszukania.

(1978–1980), członek NSZZ „Solidarność” (od 1980), KK NSZZ „Solidarność” (od 1981), w czasie stanu wojennego ukrywał się, działacz podziemnej Solidarności Polsko-Czechosłowackiej (1985–1989), założyciel Solidarności Polsko-Węgierskiej (1989), poseł na sejm X, I, II i III (1989–2001), członek UD, UW, PD.

⁹ **Nowak Mieczysław** (ur. 1942). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1974). Wikariusz w parafiach w Waliszewie (1974–1975), Bedlnie (1975), Goszczynie (1976), Sulejówku (1976), Podkowie Leśnej (1976–1978), św. Józefa Robotnika w Ursusie, członek Rady Duszpasterskiej Kurii Metropolitalnej Warszawskiej (od 1981). Wg zapisów ewidencyjnych SB zgodnie z zapisem z dziennika rejestracyjnego SUSW z dnia 15 V 1978 r., zarejestrowano TW o pseudonimie „Paweł”, nr rej. 23590; zdjęty z ewidencji 16 I 1984 r. Zgodnie z zapisem z dziennika archiwalnego SUSW z dnia 15 II 1984 r. o numerze 16287/I, materiały o nr rej. 23590 zostały zarchiwizowane pod nazwiskiem Nowak Mieczysław, w rubryce „pseudonim” wpisano „Paweł”; 1 tom teczki personalnej i 1 tom teczki pracy został złożony do Wydziału „C” SUSW. Zgodnie z kartą EO-4/77 z kartoteki odtworzeniowej b. Biura „C” MSW dotyczącej osoby: Nowak Mieczysław, s. Stanisława, ur. 6 VI 1942 r., został zarejestrowany 15 V 1978 r. przez Wydział IV KS MO w Warszawie jako TW ps. „Paweł”, nr rej. 23590. Miał zostać pozyskany do współpracy 11 V 1978 r. W rubryce „podstawa pozyskania” wpisano: „dobrowolność”. Zdjęty z ewidencji 15 II 1984 r.; materiały zarchiwizowano w Wydziale „C” SUSW w inwentarzu akt agenturalnych pod numerem 16287/I. Zachowała sięteczka pracy orazteczka personalna TW ps. „Paweł”, dotycząca Nowaka Mieczysława, s. Stanisława, ur. 6 VI 1942 r. Wg zachowanych dokumentów miał zostać pozyskany do współpracy 11 V 1978 r. przez Wydział IV KS MO w Warszawie jako TW ps. „Paweł”, nr rej. 23590; nie pobrano zobowiązania do współpracy. Zgodnie z charakterystyką i kierunkowym planem wykorzystania TW ps. „Paweł”, sporządzonymi 20 VI 1978 r. przez Wydział IV KS MO w Warszawie został pozyskany „na zasadzie dobrowolności oraz patriotyzmu”. Zgodnie z charakterystyką TW ps. „Paweł”, sporządzoną 30 I 1984 r. przez funkcjonariusza Grupy IV SB RUSW w Pruszkowie „w okresie współpracy TW przekazywał istotne i obiektywne informacje dot[yczące] par[afii] Podkowa L[eśna], Ursusa oraz księży zatrudnionych na tych parafiach, jak również szereg informacji istotnych dla naszej służby”. Wg zachowanych raportów funkcjonariuszy, za współpracę miał otrzymywać prezenty (zachowały się raporty z lat 1979–1983). Zdjęty z ewidencji 15 II 1984 r. z uwagi na odmowę dalszej współpracy. Zgodnie z kartą EO-4/77 z kartoteki odtworzeniowej b. Biura „C” MSW, dotyczącej osoby: Nowak Mieczysław, s. Stanisława, ur. 6 VI 1942 r., był inwigilowany przez Wydział IV SUSW w ramach SOR krypt. „Bernardyn”, nr rej. 39857 (1984–1989).

Wnioski:

1. Na podstawie działań rozpoznawczo-wykrywczych i procesowych podejmowanych przez pion śledczy Służby Bezpieczeństwa we współdziałaniu z pionem IV resortu spraw wewnętrznych należy stwierdzić, że obecnie nastąpiła pewna aktywizacja kleru; dotyczy ona ściśle określonej grupy księży.

2. Aktualnie działalność ta jest istotnym elementem destabilizującym sytuację polityczno-społeczną w kraju.

3. Wszelkie działania o charakterze represyjnym podejmowane przez organy ścigania wobec kleru w związku z popełnionymi przez nich przestępstwami z pobudek politycznych napotykać najczęściej różne trudności, wynikające z emocjonalnego – chociaż nie tylko – stosunku do tych spraw części społeczeństwa, nierzadko inspirowanej przez samych księży.

4. Materiały stanowiące podstawę wszczęcia postępowania przygotowawczego w tego rodzaju sprawach, a zwłaszcza mające uzasadniać przedstawienie zarzutów osobom duchownym, muszą zawierać absolutnie jednoznaczną ocenę formalnoprawną z punktu widzenia wyczerpania stosownej normy prawa karnego materialnego przez zgromadzenie w danej sprawie bezspornego materiału dowodowego.

Zaprezentowane rozważania prowadzą do generalnej konkluzji, iż ściganie przestępstw popełnionych przez kler z pobudek politycznych jest niewątpliwie jednym z najbardziej odpowiedzialnych i złożonych zadań resortu spraw wewnętrznych.

Źródło: AIPN, 0397/466, t. 1, k. 274–283, mps.

1983 grudzień 5, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Czesława Sulejki przez zastępcę naczelnika Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych kpt. Józefa Flakiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 5 XII 1983 r. o godz. 10.00 kpt. Józef Flakiewicz z[e] Stoł[ecznego] Urz[ędu] S[praw] W[ewnętrzn]ych w W[arsza]wie, działając na mocy art. 263 § 1, 267 kpk z art. 129 § 1 kpk.

[...] ^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Czesław Sulejko¹.

[...] ^b

W związku z uzyskanymi a potwierdzonymi informacjami, że ksiądz parafii świętego Stanisława Kostki w Warszawie – Jerzy Popiełuszko podczas odprawianych mszy wygłasza antypaństwowe przemówienia, w wyniku przysługujących mi uprawnień służbowych, poleciłem podległym mi funkcjonariuszom nagrywanie na taśmy magnetofonowe kazań wygłaszanych przez tegoż J[erzego] Popiełuszko.

Funkcjonariusze za każdym razem po wykonaniu mojego polecenia oddawali mi taśmy magnetofonowe, mówiąc, że są to oryginalne nagrania kazań mówionych przez J[erzego] Popiełuszko. Taśmy te w tym stanie były przechowywane dla ewentualnych celów dowodowych.

Ponadto teksty tych kazań zgłaszane były władzom miasta, a ponieważ uznano, że ich treść narusza obowiązujące prawo, to przekazano je celem wszczęcia śledztwa^c.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 80–80v, formularz, rkps.

^a *Opuszczono formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odrębnym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono dane personalne świadka.*

^c *Poniżej odręcznie wpisano datę: 05 XII 1983 r., godz. 10.30 oraz podpisy świadka i przesłuchującego.*

¹ **Sulejko Czesław** (1931–1984), ppłk/płk. Słuchacz Oficerskiej Szkoły KBW w Legnicy (1951–1952); zastępca dowódcy kompanii ds. politycznych 9. pułku KBW w Bydgoszczy (1952–1953); od listopada 1953 r. referent Sekcji 2 Wydziału XI UBP dla m.st. Warszawy; od lipca 1955 r. referent Sekcji 2 Wydziału VI UdsBP m.st. Warszawy; od 1955 r. słuchacz Rocznej Szkoły Podwyższania Kwalifikacji Referentów i Oficerów Śledczych KdsBP w Legionowie; od września 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 2 Wydziału VI UdsBP m.st. Warszawy; od stycznia 1957 r. oficer operacyjny Wydziału II K MO m.st. Warszawy; od lipca 1959 r. kierownik Grupy 6 Wydziału II K MO m.st. Warszawy; od marca 1965 r. zastępca naczelnika; od stycznia 1966 r. naczelnik Wydziału Paszportów K MO m.st. Warszawy; od maja 1967 r. naczelnik Wydziału Paszportów i Dowodów Osobistych KS MO; od stycznia 1970 r. naczelnik Wydziału III KS MO; absolwent WPiA UW (1971); od września 1972 r. naczelnik Wydziału Paszportów i Dowodów Osobistych Służby Bezpieczeństwa KS MO; od lutego 1980 r. p.o. naczelnik Wydziału IV KS MO Warszawa, od kwietnia 1980 r. naczelnik Wydziału IV KS MO Warszawa (AIPN, 0967/257, Akta osobowe funkcjonariusza).

1983 grudzień 5, Warszawa – Notatka informacyjna wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Anny Jackowskiej dotycząca ks. Jerzego Popiełuszki

II Ds. 137/83

^aWarszawa, dnia ^{b5}5 grudnia 1983 r.

Notatka informacyjna

w sprawie nadużywania wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL
przez Jerzego Popiełuskę

W nawiązaniu do notatki z dnia 29 listopada 1983 r.¹, w której przedstawiono aktualny stan materiału dowodowego, wskazującego na popełnienie przestępstwa z art. 194 kk przez J[erzego] Popiełuskę oraz podano termin wezwania go do Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie w celu przedstawienia mu zarzutu oraz przesłuchania w charakterze podejrzanego w dniu 2 grudnia 1983 r., około godz. 8.00 pracownik prokuratury wraz z funkcjonariuszem Służby Bezpieczeństwa udał się na ul. Hozjusza 2 na plebanię kościoła pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie, gdzie według poczynionych ustaleń miał przebywać J[erzy] Popiełuszko, aby doręczyć mu wezwanie do niezwłocznego stawienia się.

Ponieważ J[erzy] Popiełuszko odmówił otwarcia drzwi, podjęto próbę doręczenia mu wezwania za pośrednictwem proboszcza T[eo]fila Boguckiego, który jednakże go nie przyjął, oświadczając, że J[erzy] Popiełuszko pozostaje w dyspozycji kurii biskupiej.

W tej sytuacji około godz. 12.00 funkcjonariusz Służby Bezpieczeństwa, na polecenie swoich przełożonych, udał się do kurii biskupiej przy ul. Miodowej w Warszawie w celu doręczenia za jej pośrednictwem wezwania dla J[erzego] Popiełuszki. Tam również wezwania nie przyjęto, dołączając do niego odręczne pismo ks. biskupa W[ładysława] Miziołka^c, z którego wynikało, iż wobec nieobecności ks. prymasa zajęcie stanowiska przez kurię jest niemożliwe.

W tym stanie rzeczy około godz. 15.00 wystawiono nowe wezwanie dla J[erzego] Popiełuszki na godz. 9.00 w dniu 3 grudnia 1983 r. Miało zostać ono doręczone za pośrednictwem poczty.

Przybyły około godz. 16.10 w dniu 2 grudnia 1983 r. na Hozjusza 2 listonosz nie został wpuszczony na plebanię przez przebywających na terenie przykościelnym mężczyzn, a nadto siłą usunięty na ulicę.

Z audycji nadawanych przez polskojęzyczne zachodnie radiostacje wynika, iż mężczyźni ci pełnią całodobowe dyżury na terenie przyległym do kościoła pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w celu uniemożliwienia zatrzymania J[erzego] Popiełuszki przez organa Milicji Obywatelskiej.

^a Z lewej strony pieczęć o treści: Prokuratura Wojewódzka, Wydział Śledczy, ul. Świerczewskiego 127, 00-950 Warszawa.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c W oryginale: Niziołka.

¹ Zob. dokument nr 23.

Wobec ewidentnego rażącego naruszenia obowiązujących w Polsce przepisów przez J[erzego] Popiełuszkę oraz konieczności wyegzekwowania ich bezwzględnego przestrzegania rozważyć należy następujące koncepcje zapewnienia stawiennictwa J[erzego] Popiełuszki w Prokuraturze Wojewódzkiej w Warszawie:

1. Ponieważ brak jest, wobec oczywiście złej woli J[erzego] Popiełuszki, możliwości doręczenia osobiście wezwania, a jego przyjęcia odmówił proboszcz ks. T[eofil] Bogucki oraz kuria biskupia, na zasadzie art. 66 § 2 kpk zarządzić doprowadzenie J[erzego] Popiełuszki do prokuratury pod przymusem, a następnie po przedstawieniu mu zarzutów o popełnienie przestępstwa z art. 194 kk i przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, z uwagi na utrudnianie przez J[erzego] Popiełuszkę toczącego się postępowania przygotowawczego, zastosować wobec niego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania.

W przypadku braku akceptacji tej koncepcji:

2. Przesłać wezwanie dla J[erzego] Popiełuszki do stawiennictwa w charakterze podejrzanego przy piśmie skierowanym do ks. prymasa J[ózefa] Glempa, zawierającym prośbę o spowodowanie jego doręczenia adresatowi, a także zapewnienie jego stawiennictwa w miejscu i czasie oznaczonym (projekt pisma w załączeniu).

Aprobowała:
Naczelnik Wydziału Śledczego
(-) mgr Wiesława Bardonowa

Opracowała:
Wiceprokurator wojewódzki
(-) mgr Anna Jackowska

Akceptował:
Prokurator wojewódzki
(-) mgr Zygmunt Papierz

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 106–107, mps.

1983 grudzień 7, Warszawa – Notatka Biura Śledczego MSW w sprawie śledztwa dotyczącego ks. Jerzego Popieluszki

Warszawa, dnia ^{a7} 7 grudnia 1983 r.

Tajne

Egz. nr ^{a1} 1^a

Notatka
w sprawie śledztwa dot[yczącego] ks. J[erzego] Popieluszko¹

W dniu 22 września 1983 r. Prokuratura Wojewódzka w Warszawie wszczęła na podstawie materiałów przekazanych przez Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych śledztwo w sprawie nadużywania wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL, przy wykonywaniu obrzędów religijnych przez księdza Jerzego **Popieluszko**.

Postanowieniem prokuratury śledztwo zostało powierzone do prowadzenia Wydziałowi Śledczemu SUSW.

W związku ze zgromadzonymi w toku śledztwa dostatecznymi dowodami uzasadniającymi pociągnięcie ks. J[erzego] **Popieluszki** do odpowiedzialności karnej, w dniu 2 grudnia 1983 r. postanowiono wezwać wymienionego do Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie w celu przedstawienia mu zarzutu procesowego i przesłuchanie go w charakterze podejrzanego.

Tego dnia pracownik Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie – ob. Bogdan **Majchrzyk** w asyście dwóch funkcjonariuszy SUSW udał się o godz. 7.30 na plebanie kościoła pw. św. St[anisława] **Kostki**, gdzie – jak wynikało z rozpoznania resortu spraw wewnętrznych – przebywał w tym czasie ks. J[erzy] **Popieluszko**, w celu doręczenia mu wezwania do niezwłocznego stawienia się w Prokuraturze Wojewódzkiej w Warszawie.

Rozważając wcześniej sposób wezwania ks. J[erzego] **Popieluszko**, wspólnie z Prokuraturą Wojewódzką uzgodniono, że wezwanie doręczy pracownik prokuratury, zaś z chwilą zapoznania się z treścią wezwania przez ks. J[erzego] **Popieluszko** i ewentualnej jego odmowy niezwłocznego stawienia się, zostanie on doprowadzony przez funkcjonariuszy SUSW do prokuratury. Wniosek SUSW, aby w ekipie tej uczestniczył również prokurator, nie został uwzględniony przez prokuraturę.

Przewidując ewentualne utrudnienia ze strony ks. J[erzego] **Popieluszko**, znanego z tego rodzaju zachowań, nie zakładano wyważania drzwi siłą. Stanowisko takie zyskało aprobatę prokuratury.

W związku z tym, że mimo wielokrotnego stukania do drzwi plebanii i korzystania z dzwonka na drzwiach wejściowych ks. J[erzy] **Popieluszko** nie otworzył drzwi, postanowiono czekać w pobliżu wejścia do plebanii i systematycznie ponawiano próbę przywołania wymienionego.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Zob. dokument nr 13.

W tej sytuacji, wobec bezskutecznych dalszych prób nawiązania kontaktu z ks. J[erzym] **Popieluszko**, zwrócono się do proboszcza miejscowej parafii – ks. Teofila **Boguckiego** i poproszono go o umożliwienie rozmowy z ks. J[erzym] **Popieluszko**. Ks[iaźdz] T[eofil] **Bogucki** oświadczył, że „ks. J[erzy] **Popieluszko** nie podlega mu i w sprawach jego dotyczących należy udać się do biskupa”.

W związku z odmową ks. T[eofila] **Boguckiego** udano się do kancelarii parafialnej, gdzie urzędującej tam zakonnicy wręczono wezwanie z prośbą o dostarczenie go ks. J[erzemu] **Popieluszko**. Zakonnica ta, po osobistym przeczytaniu treści wezwania udała się do ks. T[eofila] **Boguckiego**, który przyszedł do kancelarii. Tu pracownik prokuratury, po przedstawieniu się, odczytał mu treść wezwania. Ks[iaźdz] T[eofil] **Bogucki** kategorycznie odmówił przyjęcia wezwania i polecił zakonnicy również nie przyjmować go. Jednocześnie powtórzył, że w tej sprawie należy zwrócić się do biskupa.

W tym czasie przed drzwiami plebanii zgromadziło się ok. 15–20 starszych kobiet, które śpiewały pieśni religijne.

Po upływie ok. 2 i pół godziny, tj. ok. godz. 10.15 stosownie do uzgodnionego stanowiska kierownictwa Prokuratury Wojewódzkiej i Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych odstąpiono od oczekiwania na otwarcie drzwi plebanii i postanowiono zwrócić się do kurii metropolitalnej Warszawskiej celem przekazania wezwania dla ks. J[erzego] **Popieluszko**.

Ok[olo] godziny 12.00 funkcjonariusz SUSW udał się do kanclerza kurii ks. **Króla**. Ks[iaźdz] **Król** po osobistym przeczytaniu wezwania spowodował przekazanie go biskupowi **Miziołkowi**, który zwrócił doręczony jemu wezwanie wraz z odręcznym pismem, stanowiącym dowód przyjęcia do wiadomości treści tego wezwania.

Należy podkreślić, że z uwagi na polityczny charakter przestępstwa, zarzucanego ks. J[erzemu] **Popieluszko** i rangę sprawy wykraczającą poza granice formalnoprawne Prokuratura Wojewódzka w Warszawie w odniesieniu do podejmowanych w tej sprawie czynności prezentuje stanowisko, iż żadna czynność w śledztwie nie może być podejmowana bez akceptacji Prokuratury Generalnej.

Z tych też względów, w omawianym przypadku, dotyczącym próby doręczenia wezwania prokuratury ks. Jerzemu **Popieluszko**, nie było możliwe postępowanie inne od przyjętego, tj. wyważenie siłą drzwi plebanii i doprowadzenia ks. J[erzego] **Popieluszki** do Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie.

**Wykonano w Biurze Śledczym MSW
Stołecznym Urzędzie Spraw Wewnętrznych**

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 86–89, mps.

1983 grudzień 12, Warszawa – Postanowienie Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie o przedstawieniu zarzutów ks. Jerzemu Popieluszcze

II Ds. 137/83

Postanowienie
o przedstawieniu zarzutów

Warszawa, dnia ^a12^a grudnia 1983 r.

Anna Jackowska, wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie, uwzględniając dane zebrane w sprawie nadużywania wolności sumienia i wyznania na szkodę PRL, na zasadzie art. 269 § 1 i § 2 kpk

postanowił

przedstawić Jerzemu Popieluszcze zarzut o to, że:

w okresie od 1982 r. do listopada 1983 r. w Warszawie, Gdańsku i Częstochowie, działając przestępstwem ciągłym, jako rezydent parafii kościoła pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, przy wykonywaniu obrzędów religijnych w kościołach rzymskokatolickich pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w Warszawie, św. Brygidy w Gdańsku oraz klasztorze jasnogórskim w Częstochowie w wygłaszanych kazaniach nadużywał wolności sumienia i wyznania w ten sposób, że permanentnie oprócz treści religijnych zawierał w nich zniesławiające władze państwowe treści polityczne, a w szczególności pomawiał, że władze te posługując się fałszem, obłudą i kłamstwem, poprzez antidemokratyczne ustawodawstwo niszczą godność człowieka, a także pozbawiają społeczeństwo swobody myśli i działania, czym nadużywając funkcji kapłana, czynił z kościołów miejsce szkodliwej dla interesów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej propagandy antypaństwowej, to jest o przestępstwo z art. 194 kk w zw. z art. 58 kk.

Uzasadnienie

Ogłoszony podejrzanemu J[erzemu] Popieluszcze zarzut znajduje pełne potwierdzenie w zebranych w toku dotychczasowego śledztwa materiale dowodowym w postaci taśm magnetofonowych, nagrań magnetowidowych, na których utrwalone zostały obraz i treść wygłaszanych publicznie kazań przez podejrzanego w okresie od 1982 r. do listopada 1983 r.

Ponadto na kasetach magnetowidowych utrwalony został wystrój wnętrza kościoła i reakcje zgromadzonych w tymże kościele osób. Kasety te zakwestionowano u korespondentów amerykańskich telewizji w dniu 30 października 1983 r.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

Z zapisów tych wynika m.in., że oprócz treści religijnych zawarte tam są zniesławiające władze państwowe pomówienia opisane w przedstawionym podejrzanemu zarzucie.

Tego rodzaju wypowiedzi rozpowszechniane przez podejrzanego J[erzego] Popiełuszkę stanowiły nadużycie miejsca kultu religijnego i funkcji kapłana do kształtowania u osób wierzących postaw wrogich organom władzy państwowej, podrywaniu jej wiarygodności i autorytetu.

Długotrwałość przestępnego działania, w świetle przytoczonych wyżej, ustalonych niewątpliwie faktów, pozwala stwierdzić, iż Popiełuszko nadużywając wolności sumienia i wyznania oraz swobody działania Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, uczynił z obiektu kultu religijnego miejsce szkodliwej dla interesów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej propagandy antypaństwowej.

Działaniem tym J[erzy] Popiełuszko wypełnił znamiona przestępstwa określonego w art. 194 kk.

Wiceprokurator wojewódzki
(–) mgr Anna Jackowska

Zarzut wraz z uzasadnieniem ogłoszono podejrzanemu w dniu ^a12 XII^a 1983 r.^b

Podpis podejrzanego

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 1, k. 6–7, mps.

^b Poniżej adnotacja o treści: przyjąłem do wiadomości, *opatrzona odręcznym podpisem*: Ks. Jerzy Popiełuszko.

1983 grudzień 12, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez wiceprokurator wojewódzką Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Annę Jackowską

Sygn. akt. II Ds. 137/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Dnia 12 grudnia 1983 r. o godz. 9.30 **Anna Jackowska**, wiceprokurator wojewódzki Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie, z udziałem protokolanta – osobiście oraz wiceprokuratora wojewódzkiego Jana Traczewskiego, oraz obrońców podejrzanego J[erzego] Popiełuszki: adw. Tadeusza de Virion¹ i adw. Edwarda Wende² przesłuchał niżej wymienionego jako podejrzanego o czyn z art. 194 kk.

[...] ^a

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander **Popiełuszko**.

Imiona rodziców: Władysław, Marianna z d. Gniedziejko.

Data i miejsce urodzenia: 23 września 1947 r. Okopy, woj. białostockie.

Miejsce:

zameldowania na pobyt stały: Warszawa, ul. Chłodna 15 m. 1321;

zamieszkania: Warszawa, ul. Hozjusza 2.

[...] ^b

Obywatelstwo: polskie. Narodowość: polska.

Wykształcenie: wyższe – seminarium duchowne w Warszawie – 1972 r.

[...] ^c

Stan zdrowia: zły, choruje na chorobę Addisona-Biermera – podejrzanu składa do akt kserokopie dwóch zaświadczeń lekarskich ze Szpitala Kolejowego w Warszawie.

Miejsce pracy: pół etatu w Domu Wysłuzonego Pracownika Służby Zdrowia w Warszawie, ul. Elekcyjna 37, duszpasterz archidiecezji warszawskiej.

Zajmowane stanowisko służbowe lub wykonywane czynności: kapelan w Domu Wysłuzonego Pracownika Służby Zdrowia.

^a *Opuszczono rubrykę: stwierdzenie tożsamości na podstawie dowodu osobistego.*

^b *Opuszczono rubryki: adres doręczeń i pochodzenie społeczne.*

^c *Opuszczono dane dotyczące zobowiązań rodzinnych.*

¹ **Virion Tadeusz de** (ur. 1926). Prawnik, adwokat, dyplomata. Powstaniec warszawski, ambasador RP w Wielkiej Brytanii (1990–1993), sędzia Trybunału Stanu (1989–1991, 1993–2005). Inwigilowany przez Wydział III K MO m.st. Warszawy w ramach SOO krypt. „Francuz”, nr rej. 3508 (1966–1969). Materiały zarchiwizowano pod numerem 2760/III (AIPN, 0224/277, AIPN, 01285/2296).

² **Wende Edward** (1936–2002). Prawnik, adwokat, senator, poseł. Absolwent Wydziału Prawa UW (1962). W latach 70. i 80. obrońca w wielu procesach politycznych działaczy opozycji. Pełnomocnik oskarżycieli posiłkowych w procesie funkcjonariuszy MSW oskarżonych o zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki. Sędzia Trybunału Stanu (1993–1997, 2001–2002). Z ramienia Komitetu Obywatelskiego i UD zasiadał w senacie I i II kadencji (1989–1993), poseł na sejm III kadencji (1997–2001).

[...]d

Miejsce poprzedniej pracy: kościół św. Anny w Warszawie, Duszpasterstwo Akademickie do czerwca 1980 r.

[...]e

Służba wojskowa: odbyta w całości, WKU Warszawa Śródmieście.

Ordery i odznaczenia: nie posiada.

Stosunek do pokrzywdzonego: obcy.

Poprzednia karalność: niekarany wg ustnego oświadczenia.

[...]f

Pouczenia (informacje prawne) udzielone podejrzanemu: podejrzanego pouczono o przysługującym mu prawie składania wyjaśnień, jak również o tym, że może odmówić składania wyjaśnień bez podawania przyczyn, jak również, że może nie odpowiadać na poszczególne pytania bez podawania przyczyn.

Przedstawiony mi w dniu dzisiejszym zarzut zrozumiałem, do winy się nie przyznaję. Pouczony o przysługujących mi uprawnieniach oświadczam, że nie chcę składać wyjaśnień. Na zadane mi pytanie przez prowadzącego przesłuchanie, dlaczego do tej pory nie przyjmowałem kierowanych do mnie wezwań, oświadczam, że postępowałem w ten sposób, bowiem uważam, że były one do mnie kierowane w sposób nieuczciwy. Nie powinno do mnie przychodzić 12 mężczyzn i wezwanie powinno być przynajmniej z jednodniowym wyprzedzeniem, bowiem ja mam swoje zajęcia, a nadto podlegam władzom duchownym, które muszą zawiadomić o fakcie wezwania mnie na przesłuchanie. Na pytanie prowadzącego przesłuchanie, jakie stanowisko kościelne zajmuję, odpowiadam, że jestem duszpasterzem archidiecezji warszawskiej. Na pytanie prowadzącego przesłuchanie, jaką pełnię funkcję w kościele pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, odpowiadam co następuje: w kościele tym jestem rezydentem. Podyktowane to jest stanowiskiem, jakie pełnię w archidiecezji warszawskiej; jest to praca – jako rezydenta – w całej archidiecezji. Na pytanie prowadzącego przesłuchanie, czy obecnie odprawiam mszę, wygłaszam kazania tylko w kościele pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, czy także w innych kościołach na terenie Warszawy lub innych miejscowości, wyjaśniam, co następuje: jako ksiądz mam prawo odprawiać mszę na całym świecie. Jestem kapelanem w Domu Wysłuszonego Pracownika Służby Zdrowia. Odmawiam odpowiedzi, czy odprawiam mszę, wygłaszam kazania także w innych kościołach warszawskich lub na terenie kraju. W tym miejscu ujawniono podejrzanemu fragment ekspertyzy Zakładu Kryminalistyki KG MO z dnia 9 listopada 1983 r. – fragment ze str. 34 tejszej ekspertyzy – pochodzący z kazania wygłoszonego w dniu 24 kwietnia 1983 r. od słów „...Nie może być dobrze w kraju...” do słów „...również nasi biskupi”. Prowadzący przesłuchanie zadał podejrzanemu pytanie, czy w kazaniu wygłoszonym 24 kwietnia 1983 r. w kościele pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie użył odczytanych sformułowań. Podejrzany w związku z zadaniem mu pytaniem wyjaśnia: „Odmawiam udzielenia odpowiedzi na postawione mi pytanie”.

Prowadzący przesłuchanie odczytał podejrzanemu fragment tejszej ekspertyzy ze str. 40, ekspertyzy pochodzącej z wypowiedzi wygłoszonej w dniu 31 lipca 1983 r. w kościele

^d *Opuszczono informację o uposażeniu.*

^e *Opuszczono rubrykę: stan majątkowy i przynależność do organizacji społecznych.*

^f *Opuszczono rubrykę: zajęcia i dochód miesięczny współmałżonka.*

pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie. Prowadzący przesłuchanie zadał podejrzanemu pytanie, czy w dniu 31 lipca 1983 r. użył odczytanych mu sformułowań. Na zadane pytanie podejrzany wyjaśnia: „Odmawiam odpowiedzi na pytanie, czy użyłem sformułowań zawartych w ujawnionym mi fragmencie ekspertyzy zaczynającym się od słów »...amnestię potraktowano...« do słów »...na duszach i sumieniach«”.

Na zadane przez prowadzącego przesłuchanie pytanie, czy wystrój kościoła pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie zawierający symbole związane z b. NSZZ „Solidarność”, powstał z mojej inicjatywy, odmawiam odpowiedzi.

Prowadzący przesłuchanie zadał podejrzanemu pytanie, czy jest dopuszczalne zgodnie z zasadami liturgii, aby hostia była deformowana. Podejrzany w związku z zadaniem pytaniem oświadcza: „Odmawiam odpowiedzi na zadane mi pytanie”. Na tym protokół w dniu 12 grudnia 1983 r. o godz. 10.25 zakończono.

Podejrzanego po zakończeniu przesłuchania pouczono, iż prowadzona przez niego działalność wykracza poza działalność duszpasterską i stanowi nadużycie miejsca kultu religijnego, jak również stanowi nadużycie wolności sumienia i wyznania. W tej sytuacji kontynuowanie przez podejrzanego jego dotychczasowej działalności może pociągnąć za sobą konieczność zastosowania wobec niego sankcji wynikających z przepisów kpk. Podejrzany oświadcza, iż pouczenie prokuratora zrozumiał. Podejrzanego pouczono również, iż zgodnie z przepisami kpk zobowiązany jest zawiadomić prokuraturę o każdej zmianie adresu, zmianie miejsca pobytu, jak również uzyskać zgodę prokuratury na zmianę miejsca pobytu, jeżeli będzie on dłuższy. Pouczono także podejrzanego, iż zobowiązany jest się stawić na każde wezwanie prokuratury. Podejrzany oświadcza, iż pouczenie zrozumiał. Na tym protokół zakończono w dniu 12 grudnia 1983 r. o godz. 10.40.

Podejrzany po przeczytaniu protokołu oświadcza, iż w wierszu 3 od góry na str. 4 protokołu opuszczono po słowach „przesłuchania pouczono, iż...” prowadzący użył słów: „zdaniem prokuratury” i wnosi o wpisanie tych słów do protokołu. Podejrzany oświadcza, iż innych uwag do treści protokołu nie ma.

Obróńca podejrzanego, adw. Tadeusz de Virion, składa do protokołu wnioski o doręczenie podejrzanemu odpisu postanowienia o przedstawieniu zarzutów wraz z uzasadnieniem. Podejrzany przyłącza się do tego wniosku⁸.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 1, k. 8–10, formularz, mps.

⁸ *Poniżej odrębna adnotacja: Protokół osobiście przeczytałem i jako zgodny z treścią moich wyjaśnień podpisuję, opatrzona podpisem: Ks. Jerzy Popiełuszko. Dokument opatrzono podpisami: 1. adw. Tadeusza de Virion, 2. adw. Edwarda Wende, 3. wiceprokuratora Jana Traczewskiego oraz pieczętką o treści: Wiceprokurator wojewódzki mgr Anna Jackowska i nieczytelnym podpisem.*

1983 grudzień 12, [Warszawa] – Załącznik do informacji sytuacyjnej dotyczący przesłuchania ks. Jerzego Popiełuszki w Prokuraturze Wojewódzkiej w Warszawie

Załącznik

do informacji sytuacyjnej nr 1130
z dnia 12 grudnia 1983 r.

W dniu 12 bm. zgłosił się do Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie ks. Jerzy Aleksander **Popiełuszko**, lat 36, rezydent parafii pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie. Towarzyszyli mu adwokaci T[adeusz] de Virion i E[dward] Wende. Do budynku prokuratury przybyło również w tym czasie około 50 kobiet, a także ekipa telewizji amerykańskiej. Przybyli opuścili jednak budynek na żądanie służby porządkowej.

W oparciu o zebrany wcześniej materiał dowodowy ks. J[erzemu] A[leksandrowi] **Popiełuszko** przedstawiono zarzut, że w okresie od 1982 r. do listopada 1983 r. w Warszawie, Gdańsku i Częstochowie, nadużywając w głoszonych kazaniach wolności sumienia i wyznania, czynił z kościołów miejsca szkodliwej dla interesów PRL propagandy antypaństwowej, publicznie zniesławiając i szkalując władze państwowe poprzez przypisywanie im wprowadzenia antydemokratycznego ustawodawstwa niszczącego godność człowieka oraz posługiwanie się fałszem, obłudą i kłamstwem (art. 194 kk).

Przesłuchany w charakterze podejrzanego J[erzy] A[leksander] **Popiełuszko** odmówił składania wyjaśnień na zadane mu pytania. W przesłuchaniu brali udział jako obrońcy podejrzanego wspomniani wcześniej adw. T[adeusz] de Virion i adw. E[dward] Wende.

Po zakończeniu przesłuchania udano się do miejsca zamieszkania podejrzanego przy ul. Chłodnej 15, celem dokonania przeszukania jego mieszkania. Obrońcy odmówili wzięcia udziału w tej czynności, a ks. J[erzy] A[leksander] **Popiełuszko** przybrał do udziału w niej swego kierowcę.

Przeszukanie dokonane zostało przy udziale prokuratora i funkcjonariuszy SUSW.

W mieszkaniu podejrzanego ujawniono i zakwestionowano znaczne ilości nielegalnych, antypaństwowych pism, odezwo i ulotek, w tym m.in.:

- około 3500 egz. antypaństwowych ulotek nawołujących m.in. do manifestacji w dniu 16 XII 1983 r., sygnowanych przez „KOS”, noszących datę 16 grudnia 1983 r.;
- 500 egz. odezw pt. „W rocznicę śmierci Grażyny **Kuroń**”;
- 1200 szt. odezw, nawołujących do udziału w nabożeństwach „W intencji Ojczyzny”, odprowadzanych w kościele pw. św. Stanisława Kostki;
- 1200 szt. wydawnictwa pt. „Tygodnik Mazowsze”, noszącego datę 17 XI 1982 r.;
- 800 kart, z których każda zawiera 3 ulotki (2400 ulotek) datowane 11 listopada 1983 r.;
- 1100 szt. odezw pt. „Bracia Rodacy. W 65. rocznicę odzyskania niepodległości”;

¹ **Kuroń-Borucka Elżbieta Grażyna** (1940–1982). Absolwentka psychologii UW, działaczka KOR, internowana ośrodkach w Goldapi i Darłównu (1981–1982), żona Jacka Kuronia.

- 60 szt. ulotek pt. „Żadnego rozejmu z juntą morderców”, podpisanych przez Komitet Zagraniczny Rewolucyjnej Ligi Robotniczej Polski;
- ok. 3200 szt. odezwo pt. „Siostry i Bracia. Jedność w solidarności robotniczej”;
- 1600 szt. wydawnictwa „KRAĞ”;
- ok. 2700 szt. odezwo pt. „Rodacy”, sygnowanych przez „KOS”;
- 250 szt. wydawnictwa „KOS” z kwietnia 1982 roku;
- 120 szt. wydawnictwa pt. „Tygodnik Miś”;
- 30 szt. matryc białkowych do tekstów.

Ponadto zakwestionowano:

- 3 granaty łzawiące typu RGL,
- 36 szt. amunicji do pistoletu P-64,
- 2 ładunki wybuchowe górnicze z zapalnikami.

Wobec przedstawionych wyników przeszukania Prokuratura Wojewódzka w Warszawie, w porozumieniu z Prokuraturą Generalną podjęła decyzję o zatrzymaniu ks. J[erzego] A[leksandra] **Popieluszko** w aresztach Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych.

W dniu 13 grudnia br. ks. J[erzemu] A[leksandrowi] **Popieluszcze** przedstawione zostaną dalsze zarzuty oraz podjęta będzie decyzja w przedmiocie ewentualnego zastosowania wobec niego aresztu tymczasowego.

Opracowano w Biurze Śledczym MSW

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 48–50, mps.

1983 grudzień 12, Warszawa – Notatka urzędowa wiceprokurator wojewódzkiej Anny Jackowskiej w sprawie odbierania poczty kierowanej z prokuratury do ks. Jerzego Popiełuszki

II Ds. 137/83

Warszawa, dnia 12 grudnia 1983 r.

Notatka urzędowa

W dniu dzisiejszym po zakończeniu przesłuchania Jerzego Popiełuszki w charakterze podejrzanego zadałam mu pytanie, w jaki sposób kierować do niego wezwania za pośrednictwem poczty, jeżeli kancelaria parafii pw. św. Stanisława Kostki wezwań tych nie przyjmuje. Podejrzanym oświadczył, iż działa się to bez jego wiedzy i wyda polecenie siostrze zakonnej zatrudnionej w kancelarii, aby wezwania kierowane do niego odbierała.

Po poinformowaniu podejrzanego, iż w jego mieszkaniu przy ul. Chłodnej zostanie przeprowadzone przeszukanie i oświadczeniu, iż do czynności tej zostaną dopuszczeni obrońcy J[erzego] Popiełuszki, adw. T[adeusz] de Virion oświadczył, że z uwagi na inne pilne czynności nie weźmie udziału w przeszukaniu. Ponieważ okazało się, że podejrzanym nie ma przy sobie kluczy do mieszkania i znajdują się one w budynku plebanii przy ul. Hozjusza 2, J[erzy] Popiełuszko zaproponował, iż pojedzie po nie jego kierowca. Na propozycję tę wyraziłam zgodę. Podejrzanym napisał na kartce polecenie wydania kluczy i po upływie kilkunastu minut kierowca klucze doręczył. Wówczas adw. E[dward] Wende oświadczył, że jednak nie będzie uczestniczył przy przeszukaniu, bowiem ma inne czynności służbowe. J[erzy] Popiełuszko zwrócił się do mnie z prośbą o wyrażenie zgody na to, by w tej czynności wziął udział jego przyjaciel będący kierowcą. Prośbę tę uwzględniłam.

Wiceprokurator wojewódzki
(–) mgr Anna Jackowska

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 1, k. 11, mps.

1983 grudzień 13, Warszawa – Postanowienie Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie o uzupełnieniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów ks. Jerzemu Popiełuszce

^aII Ds. 137/83

Postanowienie

o uzupełnieniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów

Warszawa, dnia ^b13^b grudnia 1983 r.

Jan Traczewski – wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie – uwzględniając dane zebrane w sprawie nadużywania wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL na zasadzie art. 270 kpk,

postanowił

uzupełnić postanowienie o przedstawieniu zarzutów Jerzemu Popiełuszce, wydane w dniu 12 grudnia 1983 r. i przedstawić temu oskarżonemu zarzuty o to, że:

II. W okresie do 12 grudnia 1983 r. w Warszawie, nie mając właściwego zezwolenia przechowywał 38 sztuk amunicji pistoletowej kalibru 9 mm, tj. o przestępstwo przewidziane w art. 286 kk,

III. W tym samym czasie i miejscu, nie mając właściwego zezwolenia, przechowywał materiały wybuchowe w postaci dwóch ładunków dynamitu z niezbędnymi do spowodowania wybuchu detonatorami i przewodami elektrycznymi oraz 3 bojowe granaty łzawiące typu UGŁ-200, tj. o przestępstwo przewidziane w art. 143 kk,

IV. W czasie i miejscu wymienionym w punkcie II, działając w zamiarze wywołania niepokoju publicznego, przechowywał w celu rozpowszechniania nielegalne wydawnictwa o treści łzającej i poniżającej naczelne organy PRL oraz nawołujące do wystąpień antypaństwowych, tj. o przestępstwo przewidziane w art. 282a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk w zw. z art. 273 § 2 kk i w zw. z art. 10 § 2 kk.

Uzasadnienie

W dniu 12 grudnia 1983 r. w toku przeprowadzonego z udziałem J[erzego] Popiełuszki w jego mieszkaniu w Warszawie przy ul. Chłodnej 15 m. 1321 przeszukania ujawniono i odebrano m.in. 38 sztuk amunicji do pistoletu P-64 kaliber 9 mm, 2 ładunki dynamitu z detonatorami i przewodami elektrycznymi niezbędnymi do spowodowania wybuchu, 3 bojowe granaty łzawiące typu UGŁ-200 oraz kilkanaście tysięcy

^a W lewym górnym rogu pieczęć o treści: Prokuratura Wojewódzka, Wydział Śledczy, ul. Świerczewskiego 127, 00-950 Warszawa.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

egzemplarzy nielegalnych wydawnictw i ulotek w większości przygotowanych do rozpowszechniania.

Z opinii Zakładu Kryminalistyki wynika, że naboje do pistoletu oraz materiały wybuchowe i granaty łzawiące są sprawne i mogą być wykorzystane zgodnie z ich przeznaczeniem.

Odnalezione wydawnictwa i ulotki m.in. sygnowane przez nielegalną organizację pn. „Komitet Oporu Społecznego – Solidarność Region Mazowsze” zawierają treści łączące i poniżające naczelne organa władzy państwowej oraz nawołujące do organizowania manifestacji antypaństwowych, w tym także w dniu 13 i 16 grudnia br.

Treść i ilość przechowywanych wydawnictw i ulotek wskazuje ich przeznaczenie do szerokiego, nielegalnego rozpowszechniania.

W drukach tych zarzuca się m.in. władzy bestialstwo, popełnienie zbrodni i bezprawie.

Z tych względów uzupełnienie zarzutów jest uzasadnione.

Wiceprokurator wojewódzki
(–) Jan Traczewski

Zarzut wraz z uzasadnieniem ogłoszono podejrzanemu w dniu [...]c 1983 r.^d

(podpis podejrzanego)

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 1, k. 17–18, mps.

^c Nie wpisano daty dziennej.

^d Poniżej adnotacja o treści: Ogłoszono mi 13 XII [19]83 r. oraz odręczny podpis: Ks. Jerzy Popiełuszko.

1983 grudzień 13, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez wiceprokuratora Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie Jana Traczewskiego

Sygn. akt II. Ds. 137/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Dnia 13 grudnia 1983 r. o godz. 17.15 w K[omen]dzie Stoł[ecznej] M[ilicji] O[bywatelskiej] – Jan **Traczewski**, wiceprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie z udziałem protokolanta – bez, oraz obrońcy podejrzanego J[erzego] Popiełuszki – adwokata Edwarda Wende i insp[ektora] Mieczysława Chyłkiewicza, przesłuchał niżej wymienionego jako podejrzanego o czyn z art.: 194 kk, 286 kk, 143 kk oraz z art. 282a § 1 kk w zw. z art. 273 § 2 kk i w zw. z art. 10 § 2 kk. Tożsamość podejrzanego stwierdzono na podstawie – podczas przesłuchania w dniu 12 grudnia 1983 r.

[...]a

Pouczenia prawne udzielono podejrzanemu: podejrzanego pouczono o przysługującym mu prawie składania wyjaśnień, jak również o tym, że można odmówić składania wyjaśnień bez podawania przyczyn, jak również, że może nie odpowiadać na poszczególne pytania bez podawania przyczyn.

Po czym wyjaśnił on, co następuje:

Treść przedstawionego mi w dniu dzisiejszym przez prokuratora postanowienia z dnia 13 grudnia 1983 r. o uzupełnieniu zarzutów wraz z uzasadnieniem tego postanowienia zrozumiałem i do winy w zakresie tych zarzutów nie przyznaję się¹. Na okoliczności postawionych mi zarzutów nie będę składał wyjaśnień, gdyż korzystam z przysługującego mi prawa odmowy zeznań bez podawania przyczyny tej odmowy. Nie widzę również potrzeby ustosunkowania się do poszczególnych pozycji zawartych w protokole przeszukania mojego mieszkania z dnia 12 listopada 1983 r.² Jednocześnie chciałem powiedzieć, że to wszystko, co w dniu wczorajszym podczas przeszukania mojego mieszkania zostało tam znalezione, znalazło się w tym mieszkaniu w nieznanym mi okolicznościach i bez mojej wiedzy. Moim zdaniem jest to prowokacja wobec społeczeństwa w celu zakłócenia spokoju, przy wykorzystaniu mojej osoby, która przestała być osobą prywatną. W tym miejscu prokurator odczytał mi fragment ulotki znalezionej w moim mieszkaniu podczas przeszukania, zaczynający się od słów: „Siostry i bracia! Dzień 4 grudnia jest okazją do okazania jedności i solidarności...” i kończący się słowami: „...w naszym kraju”. Jednocześnie prokurator wskazał mi na ten fragment ulotki, w którym jest mowa o parafii św. Stanisława Kostki, a więc parafii, w której ja jestem duszpasterzem. W związku z powyższym oświadczam, że nie jestem w stanie się do tej ulotki

^a *Opuszczono dane osobowe.*

¹ Zob. dokument nr 34.

² Zob. dokument nr 32.

ustosunkować. W związku z tym, co wyżej powiedziałem, oświadczam, że nie mam zamiaru w ogóle ustosunkowywać się do treści jakiegokolwiek ulotki czy pisma, które znaleziono w moim mieszkaniu. Chciałbym ponadto nadmienić, że czuję się źle, gdyż do normalnych dolegliwości doszły zawroty i bóle głowy, duszności w klatce piersiowej, kłopoty z oddychaniem.

Obrońca podejrzanego, adwokat [Edward] Wende, składa do protokołu przesłuchania wnioski o doręczenie podejrzanemu odpisu postanowienia o przedstawieniu zarzutów wraz z uzasadnieniem. Podejrzanemu przyłącza się do tego wniosku. Po przeczytaniu protokołu chciałem nadmienić, że swojego stanowiska co do odmowy wyjaśnień nie wiążę ze swoim stanem zdrowia. Na tym przesłuchanie o godz. 18.15 zakończono^b.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 1, k. 19–20, formularz, mps.

^b *Poniżej adnotacje o treści: 1. Protokół osobiście przeczytałem. Treść jest zgodna z moimi wyjaśnieniami, opatrzona odrębnym podpisem: Ks. Jerzy Popiełuszko; 2. Przesłuchał, pieczętka o treści: Wiceprokurator Wojewódzki Jan Traczewski z dwoma nieczytelnymi podpisami, 3. Przy udziale z nieczytelnym podpisem.*

1983 grudzień 13, Warszawa – Notatka kierownika Sekcji 2 Wydziału IV Komendy Stołecznej Milicji Obywatelskiej kpt. Romana Dobrzyńskiego ze spotkania z TW ps. „Kustosz”

^aWarszawa, dnia 13 XII [19]83 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. pojed[ynczy]

Notatka

ze spotkania z TW „Kustosz” odbytego dnia 13 XII 1983 r.

W czasie spotkania TW „Kustosz” przekazał mi następujące informacje:

Dot[yczy] ks. Popiełuszki

TW „Kustosz” stwierdził, że aresztowanie ks. Popiełuszki w taki sposób, w jaki się to stało, uderza w Kościół i porozumienie narodowe. W to, że w czasie przeszukania znaleziono w jego mieszkaniu ulotki i materiały wybuchowe, nie uwierzy nikt, ponieważ ks. Popiełuszko od pewnego czasu spodziewał się aresztowania, był cały czas chroniony przez obstawę i tego typu materiałów obciążających nie posiadał. Materiały te musiał mu ktoś podrzucić z zewnątrz. W tej sytuacji ks. Popiełuszko jest już całkowicie pogrzebany, a władze nie mają możliwości manewru, aby się z tej sprawy wycofać. Władze same spowodowały, że stanie się męczennikiem i w tej sytuacji nie można gwarantować, że w dniu 16 bm. w W[arsza]wie będzie spokój. Ks[iaźdz] Popiełuszko popełnił błąd, spodziewając się aresztowania, że nie zostawił ochrony przy mieszkaniu. Obecnie ustala się osoby zamieszkałe w tym budynku, które widziały, że do mieszkania ks. Popiełuszki wnoszone były jakieś przedmioty pod jego nieobecność. Osoby takie na pewno się ustali, gdyż jest to niemożliwe, aby nikt nie widział, że się wnosi jakieś paczki. Na moje pytanie, skąd wie, że w mieszkaniu ks. Popiełuszki znaleziono ulotki i materiały wybuchowe, odpowiedział, że wie już o tym pół W[arsza]wy.

W tego typu aferę nie uwierzą biskupi, a nawet kard. Glemp, ponieważ ks. Popiełuszko, mówiąc władzom w czasie kazań rzeczy niewygodne, nie posunąłby się do drukowania ulotek i gromadzenia materiałów wybuchowych. Są także przypuszczenia, że ks. Popiełuszko został tylko aresztowany profilaktycznie przed 16 grudnia, ale efekt tego może być odwrotny. Zresztą sprawę trzeba potraktować szerzej jako pierwszy atak na Kościół i zastraszenie innych księży, a nawet ideę porozumienia, aby wyeliminować z niego Kościół.

Odnośnie najbliższych dni to TW „Kustosz” spodziewa się, że znajdą się tacy księża, którzy sprawę ks. Popiełuszki poruszą publicznie z ambony.

^a Z lewej strony odręczna adnotacja o treści: Odbitkę programu proszę wysłać do Wydziału III. Trzeba z nim się spotkać po świętach. Może będzie znał reakcję i poglądy ks. Popiełuszki na przebieg sprawy. 15 XII [19]83 r., *opatrzona nieczytelnym podpisem.*

Dot[yczy] Muzeum Archidiecezjalnego

Na rzecz Muzeum Archidiecezjalnego przyszedł z RFN dar w postaci samochodu ciężarowego m[ar]ki Volkswagen. Dar ten najpierw trafił do Komisji Charytatywnej ks. Gralaka¹, ale z imiennym poleceniem, aby go przekazać ks. Przekazińskiemu i ks. Popiełuszce. Obecnie dyrekcja muzeum czeka na decyzję Urzędu Celnego w W[arsza]wie przy ul. Świętokrzyskiej 12 na przekazanie samochodu na rzecz muzeum. Pismo w tej sprawie było wysłane dnia 3 IX [19]83 r.

W ub. tygodniu dyrektor muzeum był wezwany do Urzędu ds. Wyznań przez dyr[ektora] Śliwińskiego w sprawie uregulowania sytuacji prawnej własności działki i budynku, w którym mieści się muzeum.

Zadania

– zbierać informacje dot[yczące] ks. Popiełuszki i odgłosów na ten temat w kurii.

Przedsięwzięcia

– z infor[macji] dot[yczących] ks. Popiełuszki sporządzić wyciąg dla tow[arzysza] Ekierta² oraz zapoznać Sekcję Analiz.

Uwaga

– w czasie spotkania wręczyłem TW „Kustosz” upominek świąteczny w postaci koszuli księżowskiej wartości 5000 zł.

Kier[ownik] Sekcji II
(–) Roman Dobrzyński

Omówienie

TW „Kustosz” do sprawy aresztowania ks. Popiełuszki podszedł bardzo emocjonalnie, ponieważ jest to jego kolega. Był tym faktem podenerwowany, ale jednocześnie w stosunku do mnie bardzo grzeczny. Wyraził się nawet, że teraz może przyjsć kolej na niego.

Wyjaśniłem mu, że ks. Popiełuszko upominany był wielokrotnie, a nawet on sam starał się na niego wpłynąć, aby stonował kazania, ale to nic nie dało. Zwróciłem uwagę

¹ **Gralak Stefan** (ur. 1928). Duchowny katolicki. Świecenia kapłańskie (1954). Wikariusz w parafiach w Nadarzynie, Rawie Mazowieckiej, Grójcu, parafii św. Stanisława Kostki, św. Stanisława Biskupa na Woli, Matki Boskiej Częstochowskiej. Pracownik Referatu Duszpasterstwa Dobroczynności (1958–1990), dyrektor Oddziału Warszawskiego Komisji Charytatywnej Episkopatu Polski (1979–1990). Proboszcz parafii św. Stefana w Warszawie (1968–1987), proboszcz parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie (od 1987). Obecnie na emeryturze. Wg zachowanych dokumentów SB znajdował się w zainteresowaniu Wydziału III KW MO w Warszawie od 1958 r. jako kandydat na TW. W 1961 r. zrezygnowano z dalszego „opracowania” z uwagi na jego zdecydowanie negatywny stosunek do SB. Materiały zarchiwizowano w Wydziale „C” KW MO pod numerem 7595/I (AIPN, 001121/366).

² **Ekiert Grzegorz** (ur. 1950), por./kpt. Absolwent Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach (1977). Od sierpnia 1977 r. młodszy inspektor na wolnym etacie starszego inspektora Wydziału IV KS MO w Warszawie; od lipca 1981 r. inspektor na wolnym etacie starszego inspektora Wydziału IV KS MO, w 1982 r. absolwent Studium Podyplomowego ASW; od marca 1984 r. starszy inspektor Wydziału IV SUSW. Od 1983 r. prowadził SOR krypt. „Popiel”, dotyczącą ks. Jerzego Popiełuszki. Zwolniony ze służby w sierpniu 1989 r. (AIPN, 0968/114, Akta osobowe funkcjonariusza; Karta ewidencyjna funkcjonariusza).

na powiązania ks. Popiełuszki z podziemiem politycznym, jego uległość na wpływy działaczy ekstremalnych oraz lekceważący stosunek do przełożonych, jak i władz państwowych. Obecnie można różnie spekulować, ale są to tylko spekulacje, a fakty są przeciwko niemu.

Żegnając się z TW „Kustosz”, zauważyłem, że jego nastawienie w tej sprawie uległo częściowo zmianie, ale nie całkowicie.

Kier[ownik] Sekcji II
(–) kpt. Roman Dobrzyński

Źródło: AIPN, 00328/841, t. 2, k. 51–52, rkps.

1983 grudzień 13, [Warszawa] – Załącznik do informacji sytuacyjnej dotyczący przesłuchania ks. Jerzego Popiełuszki w Prokuraturze Wojewódzkiej w Warszawie

Załącznik

do informacji sytuacyjnej nr 1131
z dnia 13 grudnia 1983 r.

W dniu 13 bm. Prokuratura Wojewódzka w Warszawie przedstawiła ks. J[erzemu] A[leksandrowi] Popiełuszko dalsze zarzuty¹, a mianowicie, że:

– bez wymaganego zezwolenia przechowywał 38 sztuk amunicji pistoletowej (art. 286 kk),

– również bez wymaganego zezwolenia przechowywał materiały wybuchowe w postaci dwóch ładunków dynamitu z detonatorami i przewodami elektrycznymi oraz trzy naboje granaty łzawiące typu UGŁ-200 (art. 143 kk),

– działając w zamiarze wywołania niepokoju publicznego, przechowywał w celu rozpowszechniania nielegalne wydawnictwa o treści łżące i poniżające naczelne organy PRL oraz nawołujące do wystąpień antypaństwowych (art. 282a § 1 kk z zw. z art. 270 § 1 kk z zw. z art. 273 § 2 kk i art. 10 § 2 kk).

Podstawę przedstawienia powyższych zarzutów stanowiły wyniki przeszukania mieszkania ww. w dniu 12 bm.

Przesłuchany w charakterze podejrzanego J[erzy] A[leksander] **Popiełuszko** odmówił składania zeznań, stwierdzając tylko, iż zakwestionowane podczas przeszukania jego mieszkania przedmioty „znalazły się tam w nieznanym mu okolicznościach i bez jego wiedzy” i uważa to „za prowokację wobec społeczeństwa przy wykorzystaniu jego osoby, która przestał być osobą prywatną”².

W przesłuchaniu wziął udział jeden z obrońców podejrzanego – adwokat E[dward] **Wende**. Zażądał on doręczenia mu uzasadnienia postanowienia o przedstawieniu zarzutów.

Prokuratura w godzinach wieczornych podjęła decyzję o zwolnieniu ks. J[erzego] A[leksandra] **Popiełuszko** z aresztu i niestosowaniu wobec niego tymczasowego aresztowania³.

Opracowano w Biurze Śledczym MSW

Źródło: AIPN, 0648/278, t. 1, k. 51–52, mps.

¹ Zob. dokument nr 34.

² Zob. dokument nr 35.

³ Zob. dokument nr 38.

1983 grudzień 14, Warszawa – Notatka urzędowa inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Lecha Łuckiego w sprawie przeprowadzenia badań lekarskich i zwolnienia z aresztu ks. Jerzego Popiełuszki

Warszawa, dnia 14 grudnia 1983 r.

Notatka urzędowa

W dniu 13 XII 1983 r. o godz. 20.30 z polecenia kierownictwa służbowego wydziału wspólnie z por. Z[ygmuntem] Koćmierowskim¹ odebrałem z aresztu SUSW podejrzanego Jerzego **Popiełuszko**, s. Władysława, którego następnie doprowadziłem na badania lekarskie do ambulatorium tut[ejszej] jednostki. Lekarz dokonujący badania i obdukcji stwierdził dobry stan zdrowia oraz brak jakichkolwiek obrażeń cielesnych.

Następnie doprowadziłem ww. do pokoju nr 79, gdzie wraz z podejrzanym oczekiwałem na przybycie prokuratora i obrońców.

Około godz. 20.50 do SUSW przybył wraz z obrońcami, mec. E[dwardem] **Wende** i mec. T[adeuszem] **de Virion**, prokurator prokuratury wojewódzkiej J[an] **Traczewski**. Oznajmił on – w obecności obrońców, że decyzją prokuratora wojewódzkiego podejrzanym J[erzy] **Popiełuszko** został zwolniony z aresztu, natomiast dalsze czynności procesowe będą podejmowane w toku prowadzonego śledztwa. Jednocześnie zobowiązał podejrzanego do przestrzegania obowiązującego porządku prawnego, a tym samym niewypełnienia przesłanek warunkujących zastosowanie tymczasowego aresztowania w myśl art. 217 kpk. Podejrzanym J[erzy] **Popiełuszko** nie ustosunkował się do oświadczenia prokuratora, natomiast mecenas E[dward] **Wende** stwierdził, cyt.: „sprawiedliwości stało się zadość”.

Po zakończeniu opisanej rozmowy podejrzanym J[erzy] **Popiełuszko** w towarzystwie obrońców opuścił gmach SUSW.

Inspektor Wydziału Śledczego SUSW
(–) ppor. Lech T. Łucki²

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 1, k. 21, mps.

¹ **Koćmierowski Zygmunt** (ur. 1946), por./kpt. Od marca 1968 r. referent wywiadowca Wydziału Służby Wywiadowczej KD MO Warszawa Mokotów, słuchacz kursu referentów operacyjno-dochodzeniowych pionu kryminalnego Podoficerskiej Szkoły MO w Łodzi, od września 1970 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej MO w Szczytnie (w 1971 absolwent), od sierpnia 1971 r. inspektor Sekcji do Walki z Przestępstwami Kryminalnymi Wydziału Dochodzeniowego KD MO Mokotów; od czerwca 1974 r. inspektor Wydziału Śledczego KS MO; od września 1978 r. słuchacz ASW; od kwietnia 1979 r. inspektor, od marca 1984 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego KS MO (AIPN, 01256/87, Akta osobowe funkcjonariusza).

² **Łucki Lech** (ur. 1952), por. Od października 1973 r. milicjant kontroler w WKRD KM MO w Poznaniu, inspektor pogotowia wypadkowego WRD KS MO; od października 1980 r. słuchacz WSO MSW w Szczytnie, od października 1981 r. słuchacz WSO MSW w Legionowie (w lipcu 1983 r. absolwent); od maja 1982 r. inspektor Wydziału Śledczego KS MO/SUSW, od stycznia 1985 r. inspektor Sekcji Dochodzeniowej WRD SUSW (AIPN, 01079/353, Akta osobowe funkcjonariusza).

[1983 grudzień 14, Warszawa] – Pismo ks. Jerzego Popiełuszki do bp. Władysława Miziołka i ks. Zdzisława Króla dotyczące jego duszpasterskiej działalności

^aDo Jego Ekscelencji Biskupa Władysława Miziołka
i Duszpasterza Krajowego Służby Zdrowia ks. dr. Zdzisława Króla

Dnia 14 grudnia br. J[ego] E[minencja] ks[iaǳz] kardynał prymas w rozmowie ze mną stwierdził, że nic nie zrobiłem w Duszpasterstwie Medycznym i powinienem poprosić o zmianę pracy, a w środowisku robotniczym szukam tylko własnego rozgłosu i własnej chwały, przedstawiam to, co dyktuje mi sumienie i serce. Podjęcie decyzji pozostawiam pokornie w rękach władzy kościelnej.

W październiku 1978 roku zgłosiłem się do kurii z prośbą o dodatkową pracę, ponieważ kilka godzin katechizacji i praca kancelaryjna nie wypełniała mojego czasu. Jego Ekscelencja zaproponował mi zajęcie się duszpasterstwem pielęgniarek z powodu choroby ks. Batorego. Zabrałem się do tej pracy całym sercem i czyniłem to do tej pory.

Na pierwszym spotkaniu pielęgniarek była tylko jedna osoba. Po paru miesiącach kaplica Res Sacra Miser wypełniła się i tak jest do dzisiaj. Starałem się wykorzystać każdą okazję do wchodzenia w środowisko medyczne i łączyć je na modlitwie.

W kościele akademickim przez rok prowadziłem konserwatorium medyczne dla studentów medycyny. Organizowałem wspólne wyjazdy do sanktuariów maryjnych i na obozy o charakterze rekolekcyjnym.

Organizowałem rekolekcje dla personelu średniego, w których brało udział ponad tysiąc pielęgniarek z terenu Warszawy i okolic.

Od 1980 roku prowadzę grupę akademicką studentów medycyny przy kościele św. Stanisława Kostki. Raz w tygodniu spotykam się z nimi na modlitwie i konferencjach, umożliwiających głębsze zrozumienie chrześcijańskiego posługiwania chorym.

Na prośbę lekarzy, będąc duszpasterzem tylko personelu średniego, umożliwiłem i prowadzę spotkania na modlitwie dla lekarzy, pielęgniarek i studentów AM. Te spotkania cieszą się największą frekwencją. Raz w miesiącu bierze w nich udział ponad 300 osób.

Zabezpieczałem od strony medycznej:

- 1) I wizytę Ojca Świętego (około 200 osób),
- 2) II wizytę Ojca Świętego (1100 osób),
- 3) pogrzeb śp. kardynała Stefana Wyszyńskiego,
- 4) uroczystości ingresu ks. prymasa Józefa Glempa.

Za wszystkie te prace otrzymałem od władz kościelnych podziękowanie.

Przy pomocy znajomych lekarzy rozpocząłem odprawianie mszy świętej dla psychicznie chorych w szpitalu na Nowowiejskiej.

^a Z lewej strony odręczna adnotacja o treści: Do akt, opatrzona nieczytelnym podpisem. Powyżej odręczna adnotacja o treści: Ks. Jerzy Popiełuszko.

Od 20 lat w Domu Wysłuszonego Pracownika Służby Zdrowia nie można było zorganizować odprawiania mszy świętej. Poprzez spotkania młodzieży, takie jak wieczór kolęd czy poezji religijnej, utorowałem drogę do odprawiania mszy świętej. Od listopada 1981 roku jestem oficjalnie kapłanem tego domu, zgodnie z decyzją kurii metropolitalnej.

W lipcu bieżącego roku wynegocjowałem od władz tego domu miejsce na kaplicę. Urządziłem ją własnym kosztem i w końcu października tamtejszy dziekan ks. prałat Edward Majcher dokonał jej poświęcenia. Odprawiam tam mszę świętą w każdą niedzielę, spowiadam i roznoszę komunię świętą obłożnie chorym.

Na prośbę śp. ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego w lutym 1981 roku na strajku Akademii Medycznej dniami i nocami czyniłem posługę kapłańską (odprawiałem mszę świętą, spowiadałem, przygotowywałem do chrztu, do I komunii św. – co czynię zresztą do dzisiaj).

Nie będę wymieniał ludzi ze środowiska medycznego, których przez te pięć lat przygotowałem do chrztu, I Komunii św., do sakramentu pokuty po kilkudziesięciu latach czy pomogłem uregulować zaniedbane sprawy małżeńskie.

Zawsze z zaangażowaniem i największą ochotą wykonywałem, jak mogłem najlepiej, wszystko to, co zlecili mi Jego Ekscelencja i Duszpasterz Krajowy Służby Zdrowia (np. przygotowanie spotkania opłatkowego z księdzem prymasem, uroczystości św. Łukasza czy Krajowy Dzień Modlitwy Służby Zdrowia na Jasnej Górze).

Ludzi nigdy nie wiązałem ze sobą, ale z Bogiem i Kościołem.

W parafii św. Stanisława Kostki jako rezydent odprawiam codziennie mszę świętą i spowiadam, odwiedzam chorych w I piątki miesiąca, przygotowuję rodziców do chrztu dzieci, pomagam w każdą niedzielę i jestem stale do dyspozycji księdza proboszcza. Moją pracę na Żoliborzu najlepiej może ocenić ks. prałat T[eofil] Bogucki.

W środowisko robotnicze wszedłem na osobistą prośbę śp. kard[ynała] prymasa w sierpniu 1980 roku. Służyłem robotnikom jako kapłan w dniach triumfu, pozostałem i w chwilach doświadczeń. Pracowałem w tym środowisku kosztem duszpasterstwa w środowisku medycznym.

Jak wygląda moja praca wśród robotników, wie tylko Bóg Wszechmogący i ludzie, których przybliżyłem do Boga, w których umocniłem nadzieję i oczyściłem z nienawiści.

(–) ks. Jerzy Popiełuszko
Kościół św. Stanisława Kostki
ul. Hozjusza 2

Źródło: Archiwum Kurii Metropolitalnej w Warszawie, Teczka personalna ks. Jerzego Popiełuszki, mps.

1983 grudzień 18, Warszawa – Oświadczenie ks. Jerzego Popiełuszki

Oświadczenie księdza Jerzego Popiełuszki czytane w miejscowym kościele w niedzielę – 18 XII br. [1983 r.]

W związku z dotyczącymi mnie wydarzeniami ostatnich dni i wobec podania do publicznej wiadomości informacji dotyczących przeszukania w moim mieszkaniu, nie mając innej możliwości wyjawienia prawdy, czuję się zobowiązany tą drogą poinformować wiernych, że:

– posiadam jedyne, maleńkie mieszkanie ofiarowane mi przez ciotkę przed pięciu laty, o czym władze kościelne były poinformowane;

– w mieszkaniu tym znaleziono przedmioty, których pochodzenie jest mi całkowicie nieznane, a ich charakter w zestawieniu z moją, znaną obecnym, działalnością duszpasterską, wręcz absurdalny.

Uważam to za prowokację^a.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 151, mps.

^a *Na odwrocie odręczna adnotacja o treści: 1 III [19]84 [r.] z przesz[ukania] u ks. Małkowskiego.*

1983 grudzień 20, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Małgorzaty Załawy przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83^a

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia **20 XII 1983** r. o godz. 13.00 ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^b

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Małgorzata Grażyna **Zaława**.

[...] ^c

Uprowadzono świadka o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, treść jego świadek zrozumiała i zeznaje, co następuje:

Jestem studentką piątego roku Akademii Medycznej w W[arsza]wie. Od pierwszego roku moich studiów wynajmuję mieszkanie od osoby obcej, pod adresem: W[arsza]wa, ul. Skrypija 5 m. 2, na Żoliborzu. Jestem wyznania rzymskokatolickiego. Do kościoła chodzę co niedziela, a czasami jestem i w ciągu tygodnia, żeby się pomodlić.

Pytanie: Czy świadek zna księdza Jerzego **Popiełuszko**?

Odpow[iedz]: Tak, znam księdza Jerzego **Popiełuszko** od czasu rozpoczęcia studiów w W[arsza]wie, tj. prawdopodobnie od grudnia 1979 r. lub początku roku 1980. Poznałam go w kościele św. Anny w W[arsza]wie na konwersatoriach dla studentów medycyny. Wówczas, gdy ks. J[erzy] Popiełuszko przeniósł się do kościoła św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie, przy ul. Hożjusza 2, wtedy wraz z grupą studentów przenieśliśmy swoje spotkania duszpasterskie dla młodzieży medycznej na Żoliborz. Spotkania odbywały się co sobota, a ostatnio, tzn. w bieżącym roku akademickim, odbywają się co dwa tygodnie, w piątki w sali plebanii, która przeznaczona jest do spotkań. Z sali tej można bezpośrednio wejść do mieszkania ks. J[erzego] Popiełuszko.

Wiem, że w ostatnią niedzielę każdego miesiąca odbywają się msze „za Ojczyznę”. Ponieważ chodzę w każdą niedzielę do kościoła, również bywałam i na mszach „za Ojczyznę”, z tym, że nie zawsze. Nigdy nie brałam udziału w przygotowaniach do mszy ani w dekoracji kościoła.

Również spotykałam się z ks. J[erzym] Popiełuszko na plebanii wraz z innymi studentami w celu przygotowania części liturgicznej i skupień modlitewnych.

Pytanie: Czy świadek odwiedzał ks. J[erzy] Popiełuszko w mieszkaniu przy ul. Chłodnej 15?

^a W prawym górnym roku odręczna adnotacja o treści: tel[efon] d[omowy] wraz z numerem.

^b Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowane odręcznym podpisem świadka.

^c Opuuszczono dane personalne świadka.

Odpow[iedz]: Słyszałam, że ks. J[erzy] Popiełuszko posiada mieszkanie przy ul. Chłodnej, ale nigdy w nim nie byłam.

Pytanie: Czy świadek wyjeżdżała wspólnie z J[erzym] Popiełuszko poza Warszawę, jeśli tak, proszę wymienić miejscowość i podać cel wyjazdów?

Odpow[iedz]: Prawdopodobnie w ubiegłym roku moi rodzice zaprosili ks. J[erzego] Popiełuszko do swojego miejsca zamieszkania. Ja, ks. J[erzy] Popiełuszko oraz mój kolega, pojechaliśmy księdza samochodem. Dokładnie okoliczności nie pamiętam. Nie pamiętam, czy jeszcze kiedykolwiek z ks. J[erzym] Popiełuszko wyjeżdżałam poza Warszawę.

Na tym protokół przesłuchania zakończono w dniu 20 XII [19]83 r. o godz. 14.15^d.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 81–82, formularz, rkps.

^d *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałam osobiście. Treść jego jest zgodna z tym, co powiedziałam, zeznania złożyłam zgodnie z prawdą, opatrzone odręcznymi podpisami świadka i przestuchującego.*

1983 grudzień 21, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Krystyny Wójcik przez ppor. Czesława Okonia

Nr RSD [...]a

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 21 XII 1983 r. o godz. 10.20 ppor. Czesław Okoń¹ z[e] Stoł[ecznego] Urz[ędu] S[praw] W[ewnętrznych] w Warszawie, działając na mocy art. 263 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]b

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: **Wójcik Krystyna** Teodozja.

[...]c

Upředzona o odpowiedzialności karnej z art. 247 § 1 kk zeznaję. Jestem zatrudniona w punkcie sprzedaży „**Ruch**”, w kiosku, który mieści się w holu budynku przy ulicy Chłodnej 15. Oprócz prowadzenia punktu sprzedaży do moich obowiązków należy informowanie o lokatorach mieszkających w tym bloku, wydawanie kluczy od pralni i suszarni oraz inne czynności wynikające z tej pracy. Oprócz mnie w kiosku pracują jeszcze dwie panie: Wanda Brocka i Zofia Dec. Pracujemy w systemie 24 godziny pracy i 48 godzin wolnego. W kiosku tym pracuję od sześciu lat. Większość stałych lokatorów znam. Jerzego Popiełuszko znam z widzenia jako lokatora budynku. Wiedziałam, że mieszka w tym bloku, gdzie ja pracuję, ale nawet nie kojarzyłam go z nazwiskiem Popiełuszko. Po przeczytaniu w gazecie o fakcie, że jest prowadzone postępowanie przeciwko księdzu Jerzemu Popiełuszko i że mieszka on w bloku, gdzie ja prowadzę kiosk, skojarzyłam sobie, że jest to właśnie ten lokator. Na liście lokatorów jest wpis Jerzy Popiełuszko. Błąd jest niewielki, ale zmienia brzmienie nazwiska². O tym, że ten lokator jest księdzem, dowiedziałam się dopiero z gazety. Jak sobie przypominam, nigdy nie przychodził on do mieszkania w sutannie ani nawet nie miał wystającego spod ubrania białego kołnierzyka. Był zawsze bardzo uprzejmy i grzeczny. Do bloku wchodził zawsze sam. Nigdy nikogo nie wprowadzał. Z mojego stanowiska pracy widać wejście do bloku tak, że widzę wszystkie osoby wchodzące i wychodzące. Nie widzę wszystkich wind, ale wszyscy wchodzący do bloku przechodzą koło kiosku. Jak sobie przypominam, nigdy nie widziałam, aby Jerzy Popiełuszko wnosił do bloku jakieś paczki. Do godz. 23.00 wejście do bloku jest otwarte i każdy praktycznie może wejść i wyjść. Po godz. 23.00 brama jest zamykana i praktycznie wpuszczamy tylko lokatorów. Pamiętam,

^a Nie wpisano numeru.

^b Opuśczone rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę upředzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznie podpisem świadka.

^c Opuśczone dane personalne świadka.

¹ **Okoń Czesław** – brak danych pozwalających na odtworzenie przebiegu służby.

² Zob. dokument nr 44.

że Jerzy Popiełuszko mieszka w lokalu nr 1321 na trzynastym piętrze. Jerzy Popiełuszko do mieszkania swojego przychodził dosyć rzadko. Jestem pewna, że nie przychodził codziennie. O działalności Jerzego Popiełuszki w kościele St[anisława] Kostki na Żoliborzu nic nie słyszałam. Nie interesuje mnie to. Nigdy nie byłam na mszy w tym kościele. Nie kojarzyłam lokatora Jerzego Popiełuszki z nazwiskiem księdza działającego w tym kościele. To wszystko, co mam do zeznania w tej sprawie. Na tym protokół zakończono i po odczytaniu podpisano w dniu 21 XII 1983 r. o godz. 11.00^d.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 95–96, formularz, mps.

^d *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół osobiście przeczytałam i jako zgodny z moimi zeznaniami podpisałam, opatrzona podpisami świadka i przesłuchującego.*

1983 grudzień 21, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Waldemara Chrostowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 21 grudnia 1983 r. o godz. 9.00 ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: **Waldemar Antoni Chrostowski**¹.

[...] ^b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, treść artykułu świadek zrozumiał, po czym zeznał, co następuje.

Jestem wyznania rzymskokatolickiego. Należę do parafii [Narodzenia] Najświętszej Marii [Panny] przy ulicy Świerczewskiego w W[arsza]wie (przy ul. Marchlewskiego). W każdą niedzielę chodzę do kościoła w swojej parafii, a ponadto uczestniczę w mszach w kościele św. Stanisława Kostki w W[arsza]wie, przy ul. Hozjusza 2. Dodaję, że do kościoła Najśw[iętszej] Marii chodzę z rodziną, a do kościoła pw. św. St[anisława] Kostki najczęściej sam na msze rozpoczynające się o godz. 10.00.

Pytanie: Od kiedy świadek utrzymuje kontakty z księdzem Jerzym **Popiełuszko** i w jakim charakterze?

^a *Opuszczono rubryki: polecenie prokuratora, udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono dane personalne świadka.*

¹ **Chrostowski Waldemar** (ur. 1942). Strażak, kierowca ks. Jerzego Popiełuszki. Wg zachowanych zapisów ewidencyjnych SB, zgodnie z kartą EO-4/77 z kartoteki odtworzeniowej b. Biura „C” MSW, Chrostowski Waldemar, s. Stefana, ur. 28 IV 1942 r., został zarejestrowany 2 II 1984 r. przez Sekcję I Wydziału IV SUSW w kategorii „zabezpieczenie operacyjne” (nr rej. 39785) do SOR krypt. „Popiel”, nr rej. 36514. W rubryce „nr ewidencyjny sprawy (teczki)” wpisano: 36514. Materiały przesłano 24 XI 1984 r. do SGO-II [MSW]. Wg karty Mkr-3, wystawionej przez SUSW, Chrostowski Waldemar, s. Stefana, ur. 28 IV 1942 r., został zarejestrowany pod nr 39785, w rubryce „pseudonim” wpisano: „Desperat”. Materiały zniszczono 14 XII 1989 r. „z powodu braku jakiegokolwiek wartości operacyjnej”. Wg zapisów dziennika rejestracyjnego SUSW, pod numerem 39785 w dniu 2 II 1984 r. Wydział IV SUSW zarejestrował „op[eracyjne] rozpr[acowanie]”, jako numer ewidencyjny sprawy, do której osobę zarejestrowano, wskazano 36514, sprawę przekazano 24 XI 1984 r. do SGO-II [MSW], 18 XII 1989 r. materiały zniszczono. W rubryce „uwagi” wpisano datę: 26 XI 1984 r. Wg dziennika rejestracyjnego SUSW, SOR krypt. „Popiel” została zarejestrowana przez Wydział IV SUSW 2 IX 1982 r. pod numerem 36514. Materiały zarchiwizowano 23 VIII 1989 r. pod numerem II-10194. Wg zapisów dziennika archiwalnego SUSW o numerze II-10194, materiały o numerze rej. 36514 zostały zarchiwizowane pod nazwiskiem: Popiełuszko Jerzy Alfons. W rubryce „ilość tomów” wpisano: 1, powyżej nadpisano: „wypożyczone”.

Odpow[iedz]: Moja znajomość z księdzem Jerzym **Popiełuszko** datuje się od czasu, kiedy zostałem zwolniony z pracy w Stołecznej Komendzie Straży Pożarnych, było to 31 XII 1981 r. Nie chciałem dobrowolnie wystąpić z NSZZ „Solidarność”, odmówiłem napisania oświadczenia, że rezygnuję [°] ze związku i z przynależności do niego. Pełniłem do tego czasu funkcję wiceprzewodniczącego Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” przy Stołecznej Komendzie Straży Pożarnych.

Przy końcu grudnia 1981 r. lub w pierwszych tygodniach 1982 r., dokładnej daty nie pamiętam, poszedłem do spowiedzi do kościoła św. St[anisława] Kostki, gdzie zostałem wyspowiadany przez ks. Jerzego Popiełuszko. Ksiądz wydał mi się ujmujący, bardzo miły, więc któregoś następnego dnia przyniosłem mu kwiaty, które wręczyłem, gdy wyszedł z kościoła. J[erzy] Popiełuszko zaprosił mnie na plebanię. W trakcie tego spotkania wyżaliłem się na temat moich kłopotów, jakie zrobiono, zwalniając mnie z pracy. Ks[iądz] J[erzy] Popiełuszko udzielił pomocy mojej rodzinie w postaci paczek żywnościowych i wsparcia finansowego – nastąpiło to wkrótce po tym pierwszym spotkaniu. Ks[iądz] J[erzy] Popiełuszko powiedział, że jak będę miał jakieś kłopoty, to mam się do niego zwracać. W 1982 r. kilkakrotnie (nie jestem w stanie powiedzieć ile razy) otrzymałem od ks. J[erzego] Popiełuszko pieniądze w kwotach od jednego tysiąca zł do czterech tysięcy zł. Było to w okresie, kiedy nie mogłem podjąć i znaleźć pracy, tj. od 1 stycznia [19]82 r. do 6 maja 1982 r. Po tym okresie już mi finansowo nie pomagał. Wówczas, gdy podjąłem pracę, w dalszym ciągu utrzymywałem kontakt z ks. J[erzym] **Popiełuszko**. Polegał on na tym, że odwiedzałem go od czasu do czasu na plebanii. Spotykałem tam również księży, lecz bliżej ich nie znam. Czasami przychodziły do J[erzego] Popiełuszko także osoby cywilne. Kilkakrotnie widywałem na plebanii u J[erzego] Popiełuszko dziewczynę o imieniu Małgorzata, nazwiska jej nie znam, wiem tylko, że jest studentką medycyny. Utrwaliła mi się, bo jest ładną dziewczyną, rzuca się w oczy. Nie potrafię odpowiedzieć, czy Małgosia zwraca się do ks. J[erzego] Popiełuszko po imieniu, czy też „proszę księdza”. Ja i ksiądz zwracamy się do siebie po imieniu, ale nie umiem powiedzieć, kiedy to nastąpiło.

W połowie 1982 r., ponieważ wiedziałem, że ksiądz Jerzy Popiełuszko jest chory, zaproponowałem mu, że w razie potrzeby będę go woził jego samochodem. Ponieważ ja poświęcałem swój czas dla niego, mogłem korzystać do swoich celów z jego samochodu. Ks[iądz] Jerzy pożyczał mi go wtedy, kiedy był mi potrzebny. W 1982 r. nigdy poza Warszawę z ks. J[erzym] Popiełuszko nie wyjeżdżałem, woziłem go jedynie po Warszawie, tzn. do kurii, do kościołów, innych konkretnych miejsc nie przypominam sobie.

W 1983 r. nasza przyjaźń nie uległa zmianie. Zawsze ja kontaktowałem się z ks. Jerzym Popiełuszko, tzn. przychodziłem na plebanię lub telefonowałem. W br. podczas pobytu papieża w Polsce zawiozłem ks. J[erzego] Popiełuszko jego samochodem marki Zastawa, nr rej. prawdopodobnie [...]d 5199 do Częstochowy. Jechała też z nami moja żona i jak mi się wydaje Barbara **Sadowska**². Pobyt nasz w Częstochowie trwał dwa dni.

° *Przekreślono: z wystąpi, sygnowano podpisem.*

^d *Literowa część numeru rejestracyjnego nieczytelna.*

² **Sadowska Barbara** (1940–1986). Poetka. Absolwentka Liceum Sztuk Plastycznych w Warszawie. Współpracownik „Nowej Kultury” (1957–1959), „Współczesności” (1958–1965; 1970–1971), „Nowego Wyrazu” (1971–1973), „Twórczości”, „Zapisu” (1977, 1980), członek Orientacji Poetyckiej „Hybrydy” (1960–1971),

Ponieważ ks. J[erzy] Popiełuszko koncelebrował mszę, do czasu wyjazdu nie kontaktowałem się z nim. Nie mogę powiedzieć, co łączy ks. J[erzego] Popiełuszko z Barbarą **Sadowską**, wiadomo mi jedynie, że wyprowadzenie zwłok jej syna Grzegorza Przemyska³ nastąpiło z kościoła św. Stanisława Kostki, odprawiona była również w tej intencji msza żałobna. Ja uczestniczyłem również w pogrzebie. Ja z żoną [e], będąc w Częstochowie, wybrałem się na nocleg do rodziny w Dąbrowie Górniczej, nic mi nie wiadomo, gdzie i u kogo nocowali ks. J[erzy] Popiełuszko i Barbara **Sadowska**.

Prawdopodobnie w sierpniu 1983 r. wiozłem ks. Popiełuszko i ks. Bogdana (nazwiska nie znam) do Bydgoszczy lub w pobliże tego miasta. W tym dniu jechałem samochodem ks. Bogdana (volkswagen). Wiadomo mi, że celem wyjazdu było zawiezenie lekarstw do jakiegoś klasztoru. Były chyba dwie lub trzy paczki, ale zawartości ich nie znam, prawdopodobnie pochodziły one z apteki przy parafii św. St[anisława] Kostki. Do celu nie dojechaliśmy, ponieważ w Łomiankach zatrzymała nas milicja.

Pod koniec listopada 1983 r., a przekonany jestem, że było to 28 XI [19]83 r., około godz. 9.00 rano, ja, jako kierowca, ks. Jerzy Popiełuszko i dwóch nieznanych mi mężczyzn, samochodem ks. Jerzego wybraliśmy się do Gdańska. Jeszcze w Warszawie dowiedziałem się od ks. J[erzego] Popiełuszki, że jedziemy do Lecha Wałęsy i ks. Jankowskiego. Po przyjeździe do Gdańska udaliśmy się do parafii św. Brygidy, ks. Jerzy Popiełuszko udał się do ks. Jankowskiego, ja zostałem w samochodzie. W tym miejscu chcę sprostować, że dwaj mężczyźni, o których powiedziałem wyżej, nie jechali z nami z Warszawy, a spotkałem ich czekając, aż wróci ks. J[erzy] Popiełuszko od ks. Jankowskiego. Pobyt ks. Popiełuszko u ks. Jankowskiego trwał około pół godziny. Ks[iądz] Jerzy nie powiedział mi, czego dotyczyła ta wizyta.

Gdy oczekiwałem na ks. J[erzego] Popiełuszko, podeszli do samochodu dwaj mężczyźni, zapytali, czy przyjechałem może z ks. Jerzym (wyrazili się w tym sensie). Zaraz przyjechał mikrobusem Lech Wałęsa, poszedł na plebanię do ks. Jankowskiego i po upływie około 15 minut wyszli: ks. Jankowski i Popiełuszko oraz Lech Wałęsa. Ks[iądz] Jerzy przedstawił nas L[echowi] Wałęsie. L[ech] Wałęsa zaprosił nas do domu, pojechaliśmy wszyscy oprócz ks. Jankowskiego. Ja również brałem udział w spotkaniu w mieszkaniu L[echa] Wałęsy. Wkrótce po naszym wejściu do mieszkania L[echa] Wałęsy przybyło sześciu lub siedmiu górali w strojach ludowych wraz z instrumentami. Celem naszego pobytu u L[echa] Wałęsy było złożenie gratulacji z okazji otrzymania przez niego nagrody Nobla. Pobyt trwał około godziny czasu, piliśmy w tym czasie kawę, ogólnej rozmowy nie było, każdy pojedynczo zamienił z Wałęsą kilka słów, treści

ZLP (od 1964), redaktor w IW „Nasza Księgarnia” (1965–1967), członek kolegium redakcyjnego zeszytów ruchu społeczno-kulturalnego ZSP „Orientacja” (1969), sygnatariuszka „Memoriału 101” (1976), współpracowniczka KOR, uczestniczka Tygodni Kultury Chrześcijańskiej, członek NSZZ „Solidarność” (IX 1980 r.), członek Prymasowskiego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i Ich Rodzinom, członek Pen Clubu (od 1981), zatrzymana (20 III 1982 r.), podejrzana o rozpowszechnianie ulotek o treści antypaństwowej, śledztwo zostało umorzone przez Wojskową Prokuraturę Garnizonową (19 VI 1982 r.), pobita wraz ze współpracowniczkami z Komitetu Prymasowskiego (III 1983 r.). Inwigilowana przez Wydział III KS MO w ramach SOR krypt. „Paryżanka”, nr rej. 13686 (1976–1977) (AIPN, 01322/628; AIPN, 01326/98).

^e *Przekreślono: wy.*

³ **Przemysk Grzegorz** (1964–1983). Maturzysta XVII LO im. A. Frycza Modrzewskiego w Warszawie, syn Barbary Sadowskiej. Zatrzymany przez MO (12 V 1983 r.), przewieziony na komisariat przy ul. Jezuickiej w Warszawie i skatowany; zmarł dwa dni później w szpitalu w wyniku obrażeń wewnętrznych.

tych rozmów nie znam. Po wyjeździe od Wałęsy wspólnie z ks. J[erzym] Popiełuszko i dwoma mężczyznami pojechaliśmy do ks. Jankowskiego w celu odebrania margaryny i przewiezienia jej na plebanię parafii św. St[anisława] Kostki. Do Warszawy wróciliśmy tego samego dnia późnym popołudniem. Rozeszliśmy się z plebanii, dwaj nieznanymi mężczyźni na plebanię nie wchodzili. W tym miejscu dodaję, że w czasie przejazdu z kościoła pw. św. Brygidy do L[echa] Wałęsy zostaliśmy zatrzymani i wylegitymowani przez MO. Funkcjonariusze obejrzel również bagażnik.

Pytanie: Czy świadek brał udział w przygotowaniach mszy „za Ojczyznę”?

Odpow[iedz]: Nigdy nie brałem udziału w przygotowaniach mszy, dekorowaniu kościoła ani w innych czynnościach.

Podczas mszy „za Ojczyznę” zazwyczaj przebywałem na plebanii w pokoju gościnnym, ponieważ zachodziła obawa jakiejś prowokacji i moja rola sprowadzała się do pilnowania plebanii. Podaję jako przykład wrzucenie w 1982 r. petardy i cegły do pokoju na plebanii. Podczas mszy, które odbywają się w każdą ostatnią niedzielę miesiąca w intencji „za Ojczyznę”, w kościele nigdy nie bywałem. To, co ja widziałem na zewnątrz kościoła, to twierdzą, że zebrani na mszach zachowywali się wzorowo. Zapewniali to również „porządkowi”. Nie umiem stwierdzić, kto organizuje służbę porządkową i czy są to te same osoby. Zaobserwowałem, że w trakcie mszy „za Ojczyznę”, a konkretnie podczas śpiewania „Boże coś Polskę” wznoszone są przez zebranych ręce z krzyżami oraz z palcami złożonymi w kształcie litery „V”. W pierwszym wersecie pieśni „Boże coś Polskę” zebrani śpiewają „Ojczyznę wolną racz nam wrócić, Panie”.

W dniu 30 X [19]83 r., będąc na zewnątrz plebanii, usłyszałem rozmowę, że mercedes z korespondentami stacji zachodnich odjechał, a za nim ktoś ze Służby Bezpieczeństwa i prawdopodobnie zostali zatrzymani. Tą wiadomością podzieliłem się z po mszy z ks. J[erzym] Popiełuszko.

Na pytanie przesłuchującego odpowiadam, że pod koniec 1982 r. do chwili obecnej na plebanii przy ul. Hozjusza 2 często widuję jednego lub dwóch mężczyzn, którzy pozostają na noc, razem z ks. J[erzym] **Popiełuszko**, aby zabezpieczyć plebanię w ten sposób, że nocą wychodzą na teren przylegający do kościoła i pilnują przed włamaniem. Zauważyłem, że obecność niektórych osób na plebanii powtarza się. Nie znam ich nazwisk. Z tego, co mi wiadomo, są to pracownicy warszawskich zakładów pracy. Nie wiadomo mi, kto jest organizatorem tych dyżurów.

Na pytanie przesłuchującego odpowiadam, iż do dnia 12 grudnia 1983 r. nie wiedziałem, że ks. Jerzy **Popiełuszko** ma mieszkanie przy ulicy Chłodnej 15 nr 1321, słyszałem tylko, że jakimś mieszkaniem dysponuje. W lokalu nr 1321 przy ul. Chłodnej 15 byłem po raz pierwszy w dniu 12 XII [19]83 r. podczas prowadzonego przeszukania⁴. Ks[ia]dz J[erzy] Popiełuszko, mimo częstych naszych kontaktów i jak już powiedziałem wcześniej – przyjaźni, nie powiedział mi, że jest właścicielem tego mieszkania. Dodaję, że nigdy nie miałem w ręku dowodu osobistego ks. Jerzego, a na dowodzie rejestracyjnym w rubryce „miejsce garażowania” widniał zapis „ul. Chłodna”. Nigdy dotychczas nie podwoziłem księdza pod blok znajdujący się przy ul. Chłodnej 15. Nie mogę odpowiedzieć na pytanie, dlaczego ks. J[erzy] Popiełuszko nie powiedział o tym drugim mieszkaniu.

⁴ Zob. dokument nr 32 i 33.

W dniu 12 XII [19]83 r. podczas prowadzonego przeszukania pomieszczeń mieszkalnych ks. J[erzego] **Popiełuszko** pod adresem W[arsza]wa, ul. Chłodna 15 m. 1321, byłem wraz z wymienionym przez cały czas obecny. Biorący udział w przeszukaniu funkcjonariusze znaleźli między innymi: trzy granaty łzawiące – UGŁ-200, dwa nieznanne mi walce z przewodami elektrycznymi, farbę drukarską, matryce, amunicję do broni krótkiej, ulotki w ilości około 10 do 15 tysięcy. Widziałem, jak funkcjonariusz MO z pawlacza znajdującego się w przedpokoju wyjął wspomniane wyżej granaty łzawiące, amunicję, walce z przewodami, farbę drukarską oraz matryce. Przedmioty te znajdowały się w pudełku ze styropianu. Ulotki były znalezione w szafie w pokoju, pod tapczanem i w łazience w szafce. Nie mogę nic powiedzieć, skąd te przedmioty mogły pochodzić, ks. J[erzy] Popiełuszko nie powiedział mi wcześniej, że jest w ich posiadaniu. Byłem bardzo zdziwiony wynikiem przeszukania. Chcę dodać, że w dniu 12 XII [19]83 r. po przyjeździe z Prokuratury Wojewódzkiej w W[arsza]wie razem z ks. J[erzym] Popiełuszko i ekipą, która przeprowadziła przeszukanie, udaliśmy się windą pod drzwi lokalu nr 1321 przy ul. Chłodnej 15. Ks[ia]dz J[erzy] Popiełuszko wyjął z kieszeni klucze i sam otworzył drzwi, zamknięte na cztery zamki, wszyscy weszliśmy jednocześnie.

Stwierdzam ponadto, że na prośbę pisemną ks. J[erzego] Popiełuszki (dostałem kartkę) w dniu 12 XII [19]83 r. z Prokuratury Wojewódzkiej pojechałem razem z funkcjonariuszami na plebańnię w celu przywiezienia kluczy od mieszkania ks. Jerzego znajdującego się przy ul. Chłodnej 15. Po wejściu na plebańnię udałem się [f] do pokoju zajmowanego przez ks. Popiełuszko, otworzyłem biurko i w szufladzie znalazłem klucze, oprócz nich innych kluczy nie widziałem w szufladzie. Wspomniane klucze sam osobiście przekazałem ks. Popiełuszko na korytarzu w Prokuraturze Wojewódzkiej, o ile pamiętam w obecności mec. Wende.

To wszystko, co miałem do powiedzenia w tej sprawie, nic więcej w dniu dzisiejszym nie mam do dodania. Na tym protokół przesłuchania zakończono dnia 21 grudnia 1983 r. o godz. 14.00^g.

(-) **Przesłuchiwał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 88–93, formularz, rkps.

^f *Przekreślono nieczytelny wyraz, sygnowano podpisem.*

^g *Poniżej odręczna adnotacja: Protokół przeczytałem osobiście, nie mam zastrzeżeń co do zapisanej treści, zeznania złożyłem zgodnie z prawdą, co własnoręcznie podpisuje, opatrzona podpisem.*

1983 grudzień 21, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Wandy Brockiej przez ppor. Czesława Okonia

Nr RSD [...]a

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 21 XII 1983 r. o godz. 9.00 ppor. Czesław Okoń z[e] Stoł[ecznego] Urz[ędu] S[praw] W[ewnętrzn]ych w Warszawie, działając na mocy art. 263 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]b

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: **Brocka Wanda** Maria.

[...]c

Uprowadzona o odpowiedzialności karnej z art. 247 § 1 kk zeznaje. Jestem zatrudniona jako sprzedawca w kiosku „**Ruch**” mieszczącym się w holu budynku przy ulicy Chłodnej 15. Pracuję tam przez dwanaście lat, cały czas w tym samym budynku. Oprócz mnie w tym kiosku pracują jeszcze panie Krystyna Wójcik i Zofia Dec. Pracujemy na zmiany po 24 godziny. Praktycznie więc ja pracuję dwa dni. Ponieważ pracuję w tym kiosku dostatecznie długo, praktycznie większość stałych lokatorów tego budynku znam. Jerzego Popiełuszkę znam jako lokatora budynku od kilku lat. Jak sobie przypominam – 4–5 lat. Kilkakrotnie rozmawiałam z nim. Ponieważ oprócz funkcji sprzedawcy do moich obowiązków należy ponadto otwieranie bramy w nocy, wydawanie kluczy od pralni i suszarni, mam z lokatorami bliski kontakt. Jerzy Popiełuszko był normalnym lokatorem w bloku. Nigdy nie widziałam go w sutannie i nie wiedziałam, że jest księdzem. Dowiedziałam się o tym dopiero w dniu, gdy został zatrzymany przez milicję i razem z nim przyjechała ekipa dokonywać przeszukania w jego mieszkaniu. Pamiętam, że Jerzy Popiełuszko mieszka w mieszkaniu nr 1321, to jest na trzynastym piętrze. Jerzy Popiełuszko do swojego mieszkania przychodził znacznie rzadziej niż inni lokatorzy. Z tego wywnioskowałam, że nie codziennie był w swoim mieszkaniu. Jak go widziałam, to do mieszkania przychodził zawsze sam. Nie zauważyłam, aby wprowadzał do bloku inne osoby. W porze dziennej do godziny 23.00 każdy może wejść do bloku i nie jest sprawdzany ani kontrolowany. Po godzinie 23.00 praktycznie poza lokatorami nikogo nie wpuszczamy. Nie pamiętam, aby Jerzy Popiełuszko wracał do domu po godzinie 23.00. Nie przypominam sobie, aby Jerzy Popiełuszko, wchodząc do domu, wnosił jakieś paczki. Jestem tego prawie pewna, że wchodząc do bloku, nigdy nie wnosił jakichś większych pakunków. O tym, że w Warszawie, w parafii St[anisława] Kostki

^a Nie wpisano numeru.

^b Opuśczone rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^c Opuśczone dane personalne świadka.

na Żoliborzu jest ksiądz nazwiskiem Popiełuszko, słyszałam. Byłam nawet na mszy w tym kościele, ale wtedy mszę odprawiał ktoś inny. Tak więc, do dnia kiedy Jerzy Popiełuszko przyszedł do swojego mieszkania w asyście funkcjonariuszy MO, nie wiedziałam, że jest księdzem. W liście lokatorów nazwisko Jerzego Popiełuszki było wpisane błędnie. Wpis jest **Popieluszko**^d. Jest to drobny błąd, ale zasadniczo zmienia brzmienie nazwiska¹. To wszystko, co wiem w tej sprawie.

Na tym protokół zakończono i po odczytaniu podpisano w dniu 21 XII 1983 r. o godz. 10.10^e.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 86–87, formularz, mps.

^d *Tak w oryginale.*

^e *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół osobiście odczytałam, jako zgodny z moimi zeznaniami podpisuję, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

¹ *Zob. dokument nr 42.*

1983 grudzień 21, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Zofii Dec przez por. Andrzeja Antczaka

Nr RSD [...]^a

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 21 XII 1983 r. o godz. 12.10 por. Andrzej Antczak¹ z SUSW w Warszawie, działając na mocy art. 265 §1, 267 kpk zgodnie z art. 129 §1 kpk

[...] ^b

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: **Dec** Zofia.

[...] ^c

Uprowadzona zostałam od odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego zeznania z art. 247 §1 kk, po czym zeznaję, co następuje:

Zatrudniona jestem w punkcie sprzedaży kiosku „**Ruch**”, który mieści się w holu budynku przy ulicy Chłodnej 15. Ponadto oprócz prowadzenia sprzedaży w kiosku do moich obowiązków należy informowanie o lokatorach mieszkających w tym budynku, a nadto wydawanie kluczy do pralni, suszarni, przyjmowanie od lokatorów wszelkich zgłoszonych awarii w tym budynku. W punkcie u mnie znajduje [się] książka lokatorów budynku, o czym informuję zainteresowane tym osoby. Wspólnie ze mną zatrudnione są Brocka Wanda i Wójcik Krystyna. Pracuję tam w systemie zmianowym, tj. 24 godziny pracy i 48 godzin wolnego. W zasadzie znam w większości lokatorów z widzenia, z nazwisk raczej mniej. Nazwisko Jerzy Popiełuszko jest mi znane, ale tylko z książki rejestru mieszkańców budynku. Nie kojarzę sobie tej osoby z twarzą i sylwetką. Wiem, że jest to osoba duchowna. Nie widziałam nigdy Jerzego Popiełuszko w sutannie. Nie wiem nawet, w którym kościele Jerzy Popiełuszko odprawia msze św. W ostatnich dniach dowiedziałam się, lecz nie pamiętam od kogo, że odprawia on w kościele św. Stanisława Kostki na Żoliborzu. Nic nie słyszałam o działalności pozakościelnej Jerzego Popiełuszko. Nie znam treści kazań jego w kościele, gdyż nigdy nie rozmawiałam z nikim na te tematy. W okresie lata drzwi wejściowe do bloku otwarte są z dwóch stron, natomiast w okresie zimy i jesieni z jednej strony od strony ulicy Waliców. W godzinach od 23.00 do 5.00 rano drzwi wejściowe są zamykane i na życzenie wchodzących i wychodzących są przeze mnie otwierane. Przy wpuszczaniu, jeżeli osoby nie znam z widzenia, to pytam o nazwisko i numer mieszkania i po sprawdzeniu w rejestrze wpuszczam do wewnątrz. W kiosku będąc, mam widoczność na windy umieszczone od strony ul. Waliców, natomiast trzy windy w pionie od strony ul. Żelaznej nie są dla mnie z kio-

^a Nie wpisano numeru.

^b Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^c Opuuszczono dane personalne świadka.

¹ **Antczak Andrzej** – brak danych pozwalających na odtworzenie przebiegu służby.

sku widoczne. Nadmieniam, że do godz. 23.00 praktycznie każdy może wejść i wnieść, co zechce. Jeszcze raz nadmieniam, że osoby Jerzego Popiełuszko nie kojarzę sobie. To wszystko, co mam do zeznania.

Na tym protokół zakończono dnia 21 grudnia 1983 r. o godz. 13.00^d.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 94–94v, formularz, mps.

^d *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół odczytano mi na głos, jest zgodny z treścią moich zeznań, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1983 grudzień 22, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Stanisława Bażanowa przez ppor. Czesława Okonia

Nr RSD [...]^a

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 22 XII 1983 r. o godz. 13.10 ppor. Czesław Okoń z[ę] Stoł[ecznego] Urz[ędu] S[praw] W[ewnętrnych] w Warszawie, działając na mocy art. 263 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^b

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: **Bażanow** Stanisław.

[...] ^c

Uprowadzony o odpowiedzialności karnej z art. 247 § 1 kk, zeznaję, co następuje. Byłem członkiem „Solidarności” w miejscu pracy. Nie pełniłem tam żadnej funkcji. Po ogłoszeniu stanu wojennego nie zajmowałem się działalnością związkową. W dniu dzisiejszym w godzinach rannych w moim mieszkaniu zostało przeprowadzone przeszukiwanie. Mnie w tym czasie w domu nie było. Byłem w pracy. Po przyjściu do domu od żony dowiedziałem się, że w czasie przeszukiwania znaleziono u mnie dziesięć pozycji nielegalnych wydawnictw. Wiedziałem o tym, że te przedmioty są w moim mieszkaniu. Są one moją własnością i zostały przyniesione do domu przeze mnie. Pochodzenie tych nielegalnych wydawnictw jest takie, że przeważnie znajdowałem je na klatce schodowej budynku, gdzie mieszkam albo w tunelu dla przejścia na terenie FSO. Zbierałem je i zabierałem do domu bez konkretnego celu. Żadną nielegalną działalnością nie zajmowałem się, ani nie należałem do żadnych struktur podziemnych „Solidarności”.

Odnośnie kościoła St[anisława] Kostki w Warszawie na Żoliborzu wyjaśniam, że w kościele tym byłem dwa miesiące temu. Była akurat msza w intencji Ojczyzny. Mszę celebrował ks. Jerzy Popiełuszko. Nie znam tego księdza. Do tego kościoła poszedłem, ponieważ moim patronem jest św. Stanisław Kostka. Na terenie podwórca kościelnego spotkałem kolegę z wojska o nazwisku **Ryż Stanisław. Zapropował mi on, czy nie zechciałbym być porządkowym w czasie mszy.** Ja się zgodziłem i dostałem od niego tabliczkę do przypięcia do ubrania. Na tej tabliczce był numer i nic więcej. Ja tą tabliczkę przypiąłem i stałem cały czas na podwórku kościoła. Mszy wysłuchałem przez radio (głośnik). Po skończonej mszy ja tą tabliczkę wzięłem do domu, a później prawdopodobnie wyrzuciłem. Nie wiem, gdzie jest ta tabliczka. Więcej razy nie byłem w tym kościele i nie pełniłem funkcji porządkowego. Treści kazania wygłoszonego w czasie mszy dwa miesiące temu, jak byłem obecny na mszy w kościele St[anisława] Kostki, nie

^a Nie wpisano numeru.

^b Opuszczono rubryki: udział protokolanta oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowane odręcznym podpisem świadka.

^c Opuszczono dane personalne świadka.

pamiętam. Nie wiem też, kto wygłaszał kazanie, ponieważ nie byłem wewnątrz kościoła. Przypominam sobie, że kazanie było o tym, żeby modlić się za ojczyznę. Pamiętam też, że mówił, aby modlić się za „Solidarność” oraz zapamiętałem, że na końcu wezwał wiernych, aby się rozeszli w spokoju i nie robili żadnych burd. W czasie mszy były też śpiewane pieśni religijne oraz deklamowane wiersze. Kto śpiewał te pieśni ani kto mówił wiersze, tego nie wiem, ponieważ stałem na zewnątrz kościoła. Jakie były te pieśni i wiersze nie potrafię powiedzieć, ponieważ nie jestem zbyt religijny i nie znam pieśni i wierszy kościelnych. Moja wizyta w tym kościele była przypadkowa i fakt, że akurat była msza w intencji Ojczyzny, też jest przypadkowy. Więcej ani razu nie byłem w tym kościele. Osobiście księdza Jerzego Popiełuszki nigdy nie widziałem. Nie znam go. Przynajmniej też zostałem porządkowym w czasie mszy. Gdybym nie spotkał kolegi z wojska, sam nie zgłosiłbym się jako porządkowy. Nie wiem, gdzie mieszka ten kolega o nazwisku Ryż. Odnośnie kazania to oprócz wezwania o modlitwę za „Solidarność” nie przypominam sobie, aby były w nim zawarte jakieś elementy niezgodne z prawem. Wiersze deklamowali mężczyzna i kobieta. Treści wierszy nie pamiętam. To wszystko, co mam do zeznania w tej sprawie. Na tym protokół zakończono i po odczytaniu podpisano^d.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 234–235, formularz, mps.

^d *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół mi odczytano, uwag nie mam, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego. U spodu karty drugiej adnotacja o zakończeniu protokołu w dniu: 22 XI 1983 r. o godz. 14.20.*

1983 grudzień 22, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Marka Dąbrowskiego przez inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych kpt. Mariana Buczkowskiego

Nr RSD S-51/83

II Ds-137/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 22 grudnia 1983 [r.] o godz. 10.30, kpt. M[arian] Buczkowski¹ ze Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^a

przesłuchał w charakterze świadka

Imię i nazwisko: Marek Jan Dąbrowski.

[...] ^b

Do kościoła uczęszczam systematycznie. Ponieważ najbliższym mojego miejsca zamieszkania kościołem jest kościół przy ulicy Bartniczej, tam właśnie chodzę na mszę. Sporadycznie uczęszczam też do innych kościołów. Dwa razy, w tym jeden raz w 1982 r. i jeden raz latem 1983 r., byłem w kościele przy ul. Hozjusza, gdzie wikariuszem jest ks. Jerzy **Popiełuszko**.

J[erzego] Popiełuszko poznałem na terenie FSO w dniu poświęcenia sztandaru b. NSZZ „Solidarność” przy FSO. Ja wówczas pomagałem przy organizowaniu tej uroczystości. Z hierarchii kościelnej na uroczystości tej byli biskupi – Modzelewski (sufragan warszawski), bp Kraszewski (bp pomocniczy Warszawy), a nadto ks. Zdzisław **Król**, ks. Jerzy **Popiełuszko** i inni księża – łącznie ok. 30 księży. Wszyscy przybyli na zaproszenie – byli na oficjalne zaproszenie wystawione przez komisję międzyzakładową b. NSZZ „**Solidarność**” przy FSO, a pozostali na indywidualne, prywatne zaproszenie pracowników. Ja nikogo ze swojej strony prywatnie nie zapraszałem. Nie wiem, kto zaprosił księdza J[erzego] Popiełuszkę, ale wiadomo mi, że przez inn[y]ch

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta i obecność stron.*

^b *Opuszczono pozostałe dane personalne świadka oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.*

¹ **Buczkowski Marian** (ur. 1934), kpt. Absolwent WSE w Szczecinie (1954). Od marca 1955 r. referent w Kwatermistrzostwie KG MO; od maja 1955 r. starszy referent finansów i planowania Sekcji 3 Służby Samochodowej Kwatermistrzostwa KG MO; od marca 1957 r. starszy referent finansów i planowania Sekcji 3 Służby Transportowej KG MO; od października 1958 r. do lipca 1960 r. słuchacz SO MO w Szczytnie; od marca 1959 r. starszy referent Sekcji 3 Wydziału IV K MO m.st. Warszawy; od września 1961 r. inspektor Sekcji 8 Wydziału do Walki z Przystępstwami Gospodarczymi K MO m.st. Warszawy; od listopada 1965 r. inspektor Wydziału do Walki z Przestępczością Gospodarczą w Budownictwie i Obrocie Pieniężnym K MO m.st. Warszawy; od czerwca 1967 r. starszy inspektor Wydziału do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi KD MO Praga-Południe w Warszawie; od sierpnia 1967 r. inspektor Wydziału Śledczego, od sierpnia 1971 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego K MO m.st. Warszawy/KS MO; od sierpnia 1983 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego SUSW; w lutym 1989 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0968/21, Akta osobowe funkcjonariusza).

członków komitetu organizacyjnego tej uroczystości. W skład tego komitetu, z tego, co pamiętam, wchodził: przewodniczący Komitetu Międzyzakładowego b. NSZZ „Solidarność” **Jerzy Puścian**, pracownik Dyrekcji FSO – **Boratyński** oraz sześciu inn[ych] konkretnie za coś odpowiedzialnych, w tym ja – będąc odpowiedzialny za obsługę biskupów.

Co do przebiegu tej uroczystości z poświęceniem sztandaru, to po samej ceremonii uczestnicy zwiedzili zakład, po czym poproszeni zostali do stołówki fabrycznej na obiad. Popiełuszko był do końca, a ja byłem przy pożegnaniu jego i pozostałych. Zaznaczam, że jedynie bp Modzelewski zaraz po ceremonii opuścił FSO. Popiełuszko nie przemawiał. Za zaproszenie, gościnę i poczęstunek oraz zwiedzanie fabryki dziękował bp Kraszewski. Poza tym przemawiał ówczesny dyr[ektor] FSO Jerzy **Bielecki**. Sztandar poświęcał bp Modzelewski – podobny z twarzy do kard. Wyszyńskiego². **Popiełuszko** brał udział w uroczystości, nie eksponując siebie w trakcie przebiegu ceremonii. **Przedstawiając się, mówił, iż jest kapelanem przy Hucie Warszawa**. Nie rozmawiałem z nim wtedy. Po zakończeniu wracał z księżmi, którzy rozjechali się polonezami przydzielonymi do dyspozycji FSO na tę uroczystość przez Urząd Rady Ministrów – na numerach próbnych – biała tablica rejestracyjna z czerwonymi numerami.

W okresie już stanu wojennego, w styczniu 1982 r. na Krakowskim Przedmieściu **J[erzy] Popiełuszko zauważył mnie i zaczepił**. Pytał się, co słychać w FSO, jak ludzie, pracownicy fabryki reagują na wprowadzenie stanu wojennego. Powiedziałem mu, że był strajk w FSO, że pod fabryką stały czołgi. Powiedziałem mu sam, że parę osób z FSO jest internowanych. Cieszył się, że „ja jestem” tzn., że nie zostałem internowany. Zapraszał mnie do siebie na plebanię. Nie omawialiśmy celu ani terminu, lecz tylko tak ogólnie.

Gdy poszedłem do kościoła, to nie wchodziłem do środka, bo było dużo ludzi. Słyszałem wygłaszane przez niego kazanie, ale jego nie widziałem. **Mówił o internowanych i zwracał się o modły na intencję ich uwolnienia**. Była to msza w intencji Ojczyzny. Kazanie w czasie jego wygłaszania nie wywoływało oklasków i in[nych] zewnętrznych objawów aprobaty. **Przy śpiewaniu pieśni „Boże coś Polskę” zgromadzeni mieli podniesione ręce z palcami na kształt litery „V”**. Na zakończenie kazania Popiełuszko mówił: „rozchodź się w spokoju”, „nie dajcie się sprowokować”. **Popiełuszko mówił, żeby swoją postawę manifestować krzyżem, ludzie podnosili w górę krzyże, inni dwa palce w kształcie „V”**. Przez całe kazanie przewijał się wątek stanu wojennego i internowanych.

Na plebanii u Popiełuszki nie byłem. Z Popiełuszką nie byłem w żadnym mieszkaniu, u mnie też nie był, choć mu podałem nr tel. [...]° na Nieszawskiej, ale przez telefon z nim nie rozmawiałem. Żadnych zleceń od ks. Jerzego Popiełuszki nie otrzymywałem i nie wykonywałem. Żadnych wydawnictw bezdebitowych ani literatury wrogiej nie

° *Opuszczono numer telefonu.*

² **Wyszyński Stefan** (1901–1981). Prymas Polski. Święcenia kapłańskie (1924). Doktor (1929), kapelan AK, biskup lubelski (1946–1948), prymas, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski (1948–1981), przewodniczący KEP (1948–1981), kardynał (1953), delegat wiernych obrządków wschodnich w Polsce, więziony przez władze komunistyczne (1953–1956), autor programu Wielkiej Nowenny przed obchodami Milenium Chrztu Polski (1957–1965).

gromadziłem, nie przechowywałem ani nie kolportowałem. Nie znam **Bażanowa** – mężczyzny o tym nazwisku, jak również nie znam osób o nazwiskach **Zalewski**, **Karyńska**, **Krystyna Oryga**³, **Czesław Święcki**^d.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 174–176, formularz, rkps.

^d *Pod protokołem adnotacja o treści:* Niniejszy protokół po osobistym odczytaniu o godz. 12.35 podpisuję jako zgodny z prawdą i sporządzony zgodnie z moimi zeznaniami, *opatrzona odręcznym podpisem.*

³ **Oryga Krystyna** (ur. 1961). Referent Biura Ogłoszeń Wydawnictwa „Epoka”; powieliała na maszynie kazania ks. Jerzego Popiełuszki (AIPN, 763/40323).

1983 grudzień 22, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Krystyny Orygi przez inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych por. Witolda Józwiaka

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 22 grudnia 1983 r. o godz. 9.00, por. Witold Józwiak¹ ze Stoł[ecznego] U[rzędu] S[praw] W[ewnętrznych] w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk. zgodnie z art. 129 § 1 kpk.

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Krystyna **Oryga**.

[...]b

Po uprzedzeniu mnie o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, zeznaję, co następuje:

Księdza Jerzego **Popiełuszkę** poznałam w 1978 roku w szkole, gdzie wykładał religię. Od tego czasu utrzymywał on kontakty towarzyskie ze mną i z moimi rodzicami. Mój dziadek, Antoni **Wiśniewski**, jest chory i w związku z tym poszukiwaliśmy leku dla niego o nazwie „Tanakan”. Ksiądz Popiełuszko stwierdził, że tego typu lek może załatwić. Jeździłam do księdza Popiełuszki na plebanię na Żoliborzu w celu odebrania leków. Nie pamiętam adresu plebanii ks. Popiełuszki. We wrześniu 1983 r. ksiądz Popiełuszko przyjechał do mnie do domu, przywożąc ze sobą maszynę do pisania oraz około 40 stron maszynopisu. Były to jego kazania z okresu od marca do czerwca 1983 r. Poprosił mnie, abym je przepisała w czterech egzemplarzach. Wyraziłam na to zgodę. Przywiózł także papier maszynowy oraz kalkę. Przepisałam mu tylko dziesięć stron w czterech egzemplarzach, gdyż pozostałej części nie byłam w stanie napisać ze względu na brak czasu. Przepisałam mu kazania z miesiąca czerwca 1983 r. Ksiądz Popiełuszko odebrał ode mnie przepisane kazania oraz zabrał maszynę do pisania, papier, kalkę i nieprzepisaną część kazań. Przepisanie na maszynie dla księdza Popiełuszki jego kazań traktowałam jako przysługę, nie otrzymałam za to żadnego wynagrodzenia. W sumie byłam

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowane odręcznym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono pozostałe dane personalne świadka.*

¹ **Józwiak Witold** (ur. 1945), por./ppor. Absolwent Wydziału Prawa UW (1968). Od marca 1968 r. inspektor Sekcji Dochodzeniowej Wydziału Kontroli Ruchu Drogowego KS MO w Warszawie; od marca 1970 r. inspektor Sekcji Nadzoru i Taktyki Służby Wydziału Kontroli Ruchu Drogowego KS MO w Warszawie; od maja 1971 r. inspektor Wydziału Śledczego Służby Bezpieczeństwa KS MO; od października 1975 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego Służby Bezpieczeństwa KS MO; od grudnia 1977 r. kierownik sekcji Wydziału Śledczego Służby Bezpieczeństwa KS MO; od sierpnia 1980 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego Służby Bezpieczeństwa KS MO; od października 1981 r. inspektor (na wolnym etacie starszego inspektora) Wydziału Śledczego Służby Bezpieczeństwa KS MO; zwolniony ze służby w maju 1986 r. (AIPN, 0968/41, t. 1, 2, Akta osobowe funkcjonariusza).

u ks. Popiełuszki na plebanii około 3–4 razy, zawsze w celu odbioru leku. Bywałam także u niego wcześniej z okazji składania mu życzeń imieninowych. W czasie jednej z wizyt, miało to miejsce w 1980 lub 1981 roku, ksiądz Popiełuszko dał mi plakat „Wolność dla więźniów politycznych”. Plakat ten otrzymałam od niego na pamiątkę i został on mi zakwestionowany w dniu dzisiejszym w trakcie przeszukania mojego mieszkania. Ksiądz Popiełuszko przyjeżdżał do mnie do mieszkania samochodem koloru czerwonego, m[ar]ki Zastawa. Będąc u niego na plebanii, nigdy nie widziałam oprócz niego żadnych innych osób. Nie pamiętam treści przepisanych kazań. Nie wiem, w jaki sposób weszłam w posiadanie innych zakwestionowanych w czasie przeszukania przedmiotów. Było to tak dawno, że nie pamiętam tego.

Na tym protokół zakończono dnia 22 grudnia 1983 r. o godz. 11.00^o.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 159–159v, formularz, mps.

^o *Protokół opatrzone podpisami świadka i prowadzącego przesłuchanie.*

1983 grudzień 23, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Antoniego Zalewskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 23 XII 1983 r. o godz. 12.30, ppor. Mieczysław Chyłkiewicz z SUSW w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Antoni **Zalewski**.

[...] ^b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej z art. 247 § 1 kk za składanie fałszywych zeznań, treść tego art. świadek zrozumiał, po czym zeznał, co następuje:

Jestem wyznania rzymskokatolickiego, do kościoła chodzę raczej rzadko. Przynależę do parafii św. Chrystusa Króla (dokładnie nie wiem), nie pamiętam ulicy, przy której znajduje się kościół.

Na pytanie przesłuchującego odpowiadam, że w kościele św. St[aniława] Kostki w Warszawie przy ul. Hozjusza byłem w sumie dwa razy. Po raz pierwszy byłem prawdopodobnie wiosną bieżącego roku, lecz dokładnie tego faktu nie pamiętam. Wydaje mi się, że byłem wtedy na mszy, która rozpoczęła się o godz. 19.00, pojechałem na nią sam tramwajem. O tym, że w kościele św. St[aniława] Kostki odbywają się msze w intencji „za Ojczyznę”, dowiedziałem się z ulotek nalepionych na ścianach w miejscu pracy, tj. w FSO. Na mszy byłem do końca, na koniec ksiądz zapowiadał, żeby zebrani rozeszli się w spokoju do swoich domów, byłem wtedy na zewnątrz kościoła, ponieważ nie mogłem wejść do środka. Słyszalność była dobra, na dworze rozwieszono były głośniki. Nic więcej z tej mszy nie pamiętam.

Po raz drugi w kościele św. St[aniława] Kostki byłem w ostatnią niedzielę października, pojechałem sam. Również i tym razem stałem na zewnątrz kościoła. Zauważyłem, że na mszy było bardzo dużo ludzi. Nie widziałem, który ksiądz odprawiał mszę, słyszałem tylko, jak zapowiedział, aby podnosić krzyże do góry podczas śpiewania pieśni „Boże coś Polskę”. Ja nie miałem ze sobą krzyża, podnosiłem więc rękę do góry z palcami ułożonymi w kształcie litery „V”, inne osoby również to robiły. Po mszy pojechałem do domu. Nigdy więcej w tym kościele nie byłem.

Pytanie: Czy świadek pełnił służbę „porządkowego” podczas odprawiania mszy wokół kościoła pw. św. St[aniława] Kostki?

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono dane personalne świadka.*

Odpow[iedz]: Nigdy takiej służby nie pełniłem, nikt mi nie proponował tej funkcji. Ponadto dodaję, że nie znam osobiście księdza o nazwisku Popiełuszko, nigdy nie byłem na plebanii. Nie znam osób, które stanowią ochronę osobistą ks. Popiełuszki.

Na tym protokół zakończono dnia 23 XII 1983 r., o godz. 13.00[°].

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 101–101v, formularz, mps.

[°] *Pod dokumentem odręczna adnotacja o treści: Protokół odczytano świadkowi (nie miał okularów), uznał, że jest zgodny ze złożonymi zeznaniami, nie ma uwag, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1983 grudzień 29, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Daniela Kosieradzkiej przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr KSD ^aS-51/83^a

^aWarszawa, ^adnia ^a29 grudnia^a 19^a83^a r. o godz. ^a9.30^a, ppor. Mieczysław Chyłkiewicz ze Stoł[ecznego] Urz[ędu] Spr[aw] Wew[nętrznych] w W[arsza]wie, działając na mocy [...]^b

Przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: ^aDaniela Genowefa Kosieradzka^a.

[...] ^c

Protokół przesłuchania świadka

Na początku 1979 r. ze względów na sytuację rodzinną postanowiłam sprzedać swoje własnościowe mieszkanie oznaczone numerem 1321 przy ulicy Chłodnej 15 w W[arsza]wie. W kwietniu 1979 r. dałam ogłoszenie do „Życia Warszawy”, w wyniku którego zgłosiło się kilku chętnych do kupna. Jednym z nich, nazwiska nie znam, był mężczyzna w wieku ok. 35 lat – obejrzał on mieszkanie, nie odpowiadało mu jednak z powodu braku telefonu. Umówił się ze mną, że przyśle w wyznaczonym przez niego terminie swojego znajomego, w krótkim czasie zgłosił się do mojego mieszkania Jerzy **Popieluszko**. Ubrany był po cywilnemu. Prawdopodobnie powołał się na swojego znajomego, który oglądał wcześniej mieszkanie, a o którym wspomniałam wcześniej. W wyniku rozmowy z J[erzym] **Popieluszko** ustaliliśmy cenę i termin formalności, które mieliśmy załatwić w biurze spółdzielni mieszkaniowej i Wydziale Finansowym przy ul. Lindleya w W[arsza]wie. W wyniku dyskusji uzgodniliśmy, że J[erzy] **Popieluszko** za mieszkanie zapłaci 500 000 zł słow[nie] pięćset tysięcy zł, z tym że nabywca został zobowiązany do zapłacenia kosztów wynikających z tej transakcji i podatków w Wydziale Finansowym. Po dokonaniu wszystkich formalności Jerzy **Popieluszko** wręczył mi pieniądze w kwocie 480 000 zł (słownie czterysta osiemdziesiąt tys. zł). Pozostałe dwadzieścia tysięcy zł miał oddać w terminie późniejszym. Po upływie około 2 tygodni przypadkowo spotkałam na ul. Stawki Jerzego **Popieluszko**, oddał mi wówczas 20 tys. zł.

W biurze spółdzielni mieszkaniowej złożyłam oświadczenie o zrzeczeniu się na rzecz nabywcy całego wkładu finansowego, będącego na moim koncie w wysokości około 120 000 zł.

W czasie spotkania, kiedy Jerzy Popieluszko oddał mi dług w postaci 20 tys. zł, zapytałam go, czy nie uważa, że należy rozliczyć sprawę mojego przekazanego na jego

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^b Opuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowane odręcznym podpisem świadka.

^c Opuszczono pozostałe dane dotyczące świadka.

rzecz wkładu. Jerzy **Popieluszko** na moje słowa stwierdził, że między nami nie ma już żadnych rozliczeń, ponieważ te pieniądze pozostają na koncie spółdzielni, a nie wpłynęły do jego rąk. Reasumując transakcję sprzedaży swojego mieszkania Jerzemu **Popieluszcze**, stwierdzam, że faktycznie otrzymałam 500 tys. zł, ale po odliczeniu przekazanego na mocy mojego oświadczenia i nieświadomości wkładu finansowego, suma ta wynosi 350 000 zł–370 000 zł (ponieważ nie pamiętam wysokości wkładu finansowego). Od tamtej pory nigdy i nigdzie nie spotkałam pana **Popieluszko**, żadne więzy rodzinne ani kontakty nie łączyły mnie [z nim] i nie łączą. **Jerzy Popieluszko nie jest spokrewniony z nikim z mojej ani bliskiej, ani dalszej rodziny. Jest i był całkowicie obcy. Jako nabywca mieszkania był dla mnie całkowicie nieznanym.**

Na postawie przesłuchującego odpowiadam, że spotykając się z Jerzym Popieluszko, zawsze był ubrany po cywilnemu, nie wiedziałam, że jest księdzem.

To wszystko, co miałam do powiedzenia w tej sprawie.

Na tym protokół przesłuchania świadka zakończono dnia 29 grudnia [19]83 [r.] o godz. 11.30^d.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 15–16v, rkps.

^d *Poniżej odręczna adnotacja: Protokół przeczytałam osobiście, jego treść jest zgodna z moimi zeznaniami, opatrzona dwoma odręcznymi podpisami.*

1984 styczeń – Plan kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych por. Mieczysława Chylkiewicza w sprawie czynności operacyjno-śledczych przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszcze

Zatwierdzam^a

Warszawa, dnia [...]^b stycznia 1984 r.

Tajne

Egz. nr [...]^c

Plan

dalszych czynności operacyjno-śledczych do wykonania w sprawie nr S-51/83 p[rzeciw]ko księdzu Jerzemu Aleksandrowi **Popiełuszcze**, rezydentowi parafii św. St[anisława] Kostki w Warszawie, ul. Hozjusza 2

I. Charakterystyka sprawy

W dniu 22 IX [19]83 r. Prokuratura Wojewódzka w Warszawie wszczęła na podstawie materiałów przekazanych przez SUSW śledztwo w sprawie nadużywania wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL przy wykonywaniu obrzędów religijnych przez ks. Jerzego Popiełuszko¹. Postanowieniem prokuratury śledztwo zostało powierzone do prowadzenia Wydziałowi Śledczemu SUSW.

W toku śledztwa zebrano materiał dowodowy, na podstawie którego w dniu 12 XII [19]83 r. Jerzemu Popiełuszcze przedstawiono zarzut o przestępstwo z art. 194 ww. w zw. z art. 58 kk². W wyniku przeszukania pomieszczeń mieszkalnych J[erzego] Popiełuszko zakwestionowano m.in. około 15 tys. ulotek o różnej treści, 38 szt. amunicji, 3 granaty łzawiące UGŁ-200, dwa ładunki dynamitu z detonatorami i przewodami. W dniu 31 XII [19]83 r. Prokuratura Wojewódzka uzupełniła dotychczasowe zarzuty o czyny określone w artykułach: 286 kk, 143 kk, 282 a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk w zw. z art. 273 § 2 kk i w zw. z art. 10 § 2 kk³.

Podejrzany J[erzy] Popiełuszko nie przyznał się do przedstawionych zarzutów i odmówił składania wyjaśnień, a na przesłuchania zgłasza się z adwokatem⁴.

W toku dotychczasowego śledztwa przesłuchano 32 świadków, przeprowadzono 8 przeszukań pomieszczeń mieszkalnych i wykonano ekspertyzy fonoskopijne 20 kazań, ujawniono i zabezpieczono materiał audiowizualny w postaci zdjęć fotograficznych, taśm magnetofonowych, kaset magnetowidowych.

^a Opatrzono nieczytelnym podpisem.

^b Nie wstawiono daty dziennej.

^c Nie podano numeru.

¹ Zob. dokument nr 13.

² Zob. dokument nr 30.

³ Zob. dokument nr 35.

⁴ Zob. dokument nr 31, 35, 37, 38.

II. Kierunki śledztwa

Prowadzone czynności operacyjno-śledcze winny zmierzać:

- do procesowego ujawnienia i utrwalenia dowodów świadczących o popełnieniu przez J[erzego] Popiełuszko przestępstw określonych w postanowieniu o zarzutach,
- procesowego ustalenia wszystkich osób współdziałających z J[erzym] Popiełuszko w zakresie redagowania, sporządzania i rozpowszechniania pism i ulotek godzących w ustrój PRL i nawołujących do udziału w manifestacjach ulicznych,
- wyeliminowania możliwości tłumaczenia przez podejrzanego, że znalezione w jego mieszkaniu dowody przestępczej działalności zostały mu podrzucone,
- nękania J[erzego] Popiełuszko i innych osób i księży znanych z antysocjalistycznych zachowań.

III. Czynności do wykonania

1. Systematycznie (raz w tygodniu) przesłuchiwać podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszko,

- wezwania z następnym terminem zgłoszenia się, wręczane będą w dniu przesłuchania,
- wspólnie z jednostkami operacyjnymi dążyć do wyeliminowania adwokatów w przesłuchaniach podejrzanego.

2. Ustalić i przesłuchać górników z Katowic na okoliczność ich przyjazdów do Warszawy i udziału w mszach odprawianych w kościele św. St[anisława] Kostki przez ks. J[erzego] Popiełuszko oraz czasokresu i charakteru utrzymywanych kontaktów z J[erzym] Popiełuszko,

- ustalenie wykona Wydz[iał] IV SUSW,
- opracować tematykę, przesłuchania zlecić Wydz[iałowi] Śledczemu WUSW w Katowicach,

– w przypadku ustalenia większej grupy osób – wyjazd do Katowic.

3. Wytypować pracowników Huty Warszawa utrzymujących stałe kontakty z ks. J[erzym] Popiełuszko i przesłuchać w charakterze świadków na okoliczności:

- organizowanie służb porządkowych w trakcie trwania mszy odprawianych przez J[erzego] Popiełuszko, osób biorących udział w tzw. „obstawie” oraz cele i zadania „obstawy”,

– cel i przebieg spotkań na plebanii przy ul. Hożjusza 2 oraz w prywatnym mieszkaniu przy ul. Chłodnej,

- czy osobom biorącym udział w spotkaniach J[erzy] Popiełuszko przekazywał ulotki, nielegalne wydawnictwa, kasyety magnetofonowe z nagranyymi mszami w intencji „za Ojczyznę”.

4. Wspólnie z Wydz[iałem] IV SUSW wytypować do przesłuchania osoby biorące udział w mszach celebrowanych przez ks. J[erzego] Popiełuszko i przesłuchać ich w charakterze świadka na okoliczności:

- treści głoszonych kazań,
- zachowań zebranych podczas i po mszach.

5. Ponowić wezwanie proboszcza parafii – ks. Teofila **Boguckiego** i przesłuchać na okoliczności:

- czy był w mieszkaniu J[erzego] Popiełuszko w przeddzień przeszukania,

– kto wydał zezwolenie na udział korespondentów TV zachodnich w mszach w intencji „za Ojczyznę”,

– uczestnictwo górników w mszy w kościele św. St[anisława] Kostki w dn[ia] 4 XII [19]83 r.

– czy i kto akceptował kazania głoszone przez J[erzego] Popiełuszko, czy wcześniej znał treść tych kazań.

6. Przesłuchać księdza M[ieczysława] **Nowaka** z Ursusa:

– cel i charakter kontaktów z J[erzym] Popiełuszko i z ks. L[eonem] **Kantorskim**⁵.

7. Ustalić kontakty ks. J[erzego] Popiełuszko z Lechem Wałęsą i ks. Jankowskim w Gdańsku i ewentualnie w innym miejscowościach kraju.

8. Sukcesywnie kompletować „Przeglądy audycji zagranicznych” z Naczelnej Redakcji Odbioru Programów z Zagranicy, a dotyczących J[erzego] Popiełuszko.

9. Ustalić i przesłuchać kpt. Wojska Polskiego, utrzymującego kontakty z J[erzym] Popiełuszko (w uzgodnieniu z WSW).

10. Przesłuchać w charakterze świadków Wandę **Chęcińską** i Małgorzatę **Suską** (po-dejrzane w sprawie...) na temat ich powiązań z J[erzym] Popiełuszko w szczególności w zakresie:

⁵ **Kantorski Leon** (ur. 1918). Duchowny katolicki. Świecenia kapłańskie (1947). Duszpasterz w kościele akademickim św. Anny w Warszawie (1956–1964), proboszcz parafii św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej (1964–1991). Organizator głódówki w proteście przeciwko uwięzieniu Mirosława Chojeckiego (1980). Aresztowany w czasie stanu wojennego (14 XII 1981 r.), zwolniony tego samego dnia. Aresztowany (18 II 1959 r.), oskarżony przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie 30 V 1959 r. o drukowanie i rozpowszechnianie nielegalnych wydawnictw o treści religijnej, wyrokiem Sądu Powiatowego dla m.st. Warszawy (24 VII 1959 r.) skazany na rok pozbawienia wolności i grzywnę. Wg zapisów ewidencyjnych SB zgodnie z zapisem z dziennika rejestracyjnego KW MO Warszawa 24 I 1972 r. zarejestrowano kandydata na TW, a następnie TW o pseudonimie „Leśny”, nr rej. 5074, zdjęty z ewidencji 5 II 1974 r. i przekazany do Wydziału IV KW MO. Wg zapisu z dziennika rejestracyjnego KW MO Warszawa 8 V 1974 r. Wydział IV zarejestrował tajnego współpracownika o pseudonimie „Rawicz”, nr rej. 27815, zdjęty z ewidencji 31 V 1975 r. i przekazany Wydziałowi IV KS MO. Wg zapisu z dziennika rejestracyjnego KW MO Warszawa 18 X 1975 r. Wydział IV zarejestrował TW o pseudonimie „Rawicz”, nr rej. 13807, zdjęty z ewidencji 20 XI 1979 r. Materiały zarchiwizowano w inwentarzu akt agenturalnych pod numerem 12756/I. Zgodnie z zapisem z dziennika archiwalnego SUSW z 20 XI 1979 r. materiały o nr. rej. 13807 zostały zarchiwizowane pod nazwiskiem Kantorski Leon, w rubryce pseudonim wpisano TW „Rawicz”, 1 tomteczki personalnej został złożony do archiwum, 1 tomteczki pracy został zniszczony 2 IV 1987 r. Zachowała się teczka personalna TW ps. „Rawicz” dotycząca Kantorskiego Leona, s. Franciszka, ur. 31 III 1918 r., a w niej oświadczenie z 10 XII 1971 r. podpisane „ks. Kantorski”, w którym zadeklarowano utrzymanie w ścisłej tajemnicy rozmów z oficerami SB. W notatce służbowej starszy inspektor KMIP MO w Pruszkowie zaznaczył, iż 10 XII 1971 r. przyjął „precyzyjne oświadczenie od ks. Kantorskiego Leona podczas rozmowy werbunkowej”. Wg zachowanych dokumentów, miał zostać pozyskany przez KMIP MO w Pruszkowie 13 I 1972 r. jako TW ps. „Leśny”, nr rej. 5074. Zgodnie z notatką służbową z 4 XI 1972 r. miał zostać pozyskany „na podstawie dobrowolności, wykorzystano jego lojalną obecnie postawę do PRL oraz chęć kontynuowania rozmów z SB” (k. 128). Zgodnie z charakterystyką TW ps. „Leśny”, sporządzoną 4 I 1974 r. „przekazał szereg informacji dot[yczących] wydarzeń wewnętrzkościelnych, niektóre dokumenty pasterskie. Nie stroni też od wypowiedzi o własnej działalności” (k. 177). Miał zostać przekazany Wydziałowi IV KS WO w Warszawie jako TW ps. „Rawicz” (V 1974). Wg zachowanych materiałów, za współpracę miał otrzymywać pieniądze i prezenty. Wyeliminowany z sieci agenturalnej w 1979 r. w związku z „wrogą postawą społeczno-polityczną, wrogimi wystąpieniami, naruszeniem obowiązujących przepisów, dwulicowością i niezachowaniem w tajemnicy kontaktów z nami” (k. 187). Zgodnie z kartą EO-4/73 i EO-4C/72 inwigilowany w ramach SOR krypt. „Kontestator”, nr rej. 27096, przez Wydział IV KS MO w Warszawie z uwagi na działalność w ruchu oazowym (1980–1989). Materiały zarchiwizowano pod numerem 10477/II (AIPN, 00249/1586; AIPN, 001121/2187; AIPN, 0235/1059).

– drukowania i kolportażu kazań J[erzego] Popiełuszko w nielegalnym wydawnictwie pt. „Słowo Podziemne”,

– dążąc do udowodnienia im przestępstwa z art. 278 kk.

11. Przesłuchać Hannę **Grabińską**⁶ i Barbarę **Jarmużyńską-Janiszewską**⁷ na temat kontaktów z ks. J[erzym] Popiełuszko, W[andą] Chęcińską i Małgorzatą Suską.

12. Przesłuchać Jarosława **Cherczyńskiego**⁸ (podejrzany w sprawie II. Ds 4267/83 Prok. Rej. Żoliborz), który był w „obstawie” Popiełuszki celem uzyskania zeznań potwierdzających przestępczą działalność J[erzego] Popiełuszko.

13. Przekazać do Zakładu Kryminalistyki KG MO kasety magnetofonowe z ostatnimi kazaniem ks. J[erzego] Popiełuszko celem przeprowadzenia badań fonoskopijnych.

14. Dokonać oględzin zakwestionowanych podczas przeszukania u J[erzego] Popiełuszko materiałów i zarządzić przeprowadzenia stosownych ekspertyz celem stwierdzenia, czy znalezione pisma i druki zostały sporządzone na tych samych środkach, co ulotki i druki zakwestionowane u M[ałgorzaty] Suskiej, W[andy] Chęcińskiej i S[tanisława] Białego.

15. Przesłuchać inne osoby, które zostaną ustalone w wyniku pracy śledczej i operacyjnej.

16. Spowodować wyłączenie ze śledztwa p[rzeciw]ko M[ałgorzacie] Suska i W[andzie] Chęcińska materiałów dot[yczących] przestępczej działalności J[erzego] Popiełuszko.

Powyższe czynności wykona por. M[ieczysław] Chyłkiewicz przy współudziale pionu IV SUSW i MSW w terminie do 28 II [19]84 r.

Wyk. 3 egz.

CM/OK., nr dz.m. 15

Kier[ownik] sekcji Wydz[iału] Śledczego SUSW
(–) por. M[ieczysław] Chyłkiewicz

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 146–147, mps.

⁶ **Grabińska Hanna** (ur. 1931). Filolog anglista, pracownik naukowy Studium Języków Obcych PAN, członek NSZZ „Solidarność”, aresztowana (23 IV 1982 r.) i oskarżona przez Wojskową Prokuraturę Garnizonową w Warszawie o przechowywanie i rozpowszechnianie nielegalnych wydawnictw (23 VII 1982 r.), skazana wyrokiem Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie na 6 miesięcy więzienia w zawieszeniu na 2 lata (5 VIII 1982 r.) (AIPN, 0331/215; AIPN, 481/22).

⁷ **Jarmużyńska-Janiszewska Barbara** (1933–2004). Lekarka radiolog. Absolwentka Akademii Medycznej w Warszawie (1957), przewodnicząca NSZZ „Solidarność” w Szpitalu Kolejowym PKP w Warszawie, zaangażowana w pomoc charytatywną na terenie szpitala i Prymasowskim Komitecie Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom przy kościele św. Marcina w Warszawie; osobisty lekarz ks. Jerzego Popiełuszki (1980–1984); współtwórcza niezależnego pisma „Słowo Podziemne”. Inwigilowana przez Wydział I Biura Studiów MSW w ramach SOR krypt. „Rentgen”, nr rej. 76310, z uwagi na działalność opozycyjną (1983–1987) (AIPN, 01228/1008).

⁸ **Cherczyński Jarosław** (ur. 1955). Elektromonter. Pracownik MZK Żoliborz w Warszawie, kolporter ulotek i prasy podziemnej m.in. „Głosu”. Wg zachowanych dokumentów SB miał zostać pozyskany do współpracy z Wydziałem III SUSW jako TW ps. „Marcin”, nr rej. 39580 (1983). Zachowało się zobowiązanie do udzielania SB informacji. Wg zachowanych dokumentów SB, miał być wykorzystywany przez Biuro Śledcze MSW do sprawy prowadzonej przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszce (1983–1984). Wylimowany z sieci agenturalnej z uwagi na odbywanie kary w Ośrodku Przystosowania Społecznego w Bietkowie (1987) (AIPN, 001134/3068).

1984 styczeń 4, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka ks. Leona Kantorskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr KSD ^aS-51/83^a

^aWarszawa, ^adnia ^a4 stycznia^a 19^a84^a r. o godz. ^a12.20^a, ppor. Mieczysław Chyłkiewicz ze Stoł[ecznego] Urz[ędu] Spr[aw] Wew[nętrzných w W[arsza]wie, działając na mocy [...]^b

Przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: ^aLeon Kantorski^a.

[...] ^c

Protokół przesłuchania świadka

Od 1964 r. jestem proboszczem parafii św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej.

Pytanie: Czy świadek zna ks. Jerzego **Popiełuszko**?

Odpow[iedz]: Tak, znam ks. Jerzego **Popiełuszko**, rozmawiałem z nim kilka razy okazjnie. Spotkania te miały miejsce na plebanii w Podkowie Leśnej, gdy był u kogoś, a przy okazji odwiedził również mnie oraz w Warszawie, lecz trudno mi w tej chwili powiedzieć – określić miejsca. Miały one miejsce na przestrzeni kilku lat. Nigdy nie zapraszałem ks. Jerzego **Popiełuszko** do swojej parafii, aby odprawił msze. Od 1960 r., dokładnie nie pamiętam, prowadziłem pracę duszpasterską kilkakrotnie na terenie kościoła St[anisława] Kostki w Warszawie. Nie pamiętam, kiedy po raz ostatni [w] ww. kościele prowadziłem pracę duszpasterską. Stwierdzam, że przy tej okazji nie poznałem ks. J[erzego] Popiełuszko. Nigdy nie byłem u ks. Popiełuszki w mieszkaniu, być może, że kiedyś zapraszał mnie do siebie. Nie umiem powiedzieć, w jakich okolicznościach poznałem ks. J[erzego] **Popiełuszko**. Podczas spotkań z ks. J[erzym] Popiełuszko w Podkowie Leśnej rozmawialiśmy jedynie o sprawach duszpasterskich i osobistych. Zawsze przyjeżdżał sam, nie wiadomo mi, jakim środkiem lokomocji, nie umiem powiedzieć, w jaki sposób wszedł w posiadanie mojego adresu zamieszkania tj. przy ulicy Modrzewiowej 44 w Podkowie Leśnej. Nie potrafię odpowiedzieć, kiedy po raz ostatni widziałem się z ks. J[erzym] Popiełuszko.

Na pytanie przesłuchującego odpowiedziałem, że sprawa zamieszkania ks. J[erzego] Popiełuszko przy Chłodnej w W[arsza]wie mnie nie obchodziła, a on sam nigdy na ten temat nic nie mówił. Wiadomo mi było, że ks. J[erzy] Popiełuszko zamieszkuje na plebanii przy kościele. Na plebanii bywałem, ale nie wiem dokładnie, w którym pokoju mieszka ks. J[erzy] Popiełuszko, wydaje mi się, że na pierwszym piętrze.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Opuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowane odręcznym podpisem świadka.

^c Opuszczono pozostałe dane dotyczące świadka.

Pytanie: Od kiedy świadkowi wiadomo, że ks. Jerzy **Popiełuszko** wykorzystuje kościół i czynności kapłańskie dla urządzania swego rodzaju wieców politycznych przeciwko państwu?

Odpow[iedz]: Według mnie oraz zdaniem ogółu, ks. Jerzy Popiełuszko żadnych wieców nie urządzał. Ja nigdy nie uczestniczyłem w mszy w kościele św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie w intencji „za Ojczyznę”.

Pytanie: Czy świadek pamięta treść kazania wygłoszonego przez siebie w kościele św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej w dniu 18 XII [19]83 r. o godz. 11.00?

Odpow[iedz]: Trudno, żebym pamiętał treść wszystkich wygłoszonych kazań.

Pytanie: Od kogo i w jaki sposób dowiedział się świadek, że do mieszkania ks. J[erzego] **Popiełuszki** przy ul. Chłodnej w Warszawie podrzucono granaty, amunicję oraz nielegalne wydawnictwa?

Odpow[iedz]: W trakcie wygłoszonego przeze mnie kazania w kościele św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej w dniu 18 XII [19]83 r. powiedziałem, że mieszkanie jest czyste, do poniedziałku rano to sprawdzono, a w czasie rewizji znaleziono granaty, amunicję i gazetki podziemne. Powiedziano mi, informacje pochodzą ze źródeł wiarygodnych, a ks. Popiełuszko, moim zdaniem, takich rzeczy nie robił, musiałby być „naiwny i głupi”, żeby zajmować się takimi sprawami. Wiadomości te zasłyszałem z kilku źródeł, informatorów nie znam, nie wiem, jak się nazywają i kim są. Osoby, które mnie informowały o wyżej wspomnianych faktach, zgłaszały się do mnie same, być może, że również na plebanię. Powiedziano mi również, że były pewne osoby, które poszły bądź do mieszkania ks. J[erzego] Popiełuszki w celu stwierdzenia, że nic się w nim nie znajduje. Fakt ten miał miejsce w dniach 10, 11 i prawdopodobnie rano 12 grudnia [19]83 r.

To wszystko, co mam do powiedzenia w tej sprawie. Na tym protokół przesłuchania zakończono dn[iu] 4 stycznia [19]83 r. o godz. 14.30^d.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 18–19v, rkps.

^d *Poniżej odręczna adnotacja: Protokół przeczytałem osobiście, treść jest zgodna z moimi zeznaniami. Chcę tylko dodać: „na temat mieszkania ks. J[erzego] Popiełuszki nigdy nie było mowy”, opatrzona dwoma odręcznymi podpisami.*

1984 styczeń 6, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Zofii Raczyńskiej przez inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych starszego sierżanta Krzysztofa Jędrzejewskiego

Nr KSD ^aS-51/83^a

Warszawa, dnia 6 stycznia 1984 r. o godz. 8.45, insp. Krzysztof Jędrzejewski¹ z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy

[...] ^b

Przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Zofia Julia Raczyńska.

[...] ^c

Protokół przesłuchania świadka

W lokalu przy Chłodnej 15 m 1220 w Warszawie, usytuowanym na XII piętrze, w bloku XV-piętrowym mieszkam od 12 VII 1977 r. Od 7 X 1983 r. mieszkam z siostrzeńcem Jakubem Góral, lat 22.

Od 1 VIII 1983 r. jestem na emeryturze. Ostatnio pracowałam w PP „Megadex” W[arsza]wa ul. Mickiewicza 63 jako specjalistka w zakresie księgowości. W zasadzie pracowałam w godz. 7.00–16.00.

Pytanie: Czy świadek wie, kto zamieszkuje w lokalu 1321 przy ul. Chłodnej 15 w Warszawie?

Odpowiedź: Nie wiem, kto mieszka w podanym lokalu. Orientuję się na podstawie liczby, że znajduje się na XIII piętrze. Nie znam wzrokowo osób zamieszkałych w moim bloku, a tym samym na XIII piętrze, za wyjątkiem osoby pracującej w moim zakładzie, z tym że mieszka niżej. Z nikim nie utrzymuję kontaktów sąsiedzkich.

Na stosowne pytanie zeznaję, że nie wiedziałam, iż moim bloku mieszka ksiądz.

Pytanie: Czy świadek uczestniczył w^d mszach w kościele św. St[aniława] Kostki w Warszawie?

Odpowiedź: Kościół św. St[aniława] Kostki na Żoliborzu w Warszawie znajduje się obok mojego zakładu pracy. Czasami po pracy wstępowałam do tego kościoła. Ostatnio

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Opuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowane odręcznym podpisem świadka.

^c Opuszczono pozostałe dane dotyczące świadka.

^d W oryginale: na.

¹ Jędrzejewski Krzysztof (ur. 1952 r.), st. sierż./st. sierż. sztab. Od grudnia 1973 r. referent wywiadowca Wydziału Służby Wywiadowczej KD MO Praga-Południe; od kwietnia 1974 r. słuchacz kursu przeszkolenia ZOMO; od marca 1975 r. p.o. inspektor, od maja 1976 r. inspektor, od grudnia 1977 r. inspektor Sekcji do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi Wydziału Dochodzeniowego KD MO Praga-Południe; od lipca 1983 r. oddelegowany do Wydziału Śledczego KS MO; od czerwca 1984 r. inspektor Wydziału Śledczego SUSW; w lutym 1988 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0968/40, Akta osobowe funkcjonariusza).

byłam tam w listopadzie 1983 r. o godz. 19.00, na mszy „za Ojczyznę”. Kościół był pełen ludzi, ja stałam na końcu, nie widziałam księdza, który odprawiał mszę, słyszałam tylko głos. Na mszy była poezja, występy artystów, śpiewy, całość mi się bardzo podobała. Poezję patriotyczną, treści ogólnie nie potrafię omówić, recytowali artyści – nazwisk ich nie znam. Śpiewy były o treści religijnej. W trakcie uroczystości, nie potrafię określić, w którym momencie, część ludzi podnosiło ręce, podnosząc dwa palce w kształcie litery „V”. Nie wiem, co ten symbol oznacza. Nie pamiętam treści przemówienia księdza. Po mszy ludzie spokojnie rozeszli się do domów. Ja nie znam wzrokowo księży z tego kościoła.

To wszystko, co mam do zeznania w tej sprawie.

Na tym protokół zakończono dnia 6 I 1984 r. o 10.00^o.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 20–21, mps.

^o *Poniżej odręczna adnotacja: Treść protokołu przeczytałam osobiście, jako zgodne z moim zeznaniem podpisuję. opatrzona odręcznym podpisem.*

1984 styczeń 6, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Macieja Dzikowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr KSD S-51/83

Warszawa, dnia **6 stycznia 1984** r. o godz. **8.45**, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stoł[ecznego] Urz[ędu] Spr[aw] Wew[nętrznych] w W[arsza]wie, działając na mocy [...]^a

Przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Maciej **Dzikowski**.

[...] ^b

Protokół przesłuchania świadka

Od sierpnia 1982 r. zamieszkuję pod adresem W[arsza]wa ul. Chłodna 15 m 1322. Mieszkanie to zakupiłem od Jadwigi **Frugalskiej** – prostytut – od jej spadkobierców, ponieważ ona zmarła. W domu przebywam codziennie po pracy, za wyjątkiem dni, w których jestem w delegacji. Z pracy wracam zazwyczaj późnym wieczorem. Na piętrze, gdzie znajduje się moje mieszkanie, nie znam swoich sąsiadów, nigdy z nimi nie rozmawiałem. Natomiast piętro niżej (pознаłem w ubiegłym roku) mieszka Marek – nazwiska jego nie pamiętam. Odnawiał on mi mieszkanie. Pracuje prawdopodobnie w przedsiębiorstwie remontowym.

Na wprost moich drzwi, po przeciwnej stronie korytarza, znajduje się mieszkanie oznaczone numerem 1321. Pamiętam, że na drzwiach zawieszona jest szara metalowa skrzyneczka na listy. W dniu wczorajszym, wychodząc do pracy, widziałem zatkniętą (w skrzynce) małą karteczkę; przypuszczałem, że jest wezwanie na pocztę. Stwierdzam, że od momentu, kiedy zamieszkałem w swoim mieszkaniu, tj. od sierpnia 1982 r. do dnia dzisiejszego nigdy nie widziałem, żeby ktokolwiek wchodził lub wychodził z mieszkania oznaczonego numerem 1321 przy ul. Chłodnej 15. Nie zauważyłem, aby ktoś przychodził pod te drzwi. Przez cały czas wydawało mi się, że nikt w tym mieszkaniu nie mieszka, nigdy w skrzynce nie widziałem listu, mleka pod drzwiami ani niczego, co by wskazywało, że mieszkanie jest użytkowane.

To wszystko, co miałem do powiedzenia w tej sprawie.

Na tym protokół zakończono dnia 6 stycznia 1984 r. o godz. 9.30^c.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 22–23, mps.

^a Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowane odręcznym podpisem świadka.

^b Opuuszczono pozostałe dane dotyczące świadka.

^c Poniżej odręczna adnotacja: Protokół przeczytałem osobiście, jego treść jest zgodna z moimi zeznaniami, opatrzona dwoma odręcznymi podpisami.

1984 styczeń 6, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Agnieszki Szymańskiej przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr KSD S-51/83

Warszawa, dnia **6 stycznia 1984** r. o godz. **11.30**, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stoł[ecznego] Urz[ędu] Spr[aw] Wew[nętrznych] w W[arsza]wie, działając na mocy [...]^a

Przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Agnieszka **Szymańska**.

[...] ^b

Protokół przesłuchania świadka

Od sierpnia 1982 zamieszkuję w lokalu przy ulicy Chłodnej 15, oznaczonym numerem 1223, usytuowanym na dwunastym piętrze. Dotychczas studiowałam na SGPiS w W[arsza]wie. Od momentu zakupu mieszkania zawsze w nim przebywałam, a najwięcej w godzinach popołudniowych i w nocy. Nie znam swoich sąsiadów z dwunastego piętra ani z trzynastego.

Pytanie: Czy świadek zna właściciela mieszkania przy ul. Chłodnej 15, oznaczonego numerem 1321?

Odpowiedź: Nie wiem, kto mieszka w lokalu oznaczonym numerem 1321 przy ul. Chłodnej 15. Nie zauważyłam, aby ktoś przychodził pod te drzwi. Przez cały czas wydawało mi się, że nikt w tym mieszkaniu nie mieszka, nigdy w skrzynce nie widziałam listu, mleka pod drzwiami ani niczego, co by wskazywało, że mieszkanie jest użytkowane.

To wszystko, co miałam do powiedzenia w tej sprawie.

Na tym protokół zakończono dnia 6 stycznia 1984 r. o godz. 9.30^c.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 24–24v, mps.

^a Opuśczone rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowane odręcznym podpisem świadka.

^b Opuśczone pozostałe dane dotyczące świadka.

^c Poniżej odręczna adnotacja: Protokół przeczytałam osobiście, jego treść jest zgodna z moimi zeznaniami, opatrzona dwoma odręcznymi podpisami.

1984 styczeń 6, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Gabriela Pawluka przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr KSD S-51/83

Warszawa, dnia **6 stycznia 1984** r. o godz. **13.15**, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stoł[ecznego] Urz[ędu] Spr[aw] Wew[nętrznych] w W[arsza]wie, działając na mocy [...]^a

Przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Gabriel **Pawluk**.

[...] ^b

Protokół przesłuchania świadka

Od 1981, dokładnej daty nie pamiętam, jestem właścicielem lokalu nr 1320 przy ul. Chłodnej 15, usytuowanym na trzynastym piętrze. Od czasu nabycia, praktycznie w nim nie zamieszkiwałem, ponieważ studiuje w RFN. W połowie 1982 r. wynająłem mieszkanie studentce z Wyższej Szkoły Muzycznej w W[arsza]wie – Jolancie **Szunejko**¹, która dotychczas w nim zamieszkuje. W latach 1982–[19]83 nie byłem w ogóle w swoim mieszkaniu, ostatnio odwiedziłem je pod koniec 1983 r. pod nieobecność J[olanty] **Szunejko** – mam dodatkowy komplet kluczy.

Na stosowne pytanie odpowiadam, że nie znam nikogo, żadnego z sąsiadów z trzynastego piętra. Nie wiem, kto mieszka w lokalu oznaczonym numerem 1321 przy ul. Chłodnej 15 w W[arsza]wie.

Pytanie: Czy świadek zna księdza Jerzego **Popieluszko**?

Odpow[iedz]: Nie znam osoby o tym nazwisku, słyszałem ostatnio, że jest prowadzone śledztwo w jego sprawie, ale nie miałem pojęcia, że on może mieszkać po sąsiedzku ze mną.

Nigdy nie byłem w kościele przy ul. Hozjusza.

To wszystko, co mam do powiedzenia w tej sprawie^c.

Na tym protokół zakończono dnia 6 stycznia 1984, godz. 14.00.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 25–25v, mps.

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowane odręcznym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono pozostałe dane dotyczące świadka.*

^c *Poniżej odręczna adnotacja: Protokół przeczytałem osobiście, jego treść jest zgodna z moimi zeznaniami, opatrzona dwoma odręcznymi podpisami.*

¹ **Szunejko Jolanta** (ur. 1959). Muzyk, śpiewaczka. Absolwentka Wydziału Aktorsko-Wokalnego Akademii Muzycznej im. F. Chopina w Warszawie (1986), solistka adepta w Teatrze Wielkim w Warszawie (AIPN, 1005/109834).

1984 styczeń 6, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Jolanty Rzepeckiej przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr KSD S-51/83

Warszawa, dnia **9 stycznia 1984** r. o godz. **11.00** ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stoł[ecznego] Urz[ędu] Spr[aw] Wew[nętrznych] w W[arsza]wie, działając na mocy [...]^a

Przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Jolanta **Rzepecka**.

[...] ^b

Protokół przesłuchania świadka

W lokalu numer 1325 znajdującym się przy ul. Chłodnej 15, usytuowanym na trzynastym piętrze zameldowana jestem od 1983 r. Faktycznie zamieszkuję w nim od czerwca 1983 r. Poprzednio mieszkał Andrzej **Trąbiński** – pracownik jakiegoś prywatnego zakładu, któremu wynajęłam mieszkanie.

Pytanie: Czy świadek wie, kto zamieszkuje w lokalu nr 1321 przy ul. Chłodnej 15?

Odpow[iedz]: Nie wiem, kto zamieszkuje w lokalu nr 1321. Wiem, że mieszkanie to znajduje się w tym samym skrzydle bloku i po tej samej stronie co moje. Nigdy nikogo nie spotkałam pod drzwiami tego mieszkania, nie zauważyłam, aby kiedykolwiek ktoś otwierał je lub zamykał. Nie widziałam, aby jakieś osoby przychodziły lub wychodziły z mieszkania.

Pytanie: Czy świadek zna księdza Jerzego **Popieluszko**?

Odpow[iedz]: Nie znam księdza o tym nazwisku. Nie wiedziałam, że w bloku tym co ja i na tym samym piętrze może mieszkać ksiądz. Nawet jadąc na trzynaste piętro windą, nie spotkałam się nigdy z księdzem.

To wszystko, co mam do powiedzenia w tej sprawie^c.

Na tym protokół zakończono dnia 9 stycznia 1984, godz. 11.45.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 26–26v, mps.

^a Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowane odręcznym podpisem świadka.

^b Opuuszczono pozostałe dane dotyczące świadka.

^c Poniżej odręczna adnotacja: Protokół przeczytałam osobiście, jego treść jest zgodna z moimi zeznaniami, opatrzona dwoma odręcznymi podpisami.

1984 styczeń 10, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Zbigniewa Dymiszkiwicza przez por. Małgorzatę Leszczyńską

Nr RSD [...]a

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 10 stycznia 1984 r. o godz. 13.20, por. M[ałgorzata] Leszczyńska ze Stoł[ecznego] Urzędu Spraw Wewnętrznych w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]b

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Zbigniew Dymiszkiwicz.

[...]c

Uprowadzony zostałem o odpowiedzialności karnej z art. 247 § 1 kk i zeznaję, co następuje:

W bloku przy ul. Chłodnej 15 mieszkam razem z rodzicami od roku 1969. Zajmujemy mieszkanie na 13 piętrze, nr 1326. Nie utrzymuję z nikim z tego bloku bliższych kontaktów towarzyskich. Oprócz jednej lokatorki z mieszkania nr 1327, która mieszka prawie od początku tak jak nasza rodzina – nie znam nikogo więcej. Nie wiem, kto mieszka pod numerem 1321, nie znam lokatora tego lokalu. Nie widziałem w ogóle, żeby ktoś wchodził do tego mieszkania. Trudno więc jest mi powiedzieć, czy mieszka tam jedna osoba czy rodzina. Nie widziałem tam nikogo.

Do kościoła na nabożeństwa chodzę sporadycznie i jeżeli, to do tego, który jest najbliżej naszego domu przy ul. Chłodnej. Nigdy nie byłem na nabożeństwie w kościele św. Stanisława Kostki na Żoliborzu. Nie wiem, kto wygłasza tam kazania i nic mi nie jest wiadomo na temat zachowania się wiernych w tym kościele, które byłoby inne niż zachowanie pozostałych.

To wszystko, co jest mi wiadomo w powyższej sprawie.

Na tym przesłuchanie zakończono w dniu 10 I [19]84 r. o godz. 14.00^d.

(–) Przesłuchała

(–) Zeznał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 27–27v, formularz, mps.

^a Nie wpisano numeru.

^b Opuśczone rubryki: udział protokolanta oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^c Opuśczone dane personalne świadka.

^d Poniżej adnotacja o treści: Protokół osobiście odczytałem, jako zgodny z moimi zeznaniami podpisuje, opatrzony odręcznym podpisem świadka.

1984 styczeń 11, Warszawa – Meldunek sytuacyjny naczelnika Wydziału IV Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppłk. Czesława Sulejki

Warszawa, dnia 11 I 1984 r.

Tajne

Do n[aczelnika] Wydziału IV Dep[artamentu] IV MSW
Od n[aczelnika] Wydziału IV SUSW w W[arsza]wie

Szyfrogram nr [...]a

Problematyka wyznaniowa

Meldunek operacyjny nr 23

W dniu 11 I 1984 r. o godz. 18.30 w kościele Nawiedzenia NMP (PAR6300 B1) w W[arsza]wie przy ul. Przyrynek 2 odprawiona została msza koncelebrowana przez ks. Stanisława Małkowskiego (38107) i ks. Bogdana Liniewskiego¹ (36960) w intencji i o błogosławieństwo dla ks. Jerzego Popiełuszki (33805).

Ks[iaźdz] S[tanisław] Małkowski wygłosił 15-min[utową] homilię o treści nawiązującej do cierpień Jezusa, a w podtekście o poświęceniach kapłanów dla sprawy wiary i prawdy życia. Stwierdził, że nie należy ulegać przeciwnikowi, gdyż i tak prawda będzie górą i zwycięży solidarność. Kilkakrotnie w swoim wystąpieniu nawiązywał do „Solidarności”, lecz nie w formie bezpośredniej, a w domyśle. W modlitwach intencyjnych modlono się między innymi o to, aby ks. Popiełuszce było oszczędzone to, co najgorsze, to jest więzienie.

Na zakończenie mszy podczas śpiewania *Królowo Polski* do celebrantów dołączył ks. J[erzy] Popiełuszko ubrany po cywilnemu. Rozległy się oklaski i wierni podnieśli palce w kształt „V”. Ks[iaźdz] Popiełuszko w kilku słowach podziękował przybyłym, stwierdzając, że nie będzie przemawiał, gdyż czyni to tylko raz w miesiącu. Oświadczył, że modlitwa przyda mu się, zwłaszcza dzisiaj, gdyż w dniu jutrzejszym udaje się na przesłuchanie do Komendy Stołecznej. Podziękował środowisku medycznemu, z którego inicjatywy została odprawiona msza.

Po odejściu księży od ołtarza z inspiracji wiernych odśpiewano trzy zwrotki *Boże coś Polskę* ze zmienionym tekstem, większość podniosła palce złożone w kształt „V”. Wystąpienie ks. Małkowskiego i oświadczenie ks. Popiełuszki zostało nagrane. Sporządzono stenogram. Tekst zostanie przesłany w terminie późniejszym.

Komentarze wiernych przed kościołem i w kościele były przychylnie dla ks. Popiełuszki, jednoczono się z nim. Padały stwierdzenia, że jutro będą mu towarzyszyć do komendy.

^a Nie wpisano numeru.

¹ **Liniewski Bogdan** (ur. 1944). Duchowny katolicki, misjonarz. Świecenia kapłańskie (1972). Wikariusz w kościele św. Franciszka w Warszawie, duszpasterz w Szwajcarii.

Po mszy ks. Popiełuszko odjechał spod kościoła samochodem m[ar]ki Fiat 125p nr rej. WIA 4581. Był pozdrawiany okrzykami „Szczęść Boże”. Okrzyki wznosiła w sposób zorganizowany około 40-osobowa grupa młodzieży. Ks[ia]dz Popiełuszko odpowiadał, pozdrawiając zebranych ręką poprzez opuszczone okno drzwi samochodu.

We mszy uczestniczyło około 800 osób. Po zakończeniu rozeszli się w spokoju.

Informacja wiarygodna (C).

Wykorzystano do prowadzonej spawy (TK).

[...]b

Naczelnik Wydziału IV
ppłk. Cz[esław] Sulejko
(–) z up. kpt. A[leksander] Rymarczyk²

Źródło: AIPN, 0608/329, bp, mps.

^b *Opuszczono meldunek nr 24 dotyczący mszy św. w kościele św. Anny z 11 I 1984 r.*

² **Rymarczyk Aleksander** (ur. 1946), kpt. Od września 1967 r. milicjant KP MO w Pleszewie; od listopada 1967 r. do sierpnia 1968 r. słuchacz Szkoły Podoficerskiej MO w Słupsku; od października 1968 r. inspektor Wydziału IV SB KW MO w Poznaniu; od września 1969 r. do lipca 1970 r. słuchacz SO SB MSW w Legionowie; od marca 1975 r. inspektor Wydziału „B” (grupa hotelowa) KS MO; od października 1977 r. do lipca 1980 r. słuchacz ASW; od lipca 1980 r. starszy inspektor Wydziału IV KS MO; od marca 1985 r. kierownik sekcji Wydziału VI SUSW; od stycznia 1990 r. starszy inspektor Wydziału I Zarządu I MSW, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0604/1979, t. 1–2, Akta osobowe funkcjonariusza).

1984 styczeń 12, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popieluszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83^a

Protokół przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 12 stycznia 1984 r. o godz. 9.00, ppor. Mieczysław Chyłkiewicz z SUSW w Warszawie

[...] ^b

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze podejrzanego.

[...] ^c

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander **Popieluszko**.

[...] ^d

Odnośnie stanu zdrowia odwołuję się do zaświadczeń załączonych do akt sprawy. Mogę składać w dniu dzisiejszym wyjaśnienia.

Pytanie: Czy podejrzanym przyznaje się do winy w zakresie przedstawionych zarzutów?

Odpow[ieź]: Absolutnie nie przyznaję się do winy w zakresie przedstawionych mi przez prokuratora zarzutów. Nie podaję motywacji.

Pytanie: Co podejrzanym chciałby powiedzieć na temat swojej sprawy?

Odp[owiedź]: Korzystam nadal z przysługującego mi prawa nieskładania wyjaśnień.

Na stosowne pytanie zadane przez przesłuchującego, a dotyczące mojego mieszkania przy ul. Chłodnej 15, stwierdzam, że nie widzę powodów do składania jakichkolwiek wyjaśnień w tym zakresie. Na ten temat nie będę składał żadnych wyjaśnień.

Pytanie: Proszę wyjaśnić sprawę ochrony osobistej podejrzanego w miejscu przebywania, tj. na plebanii przy ul. Hozjusza 2 w W[arsza]wie.

^a Z prawej górnej strony adnotacja o treści: tel[efon] 39-32-68, 39-45-72; 10.00–12.00, 16.00–18.00.

^b Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, podstawę prawną, polecenie prokuratora (sądu) oraz obecność stron.

^c Opuuszczono rubrykę: podstawa stwierdzenia tożsamości.

^d Opuuszczono dane osobowe. W pozostałej części formularza kompletującego dane podejrzanego adnotacja o treści: jak w poprzednim protokole przesłuchania.

^e Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście. Jego treść jest zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzona odręcznym podpisem podejrzanego.

Odp[owiedź]: W tej sprawie nie będę składał wyjaśnień. Generalnie korzystam z przysługującego mi prawa nieskładania wyjaśnień. Na postawione pytania nie będę udzielał odpowiedzi.

Na tym przesłuchanie zakończono w dniu 12 stycznia 1984 r. o godz. 10.00^e.

(-) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 34–35, formularz, rkps.

Nr 61

1984 styczeń 13, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW plk. Adama Pietruszki ze spotkania z TW ps. „Jankowski”

Warszawa, dn[ia] 13 I 1984 r.
Tajne

Notatka
ze spotkania z TW ps. „Jankowski”

– Rozmowy premier–prymas w ocenie pracowników naukowych ATK oceniane są jako bardziej korzystne dla państwa. Sam fakt trwania ostatniej rozmowy ponad 5 godzin dowodzi, że pomiędzy premierem i prymasem istnieje określona łączność, skoro wystarczyło im tematów na tak długi okres rozmowy.

– Prowadzone postępowanie p[rzeciw]ko ks. Popiełuszko przyniosło władzom państwowym już profit w postaci zarządzenia kurii warszawskiej o konieczności wystawiania zezwoleń na występy aktorów w kościołach. Stanowi to pośrednie przyznanie racji władzom o politycznych akcentach w nabożeństwach.

– Sprawę pomocy episkopatów zachodnich dla polskiego rolnictwa należy oceniać bardziej w wymiarze wrzawy propagandowej niż szans na realną pomoc.

(–) Adam Pietruszka

Źródło: AIPN, 00169/83, t. 4, k. 118, rkps.

1984 styczeń 16, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 16 stycznia 1984 r. o godz. 9.30, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stołecz[nego] Urz[ędu] Spr[aw] Wewn[ętrznych] w W[arsza]wie

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze podejrzanego.

[...]b

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander **Popiełuszko**.

[...]c

W dniu dzisiejszym ponownie zostałem wezwany do Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w W[arsza]wie celem przesłuchania mnie w charakterze podejrzanego. Udział w tej czynności bierze mec. Edward **Wende**. Mogę składać wyjaśnienia.

Pytanie: Czy w mieszkaniu 1321 przy ulicy Chłodnej 15 w W[arsza]wie odbywały się jakiegokolwiek zebrania lub spotkania, jeśli tak, to jaki był ich cel?

Odpow[iedz]: Odmawiam udzielenia odpowiedzi na to pytanie, korzystając z przysługującego mi prawa. Na pytanie przesłuchującego, czy osoby przychodzące do miejsca zamieszkania podejrzanego otrzymywały ulotki, zdjęcia, nagrane kasety magnetofonowe podejrzanym odpowiada, że korzysta z przysługującego prawa i nie udzieli wyjaśnień.

Pytanie: Czy ksiądz **Bogucki** był kiedykolwiek w mieszkaniu podejrzanego przy ul. Chłodnej 15 m. 1321?

Odp[owiedz]: Korzystam z przysługującego mi prawa.

Pytanie: Proszę wyjaśnić w jakim celu i z kim wyjeżdżał podejrzanym poza Warszawę w ciągu 1982 i 1983 r.?

Odpow[iedz]: Korzystam z prawa jak wyżej. Na pytanie, jakiego charakteru kontakty utrzymywał podejrzanym z Lechem **Wałęsą** i ks. **Jankowskim**, odmawiam złożenia wyjaśnień.

Pytanie: Czy podejrzanym dawał komukolwiek klucze od swojego mieszkania przy ul. Chłodnej 15 m. 1321?

Odp[owiedz]: Korzystam z przysługującego mi prawa odmowy.

^a Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, podstawa prawna, polecenie prokuratora (sądu) oraz obecność stron.

^b Opuuszczono rubrykę: podstawa stwierdzenia tożsamości.

^c Opuuszczono dane osobowe. W pozostałej części formularza kompletującego dane podejrzanego adnotacja o treści: Dalsze dane personalne w aktach sprawy.

Czy lokatorom bloku przy ul. Chłodnej 15 wiadomo było, że w mieszkaniu nr 1321 zamieszkuje ksiądz?

Odp[owiedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa odmowy.

Pytanie: W jakim celu i jak często spotykał się podejrzany z proboszczem parafii św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej?

Odp[owiedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa.

Pytanie: Na czyje polecenie wykonywano w kościele dekoracje przed mszami w intencji „za Ojczyznę”?

Odp[owiedź]: Korzystam z prawa jak wyżej.

Na pytanie, co powodowało, że w odpowiednich momentach podczas trwania mszy w intencji „za Ojczyznę” zebrani podnosili krzyże lub dłonie z palcami złożonymi w kształcie litery „V” odpowiadam, że korzystam z przysługującego mi prawa jak wyżej.

Pytanie: Czy podejrzany udzielał wywiadów przedstawicielom zachodniej telewizji?

Odp[owiedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa.

Pytanie: Czy po 12 XII [19]83 r. podejrzany udzielał wywiadów przedstawicielom podziemnych wydawnictw?

Odp[owiedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa.

Pytanie: Proszę wyjaśnić, w jaki sposób w nielegalnym wydawnictwie „**Słowo Podziemne**” drukowane były głoszone podczas mszy w intencji „za Ojczyznę” przez podejrzanego homilie?

Odp[owiedź]: Nic mi ten temat nie wiadomo.

W tym miejscu okazano podejrzanemu „**Słowo Podziemne**” nr 46 z dnia 30 VI [19]83 r., w którym wydrukowano Homilię z mszy z 26 VI [19]83 r. wygłoszoną przez podejrzanego, po obejrzeniu podejrzany wyjaśnia: „**Słowo Podziemne**” widzę po raz pierwszy i nie widzę powodu do ustosunkowania się.

Pytanie: Z czyjego polecenia organizowano służbę porządkową podczas trwania mszy w intencji „za Ojczyznę”?

Odp[owiedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa.

W tym miejscu ujawniono podejrzanemu fragment protokołu przesłuchania świadka Stanisława Bażanow z dn[ia] 22 XII [19]83 r., rozpoczynający się na str. 2 tegoż protokołu, słowami: „Odnosnie kościoła św. St[ani]sława] Kostki w Warszawie na Żoliborzu...” a kończący się treścią (str. 2): „...ja tą tabliczkę przypiąłem i stałem cały czas na podwórku kościoła”¹.

Po odczytaniu fragmentu podejrzany wyjaśnia: Korzystam z przysługującego mi prawa.

Pytanie: Proszę wyjaśnić, czy treść recytacji aktorów biorących udział w mszach w intencji „za Ojczyznę” była z kimkolwiek uzgadniana oraz kto finansował ich występy?

Odp[owiedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa.

Pytanie: Kto wydawał zezwolenia, aby ekipy zachodnich TV (telewizji) filmowały przebieg mszy w intencji „za Ojczyznę”?

Odp[owiedź]: Korzystam jak wyżej.

Pytanie: Czy podejrzany kiedykolwiek zlecał przepisywanie na maszynie swoich kazań, jeśli tak to komu i w jakim celu?

¹ Zob. dokument nr 46.

Odp[owiedź]: Odmawiam udzielenia odpowiedzi, korzystając jak wyżej.

W tym miejscu ujawniono podejrzanemu fragment protokołu przesłuchania świadka – Krystyny **Oryga** z dn[ia] 22 XII [19]83 r., rozpoczynający się na str. 2 słowami: „We wrześniu 1983 r. ksiądz **Popieluszko** przyjechał do mnie do domu...”, a kończący się (str. 2) treścią: „Ksiądz **Popieluszko** odebrał ode mnie przepisane kazania oraz zabrał maszynę do pisania, papier, kalkę i nieprzepisaną część kazań...”².

Po odczytaniu fragmentu protokołu podejrzany wyjaśnia: korzystam z prawa jak wyżej.

Pytanie: Czy podejrzany zna Małgorzatę **Suska**?

Odp[owiedź]: Nie znam Małgorzaty **Suska**.

Na tym protokół przesłuchania podejrzanego zakończono dnia 16 I [19]84 r. o godz. 11.30^d.

(-) Przesłuchał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 37–39v, formularz, rkps.

^d *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół osobiście przeczytałem i jako zgodny z moimi wyjaśnieniami i zapisaną treścią podpisuję, opatrzona odręcznym podpisem podejrzanego.*

² Zob. dokument nr 48.

1984 styczeń 17, Warszawa – Notatka urzędowa kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza dotycząca śledztwa w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki

Warszawa, dnia ^a17^a stycznia 1984 r.

Notatka urzędowa

dot[ycząca] podejrzanego w sprawie II Ds-137/83 ks. Jerzego **Popiełuszko**

Wymieniony od czasu uzupełnienia mu zarzutów przez prokuratora Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie był dwukrotnie przesłuchany w Wydziale Śledczym SUSW w dniach: 12 I [19]84 [r.] i 16 I [19]84 r. **Nie przyznał się do przedstawionych zarzutów i odmawiał składania wyjaśnień na zadane pytania i stawiane problemy bez podania motywów¹.**

W obu przypadkach na przesłuchanie (po uprzednim doręczeniu wezwania) zgłaszał się z adwokatem Edwardem Wende. obrońca J[erzego] Popiełuszki za każdym razem starał się wpływać na podejrzanego, aby jego wyjaśnienia ograniczyć do słów: „korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień” oraz dokonał szczegółowych zapisków z przebiegu przesłuchania.

Ponieważ stanowisko podejrzanego J[erzego] Popiełuszko co do wyjaśnienia okoliczności popełnienia zarzucanych mu przestępstw jest jednoznaczne, uważam, że obecność obrońców przy każdym przesłuchaniu podejrzanego utrudnia wykonanie tej czynności i ujemnie wpływa na tok śledztwa.

W związku z powyższym na zasadzie art. 273 § 2 kpk proszę o niewyrażenie zgody na udział obrońców w dalszych przesłuchaniach.

Kier[ownik] sekcji Wydz[iału] Śledczego SUSW
(–) ppor. M[ieczysław] Chyłkiewicz

CM/OK

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 152, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Zob. dokumenty nr 60 i 62.

1984 styczeń 19, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Jarosława Cherczyńskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 19 stycznia 1984 r. o godz. 13.00, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** ze Stoł[ecznego] Urz[ędu] Spr[aw] Wewn[ętrznych] w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Jarosław Zbigniew **Cherczyński**.

[...]b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, treść art. świadek zrozumiał, po czym zeznał, co następuje:

Do dn[ia] 10 XII [19]83 r. pracowałem w Miejskich Zakładach Komunikacyjnych w charakterze elektromontera. Obecnie [c] przebywam w areszcie, przeciwko mnie jest prowadzone postępowanie za dokonanie włamania do sklepu na Żoliborzu, które miało miejsce w dniu 10 XII [19]83 r. Przez cały czas zameldowany byłem na Żoliborzu przy ulicy Kiwerskiej 28 m. 4, natomiast od 1 października [19]83 r. czasowo zamieszkiwałem w wynajętym pokoju przy ul. Pabła Nerudy 6 m. 1 (dokładnie numeru ulicy nie pamiętam). Zmuszony byłem wynająć pokój, ponieważ moja sytuacja rodzinna nie układała się.

Na zadane przez przesłuchującego pytanie, czy jestem wierzący, odpowiadam, że tak, wyznanie rzymskokatolickie. W[edłu]g miejsca zamieszkania należę do parafii kościoła przy ul. Gdańskiej. Najczęściej chodziłem na msze i do spowiedzi do kościoła seminaryjnego, znajdującego się na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie.

Pytanie: Czy świadek zna księdza Jerzego **Popieluszko**?

Odpowiedź: Osobiście nie znam tego księdza, natomiast imię i nazwisko jest mi znane. Dokładnie nie pamiętam, ale z tego, co sobie przypominam, w ostatnią niedzielę lipca lub sierpnia 1983 r. poszedłem na mszę do kościoła św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie przy ulicy Hozjusza, msza ta była odprawiana w intencji „za Ojczyznę”, którą jak mi wiadomo, celebrował ks. Jerzy **Popieluszko**. Jeszcze przebywając z Zakładzie Karnym w Wołowie w latach 1980–1983 r., słyszałem [d], że w kościołach na terenie całego kraju odprawiane są msze „za Ojczyznę”. O tym, że w kościele św.

^a Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuuszczono dane personalne świadka.

^c Przekreślono: zostałem, sygnowano podpisem.

^d Przekreślono: że w kościele św. St[aniława] Kostki, prostuje, sygnowano podpisem.

St[anisława] Kostki odprawiane są msze w intencji „za Ojczyznę” dowiedziałem się latem 1983 r., i że te msze celebrował ks. Jerzy **Popieluszko** – informacje te znajdowały się na ogłoszeniu przyklejonym na murze kościoła św. St[anisława] Kostki przy ul. Hozjusza 2, oraz z informacji podanej w kościele seminaryjnym lub kościele św. Anny. Od tamtej pory, tj. od lipca lub sierpnia 1983 r., za każdym razem w ostatnią niedzielę każdego miesiąca uczestniczyłem w mszach w intencji Ojczyzny odprawianych w kościele św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie, przy ul. Hozjusza 2. Mój udział sprowadzał się do [e] czynnej modlitwy.

W dniu 5 września 1983 r., był to chyba poniedziałek, byłem na mszy w kościele seminaryjnym, podczas której czytałem modlitwę. Mszę tę celebrował proboszcz kościoła seminaryjnego i ksiądz Jerzy **Popieluszko**. Wtedy to zobaczyłem, jak wygląda ks. J[erzy] **Popieluszko**. O mszy i o tym, kto ją będzie celebrował w tym dniu, dowiedziałem się od zapoznanej kobiety o imieniu Magda, przy krzyżu kwietnym pod kościołem św. Anny. Nazwiska Magdy nie znam. Ona też zaproponowała mi czytanie modlitwy podczas mszy. Ja zaakceptowałem jej propozycję i w dniu 5 IX [19]83 r. tuż przed mszą (godziny nie pamiętam, po południu) otrzymałem od Magdy treść modlitwy zapisanej odręcznie na kartce papieru formatu A4. Pamiętam, przypominam sobie, że w tekście mowa była o modlitwie za: ludzi uwięzionych, chorych, za Służbę Bezpieczeństwa i milicję, żeby nie nadużywała swojej władzy i działała zgodnie z prawem, dokładnie nie pamiętam tekstu modlitwy i bardzo możliwe, że pomieszały mi się teksty modlitw czytanych przez inne osoby. Wszyscy ci, którzy mieli czytać modlitwy, siedzieli przy ołtarzu i kolejno podchodzili do mikrofonu. Po tej mszy nie rozmawiałem z ks. J[erzym] **Popieluszko**.

W dniu 17 września 1983 r. razem ze znajomymi spod krzyża kwietnego przy kościele św. Anny (nazwisk nie znam) wyjechaliśmy z Dworca Wschodniego w W[arsza]wie pociągiem do Częstochowy. Rano byliśmy na miejscu, poszliśmy na Jasną Górę do herbaciarni. Na uroczystej mszy odprawianej przed południem na wałach Jasnej Góry, ksiądz ogłosił i zaprosił pielgrzymów na drogę krzyżową. Już po fakcie dowiedziałem się, że drogę krzyżową prowadził ks. Jerzy **Popieluszko** z W[arsza]wy. Do domu wróciłem również pociągiem w dniu 18 IX [19]83 r. wieczorem.

Na tym protokół przesłuchania świadka zakończono w dniu 19 stycznia [19]84 r. o godz. 15.00^f.

(–) Przesłuchał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 40–42, formularz, rkps.

^e *Przekreślono: tego, sygnowano podpisem.*

^f *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście, jego treść jest zgodna z moimi zeznaniami, opatrzone odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1984 styczeń 26, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 26 stycznia 1984 r. o godz. 9.30, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w Warszawie

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze podejrzanego.

[...]b

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander **Popiełuszko**.

[...]c

Stan zdrowia: Odnosnie stanu zdrowia wszelkie dane znajdują się w aktach sprawy. Mogę składać wyjaśnienia. Do udziału w przesłuchaniu zgłosili się ze mną adwokaci: Edward **Wende** i Tadeusz de **Virion**.

Ustanowieni obrońcy w sprawie podejrzanego zgłaszają swój udział w czynności przesłuchania podejrzanego, powołując się na dopuszczenie do udziału w ww. czynności w dniu 12 grudnia 1983 r. w Prokuraturze Wojewódzkiej. W wypadku uznania, iż przy każdorazowym przesłuchaniu potrzebne jest odrębne dopuszczenie na podstawie art. 273 kpk, wnoszę o dopuszczenie do udziału w przesłuchaniu, które odbywa się w dniu dzisiejszym.

Podejrzany Jerzy **Popiełuszko** wnosi o dopuszczenie jego obrońców przy jego przesłuchaniu.

Przesłuchujący poinformował adwokatów E[dwarda] **Wende** i T[adeusza] de **Virion**, iż w dniu dzisiejszym nie będą brali udziału w przesłuchaniu podejrzanego Jerzego **Popiełuszko**.

Obrońcy podnoszą, iż na podstawie paragrafu 2 art. 273 kpk odmowa udziału obrońców w czynności wymaga postanowienia prokuratora^{d1}.

Pytanie: Kto redagował kazania, które głosił podejrzany podczas odprawianych mszy w intencji „za Ojczyznę” w kościele św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie?

Odpow[iedz]: Korzystam z przysługującego mi prawa nieskładania wyjaśnień.

W tym miejscu ujawniono podejrzanemu fragment ekspertyzy Zakładu Kryminalistyki KG MO z dnia 9 XI [19]83 r. nr ZKE 3534/83, ZKE 3713/83 ze strony 30, pochodzący

^a Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, podstawa prawna, polecenie prokuratora (sądu) oraz obecność stron.

^b Opuuszczono rubrykę: podstawa stwierdzenia tożsamości.

^c Opuuszczono dane osobowe. W pozostałej części formularza kompletującego dane podejrzanego adnotacja o treści: Dalsze dane personalne w aktach sprawy.

^d Tu odręcznie podpisy obrońców: Tadeusza de Virion i Edwarda Wende.

¹ Zob. dokument nr 66.

z kazania wygłoszonego w dniu 27 III [19]83 r. w kościele p.w. św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie od słów: „Nie służą pojednaniu procesy ludzi...”, a kończący się: „czy przywożenie prowokatorów [°] w okolice kościoła, jak to miało miejsce przed miesiącem w naszej dzielnicy”.

Prowadzący przesłuchanie zadał podejrzanemu pytanie, czy w kazaniu wygłoszonym w dniu 27 marca [19]83 r. w kościele św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie użył odczytanych sformułowań? Podejrzany w związku z zadanymi pytaniami wyjaśnia: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Prowadzący przesłuchanie odczytał podejrzanemu fragment tejże ekspertyzy ze strony 41 pochodzący z wypowiedzi wygłoszonej w dniu 28 VIII [19]83 r. w kościele pw. św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie rozpoczynający się słowami: „w patriotycznym zrywie robotników, z poparciem inteligencji i świata...”, a kończący się: „Korzenie mocne, bo zapuszczone w ludzkie serca i w ludzkie umysły”.

W związku z odczytanym fragmentem prowadzący przesłuchanie zadał podejrzanemu pytanie, czy w dniu 28 VIII [19]83 r. użył odczytanych mu sformułowań.

Podejrzany wyjaśnia: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

W tym miejscu odczytano podejrzanemu fragment ekspertyzy ze strony 44 pochodzący z wypowiedzi wygłoszonej również w dniu 28 VIII [19]83 r., rozpoczynający się treścią: „...jeśli nieprzyjaciel zaczyna zwalczać kościół...”, a kończący: „choćby w ostatnich tygodniach na przywódcę »Solidarności«, na Lecha **Wałęsę**”.

Na stosowne pytanie podejrzany wyjaśnia: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Co podejrzany zamierzał osiągnąć przez głoszenie kazań o treści mogącej wywołać (wśród zgromadzonych na mszach i rozchodzących się po mszach) niepokój lub rozruchy uliczne?

Na zadane pytanie podejrzany wyjaśnia: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Na tym protokół przesłuchania podejrzanego zakończono dnia 26 stycznia 1984 r. o godz. 11.00^f.

(-) Przesłuchał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 44–46, formularz, rkps.

^e *Przekreślono: jak to miało miejsce, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.*

^f *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście i jego treść jest zgodna z przesłuchaniem i złożonymi przeze mnie wyjaśnieniami, opatrzona odręcznym podpisem podejrzanego.*

1984 styczeń 26, Warszawa – Notatka urzędowa kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Warszawa, dnia ^a26^a stycznia 1984 r.

Notatka urzędowa

W ramach prowadzonego śledztwa nr II Ds-137/83 ks. Jerzy **Popiełuszko** był przesłuchiwany w charakterze podejrzanego w obecności E[dwarda] Wende w Wydziale Śledczym SUSW w dniach: 12 I [19]84 [r.] godz. 9.00–10.00, 16 I [19]84 [r.] godz. 9.30–11.30, 26 I [19]84 [r.] godz. 9.30–11.00¹.

Na przesłuchania każdorazowo przyjeżdżał swoim samochodem, który pozostawiał na parkingu znajdującym się przy gmachu SUSW. Przed zgłoszeniem się podejrzanego i w trakcie jego pobytu w SUSW każdorazowo przed gmachem oczekiwało około 15–25 kobiet i kilku mężczyzn w różnym wieku z wiązkami kwiatów, demonstrując w ten sposób swe poparcie dla J[erzego] Popiełuszki. Ich obecność powodowała zbiegowisko i zainteresowanie przypadkowych przechodniów, co stwarzało niebezpieczeństwo zagrożenia porządku publicznego. Osoby te, po zaparkowaniu przez J[erzego] Popiełuszkę samochodu, udawały się do gmachu, m.in. dekorowały kwiatami jego samochód i oczekiwały na powrót.

Po zakończeniu przesłuchania i wyjściu z budynku J[erzy] Popiełuszko był owacyjnie fetowany przez oczekujących jako „bohater”, m.in. ostentacyjnie wręczano mu kwiaty, gratulowano, całowano itp.

W związku z zaistniałą sytuacją funkcjonariusze SUSW spośród opisanych wyżej osób łącznie wylegitymowali 18 osób, z których większość stanowią emeryci i renciści. Osoby te, po dokładnych ustaleniach zostaną przesłuchane w charakterze świadka na okoliczności:

- znajomości terminu i miejsca przesłuchania podejrzanego (kiedy, kto i w jaki sposób poinformował ich o powyższym),
- kto namawiał ich do udziału w „asyście” J[erzego] Popiełuszki,
- kto organizował i ustalał przebieg ich uczestnictwa w „asyście” J[erzego] Popiełuszki oraz innych okoliczności z tym związanych.

W dniu 26 I [19]84 r. razem z podejrzanym J[erzym] Popiełuszko przybyli na przesłuchanie jego obrońcy: Edward Wende i Tadeusz de Virion. Przed przystąpieniem

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Zob. dokumenty nr 60, 62, 65.

do przesłuchania – w obecności podejrzanego, nie wyraziłem zgody, aby brali udział w tej czynności. Po sporządzeniu przeze mnie w protokole stosownego zapisu opuścili gmach SUSW².

Kier[ownik] sekcji Wydz[iału] Śledczego SUSW w Warszawie
(-) ppor. M[ieczysław] Chyłkiewicz

CM/OK

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 158–158v, mps.

² Zob. dokument nr 65.

1984 styczeń 31, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 31 stycznia 1984 r. o godz. 9.00, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie

[...]^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze podejrzanego.

[...]^b

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander **Popiełuszko**.

[...]^c

Odnośnie stanu zdrowia – [^d] podejrzanym oświadczył, że czuje się źle po wczorajszym ataku wątroby, w wyniku czego musiał korzystać z pomocy pogotowia ratunkowego, co poświadcza, składając kartę informacyjną z Pogotowia Ratunkowego z dn[ia] 30 I [19]84 r. przy szpitalu kolejowym w W[arsza]wie, ul Brzeska 12. W związku z powyższym w dniu dzisiejszym nie jest w stanie składać wyjaśnień w swojej sprawie.

Na tym protokół zakończono dnia 31 I [19]84 r. o godz. 9.30^e.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 50–50v, formularz, rkps.

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta, podstawa prawna, polecenie prokuratora (sądu) oraz obecność stron.*

^b *Opuszczono rubrykę: podstawa stwierdzenia tożsamości.*

^c *Opuszczono dane osobowe. W pozostałej części formularza kompletującego dane podejrzanego adnotacja o treści: Dalsze dane personalne w aktach sprawy.*

^d *Przekreślono: tak j... .*

^e *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście. Zapisana treść jest zgodna z tym, co powiedziałem. W załączeniu pozostawiam ww. kartę informacyjną, opatrzona odręcznym podpisem podejrzanego.*

1984 styczeń 31, [Warszawa] – Szyfrogram zastępcy szefa Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ds. Służby Bezpieczeństwa płk. Stefana Jedynaka do dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych

Szyfrogram

Tajne

H-0132/83

31 I 1984 r.

**Dyrektor Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych
przez oficera operacyjnego Ministra Spraw Wewnętrznych**

[...]a

W dniu 31 I 1984 r. o godz. 9.00 ks. Jerzy Popiełuszko stawił się na przesłuchanie w Wydziale Śledczym SUSW. Wymieniony doręczył prowadzącemu przesłuchanie zaświadczenie z Pogotowia Ratunkowego Szpitala PKP w Warszawie przy ul. Brzeskiej, gdzie w dniu wczorajszym zgłosił się w związku z atakiem wątroby¹. Tłumacząc się złym stanem zdrowia, prosił o przesunięcie przesłuchania na inny termin, na co wyrażono zgodę, wyznaczając następne przesłuchanie na dzień 10 lutego br. o godz. 9.00. W czasie pobytu ks. Popiełuszko w SUSW w pobliżu budynku nie odnotowano faktów gromadzenia się osób mających oczekiwać na wymienionego poza kilkoma starszymi kobietami spacerującymi w okolicy.

W dniu 31 I 1984 r. o godz. 19.00 w kościele św. St[aniława] Kostki w Warszawie odprawiona została przez ks. Jerzego Popiełuszko msza. Trwała ok. 25 minut. Homilii nie było. W intencjach ks. Popiełuszko modlił się:

- za niewinnie więzionych, wyrzuconych z pracy, poniewieranych w ludzkiej godności oraz za ich rodziny;
- o siłę wytrwania dla aresztowanego mecenasa Macieja Bednarkiewicza².

Na zakończenie mszy ks. J[erzy] Popiełuszko „podziękował serdecznie tym wszystkim, którzy towarzyszyli mu w dniu dzisiejszym poprzez swoją modlitwę i poprzez obecność w kolejnych przesłuchaniach. Dzisiejsze było bardzo krótkie ze względu na jego złe samopoczucie. Natomiast kolejne 10 II o godz. 9.30, a więc w przyszłym tygodniu, w piątek”.

^a Pominięto fragment szyfrogramu dotyczący sytuacji w ZM „Ursus” oraz w środowisku duszpasterstwa akademickiego.

¹ Zob. dokument nr 67.

² **Bednarkiewicz Maciej** (ur. 1940). Prawnik. Absolwent Wydziału Prawa UW (1963). Członek Zespołu Adwokackiego nr 7 w Warszawie. Poseł na sejm X kadencji z ramienia OKP (1989–1991), sędzia Trybunału Stanu (1991–1993, 1997–2001). Aresztowany (11 I – 10 VII 1984), oskarżony 12 VII 1984 r. przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie o udzielanie pomocy materialnej Januszowi Bilińskiemu, dezertrowi z ZOMO i próbę uzyskania od niego informacji na temat zabójstwa Grzegorza Przemyska oraz funkcjonowania Wydziału Zabezpieczenia KS MO. 21 VIII 1984 r. Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy umorzył postępowanie na mocy amnestii (AIPN, 01255/573).

Po mszy zebrani w spokoju rozeszli się.
[...]^b

Opracował
por. K. Pawlik
KP/BB

Z[astęp]ca szefa
Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrz[nych]
ds. Służby Bezpieczeństwa
płk S[tefan] Jedynak^c

Źródło: AIPN, 1585/2621, k. 16–20, mps.

^b *Pominięto fragment szyfrogramu dotyczący zakłócania spokoju publicznego.*

^c *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

1984 luty 6, Warszawa – Pro memoria zastępcy sekretarza Episkopatu Polski ks. Jerzego Dąbrowskiego w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki

Warszawa, dnia 6 lutego 1984 r.

Pro memoria
w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki

W myśl dotychczasowej praktyki prasowej, przy uwzględnieniu przepisów prawa karnego (art. 178 kk) podawanie w prasie informacji o osobie, mogących ją zniesławić lub narazić na utratę niezbędnego zaufania, stanowi przestępstwo.

Nadto, zgodnie z np. 255 kk, rozpowszechnianie publiczne, bez zezwolenia, wiadomości z przeprowadzonego postępowania przygotowawczego, czyli tzw. dochodzenia zagrożone jest sankcją pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywny.

Stąd też w prasie, zanim zapadnie wyrok skazujący, podają na ogół tylko inicjały osoby, w stosunku do której wszczęte jest postępowanie przygotowawcze o popełnienie jakiegось przestępstwa.

Tymczasem w sprawie ks. J[erzego] Popiełuszki nie tylko, że podano jego imię, nazwisko i pełnią funkcję, ale ukazał się artykuł o charakterze zniesławiającym, podpisany nazwiskiem Michał Ostrowski, w „Ekspresie Wieczornym” z 27 XII [19]83 r. pt. *Garsoniera Ob[ywatela] Popiełuszki*.

Nadto informacje zniesławiające były powtarzane w telewizji i na konferencji prasowej przez rzecznika prasowego J[erzego] Urbana.

Nie ma wątpliwości, że była to zorganizowana akcja przeciwko ks. Popiełuszcze, licząca z góry na to, że nie będzie miał on możliwości obrony, a także celem zastraszenia go.

Należy zauważyć, że w projekcie nowej ustawy prasowej w art. 14 przewiduje się, że nie wolno publikować w prasie danych osobowych i wizerunków osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, jak również danych osobowych i wizerunków świadków, pokrzywdzonych i poszkodowanych, chyba że osoby te wyrażą na to zgodę.

Niestety w sprawach jak wyżej lub innych osób pozbawionych możliwości wypowiedzenia się w polskich środkach przekazu wszystkie środki są dopuszczalne, a pisma kierowane do redakcji o sprostowanie czy wyjaśnienie pozostają albo bez odpowiedzi albo przychodzi odpowiedź wykrętna, uchylająca się od zamieszczenia sprostowania, np. sprawa oo. dominikanów w Poznaniu.

Jak wynika z dodatkowych wyjaśnień ks. J[erzego] Popiełuszki, jest on co kilka tygodni wzywany na przesłuchanie i poddawany swego rodzaju nękanii.

Uprasza się Pana Ministra, aby był łaskaw pouczyć odpowiednie czynniki zainteresowane pisaniem o „działalności” ks. J[erzego] Popiełuszki, aby przestrzegały prawa obwarowanego ustawodawstwem PRL.

(-) Jerzy Dąbrowski

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 182–183, mps.

1984, Warszawa – Projekt odpowiedzi na Pro memoria bp. Jerzego Dąbrowskiego w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki

Warszawa, dnia [...]a 1984 r.

**Jego Ekscelencja
Ksiądz Biskup Jerzy Dąbrowski
Zastępca Sekretarza Episkopatu Polski**

W związku z przedstawionym *Pro memoria* w sprawie księdza J[erzego] Popiełuszki¹, ustosunkowując się do przedstawionych zarzutów, informuję. Krajowe środki masowego przekazu po raz pierwszy poinformowały opinię publiczną o postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przeciwko ks. Popiełuszce w dniu 21 grudnia 1983 r. Uczyniły to w myśl art. 255 kk, za zgodą prokuratora prowadzącego śledztwo, w stopniu niezbędnym, w celu przeciwdziałania fałszywym informacjom podawanym przez zachodnie środki masowego przekazu. Celowały w tym polskojęzyczne, zagraniczne rozgłośnie radiowe, donosząc w swych serwisach o rzekomym szykanowaniu i bezpodstawnym ściganiu ks. Popiełuszki za jego działalność duszpasterską. Zagraniczne rozgłośnie radiowe, takie jak: Radio Wolna Europa, Głos Ameryki, BBC, Radio France Internationale, Deutsche Landfunk, począwszy od 14 października 1983 r. systematycznie nadawały audycje poświęcone postępowaniu przygotowawczemu prowadzonemu w sprawie ks. Popiełuszki (przykłady w załączniku). W informacjach tych pomawiano władze państwowe o zwalczanie Kościoła w Polsce, m.in. poprzez bezpodstawne oskarżanie i szykanowanie księży za ich działalność duszpasterską. Treść szczegółowych informacji o poszczególnych czynnościach procesowych wskazuje na to, że zainteresowany i osoby działające w jego imieniu bez wymaganego zezwolenia (o czym mówi art. 255 § 1 kk) w sposób tendencyjny przekazywały informacje obcym organizacjom, przewidując ich publiczne rozpowszechnianie w celu działania na szkodę interesów politycznych PRL. Informacje opublikowane w prasie krajowej mają odbicie z zebranych w toku śledztwa materiale dowodowym i nie można doszukać się w nich elementów oszczerstwa, znieważenia czy też pomówienia, w celu poniżenia ks. Popiełuszko w oczach opinii publicznej.

Z poważaniem

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 184, mps.

^a Nie wpisano daty dziennej i miesięcznej.

¹ Zob. dokument nr 69.

1984 luty 10, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 10 lutego 1984 r. o godz. 10.00, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze podejrzanego.

[...]b

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander **Popiełuszko**.

[...]c

Odnośnie stanu zdrowia podejrzanym w dniu dzisiejszym poinformował, że po przebytym przed dziesięciu dniami ostrym ataku wątroby, w wyniku którego była konieczna pomoc pogotowia, w dalszym ciągu nie czuje się dobrze. W ostatnich dniach przeprowadzono badania ambulatoryjne, których wyników jeszcze nie zna, a na przyszły tydzień uzgodniono kolejne badania kontrolne. Mogę składać wyjaśnienia w miarę, jak samopoczucie się nie pogorszy.

Pytanie: Czy treść ogłoszonych przez podejrzanego kazań była z kimkolwiek uzgadniana, kto je akceptował?

Odpowiedź: Korzystam z przysługującego mi prawa, nie będę wyjaśniał na ten temat.

Pyt[anie]: Na czyje zaproszenie wyjechał podejrzanym we wrześniu 1983 r. do Częstochowy i w jakim celu?

Odpow[iedź]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

W tym miejscu ujawniono podejrzanemu fragment ekspertyzy Zakładu Kryminalistyki KG MO z dn[ia] 9 XI [19]83 r. ze strony 55 i 56, pochodzący z pobytu w Częstochowie w dniu 18 IX [19]83 r. i wypowiedzianych tam treści rozpoczynający się od słów: „krzyża, z którym łączymy wszystkie krzyże nasze osobiste...”, a kończący się: „składamy ci krzyż wszystkich niepokojów, zatroskania o przyszłość dzieci i młodzieży”.

Przesłuchujący zadał podejrzanemu pytanie, czy użył tych słów i sformułowań, będąc w Częstochowie w dniu 18 IX [19]83 r.

W związku z zadaniem pytaniem podejrzanym odpowiada: korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

^a Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, podstawa prawna, polecenie prokuratora (sądu) oraz obecność stron.

^b Opuuszczono rubrykę: podstawa stwierdzenia tożsamości.

^c Opuuszczono dane osobowe. W pozostałej części formularza kompletującego dane podejrzanego adnotacja o treści: Dalsze dane personalne w aktach sprawy.

Prowadzący przesłuchanie odczytał fragment tejże ekspertyzy ze strony 60, pochodzący z wypowiedzi wygłoszonej w dniu 25 IX [19]83 r. w kościele pw. św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie, rozpoczynający się od słów: „A czym pożywi się naród w niedalekiej przyszłości, dzisiaj tworzonych historii i kultury”, a kończący się słowami: „czy pożywi się opluwaniem »Solidarności« i fałszywymi zarzutami, stawianymi ich przywódcom, demokratycznie wybranym przez naród?».

Na pytanie, czy podejrzany w dniu 25 IX [19]83 r. w kościele św. St[aniława] Kostki użył odczytanych mu sformułowań, odpowiada, że korzysta z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Czy podejrzany pamięta, jakiej rocznicy była poświęcona msza w dniu 25 IX [19]83 r.?

Odpow[iedz]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

W tym miejscu okazano podejrzanemu materiał poglądowy do sprawy nr S-51/83, zawierający sześć kolejno ponumerowanych zdjęć fotograficznych, obrazujących wystrój kościoła św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie oraz sposób zachowania się osób podczas mszy odprawianej przez podejrzanego w dniu 25 IX [19]83 r. o godz. 19.00.

Po obejrzeniu okazanego materiału podejrzany oświadczył, że korzysta z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Przesłuchujący dodatkowo poinformował podejrzanego, że są to zdjęcia wykonane podczas mszy w dniu 25 IX [19]83 r. z okazji drugiej rocznicy poświęcenia sztandaru „Solidarności” Fabryki Samochodów Osobowych w W[arsza]wie.

Prowadzący przesłuchanie ujawnił podejrzanemu kolejny fragment tej samej ekspertyzy ze strony 65 i 66, pochodzący z wypowiedzi w dniu 11 X [19]83 r. w kościele św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie, rozpoczynający się: „bo pragniemy jak zgłodziemy chleba, spokoju, poszanowania godności każdego człowieka, miłości, wypuszczenia z więzień tych, którzy wraz z Lechem Wałęsą i całą »Solidarnością«, a kończący się treścią: „którzy do ruiny i nędzy doprowadzili nasz kraj bogaty”.

Na stosowne pytanie podejrzany wyjaśnia: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: W jaki sposób i w jakim celu informuje podejrzany o kolejnym terminie przesłuchania osoby odprowadzające go pod gmach Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych?

Odpowiedź: Na każde przesłuchanie pod gmach SUSW przyjeżdżam samochodem i to wszystko, co mam do wyjaśnienia.

Na tym protokół i przesłuchanie zakończono dnia 10 II 1984 r. o godz. 11.20^d.

(–) Przesłuchał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 52–54, formularz, rkps.

^d Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście. Jego treść jest zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzone odręcznym podpisem podejrzanego.

1984 luty 22, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 22 lutego 1984 r. o godz. 9.30, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w Warszawie

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze podejrzanego.

[...]b

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander **Popiełuszko**.

[...]c

Na pytanie dotyczące mojego stanu zdrowia odpowiadam, że nie uległo ono poprawie. Mogę składać wyjaśnienia, o ile stan się nie pogorszy.

Pytanie: Proszę wyjaśnić, czy podejrzany informuje kogokolwiek o tematyce przesłuchań i zadawanych pytaniach?

Odpow[iedz]: Korzystam z przysługującego mi prawa nieskładania wyjaśnień.

W związku z postawionym pytaniem ujawniam podejrzanemu kilka fragmentów Naczelnej Redakcji Odbioru Programów z Zagranicy, w których mowa była o tematyce przesłuchań i kolejnych terminach wezwań (tom trzeci).

Podejrzany korzysta z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Jaka działalność łączy podejrzanego z pracownikami Huty **Warszawa**?

Odpow[iedz]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Czy podejrzany odprawiał msze w kościele w Ursusie lub uczestniczył w nich?

Odpow[iedz]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Proszę wyjaśnić cel wyjazdu do Gdańska oraz charakter spotkania z ks. **Jankowskim** i Lechem **Wałęsą**?

Odpow[iedz]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Jak często przyjeżdżali górnicy [d] na msze w intencji Ojczyzny, w jaki sposób byli zapraszani i czy podejrzany przyjmował ich na plebanii lub w mieszkaniu przy ul. Chłodnej?

a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta, podstawa prawna, polecenie prokuratora (sądu) oraz obecność stron.*

b *Opuszczono rubrykę: podstawa stwierdzenia tożsamości.*

c *Opuszczono dane osobowe. W pozostałej części formularza kompletującego dane podejrzanego adnotacja o treści: Dalsze dane personalne w aktach sprawy.*

d *Przekreślono: do, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.*

Odpow[iedź]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Czy podejrzany od [e] 13 grudnia [19]83 r. do chwili obecnej udzielał wywiadów korespondentom [f] zachodnich agencji radiowych lub telewizyjnych, jeśli tak, to czym się kierował i z jakimi propozycjami spotkał się z ich strony?

Odpow[iedź]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Czy podejrzany umożliwił osobom biorącym udział w mszach w intencji „za Ojczyznę” w kościele pw. św. St[anisława] Kostki ich nagrywanie i w jaki sposób kasety magnetofonowe z nagranyymi mszami, o których mowa, były rozpowszechniane w kraju?

Odpow[iedź]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Czy na terenie przykościelnym lub w miejscu zamieszkania stykał się podejrzany z ulotkami lub nielegalnymi wydawnictwami?

Odpow[iedź]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Czy podejrzany podarował jakąkolwiek książkę Małgorzacie **Suska**?

Odpow[iedź]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

W tym miejscu okazano podejrzanemu zakwestionowaną podczas przeszukania mieszkania Małgorzaty **Suska** w dniu 2 I [19]84 r. książkę pt. *Cały Twój* – modlitwy i rozważania Jana Pawła II – wyd[ana] przez Instytut Wydawniczy Pax w 1983 r. z napisaną na pierwszej stronie^g treścią: „Z serdecznymi życzeniami powrotu do zdrowia i z modlitwą o siły duchowe. Ks[iądz] Jerzy Popiełuszko, 26 VIII [19]83 r., Dzień Matki Bożej Częstochowskiej”.

W związku z powyższym na pytanie, czy podejrzany przytoczoną treść pisał własnoręcznie, podejrzany odpowiada, że korzysta z przysługującego prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Dlaczego podejrzany korzystał często z pomocy lekarskiej w szpitalu Kolejowym przy ul. Brzeskiej 12 w W[arsza]wie, (czym fakt ten był podyktowany)?^h

Odpow[iedź]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Na tym przesłuchanie zakończono dnia 22 lutego 1984 r. o godz. 13.00ⁱ.

(–) Przesłuchał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 56–58, formularz, rkps.

^e Przekreślono: czasu, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.

^f Przekreślono: agencji, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.

^g Przekreślono: stronie, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.

^h Nadpisano i sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.

ⁱ Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście. Jest on zgodny z tym, co powiedziałem i z napisaną treścią, opatrzoną odręcznym podpisem podejrzanego.

1984 luty 23, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Haliny Rożko przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 23 lutego 1984 r. o godz. 11.00, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Halina **Rożko**.

[...]b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Od grudnia 1975 r. zamieszkuję w lokalu nr 1324 przy ul. Chłodnej 15 (trzynaste piętro). Obecnie jestem rencistką. Ponieważ mój mąż jest pracownikiem Polskich Linii Oceanicznych, praktycznie pod tym adresem nie zamieszkuje, przyjeżdża do Warszawy jedynie na urlop. Ja również w ciągu ostatnich lat wyjeżdżałam na Wybrzeże. W bloku, w którym mieszkam, nie znam jego lokatorów, nie znam z nazwisk sąsiadów z trzynastego piętra.

Pytanie: Czy świadek zna właściciela mieszkania przy ul. Chłodnej 15 oznaczonego numerem 1321?

Odpow[iedz]: Nie mogę nic powiedzieć na ten temat. Wiem, że po sąsiedzku ze mną mieszka pan **Dzikowski**, jest dziennikarzem i pracuje w TV. Na wprost jego mieszkania jest lokal oznaczony numerem 1321, na drzwiach zawieszona jest skrzynka na listy. Nie mogę z całą pewnością stwierdzić dokładnie, czy jest to ten numer, o którym mowa. Od momentu zamieszkania w swoim mieszkaniu te drzwi zawsze mi się wydawały dziwnie głuche.

Sprawiło to na mnie wrażenie, że nikt tam nie mieszka. Nie widziałam, żeby ktokolwiek wchodził lub wychodził z tego mieszkania.

Na zadane przez przesłuchującego pytanie odpowiadam, że do dnia dzisiejszego nie wiedziałam, że na moim piętrze zamieszkuje ksiądz. Nie zdarzyło mi się nawet w windzie spotkać w tym bloku księdza.

W tym miejscu okazano świadkowi materiał poglądowy do sprawy nr S-51/83 w postaci sześciu kolejno ponumerowanych zdjęć, gdzie na zdjęciach oznaczonych numera-

^a *Opuszczono rubryki: polecenie prokuratora (sądu), udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono dane personalne świadka.*

mi 1 i 2 znajduje się ksiądz Jerzy **Popiełuszko**, [c] po dokładnym obejrzeniu świadek zeznał, co następuje: nigdy tego księdza nie widziałam w miejscu swojego zamieszkania, nie znam go ani osobiście, ani z widzenia. Nie wiadomo mi, w którym kościele odprawia msze. Z telewizji dowiedziałam się, że przeciwko księdzu Jerzemu Popiełuszko prowadzone jest śledztwo, ale nie przypuszczałam, że może on zamieszkiwać na tym samym piętrze.

To wszystko, co mogłam zeznać w tej sprawie.

Na tym przesłuchanie zakończono dnia 23 II [19]84 r. o godz. 12.30^d.

(–) Przesłuchał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 59–60, formularz, rkps.

^c *Przekreślono: lecz.*

^d *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałam osobiście i jego treść jest zgodna z tym, co powiedziałam, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1984 luty 24, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Małgorzaty Załawy-Dąbrowskiej przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 24 II 1984 r. o godz. 9.00 ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Małgorzata Grażyna **Zaława-Dąbrowska** z d. Zaława.

[...] ^b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, treść pouczenia świadek zrozumiał, po czym zeznał, co następuje:

W nawiązaniu do protokołu z dnia 20 grudnia [19]83 r.¹, w którym powiedziała, iż słyszałam, że ks. J[erzy] Popiełuszko ma mieszkanie przy ul. Chłodnej 15, dodaje, że nie jestem w stanie stwierdzić, od kogo się o tym dowiedziałam. Jednocześnie nie potrafię określić osoby, która mi to powiedziała. Jak powiedziałam poprzednio, znam ks. J[erzego] Popiełuszko od kilku lat, zwracałam się do niego różnie: „proszę księdza”, po imieniu lub „szefie”. Określenia „szefie” używałam, ponieważ inni tak mówili (inni studenci, ludzie, którzy bywali na spotkaniach). W trakcie spotkań z ks. Jerzym Popiełuszko, podczas których brało udział zazwyczaj kilka osób, a dotyczyły one przygotowania części liturgicznej i skupień modlitewnych, wybieraliśmy czytania z Ewangelii, z Pisma Świętego i ustalaliśmy kolejność pieśni na mszę św. Wspólnie z księdzem, a czasami sami, ustalaliśmy kolejność śpiewania pieśni i przebieg mszy^c.

Na msze odprawiane w kościele św. St[anisława] Kostki w intencji „za Ojczyznę” chodziłam od czasu do czasu, w każdym razie nie byłam na wszystkich.

Pytanie: Jak zachowywali się zebrani na mszach w intencji „za Ojczyznę” i po ich zakończeniu?

Odpowiedź: Zazwyczaj na mszach w intencji „za Ojczyznę” bywało dużo ludzi, zachowywali się tak, jak nakazuje sam obrzęd odprawiania mszy, trwali w skupieniu i modlitwie. Po mszy św., po odśpiewaniu pieśni „na wyjście”, ludzie rozchodzili się do domu. Ponadto w niektórych momentach, w trakcie trwania mszy zgromadzone osoby podnosiły w górę krzyże, które są symbolem wiary, nie zauważyłam, żeby w tym celu prowadzący mszę ks. J[erzy] Popiełuszko dawał [^d] jakieś znaki. Nie pamiętam, czy widziałam, aby obecni

^a Opuuszczono rubrykę: obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuuszczono dane personalne świadka.

^c Dopisano: św. dla studentów, sygnowano podpisem.

^d Przekreślono: w tym celu, sygnowano podpisem świadka.

¹ Zob. dokument nr 41.

na mszy podnosili ręce z palcami złożonymi w kształcie litery „V”. Nie przypominam sobie, jak dekorowany był kościół podczas mszy „za Ojczyznę”, chociaż najczęściej byłam w kościele. Nie pamiętam, kiedy ostatni raz byłam na mszy „za Ojczyznę”, być może we wrześniu lub październiku ub. roku, dokładnie tego nie mogę stwierdzić. Na zakończenie mszy ks. J[erzy] Popiełuszko ogłaszał termin kolejnej mszy „za Ojczyznę”. W trakcie trwania tych mszy były również czytane wiersze, tematyki ich nie pamiętam, nie znam z nazwisk osób recytujących. Wydaje mi się, że na wszystkich mszach „za Ojczyznę” osoby cywilne recytowały wiersze. Widziałam również, że przebieg mszy był filmowany, ale nie wiem, przez ekipy jakich państw i jak często. Nie widziałam nigdy, aby po wyjściu z kościoła po mszy „za Ojczyznę” zebrał się kiedykolwiek tłum na placu Komuny Paryskiej. Nie interesowałam się tym, z jakich zakładów pracy i z jakich rejonów Polski przyjeżdżały delegacje na msze „za Ojczyznę” do kościoła św. St[anisława] Kostki, nie przypominam sobie, aby ks. J[erzy] Popiełuszko witał takie delegacje.

Pytanie: Czy świadkowi wiadomo, że w trakcie trwania mszy organizowane były służby porządkowe, jeśli tak, to proszę powiedzieć, kto je organizował, ich cele i zadania.

Odpow[iedz]: Widziałam, że podczas mszy „za Ojczyznę” byli w kościele mężczyźni z opaskami na rękawach lub innymi oznaczeniami odróżniającymi od pozostałych osób, którzy pomagali ludziom potrzebującym pomocy, np. przy zasłabnięciu. Być może, że porządkowi byli również na zewnątrz kościoła. Nic więcej na ten temat mi nie wiadomo, nie wiem też, kto organizował te służby porządkowe.

Pytanie: Co świadkowi wiadomo na temat osobistej ochrony ks. Jerzego Popiełuszko, kto nią kierował, kto go ochrania i przed kim?

Odpow[iedz]: Słyszałam, że przychodzą do księdza J[erzego] Popiełuszko mężczyźni, którzy pilnują go na plebanii. Dlaczego to robią, skąd są, przed kim lub przed czym go pilnują, tego nie wiem i czy jest tak w rzeczywistości.

Pytanie: Czy podczas pobytu świadka na plebanii ks. Jerzy Popiełuszko kiedykolwiek przekazywał świadkowi lub innym osobom kasety magnetofonowe z nagrywanymi mszami w intencji „za Ojczyznę”, rękopisy lub maszynopisy homilii, ulotki lub inne nielegalne wydawnictwa?

Odpow[iedz]: Ze strony ks. J[erzego] Popiełuszki nie padły tego typu propozycje, nic od niego nie otrzymywałam i nie widziałam, aby cokolwiek w mojej obecności przekazywał innym.

Na pytanie przesłuchującego odpowiadam, że nic mi nie wiadomo na temat kontaktów ks. Jerzego **Popiełuszko** z Lechem **Wałęsą** i ks. **Jankowskim** z Gdańska.

Pytanie: Czy świadkowi wiadomo, w jakich nielegalnych wydawnictwach drukowane były homilie ks. J[erzego] **Popiełuszko**?

Odp[owiedz]: Nic nie wiem na ten temat, nie wiem komu i w jaki sposób mógł je przekazywać do druku.

Na tym protokół przesłuchania świadka zakończono, dnia 24 II 1984 r. o godz. 12.40°.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 2, k. 83–85, formularz, rkps.

° Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałam osobiście. Jego treść jest zgodna z tym, co powiedziałam, opatrzone odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.

1984 luty 24, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Janusza Darkowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 24 lutego 1984 r. o godz. 13.00, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Janusz Zygmunt **Darkowski**¹.

[...]b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

W Warszawie zamieszkuję od 1977 r., w międzyczasie w latach 1979–[19]81 przebywałem służbowo w ZSRR. W czerwcu 1979 r. moja [c] siostra Maria **Popieliska** (mieszkamy razem) poprosiła mnie o rozmowę. W naszym mieszkaniu przebywał wtedy ks. Jerzy **Popieluszko**, znam go jeszcze z wcześniejszego okresu, kiedy to przyjaźnił się z moim szwagrem – obecnie nie żyje. Moja siostra powiedziała mi, że ks. Popieluszko kupuje sobie mieszkanie w W[arsza]wie przy ul. Chłodnej i potrzebne jest mu zobowiązanie osoby zatrudnionej w instytucji państwowej, które będzie stwierdzało, że do czasu podjęcia przez niego pracy, ktoś będzie za niego regulował opłaty eksploatacyjne za mieszkanie. Ks[ia]dz Jerzy **Popieluszko** również sam zapytał, czy wyrażę zgodę na napisanie takiego zobowiązania. Prawdopodobnie następnego dnia ks. J[erzy] Popieluszko przyjechał po mnie do domu samochodem osobowym, marki nie pamiętam i udaliśmy się razem do Spółdzielni Mieszkaniowej lub Urzędu Dzielnicowego, gdzie w obecności pracownika kompetentnego napisałem własnoręcznie zobowiązanie. Z tego, co sobie przypominam, ks. J[erzy] Popieluszko w tym dniu był ubrany najprawdopodobniej po cywilnemu. Po napisaniu zobowiązania, że będę za niego płacił za mieszkanie, urzędnik stwierdził pieczęcią własnoręczność mojego podpisu. Innych formalności w tej sprawie nie wykonywałem.

W tym miejscu okazano świadkowi kserokopię dokumentu o treści: „Darkowski Janusz, Warszawa Praga Południe, ul. Pazińskiego 1a m. 7, P.P. „Polmozbyt” Omulewska

^a *Opuszczono rubryki: polecenie prokuratora (sądu), udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono dane personalne świadka.*

^c *Przekreślono: szwagi...*

¹ **Darkowski Janusz** (ur. 1954). Mechanik. Absolwent Zasadniczej Szkoły Zawodowej Mechanizacji Rolnictwa, magazynier PP „Polmozbyt” w Warszawie (AIPN, 763/20784).

27, 15 VI [19]79, Śródmiejska Spółdzielnia Mieszkaniowa W[arsza]wa, ul. 3 Maja 12, Zobowiązanie, Zobowiązuję się do regulowania opłat eksploatacyjnych za Jerzy Popiełuszko do chwili podjęcia pracy przez ww., Darkowski Janusz”.

Po obejrzeniu świadek zeznał: poznaję ten dokument, sporządziłem go własnoręcznie na prośbę ks. Jerzego Popiełuszko. Stwierdzam jednak, że nigdy nie płaciłem żadnej sumy za księdza Popiełuszko, nie płaciłem również za jego mieszkanie.

Wiem, że w tym czasie ks. J[erzy] Popiełuszko był wikarym w Aninie, nie orientowałem się dlaczego i do czego takie oświadczenie musiałem pisać. Nigdy na ten temat z ks. J[erzym] Popiełuszko nie rozmawiałem.

Pytanie: Czy świadek brał [udział] w mszach odprawianych w intencji Ojczyzny w kościele św. St[anisława] Kostki na Żoliborzu?

Odpow[iedz]: Jesienią 1983 r., dokładnie nie pamiętam, z ciekawości pojechałem na mszę w int[encji] Ojczyzny do kościoła św. St[anisława] Kostki. Do kościoła nie mogłem wejść, bo było dużo ludzi. Po zakończeniu mszy udałem się do domu. Widziałem, że w trakcie trwania mszy zebrani podnosili ręce z palcami ułożonymi w kształcie litery „V”, na inne szczegóły nie zwróciłem uwagi.

Po raz ostatni z ks. J[erzym] Popiełuszko widziałem się w czerwcu 1983 r., przyjechał odwiedzić siostrę i jej dzieci. Nie utrzymuję z nim żadnych kontaktów. To wszystko, co miałem do powiedzenia w tej sprawie.

Na tym protokół zakończono dnia 24 lutego [19]84 r. o godz. 14.00^d.

(-) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 61–62v, formularz, rkps.

^d Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście, jego treść jest zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.

1984 luty 27, Warszawa – Informacja dzienna Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych dotycząca przebiegu mszy w intencji Ojczyzny odprawionej przez ks. Jerzego Popiełuszkę 26 lutego 1984 roku

**Służba Bezpieczeństwa
Stołecznego Urzędu
Spraw Wewnętrznych**

Warszawa, dnia 27 lutego 1984 r.
Tajne
Egz. nr [...]a

Informacja dzienna nr 058/84

[...]b

W kościele św. St[anislawa] Kostki o godz. 19.00 rozpoczęło się comiesięczne nabożeństwo w intencji Ojczyzny, które w asyście 2 N.N. kapłanów odprawił ks. Jerzy Popiełuszko.

Na początku uroczystości ks. J[erzy] Popiełuszko podał intencje modlitw za:

- Ojczyznę i za tych, którzy dla niej cierpią najbardziej;
- więzionych przywódców „Solidarności”, KOR oraz ich rodzin;
- więzionego mecenasa M[acieja] Bednarkiewicza i wszystkich więzionych za przekonania i wyrzuconych z pracy, w tym nauczycieli, którzy walczą o przekazywanie prawdy dzieciom i młodzieży.

Ks[iaźdz] J[erzy] Popiełuszko wygłosił 22-minutowe kazanie – jego tematem było represjonowanie wiary przez „szalejący” w kraju ateizm i laicyzację życia publicznego¹. Głównie dotyczyło młodzieży, która szczególnie poddawana jest ateizmowi – przede wszystkim w szkołach, gdzie w ich sercach próbuje się zabić uczucia religijne. Powiedział – „Mimo, iż szkoły są narodowe, a społeczeństwo jest katolickie, to jednak władze bezprawnie i haniebnie łamią podstawowe prawa obywatelskie. To samo dotyczy osób dorosłych, które muszą ukrywać swą wiarę, aby utrzymać swe stanowiska czy mieć większą płacę. Jedynym pozytywnym okresem w życiu naszego kraju – od czasu wojny – był czas, kiedy działała »Solidarność«, albowiem wtedy człowiek mógł publicznie przyznać się do tego, że jest z Chrystusem. Mimo dzisiejszych trudności i obostrzeń człowiek winien zajmować taką samą postawę, jak wtedy – nie bać się przyznawania się do wiary bez względu na konsekwencje”.

Następnie jeden spośród aktorów uczestniczących w nabożeństwie podał następujące intencje modlitw:

- za niewinnie więzionych, wyrzuconych z pracy i poniewieranych w ludzkiej godności;

^a Nie wpisano numeru.

^b Pominięto fragment informacji dziennej dotyczący sytuacji w kościele pw. św. Jacka, św. Anny w Warszawie oraz pw. św. Józefa Robotnika w Ursusie.

¹ Zob. Książdz Jerzy Popiełuszko..., s. 139–144.

- za nauczycieli i wychowawców, aby bez względu na konsekwencje przekazywali dzieciom prawdę;
- za świat prawniczy, aby w pracy swojej dawał świadectwo prawdzie;
- za wszystkich, którym odebrano życie i zdrowie, aby ich ofiara przyczyniła się do odnowy moralnej;
- za księży, którzy służą swoją pracą Bogu i Ojczyźnie, aby spotykali się z poparciem wiernych;
- za żołnierzy AK, którym za wierną służbę zapłacono po wojnie sądami, wyrokami i śmiercią.

Pod koniec uroczystości aktorzy, m.in. Janina Traczykówna², wystąpili z recytacjami.

Na zakończenie uroczystości ks. J[erzy] Popiełuszko poinformował, że w dniu 1 III br. o godz. 18.00 odprawiona zostanie msza w intencji rodaków cierpiących na Wschodzie.

Podziękował delegacjom kilkudziesięciu polskich miast za przybycie na nabożeństwo, a także specjalne podziękowanie złożył tym, którzy wspierają go modlitwą przy prawie cotygodniowych przesłuchaniach – podając, że następne odbędzie się w dniu 6 marca br. o godz. 9.30.

Zapelował o spokojne rozejście się po nabożeństwie. Frekwencja ok. 3000 osób. Uroczystość filmowały 2 ekipy TV – zachodniej.

Zastępca szefa
Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych
płk H. Celak^b

Opracował:
por. W. Gawor

WG/MW

Źródło: AIPN, 1585/2621, k. 31–35, mps.

^b *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

² **Traczyk-Skaruch Janina** (ur. 1930). Aktorka teatralna i filmowa. Absolwentka Wydziału Aktorskiego PWST w Warszawie (1953). Aktorka Teatru Dramatycznego w Warszawie (1955–1992) (AIPN, 728/12872).

1984 marzec 6, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 6 marca 1984 r. o godz. 9.30, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w Warszawie

[...] ^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze podejrzanego.

[...] ^b

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander **Popiełuszko**.

[...] ^c

Stan zdrowia bez zmian, jak zapisano w protokole z dnia 22 lutego [19]84 r.¹ Na żądanie podejrzanego dopisano [^d] „jak w protokole nr 8 z dn[ia] 22 II [19]84 r.”. O ile stan zdrowia się nie pogorszy, mogę składać wyjaśnienia.

W trakcie przeszukania mieszkania zajmowanego przez podejrzanego przy ul. Chłodnej 15 zakwestionowano między innymi czternaście kaset magnetofonowych, bez sprawdzenia ich treści. W związku z powyższym zadam podejrzanemu pytanie: Czy podejrzanemu pamięta, jakie treści zarejestrowane są na poszczególnych kasetach magnetofonowych?

Odpow[iedz]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

W tym miejscu okazano podejrzanemu drugą stronę protokołu przeszukania z dnia 12 XII [19]83 r., gdzie zapisano, że **sześć** kaset magnetofonowych wydano na żądanie dokonującego czynności, bez sprawdzenia ich treści, a ponadto, że na każdej z kaset podejrzanemu własnoręcznie napisał: „wydałem 12 XII [19]83 r.”. Po okazaniu kaset, o których mowa przesłuchujący, zadał pytanie: Czy są to te same kasety, które zakwestionowano w trakcie przesłuchania?

Odpowiedź: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

W obecności podejrzanego odtworzono fragmentarycznie treści zarejestrowane na taśmach kasetowych (pierwsza i druga ścieżka) i stwierdzono, że są to nagrane pieśni o treści religijnej.

Podejrzanemu nie ma żadnych zastrzeżeń co do zawartej treści na taśmach magnetofonowych, które odtworzono w jego obecności.

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta, podstawa prawna, polecenie prokuratora (sądu) oraz obecność stron.*

^b *Opuszczono rubrykę: podstawa stwierdzenia tożsamości.*

^c *Opuszczono dane osobowe. W pozostałej części formularza kompletującego dane podejrzanego adnotacja o treści: Dalsze dane personalne w aktach sprawy.*

^d *Przekreślono: że, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.*

¹ Zob. dokument nr 72.

Ponownie okazano podejrzanemu protokół przeszukania jego prywatnego mieszkania – strony 2 i 3, gdzie zapisano: „W toku przeszukania [°] znaleziono następujące przedmioty: 1. osiem kaset magnetofonowych: LN-60 Certron, National C-60, Agfa C-90, Ultraflow C-60, Agfa C-90, Stilon C-60, Stilon C-60, Agfa C-90. Na każdej taśmie J[erzy] Popieluszko własnoręcznie sporządził zapiski o treści – znaleziono 12 XII [19]83 r., nie zaznajomił się z treścią zawartą na tych taśmach”.

Na pytanie przesłuchującego, czy są to te same kasety magnetofonowe, podejrzany wyjaśnia: „Stwierdzam, że według zewnętrznego wyglądu, są to te same kasety. Co do zarejestrowanej na nich treści, korzystam z przysługującego mi prawa odmowy składania wyjaśnień. W mojej obecności odtworzono fragmentarycznie zapisy na taśmach, w tej chwili nie wnoszę żadnych uwag na ten temat”.

Spośród tych ośmiu kaset magnetofonowych odtworzono podejrzanemu w całości [°] zapis jednej ścieżki kasety „Ultraflow” 60 produkcji USA, na której widoczny jest zapis: „Znaleziono 12 XII” i parafa podpisu. Taśma ta została znaleziona i zakwestionowana podczas przeszukania. Zarejestrowane na niej [°] są między innymi następujące słowa:

– „**Sekiepiński**. Do spotkania w dniu wczorajszym nie doszło, nie znam do końca przyczyn dlaczego nie, widziałem samochód na terenie Kurii Szefa, jadąc właśnie na uniwersytet, zostałem na uniwersytecie dłużej, dlatego już nie wpadłem do szefa do domu. Chciałbym prosić o telefon w związku z lekarstwami, jeszcze sprawy nie wyjaśnionej, nawet do domu, dziękuję bardzo.

– Dzień dobry, to ja, jak będziesz mógł to zadzwoń do mnie, jestem w domu, gdzieś tak myślę do godziny, to w ogóle dzisiaj...

– Moje nazwisko **Fuzyna**, ja chciałem zapytać, czy mam szansę jakąś skontaktować się z księdzem **Budziszem**, oj nie wiem, bo on tutaj u nas nie jest w ogóle od dawna, od bardzo dawna i ja nie wiem, być może, że w [h] Aninie coś wiedzą, gdzie on jest, bo on tam bywał przez jakiś czas, rozumiem, a ja mógłbym ewentualnie uzyskać jakiś ślad telefoniczny, zaraz 15 ojej, nie wiem zaraz 12, O....

– Dzień dobry, Dorota **Plecińska** się kłania, Szefie, jakoś nie mam szczęścia do rozmowy osobistej, spróbuję zadzwonić może wieczorem, dobrze, w takim razie kończę, na razie, pa.

– Dzień dobry, cześć Jurku, Krzysztof **Maliński**, dziękuję za załatwienie sprawy i proszę o telefon, wieczorem, a jeżeli nie, to ja do ciebie zadzwonię, dobrze, chciałem jeszcze ustalić ten termin powieszenia wystawy u Ciebie, dziękuję.

– Dzień dobry, dzwoni Marek **Dąbrowski** z FSO, bardzo bym prosił księdza o kontakt dzisiaj ze mną w godzinach popołudniowych albo wieczornych do domu pod telefon 11-25-23, dziękuję bardzo.

– Prowadzenie, otrzymanie pewnego leku i chciałam się spytać, czy pod dobry numer trafiłam, mówi doktor Krojewska, co teraz dalej mam zrobić. [i]

– Wróciłam z pracy, w tej chwili dobrze się czuję, przesyłam pozdrowienia, do zobaczenia.

° Przekreślono: zakwestionowano następu, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popieluszki.

f Przekreślono: jeden, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popieluszki.

g Przekreślono: jest, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popieluszki.

h Przekreślono: W, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popieluszki.

i Przekreślono podpis: Ks. Jerzy Popieluszko.

– Bo to jest mieszkanie księdza Popiełuszko, tak, w domu nie ma księdza **Popiełuszko**, halo, tu **Jarmolińska**, nic nie rozumiem.

– Tu mówi Jarmolińska, chciałam mówić z księdzem Popiełuszko”.

Pytanie: W jakim celu podejrzany nagrywał treści rozmów telefonicznych i czy podejrzany zna osoby o nazwiskach: **Sekiepiński, Fuzyna, Plecińska, Maliński, Dąbrowski, Krojewska, Jarmolińska?**

Odpowiedź: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pyt[anie]: Proszę wyjaśnić, dlaczego osoby, których treść rozmów utrwalona jest na omawianej taśmie magnetofonowej zwracały się do podejrzanego „szefie”?

Odpowiedź: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Na tym przesłuchanie i protokół zakończono dnia 6 marca [19]84 r. o godz. 13.40^j.

(–) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 65–68, formularz, rkps.

^j Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście. Jego treść jest zgodna z tym, co powiedziałem i wykonanymi czynnościami, *opatrzone odręcznym podpisem podejrzanego.*

1984 marzec, Warszawa – Notatka informacyjna w sprawie Pro memoria bp. Jerzego Dąbrowskiego

II Ds. 137/83

^aWarszawa, dnia [...] ^bmarca 1984 r.

Notatka informacyjna

w sprawie Pro memoria ks. bp. Jerzego Dąbrowskiego z Sekretariatu Episkopatu Polski skierowanego do kierownika Urzędu do spraw Wyznań min. Adama Łopatki

W piśmie zastępcy sekretarza Episkopatu Polski ks. bp. Jerzego Dąbrowskiego z dnia 6 lutego 1984 r., zatytułowanym Pro memoria¹, a skierowanym do kierownika Urzędu do spraw Wyznań min. Adama Łopatki podnoszone są zarzuty, iż rzecznik rządu min. Jerzy Urban, a także dziennik „Expres Wieczorny” podawali do publicznej wiadomości informacje z postępowania przygotowawczego wszczętego przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszcze, co naruszyło rzekomo przepisy ustawy o kontroli publikacji i widowisk oraz prawa prasowego, a także zniesławiano ks. J[erzego] Popiełuszkę.

Argumentacja pisma jest chybiona z następujących powodów:

1. Począwszy od dnia 14 października 1983 r. o sprawie karnej prowadzonej przeciwko ks. J[erzemu] Popiełuszcze szeroko informowały, powołując się na uzyskane od niego wiadomości, zagraniczne rozgłośnie radiowe Radio Wolna Europa, Głos Ameryki, BBC, Radio France Internationale i Deutschlanfunk. Podobnej treści publikacje ukazywały się także w prasie zagranicznej.

Dopiero w dniu 21 grudnia 1983 r. polska prasa i telewizja, po przedstawieniu ks. J[erzemu] Popiełuszcze zarzutów o popełnienie przestępstw z art. 194 kk, art. 286 kk, art. 143 kk i art. 282a § 1 kk w zw. z art. 273 § 2 kk w zw. z art. 10 § 2 kk oraz w celu sprostowania fałszywych wiadomości rozpowszechnianych o tej sprawie przez zachodnie środki masowego przekazu, uzyskawszy zgodę Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie uprawnionej do jej wyrażenia zgodnie z treścią art. 255 kk, podały prawidłowe informacje o postępowaniu karnym, wszczętym przeciwko ks. J[erzemu] Popiełuszcze.

2. Artykuł w dzienniku „Express Wieczorny” opublikowany został bez wiedzy i zgody Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie. Ukazał się on w związku z rozpowszechnieniem przez ks. J[erzego] Popiełuszkę nieprawdziwych informacji na temat uzyskania przez niego prywatnego mieszkania. Informacje takie podawał w czasie nabożeństwa,

^a Z lewej strony pieczęć o treści: Prokuratura Wojewódzka, Wydział Śledczy, ul. Świerczewskiego 127, 00-950 Warszawa.

^b Nie wpisano daty dziennej.

¹ Zob. dokument nr 69.

a także wywiesił kartkę o podobnej treści na tablicy ogłoszeń kościoła pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w Warszawie. O fakcie rzekomego podarowania mu mieszkania przez ciotkę były także zawiadamiane osoby zgromadzone na nabożeństwach w Ursusie i innych kościołach.

Artykuł zamieszczony w dzienniku „Express Wieczorny” podał w istocie do publicznej wiadomości prawdziwe informacje dotyczące sposobu wejścia w posiadanie przez ks. J[erzego] Popiełuszkę prywatnego mieszkania i z tego powodu nie mogą być one oceniane jako zniesławiające ks. J[erzego] Popiełuszkę.

Podnieść należy, iż Prokuratura Wojewódzka w Warszawie otrzymuje listy protestacyjne z zakładów pracy i od osób prywatnych piętnujące fakt posiadania przez ks. J[erzego] Popiełuszkę dwóch mieszkań.

3. Rzecznik rządu min. J[erzy] Urban wypowiadał się na temat sprawy karnej prowadzonej przeciwko ks. J[erzemu] Popiełuszcze w związku z pytaniami zadawanymi mu m.in. przez korespondentów zagranicznych, którzy nie tylko wymienili nazwisko ks. J[erzego] Popiełuszki, ale powoływali się również na znajomość okoliczności tej sprawy.

W związku z zarzutem, iż w toku postępowania przygotowawczego ks. J[erzy] Popiełuszko jest rzekomo nękany m.in. przesłuchaniami należy wykazać, że:

1. W czasie śledztwa ks. J[erzy] Popiełuszko permanentnie w kazaniach oraz poprzez ulotki wywieszane na tablicy ogłoszeń kościoła pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w Warszawie rozpowszechnia fałszywe wiadomości na temat okoliczności prowadzonej przeciwko niemu sprawy, a także informuje o każdym fakcie wezwania go do stawienia w Stołecznym Urzędzie Spraw Wewnętrznych w Warszawie, co powoduje, iż towarzyszy mu w czasie udawania się na przesłuchanie oraz oczekuje na jego wyjście grupa osób, która demonstracyjnie solidaryzuje się z ks. J[erzym] Popiełuszką, wywołuje zbiegowisko publiczne pod budynkiem SUSW.

W tej sytuacji należy stwierdzić, iż ks. J[erzy] Popiełuszko nie tylko, że nie czuje się nękany, lecz wprost przeciwnie wykorzystuje każdorazowo przeprowadzane z jego udziałem czynności śledcze do podejmowania działań zmierzających do wywołania niepokoju publicznego.

2. W czasie wygłaszanych w okresie śledztwa kazaniań ks. J[erzy] Popiełuszko nadal nadużywa wolności sumienia i wyznania, a treść jego publicznych wystąpień nie ulega zmianie.

Świadczy to o poczuciu pełnej bezkarności oraz o braku jakiegokolwiek przeciwdziałania za strony hierarchii kościelnej.

Opisane działania ks. J[erzego] Popiełuszki powodują konieczność podejmowania określonych czynności śledczych, m.in. w postaci wzywania go na kolejne przesłuchania.

Tego rodzaju postępowanie ks. J[erzego] Popiełuszki w toku prowadzonego przeciwko niemu śledztwa nakazuje powtórne rozważenie wykorzystania wobec niego najostrejszego środka zapobiegawczego, albowiem nie można godzić się na to, by w czasie postępowania przygotowawczego podejrzany kontynuował przestępczą działalność.

W związku ze skierowaniem przez ks. bp. Jerzego Dąbrowskiego do kierownika Urzędu do spraw Wyznań min. Adama Łopatki pisma *Pro memoria* należałoby wytknąć

Episkopatowi Polski brak właściwej reakcji na prowokacyjne wobec władz zachowanie ks. J[erzego] Popiełuszki.

Aprobowała:
Naczelnik Wydziału Śledczego
(-) mgr Wiesława Bardonowa

Opracowała:
Wiceprokurator wojewódzki
(-) mgr Anna Jackowska

Akceptował:
Prokurator wojewódzki
(-) mgr Zygmunt Papierz

Źródło: AIPN, 0678/278, t. 1, k. 195–198, mps.

1984 marzec 10, Warszawa – Notatka zastępcy dyrektora Departamentu IV MSW płk. Adama Pietruszki ze spotkania z TW ps. „Jankowski”

Warszawa, dn[ia] 10 III 1984 r.
Tajne

Notatka
ze spotkania z TW ps. „Jankowski”
(odtworzona z taśmy)

Okazuje się, że wycofano od ks. Popiełuszko punkt rozdziału leków pochodzących z akcji charytatywnej. Trochę to utrudnia moje wizyty u niego, gdyż dotychczas oficjalnym powodem mojej tam bytności były prośby o lekarstwa dla mojej babci i cioci.

W czasie przedwczorajszej z nim rozmowy stwierdziłem, iż poczuł się on bardziej pewnie i jest przekonany, że prymas Glemp „już nie będzie go ścigał za zwalczanie komunistów”. Powodem tego było przywiezienie przez bp. Kraszewskiego błogosławieństwa od papieża oraz podarowania papieskiego różańca ks. Popiełuszce.

Popiełuszko mówił, że bp Kraszewski po powrocie z Watykanu odbył rozmowę z kard. Glempe na jego temat. Przebieg rozmowy był gwałtowny, gdyż biskup bronił Popiełuszki i stwierdził, że wobec papieża też gorliwie występował z taką obroną. W jej wyniku udało się bp. Kraszewskiemu „zastraszyć” prymasa autorytetem papieskim. Doszło to tak daleko, że kard. Glemp ofiarował ks. Popiełuszko książkę o kard. Hlondzie¹ z osobistą dedykacją. W bardzo ciepłym nastroju przyjął go i obiecał, że po powrocie z Południowej Ameryki nawiążą do tego spotkania.

Ks[ia]dz Popiełuszko ocenia tę zmianę prymasa względem jego osoby jako wynik zabiegów bp. Kraszewskiego u papieża. Tam Kraszewski miał powoływać się na dłu-goletnią znajomość ks. Popiełuszki, opiekowanie się nim już w seminarium oraz eksponować już jego prześladowania przez komunistów, gdy odbywał on służbę wojskową jako alumn. Zagwarantował też swoim autorytetem, iż nie jest rzeczą możliwą, aby Popiełuszko gromadził u siebie ulotki i amunicję. Ocenił ten fakt w kategoriach czystej prowokacji.

¹ **Hlond August** (1881–1948), prymas Polski, kardynał. Salezjanin (1897), dr teologii (1900), święcenia kapłańskie (1905), przełożony domu zakonnego salezjanów w Przemyślu i Wiedniu, inspektor prowincji austro-węgierskiej, administrator apostolski Górnego Śląska (1922), biskup ordynariusz diecezji katowickiej (1926), arcybiskup metropolita gnieźnieński i poznański, prymas Polski (1926), kardynał (1927), na emigracji (od IX 1939 r. Rzym, od VI 1940 r. Lourdes, od VI 1943 r. Hautecombe), aresztowany przez gestapo i wywieziony do Paryża (3 II 1944 r.), internowany w Bar-le-Duc i Wiedenbrück, uwolniony przez wojska amerykańskie (1 IV 1945 r.), w Rzymie (25 IV–10 VII 1945 r.), ustanowił administratorów apostolskich na ziemiach zachodnich i północnych (VIII 1945 r.), arcybiskup metropolita warszawsko-gnieźnieński (1946).

Po wysłuchaniu takich zapewnień biskupa papież miał polecić obronę ks. Popiełuszki przez Kościół za wszelką cenę. Jeśli tego nie uczynią, to zachęcą do powielania takich znalezisk u innych księży.

Wnioski:

– daną inf[ormację] wykorzystać w ramach prowadzonego śledztwa p[rzeciw]ko ks. Popiełuszcze.

– działaniami operacyjnymi spowodować poddanie w wątpliwość przywiezionych przez bp. Kraszewskiego nakazów papieskich.

(–) A[dam] Pietruszka

Źródło: AIPN, 00169/83, t. 4, k. 120–120v, rkps.

1984 marzec 28, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 28 marca 1984 r. o godz. 9.30, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze podejrzanego.

[...]b

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander **Popiełuszko**.

[...]c

Stan zdrowia: Od kilku dni mam nasilone ataki wątroby, o ile się stan nie pogorszy, mogę składać wyjaśnienia.

Pytanie: Proszę wyjaśnić, w jakich okolicznościach wszedł podejrzanym w posiadanie wszystkich nielegalnych materiałów zakwestionowanych podczas przeszukania mieszkania w dniu 12 XII [19]83 r.?

Odp[owiedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa odmowy składania wyjaśnień.

[Pytanie:] Proszę o ustosunkowanie się do poszczególnych pozycji zawartych w protokole przeszukania prywatnego mieszkania podejrzanego z dnia 12 XII [19]83 r.

Dot[yczące] punktu 2.: Po okazaniu zdjęć podejrzanym stwierdził, że nie pamięta, czy są to te same zdjęcia, które zakwestionowano.

Dot[yczące] pkt. 3.: Okazano podejrzanemu połowę oderwanej kartki papieru formatu A4 z tekstem rozpoczynającym się od słów: „Stefan Kardynał Wyszyński, »Zapiski więzienne«, 17 I 1954 r., niedziela” a kończącym się słowami: „Był las, nie było nas – i nie będzie was, będzie las. Bajka nie bajka?”. – Na pytanie przesłuchującego co do okoliczności wejścia w posiadanie tej kartki podejrzanym oświadczył, że korzysta z przysługującego prawa do odmowy.

Dot[yczące] pkt. 4. **Pytanie:** Od kogo podejrzanym otrzymał matryce białkowe, w jakim celu je przechowywał i komu miał je przekazać?

Odp[owiedź]: Korzystam z przysługującego prawa odmowy składania wyjaśnień.

Dot[yczące] pkt. 5. **Pyt[anie]:** W jaki sposób miał być zużytkowany tusz drukarski?

a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta, podstawa prawna, polecenie prokuratora (sądu) oraz obecność stron.*

b *Opuszczono rubrykę: podstawa stwierdzenia tożsamości.*

c *Opuszczono dane osobowe. W pozostałej części formularza kompletującego dane podejrzanego adnotacja o treści: Dalsze dane personalne w aktach sprawy.*

Odp[owiedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa odmowy składania wyjaśnień.
Dot[yczące] pkt. 6. **Pyt[anie]:** Kto dostarczył i jakie było przeznaczenie zakwestionowanych granatów UGL-200?

Odpow[iedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa odmowy składania wyjaśnień.
Dot[yczące] pkt. 7. Podejrzany wyjaśnia: pochodzą one z okresu oficjalnej działalności „Solidarności”, w związku z tym proszę o ich zwrot, jak o tym nadmieniałem w protokole przesłuchania z dnia 12 XII [19]83 r. – chodzi o znaczki z napisami: „Solidarność”, „Solidarność Obserwator”, „Solidarność Mazowsze”.

Dot[yczące] pkt. 8. Okazano podejrzanemu podwójną kartkę papieru z zeszytu w linię z treścią rozpoczynającą się od słów: „Solidarność, Solidarności Matko od Ciebie pochodzi, której Lech Wałęsa – związkowiec przewodzi” a kończącą się: „w całej Polsce Leszku, w Wolnym Gdańsku mieście”. Na pytanie, od kogo podejrzany otrzymał ten wiersz, podejrzany powiedział, że korzysta z praw odmowy.

Dot[yczące] pkt. 10. **Pyt[anie]:** Od kiedy, w jakim celu [d] przekazywał podejrzany amunicję i od kogo ją otrzymał?

Odpow[iedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa odmowy składania wyjaśnień.
Dot[yczące] pkt. 11. Wstępne oględziny Wydziału Kryminalistyki KS MO z dnia 12 XII [19]83 r. wykazały, że wyszczególnione w punkcie 11, 12, 13 i 14^e protokołu przeszukania przedmioty stanowią zapalniki górnicze zwłoczne: elektryczny i [f] lontowy oraz dwa rodzaje materiałów wybuchowych: amonit skalny i prawdopodobnie karbonit. **Pytanie:** Od kogo podejrzany otrzymał te materiały, w jakim celu je gromadził i przechowywał, do [g] czego miały być użyte?

Odpow[iedź]: Korzystam z przysługującego mi prawa odmowy składania wyjaśnień.
Dot[yczące] pkt. 15. – odbitki kserograficzne przedstawiające milicjantów przy krzyżu kwiatowym. **Pytanie:** Od kogo podejrzany otrzymał wymienione odbitki?

Odpow[iedź]: Korzystam z prawa odmowy wyjaśnień.
Dot[yczące] pkt. 16. – okazano podejrzanemu wydawnictwo pt. „Informacja Solidarności” Region Mazowsze nr 49 z dn[ia] 21 V [19]82 r. i na stosowne pytanie podejrzany odpowiada, że korzysta z przysługującego mu prawa odmowy wyjaśnień.

Dot[yczące] pkt. 17. – ulotki, których treść rozpoczyna się: „Mieszkańcy stolicy, kochana młodzieży”, a kończy: „Wzywamy do masowego udziału w mszy świętej, co będzie wyrazem naszego protestu przeciwko juncie i sowietyzacji Ojczyzny. Precz z dyktaturą Komunistyczną”. **Pyt[anie]:** Na czyje polecenie, z jakiej okazji wydrukowano te ulotki oraz w jakim celu przechowywał je podejrzany w swoim mieszkaniu i w jaki sposób miały być one rozkolportowane?

Dot[yczące] pkt. 18. – ulotki sygnowane przez KOS z okazji 65. rocznicy powstania Polski Niepodległej, rozpoczynające się słowami: „Bracia Rodacy!” a kończące się słowami: „Nadchodzi wreszcie dzień zapłaty – sędziami oto będziemy my”. Przesłuchujący odczytał podejrzanemu treść ulotki, lecz co do wiadomości w niej zawartych podejrzany stwierdził, że korzysta z prawa odmowy składania wyjaśnień.

^d *Przekreślono: i do czego miały służyć, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.*

^e *Przekreślono: 14, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.*

^f *Przekreślono: ...zwłoczne, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.*

^g *Przekreślono: ja... .*

Dot[yczące] pkt. 19. – „Tygodnik Mazowsze” nr 34 z dn[ia] 17 XI 1982 r. Co do ilości i celu gromadzenia podejrzany nie ustosunkował się, korzysta z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Dot[yczące] pkt. 20. – ulotki z dnia 23 XI [19]83 r. rozpoczynające się treścią: „W dniu 23 listopada 1983 r. mija pierwsza rocznica śmierci Grażyny Boruckiej-Kuroniowej – Gai” a kończące: „Że walka o Polskę Wolną i Niepodległą będzie trwała aż do zwycięstwa z reżimowym systemem bezprawia i niewoli”. Na pytanie dotyczące treści ulotek, ich ilości, sposobu wejścia w posiadanie podejrzany odpowiedział, że korzysta z prawa odmowy wyjaśnień.

Dot[yczące] pkt. 21^j – ulotki rozpoczynające się treścią: „Do członków Solidarności, do każdego uczciwego Polaka” a kończące się „Punktem wyjścia pozostaje kościół św. St[anisława] Kostki. Pamiętajmy! O manifestacji informujemy tylko osoby zaufane. Prowokatorzy czuwają. Podziemny Komitet Organizacyjny”. Przesłuchujący odczytał w całości treść ulotki w obecności podejrzanego i zadał **pytanie**: Czy w dniach 1 lub 3 maja 1982 lub [19]83 r. na terenie przykościelnym bądź w kościele przy ul. Hozjusza 2 w W[arszawie] zbierały się osoby tworzące zgromadzenie lub tłum z zamiarem udania się na kontrpochód, jeśli tak, to kto był organizatorem?

Odpow[iedz]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pytanie: Kto dostarczył podejrzanemu ulotki, o których mowa wyżej i w jakim celu podejrzany je przechowywał?

Odpow[iedz]: Korzystam z prawa odmowy składania wyjaśnień.

Pyt[anie]: Czy w dniu dzisiejszym podejrzany został odprowadzony na przesłuchanie pod gmach WUSW przez jakiegokolwiek osoby?

Odpow[iedz]: Na przesłuchanie przyjechałem samochodem i wysiadłem przy samych drzwiach SUSW i wszedłem natychmiast do pomieszczenia, gdzie znajduje się Biuro Przepustek^k.

Wspólnie z podejrzanym wspólnie uzgodniony termin kolejnego zgłoszenia się na przesłuchanie w SUSW w dniu 11 IV [19]84 r., godz. 9.30.

Na tym protokół i przesłuchanie zakończono dnia 28 marca [19]84 r. o godz. 13.00^l.

(-) Przesłuchał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 71–74v, formularz, rkps.

^j Poprawiono: 20 na 21, sygnowano podpisem ks. Jerzego Popiełuszki.

^k Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście. Jego treść jest zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzone odręcznym podpisem: Ks. Jerzy Popiełuszko oraz podpisem przesłuchującego.

^l Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem. Jego treść jest zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzone odręcznym podpisem podejrzanego.

1984 kwiecień 3, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Waclawy Krawczyk przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 3 kwietnia 1984 r. o godz. 11.30, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Waclawa Franciszka **Krawczyk**.

[...] ^b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Od połowy 1983 r. biorę udział w mszach odprawianych w intencji Ojczyzny w kościele św. St[anisława] Kostki na Żoliborzu. O tych mszach dowiedziałam się od znajomej i od tamtej pory systematycznie na nie uczęszczam. Nigdy nie pomagałam przy dekorowaniu kościoła, nie udzielałam też się w żaden inny sposób. W trakcie mszy „za Ojczyznę” bywałam wewnątrz kościoła, a jak przyjechałam później, nie było można dostać się do środka. Wiadomo mi, że na msze przyjeżdżali ludzie z różnych dzielnic W[arsza]wy, a ponadto ksiądz witał delegacje, lecz trudno mi powiedzieć, z jakich rejonów Polski. Na mszach w intencji Ojczyzny, odprawianych przez księdza Jerzego Popiełuszko, zebrane osoby miały ze sobą krzyże i podczas śpiewania pieśni „Boże coś Polskę”, [przy słowach] „Ojczyźnie wolność racz nam wrócić Panie”, podnoszono je do góry, a ci którzy ich nie mieli, podnosili ręce z palcami złożonymi w kształt litery „V”. Ponadto w trakcie mszy były recytowane wiersze przez znane z widzenia mi osoby.

Pod koniec ubiegłego roku dowiedziałam się, że przeciwko księdzu Jerzemu **Popiełuszko** prowadzone jest śledztwo, pisało o tym w gazecie. Nie byłam jednak w Prokuraturze Wojewódzkiej, kiedy ksiądz **Popiełuszko** był po raz pierwszy przesłuchiwany. Dodaję również, że bliskich kontaktów z ks. Popiełuszko nie utrzymuję, on prawdopodobnie nie zna mnie z nazwiska. Zauważyłam, że w trakcie mszy „za Ojczyznę”, działają służby porządkowe, kilku mężczyzn ze znaczkami stoi zawsze przed kościołem, nie wiem dokładnie, jakie konkretnie spełniają zadania. Nie wiadomo mi, kto organizuje służby porządkowe, ponieważ nie mam styczności z plebanią.

Pytanie: Od kogo świadek dowiadywała się o terminach i miejscu przesłuchania ks. **Popiełuszko**?¹

^a Opuuszczono rubryki: polecenie prokuratora (sądu), udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuuszczono dane personalne świadka.

¹ Zob. dokument nr 66.

Odpow[iedz]: Konkretnie na to pytanie nie umiem odpowiedzieć. Ks[iędza] **Popiełuszko** odprowadzałam na przesłuchanie [°] razem z innymi osobami cztery lub pięć razy. Oprócz mnie były obecne zawsze starsze kobiety. Nikt mnie nie namawiał, aby brać udział w „asyście” ks. **Popiełuszko**. Za każdym razem w oddaleniu od gmachu SUSW oczekiwałam z innymi osobami, aż ks. Popiełuszko wyjdzie z przesłuchania. Według mnie, nikt nie organizował ani nie ustalał przebiegu i uczestnictwa „asysty” księdza Popiełuszko. Kiedy wyszedł z budynku, był witany przez oczekujących, ostentacyjnie wręczano mu kwiaty i doprowadzano go do samochodu. Zadowolony był z tego, że czekaliśmy na niego. Podczas tych kilku [d] pobyków pod gmachem SUSW widziałam, że [°] niektóre kobiety odprowadzają zawsze ks. Popiełuszko na przesłuchanie.

To wszystko, co miałam do powiedzenia w tej sprawie.

Na tym protokół zakończono dnia 3 kwietnia [19]84 r. o godz. 13.20^f.

(-) Przesłuchał

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 75–76v, formularz, rkps.

^c *Przekreślono: odprowadzałam.*

^d *Przekreślono: razy.*

^e *Przekreślono: kilka.*

^f *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałam osobiście, jego treść jest zgodna to, co powiedziałam, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1984 kwiecień 11, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 11 kwietnia 1984 r. o godz. 9.45, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze podejrzanego.

[...]b

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander **Popiełuszko**.

[...]c

Stan zdrowia: W dniu dzisiejszym czuję się źle, przed tygodniem korzystałem z pomocy pogotowia ratunkowego z powodu arytmii serca. O ile stan zdrowia nie pogorszy się, będę mógł składać wyjaśnienia.

W nawiązaniu do protokołu przesłuchania podejrzanego Jerzego **Popiełuszko** z dnia 28 marca br.¹ będą kontynuowane wyjaśnienia na temat znalezionych i zakwestionowanych podczas przeszukania materiałów, zgodnie z protokołem przeszukania z dnia 12 XII [19]83 r.², dotyczy pkt. 22, biuletyn pt. „**Wiadomości**”, nr 31, z dnia 25 maja 1982 r.

Pytanie: Czy podejrzanemu wiadomo, kto redaguje i drukuje „**Wiadomości**”?

Odpow[iedz]: Na pytanie podejrzanemu nie odpowiedział, zażądał zapisania „milczy”, oraz podał następujące twierdzenie: „do wszystkich zarzutów poza art. 194 kk ustosunkowałem się w protokołach przesłuchania z dnia 12 i 13 grudnia 1983 r.³ Na ten temat nie będę składał żadnych wyjaśnień”.

Treść i ilość znalezionych wydawnictw wskazują na ich przeznaczenie do rozpowszechniania, co podejrzanemu chce na ten temat powiedzieć.

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta, podstawa prawna, polecenie prokuratora (sądu) oraz obecność stron.*

^b *Opuszczono rubrykę: podstawa stwierdzenia tożsamości.*

^c *Opuszczono dane osobowe. W pozostałej części formularza kompletującego dane podejrzanego adnotacja o treści: Dalsze dane personalne w aktach sprawy.*

¹ Zob. dokument nr 80.

² Zob. dokument nr 32.

³ Zob. dokumenty nr. 31 i 35.

Odpowiedź: To, co powiedziałem poprzednio.

Na tym przesłuchanie i protokół zakończono dnia 11 kwietnia 1984 r. o godz. 11.00^d.

(-) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 78–79, formularz, rkps.

^d *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem. Jego treść jest zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzona odręcznym podpisem podejrzanego.*

1984 kwiecień 26, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Gintera Kupki przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Piekary Śląskie, dnia 26 kwietnia 1984 r. o godz. 14.00, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Ginter Paweł **Kupka**.

[...] ^b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Do 16 lutego 1982 r. byłem internowany w Zabrzu Zaborzu. Po wyjściu (upłynęło około 2 miesięcy) razem z dziećmi wybrałem się do Warszawy, celem wyjazdu było odwiedzenie znajomych, załatwienie spraw związanych z Klubem Krótkofalowców, złożenie wizyty w Prymasowskim Instytucie Ślubów Narodu, udział w mszy św. w kościele św. Krzyża i odwiedzenie miejsc pamięci, tj. kościoła katedralnego, placu Zwycięstwa – kwietnego krzyża i Grobu Nieznanego Żołnierza, kościoła św. Anny. W trakcie tego pobytu w jednym z kościołów, które wymieniałem, zobaczyłem ogłoszenie infor[mujące] o mszy „za Ojczyznę” w kościele św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie na Żoliborzu, która się miała odbyć w ostatnią niedzielę – prawdopodobnie był to kwiecień 1982 r. Poszedłem na tę mszę razem z dziećmi, wywarła ona na mnie ogromne wrażenie i żałowałem, że nie mam przy sobie magnetofonu, aby ją nagrać w celu odtworzenia rodzinnie, znajomym, kolegom. Od tej pory prawie co miesiąc jeżdżę na msze [°] i nie tylko, do kościoła św. St[anisława] Kostki, oprócz tego zwiedzam W[arsza]wę. [°] Po którejś mszy [°] „za Ojczyznę”, wychodząc z kościoła, znalazłem się przypadkowo w pobliżu ks. Jerzego Popiełuszko, przedstawiłem się, informując go o obecności swoich bliskich, chociażby z **Piekar Śląskich**. Ponadto przy tej okazji wręczyłem ks. Popiełuszko stojącą plaketkę Matki Boskiej Piekarskiej. Podziękowałem mu za zorganizowanie tych mszy, powiedziałem, że systematycznie nagrywam te msze. Ksiądz Popiełuszko był zadowolony, że nawet ze Śląska uczestniczą w nabożeństwach. Już podczas kolejnej mszy „za Oj-

^a Opuuszczono rubryki: polecenie prokuratora (sądu), udział protokolanta, obecność stron, formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuuszczono dane personalne świadka.

^c Przekreślono: do.

^d Przekreślono: Na jednej, sygnowano podpisem.

^e Przekreślono: wycho...

czynę” ks. Popiełuszko podziękował nam [^f] oraz innym grupom z różnych regionów kraju za przybycie i udział.

Latem ubiegłego roku wspólnie ze znajomymi z Piekar, Bytomia i Tarnowskich Gór, pojechaliśmy pociągiem do Warszawy, zaplanowaliśmy zwiedzanie, spotkania w Klubie Inteligencji Katolickiej i spotkanie z ks. Jerzym Popiełuszką, z którym wcześniej umówiłem się telefonicznie. Ksiądz Popiełuszko przyjął nas wszystkich (była to ostatnia sobota miesiąca, ale jakiego nie pamiętam) na plebanii w sali przyjęć. Spotkanie trwało około 40 minut, wymieniliśmy souveniry, toczyła się dyskusja dotycząca odprawianych przez niego mszy „za Ojczyznę”, tematyki kazań, aktorów uczestniczących w mszach. Niektórzy z obecnych żalowali, że tego typu msze nie odbywają się na terenie Śląska. Następnego dnia w niedzielę, wszyscy udaliśmy się na mszę „za Ojczyznę”. Od tamtej pory stałem się śmielszy w stosunku do księdza Popiełuszko i jeśli tylko jestem w W[arsza]wie, informuję go, że górnicy z Piekar przyjechali, a on w następstwie to ogłasza. Jak już powiedziałem, na msze w int[encji] Ojczyzny jeżdżę systematycznie, a ostatnio byłem 25 marca br., robię to z mojego własnego przekonania i potrzeby duchowej. Po zakończonych mszach udawałem się na plebanię do stolika dyżurnego na parterze w hallu plebanii i tam od osoby w tym dniu dyżurującej (niektórzy dyżurujący mnie znają) otrzymuję zazwyczaj kilkanaście egzemplarzy homilii z danego dnia, o identycznej treści wygłoszonych [^g] przez ks. Popiełuszkę kazań. Nigdy za otrzymane teksty homilii nie płaciłem i nie pobierałem opłaty, kiedy je rozdawałem obecnym na mszy osobom z Piekar i innym towarzyszącym. Pamiętam, że na homiliach widnieje zawsze napis o treści: „Ks[iądz]Jerzy Popiełuszko”. W żadnym przypadku nie widziałem, aby przy okazji rozdawania homilii wręczano jakieś nielegalne wydawnictwa.

Na każdej mszy „za Ojczyznę” w kościele św. St[anisława] Kostki działają, jak mi wiadomo, społecznie tzw. służby porządkowe, których praca polega na utrzymywaniu porządku przed kościołem, pilnowaniu przed rozwieszaniem plakatów, transparentów, przed rozrzucaniem ulotek itp. Odróżniają się oni od pozostałych osób noszeniem plaketek, które po zakończeniu mszy zdają przy stoliku dyżurnym na plebanii. Nic mi nie wiadomo na temat osobistej „obstawy” ks. Jerzego Popiełuszki i kto ją organizuje. Ja takiego udziału ani w służbie porządkowej, ani w „obstawie” nie brałem udziału. Nikt nigdy nie organizuje i nie finansuje wyjazdów do W[arszawy] na msze „za Ojczyznę”.

Pytanie: Kto przekazał w Warszawie wieniec w dniu 4 XII [19]83 r. w celu przewiezienia go do Piekar Śl[ąskich] i na czyje polecenie świadek zawiózł go pod krzyż kopalni „**Wujek**” i dlaczego polecono to zrobić akurat świadkowi?

Odpow[iedz]: Nie wiem, kto przekazał wieniec, o którym mowa. Mój znajomy, Krzysztof **Adamczyk** powiedział mi, że ten wieniec ma być dostarczony na kopalnię „**Wujek**”, co zresztą zrobiłem na jego prośbę, proponując, żeby nie robić wokół tej sprawy rozgłosu i reklamy, dlatego też został zawieszony wieczorem około godz. 20.00, kiedy pod bramą kopalni nie ma ludzi. Było to dokładnie 8 grudnia [19]83 r. Do dzisiejszego dnia nie wiem, kto zamówił w W[arszawie] wieniec i kto go przekazał.

Pytanie: Czy świadek gromadził i przekazywał do Warszawy jakiegokolwiek materiały wybuchowe, dostępne w miejscu pracy?

^f *Przekreślono: za.*

^g *Przekreślono niewyraźne słowo i sygnowano podpisem.*

Odpow[iedz]: Nie mam dostępu do żadnych materiałów wybuchowych ani w zakładzie, ani pod zakładem. Zawsze jestem zwolennikiem pokojowego regulowania wszelkich spraw i nigdy nie gromadziłem i gromadzić nie będę żadnych materiałów wybuchowych. Od 1955 r., będąc krótkofalowcem, stale szerzyłem ideę ^h zbliżenia między ludźmi.

Na tym przesłuchanie zakończono dnia 26 kwietnia [19]84 r. o godz. 16.10ⁱ.

(-) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 88–90v, formularz, rkps.

^h *Przekreślono niewyraźne słowo i sygnowano podpisem.*

ⁱ *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście, zeznania złożyłem zgodnie z prawdą, co własnoręcznie podpisuję, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1984 kwiecień 26, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Tadeusza Zientkowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Piekary Śląskie, dnia 26 kwietnia 1984 r. o godz. 12.00, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Tadeusz **Zientkowski**.

[...]b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

W okresie od listopada ubiegłego roku do Warszawy wyjeżdżałem cztery razy. Celem tych wyjazdów był udział w mszach św. „za Ojczyznę” w kościele św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie, na Żoliborzu. Dowiedziałem się o nich od kolegów, którzy już wcześniej bywali na tych mszach.

Po raz pierwszy, z własnej woli wybrałem się do W[arsza]wy na mszę „za Ojczyznę” w listopadzie 1983 r., razem ze mną pojechała również żona. Dokładnie nie pamiętam, czemu konkretnie była msza poświęcona. Na terenie przykościelnym widziałem między innymi mieszkańców **Piekar Śląskich**, a wśród nich **Olszowskiego**, Gintera **Kupkę**, znajomego z kopalni o imieniu **Jan**, i innych, których znam z widzenia. Uczestniczyli oni w mszy jako przedstawiciele **Piekar**, nie widziałem, aby pełnili jakieś funkcje. Po mszy wróciłem pociągiem, żeby zdażyć do pracy.

W grudniu [19]83 r. nie byłem na mszy w kościele św. St[aniława] Kostki, ponieważ uroczystość obchodziliśmy na miejscu. W tym też dniu, tj. 4 XII [19]83 r. byłem w W[arsza]wie, lecz w innym celu. Odwoziłem samochodem (maluchem) aktorów, którzy występowali na spotkaniach rodzin górniczych w salkach katechetycznych w parafii przy bazylice w Piekarach. Między innymi jechała ze mną Barbara **Rachwalska**. Po odwiezieniu ich „pod dom” w drodze powrotnej, ale jeszcze na terenie Warszawy pod blokiem, gdzie mieszka **Rachwalska**, podeszło do mnie trzech mężczyzn, których nigdy dotąd nie widziałem. Zapytano mnie, czy jestem ze Śląska, a następnie czy z Piekar Śląskich. Odpowiedziałem im, że tak, a oni poprosili mnie, abym zawiózł do Piekar Śląskich wieniec i przekazał go Ginterowi **Kupce**. Na miejscu nie zaglądałem do przekazanego mi pakunku i dopiero będąc już w domu, po rozwinięciu zobaczyłem, że jest

^a Opuszczono rubryki: polecenie prokuratora (sądu), udział protokolanta, obecność stron, formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuszczono dane personalne świadka.

to faktycznie wieniec z „żywych” kwiatów, na ich zewnętrznej części asparagus był ułożony w kształcie litery „V”, w jednym ramieniu „V” białe goździki przedstawiały datę 16, a w drugim ramieniu XII (rzymskie). Zorientowałem się zaraz, czego ta data dotyczy i w jakim celu wieniec przekazano. W czwartek, 8 XII [19]83 r., zgłosił się do mnie sam osobiście Ginter **Kupka** i odebrał wieniec. W terminie późniejszym dowiedziałem się, że wieniec ten był zawieszony pod kopalnię „**Wujek**”.

W ostatnią niedzielę stycznia [19]84 r. razem z żoną pojechaliśmy na mszę „za Ojczyznę” do kościoła św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie. Widziałem tam również kilka znajomych osób z Piekar Śl[ąskich], nazwisk ich nie znam. Tak samo jak poprzednio wróciłem po mszy do domu.

W lutym i w marcu br., w ostatnie niedziele, również wyjeżdżałem do W[arsza]wy na msze „za Ojczyznę”. Na któreś z nich nie byli obecni **Kupka** i **Olszowski**. W tym miejscu dodaję, że pana **Olszowskiego** poznałem na katechizacjach dla dorosłych w kościele przy bazylice w Piekarach w połowie ubiegłego roku, nie utrzymuję z nim żadnych kontaktów.

Przypomniało mi się, że w listopadzie [19]83 r. już po przyjeździe do Warszawy, na Dworcu Centralnym G[inter] **Kupka** zaproponował, abyśmy poszli (z innymi osobami z Piekar) na spotkanie do Klubu Inteligencji Katolickiej. Kiedy tam dotarliśmy na godz. 12.00, przywitała nas przewodnicząca – Iza Dzieduszycka¹. Przy herbacie, podczas rozmowy zaproponowała, aby taki Klub (filię) założyć na Śląsku. Po tej gościnie, każdy oddzielnie udał się pod kościół św. St[aniława] Kostki.

Pytanie: Czy świadkowi jest znany ksiądz Jerzy Popiełuszko?

Odpow[iedź]: Osobiście ksiądz Popiełuszko nie jest mi znany. Widywałem go jedynie w trakcie odprawiania mszy w kościele św. St[aniława] Kostki. Nigdy nie byłem na plebanii ani w innym pomieszczeniu zajmowanym przez Popiełuszko.

Na wszystkich mszach, na których byłem w kościele św. St[aniława] Kostki, za każdym razem ks. Popiełuszko witał delegacje, które przybyły z różnych stron Polski, a w tym i delegację z Piekar. Na żadnej z mszy, [w] których uczestniczyłem, nie widziałem górników w strojach galowych. Słyszałem tylko, że w dniu 4 XII [19]83 r. pojechała do kościoła na Żoliborzu delegacja w strojach galowych, nic konkretnie na ten temat nie mogę powiedzieć. Nie słyszałem, aby na terenie Piekar ktoś organizował wyjazdy na msze „za Ojczyznę” lub zwracał koszty podróży. Ja zawsze płaciłem sam za siebie.

W styczniu br. w drodze powrotnej z mszy do domu, słyszałem (ale tego nie wiem od kogo, rozmawiano w pociągu), że ktoś wiezie homilie ks. Popiełuszko, nie wiadomo mi przy pomocy jakich środków drukarskich wykonane i kto je rozdawał.

Pytanie: Czy świadek brał kiedykolwiek udział w „służbie porządkowej” podczas comiesięcznych nabożeństw w intencji Ojczyzny lub w tzw. obstawie osobistej ks. J[erzego] Popiełuszko?

Odpow[iedź]: Z tego, co słyszałem, to „służby porządkowe” i „obstawa” osobista ks. Popiełuszko jest organizowana przez warszawiaków. Widziałem, że takie służby

¹ **Dzieduszycka Izabela** (ur. 1928). Przewodnicząca Sekcji Rodzin KIK, członek Zarządu KIK w Warszawie (1978–1986), zaangażowana w prace Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Rodzin, prezes Stowarzyszenia Przymierze Rodzin; członek Rady Fundacji Pro Publico. Wg zachowanych dokumentów SB, miała zostać zarejestrowana 20 X 1978 r. przez Wydział II Departamentu IV MSW w kategorii zabezpieczenie ps. „Iza”, nr rej. 54172 (1978–1986) (AIPN, 001102/400).

działy, ale nie przypominam sobie, aby to były te same osoby. Ludzie ci mieli jakieś prostokątne znaczki, ale nie widziałem, co na nich jest napisane, działali oni na wewnątrz kościoła, jak i na terenie przykościelnym.

Pyt[anie]: Czy świadka proszono lub proponowano o „postaranie” się jakichkolwiek materiałów wybuchowych w ostatnim okresie czasu?

Odp[owiedź]: Pracuję w oddziale likwidacyjnym zbrojenia i likwidowania ścian, nie posiadam na stanie materiałów wybuchowych, mają je górnicy strzałowi. Ja z niczyjej strony nie miałem propozycji zdobycia jakichkolwiek materiałów wybuchowych.

To wszystko, co miałem do powiedzenia w tej sprawie.

Na tym protokół przesłuchania świadka zakończono dnia 26 IV [19]84 r. o godz. 14.00^c.

(-) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 85–87v, formularz, rkps.

^c *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście, zeznania złożyłem zgodnie z prawdą, jego treść zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1984 kwiecień 26, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Bolesława Olszowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Piekary Śląskie, dnia 26 kwietnia 1984 r. o godz. 10.00, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Bolesław Urban **Olszowski**.

[...]^b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Dokładnie nie pamiętam, ale wydaje mi się, że ostatnio byłem w Warszawie dwukrotnie na przełomie 1983 r. Za każdym razem jeździłem pociągiem, daty ani miesiąca nie przypominam sobie, prawdopodobnie była to jesień [19]83 r. **Po raz pierwszy** oprócz mnie jechało jeszcze do Warszawy parę osób, zajmowaliśmy jeden przedział. Spośród nich znam dobrze Gintera **Kupkę**, jechał on wtedy z dziećmi, resztę natomiast znam z widzenia, nie wiem, gdzie mieszkają. W Warszawie wówczas byłem dwa lub trzy dni, zatrzymałem się u kolegi – Alfonsa **Kozery**, zam. W[arsza]wa, ul. Marchlewskiego 63 m. 37. W tym czasie byłem w kilku kościołach, bo moim hobby jest malarstwo, a konkretnie architektura. W kościele pw. św. Stanisława Kostki w W[arsza]wie, ulicy nie pamiętam, jest to na Żoliborzu, w czasie tego pobytu byłem jeden raz. Ponieważ wcześniej dowiedziałem się od Gintera **Kupki**, [^c] (bywał w tym kościele kilkakrotnie), że odprawiane są w ostatnie niedziele miesiąca msze w intencji Ojczyzny, więc z ciekawości poszedłem na nią. W międzyczasie G[inter] **Kupka** poinformował mnie, że cała grupa, która przyjechała z Piekar Śląskich, jest zaproszona przez księdza Jerzego **Popieluszko**. Tego samego dnia, kiedy była odprawiana msza „za Ojczyznę”, udaliśmy się [^d] na plebanię, gdzie przyjął nas ksiądz **Popieluszko**. Spotkanie to trwało według mnie krótko. Ksiądz Popieluszko przywitał nas, rozdał nam obrazki i po krótkiej rozmowie udaliśmy się na mszę. Wszyscy byliśmy ubrani po cywilnemu. Również w trakcie trwania mszy ksiądz **Popieluszko** powitał nas jako de-

^a Opuśczone rubryki: polecenie prokuratora (sądu), udział protokolanta, obecność stron, formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuśczone dane personalne świadka.

^c Przekreślono: że.

^d Przekreślono: do.

legację górników z Piekar śląskich, a ponadto wymienił inne delegacje z kraju. Dalej odbyła się normalna msza, ksiądz **Popieluszko** w trakcie kazania mówił o takich rzeczach, których w innych kościołach na kazaniach się nie mówi. Dokładnie nie pamiętam, ale dla przykładu przytoczę, co następuje: „o takich rzeczach, które władza uważa za zakazane”, chodziło o [e] aresztowanie^f osoby z KPN i KOR. Przypominam sobie, że w trakcie trwania tej mszy kościół udekorowany był sztandarem z umieszczonymi na nim datami: 1956, 1970, innych nie pamiętam, później występowali artyści scen polskich, recytowali wiersze odpowiednie do sytuacji.

W trakcie tej mszy widziałem, że działają służby porządkowe, byli to przeważnie młodzi ludzie, ale nie przypominam sobie, czym się różnili od innych (opaskami lub emblematami). Nie widziałem, aby któraś z osób z Piekar Śląskich brała udział w takiej służbie, ale wydaje mi się, że takie służby organizuje ksiądz Popieluszko. Po tej mszy nie widziałem się z osobami, z którymi przyjechałem do W[arsza]wy. Do domu wróciłem sam w poniedziałek lub wtorek.

Również po raz drugi będąc w W[arsza]wie, byłem na mszy „za Ojczyznę”, daty nie pamiętam, padał wtedy deszcz, która była między innymi poświęcona (jedna z ceremonii) ofiarowaniu zdjętych ze szkół warszawskich krzyży proboszczowi. Wydaje mi się, że mszę tą celebrował [g] proboszcz, a ksiądz **Popieluszko** wygłosił kazanie. Zebrani zachowywali się według mnie normalnie. Już na miejscu przed kościołem spotkałem znajomych z Piekar Śląskich, ubranych po cywilnemu, nazwisk nie pamiętam. Również i tym razem wróciłem do domu sam. W trakcie tego pobytu w Warszawie nie widziałem się z ks. **Popieluszko**, nie umawiałem się z nim.

Pytanie: Czy świadkowi wiadomo, kto z **Piekar Śląskich** brał udział w „służbie porządkowej” podczas comiesięcznych nabożeństw w intencji Ojczyzny lub w tzw. obstawie osobistej J[erzego] **Popieluszko**?

Odpow[iedz]: Nic mi na ten temat nie wiadomo, pierwszy raz o tym słyszę, że ktoś z **Piekar** mógł być w „obstawie” osobistej J[erzego] **Popieluszko**.

Pyt[anie]: Kto organizuje i finansuje przyjazdy górników do Warszawy na msze „za Ojczyznę”?

Odpow[iedz]: Z tego, co wiem, to każdy jechał za swoje pieniądze, mnie nikt nie zwracał za podróż ani nikt mnie nie namawiał, abym jeździł do W[arsza]wy.

Na stosowne pytanie przesłuchującego odpowiadam, że będąc w W[arsza]wie, nie zetknąłem się z nielegalnym wydawnictwem „**Słowo Podziemne**”, natomiast z „Głosu Ameryki” dowiedziałem się, że są rozpowszechniane homilie ks. Popieluszki, jedną z nich słyszałem, jak czytali, treści jej nie pamiętam.

Nie byłem na mszy odprowadzanej w Warszawie w dniu 4 XII [19]83 r. w intencji poległych górników w kopalni „**Wujek**”. Innych kontaktów z ks. Jerzym **Popieluszko** nie utrzymywałem, w tym roku nie byłem w Warszawie.

^e *Przekreślono:* d.

^f *Poprawiono:* aresztowanych.

^g *Przekreślono:* ksiądz **Popieluszko** a odpraw..., sygnowano podpisem.

To wszystko, co mogłem powiedzieć w tej sprawie.

Na tym protokół przesłuchania zakończono dnia 26 IV [19]84 r. o godz. 12.00^h.

(-) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 82–84, formularz, rkps.

^h *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście i jego treść jest zgodna z tym, co powiedziałem, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1984 kwiecień 27, Warszawa – Odpis protokołu przesłuchania świadka Elżbiety Siwek przez inspektora Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych kpt. Mariana Buczkowskiego

Nr RSD S-26/84; II DS-75/84

Odpis

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 27 kwietnia 1984 r. o godz. 15.15 kpt. M[arian] Buczkowski ze Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Elżbieta Józefa **Siwek**.

[...]b

Zapoznana zostałam z treścią art. 166 kpk o prawie uchylania się od odpowiedzi na pytania o takiej treści, na które odpowiedź naraziłaby św[iadka] lub osoby najbliższe na odpowiedzialność karną.

Do 13 XII 1981 r. byłam zwykłym członkiem b. NSZZ „Solidarność” przy MZK w Warszawie.

Pytanie: Czy aktualnie świadek należy i działa w zakonspirowanych strukturach b. NSZZ „Solidarność”?

Odpowiedź: nie należę formalnie ani też nie prowadzę działalności w takich strukturach.

Pytanie: Czy świadek brała udział w nielegalnych zebraniach organizowanych przez zakonspirowane struktury b. NSZZ „Solidarność”?

Odpowiedź: nie brałam udziału w takich zebraniach czy spotkaniach.

Pytanie: Czy św[iadka] była zawiadomiona o terminach i miejscach takich spotkań i zebrań?

Odpowiedź: nie byłam o tym zawiadomiona.

Pytanie: Skąd świadek posiada zakwestionowane w dn[iu] 26 IV 1984 [r.] nielegalne materiały propagandowe, w tym „Głos Wolnego Robotnika”, pismo „Syrenka”, „Tygodnik Mazowsze”?

Odpowiedź: „Syrenka” była w biurku znajdującym się w pomieszczeniu, gdzie są części zamienne do autobusów reperowanych i regenerowanych w naszym zakładzie. Natomiast pozostałe dostałam jednorazowo w kościele pod wezwaniem św. Stanisława Kostki na Żoliborzu podczas mszy św. trwającej od g[odz.] 19.[00]–21.[00]. Było to w ostatnią niedzielę marca, tzn. dnia 25 III 1984 r. Dostałam je zawinięte w papier

^a Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną nieczytelnym podpisem świadka.

^b Opuuszczono dane personalne świadka.

i w postaci rulonu od młodego chłopaka. Obok komuś dawał podobny rulon i mnie, z tym że ja najpierw dostałam. Była to msza w intencji ojczyzny.

Pytanie: Czy świadek zna księdza Jerzego Popiełuszkę i co o nim św[iadkowi] wiadomo?

Odpowiedź: W czasie kazania, które wówczas wysłuchałam, zorientowałam się, że wygłasza je ks. **Popiełuszko, gdyż poprosił zgromadzonych wiernych o modlitwę za niego w dniu przesłuchania przez organa MO. Mówił, że jest wezwany na wtorek lub środę.** Wcześniej, tzn. w lutym br., gdy byłam na mszy i Popiełuszko wygłaszał kazania, mówił na kiedy i na którą godzinę jest wezwany na przesłuchanie. Też była mowa wówczas o wtorku lub środzie. Nie znam go jednak, bo nie miałam widoczności na ołtarz, przy którym stał, głosząc kazanie. Stałam w bocznej nawie i miejsce, w którym się znajdował miałam zasłonięte. W toku kazania lub po mszy dziękował robotnikom z Huty Warszawa za pełnienie straży przy jego mieszkaniu, tj. przy domu lub plebanii. Było to w lutym 1984 r.

Do Popiełuszki do domu nie chodziłam i niczego od niego nie otrzymywałam ani też niczego mu nie przekazywałam. Przypominam sobie z audycji radia zagranicznego, że do mieszkania Popiełuszki ktoś wrzucił materiał wybuchowy czy środek chemiczny dymiący lub zapalający. Nic bliżej na ten temat nie wiem. Ksiądz J[erzy] Popiełuszko podczas kazań o tym nie wspominał. Robotnicy pilnowali jego domu po tym właśnie incydencie. Na temat działalności ks. Jerzego Popiełuszki nic więcej nie jest mi wiadomo.

Pytanie: Czy św[iadek] zbierał składki związkowe członków b. NSZZ „Solidarność” i co jej wiadomo na ten temat?

Odpowiedź: Ja składek takich nie zbierałam. Nie wiem, czy i kto zbierał. Sama też nie płaciłam żadnych składek.

[...]°

Niniejszy protokół [po] osobistym odczytaniu o godz. 17.00 podpisuję jako zgodny z prawdą i sporządzony zgodnie z moimi zeznaniami.

(-) podpis nieczytelny

(-) podpis czytelny Siwek

Za zgodność z oryginałem:
Sekretarz Wydziału SUSW w W[arsza]wie
sierż. J[adwiga] Tuchalska^{d1}

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 97–99, formularz, mps.

° *Opuszczono fragment zeznań nie dotyczący sprawy ks. Jerzego Popiełuszki.*

^d *Opatrzono nieczytelnym podpisem; po lewej stronie pieczęć o treści: Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych w Warszawie.*

¹ **Tuchalska Jadwiga** (ur. 1955), sierż./mł. chor. Od września 1978 r. maszynistka w Wydziale III KS MO; od września 1980 r. sekretarz maszynistka w Wydziale Śledczym KS MO; od sierpnia 1987 r. referent ewidencji operacyjnej Wydziału Śledczego SUSW; w lipcu 1990 r. zwolniona ze służby (AIPN, 1530/209).

1984 kwiecień 27, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Jana Lewandowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Piekary Śl[ąskie], dnia 27 kwietnia 1984 r. o godz. 13.00, ppor. M[ieczysław] **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Jan Ryszard **Lewandowski**.

[...]b

Po uprzedzeniu świadka o odpowiedzialności karnej z art. 247 § 1 kk za fałszywe zeznania, świadek zeznał, co następuje:

Na mszach odprawianych w intencji Ojczyzny w kościele św. St[anisława] Kostki na Żoliborzu w W[arsza]wie byłem we wrześniu i listopadzie 1983 r. Za każdym razem głosił kazania ksiądz Jerzy Popiełuszko. Ołtarza nie widziałem, ponieważ stałem z boku, a poza tym było dużo ludzi. Jeżdżąc na te msze, kierowałem się swoimi potrzebami duchowymi, u nas takich nie odprawiają. Prawdopodobnie w styczniu br. dowiedziałem się w pracy, że u księdza Popiełuszko znaleziono materiały wybuchowe, szczegółów na ten temat nie pamiętam, ale coś takiego było. Podczas tych rozmów wspomniano, że mogą te materiały pochodzić ze Śląska. Na ten temat wspomniał coś Ginter **Kupka**, który pracuje w tej samej kopalni. Ja jestem kombajnista strzałowym, ale od wprowadzenia stanu wojennego jestem zawieszony w czynnościach strzałowego. Najczęściej na kopalni „**Julian**” posługujemy się metanitem i niekiedy barbarytem, natomiast amonitem prawdopodobnie posługują się w kopalniach rybnickich (metanowych). Od czasu mszy w ostatnią niedzielę listopada [19]83 r. nie byłem w W[arsza]wie, nie utrzymuję żadnych kontaktów z księdzem Jerzym Popiełuszko. Nic mi nie wiadomo na temat jego kontaktów z osobami z naszego terenu.

Na tym protokół zakończono dnia 27 kwietnia [19]84 r. o godz. 14.00^c.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 96–96v, formularz, rkps.

^a Opuuszczono rubryki: polecenie prokuratora (sądu), udział protokolanta, obecność stron, formulę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuuszczono dane personalne świadka.

^c Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście, jest zgodny z tym, co powiedziałem, zeznania złożyłem zgodnie z prawdą, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.

1984 kwiecień 27, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Krzysztofa Adamczyka przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Piekary Śląskie, dnia 27 kwietnia 1984 r. o godz. 9.00, ppor. Mieczysław **Chyłkiewicz** z SUSW w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Krzysztof Antoni Adamczyk.

[...] ^b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Od czasu wprowadzenia w Polsce stanu wojennego do 3 grudnia nigdy nie byłem w Warszawie. Uczestnicząc na jednej z katechez w Piekarach Śląskich, zostałem wybrany jako delegat górników z kopalni „Andaluzja”, który będzie uczestniczył w dniu 4 grudnia [19]83 r. na mszy w intencji święta górników i górników poległych w [19]81 r. w kopalni „**Wujek**”, która odbędzie się w kościele św. St[anisława] Kostki na Żoliborzu w W[arsza]wie. Nie znam osoby, która przedstawiła moją kandydaturę na wyjazd do W[arsza]wy. W dniu 3 grudnia [19]83 r. udałem się na dworzec PKP w Katowicach, gdzie spotkałem umówionego ze mną wcześniej również górnik o imieniu Józef, zatrudnionego w kopalni „**Julian**” i razem wyjechaliśmy do W[arsza]wy. Na miejscu udaliśmy się do kościoła św. St[anisława] Kostki, gdzie na plebanii przyjęci zostaliśmy przez księdza Jerzego **Popiełuszko**. W trakcie pobytu u księdza Jerzego wypoczywaliśmy po podróży, oglądaliśmy telewizję oraz program rozrywkowy z magnetowidu. W trakcie pobytu u księdza Popiełuszko omawialiśmy m.in. sprawy organizacyjne mszy, tj. – ponieważ przywieźliśmy ze sobą stroje galowe górników, ja miałem stać po jednej stronie ołtarza, a kolega Józef po drugiej – rozmawialiśmy o pracy górników, innych tematów nie pamiętam. Przenocowaliśmy w pokoju gościnnym znajdującym się na plebanii, umożliwił nam to ksiądz Popiełuszko.

Podczas mojego pobytu na plebanii u ks. Popiełuszko widziałem tam różne osoby, przede wszystkim mężczyzn w różnym wieku. Jeden z nich otworzył nam drzwi do plebanii, kiedy tam się udawaliśmy. Ksiądz Popiełuszko zwracał się do nich po imieniu. Z tego, co widziałem, nocą na górze został tylko ks. Popiełuszko, ja i mój kolega. Nie wiem, czy któryś z mężczyzn, o których wspomniałem wcześniej pozostał na plebanii. Rano widziałem również tych samych mężczyzn, co poprzedniego dnia, a oprócz nich byli jeszcze inni.

^a Opuuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron, formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuuszczono dane personalne świadka.

Pytanie: Co świadkowi wiadomo na temat „służby porządkowej” podczas comiesięcznych nabożeństw w int[encji] Ojczyzny w kościele św. St[anisława] Kostki w W[arszawie] i na temat tzw. obstawy osobistej ks. Popiełuszki?

Odpow[iedz]: Na ten temat nic mi nie wiadomo. Widziałem tylko podczas mszy mężczyzn z przypiętymi plakietkami, na których było napisane: „Bóg i Ojczyzna”. Nie wiem, komu po mszy te plakietki zwracali.

W trakcie mszy w dniu 4 XII [19]83 r. przed południem, tak jak wcześniej uzgodniliśmy z ks. Popiełuszko, ja z kolegą, ubrani na galowo w stroju górników staliśmy przy ołtarzu. Kiedy przyjęliśmy komunię, wróciliśmy na swoje miejsca. Na koniec mszy będący ze mną kolega Józef odczytał przez mikrofon podziękowanie za odbytą mszę za górników, a ja wręczyłem na ręce księdza Popiełuszko rzeźbę przedstawiającą Matkę Boską Piekarską (z węgla) i lampkę górniczą. [c] Na tej mszy kazanie wygłosił ksiądz **Popiełuszko**. Nie widziałem innych górników.

Na godzinę przed mszą w intencji górników w dniu 4 XII [19]83 r. na plebanię dostarczono wieniec, nie widziałem i nie znam osób, które ten wieniec przyniosły. Ksiądz Popiełuszko widział również ten wieniec na plebanii. Był on potem przeniesiony do kościoła, w trakcie mszy leżał przed ołtarzem. Wieniec zrobiony był z białoczerwonych goździków, miał dwie szarfy, pośrodku z asparagusa ułożona była litera „V” oraz data „16 XII”. Po mszy ja i kolega Józef wzięliśmy wieniec, włożyliśmy go do samochodu, który stał przed plebanią („syrena”), a którym odwieziono do W[arsza]wy aktorów z Piekar Śląskich i udaliśmy się w drogę powrotną. Wieniec ten został w kilka dni później złożony przez Gintera Kupkę i innych pod krzyżem kopalni „**Wujek**”.

W dniu 29 stycznia [19]84 r. pojechałem również do W[arsza]wy na mszę w intencji Ojczyzny. Spotkałem tam również Józka. W tym samym dniu wróciliśmy do domu.

Po mszy w dniu 29 I [19]84 r. zobaczyłem, że ludzie mają jakieś kartki, zapytałem więc, co to jest. Odpowiedziano mi, że to homilia ks. Popiełuszki, którą wygłosił w dniu dzisiejszym podczas mszy i wręczono mi jeden egzemplarz. Nie znam mężczyzny, który mi dał homilię. Żadnych innych pism ani ulotek nie otrzymałem, będąc w kościele św. St[anisława] Kostki.

Pytanie: Czy świadek przekazywał do Warszawy jakiegokolwiek materiały wybuchowe, dostępne w miejscu pracy, jeśli tak, to komu i jakim celu?

Odpow[iedz]: Dostęp do materiałów wybuchowych mają tylko uprawnione osoby z prawem wstrzału. Ja osobiście nie gromadziłem i nie przekazywałem nikomu żadnych materiałów wybuchowych.

W kościele św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie byłem tylko dwa razy, nie mam nic więcej do powiedzenia.

Na tym protokół zakończono dnia 27 IV [19]84 r. o godz. 11.30^d.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 91–93, formularz, rkps.

^c *Przekreślono:* W tym.

^d *Poniżej odręczna adnotacja o treści:* Protokół czytałem osobiście. Zeznania złożyłem zgodnie z prawdą i własnoręcznie podpisuję, *opatrzona odręcznym podpisem świadka.*

1984 kwiecień 27, Piekary Śląskie – Protokół przesłuchania świadka Józefa Żyły przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Piekary Śl[ąskie], dnia 27 kwietnia 1984 r. o godz. 11.30, ppor. M[ieczysław] **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 pkp zgodnie z art. 129 § 1 pkp

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Józef Jan Żyła.

[...]b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Począwszy od listopada ubiegłego roku, wyjeżdżałem do tej pory pięć razy. Celem wyjazdów było uczestniczenie w mszach „za Ojczyznę”, które odprawiane są w kościele św. St[anisława] Kostki na Żoliborzu w Warszawie. Na mszach tych spotykam również znajomych z Piekar Śląskich, nie znam ich nazwisk. Kazania zawsze głosił ks. Jerzy Popiełuszko, którego poznałem osobiście w dniu 3 grudnia [19]83 r.

Pytanie: Czy świadek brał udział w „służbie porządkowej” podczas comiesięcznych nabożeństw w int[encji] Ojczyzny odprawianych w kościele św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie lub w tzw. obstawie osobistej Jerzego Popiełuszko?

Odpow[iedz]: Nie brałem udziału w „służbie porządkowej” podczas mszy, na których byłem, ani też w „obstawie” osobistej ks. Popiełuszko. Widziałem tylko, że jakaś służba działa, bo przed ołtarzem kilku mężczyzn pilnowało, aby ludzie za blisko nie zbliżyli się do księdza, nie wiem, jakie inne zadania mogą oni wykonywać.

Pytanie: Czy Jerzy Popiełuszko bądź inne osoby przekazywały świadkowi ulotki, teksty wygłoszonych kazań, nielegalne wydawnictwa i kasety magnetofonowe z nagranymi mszami „za Ojczyznę”?

Odpow[iedz]: Nikt mi nic nie przekazywał, kiedy byłem na mszach „za Ojczyznę” w W[arsza]wie, tylko raz chciałem zdobyć homilie ks. Popiełuszki, ale dla mnie zabrakło.

Pytanie: Proszę wyjaśnić wszystkie okoliczności dotyczące uczestnictwa w mszy odprawianej w W[arsza]wie w dniu 4 XII [19]83 r. w intencji poległych górników z kopalni „Wujek”.

Odpow[iedz]: W ostatnią niedzielę listopada [19]83 r. dowiedziałem się od parafian kościoła św. St[anisława] Kostki, że odbędzie się msza za górników, a szczegó-

^a Opuuszczono rubryki: polecenie prokuratora (sądu), udział protokolanta, obecność stron, formulę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuuszczono dane personalne świadka.

nie za górników poległych w kopalni „**Wujek**”. Później na katechezie w Piekarach powiedziałem obecnym, że jadę na mszę za górników do W[arsza]wy i poprosiłem, żeby ktoś ze mną pojechał. Umówiłem się z mężczyzną o imieniu Krzysiek, że spotkamy się w Katowicach na dworcu PKS. Wyjechaliśmy do W[arsza]wy w sobotę, tj. 3 XII [19]83 r., i po przyjeździe zgłosiliśmy się na plebanię. Przyjął nas ksiądz Jerzy Popiełuszko i zapewnił nocleg. Razem z kolegą Krzysztofem nocowaliśmy obok pokoju J[erzego] Popiełuszki. Następnego dnia, tj. 4 XII [19]83 r. o godz. 10.00, poszliśmy do kościoła na mszę. Obaj ubrani byliśmy w mundury górnicze z pióropuszcami i w trakcie nabożeństwa staliśmy przy ołtarzu. Kazanie głosił ks. Jerzy Popiełuszko. Pod koniec mszy razem z Krzysztofem wręczyliśmy [e] kościołowi św. St[anisława] Kostki na ręce ks. Popiełuszki rzeźbę z węgla przedst[awiająca] Matkę Boską Piekarską i lampkę górniczą. W tej chwili mi się przypomniało, że po kazaniu ks. Popiełuszko odczytałem przez mikrofon podziękowanie za odprawienie mszy św. za górników. Tekst podziękowania wymyśliliśmy z Krzyśkiem w drodze do W[arsza]wy. Na mszy, o której mówię, zobaczyłem wieniec, który następnie przywieźliśmy [d] z Krzyśkiem do Piekar. Został on złożony w kilka dni później pod krzyżem kopalni „**Wujek**”. Innych prywatnych spotkań z ks. Jerzym Popiełuszko nie miałem. Zamierzałem jechać również na mszę do kościoła św. St[anisława] Kostki, która ma się odbyć w dniu 29 kwietnia br.

Nie widziałem, aby podczas mszy „za Ojczyznę” w kościele św. St[anisława] Kostki, na których byłem, znajdowały się jakieś symbole „Solidarności”.

Nie mam nic więcej do powiedzenia na temat moich wyjazdów na msze „za Ojczyznę”, wyjeżdżałem zawsze sam, nikt mnie do nich nie namawiał.

Na tym protokół zakończono dnia 27 IV [19]84 r. o godz. 13.00^e.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 94–95v, formularz, rkps.

^e *Przekreślono:* ks. Popiełuszko.

^d *Przekreślono:* do.

^e *Poniżej odręczna adnotacja o treści:* Protokół przeczytałem osobiście, jest on zgodny z tym, co powiedziałem, zeznania złożyłem zgodnie z prawdą, *opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1984 maj 18, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Ireny Trudnos-Koszewskiej przez ppor. Czesława Okonia

Nr RSD S-41/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 18 maja 1984 r. o godz. 8.30, ppor. Cz[esław] Okoń z SUSW w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Trudnos-Koszevska Irena.

[...]b

Uprzedzona o odpowiedzialności karnej z art. 247 § 1 kk oraz zapoznana z treścią art. 166 kpk zeznaę.

W dniu dzisiejszym okazano mi tablicę ze zdjęciami osób do sprawy S-41/83. Tablica ta zawiera w chwili okazywania 14 zdjęć. Po obejrzeniu tej tablicy stwierdzam, że na zdjęciu nr 6 rozpoznaję Małgorzatę Suską, na zdjęciu nr 13 rozpoznaję Edwarda. Po przeczytaniu załączonego wykazu nazwisk dowiedziałam się, że Edward nazywa się Edward **Kirpluk**¹, ponadto po przeczytaniu wykazu zauważyłam nazwisko Andrzej Borkowski, którego też znam. Nie poznałam go na zdjęciu, ponieważ obecnie nosi on brodę i wąsy.

Osoby wymienione jako te, które rozpoznałam, znam z miejsca pracy. Nie pracowałam z nimi w jednym zakładzie poza Borkowskim, ale pracowaliśmy z ZZG Inco. Suską wielokrotnie widziałam w klubie przy Pięknej, natomiast Kirpluka zapamiętałam jako organizatora wycieczek. Innych kontaktów poza służbowymi nie utrzymywałam z tymi

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono dane personalne świadka.*

¹ **Kirpluk Edward** (ur. 1944). Student Wydziału Prawa UW (1965–1968), referent administracyjny ZZG „Inco” w Warszawie (do 1981), członek NSZZ „Solidarność” (członek Komisji Zakładowej przy Zarządzie Przemysłu i Handlu ZZG), członek kolegium redakcyjnego niezależnego „Słowa Podziemnego”, pracownik Zakładów Przemysłowych w Grodzisku Mazowieckim (1984). Inwigilowany przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach SOS krypt. „Kiper”, nr rej. 37666, przekwalifikowanej przez Wydział III SUSW na SOR (1983–1986). Zatrzymany 6 III 1984 r., aresztowany (7 III – 2 VII 1984 r.) i oskarżony przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie o kolportaż nielegalnych wydawnictw (29 VI 1984 r.). Sprawę umorzono na mocy amnestii (25 VII 1984 r.). Inwigilowany przez Wydział III SUSW w ramach KE nr rej. 37666 z powodu druku i kolportażu nielegalnych wydawnictw (1986). Wg zapisów dziennika rejestracyjnego SUSW 9 XI 1962 r. pod numerem 1190 został zarejestrowany przez Wydział III KS MO kandydat na TW ps. „Barbara”. Materiały zarchiwizowano 28 XII 1967 r. w inwentarzu akt agenturalnych pod numerem 8757/I. Wg zapisów dziennika archiwalnego SUSW z dnia 28 XI 1967 r. pod numerem 8757/I zarchiwizowano akta pod nazwiskiem Kirpluk Edward, w rubryce „pseudonim” wpisano TW „Barbara”. Wg karty E-14 Kirpluk Edward, s. Władysława, ur. 23 I 1944 r., został zarejestrowany jako TW nr rej. 1190. Materiały zarchiwizowano w Wydziale „C” KS MO Warszawa w inwentarzu akt agenturalnych pod numerem 8757/I (AIPN, 576/126; AIPN, 01322/3273; AIPN, 01205/107).

osobami. W okresie gdy NSZZ „Solidarność” działała, oficjalnie ja byłam członkiem Komisji Koordynacyjnej przy ZZG Inco. W czasie zebrań tej komisji zarówno Suska, jak i Kirpluk byli obecni. Ja nie byłam obecna na wszystkich zebraniach, ale jak sobie przypominam, widywałam ich na tych zebraniach często.

Po wprowadzeniu stanu wojennego ja przestałam działać w „Solidarności” i żadnych działań związanych z nielegalną działalnością nie podejmowałam.

W tym miejscu okazano świadkowi kartkę papieru formatu A4 złożoną na pół, z jednej strony zadrukowaną tekstem „Słowa Podziemnego” nr 21/22 z drugiej strony zapisaną pismem ręcznym z tekstem zaczynającym się od słów: „ITar–20 Mi”... a kończącym słowami „Mar–T–5”... Jednocześnie poinformowano świadka, że według wyjaśnień podejrzanej Małgorzaty Suskiej, pod pozycją „ITar” jest zakodowane mieszkanie świadka na Targówku przy ul. Remiszewskiej 20 m. 58, i że w mieszkaniu tym mieścił się punkt kolporterski „Słowa Podziemnego”. Ponadto w tej samej pozycji zapis „10 Ir10” oznacza imię Irena, co dotyczy świadka i ma oznaczać, że świadek kolportowała 10 egz. „Słowa Podziemnego” w miejscu swojej pracy ZZG Inco.

Po obejrzeniu tej kartki stwierdzam, że jest to nieprawdziwe. Ja nigdy nie prowadziłam punktu kolporterskiego ani nie kolportowałam „Słowa Podziemnego” w miejscu swojej pracy.

Pytanie: Czy świadek zna następujące osoby: Michała Kirpluka², Elżbietę Nastarowicz, Mieczysława Kołodziejewskiego, Marka Marszałka?

Odpowiedź: Widziałam to nielegalne wydawnictwo przy kościele St[anisława] Kostki po mszy w intencji Ojczyzny. Nieznana mi osoba rozdawała to wydawnictwo pośród osób wychodzących z kościoła. Ja miałam to wydawnictwo przez chwilę w ręku, ale po obejrzeniu oddałam innej osobie, nie wiem komu. Pamiętam, że było w nim przedrukowane jedno z kazań ks. J[erzego] Popiełuszki.

Pytanie: Czy w miejscu pracy świadka, tj. ZZG Inco widziała świadek „Słowo Podziemne”?

Odpowiedź: W miejscu pracy nigdy nie widziałam tego nielegalnego wydawnictwa.

Pytanie: Czy świadek często uczestniczy w mszach w intencji Ojczyzny odbywających się w kościele St[anisława] Kostki?

Odpowiedź: W sumie byłam na tych mszach trzy lub cztery razy, to jest dwa-trzy razy w ubiegłym roku i jeden raz w roku bieżącym. W bieżącym roku byłam w styczniu lub w lutym, dokładnie nie pamiętam. Jak sobie przypominam, homilie wygłaszał jeden raz ks. J[erzy] Popiełuszko, a jeden raz nieznan mi ksiądz starszy wiekiem. Wewnątrz kościoła byłam tylko dwa razy w czasie mszy. Pozostałe razy stałam na zewnątrz i nie

² **Kirpluk Michał** (ur. 1962). Student Wydziału Elektroniki PW (od 1981), współpracownik niezależnego „Słowa Podziemnego”. Zatrzymany 5 IV 1983 r. w czasie rozlepiania ulotek o treści antypaństwowej. Postępowanie karne zostało warunkowo umorzone przez Prokuraturę Rejonową Praga-Północ w Warszawie 27 VI 1983 r. Wg zachowanych zapisów ewidencyjnych SB w dzienniku rejestracyjnym MSW pod datą 11 II 1984 r. zostało zarejestrowane przez Wydział I Biura Studiów MSW zabezpieczenie pod nr rej. 84625. Zgodnie z zapisem z dziennika archiwalnego MSW z dnia 18 V 1987 r. materiały o nr rej. 84625 zostały zarchiwizowane pod nazwiskiem Kirpluk Michał, s. Mariana, ur. 29 IX 1962 r., bez podania kryptonimu. Materiały zarchiwizowano w Biurze „C” MSW pod numerem 53919/II. Wg zachowanych dokumentów Kirpluk Michał, s. Mariana, ur. 29 IX 1962 r., został zarejestrowany przez Wydział I Biura Studiów MSW w kategorii „zabezpieczenie”, nr rej. 84625 (AIPN, 01228/1003; AIPN, 01326/115).

wiem, kto wygłaszał homilie. Według mnie, homilie te nie zawierały żadnych elementów niewłaściwych i ogólnie podobały mi się. Na te msze chodziłam z własnej woli. Dowiedziałam się o tym, że takowe odbywają się z karteczek, które leżały przy krzyżu kwietnym pod kościołem św. Anny. Poza jednym przypadkiem, kiedy dostałam pod kościołem na Żoliborzu pod wezwaniem St[anisława] Kostki „Słowo Podziemne”, nie widziałam, aby były tam rozprowadzane inne nielegalne wydawnictwa.

To wszystko, co mam do zeznania w tej sprawie. Na tym protokół zakończono i po odczytaniu podpisano.

Chcę dodać, że obecnie mieszkam przy ul. Dedala 2, a uprzednio, to jest do kwietnia br., mieszkałam na Targówku przy ul. Remiszewskiej 20.

Na tym protokół zakończono^o.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 111–112v, formularz, rkps.

^o *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół osobiście przeczytałam i jako zgodny z moimi zeznaniami podpisuję, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1984 maj 22, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Piotra Piotrowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 22 maja 1984 r. o godz. 9.00, ppor. M[ieczysław] **Chyłkiewicz** z SUSW w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Piotr **Piotrowski**

[...]b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Pytanie: Czy świadek zna księdza Jerzego Popiełuszko, jeśli tak, to proszę przedstawić charakter utrzymywanych kontaktów?

Odpow[iedz]: Znam księdza Jerzego **Popiełuszko** od trzech lat, to znaczy od czasu [c] wyświęcenia sztandaru „Solidarności” FSO. Wówczas pełniłem obowiązki sekretarza Prezydium NSZZ „Solidarność” i byłem członkiem Zarządu Fabrycznego. Podczas wyświęcania sztandaru przedstawiono mnie ks. Popiełuszko, był to mój pierwszy kontakt. Ponadto dodaję, że byłem współorganizatorem tej uroczystości i bez pomocy dyrekcji FSO z dyr[ektorem] Bieleckim na czele nie miałyby tak pięknej oprawy. Bliższy kontakt z ks. Popiełuszko nawiązałem poprzez mojego kuzyna (brat dziadka) – księdza Antoniego **Piotrowskiego**¹. Potrzebne były mi lekarstwa dla dzieci, a konkretnie witaminy. Dostałem od ks. A[ntoniego] Piotrowskiego list polecający do ks. J[erzego] Popiełuszki i od tamtego czasu datuje się ta znajomość. Ponieważ mam troje dzieci, potrzebne mi

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono dane personalne świadka.*

^c *Przekreślono: po.*

¹ Prawdopodobnie **Piotrowski Antoni** ps. „Prawdzic” (1910–1988). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1937). Wikariusz (1937–1940), administrator parafii św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Kowlu (1940–1943), organizator pomocy dla Polaków w Kowlu w czasie akcji eksterminacyjnej prowadzonej przez UPA (od 1943), kapelan i szef służby duszpasterskiej 27. Wołyńskiej DP AK (1944–1947), aresztowany w Świdrze k. Otwocka (26 VII 1944 r.), deportowany do obozu dla żołnierzy AK w Riazaniu (ZSRS), więzień w Diagilewie k. Riazania i Griażowcu (do 29 XI 1947 r.), kapelan w archidiecezji warszawskiej, katecheta, kapelan domu Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Czerwonym Dworze k. Warszawy (1947–1948), wikariusz parafii św. Stanisława na Woli w Warszawie (1948–1949), kapelan szpitala na Woli w Warszawie (1949), inkardynowany do archidiecezji warszawskiej (1957), kanonik honorowy katedry warszawskiej. Inwigilowany przez Wydział VI UdsBP m.st. Warszawy w ramach sprawy ewidencyjno-obszernyjnej nr rej. 561 (1955–1956) (AIPN, 01286/1554).

były czasami jakieś lekarstwa czy witaminy, udawałem się wtedy do ks. Popiełuszko i on ratował moją sytuację w ramach swoich możliwości. Zawsze kiedy szedłem do ks. Popiełuszko, spotykaliśmy się w jego pokoju na plebanii. Od czasu do czasu grywaliśmy również w brydża. Spotykałem tam najczęściej ks. Marcina² oraz inne osoby, których nie znam z nazwiska. Posługiwali się oni imionami: **Waldek**, Tadeusz, **Andrzej**, **Ryszard**. Ksiądz Popiełuszko zwracał się do nich po imieniu. Widywałem ich również na mszach w intencji Ojczyzny, gdzie pilnowali porządku w kościele i na terenie przykościelnym. Wyróżniali się od innych opaskami na rękawach oraz plakietkami, na których, jak pamiętam, jest napisane „Bóg i Ojczyzna”. Widziałem, że plakietki są wydawane na plebanii przez znane mi z widzenia osoby – odbywa to się na holu głównym plebanii, w pobliżu pokoi zajmowanych przez ks. **Popiełuszko** i ks. Marcina. Niektórzy, biorący udział w służbach porządkowych, zachowują te plakietki na pamiątkę, natomiast inni zdają je po zakończeniu mszy „za Ojczyznę”. Ja również często brałem udział w „służbach porządkowych”, szedłem na plebanie, otrzymywałem plakietkę i wyznaczano mi rejon, gdzie miałem pilnować porządku, to znaczy w przypadku spotkania osób pijanych, wyprosić je, ewentualnie doprowadzić do zakrystii, zbierać ulotki, jeśli taki przypadek by się zdarzył, uspokajać osoby, które chciałyby spowodować zamieszki. Prawdopodobnie latem 1982 r., było to na mszy w int[encji] Ojczyzny w maju lub czerwcu, widziałem transparent, ale nie pamiętam, co na nim było napisane, ewentualnie jakie było hasło. Innym razem zobaczyłem, że mężczyzna trzyma w ręku kalendarze, był to chyba grudeń [19]83 r., poprosiłem o sprzedanie jednego. Zapłaciłem 100 zł. Kalendarz ten miał nadruk o treści: „**Solidarność FSO**”. Nie widziałem, aby w trakcie mszy rozdawano ulotki bądź nielegalne wydawnictwa. Po niektórych mszach lub przy jakimś spotkaniu otrzymywałem od ks. **Popiełuszko** jego homilie. Nie wiadomo mi, w jaki sposób inne osoby wchodziły w posiadanie homilii.

Pytanie: Czy świadkowi wiadomo, gdzie są powielane homilie ks. Popiełuszko?

Odpow[iedz]: Nie wiem, gdzie odbywa się powielanie homilii, nie rozmawiałem z ks. Popiełuszko na ten temat.

Pytanie: Kto bierze udział w „obstawie” osobistej Jerzego **Popiełuszko**, kto ją organizuje i w jakim celu?

Odpow[iedz]: Ogólnie mówiąc, słyszałem, że ks. Popiełuszko ma osobistą „obstawę” z prasy, a między innymi wyczytałem w artykule pt. *Garsoniera Jerzego Popiełuszko*. Nie wiem, kto bierze udział, kto organizuje i w jakim celu.

Z kręgu osób ks. Jerzego Popiełuszko dowiedziałem się (było to jesienią ub. roku), że w dolnym kościele przy ul. Hozjusza w W[arsza]wie odbywają się wykłady historyczne. Nie wiem, kto je organizował. Zwróciłem się wówczas do ks. Popiełuszko, aby mi umożliwił wejście na taki wykład. Wyraził zgodę i w październiku lub listopadzie [19]83 r. dał mi zaproszenie, bez którego prawdopodobnie nie ma możliwości wejścia. Pierwszym razem wprowadził mnie ks. Popiełuszko, nie pamiętam,

² Prawdopodobnie **Wójtowicz Marcin**. Duchowny katolicki, dr teologii. Świecenia kapłańskie (1974), wikariusz parafii Dzieciątka Jezus na Żoliborzu w Warszawie, św. Stanisława Kostki w Warszawie, dziekan dekanatu praskiego diecezji warszawsko-praskiej, wykładowca zagadnień ekumenicznych w WSD Diecezji Warszawsko-Praskiej, cenzor ksiąg i publikacji o treści religijnej, przewodniczący Towarzystwa Przyjaciół WSD Diecezji Warszawsko-Praskiej, proboszcz parafii Chrystusa Króla (od 1996).

kto wygłaszał prelekcję. Na wykładach w dolnym kościele byłem pięć lub sześć razy. Wstęp miały tylko osoby z zaproszeniami, które były sprawdzane przez porządkowego. Uczestniczyło zawsze około 50–60 osób. **Prelegentami byli Stefan Bratkowski, Mieczysław Siła-Nowicki³, innych nazwisk nie pamiętam. Wykłady dotyczyły tematyki samorządu, historii PPS, ruchu związkowego wraz z obecną sytuacją, historii międzywojennej.** Ksiądz Popiełuszko (wtedy kiedy ja byłem na wykładzie) nie zawsze był obecny, o kolejnych terminach wykładów informowano na zakończenie prelekcji.

Na mszach w int[encji] Ojczyzny bywałem dość często. Podobała mi się ich uroczysta oprawa. Uważam, że są bardzo dobre kazania ks. Popiełuszki; dobra, recytowana przez aktorów poezja. Wiem, że na te msze jest ołtarz dekorowany, ale na podstawie ostatniej mszy kojarzę sobie napis „Solidarność serc”. W drugą rocznicę poświęcenia sztandaru „Solidarności FSO” byłem również obecny na mszy odprawianej w tej intencji w kościele św. St[anisława] Kostki. Kazanie głosił ks. Popiełuszko. Szczegółów z tej mszy nie pamiętam, nie wiem kto był inicjatorem. Ostatnio byłem [^d] w kościele św. St[anisława] Kostki na mszy w rocznicę pogrzebu Grzegorza **Przemyska**, nie byłem wewnątrz kościoła, na zakończenie mszy ks. Popiełuszko prosił o spokojne rozejście się. Od osób zgromadzonych dowiedziałem się, że idą na cmentarz, gdzie pochowany jest **Przemysk**, ja jednak wróciłem do domu.

Pytanie: Co świadkowi jest wiadome na temat dokonania czynnej napaści na pełniącego obowiązki służbowe listonosza Jana **Pietrzaka**, który w dniu 2 XII [19]83 r. udał się na plebanię przy kościele św. St[anisława] Kostki w W[arszaw]ie celem doręczenia ks. Jerzemu Popiełuszko wezwania celem jego stawiennictwa w Prokuraturze Wojewódzkiej?

Odpow[iedz]: Nigdy nie słyszałem o czynnej napaści na listonosza, który chciał doręczyć wezwanie ks. Popiełuszko. Nie pamiętam, co robiłem i gdzie byłem w dniu 2 XII [19]83 r., nie mogę też wykluczyć, że nie byłem na plebanii u ks. Popiełuszko. Nie widziałem, aby kiedykolwiek w mojej obecności listonosz doręczał ks. Popiełuszcze korespondencję.

^d *Przekreślono:* na.

³ Prawdopodobnie **Siła-Nowicki Władysław** (1913–1994). Adwokat. Absolwent Wydziału Prawa UW (1935), urzędnik Departamentu Wyznań w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (1936–1939), aplikant adwokacki w Warszawie (1937–1939), żołnierz kampanii wrześniowej, ZWZ, AK (od 1941), w strukturach Delegatury Rządu RP na Kraj, członek konspiracyjnej organizacji „Unia”, SP (od 1943), dowódca drużyny Kedywu AK w Warszawie (1943–1944), żołnierz powstania warszawskiego, członek WiN, komendant Obwodu WiN w Lublinie (II 1946), inspektor Lubelskiego Inspektoratu WiN (XI 1946 r.), ujawnił się (III 1947 r.), aresztowany (16 IX 1947 r.), skazany na karę śmierci przez WSR w Warszawie (15 IX 1948 r.), ułaskawiony, więziony w Warszawie, Rawiczu, Wronkach i Strzelcach Opolskich, zwolniony (I XII 1957 r.), wiceprezes Zarządu Wojewódzkiego SP w Lublinie (1945–1946), adwokat (od 1959; 1969 – pozbawiony prawa wykonywania zawodu), członek KIK w Warszawie (od 1961), sygnatariusz „Listu 59” (1975), współpracownik Biura Interwencyjnego KSS KOR (1977), członek Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania (XII 1980 r.), ekspert Krajowej Komisji Porozumiewawczej, następnie Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” (1980–1981), członek Prymasowskiej Rady Społecznej (od 13 XII 1981 r.), obrońca w procesach politycznych, pełnomocnik matki zamordowanego Grzegorza Przemyska (V 1983), członek Naczelnej Rady Adwokackiej (1981–1985), uczestnik obrad okrągłego stołu, Samorządu Adwokackiego (1989–1994), Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa (1986–1989), prezes Zarządu Tymczasowego SP (1989–1990), prezes Zarządu Głównego Chrześcijańsko-Demokratycznego Stronnictwa Pracy (1990–1992), prezes honorowy, poseł (1991–1993), sędzia Trybunału Stanu (1992–1994).

Pytanie: Kiedy ostatnio widział się świadek z ks. Popiełuszko?

Odpow[iedz]: Z księdzem Popiełuszko spotkałem się na plebanii, w jego pokoju w dniu 21 maja [19]84 r. Graliśmy w brydża i rozstaliśmy się w dniu dzisiejszym około godz. 7.00. Powiedziałem mu, że mam wezwanie do SUSW, podałem numer sprawy. Ks[iaźdz] Popiełuszko powiedział, że to prawdopodobnie w jego sprawie, innych tematów nie poruszaliśmy. Obecny był ks. Marcin, ks. Bogdan i ks. Jan.

Na tym przesłuchanie i protokół ukończono dnia 22 maja [19]84 r. o godz. 12.30^e.

(-) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 113–116, formularz, rkps.

^e *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół osobiście przeczytałem i jako zgodny z moimi zeznaniami podpisuję, oraz odręczne podpisy świadka i przesłuchującego.*

1984 maj 25, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Mariana Popowskiego przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 25 maja 1984 r. o godz. 9.00, ppor. M[ieczysław] **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 159 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Marian Józef **Popowski**.

[...]b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Wówczas, kiedy powstał NSZZ „Solidarność”, wybrano mnie na wiceprzewodniczącego Komisji Wydziału Kolejowego. Tę funkcję sprawowałem do czasu wprowadzenia stanu wojennego. W dniu 12 maja 1982 r. zostałem internowany. Do 12 lipca 1982 r. przebywałem w ośrodku odosobnienia na Białolece. Do tej pory nie znam przyczyny internowania, nie działałem w żadnych podziemnych strukturach zawieszono związku „Solidarność”.

Pytanie: Czy świadek zna księdza Jerzego **Popieluszko**, jeśli tak, to proszę przedstawić charakter utrzymywanych kontaktów z wymienionym?

Odpow[iedz]: Osobiście nie znam ks. Jerzego **Popieluszko**. Jednak w 1980 r. w Hucie Warszawa odprawiał on mszę przed główną bramą zakładu, dokładnej daty nie pamiętam, ale było to tuż przed albo po zakończeniu strajku. Nie umiem powiedzieć, z czyjej inicjatywy wypłynęło zorganizowanie mszy. W trakcie trwania tej mszy byłem obecny, nie wniosłem jednak wcześniej żadnego wkładu w jej przygotowanie. Nigdy dotychczas nie miałem możliwości rozmawiania z ks. Jerzym **Popieluszko**, nie byłem też w jego mieszkaniu. Z tego, co pamiętam, to prawdopodobnie rok temu poszedłem na plebanię, żeby zdobyć lekarstwo dla dziecka, nikogo tam nie zastałem i wróciłem do domu. Ks. **Popieluszko** znam wyłącznie z mszy, tam najczęściej chodzę do kościoła, chociaż mój kościół parafialny znajduje się przy ul. Dewajtis. Po raz ostatni byłem w kościele św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie na mszy za Ojczyznę w ostatnią niedzielę kwietnia br. Oświadczam, że na msze w intencji Ojczyzny nie chodziłem systematycznie, a tylko wtedy, kiedy miałem czas lub ochotę. Nie potrafię uzasadnić swojego chodzenia na msze w int[encji] Ojczyzny, traktowałem to jak normalny wierzący człowiek,

^a Opuśczone rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuśczone dane personalne świadka.

bez spodziewania się jakichkolwiek sensacji, które mogłyby wydarzyć się w trakcie ich trwania. Za każdym razem przychodziły tłumy ludzi, nie widziałem dekoracji [°], która się tam znajdowała. Nigdy nie zetknąłem się, będąc na mszy, z kolportowaniem ulotek, kalendarzy czy tekstów homilii Jerzego Popiełuszko.

Pytanie: Czy świadkowi wiadomo jest o drugim, prywatnym mieszkaniu Jerzego Popiełuszko?

Odpow[iedz]: Nic mi na ten temat nie było wiadomo, prawdopodobnie dowiedziałem się, że ks. Popiełuszko ma drugie mieszkanie z jakiegoś artykułu w gazecie. Nikt z moich znajomych również na ten temat mnie nie informował.

Pyt[anie:] Czy świadkowi wiadomo jest o fakcie uniemożliwienia (w dniu 2 XII [19]83 r.) listonoszowi doręczenia wezwania ks. Popiełuszko, który zaistniał na terenie przykościelnym?

Odpow[iedz]: Po raz pierwszy o tym słyszę, [d] że ksiądz Popiełuszko był wzywany na przesłuchania, dowiedziałem się chyba w lutym br., ale bez żadnych szczegółów na ten temat. To wszystko, co miałem do powiedzenia w tej sprawie.

Na tym protokół przesłuchania zakończono dnia 25 maja 1984 r. o godz. 11.10°.

(-) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 120–121v, formularz, rkps.

° *Przekreślono: kościoła, sygnowano podpisem.*

^d *Przekreślono: o tym.*

° *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście, jest zgodny z moimi zeznaniami, oraz odręczne podpisy świadka i przesłuchującego.*

1984 maj 25, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Jerzego Gawryszuka przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 25 maja 1984 r. o godz. 12.00, ppor. M[ieczysław] **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Jerzy Antoni **Gawryszuk**.

[...]b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Pyt[anie:] Czy świadek zna ks. Jerzego **Popieluszko**?

Odpow[iedź:] Osobiście ks. Jerzego **Popieluszko** nie miałem możliwości poznać. Wiadomo mi jest, że odprawia on msze w kościele św. St[anisława] Kostki w W[arsza]wie. Chyba w 1980 r. jesienią był u nas w hucie, gdzie zorganizowaliśmy nabożeństwo. Żadnych kontaktów z ks. Popieluszko nie utrzymywałem. Kilka razy byłem w kościele św. St[anisława] Kostki na mszach w intencji Ojczyzny, a o ile pamiętam, to po raz ostatni w marcu br. Nie przypominam sobie treści kazania, które wygłosił ks. Popieluszko. Dotychczas nigdy nie udzielałem się w dekoracji kościoła ani w innych czynnościach. Chodziłem do kościoła św. St[anisława] Kostki, żeby się pomodlić, zazwyczaj stałem na zewnątrz, ponieważ było dużo ludzi, nie widziałem też, jak był udekorowany ołtarz. Będąc na mszy w int[encji] Ojczyzny, nie zdarzyło mi się nigdy spotkać z rozdawaniem ulotek homilii ks. Popieluszko czy innych nielegalnych wydawnictw, nie widziałem, aby tego rodzaju fakty miały miejsce. W trakcie poświęcenia sztandaru „Solidarności” Huty **Warszawa** byłem tylko biernym obserwatorem.

Pyt[anie:] Czy świadek wiedział o posiadaniu przez ks. Popieluszko prywatnego mieszkania?

Odpow[iedź:] O tym, że ks. Popieluszko ma prywatne mieszkanie, dowiedziałem się z prasy, był chyba artykuł na ten temat w „Życiu W[arsza]wy”. Do tego czasu nic mi na ten temat nie było wiadomo.

Na pytanie przesłuchującego, czy brałem udział w „służbach porządkowych” w trakcie trwania mszy „za Ojczyznę” odpowiadam, że nikt mnie nie prosił o taką działalność. Jedynie przypuszczam, że takie służby są, bo w przypadku np. zasłabnięcia udzielana jest

^a Opuśczone rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.

^b Opuśczone dane personalne świadka.

pomoc. Nie wiadomo mi, kto organizuje „służby porządkowe”. Nie słyszałem, żeby ktoś mówił, że ks. Popiełuszko ma „osobistą obstawę” oraz kto i przed kim ma go chronić.

Będąc kiedyś w kościele św. St[anisława] Kostki, ks. Popiełuszko poinformował zebranych, że jest przesłuchiwany, prosił również, żeby za niego się modlić.

Pytanie: Czy świadek wie, że w dniu 2 XII [19]83 r. uniemożliwiono listonoszowi doręczenie wezwania ks. Popiełuszko, jeśli tak, to proszę o szczegółowe zeznania na ten temat?

Odpow[iedz]: Po raz pierwszy o tym słyszę, nie spotykałem się z żadnymi komentarzami dotyczącymi doręczenia wezwań ks. Popiełuszko. To wszystko, co mogłem powiedzieć w tej sprawie.

Na tym protokół przesłuchania zakończono dnia 25 maja [19]84 r. o godz. 13.30^o.

(–) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 122–123v, formularz, rkps.

^o Poniżej adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście, jest zgodny z moimi zeznaniami, dn. 25 V 1984 r., opatrzona podpisami świadka i przesłuchującego.

1984 maj 30, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Włodzimierza Lecha przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 30 maja 1984 r. o godz. 9.30 ppor. M[ieczysław] **Chyłkiewicz** z SUSW w W[arsza]wie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...]a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Włodzimierz Marian **Lech**.

[...]b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Z kościołem jestem mało związany, jednak od czasu do czasu uczęszczam na msze. Kilka razy byłem w kościele św. St[aniława] Kostki na Żoliborzu, nie przywiązywałem wagi, w jakiej intencji były odprawiane msze. Na pewno w ostatnim czasie nie byłem na żadnej mszy w intencji Ojczyzny. Słyszałem tylko, że są one odprawiane przez ks. Popiełuszko i proboszcza tej parafii. Prawdopodobnie rok temu udałem się na plebanie przy ul. Hozjusza w celu zdobycia leków dla chorego dziecka, otrzymałem je od jakiejś kobiety. Osobiście z ks. Popiełuszko nigdy nie rozmawiałem, nie bywałem też na mszach [c] rocznicowych wyświęcenia sztandaru „**Solidarności**” pracowników Huty **Warszawa**.

Pytanie: Czy zwracano się do świadka z jakąkolwiek propozycją udzielania się w pracach kościelnych na rzecz kościoła św. St[aniława] Kostki?

Odpow[iedz]: Nikt do mnie nie zwracał się z jakąkolwiek propozycją działania na rzecz kościoła św. St[aniława] Kostki, nie byłem tym zainteresowany. Sprawa ks. Popiełuszki jest dla mnie zupełnie obca, a tym bardziej jego prywatne [d] życie, nic więcej nie wiem poza informacjami zawartymi w „Ekspresie Wieczornym”. Nic mi nie wiadomo na temat posiadania przez ks. Popiełuszko prywatnego mieszkania i co w nim mógł przechowywać.

Pytanie: Co świadkowi jest wiadomo na temat dokonania czynnej napaści na pełniącego obowiązki służbowe listonosza Jana **Pietrzaka**, który w dniu 2 XII [19]83 r. udał się na plebanie przy kościele św. St[aniława] Kostki w W[arsza]wie celem doręczenia ks. Jerzemu Popiełuszko wezwania, aby stawił się na przesłuchanie w Prokuraturze Wojewódzkiej?

a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.*

b *Opuszczono dane personalne świadka.*

c *Przekreślono: w intencji.*

d *Przekreślono: sprawy.*

Odpow[iedz]: Pierwszy raz o tym slysze, dotychczas nikt mnie na ten temat nie informowal. To wszystko, co moglem powiedziec w tej sprawie. Na tym protokol przesluchania zakonczono dnia 30 maja [19]84 r. o godz. 10.45^e.

(-) **Przesluchal**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 124–125, formularz, rkps.

^e *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Po przeczytaniu protokołu wnoszę poprawkę, na str. 2 wiersz 2, 3, 4, 5, powinien być treści: Na mszach św. w kościele św. St[anislawa] Kostki byłem dwa, może trzy razy, ostatnio na „rezurekcji” w dniu świąt Wielkiej Nocy (nie dotyczyły one szczególnych intencji). Na str. 3, wiersz 15, 16, zawarte w odpowiedzi nie mogą twierdzić o jakimkolwiek informowaniu mnie. Stwierdzam, że nic o sprawach dotyczących życia parafii św. St[anislawa] Kostki nic mi nie wiadomo. Warszawa 30 V [19]84 r., opatrzona podpisami świadka i przesłuchującego.*

1984 maj 30, Warszawa – Protokół przesłuchania świadka Zbigniewa Mileja przez kierownika sekcji Wydziału Śledczego Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ppor. Mieczysława Chyłkiewicza

Nr RSD S-51/83

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 30 maja 1984 r. o godz. 12.00, ppor. M[ieczysław] **Chyłkiewicz** z SUSW w Warszawie, działając na mocy art. 265 § 1, 267 kpk zgodnie z art. 129 § 1 kpk

[...] ^a

przesłuchał niżej wymienionego w charakterze świadka.

Imię i nazwisko: Zbigniew **Milej**.

[...] ^b

Świadka uprzedzono o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania z art. 247 § 1 kk, po czym świadek zeznał, co następuje:

Pyt[anie]: Czy świadek zna ks. Jerzego **Popiełuszko**, jeśli tak to proszę przedstawić charakter utrzymywanych z nim kontaktów?

Odpow[iedź]: Osobiście nie znam księdza Popiełuszko, wiem, że odprawia on msze w kościele św. St[anisława] Kostki na Żoliborzu, nigdy z nim nie rozmawiałem. W tym kościele byłem dwa razy na mszach w intencji Ojczyzny. Nie jestem pewien, kto głosił wtedy kazania, stałem na zewnątrz kościoła, a po głosie nie umiałem rozpoznać. Przypominam sobie, że po raz pierwszy byłem w kościele św. St[anisława] Kostki wtedy, kiedy był pogrzeb **Przemyska**, oraz zimą tego roku. Nigdy nie byłem na plebanii, w innych mszach nie uczestniczyłem, bo chodzę do swojego kościoła. Nikt nie zwracał się do mnie, abym uczestniczył w pracach na rzecz kościoła św. St[anisława] Kostki.

Pytanie: Czy świadek wiedział, że Jerzy Popiełuszko posiada również prywatne mieszkanie ?

Odpow[iedź]: O tym, że ks. Popiełuszko ma mieszkanie, dowiedziałem się z prasy, nic mi na ten temat nie jest wiadomo.

Pytanie: Co świadkowi jest wiadome na temat dokonania czynnej napaści na listonosza – Jana **Pietrzaka**, który w dniu 2 XII [19]84 r. udał się na plebanię przy kościele St[anisława] Kostki w W[arsza]wie celem doręczenia ks. Popiełuszce wezwania, aby stawił się do Prokuratury Wojewódzkiej?

Odpow[iedź]: Nic na ten temat nie wiem, słyszę o tym pierwszy raz.

^a *Opuszczono rubryki: udział protokolanta, obecność stron oraz formułę uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, sygnowaną odręcznym podpisem świadka.*

^b *Opuszczono dane personalne świadka.*

Pyt[anie]: Czy świadek zetknął się w miejscu pracy z ulotkami bądź innymi nielegalnymi wydawnictwami, jeśli tak, to proszę wymienić ich tytuły lub do czego nawoływały w swej treści?

Odpow[iedź]: Po wprowadzeniu stanu wojennego nie miały miejsca przypadki, żebym stykał się z ulotkami lub innymi nielegalnymi wydawnictwami.

Na tym protokół zakończono dnia 30 maja 1984 r. o godz. 13.20^o.

(-) **Przesłuchał**

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 126–127, formularz, rkps.

^o *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół przeczytałem osobiście i jest zgodny z moimi zeznaniami, opatrzona odręcznymi podpisami świadka i przesłuchującego.*

1984 czerwiec 18, Warszawa – Informacja naczelnika Wydziału IV Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych mjr. Leszka Wolskiego dotycząca spotkania bp. Kazimierza Romaniuka i ks. Zdzisława Króla z dyrektorem Wydziału ds. Wyznań Jerzym Śliwińskim

Warszawa, dnia 18 VI 1984 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

**Naczelnik Wydziału I Departamentu IV
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych**

Informacja

dotyczy sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Godot” nr ew. 25448
na ks. Stanisława Małkowskiego

W dniu 13 VI br. I wiceprezydent m[iasta] stoł[ecznego] Warszawy St[anisław] Bielecki przeprowadził rozmowę z bp. K[azimierzem] Romaniukiem, w której udział brali dyr[ektor] Wydziału ds. Wyznań J[erzy] Śliwiński oraz kanclerz kurii ks. Z[dzisław] Król.

W trakcie rozmowy poruszono m.in. temat zaangażowania się niektórych warszawskich księży, m.in. ks. S[tanisława] Małkowskiego, J[erzego] Popiełuszki, L[eona] Kantorskiego w akcję antywyborczą, a więc przeciwko państwu i ustrojowi PRL. Twierdzenie to zilustrował prezydent przykładami z kazań ks. ks. Małkowskiego i Popiełuszki.

Prezydent przedstawił w tym punkcie rozmowy wniosek, aby kuria spowodowała wyeliminowanie ataków księży na władzę, wybory i ustrój PRL, jako sprzeczne z obowiązującym porządkiem prawnym i zakłócające wzajemne stosunki między państwem i kościołem.

Bp Romaniuk oświadczył, że ks. Małkowski, ks. Popiełuszko i im podobni nie reprezentują stanowiska kościoła. Kościół bowiem nie atakuje władzy, zaś nieliczne przypadki nieodpowiedzialnych zachowań duchownych są przedmiotem troski kurii, a nawet samego prymasa, który z wymienionymi księżmi kilkakrotnie rozmawiał.

Prymas jednak nie chce w stosunku do nich wyciągać sankcji kanonicznych, gdyż zrobiłoby to im reklamę i zostałyby wykorzystane do jeszcze większego siania niepokoju społecznego. Kuria stoi na stanowisku, że skuteczniejszym działaniem w stosunku do tych księży jest ich lekceważenie, aż poczują się bardziej samotni.

Ks[iaźdz] S[tanisław] Małkowski, wg biskupa, nie mieści się w strukturach kościoła i jego przemówienia świadczą o tym, że nie zdałby on egzaminu z teologii.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

Dlatego tacy księża jak on nie otrzymują pracy w dużych placówkach kościelnych, aby nie mieli wpływu na duże masy ludzi.

Biskup Romaniuk zaznaczył ponadto, iż ks. ks. Małkowski i Popiełuszko przesłuchiwani są przez organa śledcze i po tych przesłuchaniach używają sobie podczas kazań.

Bp. Romaniuk obiecał na zakończenie, że postulat prezydenta w powyższej sprawie przekaze prymasowi.

W dniu 16 bm. prokurator wojewódzki w Warszawie wydał postanowienie o wyłączeniu do odrębnego prowadzenia materiałów ze śledztwa przeciwko Małgorzacie Suskiej i innych w stosunku do m.in. ks. Stanisława Małkowskiego. Prowadzone czynności śledcze zmierzać będą do udowodnienia wymienionemu popełnienia przestępstwa z art. 194 i 270 kk. Wydział Śledczy SUSW wystąpił do Prokuratury Wojewódzkiej z wnioskiem przedstawienia ks. Małkowskiemu zarzutów i zastosowania środka zapobiegawczego w formie tymczasowego aresztowania.

mjr L[eszek] Wolski¹

Źródło: AIPN, 0608/329, bp, mps.

¹ **Wolski Leszek** (ur. 1934), mjr/ppłk. Od lutego 1962 r. wywiadowca Sekcji 1 Wydziału „B” K MO m.st. Warszawy; od lutego 1963 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej CW MSW w Legionowie; od września 1963 r. wywiadowca na wolnym etacie starszego wywiadowcy Wydziału „B” K MO m.st. Warszawy; od grudnia 1964 r. oficer operacyjny na wolnym etacie kierownika grupy Wydziału IV K MO m.st. Warszawy; od kwietnia 1967 r. inspektor na wolnym etacie kierownika grupy Wydziału IV K MO m.st. Warszawy; od marca 1968 r. inspektor Wydziału IV K MO m.st. Warszawy; od sierpnia 1970 r. inspektor na wolnym etacie starszego inspektora Wydziału IV KS MO; od sierpnia 1972 r. starszy inspektor Wydziału IV KS MO; od sierpnia 1975 r. zastępca naczelnika Wydziału IV KS MO; od stycznia 1984 r. p.o. naczelnik Wydziału IV SUSW; od kwietnia 1984 r. naczelnik Wydziału IV SUSW. Zawieszony w czynnościach służbowych w listopadzie 1984 r. w związku z uprowadzeniem i zabójstwem ks. Jerzego Popiełuszki. Postępowanie dyscyplinarne wykazało, że nadzorował prowadzoną przez Wydział IV KS MO SOR krypt. „Popiel”, dotyczącą ks. Popiełuszki. W lutym 1985 r. po uchyleniu zawieszenia naczelnik Wydziału VI SUSW; w lutym 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0968/222, t. 1–2, Akta osobowe funkcjonariusza, karta ewidencyjna funkcjonariusza).

1984 czerwiec 26, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez starszego inspektora Wydziału IV Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych por. Ryszarda Czarnego

Nr RSD [...]a

Protokół przesłuchania podejrzanego

Warszawa, dnia 26 czerwca 1984 r. o godz. 9.50, por. Ryszard Czarny¹ z[e] St[ołecznego] U[rzędu] S[praw] W[ewnętrznych] w Warszawie z udziałem protokolanta: osobiście protokołowałem, działając na podstawie: art. 265 § 1, 276 w zw. z art. 267 kpk, zgodnie z art. 129 § 1 kpk, w obecności: bez obecności osób trzecich, przesłuchał niżej wymienionego w charakterze podejrzanego, którego tożsamość stwierdzono

[...]b

Imię i nazwisko: Jerzy Aleksander Popiełuszko.

[...]c

Stan zdrowia: podejrzanym czuje się źle, uskarża się na ból serca i duszności, a nadto stan zapalny wątroby. Ostatnio korzystał z pomocy przychodni przyszpitalnej – Szpitala Bródnowskiego, podejrzenie zapalenia woreczka żółciowego.

Pytanie: Proszę wyjaśnić okoliczności zakupu prywatnego mieszkania przy ul. Chłodnej w Warszawie, a nadto jak często podejrzanym w nim przebywa, w jakim celu je zakupił, w jaki sposób dowiedział się o możliwości jego zakupu, kto był właścicielem czy do końca rozliczył się finansowo z właścicielką?

Odpowiedź: Oświadczam, że generalnie korzystam z przysługującego mi prawa nieskładania wyjaśnień i to jest wszystko, co mam dziś do powiedzenia.

Pytanie: W dniu 1 III 1984 r. w trakcie przeszukania mieszkania ks. Małkowskiego zakwestionowano kartkę papieru z kserokopią tekstu zaczynającego się od słów: „Oświadczenie ks. Jerzego Popiełuszko...” do słów: „uważam to za prowokację”².

Odpowiedź: Generalnie już się ustosunkowałem do dzisiejszego przesłuchania i od tej pory nic więcej nie powiem.

Pytanie: Czy podejrzanym jest autorem: „przemówienia... wygłoszonego w kościele pw. św. St[anisława] Kostki w dniu 27 V 1984 r. o godz. 19.00 w czasie mszy za Ojczyznę”

^a Nie wpisano numeru.

^b Opuuszczono informację o ustaleniu danych osobowych.

^c W pozostałej części formularza kompletującego dane osobowe podejrzanego adnotacja: Pozostałe personalia w aktach.

¹ Czarny Ryszard (ur. 1946 r.), por./kpt. Od lutego 1971 r. inspektor Wydziału Śledczego SB KW MO, od września 1973 r. słuchacz WSO MSW w Legionowie (w czerwcu 1976 r. absolwent), od grudnia 1976 r. starszy inspektor, od listopada 1980 r. kierownik sekcji, od listopada 1982 r. starszy inspektor Wydziału Śledczego SB KW MO; od czerwca 1984 r. starszy inspektor Wydziału IV SUSW; w kwietniu 1988 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0968/24, Akta osobowe funkcjonariusza).

² Zob. dokument nr 40.

– przesłuchujący okazał mi kopię stenogramu tego przemówienia – pięć stron maszynopisu na karcie formatu A4.

Odpowiedź: Podtrzymuję swoje stanowisko i nadal odmawiam udzielania odpowiedzi zgodnie z przysługującym mi prawem.

Pytanie: W jakim celu w trakcie mszy w intencji Ojczyzny w dniu 27 V [19]84 r. podejrzany odczytał zgromadzonym treść dokumentu opracowanego przy wykorzystaniu orędzia Episkopatu Polski z dnia 10 IX 1946 r.³ pt. „Polak-katolik wobec państwa i wyborów” i z jakiego źródła korzystał, opracowując, jeśli go opracował?

Odpowiedź: Podtrzymuję swoje stanowisko i odmawiam wyjaśnień, korzystając z przysługującego mi prawa. Uważam, że zarzut postawiony mi w dniu dzisiejszym dotyczący ww. opracowania i przemówienia z dnia 27 V [19]84 r. wykracza poza czas zawarty w zarzutach postawionych mi w dniu 12 i 13 grudnia 1983 r.⁴

Pytanie: Co podejrzany ma do powiedzenia odnośnie zeznań złożonych przez świadka Daniełę Kosieradzką – w tym miejscu przesłuchujący odczytał mi fragment protokołu ww. z 29 XII [19]83 r. od słów na str. 2: „W wyniku dyskusji uzgodniliśmy, że J[erzy] Popiełuszko...” do słów: „odał mi wówczas 20 tys. zł” na str. 3 oraz fragment od słów: „Reasumując transakcję sprzedaży...” do słów: „...suma ta wynosi 350000–370000 zł” na str. 3⁵.

Odpowiedź: Odmawiam składania wyjaśnień, korzystając z przysługującego mi prawa.

Pytanie: Przesłuchujący odczytał mi fragment prot[okołu] przesł[uchania] świadka Janusza Darkowskiego z 24 II 1984 r. od słów: „Moja siostra powiedziała mi...” na str. 2 do słów: „...takie oświadczenie musiałem pisać” – proszę się ustosunkować do tych zeznań⁶.

Odpowiedź: Odmawiam ustosunkowania się do tych zeznań, korzystam z przysługującego mi uprawnienia.

Pytanie: Dlaczego podejrzany w dokumentacji do Spółdzielni Mieszkaniowej nie podał, że jest księdzem, tylko nauczycielem, w tym miejscu okazano mi kserokopię „Deklaracji przystąpienia do spółdzielni” z 28 V 1979 r. z odręcznym podpisem „Jerzy Popiełuszko” nr rej[estracji] członk[owski] 34497” – czy deklarację tę wpisał osobiście?

Odpowiedź: Odmawiam udzielenia odpowiedzi, korzystam z przysługującego mi prawa odmowy składania wyjaśnień, jak poprzednio.

Pytanie: Czy po 13 XII [1983] r. podejrzany udzielał komukolwiek wywiadu nt. wejścia w posiadanie mieszkania?

Odczytano mi fragment z nasłuchu RWE 36 dot[yczący] „rewizji w mieszkaniu ks. J[erzego] Popiełuszki”.

Odpowiedź: Odmawiam odpowiedzi, korzystając z przysługujących mi praw.

Pytanie: Czy w kościele podczas mszy podejrzany ogłosił, że mieszkanie otrzymał od ciotki, czy w tzw. dolnym kościele odbywają się prelekcje lub szkolenia, jeśli tak, to: kto je organizuje, przygotowuje tematykę tych prelekcji, kto zaprasza prelegentów, czy można tam wejść jedynie, posiadając przepustkę, jaki jest cel tych prelekcji?

³ Chodzi o orędzie Episkopatu Polski w sprawie wyborów do sejmu z dnia 10 IX 1946 r., *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975, s. 40–44.

⁴ Zob. dokumenty nr 30 i 34.

⁵ Zob. dokument nr 50.

⁶ Zob. dokument nr 75.

Odpowiedź: Odmawiam odpowiedzi, korzystam z przysługującego mi prawa.

Pytanie: Odczytano mi fragment prot[okołu] przesł[uchania] świadka Piotra Piotrowskiego z 22 V [19]84 r. na str. 5. od słów: „Z kręgu osób ks. Popiełuszko...” do słów: „...historii międzywojennej”. Proszę o ustosunkowanie się do tych zeznań⁷.

Odpowiedź: Odmawiam udzielenia odpowiedzi, korzystając z przysługujących mi uprawnień.

Pytanie: Jaki jest charakter kontaktów podejrzanego ze św[iadkiem] Piotrowskim, czy wchodzi on w skład osobistej „obstawy” podejrzanego, jak często nocuje i dlaczego?

Odpowiedź: Odmawiam odpowiedzi na pytanie z powodów jak wyżej.

Pytanie: Przesłuchujący odczytał mi fragment zeznań świadka Waldemara Chrostowskiego z 21 XII [19]83 r. na str. 9 od słów: „Na pytanie przesłuchującego...” do słów: „właścicielem tego mieszkania ”. Proszę o ustosunkowanie się do fragmentu tych zeznań⁸.

Odpowiedź: Odmawiam udzielenia odpowiedzi na pytanie, korzystam z przysługujących mi uprawnień.

Na tym protokół przesłuchania podejrzanego zakończono dnia 26 VI 1984 r. o godz. 11.10, który po osobistym odczytaniu przez podejrzanego podpisano^d.

(-) Przesłuchał

(-) Wyjaśnił

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 149–150v, formularz, mps.

^d *Poniżej odręczna adnotacja o treści: Protokół osobiście przeczytałem i jako zgodny z tym, co powiedziałem podpisuję oraz nieczytelny podpis przesłuchującego, odręczny podpis: Ks. Jerzy Popiełuszko.*

⁷ Zob. dokument nr 91.

⁸ Zob. dokument nr 43.

1984 lipiec 2, Warszawa – Postanowienie Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie o uzupełnieniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów ks. Jerzemu Popiełuszce

Sygn. akt II Ds. 137/83

Postanowienie
o uzupełnieniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów

Warszawa, dnia ^a2^a lipca 1983 r.

Anna Jackowska – wiceprokurator wojewódzki uwzględniając dane zebrane w sprawie przeciwko Jerzemu Popiełuszko na zasadzie art. 269 § 1 i 2 kpk

postanowił

uzupełnić postanowienie o przedstawieniu zarzutów Jerzemu Popiełuszko, wydane w dniu 12 XII 1983 r.¹ i przedstawić temu podejrzanemu zarzut, że: w okresie od 1982 r. do końca miesiąca czerwca 1984 r. w Warszawie, Gdańsku, Częstochowie i innych miejscowościach, działając przestępstwem ciągłym, jako rezydent parafii kościoła pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, przy wykonywaniu obrzędów religijnych w kościołach rzymskokatolickich w wygłaszanych kazaniach nadużywał wolności sumienia i wyznania w ten sposób, że permanentnie oprócz treści religijnych zawierał w nich zniesławiające władze państwowe treści polityczne, a szczególności pomawiał, że władze te, posługując się fałszem, obłudą i kłamstwem poprzez antydemokratyczne ustawodawstwo, niszczą godność człowieka, a także pozbawiają społeczeństwo swobody myśli i działania, czym nadużywając funkcji kapłana, czynił z kościołów miejsce szkodliwej dla interesów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej propagandy antypaństwowej, to jest o przestępstwo z art. 194 kk w zw. z art. 58 kk.

Wiceprokurator wojewódzki
(–) mgr Anna Jackowska

Treść postanowienia ogłoszono mi w dniu ^a2 VII^a 19^a84^a r. oraz pouczone o prawie żądania uzasadnienia postanowienia (art. 269 § 3 kpk), w związku z czym **zgłaszam** takie żądanie.

(–) Podpis podejrzanego

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 159–159v, formularz, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Zob. dokument nr 30.

1984 lipiec 2, Warszawa – Uzasadnienie postanowienia o zmianie zarzutów postawionych ks. Jerzemu Popiełuszce

II Ds. 137/83

Uzasadnienie

postanowienia o zmianie zarzutów Jerzemu Popiełuszce

W dniu 2 VII 1984 r. zmieniono zarzut z art. 194 kk Jerzemu Popiełuszce w ten sposób, że rozszerzono okres przestępczej działalności do końca czerwca 1984 r. oraz zakwalifikowano ten czyn z art. 58 kk, tj. jako przestępstwo ciągle¹.

Zebrany w sprawie materiał dowodowy w postaci zeznań świadków, nagrań magnetofonowych, magnetowidowych, ekspertyz i innych jednoznacznie wskazuje na zasadność rozszerzenia powyższego zarzutu.

(–) Wiceprokurator wojewódzki
mgr Anna Jackowska

Uzasadnienie postanowienia o zmianie zarzutu ogłoszono podejrzanemu Jerzemu Popiełuszce w dniu 4 VII 1984 r.

(–) Podpis podejrzanego

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 161, mps.

¹ Zob. dokument nr 98.

1984 lipiec 2, Warszawa – Protokół przesłuchania podejrzanego ks. Jerzego Popiełuszki przez podprokuratora Prokuratury Wojewódzkiej Zofię Mierzejewską

Sygn. akt. II Ds. 137/83

Protokół przesłuchania podejrzanego

Dnia 2 VII 1984 r. o godz. 10.10, podprokurator Z[ofia] Mierzejewska z Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie
z udziałem protokolanta: osobiście,
oraz: w obecności obrońcy, adw. E[dwarda] Wende
przesłuchał niżej wymienionego jako podejrzanego o czyn z art. 194 kk w zw. z art. 58 kk.

[...] ^a

Imię i nazwisko: Popiełuszko Jerzy Aleksander.

Podejrzanego pouczone o przysługującym mu prawie odmowy składania wyjaśnień i prawie odmowy udzielania odpowiedzi na poszczególne pytania prokuratora.

Po czym wyjaśnił on, co następuje:

Treść pouczenia zrozumiałem. Treść ogłoszonego mi zmienionego zarzutu zrozumiałem. Nie przyznaję się do zarzucanego mi przestępstwa. Korzystam z przysługującego mi prawa i nie będę składał w tej sprawie żadnych wyjaśnień.

Na tym protokół zakończono o godz. 10.23.

W tym miejscu chciałbym poinformować, iż w okresie od 6 do 21 lipca 1984 r. korzystając będę z leczniczego urlopu wypoczynkowego. Adres mojego pobytu będzie przekazany w ciągu najbliższych dni mojemu obrońcy ^b.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 6, k. 160–160v, formularz, mps.

^a *Opuuszczono rubryki: stwierdzenie tożsamości i dane osobowe. W pozostałej części formularza kompletującego dane podejrzanego adnotacja o treści: Dalsze dane personalne w aktach sprawy.*

^b *Poniżej adnotacje o treści: 1. Po osobistym przeczytaniu podpisuję jako zgodne z tym, co powiedziałem, opatrzona podpisem: Ks. Jerzy Popiełuszko; 2. Pieczętka o treści: podprokurator mgr Zofia Mierzejewska z nieczytelnym podpisem; 3. Odręczny nieczytelny podpis.*

1984 lipiec 12, Warszawa – Akt oskarżenia Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie przeciwko ks. Jerzemu Popieluszce

II Ds. 137/83^a

Warszawa, dnia ^b12^b lipca 1984 r.

Akt oskarżenia

przeciwko:

Jerzemu Aleksandrowi Popieluszce, oskarżonemu z art. 194 kk w zw. z art. 58 kk, art. 286 kk, art. 143 kk, art. 282a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk, w zw. z art. 273 § 2 kk w zw. z art. 10 § 2 kk.

Oskarżam:

Jerzego Aleksandra Popieluskę, s. Władysława i Marianny z d. Gniedziejko, ur. 23 września 1947 r. w Okopach, woj. białostockie, zameld[owanego] Warszawa, ul. Chłodna 15 m. 1321, zam. Warszawa, ul. Hozjusza 2, kawalera, bezdzietnego, o wykształceniu wyższym teologicznym, księdza, rezydenta parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie, bez majątku, niekaranego (k. 19), na wolności (środka zapobiegawczego nie stosowano) o to, że:

1. w okresie od 1982 r. do końca czerwca 1984 r. w Warszawie, Gdańsku, Częstochowie i innych miejscowościach, działając przestępstwem ciągłym, jako rezydent parafii kościoła pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w Warszawie, św. Brygidy w Gdańsku, klasztorze jasnogórskim w Częstochowie i w innych, w wygłaszanych kazaniach nadużywał wolności sumienia i wyznania w ten sposób, że permanentnie oprócz treści religijnych zawierał w nich zniesławiające władze państwowe treści polityczne, a w szczególności pomawiał, że władze te, posługując się fałszem, obłudą i kłamstwem poprzez antydemokratyczne ustawodawstwo niszczą godność człowieka, a także pozbawiają społeczeństwo swobody myśli oraz działania, czym nadużywając funkcji kapłana, czynił z kościołów miejsce szkodliwej dla interesów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej propagandy antypaństwowej, to jest o przestępstwo z art. 194 kk w zw. z art. 58 kk;

2. w okresie do dnia 12 grudnia 1983 r. w Warszawie, nie mając właściwego zezwolenia, przechowywał 38 sztuk amunicji pistoletowej kalibru 9 mm, to jest o przestępstwo z art. 286 kk;

3. w tym samym czasie i miejscu jak w pkt. II, nie mając właściwego zezwolenia przechowywał materiały wybuchowe w postaci termitu żelazowo-glinowego i dynamitu skalnego 2 wraz z niezbędnymi do spowodowania wybuchu detonatorami i przewodami elektrycznymi oraz 3 bojowe granaty łzawiące typu UGŁ-200, to jest o przestępstwo z art. 143 kk;

^a W lewym górnym rogu pieczętka z napisem: Prokuratura Wojewódzka, Wydział Śledczy, ul. Świerczewskiego 127, 00-950 Warszawa, (2).

^{b-b} Wpisano odręcznie.

4. w czasie i miejscu jak w pkt II, działając w zamiarze wywołania niepokoju publicznego, przechowywał w celu rozpowszechniania nielegalne wydawnictwa o treści łączącej i poniżającej naczelne organy Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz nawołujące do wystąpień antypaństwowych, to jest o przestępstwo z art. 282a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk, w zw. z art. 273 § 2 kk w zw. z art. 10 § 2 kk.

Na zasadzie art. 16, 19 § 1, 21 § 1 kpk sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy, Wydział VII Karny w trybie zwykłym.

Uzasadnienie

W dniu 22 września 1983 r.¹ Prokuratura Wojewódzka w Warszawie, na podstawie przekazanych przez Wydział Śledczy SUSW materiałów w postaci 9 taśm magnetofonowych, zawierających oryginalne nagrania wygłoszonych przez ks. Jerzego Popiełuszkę kazań w okresie od dnia 29 sierpnia 1982 r. do dnia 18 września 1983 r. w kościele pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w Warszawie, w dniu 18 sierpnia 1983 r. w kościele pod wezwaniem św. Brygidy w Gdańsku oraz w dniu 18 września 1983 r. w klasztorze jasnogórskim w Częstochowie, wszczęła śledztwo z art. 194 kk, tj. o nadużywanie wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL przez ks. Jerzego Popiełuszkę przy wykonywaniu obrzędów religijnych (k. 1, 2).

W toku prowadzonego postępowania przygotowawczego ustalono, iż ks. Jerzy Popiełuszko, będąc rezydentem parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie, w wygłaszanych przez siebie kazaniach, posługując się tendencyjnym doбором faktów, nawiązując do różnych wydarzeń historycznych oraz aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w Polsce dokonywał gloryfikacji b. NSZZ „Solidarność” i jego aktywistów, a także podejmował próby wykazania, iż działania władz państwowych zmierzają do maksymalnego ograniczenia swobód obywatelskich i wolności, unicestwienia prawdy i sprawiedliwości. Pomawiał władze państwowe o to, że posługując się fałszem, obłudą i kłamstwem poprzez antydemokratyczne ustawodawstwo niszczą godność człowieka.

Wystąpienia ks. J[erzego] Popiełuszki, nacechowane napastliwością i posiadające jednoznaczną wymowę antypaństwową wydawane były w formie broszur i publikowane w nielegalnym wydawnictwie pt. „Słowo Podziemne” (k. 221, 229b, 231–232, 233).

Ustalono ponadto, iż wydrukowane kazania ks. J[erzego] Popiełuszki, wygłoszane przez niego w czasie comiesięcznych nabożeństw w tzw. intencji Ojczyzny, można było również otrzymać bezpłatnie na terenie plebanii kościoła św. Stanisława Kostki w Warszawie (k. 983–985).

Ks[iaźdz] J[erzy] Popiełuszko teksty swoich wystąpień przekazywał innym osobom, jak np. Krystynie Oryga, w celu przepisania ich na maszynie w większej ilości egzemplarzy (k. 371).

W toku śledztwa poddano nagrane na taśmy magnetofonowe wystąpienia ks. J[erzego] Popiełuszki ekspertyzom. Wykazały one, iż nagrania są autentyczne lub też są kopiami autentycznych zapisów magnetofonowych. Nagrany zaś głos, jest głosem ks. J[erzego] Popiełuszki (k. 765, 854–855).

¹ Zob. dokument nr 13.

Jako najbardziej charakterystyczne można przytoczyć następujące fragmenty:

– „Co można powiedzieć dzisiaj, gdy w grudniową noc ubiegłego roku w sposób gwałtowny i bolesny zostało złamane porozumienie z Wybrzeża i ze Śląska, gdy został zadany cios i zadana rana, która przecież ciągle jeszcze krwawi. Nie jest to rana śmiertelna, bo nie można zadać rany śmiertelnej czemuś, co jest nieśmiertelne! Nie można uśmiercić nadziei. A »Solidarność« była i jest nadzieją milionów Polaków. Nadzieją tym silniejszą, iż bardziej jest ona zespolona z Bogiem przez modlitwę. »Solidarność« w narodzie rozrosła się jak mocne drzewo, które chociaż jest podcinane w swych korzeniach, wypuszcza nowe! I chociaż drzewem tym szarpią burze, chociaż urwano mu koronę chwały, to ono nadal trzyma się mocno ziemi ojczyźnej i czerpie z naszych serc i naszej modlitwy odżywcze soki, które pozwalają mu trwać i w końcu wydać dobry owoc”. (Warszawa, dnia 29 VIII 1982 r.) (k. 766–767);

– „A gdy aktem bezprawia 8 października zawieszono dotąd organizacje związkowe zostały zniesione...” (Warszawa, dnia 27 marca 1983 r.) (k. 787);

– „Nie może być dobrze w kraju, gdzie człowiekiem można poniewierać, gdzie można go fałszywie oskarżać pod osłoną rzekomego prawa! Gdzie ustawy są nie dla dobra człowieka, ale skierowane często przeciwko człowiekowi! Ustanowione dla udrženia człowieka! Na temat ustaw godzących w wartość i dobro człowieka wysyłali memoriały do rządu również i nasi biskupi”. (Warszawa, dnia 24 IV 1983 r.) (k. 791);

– „Tak jak Konstytucji 3 Maja nie zdołał zniszczyć zaborca, pomimo różnego rodzaju przemocy, tłumienia powstań narodowych, walki z Kościołem – tak nie da się zniszczyć patriotycznego zrywu ku prawdziwej wolności! Nie da się zniszczyć takimi czy innymi dekretami, nie da się zniszczyć ustawami, wystawianiem na ulice, jak chociażby w dniu dzisiejszym, armat wodnych. Nie da się zniszczyć lawiną kłamstwa i oszczerstwa w radiu, prasie czy telewizji. Nie da się zniszczyć wyrzucaniem z pracy i pozbawianiem rodziców środków koniecznych do utrzymania rodziny. Nawet gdy pieniądze wypracowane przez robotników w pocie czoła idą na akcje skierowane przeciwko nim. Gdy przed kościołami Warszawy, gdy na ulicach Warszawy, jak w dniu 1 Maja, pojawiają się na koniach, jak kozactwo w czasie powstania styczniowego, uzbrojeni jeźdźcy z oplacaną nienawiścią. Gdy plac Zamkowy przesiąknięty męczeńską krwią naszych ojców staje się jakby prywatnym ranczo dla zmotoryzowanych oddziałów. Nie mówię tego wszystkiego na podstawie opowiadań. Wystarczy dzisiejsze popołudnie, wystarczyło wyjść na Krakowskie Przedmieście i na plac Zamkowy, aby się naocznie o tym przekonać”. (Warszawa, dnia 3 maja 1983 r.) (k. 796–797);

– „Potrzebna nam Maryja – jako matka, która nie pozwoli utracić nadziei, gdy jeszcze jedna szansa na ugodę społeczną została pogrzebana. Gdy amnestię potraktowano jako jednostronnie korzystny wybieg, a labirynt przepisów i ustaw ograniczających wolność obywatelską powoduje, że zniesienie stanu wojennego odczuwamy jako pozorne zdejmowanie kajdan z rąk i wciskanie ich coraz mocniej na serca i umysły! I gdy bracia nasi pozostający ciągle symbolem walki o podstawowe prawa ludzi nadal przebywają w więzieniach, a korzystający z amnestii muszą się czuć jak zakładnicy”. (Gdańsk, dnia 13 VIII 1983 r.) (k. 808);

– „W ojczyźnie naszej po okresie szczególnego ograniczenia wolności osobistej naród miał prawo oczekiwać, że zakończenie stanu wojennego i amnestia przekreślą wzajemne urazy i krzywdy, przywrócą społeczeństwu podmiotowość, o którą wielokrotnie

upominał się Ojciec Święty! Że umożliwią kontynuowanie przerwanej w grudniu 1981 r. dialogu między władzą i narodem! Naród miał pełne prawo oczekiwać, że rozpocznie się czas wspólnego, zgodnego budowania ojczyzny! Aby te wszystkie oczekiwania spełniły się w ojczyźnie zawsze trzeba kierować się prawdą! Prawda to zgodność słów z czynami! Nie można przyjąć za prawdę pięknych słów, gdy zaprzeczają im fakty. Nie można przyjąć za prawdę pięknych słów i deklaracji o prawdziwej ugodzie, gdy idą one równoległe z coraz dalszym odbieraniem praw obywatelskich! A ostatnie przepisy prawne, jak to stwierdzają również i biskupi w dzisiejszym komunikacie, przepisy prawne zatwierdzone przez sejm są niewątpliwie ustawami nie dla dobra interesu społeczeństwa! Cofają one bowiem zakres swobód obywatelskich daleko poza rok 1980! Uderzają w wolność myśli i samorządność wyższych uczelni! Uderzają w niezależną myśl młodzieży akademickiej. Czyżby więc nic nie zmieniło się od wieków, to znaczy od czasów Platona, który powiedział, że każdy rząd ustanawia prawa dla własnego interesu”. (Warszawa, dnia 28 VIII 1983 r.) (k. 799–800);

– „Święta Barbaro, patronko Polski podziemnej... Święta Barbaro, siostrzo kolportererek... Święta Barbaro, strażniczko tajnych drukarzy... Święta Barbaro, opiekunko łączniczek i kurierów... Święta Barbaro, otucho uwięzionych... Święta Barbaro, męstwo torturowanych...” (Warszawa, dnia 4 grudnia 1983 r.) (k. 877).

Podnieść ponadto należy, iż w dniu 30 października 1983 r., po zakończeniu mszy w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie zatrzymano ekipę Polskiej Agencji „Interpress” i korespondentów TV **Wisn Milwaukee USA**, której zakwestionowano m.in. pięć kaset magnetowidowych z nagraniem mszą i wystąpieniem ks. J[erzego] Popiełuszki.

Utrwalone na nich treści, w tym także wizualne, obrazujące wystrój kościoła i panującą w czasie nabożeństwa atmosferę jednoznacznie wskazują, iż działaniem swym ks. J[erzy] Popiełuszko wyczerpał znamiona zarzucanego mu przestępstwa z art. 194 kk (k. 888–899).

Podkreślić trzeba, iż ks. Jerzy Popiełuszko, mimo przedstawienia mu w dniu 12 grudnia 1983 r. zarzutu o popełnienie występku z art. 194 kk, nadal nadużywał wolności sumienia i wyznania, a treść jego publicznych wystąpień nie uległa zmianie.

Wykorzystywał każdorazowo przeprowadzane z jego udziałem czynności śledcze do podejmowania działań zmierzających do wywołania niepokoju publicznego (k. 883–884, 1040). W czasie nabożeństw informował o faktach wezwania go do stawiennictwa w SUSW w Warszawie, co powodowało, że każdorazowo towarzyszyła mu w czasie udawania się na przesłuchanie oraz oczekiwała na jego wyjście grupa osób, która demonstracyjnie powodowała zakłócenia porządku publicznego i wywoływała zbiegowisko pod budynkiem SUSW (k. 942a, 970–971).

O dalszej działalności ks. J[erzego] Popiełuszki świadczą między innymi następujące fragmenty jego wystąpień:

– „gdy sumienie narodowe zaczynało się budzić, ożywiać się poczuciem odpowiedzialności za dom ojczysty, wtedy następowało odrodzenie narodu. Tak było w czasie zrywów powstańczych, tak było podczas powstania styczniowego, tak było i w czasie »Solidarności«”. (Warszawa, dnia 29 I 1984 r.) (k. 881);

– „Można człowieka poniżyć, można odebrać mu godność również i przez pracę, gdy uczyni się go tylko narzędziem produkcji, gdy nadmierne bodźce pobudzają do nad-

miernego wysiłku z pogwałceniem prawa Bożego, a cywilizacja o profilu czysto materialistycznym czyni człowieka niewolnikiem swoich własnych wytworów i obdziera go z jego prawdziwej wartości. Nie wolno nam zapomnieć prawdy, że dla zachowania wiary i godności można poświęcić nawet wolność, ale dla zachowania wolności nigdy nie wolno poświęcić wiary i godności dziecka Bożego”. (Warszawa, dnia 29 I 1984 [r.] (k. 882–883);

– „Tak od siebie serdecznie podziękuję wszystkim, którzy swoją modlitwą wspierali mnie w czasie przesłuchań. W najbliższy wtorek o godzinie dziewiątej również będę na przesłuchaniu w pałacu Mostowskich, a w ciągu 20 dni będzie to już czwarte przesłuchanie. Proszę więc i w tym dniu o pamięć w modlitwie”. (Warszawa, dnia 29 I 1984 r.) (k. 883–884);

– „W najbliższy wtorek bardzo proszę o modlitwę o godzinie dziewiątej trzydzieści. Otrzymałem kolejne – szesnaste – wezwanie na przesłuchanie do Pałacu Mostowskich. Dwa razy chorowałem, raz byłem na delegacji, więc idę po raz trzynasty. Bardzo pomaga świadomość, że ktoś w tym czasie w modlitwie o mnie pamięta”. (Warszawa, dnia 24 VI 1984 r.) (k. 1040).

Powyższy stan faktyczny został ustalony na podstawie nagrań magnetofonowych i magnetowidowych, ekspertyz, dokumentów oraz zeznań świadków.

W toku śledztwa, w dniu 12 grudnia 1983 r., dokonano przeszukania prywatnego mieszkania ks. J[erzego] Popiełuszki znajdującego się przy ul. Chłodnej 15 w Warszawie.

W toku przeszukania zakwestionowano:

– 1200 szt. ulotek pt. „Mieszkańcy Stolicy”, a zawierających apel o masowe uczestnictwo w mszy w dniu 29 maja, będące protestem przeciwko juncie i sowietyzacji kraju, a zakończonych słowami: „precz z dyktaturą komunistyczną”;

– 700 szt. ulotek sygnowanych przez KOS, datowanych 11 listopada 1983 r. zaczynających się od słów: „Bracia Rodacy”, a kończących się apelem o ciągłą, nieprzerwaną, nieprzejednaną walkę z tyranią komunistyczną i jej sługusami, tyranią mierzącą w Kościół, a tym samym w naród oraz hasłem: „nadchodzi wreszcie dzień zapłaty, sędziami oto będziemy my”;

– 2200 szt. ulotek w paczce oraz 1290 szt. w piętnastu kopertach, sygnowanych przez „KOS”, a zaczynających się słowami: „szesnastego grudnia każdego roku stanowi dla nas dzień pamięci poświęcony ofiarom zbrodniczych poczynań władzy, która bez społecznego poparcia i uznania uzurpuje sobie od dziesięcioleci prawo krwawej nieomylności...”;

– 1500 szt. ulotek w paczce oraz 1195 szt. w piętnastu kopertach zatytułowanych „Rodacy”, sygnowanych przez KOS, a zaczynających się słowami: „Zbliży się 13 grudnia – druga najczarniejsza rocznica w dziejach narodu polskiego, rocznica śmierci i więzienia niewinnych ludzi, poniżenia i upodlenia człowieka, za to tylko, że pragnął pracować i żyć w dostatku, korzystać ze swobód obywatelskich. Data, w której krwawy reżim Jaruzelskiego w bestialski sposób usiłował wydrzeć i zdeptać pragnienia milionów Polaków...”;

– 1600 szt. ulotek w paczce i 1590 szt. w piętnastu kopertach zaczynających się od słów: „Siostry i Bracia”, stanowiących wezwanie do wzięcia udziału w mszy w dniu 4 grudnia w kościele św. Stanisław Kostki, która odbyć się miała „na cześć braci zastrzelonych w kopalni »Wujek«, czy też zamordowanych w czasie trwania niegodnego ludzkości stanu wojennego”;

– jak również szereg różnych nielegalnych wydawnictw opatrzonych datami z 1982 r., a nadto matryce, farby drukarskie, trzydzieści osiem szt[uk] naboju kaliber 9 mm do pistoletu P-64 produkcji z 1975 r. i 1979 r., trzech szt. granatów łzawiących UGŁ-200 i dwa ładunki wybuchowe z zapalnikami.

Zakwestionowane przedmioty znaleziono ukryte w tapczanie, w szafie i w kuchni.

Ks[iaźdz] J[erzy] Popiełuszko obecny cały czas przy przeszukaniu oświadczył do protokołu na pytanie prokuratora, że nie wie, skąd one się u niego wzięły. Stwierdził również, że mieszkanie jest zamknięte na cztery zamki, a klucze od tych zamków są tylko w jego posiadaniu. Odmówił udzielania odpowiedzi na pytanie, czy je komuś udostępnił.

Analiza zakwestionowanych nielegalnych wydawnictw wykazała, iż zawierają one w swej treści sformułowania łączące i poniżające naczelne organy PRL oraz nawołujące do wystąpień antypaństwowych.

Znaczna ilość nielegalnych wydawnictw oraz fakt zapakowania ich w części w piętnaście kopert świadczy jednoznacznie, iż ks. J[erzy] Popiełuszko, działając w zamiarze wywołania niepokoju publicznego, przechowywał je w celu rozpowszechniania.

Z ekspertyzy Zakładu Kryminalistyki Komendy Głównej MO wynika, iż 38 sztuk naboju pistoletowych kaliber 9 mm, wzór Makarowa, produkcji polskiej z 1975 r. (15 szt.) i z 1979 r. (23 szt.) poddano próbie odstrzału z pistoletu „P-64” kaliber 9 mm. Próba ta zakończyła się wynikiem pozytywnym, a więc naboje te były w pełni sprawne (k. 845–846).

Zakwestionowane w czasie przeszukania prywatnego mieszkania ks. J[erzego] Popiełuszki granaty łzawiące UGŁ-200 oraz dwa ładunki wybuchowe z zapalnikami poddano również ekspertyzie. Wykazała ona, iż granaty łzawiące wyprodukowane zostały w 1980 r. i były sprawne.

Jednym z ładunków, posiadającym otwór do umieszczenia specjalnego zapalnika w postaci odpowiednio spreparowanej „zapalki”, jest termit żelazowo-glinowy, który w trakcie palenia wytwarza temperaturę 2500° C. Ładunek ten był sprawny.

Drugim ładunkiem był górniczy materiał wybuchowy „Dynamonit skalny 2”^c, stanowiący fragment naboju wyprodukowanego w 1983 r. Również i on był sprawny.

Zakwestionowane u ks. J[erzego] Popiełuszki przewody elektryczne stanowiły zapalnik elektryczny mostkowy normalny węglowy ostry zwłoczny półsekundowy o zwłocze nr 10, stosowany w górnictwie oraz lont prochowy ze spłonką pobudzającą i zapalnikiem tarcowym (k. 834–841).

Zdaniem ekspertów wybuch dynamitu skalnego 2 można było spowodować właśnie przy użyciu spłonki pobudzającej z lontem prochowym i zapalnikiem tarcowym lub za pomocą zapalnika elektrycznego. W tym drugim przypadku konieczne było jeszcze źródło prądu o natężeniu powyżej 0,24 A, np. sprawna bateria płaska typu 3R12 (k. 841).

Przesłuchany w charakterze podejrzanego Jerzy Popiełuszko nie przyznał się do winy i odmówił składania wyjaśnień.

Zebrany w toku śledztwa materiał dowodowy jednoznacznie wskazuje na fakt popełnienia przez ks. Jerzego Popiełuszkę zarzucanych mu przestępstw.

^{c-c} Tak w oryginale.

Materiały dotyczące Antoniego Zalewskiego, z uwagi na brak łączności podmiotowej i przedmiotowej, wyłączono do odrębnego postępowania (k. 1057).

Wiceprokurator wojewódzki
(–) mgr Anna Jackowska

[...]°

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 7, k. 3–22, mps.

° *Opuszczono wykaz dowodów (listę osób podlegających wezwaniu na rozprawę), wykaz innych dowodów (do odczytania i do oględzin), wniosek o zaniechanie wezwania na rozprawę i odczytanie zeznań świadków oraz wykaz kosztów.*

Nr 102

1984 sierpień 24, Warszawa – Postanowienie Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy o umorzeniu postępowania karnego wobec ks. Jerzego Popiełuszki

Sygn. akt VII K 772/84

Postanowienie

Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy, Wydział VII Karny w składzie:

Przewodniczący sędzia – Piotr Aleksandrow,

Protokolant – Elżbieta Grunwald,

w obecności prokuratora – Anny Jackowskiej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 24 sierpnia 1984 r. sprawy Jerzego Aleksandra Popiełuszki, ur. 23 IX 1947 r. w Okopach, woj. białostockie, syna Władysława i Marianny, oskarżonego z art. 194 kk w zw. z art. 58 kk, 286 kk, 143 kk, 282 a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk w zw. z art. 273 § 2 kk w zw. z art. 10 § 2 kk,

w przedmiocie zastosowania amnestii

zważywszy, że przestępstwa popełnione zostały przed dniem 21 VII 1984 r. należą do kategorii przestępstw wymienionych w art. 1 ustawy z dnia 21 VII 1984 r. o amnestii (DzU nr 36 poz. 192)

postanawia:

1. Postępowanie karne w stosunku do Jerzego Aleksandra Popiełuszki o przestępstwo z art. 194 kk w zw. z art. 58 kk, 286 kk, 143 kk, 282 a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk w zw. z art. 273 § 2 kk w zw. z art. 10 § 2 kk

umorzyć

kosztami postępowania obciążyć Skarb Państwa.

2. Na mocy art. 2 ust. 2 ustawy o amnestii orzeka przepadek przedmiotów opisanych w wykazie (k. 1058–1060) poz. 1–37 oraz 20 kaset magnetofonowych i 2 taśm magnetofonowych.

Uzasadnienie

Analiza materiału dowodowego sprawy prowadzi do wniosku, iż czyn IV – z art. 282 a § 1 w zw. z art. 270 § 1 w zw. z art. 273 § 2 w zw. z art. 10 § 2 kk został popełniony z powodów politycznych. Natomiast za każdy z pozostałych czynów: I z art. 194 w zw. z art. 58 kk, II z art. 286 kk, III z art. 143 kk kara wymierzona nie przekroczyłaby dwóch lat pozbawienia wolności. Wymienione wyżej dowody rzeczowe należało traktować jak przedmioty określone w art. 2 ust. 2 cytowanej ustawy.

(–) Sędzia

Zarządzenie

Odpis postanowienia doręczyć :

1. Oskarżonemu podejrzanemu Jerzemu Aleksandrowi Popiełuszce, W[arsza]wa, ul. Hozjusza 2;
2. Oskarżycielowi publicznemu Prokuraturze Wojewódzkiej w Warszawie, sygn. II Ds. 137/83.

(–) Sędzia^a

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 7, k. 25–25v, formularz, mps.

^a Poniżej wpisano datę: 24 VIII [19]84 i opatrzone nieczytelnym odręcznym podpisem.

Nr 103

1984 sierpień 24, Warszawa – Protokół posiedzenia Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy w sprawie zastosowania amnestii i umorzenia postępowania wobec ks. Jerzego Popiełuszki

Sygn. akt VII K 772/84

Protokół posiedzenia

dnia 24 sierpnia 1984r.

Sąd Rej[onowy] dla m. st. Warszawy w VII Wydziale Karnym w składzie:
przewodniczący – S[ędzia] S[ądu] R[ejonowego] Piotr Aleksandrow;
sędziowie/ławnicy – [bez]
protokolant – Elżbieta Grunwald,
przy udziale prokuratora Anny Jackowskiej rozpoznał sprawę Jerzego Aleksandra Popiełuszki oskarż[onego] z art. 194 kk w zw. z art. 58 kk i innych, z urzędu, w przedmiocie zastosowania amnestii.

Posiedzenie rozpoczęło o godz. 11.00.

Sędzia sprawozdawca złożył sprawozdanie:

Prokuratura wnosi o umorzenie postępowania odnośnie czynów I, II, III, z aktu oskarżenia na zasadzie art. 4 ust. 2 a czynu IV – na zasadzie art. 1 pkt 3 [...]a ustawy o amnestii z 1984 r. a nadto o orzeczenie przepadku dowodów rzeczowych.

Po sporządzeniu i podpisaniu postanowienia przewodniczący ogłosił orzeczenie publicznie, pouczył, że orzeczenie może być zaskarżone przez prokuratora do Sądu Wojewódzkiego [Wydziału] V Kar[no]-Rew[izyjnego] w Warszawie w terminie siedmiu dni od daty ogłoszenia.

Posiedzenie zakończono o godz. 11.15^b.

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 7, k. 24–24v, formularz, rkps.

^a *Opuszczono niewyraźny skrót.*

^b *Dokument opatrzone nieczytelnymi podpisami przewodniczącego i protokolanta.*

1984 wrzesień 18, Warszawa – Szyfrogram dyrektora Departamentu IV MSW gen. bryg.
Zenona Płatek

^aTajne
^bnr 38860
dnia 18 IX 1984 godz. 10.30
L.dz. ug-01877/84

Z[astęp]ca szefa SUSW ds. Służby Bezpieczeństwa w Warszawie

W związku z podejmowaniem wrogich działań przez księży:

- Popiełuszko,
- Boguckiego,
- Sikorskiego¹,
- Małkowskiego,
- Kantorskiego,

Proszę o oddelegowanie w dniu **25 IX br. (25 IX br.)** do Departamentu IV MSW w Warszawie, naczelnika Wydziału IV, celem przedstawienia planu konkretnych przedsięwzięć z zakresu działań prawnych, politycznych i operacyjnych, zmierzających do przerwania wrogiej działalności wymienionych księży. W planie należy uwzględnić także aktualny stan ewentualnie już prowadzonych postępowań przygotowawczych.

Jednocześnie proszę o ujęcie w planach uwarunkowań społeczno-politycznych na waszym terenie, gwarantujących skuteczne zrealizowanie proponowanych przedsięwzięć.

Dyrektor Departamentu IV MSW
(–) gen. bryg. Z[enon] Płatek²

^a *Po prawej stronie odręczna adnotacja o treści:* Tow[arzysz] mjr Wolski. Do realizacji wg omówienia. 18 IX [19]84 [r.] *opatrzona nieczytelnym podpisem.*

^b *Po lewej stronie pieczęć o treści:* Stoł[eczny] Urząd Spraw Wewn[ętrznych]. Wpłynęło 18 wrze[śnia] 1984 r. z *wpisany odręcznie numerem* J-IV-02760/84. *Obok pieczęć o treści:* Szyfrogram nr ... z ... Rozszyfrowano ... godz. ... z *wpisanymi odręcznie: numerem* 5950, *nadawcą* – Departament IV MSW, *datą* – 18 IX [19]84 *i godziną* – 11.15.

¹ **Sikorski Jan** (ur. 1935). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1958). Proboszcz parafii św. Józefa na Kole w Warszawie (od 1986), ojciec duchowy w WSD w Warszawie (1979–1985), ojciec duchowny archidiecezji warszawskiej (1980–1985), duszpasterz internowanych w Białolece (1981–1982), opiekun mszy św. w intencji Ojczyzny w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie (od 1984), naczelny kapelan więziennictwa RP (od 1989).

² **Płatek Zenon** (ur. 1927), plk/gen. bryg. Od listopada 1953 r. referent Wydziału V WUBP w Rzeszowie; od lipca 1954 r. referent, od czerwca 1955 r. starszy referent, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 4 Wydziału III WUBP/WUdsBP w Rzeszowie; od stycznia 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Rzeszowie, (od września 1959 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerskiej CW MSW w Legionowie); od lipca 1962 r. starszy oficer operacyjny, od listopada 1965 r. kierownik grupy, od marca 1968 r. zastępca naczelnika, od października 1970 r. naczelnik Wydziału IV SB KW MO w Rzeszowie; od sierpnia 1974 r. starszy inspektor (kierownik) Samodzielnej Grupy „D” Departamentu IV MSW; od lutego 1976 r. naczelnik

Zaszyfrował: Mroczkowski dnia 18 IX 1984 [r.], godz. 11.15
Rozszyfrował: Koziuk[°]

Źródło: AIPN, 0968/222, t. 2, k. 10, mps.

Wydziału I Departamentu IV MSW; od kwietnia 1979 r. zastępca dyrektora, a od grudnia 1981 r. dyrektor Departamentu IV MSW; od listopada 1984 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; od stycznia 1985 r. zastępca dyrektora na etacie Departamentu V MSW, (kierownik koordynator Grupy Operacyjnej Departamentu V w CSRS); w marcu 1990 r. zwolniony ze służby; aresztowany (1990–1992), oskarżony (wraz z gen. Władysławem Ciastoniem) o kierowanie zabójstwem ks. Jerzego Popiełuszki i podżeganie do tej zbrodni; niewinny wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Warszawie (19 VIII 1994 r.); Sąd Apelacyjny uchylił ten wyrok i skierował sprawę do ponownego rozpoznania (21 III 1996 r.); Sąd Okręgowy w Warszawie zawiesił postępowanie w tej sprawie ze względu na zły stan zdrowia Zenona Płatka (19 I 2000 r.) (AIPN, 0604/1555, t. 1, 2, Akta osobowe funkcjonariusza).

[°] *Poniżej adnotacja o treści: H-01681/84.*

1984 październik 17, [Warszawa] – Fragment notatki kierownika Sekcji 8 Wydziału III-2 KS MO w Warszawie por. Janusza Piesto z doniesienia TW ps. „Miecz” dotyczącej spotkania z ks. Jerzym Popiełuszką 16 października 1984 roku

Źródło: TW „Miecz”

Przyjął: J[anusz] Piesto

Miejsce: LK „Forum”

dn[ia], 17 X 1984 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

^aEgz. pojedynczy

Informacja operacyjna

W dniu 16 bm. (wtorek) w wyniku osobistych kontaktów

– uzyskałem następujące informacje:

[...] ^b

4. Ks[iaźdz] Jerzy Popiełuszko

Około godz. 14.00 wymienionego odwiedziłem na plebanii, w jego mieszkaniu. Pokój sprawiał wrażenie muzeum, porozwieszane malowidła z napisami „Solidarność”, akcentujące różne symbole, postaci pokrzywdzonych itp. Różne hasła o treści jednoznacznej. Bardzo dużo różnego rodzaju emblematów „S[olidarności]” itp. Kalendarz „Solidarność” na rok 1985, portrety, koperty ze znaczkami Wałęsy itp. Kilka gazetek podziemnych m.in. „Tyg[odnik] Mazowsze” i inne.

W pokoju była N.N. dziewczyna, szatynka, znana mi z widzenia. Siedziała przy maszynie do pisania i jak powiedział mi ks. Jerzy P[opiełuszko] – przepisywała tekst homilii, która ma być wygłoszona w Białymstoku czy w Bydgoszczy (dokładnie nie zrozumiałem, w bieżącą niedzielę). Ks[iaźdz] Jerzy powiedział, że od pewnego czasu opracowuje teksty homilii nie tylko dla swojego kościoła, ale i do innych parafii na terenie kraju.

Miał jechać na studia do Rzymu (Watykan), ale go „nie puszczono”, ponieważ zrobiłby się „szum” nie tylko w W[arszawie], ale i w kraju, gdyby tam pojechał, więc władze kościelne postanowiły go nie posyłać. Powiedział, jak to „prasa reżimowa” szkaluje go w różnych artykułach. Ma b[ardzo] wiele pracy. Często wyjeżdża. Jest w ciągłym młynie. Proboszcz poszedł w tych dniach do szpitala. Dwóch innych księży z tej parafii również nie ma. Składają mu wizyty internowani, dziękując za modlitwy w ich intencji. Byli również Stański¹ i Szeremietiew², o Moczulskim³ nie wspomniał. Mówiąc o zapoznawaniu się z sześciotomowymi aktami swojej sprawy – wspomniał, że Suska bardzo ładnie zeznawała. Gdy powiedziałem o sprawie „Słowa Podziemnego”, aresztowaniu

^a Z lewej strony dekretna o treści: Wykorzystać do opracowania meldunku, *opatrzona pieczęcią o treści: Zastępca naczelnika Wydziału III-2 SUSW w Warszawie, nieczytelnym podpisem oraz datą: 18 X [19]84 [r.]*

^b *Opuszczono fragment informacji operacyjnej nie dotyczący ks. Jerzego Popiełuszki.*

¹ **Stański Tadeusz** (ur. 1948). Prawnik. Absolwent prawa kanonicznego ATK w Warszawie (1972). Pracownik Administracji Domów Mieszkalnych nr 12 w Warszawie (1966–1967), IW Pax w Warszawie (1972–1975), członek Stowarzyszenia Pax (przewodniczący Oddziału Wojewódzkiego w Siedlcach 1975–1978), członek ROPCiO (III 1977 r.), KPN (IX 1979 r., członek Kierownictwa Akcji Bieżącej i Rady Politycznej),

Edwarda też na podstawie jej zeznań – o tym nie wiedział. Nie wiedział, że „Słowo Podziemne” ukazuje się nadal. Na pytanie, czy są w dalszym ciągu drukowane teksty jego homilii – powiedział, że nie. Powiedział, że powinny być drukowane. Na Zachodzie, ściśle w Watykanie i Londynie, miały ukazać się wydania książkowe jego kazań. Jeszcze do niego nie dotarły. Powiedział, jak wydania te dotrą do kraju, na pewno „nasze” wydawnictwa będą je wydawać w dużych nakładach.

Wizyta moja u ks. J[erzego] Popiełuszki trwała około 30 minut.

„Miecz”

Zadania

1. Spotkać się w dniu 17 X 1984 r. z A[ndrzejem] Szomańskim⁴ i L[eszkiem] Moczulskim. Rozpoznać w trakcie rozmowy aktualną sytuację w b. kierownictwie KPN, tzn. czy rozbitcie wewnętrzne jest faktem dokonany, kto po czyjej stronie stoi.

członek komitetu redakcyjnego „Gazety Polskiej” KPN (1979–1980). Aresztowany (13 XI 1980 r.), w procesie przywódców KPN wyrokiem Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego skazany na 5 lat więzienia (X 1982 r.), zwolniony na mocy amnestii (VIII 1984 r.), członek PPN (1985). Inwigilowany w ramach SOR krypt. „Mecenas”, nr rej. 26239, przez Wydział IV KW MO w Siedlcach (XII 1977 r.), następnie przez Wydział III-2 KS MO (VI 1979 r.) (AIPN, 01322/2498).

² **Szeremietiew Romuald** (ur. 1945). Polityk, prawnik. Absolwent Wydziału Prawa UW (1972), dr hab. (2001). Członek SD (1967–1970), członek Stowarzyszenia Pax (1973–1978), przewodniczący Oddziału Wojewódzkiego w Lesznie (1975–1978), członek Nurtu Niepodległościowego (1977), ROPCiO (1977), KPN (1979–1984, szef Kierownictwa Akcji Bieżącej), w areszcie domowym (VIII 1980 r.), ukrywał się, aresztowany (I–VI 1981 r.), zatrzymany (VII 1981 r.), w procesie przywódców KPN wyrokiem Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego skazany na 5 lat więzienia (X 1982 r.), zwolniony na mocy amnestii (VIII 1984 r.), prezes PPN (1985–1992), członek Grupy Roboczej KK NSZZ „Solidarność”, Porozumienia Partii i Organizacji Niepodległościowych (1987), wiceminister obrony narodowej (1991–1992, 1997–2001), członek RdR (1992, przewodniczący 1993), członek ROP, AWS, poseł na sejm (1997–2001).

³ **Moczulski Leszek** (ur. 1930). Absolwent Wydziału Prawa UW (1952). Członek ZWM (1947–1948), ZMP (1948–1949), PPR, PZPR (1948–1950, został usunięty), aresztowany i oskarżony o szkalowanie władz PRL za granicą (1957), uniewinniony (1958); dziennikarz „Życia Warszawy”, „Wsi”, „Dookoła świata”, tygodnika „Stolica” (1961–1977); autor „Programu 44” (1976); członek kierownictwa Nurtu Niepodległościowego (tzw. Rombu; 1977–1978); ROPCiO (od 1977), redaktor niezależnej „Opinii” (1977–1978); przewodniczący KPN (od 1979); aresztowany (IX 1980 r.), oskarżony o szkalowanie władz PRL oraz próbę obalenia ustroju siłą, urlopowany z więzienia (VI 1981 r.), skazany na 7 lat więzienia (X 1982 r.), zwolniony na mocy amnestii (VIII 1984 r.); ponownie aresztowany (III 1985 r.) i skazany na 4 lata więzienia, zwolniony na mocy amnestii (IX 1986 r.); poseł (1991–1997); przewodniczący Sejmowej Komisji Łączności z Polakami za Granicą (1993–1997); delegat do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy (1992–1996). Wyrokiem Sądu Najwyższego z 2008 r. ostatecznie uznany za tajnego i świadomego współpracownika SB o ps. „Lech” (1969–1977).

⁴ **Szomański Andrzej** (1930–1987). Historyk. Członek ROPCiO, KPN (1979), działacz NSZZ „Solidarność” (1980). Aresztowany pod zarzutem „kierowania związkiem przestępczym i podejmowania działań zmierzających do wywołania niepokoju publicznego” (10 III 1985 r.), skazany na 2 lata więzienia przez Sąd Wojewódzki w Warszawie (22 IV 1986 r.), karę umorzył Sąd Najwyższy (18 IV 1986 r.). Inwigilowany w ramach SOS krypt. „Suchy”, nr rej. 59387, przez Wydział V Departamentu III MSW, po przejęciu przez Wydział II Departamentu III MSW SOS krypt. „Historyk”, nr rej. 59387. Wg zachowanych zapisów ewidencyjnych został zarejestrowany jako KTW (X 1975 r.) następnie TW ps. „Historyk” przez Wydział II Departamentu IV MSW, nr rej. 42788. Współpracę zakończono z powodu śmierci (1987), materiały przekazano do Biura „C” MSW i zarchiwizowano pod nr 14833/I. Pod tym numerem zachowała się teczka pracy TW ps. „Historyk”.

Przedsięwzięcia

1. Informacje wykorzystać ds. „Adiutant”
2. Nt. J[erzego] Popiełuszko opracować informację do Wydz[iału] IV SUSW.

Kierownik Sekcji VIII
por. J[anusz] Piesto

1 egz. –teczka pracy

Źródło: AIPN, 00334/289, t. 15, k. 107–109, rkps.

1984 grudzień 10, Warszawa – Sprawozdanie z postępowania dyscyplinarnego wobec naczelnika Wydziału IV SUSW ppłk. Leszka Wolskiego

„Zatwierdzam”^a

Warszawa, dnia 10 XII 1984 r.

Tajne

Szef Stołecznego Urzędu
Spraw Wewnętrznych
gen. bryg. E[dward] Kłosowski¹

Sprawozdanie

z przeprowadzonego postępowania dyscyplinarnego

Ja, ppłk Ryszard Tymiński, st[arszy] inspektor Zespołu ds. Służby Bezpieczeństwa Wydziału Inspekcji SUSW – na podstawie decyzji szefa Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych, gen. bryg. E[dwarda] Kłosowskiego z dnia 6 XI 1984 roku – przeprowadziłem postępowanie dyscyplinarne przeciwko:

ppłk Leszek **Wolski**, s. Adama, ur. 2 II 1934 r. w Zamościu, narodowość i obywatelstwo polskie, wykształcenie wyższe, żonaty, członek PZPR, zam. Warszawa, ul. Bernardyńska 9 m. 27, zatrudniony w SUSW na stanowisku naczelnika Wydziału IV obwinionemu o to, że:

– w okresie września i października br. uczestniczył w naradach służbowych prowadzonych przez b. z[astępcę] dyr[ektora] Dep[artamentu] IV MSW, płk. Adama Pietruszkę, przy obecności kpt. Grzegorza Piotrowskiego², podczas których przedstawione były metody fizycznego dokuczenia ks. J[erzemu] Popiełusze;

^a Opatrzono nieczytelnym podpisem oraz datą: 1985 II 2.

¹ **Kłosowski Edward** (ur. 1936), gen. bryg. Od kwietnia 1959 r. referent Referatu Operacyjno-Dochodzeniowego KP MO w Lwówku Śląskim; od września 1959 r. do czerwca 1961 r. słuchacz SO MO w Szczytnie; od lipca 1961 r. starszy oficer dochodzeniowy Sekcji 2 Wydziału Dochodzeniowego KM MO w Gdańsku; od grudnia 1962 r. zastępca komendanta powiatowego MO w Kościerzynie; od kwietnia 1965 r. komendant powiatowy MO w Kościerzynie; od lipca 1966 r. komendant miejski i powiatowy MO w Tczewie (od stycznia do marca 1970 r. słuchacz Kursu Doskonalenia Kadr Kierowniczych SB MSW); od grudnia 1971 r. komendant miejski i powiatowy MO w Elblągu; od lipca 1975 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. Służby Milicji w Elblągu (w 1979 r. absolwent Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie); od października 1980 r. komendant wojewódzki MO w Częstochowie; od lutego 1983 r. komendant stołeczny MO; od sierpnia 1983 r. szef SUSW; od lutego 1989 r. zastępca komendanta głównego MO Warszawa; w marcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0242/1614, Akta osobowe funkcjonariusza).

² **Piotrowski Grzegorz** (ur. 1951), kpt. Od września 1975 r. inspektor Wydziału IV KW MO w Łodzi; od listopada 1976 r. starszy inspektor Wydziału IV KW MO w Łodzi; słuchacz Studium Podyplomowego ASW MSW (1977–1978); od lipca 1978 r. kierownik sekcji Wydziału IV KW MO w Łodzi; od listopada 1979 r. zastępca naczelnika Wydziału IV KW MO w Łodzi; od kwietnia 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu IV MSW; od września 1982 r. naczelnik Wydziału VI Departamentu IV MSW; od lutego 1983 r. naczelnik Wydziału I Departamentu IV MSW. 31 X 1984 r. zwolniony ze służby, zdegradowany do stopnia szeregowego. Wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Toruniu uznany za winnego uprowadzenia

– podjął i w tym kierunku bliżej niesprecyzowane działania;
– przekazał G[rzegorzowi] Piotrowskiemu szczegółowe dane odnośnie trybu życia i codziennych zajęć ks. J[erzego] Popiełuszki.

W toku prowadzonego postępowania dyscyplinarnego ustalono, co następuje:

Wydział IV Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych od roku 1982 prowadził sprawę operacyjnego rozpracowania krypt. „**Popiel**”, której figurantem był ks. Jerzy Popiełuszko.

W związku z ewidentnymi faktami świadczącymi o jego antypaństwowej działalności i związkach z ekstremą b. „Solidarności” – celowość założenia sprawy, a następnie wszczęcie p[rzeciw]ko figurantowi czynności śledczych było w pełni uzasadnione, o czym świadczyć mogą oceny prawne sformułowane przez prokuratora wojewódzkiego w Warszawie.

Ppłk Leszek Wolski jako z[astęp]ca naczelnika, a od dnia 31 III 1984 roku – naczelnik Wydziału IV SUSW nadzorował osobiście prowadzenie tej sprawy. Sprawę kontrolną prowadził Wydz[iał] I Dep[artamentu] IV MSW(mjr M[arian] Łabuś³ i por. W[aldemar] Chmielewski).

W m[iesią]cu lipcu 1984 roku czynności procesowe p[rzeciw]ko ks. Jerzemu Popiełuszce zostały umorzono na mocy amnestii.

Z posiadanego przez Wydział IV rozpoznania opartego na prowadzonych działaniach operacyjnych i analizie wystąpień publicznych ks. Popiełuszki wynikało jednak, iż nadal prowadził on wrogą działalność, a jego kontakty z opozycją i kręgami osób o skrajnie ekstremalnych poglądach uległy zintensyfikowaniu.

W tej sytuacji SUSW otrzymał z Dep[artamentu] IV MSW szyfrogram z dnia 18 IX 1984 r. (karta nr 10), awizujący odbycie w MSW na ten temat narady naczelników jednostek terenowych, którzy winni uprzednio przygotować stosowne koncepcje działań, dostosowane do lokalnych warunków i posiadanych możliwości. W naradzie tej uczestniczył w dniu 25 IX 1984 r. ppłk Wolski.

W oparciu o skonsultowane z kierownictwem SUSW zalecenia Dep[artamentu] IV MSW, zaprezentowane na wspomnianej odprawie w dniu 12 X 1984 r., ppłk Wolski za twierdził plan przedsięwzięć do sprawy „**Popiel**”, z którego analizy wynika, iż wszystkie planowane czynności nie kolidowały z przepisami obowiązującymi w resorcie SW i normami publiczno-prawnymi PRL.

W myśl obowiązujących zasad – Wydział IV SUSW systematycznie (dziennymi lub okresowymi) meldunkami informował Dep[artament] IV MSW o postępach i istotniejszych wydarzeniach w sprawie.

i zabójstwa ks. Popiełuszki i skazany na 25 lat więzienia (7 II 1985 r.). Wyszedł na wolność w 2001 r. (AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza).

³ **Łabuś Marian** (ur. 1933), mjr. Od lipca 1966 r. oficer operacyjny Referatu ds. Bezpieczeństwa Publicznego KP MO w Grodzisku Mazowieckim; absolwent CW MSW w Legionowie (1969); od września 1969 r. inspektor Referatu ds. Bezpieczeństwa Publicznego KP MO w Grodzisku Mazowieckim; od lipca 1973 r. starszy inspektor Referatu ds. Bezpieczeństwa Publicznego KP MO w Grodzisku Mazowieckim; od marca 1975 r. starszy inspektor Biura Koordynacyjno-Organizacyjnego PESEL MSW; od maja 1975 r. starszy inspektor Wydziału Nadzoru Służby Terenowej Biura Ekspertyz i Rozwoju Systemu PESEL MSW; absolwent ASW (1977); od listopada 1981 r. inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW; w marcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0604/2003, t. 1, 2, Akta osobowe funkcjonariusza).

Niejednokrotnie o różnego rodzaju informacje, prowadzący sprawę kontrolną kpt. Piotrowski, a także kierownictwo Dep[artamentu] IV MSW zwracali się do Wydziału telefonicznie i otrzymywali żądane przez nich wyjaśnienia, gdyż leżało to w zakresie obowiązków jednostki podległej departamentowi okresowo.

Ppłk Wolski wyjaśnił wiarygodnie, iż kontaktując się z Dep[artamentem] IV MSW, nigdy nie zetknął się z sugestiami, które dotyczyć mogły ew[entualnej] fizycznej likwidacji figuranta. Wydział IV nie realizował tego rodzaju ani własnych, ani zleconych poleceń (potwierdzają to wszyscy przesłuchani w czasie prowadzenia postępowania świadkowie).

Ppłk Leszek Wolski, jak wynika z opinii służbowych i partyjnych – legitymuje się wysokim poziomem ogólnym, politycznym i zawodowym. Na przestrzeni wieloletniej, nienagannej służby zawsze wyróżniał się wysokim poczuciem odpowiedzialności za powierzone mu odcinki pracy, ofiarnością i ideowym zaangażowaniem.

Teoretyczna wiedza i praktyczne umiejętności umożliwiały mu uzyskanie pozytywnych rezultatów w pracy, a zwłaszcza organizowanie prawidłowych działań polityczno-operacyjnych w sytuacjach determinowanych zagrożeniami specyficznymi na obszarze stołecznej aglomeracji, w tym zwłaszcza problematyki wyznaniowej.

Podejmowane przez niego inicjatywy cechowała rozważa i realizm polityczny konieczny w pracy na powierzonym mu odcinku.

Za całokształt pracy zawodowej i społeczno-politycznej był wielokrotnie nagradzany i wyróżniany. Otrzymał szereg odznaczeń państwowych i resortowych – w br. odznaczony został Krzyżem Kawalerskim OOP.

W oparciu o całokształt ustaleń uzyskanych w trakcie prowadzenia postępowania dyscyplinarnego należy stwierdzić, iż sformułowane p[rzeciw]ko ppłk. L[eszowski] Wolskiemu zarzuty co do jego ew[entualnych] przedsięwzięć ukierunkowanych na wyrażenie fizycznej dolegliwości ks. Popiełuszce nie znalazły potwierdzenia.

Ppłk L[eszek] Wolski nie był zorientowany co do faktycznych zamierzeń osób podejrzanych o uprowadzenie i pozbawienie życia ks. J[erzego] Popiełuszki, a także nie podejmował żadnych działań operacyjnych, które mogły mieć z tym związek.

W związku z powyższym wnoszę o:

- umorzenie wszczętego p[rzeciw]ko ppłk. Leszkowi Wolskiemu postępowania dyscyplinarnego;
- wystąpienie do dyrektora Dep[artamentu] Kadr MSW o uchylenie jego zawieszenia w czynnościach służbowych.

Postępowanie dyscyplinarne należy wznowić w przypadku zaistnienia nowych, nieznanych na obecnym etapie okoliczności.

St[arszy] insp[ektor] Zespołu ds. SB
Wydziału Inspekcji SUSW
(–) ppłk R[yszard] Tymiński^b

^b Opatrzono nieczytelnym podpisem.

^cZ oceną i wnioskami zgadzam się^c.

^dZ wnioskami zgadzam się^d.

Źródło: AIPN, 0968/222, t. 1, k. 89–92, mps.

^{c-c} *Wpisano odręcznie. Poniżej pieczętka o treści: Zastępca szefa Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ds. Służby Bezpieczeństwa w Warszawie, płk mgr Stefan Jedynak, opatrzona nieczytelnym podpisem oraz datą 10 XII [19]84 r.*

^{d-d} *Wpisano odręcznie. Poniżej pieczętka o treści: Zastępca szefa Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ds. Służby Bezpieczeństwa w Warszawie, płk mgr Tadeusz Szczygieł, opatrzona nieczytelnym podpisem oraz datą 11 XII [19]84 r.*

Rozdział II

1984 październik 20, Warszawa – Meldunek operacyjny naczelnika Wydziału IV Stołecz-
nego Urzędu Spraw Wewnętrznych pplk. Leszka Wolskiego do naczelnika Wydziału IV
Departamentu IV MSW oraz dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych

Tajne^a
nr 7933
20 X [19]84 [r.] godz. 22.00

Nacz[elnik] Wydz[iału] IV Dep[artamentu] IV MSW¹
Dyrektor Gabinetu Ministra Ministerstwa Spraw Wewnętrznych²
(przez dyż. operac. MSW)

Meldunek operac[yjny] nr 1335

Po ogłoszeniu komunikatu, dot[yczącego] ks. Jerzego Popiełuszki w wieczornym wydaniu dziennika telewizyjnego w dn. 20 X br., ok. godz. 20.30 w pobliżu k[ości]ła św. St[anisława] Kostki (par-6304b1) zaczęły gromadzić się osoby starsze ok. 40 kobiet i 10 mężczyzn.

O godz. 21.15 otwarto bramę przed k[ości]łem i wpuszczono zgromadzonych na teren przykościelny. Z rozmów prowadzonych pomiędzy zebranymi wynika, że zamierzają oni oczekiwać na ewentualny powrót ks. Popiełuszki nawet przez całą noc.

^a Po prawej stronie nieczytelna pieczęć.

¹ **Iskra Longin** (ur. 1931), mjr/płk. Od maja 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 4 Wydziału VI WUdsBP w Lublinie; od września 1956 r. do grudnia 1956 r. słuchacz Szkoły nr 4; w grudniu 1956 r. zwolniony; w lutym 1959 r. przyjęty ponownie, oficer techniki operacyjnej Samodzielnej Sekcji „W” KW MO w Lublinie; od marca 1960 r. oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Lublinie; od lipca 1962 r. oficer operacyjny Wydziału IV KW MO w Lublinie; od września 1962 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej nr 1 CW MSW w Legionowie; od września 1963 r. starszy oficer operacyjny Wydziału IV SB KW MO w Lublinie; od stycznia 1966 r. kierownik grupy Wydziału IV SB KW MO w Lublinie; od czerwca 1971 r. inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO w Lublinie; od września 1971 r. inspektor Wydziału Inspekcji Departamentu IV MSW; od lutego 1972 r. inspektor, od stycznia 1974 r. starszy inspektor Wydziału IV Departamentu IV MSW; od sierpnia 1980 r. zastępca naczelnika, od kwietnia 1981 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu IV MSW; od grudnia 1984 r. naczelnik Wydziału I Departamentu IV MSW; od września 1989 r. naczelnik Wydziału I Departamentu Studiów i Analiz MSW; w marcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0604/1312, Akta osobowe funkcjonariusza).

² **Chomętowski Józef** (ur. 1930), płk/gen. bryg. Od sierpnia 1949 r. podchorąży w Oficerskiej Szkole Prawniczej; od lutego 1951 r. p.o. podprokurator, od października 1951 r. podprokurator Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Białymstoku; od grudnia 1952 r. podprokurator NPW; od czerwca 1953 r. podprokurator Wydziału VIII NPW; od kwietnia 1954 r. podprokurator Oddziału VII NPW; od maja 1955 r. podprokurator, od kwietnia 1958 wiceprokurator Wydziału II Oddziału III NPW; od stycznia 1959 r. wiceprokurator Samodzielnego Wydziału ds. Szczególnych NPW; od czerwca 1965 r. zastępca dyrektora, od sierpnia 1965 r. dyrektor Biura Śledczego MSW; od maja 1971 r. dyrektor Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych (od stycznia 1973 r. zwolniony z zawodowej służby wojskowej, przyjęty do służby w MO); od lutego 1985 r. dyrektor generalny w MSW; od grudnia 1987 r. szef Służby Kadr i Doskonalenia Zawodowego MSW; od listopada 1989 r. w dyspozycji ministra spraw wewnętrznych; w kwietniu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0242/2488, Akta osobowe funkcjonariusza).

Celem uzyskania bliższych informacji na temat poszukiwanego oraz ustalenia ewentualnego miejsca pobytu ks. Popiełuszki na plebanię k[ościo]ła udali się funkcjonariusze DUSW W[arsza]wa Żoliborz. Nie zostali wpuszczeni do środka – nie chciano z nimi na ten temat rozmawiać.

O godz. 21.40 zebrani zostali wpuszczeni do k[ościo]ła, aby mogli odmawiać modlitwy.

Informacja potwierdzona.

Nacz[elnik] Wydz[iału] IV SUSW w W[arsza]wie
(–) ppłk L[eszek] Wolski

Zaszyfrował: Koziuk 20 X 1984 [r.], godz. 22.30

Rozszyfrował: Magalski

Źródło: AIPN, 1585/2602, k. 8, mps.

1984 październik 21, Warszawa – Decyzja nr 030 ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszczaaka o powołaniu Grupy Operacyjno-Śledczej w związku z uprowadzeniem ks. Jerzego Popiełuszki

^aWarszawa, dnia 21 X 1984 r.

Tajne

Egz. nr 38

Decyzja nr 030
Ministra Spraw Wewnętrznych
z dnia 21 października 1984 r.

W związku z uprowadzeniem w dniu 19 X 1984 r. ks. Jerzego Popiełuszki, w celu ujawnienia i ujęcia sprawców oraz wyjaśnienia wszystkich okoliczności tego zdarzenia

1. Powołuję Grupę Operacyjną-Śledczą w następującym składzie:

- kierownik grupy – gen. bryg. Zenon Płatek – dyrektor Departamentu IV,
- z[astęp]ca kierownika – płk Zbigniew Pudysz¹ – dyrektor Biura Śledczego,
- z[astęp]ca kierownika – płk Zbigniew Jabłoński – dyrektor Biura Kryminalnego;
- członkowie: płk Zygmunt Bielecki² – szef Grupy ds. Zwalczania Terroryzmu,

^a Z lewej strony pieczęć o treści: Polska Rzeczpospolita Ludowa, Minister Spraw Wewnętrznych, nr AB-IX-02513/84.

¹ **Pudysz Zbigniew** (ur. 1931), płk/gen. bryg. Absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Poznańskiego (1953, studia pierwszego stopnia); prokurator Departamentu Śledczego Prokuratury Generalnej (1953–1957); od sierpnia 1957 r. oficer śledczy Wydziału II Biura Śledczego MSW; od stycznia 1959 r. starszy oficer śledczy Wydziału II Biura Śledczego MSW; od października 1962 r. starszy wykładowca Katedry Prawa i Kryminalistyki CW MSW w Legionowie (w 1963 r. absolwent Wydziału Prawa UW, mgr); od października 1965 r. inspektor Wydziału Ogólnego Biura Śledczego MSW; od maja 1968 r. starszy inspektor Wydziału Ogólnego Biura Śledczego MSW; od czerwca 1969 r. zastępca naczelnika Wydziału II Biura Śledczego MSW; od marca 1973 r. zastępca naczelnika Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW (w 1973 r. absolwent podyplomowego Studium Prawa Karnego WPiA UW); od czerwca 1980 r. naczelnik Wydziału II Biura Śledczego MSW; od lutego 1983 r. zastępca dyrektora Biura Śledczego MSW; od sierpnia 1983 r. dyrektor Biura Śledczego MSW; od czerwca 1985 r. podsekretarz stanu w MSW (AIPN, 0243/1, Akta osobowe funkcjonariusza).

² **Bielecki Zygmunt** (ur. 1922), ppłk/płk. Od listopada 1944 r. wywiadowca Sekcji 1, od października 1945 r. referent PUBP w Stopnicy; od października 1946 r. referent Sekcji 1 Wydziału V WUBP w Kielcach; od lutego 1948 r. młodszy referent, od listopada 1948 r. referent Sekcji 1, od sierpnia 1951 r. starszy referent Sekcji 4 Wydziału VI Departamentu V MBP; od lutego 1953 r. starszy referent Sekcji 2 Wydziału IV Departamentu V MBP; od sierpnia 1953 r. starszy referent Sekcji 2 Wydziału VI Departamentu V MBP, od czerwca 1954 r. starszy referent Sekcji 4 Wydziału VI Departamentu III MBP; od kwietnia 1955 r. starszy referent Sekcji 4, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 3 Wydziału IV Departamentu III KdsBP; od listopada 1956 r. oficer operacyjny, od lipca 1958 r. starszy oficer operacyjny, od stycznia 1964 r. inspektor, od lipca 1966 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu III MSW; od maja 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału III Departamentu III MSW; od marca 1974 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu III MSW; od lutego 1979 r. zastępca komendanta stołecznego MO ds. SB w Warszawie; od sierpnia 1983 r. zastępca szefa ds. SB WUSW w Warszawie; od listopada 1983 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; od kwietnia 1984 r.

płk Adam Pietruszka – z[astęp]ca dyrektora Departamentu IV,
płk Edward Macherzyński³ – z[astęp]ca dyrektora Biura Doch[odzeniowo]-
-Śl[e]d[czego],
płk Mieczysław Fedyna⁴ – z[astęp]ca dyrektora Departamentu Techniki,
płk Tadeusz Wójcik⁵ – z[astęp]ca dyrektora Biura „B”,

szef Zespołu ds. Zwalczania Terroryzmu Departamentu III MSW; od lipca 1987 r. naczelnik Wydziału XI Departamentu III MSW; od września 1989 r. naczelnik Wydziału VII DOKPP MSW; w listopadzie 1989 r. zwolniony ze służby (AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza).

³ **Macherzyński Edward** (ur. 1926), płk, dr. Robotnik przymusowy w Niemczech (1941–1945). Od marca 1946 r. milicjant plutonu Operacyjnego KP MO w Trzebnicy; od sierpnia 1946 r. milicjant posterunku MO w Obornikach; od września 1946 r. zastępca komendanta posterunku w Kowarach; od maja 1947 r. milicjant posterunku MO w Radoszycach; od czerwca 1948 r. komendant posterunku w Piotrowicach; od kwietnia 1949 r. słuchacz kursu oficerów polityczno-wychowawczych OS MO w Łodzi; od października 1950 r. referent Sekcji 2 Wydziału V KW MO we Wrocławiu; od stycznia 1952 r. słuchacz kursu personalnego OS MO w Łodzi; od kwietnia 1952 r. starszy referent Sekcji 2 Wydziału V KW MO we Wrocławiu; od września 1953 r. słuchacz rocznego kursu wykładowców OS MBP w Warszawie; od września 1954 r. wykładowca MKPS MO w Otwocku; od grudnia 1954 r. starszy referent Sekcji 1 Wydziału I Oddziału Szkolenia KG MO; od maja 1955 r. starszy referent Sekcji Świetlicowej Samodzielnego Wydziału Kultury i Oświaty KG MO; od września 1956 r. starszy referent Sekcji Świetlicowej Wydziału Kultury i Oświaty Oddziału Kadr i Szkolenia KG MO; od listopada 1957 r. inspektor Wydziału III Oddziału IV KG MO; od sierpnia 1961 r. inspektor Wydziału IV Oddziału IV KG MO (w 1963 r. absolwent Wydziału Prawa UW, mgr prawa); od września 1964 r. starszy inspektor Wydziału VII Oddziału IV KG MO; od listopada 1965 r. starszy inspektor Wydziału VIII Oddziału IV KG MO; od kwietnia 1966 r. naczelnik Wydziału Kontroli i Badań Oddziału Kontroli Badań i Analiz KG MO; od stycznia 1975 r. naczelnik Wydziału I Biura Kontroli i Analiz KG MO (w 1977 r. dr); od września 1979 r. zastępca dyrektora Biura Dochodzeniowo-Śledczego KG MO; w październiku 1986 r. zwolniony ze służby (AIPN, 710/315, Akta osobowe funkcjonariusza).

⁴ **Fedyna Mieczysław** (ur. 1926), płk. Od kwietnia 1946 r. młodszy referent Sekcji 3 Wydziału III Biura Personalnego MBP; od grudnia 1946 r. referent Sekcji 3 Wydziału III Biura Personalnego MBP; od października 1947 r. referent Referatu Ewidencji i Statystyki Wydziału IV Biura Personalnego MBP; od sierpnia 1948 r. referent Sekcji 1 Wydziału I Biura Personalnego MBP; od lipca 1949 r. referent Sekcji 1 Wydziału I Departamentu Kadr MBP; od maja 1950 r. starszy referent Sekcji 1 Wydziału I Departamentu Kadr MBP; od września 1951 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału I Departamentu Kadr MBP; od grudnia 1953 r. zastępca naczelnika Wydziału III Departamentu Kadr MBP; od czerwca 1954 r. zastępca naczelnika Wydziału VI Departamentu Kadr MBP; od kwietnia 1955 r. zastępca p.o. naczelnika Wydziału VI Departamentu Kadr i Szkolenia KdsBP; od kwietnia 1956 r. starszy inspektor Wydziału II Departamentu Kadr i Szkolenia KdsBP; od listopada 1956 r. starszy oficer techniki operacyjnej Biura „T” MSW; od stycznia 1957 r. starszy oficer Sekcji 2 Wydziału III Biura „T” MSW; od grudnia 1957 r. kierownik Sekcji 5 Wydziału II Biura „T” MSW; od lipca 1958 r. kierownik Sekcji 4 Wydziału II Biura „T” MSW; od kwietnia 1962 r. zastępca naczelnika Wydziału III Biura „T” MSW; od sierpnia 1962 r. naczelnik Wydziału III Biura „T” MSW; od stycznia do marca 1968 r. słuchacz kursu doskonalenia kadr kierowniczych SB MSW; od czerwca 1971 r. naczelnik Wydziału III Departamentu Techniki MSW; od marca 1974 r. zastępca dyrektora Departamentu Techniki MSW; w marcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0242/2485, Akta osobowe funkcjonariusza).

⁵ **Wójcik Tadeusz** (ur. 1931), płk. Absolwent Wydziału Prawa UMCS w Lublinie (1953). Od września 1953 r. referent Departamentu VII MBP; od października 1953 r. słuchacz rocznego kursu wywiadowczego w ośrodku szkoleniowym MBP; od września 1954 r. referent na niejawnym etacie w Departamencie VII MBP; od marca 1955 r. referent, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 1 Wydziału III Departamentu I KdsBP; od listopada 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 1 Wydziału III Departamentu I MSW; od lipca 1958 r. oficer operacyjny Departamentu I (etat niejawny), pracownik Polskiej Misji Wojskowej w Berlinie Zachodnim (rezydent Departamentu I MSW ps. „Rafał”), (od czerwca 1959 r. w korpusie oficerów WSW); od września 1962 r. oficer operacyjny, od stycznia 1963 r. starszy oficer operacyjny Wydziału V Departamentu I MSW; od lutego 1964 r. starszy oficer operacyjny, od października 1965 r. inspektor, od lipca 1967 r. starszy inspektor Kierownictwa Departamentu I MSW; od marca 1970 r. starszy inspektor

płk Marian Popiołek⁶ – główny specjalista w Kierownictwie KG MO,
płk Władysław Krzemień⁷ – z[astęp]ca dyrektora Zakładu Kryminalistyki,
płk Stefan Jedynak – z[astęp]ca szefa Stoł[ecznego] Urzędu Spraw Wewnętrznych,
płk Zygmunt Grochowski – z[astęp]ca szefa WUSW w Toruniu,
płk Adam Czachorowski – z[astęp]ca szefa WUSW w Bydgoszczy,
ppłk Andrzej Sadliński⁸ – z[astęp]ca naczelnika Wydz[iału] Prasowego w Gabiniecie
Ministra.

2. Zobowiązuję kierowników jednostek MSW do udzielenia Grupie Operacyjno-Śledczej niezbędnej pomocy w ramach swoich uprawnień i kompetencji.

3. Upoważniam kierownika grupy do powołania – w zależności od potrzeb – zespołów roboczych lub dokonania zmian w składzie Grupy Operacyjno-Śledczej.

Departamentu I MSW (etat niejawny), I sekretarz Ambasady PRL w Wiedniu (rezydent Departamentu I MSW ps. „Feld”); od października 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału II Departamentu I MSW (w styczniu 1973 r. zwolniony z zawodowej służby wojskowej, powołany do służby w MO); od maja 1973 r. starszy inspektor Kierownictwa Departamentu I MSW; od stycznia 1978 r. zastępca naczelnika w Departamencie I MSW (etat niejawny); od kwietnia 1978 r. zastępca naczelnika Wydziału X Departamentu I MSW; od grudnia 1979 r. zastępca naczelnika w Departamencie I MSW (etat niejawny), I sekretarz Ambasady PRL w NRD (rezydent Departamentu I MSW ps. „Mild”); od sierpnia 1984 r. zastępca dyrektora Biura „B” MSW; w listopadzie 1986 r. odwołany ze stanowiska, w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; w październiku 1987 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0604/1129, Akta osobowe funkcjonariusza).

⁶ **Popiołek Marian Witold** (ur. 1930), płk. Od sierpnia 1953 r. wykładowca cyklu ogólnokształcącego KW MO w Słupsku, od października 1954 r. starszy wykładowca, od maja 1955 r. kierownik cyklu ogólnokształcącego SO MO w Szczytnie; od maja 1963 r. zastępca dyrektora nauk ds. Studium Zaocznego SO MO w Szczytnie; od kwietnia 1967 r. naczelnik Wydziału I ds. Studium Zaocznego SO MO w Szczytnie; od czerwca 1968 r. inspektor, od września 1970 r. starszy inspektor, od października 1970 r. kierownik szkolenia zawodowego w Inspektoracie Szkolenia Zawodowego KS MO; od stycznia 1973 r. I sekretarz KZ PZPR KS MO; od marca 1976 r. oddelegowany do Komitetu Wojewódzkiego PZPR (kierownik Wydziału Administracyjnego); od sierpnia 1983 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; od sierpnia 1984 r. w dyspozycji szefa SUSW w Warszawie; we wrześniu 1986 r. zwolniony ze służby (AIPN, 01050/1379, Akta osobowe funkcjonariusza).

⁷ **Krzemień Władysław** – brak danych pozwalających na odtworzenie przebiegu służby.

⁸ **Sadliński Andrzej** (ur. 1937), ppłk/płk. Od stycznia 1961 r. starszy oficer dochodzeniowy Wydziału Dochodzeniowego KM MO w Gliwicach (od marca do grudnia 1961 r. słuchacz kursu referentów operacyjno-dochodzeniowych SP MO w Pile); od czerwca 1964 r. starszy oficer dochodzeniowy Sekcji 5 Wydziału Dochodzeniowego K MO m.st. Warszawy; (od października 1965 r. student WSNS przy KC PZPR), od listopada 1965 r. inspektor Wydziału Dochodzeniowego ds. Gospodarczych K MO m.st. Warszawy; od maja 1968 r. inspektor Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego K MO m.st. Warszawy/KS MO (od września 1968 r. słuchacz SO MO w Szczytnie, w lipcu 1969 r. absolwent); od lipca 1973 r. inspektor Sekcji 8 Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego KS MO; od września 1975 r. młodszy inspektor, od grudnia 1976 r. inspektor Sekcji I Wydziału V Departamentu Techniki MSW (w lipcu 1976 r. absolwent Zawodowego Studium Administracyjnego UW, w czerwcu 1977 r. absolwent ASW); od listopada 1979 r. inspektor, od grudnia 1981 r. starszy inspektor, od grudnia 1982 r. zastępca naczelnika Wydziału Prasowego Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych; od lipca 1985 r. zastępca naczelnika Wydziału V, od września 1987 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Ogólnej Zarządu Polityczno-Wychowawczego MSW, od kwietnia 1989 r. naczelnik Wydziału V Prasowego Zarządu Polityczno-Wychowawczego MSW; od lutego 1990 r. naczelnik Wydziału Prasowego Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych (AIPN, 0604/1830, Akta osobowe funkcjonariusza).

4. Kierownik grupy nakreśli szczegółowe zadania operacyjno-śledcze [i] zakres obowiązków Grupy Operacyjno-Śledczej.
5. Decyzja wchodzi w życie z dniem podpisania.

Minister
gen. broni Cz[esław] Kiszczak⁹

Źródło: AIPN, 1585/3377, k. 16–16v, mps.

⁹ **Kiszczak Czesław** (ur. 1925), gen. Absolwent ASG WP (1957). Członek PPR (od 1945), a następnie PZPR. Zastępca członka KC (1980–1981); członek KC (1981–1990); zastępca członka BP KC (1982–1986); członek BP KC PZPR (1986–1990). Szef wywiadu wojskowego i zastępca szefa SG WP (1972–1979); szef WSW (1979–1980). Przewodniczący Komisji Koordynacyjnej ds. Przestrzegania Prawa, Praworządności i Porządku Publicznego przy Prezydium Rządu (1981). Podsekretarz stanu w MSW (1981); minister spraw wewnętrznych (1981–1990). Członek WRON (1981–1983); przewodniczący Komitetu Rady Ministrów ds. Przestrzegania Prawa, Porządku Publicznego i Dyscypliny Społecznej (1983–1989). Współprzewodniczący obrad okrągłego stołu (1989); prezes Rady Ministrów (VIII 1989 r.); wicepremier (1989–1990).

1984 październik 24, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 24 października 1984 roku

**Załącznik do informacji dziennej z dnia 24 X 1984 r.
Opinie i komentarze dot[yczące] uprowadzenia ks. J[erzego] Popiełuszki**

W związku ze sprawą uprowadzenia ks. J[erzego] Popiełuszki podejmuje się na bieżąco ustalenia i działania, które mają na celu wyjaśnienie wszystkich okoliczności tego zdarzenia, w tym szczególnie wersji, jaką podaje Waldemar Chrostowski. Do resortu spraw wewnętrznych napływają codziennie – o zróżnicowanych walorach poznawczych i dochodzeniowo-śledczych – informacje, które są wnikliwie analizowane i sprawdzane. Między innymi uzyskano następujące informacje:

- ks. J[erzy] Popiełuszko był widziany w Warszawie w dniu 20 bm., tj. w dzień po fakcie uprowadzenia. Wiadomość tę potwierdzają dwie osoby;
- ks. Popiełuszko może ukrywać się w kościele farnym w Toruniu;
- ks. Bogdan Liniewski – bliski znajomy ks. Popiełuszki stwierdził, że ks. Popiełuszko, w dniu 19 bm. w godzinach południowych zorganizował uroczysty obiad pożegnalny dla przyjaciół „przed bardzo ważnym wyjazdem”.

Ponadto składane są codzienne oferty udzielania pomocy w poszukiwaniu księdza.

Ob[ywatel] Waldemar Chrostowski, główny świadek zdarzenia, w dniu 23 bm. został zwolniony z leczenia szpitalnego z Torunia i przybył do Warszawy, udając się na plebanię kościoła pw. św. St[anisława] Kostki na Żoliborzu. Znamienym jest, że W[aldemar] Chrostowski zadeklarował udzielanie wywiadów dla rozgłośni zachodnich, natomiast dla TVP wniósł zastrzeżenie, aby nie publikowała z nim wywiadu do czasu zaakceptowania przez jego pełnomocnika. Chrostowski podczas kolejnych przesłuchań, ujawnia nowe fakty i okoliczności związane ze zdarzeniem w dniu 19 bm., a także z jego kilkukrotnymi podróżami z ks. Popiełuszką. Natomiast zataił inne ważne dla prowadzących ustaleń fakty mogące mieć związek z tym wydarzeniem, np. jak zeznał jeden z księży w Bydgoszczy – wikariusz Osiński, Popiełuszko i Chrostowski **wracając z Gdańska do Warszawy w dniu 13 X br. mieli być zaatakowani na szosie przez zamaskowanego mężczyznę. W[aldemar] Chrostowski fakt ten ujawnił ks. Osińskiemu.** Znamienym jest, że Chrostowski był trzykrotnie karany za czynną napaść i **znieważenie funkcjonariusza MO (w latach 1967–1976).**

Sprawą księdza Popiełuszki jest zainteresowany papież. Sekretariat Episkopatu Polski przesłał do Watykanu informacje, jakie posiada na ten temat Kuria Warszawska i Biuro Prasowe Episkopatu. Została przesłana m.in. treść komunikatu, jaki wydali biskupi sufragani warszawscy. Księża z Sekretariatu Episkopatu, współpracujący m.in. z kard. Glempem, oceniają fakt uprowadzenia jako wywieranie nacisku na władze i robienie sensacji politycznej. Sekretariat Episkopatu sonduje opinię u różnych osób, które podkreślają, że fakt uprowadzenia wymierzony jest w stabilizację sytuacji w kraju.

Korespondenci zachodni w Polsce zabiegają o informacje w środowiskach opozycji politycznej, szczególnie interesują się osobą i sytuacją Chrostowskiego. W kościele

pw. St[anisława] Kostki na Żoliborzu między innymi Seweryn Jaworski, Janusz Onyszkiewicz¹ i Anna Walentynowicz² udzielili im wywiadów. Stwierdzono, że w kościele tym utworzono komitet odnalezienia ks. Popiełuszki, głównym organizatorem jest S[eweryn] Jaworski, który skupia wokół siebie innych działaczy podziemia i opozycji. Spowodowano, że kuria warszawska w związku z nieobecnością ks. Popiełuszki wyznaczyła ks. Marcina Wojtowicza, aby opanował sytuację w tym kościele i przywrócił porządek właściwy dla obiektu sakralnego.

Dotychczasowe oceny, opinie i komentarze na temat zdarzenia nie odbiegają od prezentowanych w poprzednich dniach. Zasługuje na uwagę ocena bp. Kraszewskiego, który stwierdza, że Chrostowski jest zamieszany w tę aferę, poddając w wątpliwość jego wersję o ucieczce porywaczom.

Odnotowujemy pojedyncze wypowiedzi, że ks. Popiełuszko nie zostanie odnaleziony żywy.

¹ **Onyszkiewicz Janusz** (ur. 1937). Polityk, matematyk, alpinista, speleolog, dr. Student WMiF UW (1955–1960), asystent w Instytucie Maszyn Matematycznych PAN (1959–1960), pracownik Wydziału Matematyki, Informatyki UW (1962–1975), doktor nauk matematycznych (1967), uczestnik wiecu 11 III 1968 r. na Wydziale Matematyki UW, członek Komitetu Strajkowego na UW (1968), współautor „rezolucji i protestów środowiska naukowego kierowanych do władz” (1968), sygnatariusz listu w sprawie ułaskawienia Jerzego Kowalczyka (1972), wykładowca na uniwersytecie w Leeds (1976–1979), wiceprzewodniczący Komisji Oddziałowej ZNP na UW (1979), współzałożyciel NSZZ Pracowników Nauki, Techniki i Oświaty (1980), w Stoczni Szczecińskiej, doradca MKZ NSZZ „Solidarność” Mazowsze, członek prezydium MKZ (1980), członek Zarządu Regionu Mazowsze, rzecznik prasowy KKP NSZZ „Solidarność” (1981), internowany w Strzebielinku i Białołęce (do XII 1982), aresztowany za kierowanie niezależnymi obchodami powstania w getcie warszawskim (1983), założyciel Komitetu Obywatelskiego przeciw Przemocy po śmierci ks. Popiełuszki (1984), organizator konferencji krasowych dla dziennikarzy zagranicznych w kościele św. Stanisława Kostki (1984), członek Senatu UW (1984), rzecznik TTK NSZZ „Solidarność” (1986) członek KKW NSZZ „Solidarność” (1987), członek KO przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” (1988), uczestnik obrad okrągłego stołu, poseł sejmu PRL X kadencji w klubie OKP, poseł sejmu RP (1991–2001), wiceminister obrony narodowej (1990–1992), minister obrony narodowej (1997–2000), prezes PZA, poseł PE (2004), wiceprzewodniczący PE (2004–2007), członek OKP, UD, UW, PD. Inwigilowany w ramach KE przez Wydział III KS MO w Warszawie, nr archiw. II-4726 (1968–1977), kwestionariusz zakończono z powodu „wyjazdu z kraju i planowanej odmowy powrotu”. Inwigilowany od 1980 r. przez Wydział III KS MO w ramach SOR krypt. „Taternik”, nr rej. 30545 z powodu kontaktów z działaczami KSS KOR i działalności w NSZZ „Solidarność” Region Mazowsze. Ze względu „na wagę sprawy będącej wynikiem wzmózonej aktywności figuranta” w czerwcu 1987 r. sprawę przejął Wydział II Departamentu III MSW. Sprawę zakończono w 1989 r. (AIPN, 01228/2418).

² **Walentynowicz Anna** (ur. 1929). Członek ZMP (1951), Ligi Kobiet, spawacz i suwnicowa w Stoczni Gdańskiej (1950–1991), wielokrotnie przesłuchiwana i zatrzymywana, zwalniana z pracy, członek WZZ Wybrzeża (1978), członek redakcji „Robotnika Wybrzeża”, zwolniona z pracy w stoczni (7 VIII 1980 r., jej przywrócenie do pracy stało się pierwszym postulatem strajkujących), współorganizatorka strajku w Stoczni Gdańskiej, członek Prezydium MKS w Stoczni Gdańskiej (1980), członek Prezydium MKZ NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, prezydium KZ NSZZ „Solidarność” w stoczni (do XII 1981 r.), pozbawiona mandatu delegata na I Krajowy Zjazd „Solidarności” (VII 1981 r.), uczestniczka akcji protestacyjnej w Stoczni Gdańskiej po wprowadzeniu stanu wojennego, internowana w Fordonie i Gołdapi (18 XII 1981–24 VII 1982 r.), współorganizatorka głodówki w kościele św. Barbary w Gdańsku (VIII 1982 r.), aresztowana (30 VIII 1982 r.), ponownie zwolniona ze Stoczni (XII 1982 r.), oskarżona przed Sądem Rejonowym w Grudziądzu, skazana na rok i 3 miesiące pozbawienia wolności w zawieszeniu na 3 lata za kontynuowanie działalności związkowej, organizowanie akcji protestacyjnej, nawoływanie do pozostania na terenie stoczni” 14 i 15 XII 1981 r. (III 1983 r.), amnestionowana (VII 1983 r.), aresztowana za próbę wmurowania przy Kopalni Węgla Kamiennego Wujek tablicy upamiętniającej zabitych górników (XII 1983 r.), zwolniona (IV 1984 r.), współzałożycielka Fundacji Pomocy Sztuki Sakralnej (1989), odznaczona Orderem Orła Białego (2006).

Otrzymują:

tow. Wojciech Jaruzelski

tow. Kazimierz Barcikowski³

tow. Zbigniew Messner⁴

tow. Mirosław Milewski⁵

tow. Tadeusz Porębski⁶

tow. Jan Głowczyk⁷

³ **Barcikowski Kazimierz** (1927–2007). Ekonomista. Absolwent Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi (1950), dr nauk ekonomicznych (1962). Członek PZPR (od 1953), zastępca członka KC (1964–1968), członek KC (1968–1990), zastępca członka BP KC (1971–1980), członek BP KC PZPR (1980–1989). Sekretarz ZG ZMP (1956–1957), wiceprzewodniczący (1957–1960), a następnie przewodniczący ZG ZMW (1963–1965). Zastępca kierownika Wydziału Organizacyjnego KC (1965–1968), I sekretarz KW w Poznaniu (1968–1970), sekretarz KC PZPR (1970–1974), minister rolnictwa i członek Prezydium Rządu (1974–1977), I sekretarz Komitetu Krakowskiego PZPR (1977–1980), wiceprezes Rady Ministrów (1980), sekretarz KC PZPR (1980–1985), członek Rady Państwa (1980–1985), zastępca przewodniczącego Rady Państwa (1985–1989), prezes Naczelnej Rady Spółdzielczej (1989). Poseł na sejm IV–IX kadencji (1965–1989), przewodniczący Klubu Poselskiego PZPR w sejmie VIII kadencji (1980–1985).

⁴ **Messner Zbigniew** (ur. 1929). Ekonomista. Absolwent Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Katowicach (1951); prof. nadzwyczajny (1972); prof. zwyczajny nauk ekonomicznych (1977). Członek PZPR (od 1953); członek KC PZPR (1981–1990); członek BP KC PZPR (1981–1988). Pracownik naukowy w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Katowicach (od 1950); prorektor (1968–1975), a następnie rektor Akademii Ekonomicznej w Katowicach (1975–1982). Przewodniczący WRN w Katowicach (1980–1983); I sekretarz KW w Katowicach (1982–1983). Wiceprezes (1983–1985), a następnie prezes Rady Ministrów (1985–1988); przewodniczący Komisji ds. Reformy Gospodarczej (1986–1988); członek Rady Państwa (1988–1989). Poseł na sejm IX kadencji (1985–1989).

⁵ **Milewski Mirosław** (1928–2008), płk/gen.dyw. Od października 1944 r. wywiadowca, od marca 1945 r. sekretarz PUBP w Augustowie; od sierpnia 1945 r. referent Sekcji 1 MUBP w Białymstoku; od 8 do 17 I 1946 r. sekretarz Wydziału IV, od 17 stycznia 1946 r. referent, od września 1946 r. starszy referent Sekcji 3 Wydziału IV WUBP w Białymstoku; od lipca 1948 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerskiej CW MBP; od kwietnia 1949 r. kierownik Sekcji 4, od listopada 1949 r. kierownik Sekcji 5 Wydziału IV WUBP w Białymstoku; od czerwca 1951 r. zastępca naczelnika Wydziału IV WUBP w Białymstoku; od marca 1953 r. naczelnik Wydziału IX, od września 1954 r. naczelnik Inspektoratu Wiejskiego WUBP/WUdsBP w Warszawie; od kwietnia 1955 r. naczelnik Wydziału IV WUdsBP w Warszawie; od stycznia 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Warszawie; od czerwca 1958 r. II zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. BP w Warszawie (w 1958 r. absolwent Wydziału Rolniczego SGGW, inżynier rolnik); od września 1959 r. naczelnik Wydziału XI Departamentu II MSW; od listopada 1962 r. zastępca dyrektora, od stycznia 1969 r. dyrektor Departamentu I MSW; od stycznia 1971 r. podsekretarz stanu w MSW, od października 1980 r. minister spraw wewnętrznych; w lipcu 1981 r. zwolniony ze służby; członek PZPR (od 1948, zastępca członka KC XII 1971–II 1980, członek KC II 1980–V 1985, członek BP VII 1981–V 1985, sekretarz KC PZPR VII 1981–V 1985) (AIPN, 0604/1629/K).

⁶ **Porębski Tadeusz** (1931–2001). Inżynier mechanik, polityk. Absolwent Politechniki Wrocławskiej (1956); prof. nadzwyczajny nauk technicznych (1969). Członek PZPR (od 1950); zastępca członka KC (1968–1971); członek KC (1971–1980; 1981–1990); członek BP KC (1981–1988). Pracownik dydaktyczny Politechniki Wrocławskiej (od 1956); prorektor (1968–1969), a następnie rektor Politechniki Wrocławskiej (1969–1980). I sekretarz KW we Wrocławiu (1980–1983); sekretarz KC PZPR (1983–1988). Wicemarszałek sejmu i przewodniczący Rady Społeczno-Gospodarczej w sejmie (1988–1989). Ambasador PRL w Jugosławii (1989–1990). Poseł na sejm VIII–IX kadencji (1980–1989); przewodniczący Klubu Poselskiego PZPR w sejmie IX kadencji (1985–1989).

⁷ **Głowczyk Jan** (ur. 1927). Ekonomista, dziennikarz. Absolwent UJ (1952) i Instytutu Nauk Społecznych przy KC PZPR (1954); dr nauk ekonomicznych (1975). Członek PZPR (od 1951), członek KC (1981–1990), zastępca członka BP KC (1981–1986), członek BP KC PZPR (1986–1988). Pracownik dydaktyczny w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Krakowie (1951–1952), a następnie w Instytucie Nauk Społecznych przy KC PZPR (1957–1962). Redaktor naczelny tygodnika „Życie Gospodarcze” (1957–1982), sekretarz KC PZPR (1982–1988).

tow. Florian Siwicki⁸
tow. Mieczysław F. Rakowski⁹
tow. Adam Łopatka

Źródło: AIPN, 1585/15119, k. 11–12, mps.

⁸ **Siwicki Florian** (ur. 1925), gen. armii. Żołnierz I Armii Polskiej w ZSRS (1943), absolwent Szkoły Oficerskiej 1 Korpusu w Riazaniu, ASG Sił Zbrojnych ZSRS (1956); członek PPR (od 1948), następnie PZPR; zastępca członka KC (1968–1975), członek KC (1975–1990), zastępca członka BP KC PZPR (1986–1990); attaché wojskowy, morski i lotniczy przy Ambasadzie PRL w Pekinie (1961–1963); szef sztabu Śląskiego Okręgu Wojskowego (1963–1968), dowódca Śląskiego Okręgu Wojskowego (1968–1971). W 1968 r. dowodził II Armią WP, uczestniczącą w interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji. I zastępca szefa Sztabu Generalnego WP (1971–1973); wiceminister obrony narodowej i szef Sztabu Generalnego WP (1973–1983); członek WRON (1981–1983); minister obrony narodowej (1983–1990); poseł na sejm VIII–IX kadencji (1976–1989); wiceprezes Rady Naczelnej ZBoWiD (1985–1990).

⁹ **Rakowski Mieczysław Franciszek** (1926–2008). Historyk, publicysta, dziennikarz, polityk. Doktor nauk humanistycznych, oficer WP (1945–1949), publicysta „Po prostu”, zastępca redaktora naczelnego, a następnie redaktor naczelny „Polityki” (1957–1982), poseł na Sejm PRL (1972–1989), członek KC PZPR, przewodniczący Komisji Rady Ministrów ds. Dialogu ze Związkami Zawodowymi (1981–1985), członek Narodowej Rady Kultury (1983–1990), Stowarzyszenia Dziennikarzy PRL (od 1982), wicemarszałek Sejmu PRL, prezes Rady Ministrów (1988–1989), pracownik KC PZPR (1949–1957), I sekretarz KC PZPR (1989–1990), członek SdRP, a następnie SLD.

1984 październik 24, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 24 października 1984 roku

Załącznik do informacji dziennej z dnia 24 X 1984 r. Działania i inicjatywy Kościoła rzymskokatolickiego

23 bm. na Okęciu w Warszawie przed odlotem do Wiednia kard. F[ranciszek] Macharski, nawiązując do sprawy ks. Popiełuszki, wyraził opinię, iż wzbudziła ona w Kościele duże zaniepokojenie. Oceniał, że w Polsce są jeszcze siły, którym zależy na wzbudzaniu niepokojów. Jego zdaniem są to rozgrywki personalne na najwyższych szczeblach i nie wie tylko, czy karta ks. Popiełuszki okaże się dobrą kartą dla niektórych. Rozgrywa się to wszystko przed plenum i to porwanie ma albo wykazać nieudolność niektórych służb, albo ma być ostrzeżeniem dla różnych osób, że i porwać człowieka jest dla niektórych niczym. Stwierdził m.in. „nie będziemy zdziwieni, jeśli się później okaże, że to niby podziemie »Solidarności« dokonało tego przestępstwa. Propaganda rozdmucha tę sprawę i na Wschodzie, i na Zachodzie”.

23 bm. w kościele pw. św. St[anisława] Kostki na Żoliborzu odbyło się nabożeństwo w intencji ks. Popiełuszki oraz zmarłych tej parafii. Obecny na rozpoczęciu nabożeństwa ok. 700 osób, a pod koniec 3000 osób. Nabożeństwo celebrowało 2 N.N. księży, z których jeden wygłosił homilię. W jej treści zamieścił elementy na temat uprowadzenia ks. Popiełuszki, określając, że jest to tragedia dla parafii i całego kraju. Z ubolewaniem nadmienił, że propaganda zachodnia ironizuje na fakt uprowadzenia osoby duchownej. Rozwinął także w kazaniu niektóre tezy odnośnie wydarzeń sierpniowych i najnowszej historii Polski. Akcentował znaczenie wiary i życia religijnego w odnowie społeczno-narodowej. W intencjach modlono się za szczęśliwy powrót ks. Popiełuszki i o to, aby Bóg utrzymał go przy życiu. W ogłoszeniach, jeden z księży podał, że będą kontynuowane nabożeństwa w intencji ks. Popiełuszki.

Po zakończeniu nabożeństwa, przed wejściem do plebanii Z[bigniew] Romaszewski¹ zaimprovizował konferencję prasową z udziałem Waldemara Chrostowskiego i ok. 10 dziennikarzy zachodnich. Miała ona charakter zamknięty.

¹ **Romaszewski Zbigniew** (ur. 1940). Polityk, dr. Absolwent WMiF UW (1964). Więzień KL Gross-Rosen (1944–1945), członek ZMP (1955–1956), asystent w IF PAN (1964–1983), redaktor „Acta Physica Polonica” w IF UJ, współpracownik „Głosu” (1977), członek KSS KOR (X 1977), kierownik Biura Interwencyjnego KSS KOR, doktor (1980), współtwórca Komisji Helsińskiej KSS KOR (I 1980), redaktor *Raportu o przestrzeganiu praw człowieka i obywatela w PRL* (1980), wielokrotnie zatrzymywany przez SB (m.in. w VIII 1980 r.), członek NSZZ „Solidarność” (od 1980, szef Komisji Interwencji i Praworządności Regionu Mazowsze od XI 1980 r., członek Prezydium Zarządu Regionu Mazowsze i Komisji Krajowej od VI 1981 r.), uniknął internowania, organizator Radia „Solidarność” (II 1982 r.), aresztowany (29 VIII 1982 r.), sądzony za działalność w Radiu „Solidarność”, skazany na 4 i pół roku więzienia (17 II 1983 r.), oskarżony w procesie KSS KOR (VII 1983 r.), amnestionowany (1984), kierownik Komisji Interwencji i Praworządności NSZZ „Solidarność” (1986–1989), członek KKW NSZZ „Solidarność” (1988), członek Komitetu Obywatelskiego (1988, członek Prezydium KO od 1991), senator (od 1989), przewodniczący Komitetu ds. Radia i Telewizji (1992). Inwigilowany w ramach SOR krypt. „Graf” przez Wydział III KS MO w Warszawie (od 1977), następnie przez Wydział II Departamentu III MSW (od 1985). Sprawę zakończono w 1989 r. (AIPN, 01228/2405; AIPN, 01326/553; AIPN, 01326/101).

Otrzymują:

tow. Wojciech Jaruzelski
tow. Kazimierz Barcikowski
tow. Zbigniew Messner
tow. Mirosław Milewski
tow. Tadeusz Porębski
tow. Jan Głowczyk
tow. Florian Siwicki
tow. Mieczysław F. Rakowski
tow. Adam Łopatka

Źródło: AIPN, 1585/15119, k. 16, mps.

1984 październik 25, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 25 października 1984 roku

**Załącznik do informacji dziennej z dnia 25 X 1984 r.
Sytuacja w związku z uprowadzeniem ks. J[erzego] Popiełuszki**

W dniu 24 X 1984 r. o godz. 12.00 na dziedzińcu przy Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego na Krakowskim Przedmieściu zgromadziło się ok. 150 osób. Pracownik Wydziału Neofilologii UW – Andrzej Ługowski – zwrócił się do zgromadzonych z apelem o kilkuminutową ciszę i modlitwę w intencji ks. J[erzego] Popiełuszki. Po upływie ok. 3 min. zgromadzeni rozeszli się. Wśród uczestników wiecu rozpoznano: Jerzego Wociał¹ (organizatora wiecu z dn. 23 bm.), Macieja Jankowskiego², b. aktywnych działaczy b. NSZZ „Solidarność” oraz Andrzeja Palczewskiego³ (prodziekana Wydziału Matematyki, Informatyki i Mechaniki UW).

Od godz. 10.00 obradował Senat UW. Głównym tematem miało być funkcjonowanie uczelni. W trakcie posiedzenia senator z Wydziału Prawa i Administracji, dr St[anisław] Krukowski⁴, doradca b. Zarządu Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność”, powołując się

¹ **Wociał Jerzy** (ur. 1936). Filozof, dr filozofii. Absolwent WHZ SGPiS (1970); asystent w Instytucie Konjunktur i Cen Handlu Zagranicznego w Warszawie (1969–1971); starszy asystent Instytutu Filozofii UW (od 1974); członek NSZZ „Solidarność” (od IX 1980 r.); członek KZ NSZZ „Solidarność” na UW; rzecznik prasowy KZ NSZZ „Solidarność” na UW (I 1981 r.); uczestnik strajków na UW (X, XII 1981 r.); internowany (13 XII 1981 r.), przetrzymywany w Białoleścu, Jaworzcu i DarłóWKu, zwolniony (10 VII 1982 r.). Inwigilowany przez Wydział III KS MO w ramach SOR krypt. „Lawo”, nr rej. 24272 (1978–1983), następnie KE krypt. „Lawo” (1983–1989) (AIPN, 01322/4069; AIPN, 01326/1340).

² **Jankowski Maciej Stanisław** (ur. 1946). Ślusarz. Pracownik brygady remontowej na UW (1973–1990), członek NSZZ „Solidarność” na UW (od 1980; szef służby porządkowej), delegat Regionu Mazowsze na I Krajowy Zjazd NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, internowany (13 XII 1981 r.), przetrzymywany w Ośrodku Odosobnienia w Strzebielinku, zwolniony (27 III 1982 r.), wiceprzewodniczący NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze (1990), przewodniczący NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze (do 1998), poseł na sejm III kadencji (1997–2001), radny sejmiku mazowieckiego I kadencji (2001) (AIPN, 01326/1693; AIPN, 01326/593).

³ **Palczewski Andrzej** (ur. 1945). Matematyk. Absolwent Wydziału Chemii UW (1968), dr matematyki (1975), dr hab. (1982), prof. (1993), asystent IBJ w Świerku (1968–1970), starszy asystent w Instytucie Matematyki PW (1973–1975), adiunkt na Wydziale Matematyki UW (1975–1980), prodziekan Wydziału Matematyki, Informatyki i Mechaniki UW (1984–1986), zastępca dyrektora Instytutu Matematyki Stosowanej i Mechaniki (1987–1990), dyrektor Instytutu Matematyki Stosowanej i Mechaniki (1993–1999), visiting researcher uniwersytetu w Kaiserslautern (RFN, 1981–1982), visiting scientist uniwersytetu w Victorii (Kanada, 1983), visiting professor uniwersytetu w Pavii (Włochy, 1990–1991), uniwersytetu Paris 6 (Francja, 1992), politechniki w Turynie (Włochy, 1994), Uniwersytetu w Tulonie (Francja, 1998).

⁴ **Krukowski Stanisław** (1942–1996). Prawnik, dr. Absolwent Wydziału Prawa UW (1965), laureat nagrody rektora UW za pracę magisterską. Aplikant sądowy w Sądzie Wojewódzkim dla m.st. Warszawy (do 1966), pracownik naukowy WPiA UW (asystent, wykładowca w Instytucie Historyczno-Prawnym UW 1966–1975, starszy wykładowca 1975, adiunkt 1977, Zakład Historii Państwa i Prawa), egzamin sędziowski (1967), wykładowca Studium Wojskowego (1971), dr (1974), członek Senatu UW (przedstawiciel NSZZ „Solidarność”, członek Komisji Senackiej ds. Rozwoju Kadry Naukowej i Dydaktycznej UW 1984–1987). Członek NSZZ „Solidarność” i doradca Regionu Mazowsze (1980–1981), członek Zarządu Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność” (1981–1982), współzałożyciel Klubu Służby Niepodległości (1982), członek Komitetu

na statut, zgłosił do porządku obrad sprawę porwania ks. J[erzego] Popiełuszki. Komisja w składzie: Stanisław Krukowski, doc. Barbara Stanosz⁵, dr Maciej Geller – Wydz[iał] Fizyki UW, prof. Andrzej Murzynowski⁶ – Wydz[iał] Prawa i Administracji, członek PZPR, opracowała projekt uchwały o następującej treści: „Senat UW jest wstrząśnięty porwaniem księdza Jerzego Popiełuszko i grożącym mu niebezpieczeństwem. Potępiamy wszelkie akty terroru wobec każdego obywatela naszego państwa jako sprzeczne z prawami człowieka, naszymi tradycjami tolerancji i obyczajami społeczeństw cywilizowanych.

Występujemy w obronie podstawowych wartości i zasad życia społecznego i publicznego, w tym prawa do poczucia bezpieczeństwa we własnym kraju. Wyrażamy nadzieję, że energiczne działania organów ścigania doprowadzą do szybkiego uwolnienia ks. J[erzego] Popiełuszki oraz do ujęcia i ukarania sprawców porwania”.

Zgłoszona przez Zbigniewa Kiełmińskiego⁷ z Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, członka PZPR, poprawka do uchwały „na bezwzględne potępienie za-

Obywatelskiego Przeciw Przemocy (1984), pracownik naukowy Wydziału Prawa Kanonicznego ATK (1986), ekspert komisji konstytucyjnej Senatu RP, podsekretarz stanu w URM (1992–1993). Członek ZSP (1964–1965), ZNP (od 1969). Prowadził wykłady z historii najnowszej m.in. w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Inwigilowany przez Wydział III SUSW w ramach KE krypt. „Prelegent”, nr rej. 32184 (1984–1989) (AIPN, 01322/4073; AIPN, 01222/2401; AUW, K–23175).

⁵ **Stanosz Barbara** (ur. 1935). Logik, filozof. Absolwentka Wydziału Filozofii UW (1957), dr (1965), dr hab. (1975). Asystent w Katedrze Logiki UW (1957–1976; 1981–1990), w Zakładzie Logiki Instytutu Filozofii i Socjologii PAN (1960), stypendystka Harvard University (1971/1972), wykładowca Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie (1977–1980), redaktor naczelny kwartalnika „Bez Dogmatu” (1993–2000), członek Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Polskiego Towarzystwa Semiotycznego, Towarzystwa Popierania i Krzewienia Nauki. Inwigilowana przez Wydział II KS MO w ramach SOR krypt. „Stan”, nr rej. 14581 (1976–1977). Materiały zarchiwizowano w Wydziale „C” KS MO w Warszawie pod numerem II-5078 (AIPN, 01322/953; AIPN, 728/21330).

⁶ **Murzynowski Andrzej** (ur. 1926). Prawnik, prof. Absolwent Wydziału Prawa UŁ (1951), uczeń tajnych kompletów gimnazjum im. T. Reytana w Warszawie (1942–1944), żołnierz AK (1943–1944), powstaniec warszawski, następnie w oddziałach partyzanckich AK w Lasach Kabackich, Puszczy Kampinoskiej i lasach kieleckich, żołnierz oddziału „Szarego” w lasach końskich, urlopowany (XI 1944 r.), robotnik w Raszyckiej Fabryce Papieru w Raszycach k. Jeleniej Góry (1946–1947), wiceprzewodniczący Zarządu Powiatowego ZWM w Jeleniej Górze (1947–1951), urzędnik w Fabryce Cewek Przędzalnych w Łodzi (1947–1948), prezes Komitetu Domów Akademickich w Łodzi (1948–1949), kierownik biura Delegatury Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Nauki w Łodzi (1950–1951), wykładowca Wydziału Prawa UŁ (1951–1953, zastępca asystenta 1951, asystent 1951–1953, st. asystent 1953), wykładowca Wydziału Prawa/Wydziału Prawa i Administracji UW (1953–1956, st. asystent 1953–1958, adiunkt 1958–1965, docent w Katedrze Postępowania Karnego 1965–1978, prof. 1978; wicedyrektor Instytutu Prawa Karnego 1969–1972, prodziekan Wydziału Prawa i Administracji 1972–1975, dyrektor Instytutu Prawa Karnego 1981–1984, kierownik Zakładu Postępowania Karnego 1986–1988), ławnik sądów karnych w Warszawie (1959–1977), sędzia Sądu Najwyższego RP (1990). Członek PPR, ZWM, AZWM „Życie”, ZAMP (prezes ZU UŁ 1949, Federacji Polskich Organizacji Studenckich (przewodniczący Zarządu Środowiskowego w Łodzi 1949–1950), AZS (przewodniczący Zarządu Środowiskowego w Łodzi 1950), Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Zrzeszenia Prawników Polskich, PZPR (1948–1952, i od 1956, wykluczony a następnie skreślony z szeregu partii 1953, przywrócony z zaliczeniem stażu 1956, II sekretarz KU PZPR UW, I sekretarz OOP Wydziału Prawa UW, członek KU PZPR UW, zastępca członka KW 1964–1967) (AIPN, 728/9584; AUW, K 22783 Zw 24580).

⁷ **Kiełmiński Zbigniew** (ur. 1944). Politolog. Absolwent Wydziału Prawa UW (1967), dr nauk politycznych (1974), dr hab. (1984), prodziekan, następnie dziekan WDiNP UW (1986–1993), kierownik Zakładu Systemów Politycznych oraz kierownik Studium Doktoranckiego WDiNP UW. Wg zachowanych dokumentów SB Kiełmiński Zbigniew miał zostać pozyskany do współpracy 21 VII 1978 r. przez Wydział II Departamentu I MSW jako KO ps. „Agur”, nr rej. 12487, w związku z wyjazdem na staż naukowy do Indiana University w Bloomington (USA). Zachowało się zobowiązanie do współpracy z wywiadem PRL z 21 VII 1978 r. (AIPN, 02015/44; AIPN, 01591/142).

służą nie tylko bezpośredni sprawcy uprowadzenia ks. J[erzego] Popiełuszki, lecz także ci, którzy wykazywać będą tendencję do wykorzystywania tego aktu jako okazji do wzniecania napięć i niepokojów społecznych” została odrzucona.

Prof. Władysław Kunicki-Golgfinger⁸ z Wydziału Biologii zgłosił projekt, aby codziennie na dziedzińcu odprawiać trzyminutowe modlitwy.

W środowisku dziennikarskim komentowana jest konferencja prasowa rzecznika prasowego rządu Jerzego Urbana. Zdaniem dziennikarzy krajowych konferencja została zdominowana przez dziennikarzy zachodnich z agencji prasowej DPA, Vita AP, BBC, AFP, którzy nadali jej jednoznaczny charakter, zadając pytania dotyczące jedynie uprowadzenia ks. Popiełuszki. Obecni na konferencji uważają, że dziennikarze zachodni starali się zainteresować przedstawicieli polskiej prasy działalnością istniejącej rzekomo na terenie Kujaw i Pomorza grupy pn. Organizacja Antysolidarnościowa.

Na temat porwania ks. J[erzego] Popiełuszki dziennikarze wyrażają następujące komentarze i opinie: twierdzi się, że porwania dokonały „władze”, karząc Popiełuskę za jego dotychczasową wrogą działalność polityczną; uważa się, że porwania dokonano na zlecenie hierarchii kościelnej, która starała się wyeliminować ks. Popiełuskę z życia politycznego, ponieważ wbrew zaleceniom episkopatu podjął aktywną działalność antypaństwową; wyrażany jest także pogląd, że porwanie ks. Popiełuszki spowoduje wzrost zainteresowania okolicznościami czterech przypadków porwań mieszkańców z okolic Torunia. W czasie konferencji prasowej problem czterech wspomnianych porwań silnie eksponowali korespondenci zachodni.

Wśród pracowników Radiokomitetu, obok wielu obiegowych opinii, wyrażany jest także pogląd, że ks. Jerzy Popiełuszko sfingował porwanie i podjął działalność w podziemiu politycznym. Nie wyklucza się możliwości, że może tam pełnić funkcję kapelana i jednocześnie zaufanego łącznika kleru katolickiego z podziemiem.

W dniu 24 bm. w ZG „Dom Słowa Polskiego” N.N. sprawcy rozrzucili w Wydziale Produkcji Gazetowej oraz w budynku administracji zakładów kilkanaście ulotek sygnowanych przez Międzyzakładowy Komitet Koordynacyjny o treści: „Oskarżamy! – najwyższe władze PRL o to, że doprowadziły do pełnej anarchii w organach sprawiedliwości i ścigania, a więc instytucjach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo każdego obywatela naszego kraju.

⁸ **Kunicki-Golgfinger Władysław** (1916–1995). Biolog, prof. dr hab. Student biologii UJ (1934–1938), absolwent Wydziału Rolniczego UJ, pracownik naukowy UJ (1939), członek PPS (1937–1939), magazynier w Wydziale Opieki Społecznej we Lwowie (1939–1940), wysiedlony w rejon Archangielska (1940–1941), uchodźca w Uzbekistanie (1941–1942), opuścił ZSRS z armią gen. W. Andersa, w Polsce (1947), pracownik naukowy UMCS w Lublinie (asystent i adiunkt w Katedrze Mikrobiologii Weterynaryjnej UMCS 1947–1949, adiunkt i kierownik pracowni w Katedrze Fizjologii Roślin UMCS 1949–1950, kierownik Katedry Mikrobiologii UMCS 1950–1955), profesor (1951), kierownik Katedry Mikrobiologii Ogólnej UWr (1955), dyrektor Instytutu Botaniki UWr (1957–1958), kierownik Pracowni Genetyki Drobnoustrojów w Instytucie Immunologii i Terapii Doświadczalnej im. L. Hirszfelda (1957–1961), kierownik Katedry Instytutu Mikrobiologii Wydziału Biologii UW (1961, dyrektor 1969–1972), prof. (1962), członek PAN (1965), wicedyrektor Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN, współzałożyciel TKN (1978), przewodniczący Rady Kasy Pomocy Naukowej TKN (1979–1980), członek NSZZ „Solidarność” przy UW, internowany w Jaworzu (13–19 XII 1981 r.), członek Towarzystwa Popierania i Krzewienia Nauk (1980–1985), współautor „Apelu 77” intelektualistów w sprawie zwolnienia więźniów politycznych (I 1986 r.), współzałożyciel PPS (1987–1988, wiceprzewodniczący Prezydium Rady Naczelnej), członek Komitetu Obywatelskiego (1988–1990), uczestnik obrad okrągłego stołu (członek podzespołu ds. nauki, oświaty i postępu technicznego), członek SP (1992) (AIPN, 01326/1411; AUW, K 15535).

Gdyby sprawcy śmierci Grzegorza Przemyska, Piotra Bartoszcze⁹, napadu na kościół św. Marcina nie pozostawiali dotychczas bezkarni, gdyby zostali ujawnieni i ukarani – kolejny akt terroru, jakiego dopuszczono się w stosunku do księdza Jerzego Popiełuszki, nie byłby możliwy.

Bez względu na to, kim są mocodawcy »nieznanych« sprawców – odpowiedzialność spada na organa ścigania działające w tym systemie.

Oskarżamy więc **system** o to, że doprowadził do powstania terroryzmu tak obcego polskim tradycjom.

Wzywamy!

Społeczeństwo i zakłady pracy do podjęcia protestu przeciwko panoszącemu się bezprawiu.

Wzywamy:

- do przerywania pracy codziennie przez 10 minut o godz. 12.00;
- składania kwiatów pod tablicami „Solidarności” i krzyżami zakładowymi;
- codziennego uczestniczenia we mszach świętych i modlitwach w kościele św. Stanisława Kostki o godz. 19.00;
- udziału we mszy św. „za Ojczyznę” w dn. 28 października w kościele św. Stanisława Kostki.

Nasza bierność dziś, to dalsza eskalacja bezprawia, to zniewolenie narodu!

Warszawa, 24 X 1984 r.

Międzyzakładowy Komitet Koordynacyjny”.

24 bm. na Uniwersytecie Warszawskim ujawniono trzy ulotki przedstawiające ciemną sylwetkę księdza na białym tle. Wzywają one do uwolnienia ks. Jerzego, całodobowego czuwania w kościele św. St[anisława] Kostki, krótkich wspólnych modlitw w pracy, szkole i uczelni.

24 bm. w godzinach wieczornych przy Domu Handlowym „Sezam” w Warszawie dokonano kolportażu ulotek nawiązujących do porwania ks. Jerzego Popiełuszki. Poniżej zamieszczamy treść ulotki: „W sobotę wieczorem oficjalne środki masowego przekazu nadały komunikat o uprowadzeniu ks. Jerzego Popiełuszko, znanego wszystkim warszawiakom ze swojej nieugiętej postawy w dążeniu do sprawiedliwości. Księdza Jerzego od dawna usiłowano zastraszyć, jednak bezskutecznie. Najwyraźniej ci, którym przeszkadzało słowo prawdy głoszone przez Niego, chwycili się innego sposobu, aby tłamsić ten głos. Nie wiemy, czy ten kolejny akt bezprawia był przeprowadzony z rozkazu »wierchuszki«, na co mogłyby wskazywać wcześniejsze artykuły Jana Rema i oświadczenia

⁹ **Bartoszcze Piotr** (1950–1984). Członek NSZZ RI „Solidarność” Chłopska (od 1980), uczestnik demonstracji bydgoskich o rejestrację związków zawodowych rolników (1981), przewodniczący NSZZ RI „Solidarność” w gminie Inowrocław, członek władz wojewódzkich NSZZ RI „Solidarność” w Bydgoszczy (od 1981), uczestnik strajku okupacyjnego rolników w Bydgoszczy (16 III–17 IV 1981 r.), sygnatariusz tzw. porozumień bydgoskich, członek KKP NSChZZ „S”, przewodniczący Międzygminnej Rady Porozumiewawczej NSZZ RI „Solidarność” Kujaw Zachodnich i Pałuk (IX 1981 r.), ukrywał się po 13 XII 1981 r., internowany w Mielęcinie (IX 1982 r.), zwolniony (XI 1982 r.), wydawca i kolporter niezależnego pisma „Żywią i bronią”. Zamordowany w niewyjaśnionych okolicznościach w nocy 7/8 II 1984 r. w czasie rozwożenia wydawnictw podziemnych.

rzecznika rządu – czy też jest samowolnym czynem jakiejś bojówki partyjnej, nie zmienia to jednak faktu, iż całą winę za bezprawie ponosi Politbiuro.

Przypomnijmy:

Prowokacja bydgoska i pobicie działaczy NSZZ „S” – sprawcy bezkarni;

– śmierć Grzegorza Przemyka – sprawcy bezkarni;

– śmierć Piotra Bartoszcze – sprawcy bezkarni.

Ta bezkarność jest przyczyną, że sprawcy kimkolwiek są, odważyli się na taki czyn.

Musimy żądać skończenia z bezprawiem. Nie możemy pozwolić, aby człowiek ginął bez śladu dlatego tylko, że głosił poglądy odmienne od obowiązującej doktryny.

– Żądamy od władzy energicznego śledztwa i rzetelnej informacji o jego wynikach;

– Żądamy ukarania winnych popełnionych aktów przemocy;

– Żądamy ukrócenia samowoli SB i MO.

Wykorzystamy wszelkie dostępne nam środki nacisku na władzę, aby te żądania zostały spełnione.

Warszawa, 22 X 1984 rok

Krzywda”.

Wszystkie akty kolportażu są aktywnie wyjaśniane.

Otrzymują:

tow. Wojciech Jaruzelski

tow. Kazimierz Barcikowski

tow. Zbigniew Messner

tow. Mirosław Milewski

tow. Tadeusz Porębski

tow. Marian Woźniak¹⁰

tow. Jan Głowczyk

tow. Florian Siwicki

tow. Mieczysław F. Rakowski

Źródło: AIPN, 1585/15119, k. 34–37, mps.

¹⁰ **Woźniak Marian** (ur. 1936). Ekonomista. Absolwent Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu (1957). Członek PZPR (od 1960); członek KC (1981–1988); zastępca członka BP KC (1982); członek BP KC PZPR (1982–1988). Przewodniczący Prezydium MRN w Płocku (1967–1970); zastępca przewodniczącego Prezydium WRN w Warszawie (1970–1973). Wicedyrektor (1973–1975), a następnie dyrektor zespołu w Komisji Planowania przy Radzie Ministrów (1975–1979). Wojewoda siedlecki (1979–1981); I sekretarz KW PZPR w Siedlcach (1981). I sekretarz Komitetu Warszawskiego (1982–1985); sekretarz KC PZPR (1985–1988); przewodniczący Partyjno-Rządowej Komisji ds. Przeglądu i Unowocześnienia Struktur Organizacyjnych Gospodarki i Państwa (1986–1988). Ambasador PRL (RP) w Chinach (1988–1990). Poseł na sejm IX kadencji (1985–1989).

1984 październik 26, Warszawa – Decyzja ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszczała dotycząca organizacji działań resortu spraw wewnętrznych w związku z sytuacją w kraju powstałą po uprowadzeniu ks. Jerzego Popiełuszki

Warszawa, dn. 26 X 1984 r.

Tajne

Egz. nr [...]a

Decyzja nr 032

ministra spraw wewnętrznych
z dnia 26 X 1984 r.

dot[ycząca] organizacji działań resortu spraw wewnętrznych
w związku z sytuacją w kraju
powstałą po uprowadzeniu księdza J[erzego] Popiełuszki

Celem zabezpieczenia ładu i porządku publicznego w kraju oraz zapewnienia właściwej koordynacji, wypracowania i realizacji prawidłowych kierunków działania służb resortu spraw wewnętrznych w sytuacji społeczno-politycznej, zaistniałej po uprowadzeniu księdza J[erzego] Popiełuszki ustala się, co następuje:

1. Powołuję Sztab MSW w składzie:

kierownik sztabu:

– gen. dyw. Wł[adysław] **Ciastoń**¹
podsekretarz stanu w MSW

zastępcy kierownika sztabu:

– gen. bryg. Z[enon] **Trzcíński**²
zastępca komendanta głównego MO

^a Nie podano numeru.

¹ **Ciastoń Władysław** (ur. 1924), plk/gen. dyw., dr. Absolwent Wydziału Chemii Politechniki Wrocławskiej (1951); od lipca 1945 r. oficer śledczy Sekcji VIII MUBP we Wrocławiu; od czerwca 1946 r. starszy oficer śledczy Sekcji 8 PUBP we Wrocławiu; od listopada 1947 r. zastępca p.o. szefa PUBP w Bolesławcu; od września 1948 r. szef PUBP w Bolesławcu; od sierpnia 1949 r. starszy referent Sekcji 2 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu; od października 1949 r. starszy referent Sekcji 5 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu; od sierpnia 1951 r. starszy referent Sekcji 4 Wydziału I Departamentu IV MBP; od stycznia 1952 r. kierownik Sekcji 4 Wydziału I Departamentu IV MBP; od stycznia 1953 r. zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu „A”; od czerwca 1954 r. zastępca naczelnika Wydziału II Departamentu IV MBP; od lipca 1955 r. naczelnik Wydziału II Departamentu IV KdsBP; od marca 1956 r. wicedyrektor Departamentu IV KdsBP; od stycznia 1957 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu III MSW; zwolniony ze służby w październiku 1958 r.; pracownik Instytutu Maszyn Matematycznych (kierownik pracowni, kierownik Wydziału Doświadczalnego, kierownik Zakładu Technologii Specjalnych, dyrektor Zakładu Doświadczalnego), dr nauk technicznych 1970; od maja 1971 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW; od maja 1979 r. dyrektor Departamentu III-A MSW; od listopada 1981 r. podsekretarz stanu w MSW, szef SB; zwolniony ze służby w kwietniu 1987 r., minister pełnomocny Ambasady PRL w Tiranie. Sądzony i uniewinniony od zarzutu kierowania porwaniami i zabójstwem ks. Jerzego Popiełuszki wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Warszawie (1994). Sąd Apelacyjny w Warszawie uchylił wyrok (1996). Ponownie uniewinniony przez Stołeczny Sąd Okręgowy (2002) (AIPN, 0604/1618, Akta osobowe funkcjonariusza).

² **Trzcíński Zenon** (ur. 1934), gen. dyw., dr. Od listopada 1960 r. starszy oficer dochodzeniowy Sekcji 2 Wydziału Dochodzeniowego KM MO w Poznaniu; od października 1962 r. słuchacz SO MO w Szczytnie;

członkowie:

- płk Cz[esław] **Wiejak**³
zastępca szefa Służby Bezpieczeństwa
- gen. bryg. H[enryk] **Dankowski**⁴
dyrektor Departamentu III
- gen. bryg. Z[enon] **Platek**
dyrektor Departamentu IV
- gen. bryg. J[ózef] **Sasin**⁵
dyrektor Departamentu V

od listopada 1964 r. kierownik Sekcji 5 Wydziału do Walki z Przystępczością Gospodarczą KM MO w Poznaniu; od lutego 1965 r. starszy oficer dochodzeniowy Sekcji 2 Wydziału Dochodzeniowego KM MO w Poznaniu; od sierpnia 1966 r. starszy inspektor Sekcji 6 Wydziału do Walki z Przystępczością Gospodarczą KW MO w Poznaniu; od grudnia 1966 r. starszy inspektor na wolnym etacie kierownika Sekcji 3 Wydziału Dochodzeniowo Śledczego KW MO w Poznaniu; od września 1967 r. zastępca naczelnika, od marca 1970 r. naczelnik Wydziału Ogólnego KW MO w Poznaniu; od lutego 1972 r. komendant SO MO/WSO MSW w Szczytnie (dr nauk prawnych UAM w Poznaniu); od czerwca 1975 r. komendant wojewódzki MO w Lublinie; od października 1976 r. komendant ASW; od grudnia 1980 r. komendant wojewódzki MO w Szczecinie; od grudnia 1981 r. zastępca komendanta głównego MO; od kwietnia 1987 r. p.o. komendant główny MO; od maja 1987 r. komendant główny MO; w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 710/467, Akta osobowe funkcjonariusza; AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza).

³ **Wiejak Czesław** (ur. 1934), płk/gen. bryg. Od sierpnia 1953 r. słuchacz Międzywojewódzkiego Kursu Przeszkolenia Oficerów Bezpieczeństwa Publicznego w Katowicach; w marcu 1954 r. przeniesiony do Rocznej Szkoły Oficerskiej CW MBP; od sierpnia 1954 r. referent Sekcji 3 Wydziału XI WUBP w Lublinie; od kwietnia 1955 r. referent, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 4 Wydziału VI WUdsBP w Lublinie; zwolniony w grudniu 1956 r.; ponownie przyjęty w lutym 1959 r., oficer operacyjny; od lipca 1961 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Lublinie; od października 1961 r. p.o. kierownik, od maja 1962 r. kierownik grupy Wydziału III KW MO w Lublinie; od lipca 1962 r. kierownik grupy Wydziału IV KW MO w Lublinie; od czerwca 1965 r. inspektor Inspektoratu kierownictwa SB KW MO w Lublinie; od października 1966 r. zastępca naczelnika, od sierpnia 1967 r. naczelnik Wydziału IV SB KW MO w Lublinie, (od stycznia do marca 1970 r. słuchacz Kursu Doskonalenia Kadry Kierowniczej SB MSW); od lutego 1972 r. naczelnik Wydziału I Departamentu IV MSW; od stycznia 1976 r. zastępca dyrektora Departamentu IV MSW; od grudnia 1981 r. zastępca szefa SB MSW; (w dniach 2–15 listopada 1984 r. p.o. dyrektor Departamentu IV MSW); od maja 1990 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW; w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza).

⁴ **Dankowski Henryk Stanisław** (ur. 1929), gen. bryg./gen. dyw. Robotnik przymusowy w Kraju Warty (1941), goniec w Fabryce Pluszu i Aksamitu w Kaliszu (1945), członek OMTUR (1946), członek ZMP. Od września 1950 r. słuchacz w Oficerskiej Szkole Artylerii w Toruniu; od września 1953 r. do września 1957 r. dowódca plutonu i baterii w Choszczynie, Szczecinku i Warszawie; od września 1957 r. słuchacz WAP im. F. Dzierżyńskiego; od czerwca 1958 r. słuchacz Ośrodka Szkolenia WSW w Mińsku Maz.; od sierpnia 1959 r. starszy pomocnik w Oddziale WSW w Szczecinie; od listopada 1961 r. starszy pomocnik szefa Oddziału II Zarządu WSW Pomorskiego Okręgu Wojskowego, absolwent WSN przy KC PZPR w Warszawie (1965), od czerwca 1968 r. starszy pomocnik szefa, od września 1972 r. p.o. zastępca szefa, od lipca 1973 r. zastępca szefa, od czerwca 1975 r. p.o. szef, ukończył kurs przeszkolenia dla kadry kierowniczej w Moskwie (1976), absolwent Studium Podypłomowego przez ASG (1976–1977), od kwietnia 1977 r. szef Oddziału II Zarządu II Szefostwa WSW; od czerwca 1977 r. p.o. szef, od marca 1979 r. szef Zarządu WSW Wojsk OPK; od 1979 r. szef Zarządu WSW Pomorskiego Okręgu Wojskowego; od czerwca 1982 r. dyrektor Departamentu III MSW; od lipca 1985 r. zastępca szefa Służby Bezpieczeństwa Wewnętrznego MSW, dyrektor Departamentu III MSW, od grudnia 1986 r. podsekretarz stanu w MSW; od października 1989 r. pierwszy zastępca ministra spraw wewnętrznych; w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0604/1922, Akta osobowe funkcjonariusza).

⁵ **Sasin Józef** (ur. 1934), ppłk. Od sierpnia 1953 r. słuchacz Krajowego Ośrodka Szkolenia w Czerwińsku; od lipca 1954 r. referent Sekcji 10 Wydziału I WUBP w Szczecinie; od kwietnia 1955 r. referent Sekcji 5 Wydziału II WUds.BP w Szczecinie; od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 5 Wydziału II WUdsBP w Szczecinie;

– płk J[anusz] **Sereda**⁶
 dyrektor Departamentu II
 – płk W[łodzimierz] **Muranowski**⁷
 zastępca szefa Służby Kadry
 i Doskonalenia Zawodowego
 – płk F[ranciszek] **Jóźwiak**⁸
 zastępca szefa Służby Zabezpieczenia Materiałowego
 – płk W[ładysław] **Guderski**⁹
 zastępca szefa Wojsk MSW
 – płk B[ronisław] **Pawlikowski**¹⁰

w grudniu 1956 r. zwolniony ze służby; od maja 1957 r. oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Szczecinie; od marca 1960 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Szczecinie; od kwietnia 1961 r. kierownik grupy Wydziału III KW MO w Szczecinie; od czerwca 1970 r. inspektor Wydziału III Departamentu III MSW; od lipca 1970 r. inspektor Wydziału VI Departamentu III MSW; od października 1971 r. starszy inspektor Wydziału VI Departamentu III MSW; od maja 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału VI Departamentu III MSW; od kwietnia 1976 r. naczelnik Wydziału VII Departamentu III MSW (AIPN, 02525/24, *Służba Bezpieczeństwa w PRL w latach 1944–1978. Centrala. Tom II*, Biuro „C” MSW, Warszawa 1978).

⁶ **Sereda Janusz** (ur. 1943), gen. bryg. Od listopada 1968 r. inspektor Wydziału V Departamentu II MSW; od sierpnia 1974 r. st. inspektor Wydziału VIII Departamentu II MSW; od czerwca 1977 r. zastępca naczelnika Wydziału IX Departamentu II MSW; od grudnia 1977 r. naczelnik Wydziału IX Departamentu II MSW, od lipca 1982 r. zastępca dyrektora Departamentu II MSW, od września 1983 r. dyrektor Departamentu II MSW, od listopada 1989 r. dyrektor Departamentu II MSW, oddelegowany do pełnienia obowiązków szefa WUSW we Wrocławiu, od czerwca 1990 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadry MSW, zwolniony w lipcu 1990 r. (*Twarze wrocławskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa we Wrocławiu. Informator personalny*, red. T. Balbus, P. Piotrowski, K. Szwarzgryk, Wrocław 2006).

⁷ **Muranowski Włodzimierz** – brak danych pozwalających na odtworzenie przebiegu służby.

⁸ **Jóźwiak Franciszek** (ur. 1923), płk. Od lutego 1945 r. milicjant KP MO w Grodzisku Mazowieckim, od marca 1945 r. inspektor polityczno-wychowawczy KP MO w Makowie, od stycznia 1949 r. szef Wydziału Polityczno-Wychowawczego Komendy MO m.st. Warszawy, od sierpnia 1953 r. naczelnik Wydziału Szkolenia Politycznego Oddziału Szkolenia Politycznego KG MO, od grudnia 1953 r. zastępca szefa Oddziału Szkolenia Politycznego KG MO, od stycznia 1955 r. komendant MO m.st. Warszawy, od lutego 1957 r. zastępca komendanta głównego MO, od listopada 1969 r. dyrektor Zarządu Zaopatrzenia MSW, od marca 1972 r. dyrektor Departamentu Gospodarki Materiałowo-Technicznej MSW (AIPN 02525/24, *Służba Bezpieczeństwa w PRL w latach 1944–1978. Centrala. Tom II*, Biuro „C” MSW, Warszawa 1978).

⁹ **Guderski Władysław** (1926–1988), płk. Od czerwca 1944 r. strzelec Samodzielnego Batalionu Szturmowego; od listopada 1944 r. kursant Oficerskiej Szkoły Piechoty; od lutego 1945 r. kwatermistrz batalionu 2. Brygady Wojsk Wewnętrznych w Białymstoku; od maja 1945 r. dowódca plutonu 2. pułku KBW w Toruniu; od stycznia 1946 r. słuchacz kursu Szkoły Oficerskiej KBW; od sierpnia 1946 r. dowódca kompanii zwiadu w Lublinie; od listopada 1947 r. starszy adiutant batalionu 3. Brygady KBW; od grudnia 1948 r. starszy adiutant 4. batalionu 3. Brygady KBW; od października 1949 r. słuchacz Wyższej Szkoły Piechoty KBW w Rembertowie; od sierpnia 1950 r. dowódca batalionu Szkoły Oficerskiej KBW w Legnicy; od października 1953 r. słuchacz Wyższej Szkoły Piechoty w Rembertowie; od października 1954 r. szef sztabu Brygady Specjalnej KBW w Warszawie; od sierpnia 1963 r. szef sztabu Brygady Nadwiślańskiej KBW w Warszawie; od października 1965 r. szef sztabu Nadwiślańskiej Brygady MSW; od września 1974 r. szef sztabu zastępca dowódcy Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW; od stycznia 1983 r. zastępca szefa wojsk MSW (AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza).

¹⁰ **Pawlikowski Bronisław** (ur. 1927), płk. Od września 1944 r. w WOP; od stycznia 1963 r. szef Wydziału IV Zarządu Organizacyjno-Wojskowego MSW; od marca 1965 r. zastępca dyrektora, jednocześnie szef Inspektoratu Operacyjno-Szkoleniowego, od września 1971 r. p.o. dyrektor, od stycznia 1972 r. dyrektor Zarządu I MSW (AIPN, 02525/24, *Służba Bezpieczeństwa w PRL w latach 1944–1978. Centrala. Tom II*, Biuro „C” MSW, Warszawa 1978).

dyrektor Zarządu I
– płk K[arol] **Sławik**¹¹
dyrektor Zespołu MSW
– płk J[erzy] **Zaremba**¹²
dyrektor Departamentu Społeczno-Administracyjnego
– płk Z[dzisław] **Banasiak**¹³
zastępca dyrektora Zarządu
Polityczno-Wychowawczego
– płk F[eliks] **Bojarun**¹⁴

¹¹ **Sławik Karol** (ur. 1937), płk, dr hab. Absolwent Wydziału Prawa UW. Od sierpnia 1955 r. milicjant kompanii operacyjnej KW MO w Koszalinie; od września 1955 r. słuchacz OS MO w Szczytnie (1956); od września 1956 r. referent operacyjno-dochodzeniowy KP MO w Drawsku Pomorskim; od maja 1958 r. referent operacyjno-dochodzeniowy, od listopada 1958 r. starszy oficer Sekcji 3, od lutego 1964 r. starszy oficer Sekcji 2 Wydziału Dochodzeniowego KW MO w Bydgoszczy; od września 1965 r. w dyspozycji KW MO w Warszawie; od października 1965 r. zastępca komendanta KP MO w Grodzisku; od stycznia 1967 r. inspektor Wydziału do Walki z Przestępstwami przeciwko Życiu i Zdrowiu KS MO w Warszawie; od listopada 1967 r. naczelnik Wydziału Kryminalnego KD MO Śródmieście; od maja 1969 r. zastępca komendanta dzielnicowego KD MO Śródmieście; od grudnia 1969 r. naczelnik Wydziału Kryminalnego KS MO w Warszawie; od stycznia 1973 r. zastępca komendanta ds. MO KW MO w Krakowie; od listopada 1976 r. zastępca dyrektora Biura Kryminalnego KG MO; od lutego 1982 r. dyrektor Biura Organizacyjno-Prawnego MSW; od stycznia 1984 r. dyrektor zespołu w Gabinetie Ministra Spraw Wewnętrznych, w kwietniu 1988 r. zwolniony ze służby. Od lutego 1988 r. docent na Wydziale Prawa i Administracji UŚI (AIPN, 0242/302, Akta osobowe funkcjonariusza).

¹² **Zaremba Jerzy** (1926–1987), płk. Od czerwca 1945 r. funkcjonariusz KP MO w Rawiczu; od stycznia 1947 r. zastępca dowódcy plutonu operacyjnego KP MO w Rawiczu; od listopada 1947 r. słuchacz kursu w Szkole Oficerów Polityczno-Wychowawczych MO w Łodzi; od listopada 1948 r. zastępca komendanta powiatowego MO w Żaganii; od kwietnia 1949 r. zastępca komendanta powiatowego MO ds. polityczno-wychowawczych w Żaganii; od lipca 1950 r. komendant powiatowy MO w Środzie Śląskiej; od czerwca 1951 r. komendant powiatowy MO w Sokółce; od listopada 1953 r. komendant powiatowy MO w Elku; od września 1954 r. słuchacz Wyższego Kursu Przeszkolenia Oficerów MBP; od sierpnia 1956 r. komendant MO w Białymstoku; od lipca 1966 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO w Białymstoku; od maja 1967 r. I zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. służby milicji w Białymstoku; od stycznia 1971 r. zastępca dyrektora Zarządu Kontroli Ruchu Granicznego MSW; od stycznia 1972 r. dyrektor Departamentu Społeczno-Administracyjnego MSW (AIPN, 0604/1022, Akta osobowe funkcjonariusza; Karta ewidencyjna funkcjonariusza).

¹³ **Banasiak Zdzisław** (ur. 1927), płk. Podchorąży w Oficerskiej Szkole Piechoty (1948–1949), zastępca komendanta ds. polityczno wychowawczych w 19. Brygadzie Obrony Pogranicza (1949), zastępca komendanta ds. polityczno-Wychowawczych Szkoły Podoficerskiej (1951–1952), referent dochodzeniowy Komitetu Partyjnego WOP, słuchacz Szkoły Partyjnej przy KC PZPR (1952–1954), instruktor szkolenia politycznego, a następnie agitacji Oddziału Propagandy Zarządu Politycznego WOP (1958–1962), redaktor naczelny pisma „Granica” (w Zarządzie Politycznym WOP 1962–1966), redaktor naczelny tygodnika ilustrowanego Wojsk Wewnętrznych „W służbie ojczyźnie” (1966), przeniesiony do rezerwy (XI 1981 r.), przyjęty do MO. Od grudnia 1981 r. zastępca dyrektora Zarządu Polityczno-Wychowawczego MSW; w lutym 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, Karta ewidencyjna funkcjonariusza).

¹⁴ **Bojarun Feliks** (ur. 1928), płk. Absolwent Oficerskiej Szkoły Łączności (1950); od października 1950 r. młodszy technik Działu Nadawczo-Odbiorczego Wydziału VI, od kwietnia 1951 r. technik Sekcji Pomiarowo-Instalacyjnej Centralnego Węzła Łączności TkN, od stycznia 1952 r. starszy technik Sekcji 1, od maja 1953 r. starszy technik Sekcji Budowlanej, od lipca 1953 r. starszy technik Sekcji 2 Wydziału II Departamentu Łączności MBP; od kwietnia 1955 r. starszy technik, od kwietnia 1956 r. oficer łączności Sekcji Pomiarowej Wydziału I Departamentu Łączności MBP; od listopada 1956 r. kierownik Sekcji Pomiarowej Wydziału Urządzeń Nośnych Zarządu Łączności MSW; (w 1959 r. absolwent Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Warszawie), od września 1961 r. kierownik Samodzielnej Sekcji Pomiarowej Wydziału IV Węzła Łączności,

sekretarz sztabu:

główny specjalista w Sekretariacie
Służby Zabezpieczenia Operacyjnego
– płk S[tefan] **Szymczykiewicz**¹⁵
zastępca dyrektora Gabinetu Ministra

2. Zadaniem sztabu jest wypracowanie kierunków działań resortu spraw wewnętrznych, w tym:

- wypracowanie ocen stanu zagrożenia ładu i porządku publicznego oraz bezpieczeństwa państwa,
- opracowanie koncepcji i zasad przeciwdziałania zagrożeniom wynikającym z istniejącej sytuacji,
- określenie kierunków działań operacyjnych,
- podejmowanie decyzji dotyczących działań profilaktycznych, represyjnych oraz podejmowanie innych, bieżących decyzji organizacyjnych,
- koordynacja działań jednostek resortu spraw wewnętrznych,
- organizacja współdziałania z MON i jego jednostkami organizacyjnymi.

3. W zależności od potrzeb i sytuacji, do realizacji powyższych zadań kierownik Sztabu MSW powoła zespoły robocze. Skład zespołów ustali kierownik sztabu w porozumieniu z kierownictwem zainteresowanych służb i jednostek.

gen. Czesław Kiszczał

Źródło: AIPN, 1585/3377, k. 20–22, mps.

od grudnia 1961 r. starszy pomocnik szefa Wydziału Organizacji Łączności ds. przewodowych, od maja 1963 r. zastępca szefa Wydziału Technicznego ds. organizacyjno-technicznych, od grudnia 1964 r. szef, od listopada 1965 r. naczelnik Wydziału IV Wojskowego Zarządu Łączności MSW; od października 1967 r. zastępca dyrektora Biura „T” MSW; odwołany ze stanowiska; od marca 1970 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW, od kwietnia 1970 r. starszy inspektor Biura Rady Naukowo-Technicznej, od września 1971 r. starszy inspektor Sekcji 4 Wydziału VIII, od stycznia 1972 r. starszy inspektor Sekcji 1 Wydziału VI, od maja 1974 r. naczelnik Wydziału XII Departamentu Techniki MSW; od stycznia 1983 r. starszy specjalista, od sierpnia 1983 r. główny specjalista Sekretariatu Szefa Służb Zabezpieczenia Operacyjnego Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych; w marcu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0242/1765, Akta osobowe funkcjonariusza).

¹⁵ **Szymczykiewicz Stefan** – brak danych pozwalających na odtworzenie przebiegu służby.

1984 październik 26, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 26 października 1984 roku

Załącznik do informacji dziennej z dnia 26 X 1984 r. Komentarze na temat wprowadzenia księdza Popiełuszki

W dalszym ciągu odnotowuje się szereg spekulacji i wersji dotyczących sprawców i motywów wprowadzenia ks. Popiełuszki. Komentarze na ten temat są dość zróżnicowane, a uzyskane informacje odzwierciedlają opinie przedstawione w poprzednich informacjach. W większości komentarzy podkreśla się, że bez względu na to, z jakiego kręgu wywodzą się sprawcy porwania, zaistniały incydent prowadzi do zakłócenia stabilizacji w kraju, ma na celu odwrócenie uwagi społeczeństwa od istotnych spraw w życiu narodu oraz umożliwia państwu zachodnim możliwość utrzymywania wrogiego stosunku do naszego kraju.

Wypowiedzi i komentarze ze strony znacznej części biskupów na powyższy temat są na ogół powściągliwe, spowodowane głównie intencją niepobudzania emocji społecznych. Odnotowano apele biskupów do najbliższych współpracowników o zachowanie spokoju i rozwagi, m.in. bp Szymecki¹ – ordynariusz kielecki, podczas rozmów z księżmi na temat księdza Popiełuszki powiedział, że władzę należy szanować, ponieważ w kraju panuje porządek. Niektórzy biskupi wyrażali opinie, że kierownictwo Kościoła będzie dążyć do pełnego wyjaśnienia okoliczności porwania ks. Popiełuszki.

Wśród kleru parafialnego nie notuje się na ogół faktów publicznego ekscytowania wiernych sprawą ks. Popiełuszki. Księża wypowiadają opinie, że fakt ten może mieć niekorzystny wpływ na stosunki państwo–Kościół. Uważa się, że w przypadku niewyjaśnienia sprawy, władze będą w trudnej i niezręcznej sytuacji, która może spowodować wzrost napięć społecznych.

Odnotowano sygnały, że niektórzy opozycjoniści, m.in. Jaworski, Romaszewski, Wujec² wyrażają swoje niezadowolenie, że w kościołach warszawskich brak jest szer-

¹ **Szymecki Stanisław** (ur. 1924). Duchowny katolicki, abp. Świecenia kapłańskie (1947). Wicerektor (1966–1968), a następnie rektor Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie (do 1978). Biskup kielecki (1981–1993); arcybiskup metropolita białostocki (1993–2000). Członek Komisji Duchowieństwa Episkopatu Polski.

² **Wujec Henryk** (ur. 1941). Polityk, fizyk. Absolwent WMiF UW (1970), studiów podyplomowych na PW (1977). Uczestnik zebrań Politycznego Klubu Dyskusyjnego ZMS na UW (od 1962), udostępnił pokój na zebranie J. Kuronia i K. Modzelewskiego (1965), przesłuchiwany przez SB po aresztowaniu J. Kuronia i K. Modzelewskiego (1965), uczestnik strajku studenckiego na UW (1968), pracownik fabryki półprzewodników Tewa (1968–1978), członek Sekcji Kultury KIK (1972–1974), uczestnik procesów po wydarzeniach w Radomiu i Ursusie (1976), sygnatariusz listu w obronie robotników, współorganizator akcji pomocy (1976), uczestnik głódówki w kościele św. Marcina (1977), redaktor „Robotnika” (1977), członek KSS KOR (1977), członek Rady Funduszu KSS KOR (1978), pracownik PKNMiJ (1978–1981), autor Karty Praw Robotniczych (1979), członek Robotniczego Komitetu Solidarności ze Strajkującymi Robotnikami Wybrzeża w ZM „Ursus” (1980), doradca i członek prezydium MKZ NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze (1980), członek KK NSZZ Solidarność (1981), internowany w Strzebielinku i Białogórze, aresztowany (1982). W lipcu wraz z A. Michnikiem, J. Kuronem, Z. Romaszewskim postawiony przed sądem „za próbę obalenia przemocą

szych reakcji oraz zewnętrznych wyrazów zainteresowania i nawiązywania do sprawy ks. Popiełuszki. Jedynie w kościele przy ul. Hozjusza w Warszawie, z ich inicjatywy, funkcjonuje swoiste „biuro informacyjne”, które tworzy wśród gromadzących się na nabożeństwach specyficzną atmosferę polityczną.

Niektórzy księża oraz wyznawcy rzymskokatolicki, m.in. z Kalisza, Sandomierza, Krakowa, krytycznie oceniają komunikaty w środkach masowego przekazu dot[yczące] okoliczności porwania księdza Popiełuszki. Ich zdaniem, przedstawiona wersja jest mało logiczna i podważa wiarygodność podawanych informacji telewizyjnych i prasowych.

Do księży parafii w śródmieściu Szczecina przychodzą wierni, którzy usiłują wywierać naciski dot[yczące] organizowania nabożeństw i modłów w intencji uwolnienia ks. Popiełuszki oraz publicznego potępienia tego incydentu. Księża szczecińscy dotychczas nie podejmują żadnych inicjatyw w tym kościele.

Działacze opozycyjni przebywający w kościele pw. Stanisława Kostki na Żoliborzu, rozpowszechniają pogłoskę o ogłoszeniu gotowości strajkowej dla b. regionu „Mazowsze”. Wypowiadane są opinie, że S[eweryn] Jaworski na bieżąco otrzymuje dyspozycje od Kuronia³ i ma łączność z przedstawicielami ambasad USA, RFN i Wielkiej Brytanii. Natomiast z W[aldemarem] Chrostowskim, który przebywa na plebanii, kontaktują się m.in. Geremek⁴, Romaszewski i Onyszkiewicz.

ustroju PRL” (1984), amnestionowany (1984). Pracownik COBN (1984), aresztowany za udział w demonstracji w obronie więźniów politycznych (1986), członek Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ „Solidarność” (1986–1989), sekretarz KKW NSZZ „Solidarność”, członek założyciel KO przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” (1988), uczestnik obrad okrągłego stołu, poseł sejmiku PRL X kadencji w klubie OKP, poseł sejmiku RP (1991–2001), sekretarz stanu w MRiGŻ w rządzie Jerzego Buźki (1999–2000), członek KIK, OKP, UD, UW, PD (AIPN, 01326/1355; AIPN, 0330/327, t. 25).

³ **Kuroń Jacek** (1934–2004). Polityk. Absolwent UW (1964). Członek Organizacji Harcerskiej przy ZMP (od 1949), usunięty z ZMP i PZPR za krytykę działalności kół ZMP w Warszawie, założyciel i komendant Kręgu Walterowskiego i Hufca Walterowskiego (1955–1961), członek KKK (1955). Studiował historię w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Warszawie (1953–1955), po likwidacji kierunku przeniesiony na UW, gdzie ukończył studia w 1957 r. Działacz Rewolucyjnego Związku Młodzieży (1956–1957), pracownik Głównej Kwatery ZHP (1957–1964), współzałożyciel Politycznego Klubu Dyskusyjnego UW (1962). Zatrzymany (14 XI 1964 r.) i zwolniony, ponownie aresztowany (20 III 1965 r.), w lipcu 1965 r. skazany na 3 lata więzienia za kolportaż napisanego wraz z Karolem Modzelewskim „Listu otwartego”, zwolniony warunkowo w maju 1967 r., aresztowany (8 III 1968 r.), w styczniu 1969 r. skazany na 3 i pół roku więzienia, zwolniony warunkowo (17 IX 1971 r.). Współautor i sygnatariusz „Listu 59” (1975), sygnatariusz „Listu 14”. Współzałożyciel KOR (1976), członek KSS KOR (1977), członek redakcji niezależnej „Krytyki” (1977), aresztowany wraz z 14 innymi członkami i współpracownikami KOR (V 1977 r.), amnestionowany (VII 1977 r.), współzałożyciel i wykładowca TKN (1978–1979). Zatrzymany (18 VIII 1980 r.) jako domniemany inspirator strajków na Wybrzeżu, zwolniony na skutek porozumień sierpniowych, doradca MKZ NSZZ „Solidarność” (1980), członek Rady Programowo-Konsultacyjnej Ośrodka Prac Społeczno-Zawodowych NSZZ „Solidarność” (1980–1981), internowany (13 XII 1981–3 IX 1982 r.), uwięziony pod zarzutem próby obalenia siłą ustroju państwa (3 IX 1982 r.), jeden z oskarżonych w procesie KSS KOR (VII 1984 r.), przerwany przez amnestię, skazany na 3 miesiące aresztu za udział w manifestacji ulicznej (V 1985 r.), członek Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie (1988), uczestnik obrad okrągłego stołu i spotkań w Magdalence (1989), poseł sejmiku PRL X kadencji w klubie OKP (1989–1990, wiceprzewodniczący klubu), minister pracy i polityki socjalnej w rządzie Tadeusza Mazowieckiego (1989–1990) i Hanny Suchockiej (1992–1993), poseł na sejm RP (1990–2001). Członek UD, UW (1991–1995). Inwigilowany w ramach SOR krypt. „Watra”, „Gracze” (AIPN, 0204/1417; AIPN 0330/327).

⁴ **Geremek Bronisław** (1932–2008). Polityk, historyk. Absolwent Wydziału Historycznego UW (1955). Ukończył studia podyplomowe w École Pratique des Hautes Études w Paryżu (1956–1959). Dr (1960), prof.

Otrzymują:

tow. Wojciech Jaruzelski
tow. Kazimierz Barcikowski
tow. Zbigniew Messner
tow. Mirosław Milewski
tow. Tadeusz Porębski
tow. Jan Głowczyk
tow. Florian Siwicki
tow. Mieczysław F. Rakowski

Źródło: AIPN, 1585/15119, k. 50–51, mps.

nadzwyczajny (1989). Pracownik naukowy Instytutu Historycznego PAN w Warszawie (1955–1989), wykładowca na Sorbonie w Paryżu i kierownik paryskiego Centrum Kultury Polskiej (1960–1965). Członek PZPR (1950–1968), wystąpił z partii po inwazji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację. Współzałożyciel i wykładowca TKN (1978–1981). W sierpniu 1980 r. członek Komisji Ekspertów Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Gdańsku, a następnie jeden z głównych ekspertów Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” i Krajowej Komisji Porozumiewawczej. Przewodniczący Rady Programowej Ośrodka Prac Społeczno-Zawodowych przy KKP, a następnie Komisji Krajowej, a także komisji programowej, opracowującej program „Solidarność”, przyjęty na I Krajowym Zjeździe (1981). Internowany 13 XII 1981 r. i przetrzymywany w Jaworzu i Darłównu, zwolniony w grudniu 1982 r. Tymczasowo aresztowany 19 V 1983 r. w Warszawie za działalność w konspiracyjnym NSZZ „Solidarność”. Postępowanie umorzono na mocy amnestii 7 VIII 1983 r. Uczestnik obrad okrągłego stołu (1989, współprzewodniczący zespołu ds. reform politycznych). Poseł na sejm, przewodniczący OKP (1989–1990), przewodniczący Klubu Parlamentarnego UD (1991–1994), a następnie UW (od 1997). Przewodniczący Sejmowej Komisji Spraw Zagranicznych (1989–1997), minister spraw zagranicznych w rządzie Jerzego Buzka (1997–2000), przewodniczący Sejmowej Komisji Prawa Europejskiego (2000–2001), poseł do PE (2004–2008). Inwigilowany przez Wydział III KS MO, Wydział III SUSW, Wydział III Departamentu III MSW w ramach SOR krypt. „Lis” (1979–1989). Materiały zarchiwizowano w Biurze „C” MSW pod numerem 55012/II (AIPN, 01228/2027; AIPN, 01917/105).

1984 październik 27, Warszawa – Informacja dzienna dotycząca sytuacji w kraju po porwaniu ks. Jerzego Popiełuszki

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
AS-010/84

Warszawa, dnia 27 X 1984 r.

Tajne

Egz. nr ^a211^a

Podlega zwrotowi do Gabinetu Ministra

Informacja dzienna nr 298/1157

Ogólna sytuacja w kraju

Komentarze dotyczące uprowadzenia ks. J[erzego] Popiełuszki nie odbiegają znacząco od prezentowanych dotychczas. We wszystkich województwach obserwuje się wzrost dyskusji wśród załóg na temat tej sprawy, po ogłoszeniu komunikatów MSW i sprawozdaniu z konferencji ministra Urbana. W dyskusjach przeważają opinie, że **porwania ks. Popiełuszki dokonali funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa**.

W wielu wypowiedziach pozytywnie ocenia się bieżące informowanie społeczeństwa o wynikach śledztwa, co – jak się zakłada – wytrąca opozycji możliwość dezinformowania. Powszechne jest oczekiwanie na wyczerpującą informację dotyczącą podłoża tego czynu i intencji jego sprawców, co pozwoliłoby ukrócić różne domysły na ten temat.

Wczoraj o godzinie 11.30 na dużym dziedzińcu Uniwersytetu Warszawskiego zgromadziło się około 800 osób, głównie studentów, w oczekiwaniu na zapowiedziany wcześniej wiec. O godzinie 12.00 w imieniu organizatorów wystąpił Maciej Strzembosz – przewodniczący Zarządu Studentów UW. W czasie jego wystąpienia rozrzucono ulotki sygnowane przez NSZZ „Solidarność”. Wymieniony zaapelował o zaprzestanie kolportażu ulotek, twierdząc, że są to prowokacje. Następnie M[aciej] Strzembosz odczytał uchwałę Senatu UW w sprawie J[erzego] Popiełuszki. Na zakończenie zaapelował o 2 minuty skupienia, po czym zebrani spokojnie rozeszli się.

Wczoraj odnotowano wzrost kolportażu ulotek sygnowanych przez podziemie, związanych ze sprawą ks. J[erzego] Popiełuszki. Ogółem ujawniono w 16 województwach, 4223 ulotki, 46 nielegalnych wydawnictw i 8 napisów. Udaremniono kolportaż 207 nielegalnych wydawnictw.

W Jarosławiu (woj. przemyskie) ujawniono kolportaż ok. 2000 egz. ulotek o treści: „Solidarność żyje, walczy, zwycięży” oraz „Uwolnijcie Lisa¹ i Mierzejewskiego, SB i GPU – odpowiadacie za życie ks. Popiełuszki”.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ **Lis Bogdan** (ur. 1952). Polityk. Mechanik, następnie operator sprzętu w Zarządzie Portu Gdańsk (1970–1971), więziony (1971–1972), nastawiacz obrabiarek w Zakładach Okrętowych Urzędzeń Elektrycznych i Automatyki „Elmor”, członek ZSMP (1974–1980), PZPR (1975–1981), działacz WZZ Wybrzeża (1978), organizator WZZ w „Elmorze”, wiceprzewodniczący Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Stoczni

W Warszawie ujawniono ponad 2 tys. ulotek dot[yczących] porwania ks. Popiełuszki, w tym 1000 rozrzucono w rejonie Krakowskiego Przedmieścia i Nowego Światu.

We Wrocławiu po nabożeństwie w kościele przy ul. Bujwida ujawniono ulotki wzywające do manifestacji w dniu 29 października o godzinie 16.00. Hasłem manifestacji ma być żądanie uwolnienia ks. Popiełuszki.

W kilku województwach wśród załóg dużych zakładów pracy rozpowszechniane są pogłoski o strajku, który ma być przeprowadzony w Hucie Warszawa w dniu 29 bm. Z posiadanych informacji wynika, iż plotki te kolportowane są głównie wśród osób przebywających w kościele św. S[tanisława] Kostki w Warszawie.

[...] ^b

Opracowano
w Zespole Informacyjnym
Gabinetu Ministra
Spraw Wewnętrznych

Źródło: AIPN, 1585/15119, k. 73–74, mps.

Gdańskiej, współtwórca 21 postulatów strajkowych, wiceprzewodniczący Zarządu Regionu Gdańskiego NSZZ „Solidarność” (1980–1981), delegat na I Krajowy Zjazd Delegatów, po wprowadzeniu stanu wojennego uniknął internowania, współtwórca Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność” (IV 1982 r.), aresztowany (8 VI 1982 r.), zwolniony (8 XII 1984 r.); ponownie aresztowany (II 1985 r.), skazany na 2,5 roku więzienia, zwolniony na mocy amnestii (IX 1986 r.); członek jawnej Tymczasowej Rady „Solidarności” (1986–1987), Krajowej Komisji Wykonawczej (1987–1989), Komitetu Obywatelskiego (1988); uczestnik rozmów okrągłego stołu; senator (1989–1991); członek Prezydium Komisji Krajowej (1990); członek UW (1997; członek Zarządu UW, VI 2003 r.), członek Zarządu Partii Demokratycznej – demokraci.pl (2005), poseł z listy LiD (od 2007).

^b *Pominięto fragment informacji dziennej dotyczący sytuacji w zakładach pracy oraz oceny Polski na Zachodzie.*

1984 październik 28, Warszawa – Informacja dzienna dotycząca sytuacji w kraju po porwaniu ks. Jerzego Popiełuszki

**Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych**
AS-010/84

Warszawa, dnia 28 X 1984 r.

Tajne

Egz. nr ^a211^a

Podlega zwrotowi do Gabinetu Ministra

Informacja dzienna nr 298/1158

Ogólna sytuacja w kraju

W dalszym ciągu pierwszoplanowym tematem dyskusji większości środowisk jest porwanie księdza Jerzego Popiełuszki.

Otwarte poinformowanie społeczeństwa przez władze o sprawcach porwania ks. Popiełuszki spotkało się z ocenami, że świadczy to o rzeczywistym dążeniu kierownictwa partii i rządu do pełnego wyjaśnienia motywów i pełnych okoliczności uprowadzenia duchownego. W tym tonie są komentowane odpowiednie odniesienia w referacie programowym Biura Politycznego na XVII Plenum, oświadczenie KC PZPR oraz telewizyjne wystąpienie ministra spraw wewnętrznych. Niektóre określenia zawarte w tych wystąpieniach i oświadczeniu określa się jako nadzwyczaj ostre, wskazujące, że resort przyjął na siebie odpowiedzialność za rozliczenie funkcjonariuszy, którzy dokonali uprowadzenia politycznego i w ten sposób podważyli zasady działania partii i państwa socjalistycznego. W komentarzach zwraca się uwagę na kategoryczność ostrzeżenia w wypowiedzi Ministerstwa Spraw Wewnętrznych pod adresem wszelkich mścicieli i wrogów politycznych.

Wystąpienie ministra spraw wewnętrznych oczekiwane było przez społeczeństwo z dużym zainteresowaniem. Wstępne rozpoznanie odbioru społecznego treści wystąpienia wskazuje na rozbieżność ocen w poszczególnych środowiskach.

W środowiskach inteligenckich wystąpienie ministra Cz[esława] Kiszczaka ocenia się jako dobre. Sugeruje się, że powinno ono uspokoić nastroje społeczne, jeżeli w okresie najbliższych dni zostanie pogłębione i faktograficznie udokumentowane. Odnosząc się do stwierdzeń o konsekwentnym eliminowaniu z aparatu elementów przestępczych i nieodpowiedzialnych, oczekuje się na posunięcia organizacyjne i kadrowe w MSW w formie „czystki”.

W środowisku załóg zakładów pracy ton i treść komentarzy jest zbieżna. Reprezentatywne dla tego środowiska opinie wypowiada załoga Kombinat Metalurgicznego Huty im. Lenina. Uznaje się, że wypowiedź generała Cz[esława] Kiszczaka ma charakter sygnałny, a jej celem jest sondaż nastrojów i opinii społeczeństwa.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

czeństwa. Zakłada się śmierć uprowadzonego ks. J[erzego] Popiełuszki i w zależności od reakcji społeczeństwa ujawnienie bądź nieznanie ciała księdza. Sugeruje się, że zwłoki nie zostaną odnalezione, aby dać szansę podejrzanym funkcjonariuszom MSW uniknięcia najwyższego wymiaru kary oraz by nie stworzyć kolejnego „polskiego męczennika i świętego”. Twierdzi się, że inspiratorem porwania była bardzo wpływowa osoba z aparatu władzy.

Emocje narastające wokół porwania księdza Popiełuszki próbują wykorzystać działacze „Solidarności” w celu wywołania niepokojów społecznych. Rozpowszechniane są pogłoski, że jeżeli ksiądz Popiełuszko nie znajdzie się do 28 bm., to w dniu następnym dojdzie do strajków w kilku zakładach pracy. M.in. wśród części pracowników zakładów pracy w Warszawie krążą informacje, że 29 bm. odbędzie się strajk w Hucie Warszawa i Zakładach Mechanicznych „Ursus”. We Wrocławiu wśród pracowników „Dolmenu” krążą pogłoski, iż w dniu dzisiejszym o godzinie 13.00 odbędzie się manifestacja na ulicy Grabiszyńskiej. Wśród aktywistów b. „Solidarności” w Płocku stwierdza się, że należy przygotować się do akcji protestacyjnych, gdyż podlegają pod region Mazowsze i muszą postąpić podobnie jak w zakładach warszawskich. We wszystkich przypadkach prowadzone są działania mające na celu udaremnienie planowanych akcji.

W związku z planowanym dzisiaj nabożeństwem w kościele St[anisława] Kostki w Warszawie w intencji księdza Popiełuszki odnotowano inicjatywy podziemia b. „Solidarności”, m.in. w Katowicach, Radomiu i Chełmie, do organizowania przyjazdów różnych grup społeczno-zawodowych do Warszawy.

[...]b

Opracowano
w Zespole Informacyjnym
Gabinetu Ministra
Spraw Wewnętrznych

Źródło: AIPN, 1585/15119, k. 88–90, mps.

^b Pominięto fragment informacji dziennej dotyczący sytuacji w zakładach pracy oraz oceny Polski na Zachodzie.

Nr 116

1984 październik 29, Warszawa – Decyzja nr 033/84 ministra spraw wewnętrznych z 29 października 1984 roku w sprawie zniesienia stanu podwyższonej gotowości

**Ministerstwo Spraw
Wewnętrznych**
AB-IX-02546/84

Warszawa, dnia 29 października 1984 r.
Tajne
Egz. nr ^a34^a

**Decyzja nr ^a033/84^a
ministra spraw wewnętrznych
z dnia 29 X 1984 r.**

Z dniem 29 października 1984 r., godz. 20.00 **odwołuję** stan podwyższonej gotowości do działań sił i środków resortu spraw wewnętrznych, wprowadzony decyzją nr 031 z dnia 26 X 1984 r.

Ze względu na fakt, iż dotychczas nie ustalono miejsca pobytu księdza Popiełuszki i należy liczyć się ze znalezieniem już zwłok, co wiąże się z możliwością ponownego wzrostu napięcia, proszę o utrzymanie wysokiego stopnia aktywności i mobilności podległego aparatu.

minister^b

Źródło: AIPN, 1585/3377, k. 26, mps.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Opatrzono adnotacją o treści: z up[oważnienia] oraz nieczytelnym podpisem. Poniżej pieczętka o treści: Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW z wpisaną odręcznie datą wpływu: 31 X 1984 r. i numerem: HW/Zar/068/84.*

1984 październik 29, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 29 października 1984 roku

**Załącznik do informacji dziennej z dnia 29 X 1984 r.
Sytuacja związana z uprowadzeniem ks. J[erzego] Popiełuszki**

W kręgu warszawskiego środowiska adwokackiego wystąpienie ministra spraw wewnętrznych – gen. broni Cz[esława] Kiszczaka – wywołało znaczny rezonans.

W komentarzach i wyrażanych opiniach panuje zgodność co do faktu, iż wystąpienie miało charakter wyważony, rozsądny, nacechowane szczerością i gotowością kierownictwa resortu spraw wewnętrznych do pełnego ujawnienia społeczeństwu inspiratorów i sprawców, bez względu na zajmowane przez nich stanowiska. Uznano, że aczkolwiek z punktu widzenia przepisów prawa nie powinno się ujawniać nazwisk sprawców przed prawomocnym wyrokiem, to w tym przypadku minister, kierując się stanem wyższej konieczności, miał do tego w pełni prawo.

Ocenia się również, że wystąpienie to było na czasie, gdyż znaczna część społeczeństwa posiada informacje wycinkowe i w większości przypadków zasłyszane z rozgłosni zachodnich. Wysuwa się sugestia, iż wystąpienie tej rangi członka rządu, osłabiło w znacznym stopniu oddziaływanie propagandowe opozycji na podgrzewanie nastrojów. Z aprobatą przyjęto tezę zawartą w wypowiedzi ministra spraw wewnętrznych, w której wyeksponował rolę ks. Zych¹ i brak powszechnego potępienia tej działalności.

W indywidualnych wypowiedziach niektórych adwokatów twierdzi się, że minister winien również ujawnić nazwiska głównych inspiratorów, planowanych przy tej okazji zamieszek.

W środowisku dziennikarzy prasowych i agencyjnych ocenia się, że wystąpienie ministra spraw wewnętrznych było konieczne w kontekście poprzednich komunikatów MSW dot[yczących] okoliczności uprowadzenia ks. J[erzego] Popiełuszki. Podkreśla się również fakt, iż taktycznie zostało połączone z przebiegiem XVII Plenum KC PZRP, korespondując szczególnie z oświadczeniem KC w powyższej sprawie. Uważa się, że wystąpienie niewątpliwie wychodzi naprzeciw społecznym oczekiwaniom, niemniej zawarte w nim treści będą rzutować na stosunek społeczeństwa do MSW, którego znaczna część odrzuci wykładnię zawężającą sprawców porwania do trzech wymienionych

¹ **Zych Sylwester** (1950–1989). Duchowny katolicki. Święcenia kapłańskie (1977). Wikariusz w Czerniewcach k. Tomaszowa Mazowieckiego, Stanisławowie k. Mińska Mazowieckiego, Bedlnie k. Kutna, Tuszczu, wikariusz w parafii św. Anny w Grodzisku Mazowieckim (V 1981 r.). Aresztowany w związku ze śledztwem w sprawie zabójstwa funkcjonariusza MO Zdzisława Karosa (5 III 1982 r.), skazany przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego na 4 lata pozbawienia wolności za przynależność do nielegalnej organizacji zbrojnej i przechowywanie broni bez zezwolenia (8 IX 1982 r.). Sąd Najwyższy na wniosek prokuratury podwyższył karę do 6 lat pozbawienia wolności (19 XI 1982 r.). Więziony w Braniewie, następnie w Barczewie, mimo bardzo złego stanu zdrowia Sąd Marynarki Wojennej w Gdyni kilkakrotnie odrzucił wniosek pełnomocnika o przerwę w odbywaniu kary, zwolniony na mocy postanowienia Sądu Najwyższego (7 X 1986 r.), kapelan Okręgu Warszawskiego KPN, zamordowany w niewyjaśnionych okolicznościach w nocy 10/11 VII 1989 r.

osób. W niektórych komentarzach wyczuwa się szacunek dla odwagi szefa resortu, który w skomplikowanej sytuacji wewnętrznej postawił na pryncypialność i szczerłość wobec społeczeństwa. Zauważa się przy tym, że prawdopodobnie po raz pierwszy w historii resortu jego kierownik przyznał, że zawinili podlegli mu pracownicy.

W niektórych kręgach dziennikarzy z ChSS w komentarzach jednoznacznie twierdzi się, iż sprawy ze względu na wiek i rangę musieli być inspirowani przez wysoko postawione osobistości, prawdopodobnie spoza resortu. W dyskusjach wyraża się również pogląd, że decydujący w kontekście zachowania spokoju społecznego będzie poniedziałek, gdyż w tym dniu zbiorą się w komplecie w swych miejscach pracy załogi największych warszawskich zakładów.

W kręgu byłego aktywu KOR ze środowiska naukowego (prof. J[an] Kielanowski², J. Lipiński³, J[an] J[ózef] Lipski⁴) panuje duże ożywienie i ekscytacja sprawą porwania ks. J[erzego] Popiełuszki.

² **Kielanowski Jan** (1910–1989). Zootechnik, prof. (1955). Absolwent Akademii Rolniczej w Dublinach (1933); pracownik naukowy zakładów doświadczalnych w Świsłoczy i Sarnach (1936–1939); pracownik Oddziału Ziemińskiego i Izby Rolniczej we Lwowie (1940–1941); pracownik Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach (1942–1950); kierownik Zakładu Metodyki Badań Zootechnicznych Instytutu Zootechniki w Bydgoszczy (1950–1954); założyciel i dyrektor IFiZZ PAN w Jabłonie (1955–1974); członek PAN (od 1961); prezes Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego (1963–1964); członek loży masonskiej „Kopernik” (od 1975); sygnatariusz „Listu 59” (1975); kierownik Zakładu Przemiany Energii IFiZZ PAN (1977–1981); członek KOR i KSS KOR, Rady Funduszu Samoobrony Społecznej; współzałożyciel i członek Rady Programowej TKN (1978–1980); rzecznik głodujących w kościele Św. Krzyża w Warszawie w obronie uwięzionych w Czechosłowacji członków Karty 77 (1979); sygnatariusz listu byłych członków KOR i KSS KOR w obronie oskarżonych J. Kuronia, A. Michnika, Z. Romaszewskiego i H. Wujca (1983); członek Społecznej Rady Wydawnictw Niezależnych (1986–1989); członek Kręgu Przyjaciół Solidarności Polsko-Czechosłowackiej (1987–1989).

³ Prawdopodobnie **Lipiński Edward** (1888–1986). Ekonomista, prof. dr hab. Absolwent Handelshochschule w Lipsku (1912) i uniwersytetu w Zurychu (1913), doradca Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej (1919), pracownik GUS (1920–1923), wykładowca Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, SGH (1923–1939, prorektor 1937–1938, 1947–1949), organizator i dyrektor Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen w Warszawie (1926–1939), organizator Kursów Gospodarczych i Miejskiej Szkoły Handlowej w Warszawie tj. tajnego kursu SGH (1939–1944), Kursów Akademickich w Częstochowie (1944–1945), współpracownik Departamentu Pracy Delegatury Rządu na Kraj, dyrektor Instytutu Gospodarki Narodowej (1945–1946), dyrektor Departamentu Ekonomicznego Ministerstwa Przemysłu (1945–1946), prezes Banku Gospodarstwa Krajowego (1946–1948), wykładowca SGPiS (1949–1950, 1956–1958), UW (1950–1955, 1956–1958), członek KKK (1956–1962), sygnatariusz „Listu 34”, następnie wycofał podpis, sygnatariusz listu do E. Gierka przeciwko represyjności wymiaru sprawiedliwości PRL (1971), sygnatariusz „Listu 15” ws. dostępności polskiej szkoły i kultury dla Polaków w ZSRS (1974), „Listu 59” (1975, wówczas usunięty z PZPR) i „Listu 14” (1976), współzałożyciel KOR (1976) i KSS KOR (1977), współzałożyciel TKN (1978), członek Komisji Helsińskiej KSS KOR (1980), Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania (1980), założyciel i członek Towarzystwa Ekonomistów Polskich (od 1945 Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego) (prezes 1928–1968), członek PPS (1906–1918, 1946–1948), PZPR (1948–1975), członek PAN (1951), członek rzeczywisty PAN (1957), członek loży masonskiej „Kopernik” (od 1972), członek Académie des Sciences Morales et Politiques w Paryżu (1982).

⁴ **Lipski Jan Józef** (1926–1991). Historyk literatury, krytyk literacki, publicysta, dr hab. Absolwent UW (1952), uczestnik działalności konspiracyjnej, członek Szarych Szeregów, żołnierz AK (1943–1944), współpracownik IBL (1950–1951), redaktor PIW (1955–1959), publicysta „Twórczości” (1950–1952, 1955–1967, 1970–1975), „Nowej Kultury” (1953–1961), „Nowych Książek” (1958–1961), członek redakcji „Po prostu” (1956–1957, kierownik działu kulturalnego od 1957), współzałożyciel KKK (1956, prezes 1952–1958 i sekretarz zarządu do 1962), członek ZLP (1960–1983), pracownik IBL PAN (od 1961), współinicjator „Listu 34”, skarbnik KOR (1976), współorganizator i wykładowca TKN, laureat nagrody Fundacji A. Jurzykowskiego

W wypowiedziach i komentarzach dominują głosy potępienia, jednakże nie ma nastrojów hysterii i podjudzania do natychmiastowych wystąpień. Dyskutuje się sprawę ewentualnego powtórzenia metod działania grupy KOR z lat siedemdziesiątych. Pretekstem do publicznego zaprezentowania się grupy b. KOR-owców ma być artykuł zamieszczony w „Życiu Warszawy” z dnia 27 bm., demaskujący działanie opozycji dyskontującej tragiczne wydarzenia z ks. J[erzym] Popiełuszko. Ww. artykuł ten ocenili jako wyjątkowo „wredny i napastliwy” i zamierzają opracować oświadczenie protestacyjne, kierowane do prymasa Glempa bądź Episkopatu. Do udziału w tej akcji zamierzają wciągnąć b. członków KOR – A[nkę] Kowalską⁵, A[nielę] Stein[s]berg⁶, Z[bigniewa] Romaszewskiego i innych.

Komentowane jest również wystąpienie ministra spraw wewnętrznych gen. broni Cz[esława] Kiszczaka. Ocenia się je jako b. udane i zręczne, niemniej czynione są zarzuty, że minister nie ustosunkował się do najważniejszej kwestii, tj. do tego, czy ks. J[erzy] Popiełuszko żyje, czy też został zabity. Dostrzega się również ostrzeżenie, które zostało zawarte w przemówieniu przed podejmowaniem działań przeciwko państwu. W tym kontekście w opozycyjnie nastawionej części środowiska naukowego pojawiają się głosy o możliwości ponownego wprowadzenia stanu wojennego, przygotowaniu akcji internowań, ruchach wojsk itp.

Ogólnie przy bardzo nieprzychylnych komentarzach dla MSW podkreśla się odwagę ministra i zręczność w rozwiązywaniu tej sprawy, gdyż jedynie szybkie ujawnienie prawdy i konsekwentne publiczne rozliczenie i surowe ukaranie sprawców może zapobiec kolejnej tragedii narodowej.

W rozważaniach grona inspirującego w przeszłości różnego rodzaju antypaństwowe akcje często podnoszony jest temat ujawnienia rzeczywistych motywów, którymi kierowali się sprawcy i ich mocodawców. Spekuluje się na temat, czy znalezione zostaną zwłoki ks. J[erzego] Popiełuszki. O ile nie, to na długo zostanie sprawa odpowiedzialności rzeczywistych sprawców. W przypadku wystąpienia kolejnego kryzysu ten, kto przejmie władzę, może podać taką interpretację faktów tej sprawy, jaka będzie dla niego dogodna. Istnieją obawy, aby MSW nie udało się powiązać ostatnich aresztowań

w Nowym Jorku (1976), aresztowany w związku z działalnością KOR (1977), dwukrotnie podczas stanu wojennego (1981, 1982), aktywny działacz zdelegalizowanych struktur „Solidarności” (1982–1989), członek Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie, senator (1989), pośmiertnie odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski.

⁵ **Kowalska Anka** (1932–2008). Poetka. Absolwentka Wydziału Polonistyki KUL (1955), pracownik Polskiego Radia (1955), korektor „Dziś i Jutro”, „Kierunków” (1956–1957; redaktor), członek Stowarzyszenia Pax (1960–1968), pracownik Redakcji Programowej IW Pax (1962), współpracownik „Współczesności” (1960–1961), „Życia i Myśli” (1968–1969), członek ZLP (1968), uczestniczka Tygodni Kultury Chrześcijańskiej, członek KOR (od 1976), współpracownik niezależnego „Biuletynu Informacyjnego”, „Kultury Niezależnej”, „Tygodnika Mazowsze”, „Pulsu”, „Zapisu” (do 1986), „Krytyki” (od 1978), internowana (XII 1981 r.), zwolniona (VI 1982 r.), współorganizatorka Komitetu Obywatelskiego przeciw Przemocy (1984).

⁶ **Steinsbergowa Aniela** (1896–1988). Prawnik. Działaczka Rady Pomocy Żydom „Żegota”; adwokat żołnierzy AK (m.in. Kazimierza Moczarskiego) oraz działaczki opozycji antykomunistycznej, sygnatariusz wielu listów protestacyjnych, m.in. „Listu 59” (1975), listu do Rady Państwa w obronie TKN (1978), członek PZPR (1948–1955), KKK, współzałożycielka KOR (1976) oraz Komisji Helsińskiej KSS KOR (1980), pozbawiona praw wykonywania zawodu (1968).

pracowników MO współpracujących z podziemiem, ze sprawcami porwania ks. Jerzego Popiełuszki. O ile by to nastąpiło, może być wykorzystane przez władze do frontального uderzenia w konspirację.

Wśród osób zbliżonych i współpracujących uprzednio z ks. J[erzym] Popiełuszko, rozważana jest propozycja utworzenia fundacji jego imienia lub też nadania jego imienia jakiemś szpitalowi. Po wstępnych dyskusjach postanowiono, aby kwestię tę rozstrzygnięto w ramach szerokiej dyskusji w wielu środowiskach kraju.

We Wrocławiu 27 bm. przejęto 350 egz. ulotek sygnowanych przez „Agencję Informacyjną Solidarności Walczącej”, podpisanych przez K[ornela] Morawieckiego⁷ i A[ndrzeja] Leskowskiego⁸ o treści: „Gdzie jest ks. Jerzy Popiełuszko – kaznodzieja Chrystusa i Solidarności? Został porwany 19 X [19]84 r., polityczny bandytyzm. Aby nas porazić i sprawdzić granice naszej uległości. Mówimy nie. W obronie życia człowieka i kapłana, nie – rządowi policyjnego terroru. W poniedziałek 29 bm. i przez dwa kolejne dni, około godz. 16.00 przyjdź po pracy z kolegami na milczące zgromadzenie na ulicę Świdnicką i poprzyj też wszelkie formy rodzącego się spontanicznego protestu ze strajkami włącznie. Gdy trzeba będzie choćby przez dzień – złoczyńcom odmów swjej pracy. W imię wolności i solidarności. Zamordowani: Przymek, Bartoszcze, Walczak⁹ i wielu innych. A co z księdzem Popiełuszko? Nie możesz być obojętny. Jakikolwiek masz poglądy – przyjdź na milczący protest przeciwko bandytyzmowi politycznemu w naszej ojczyźnie. Poniedziałek 29 października, ok. godz. 16.00 – ul. Świdnicka (i podobnie w dwa kolejne dni)”.

Ulotki przeznaczone były do kolportażu w zakładach pracy i środkach komunikacji miejskiej. Podjęto działania zmierzające do ustalenia miejsca druku.

⁷ **Morawiecki Kornel** (ur. 1941). Fizyk. Absolwent Wydziału Fizyki UWr (1963), doktor (1970). Pracownik naukowy Instytutu Fizyki, a następnie Matematyki UWr. (1964–1973), uczestnik strajków i wieców studenckich we Wrocławiu w marcu 1968 r., od 1973 r. pracownik naukowy na Politechnice Wrocławskiej, redaktor i wydawca podziemnego „Biuletynu Dolnośląskiego” (1979–1989), członek NSZZ „Solidarność” (od 1980), uczestnik I Krajowego Zjazdu Delegatów „Solidarności” w Gdańsku (1981), aresztowany 14 IX 1981 r. i zwolniony pod naciskiem dolnośląskiej „Solidarności” przed upływem 48 godzin. W listopadzie i grudniu 1981 r. wytoczono mu proces, który przerwało wprowadzenie stanu wojennego. Członek Regionalnego Komitetu Strajkowego NSZZ „Solidarność” Dolny Śląsk (1981–1982), redaktor pisma „Z dnia na dzień” (do VI 1982 r.), przywódca Solidarności Walczącej (1982–1990), aresztowany 9 XI 1987 r. pod zarzutem przemytu oraz posługiwania się fałszywym dowodem osobistym i 30 IV 1988 r. podstępem zmuszony do wyjazdu za granicę, powrócił nielegalnie (VIII 1988 r.). Przeciwnik rozmów okrągłego stołu, założyciel Partii Wolności (1990), nauczyciel akademicki na Politechnice Wrocławskiej (od 1991). Odznaczony Orderem Orła Białego (2007).

⁸ *W oryginale*: Lesowski. **Zarach Andrzej** (ur. 1948), ps. „Andrzej Leskowski”, „Mela”, „Ruth”. Matematyk, członek NSZZ „Solidarność”, uczestnik I Krajowego Zjazdu Delegatów „Solidarności” w Gdańsku (1981), członek Prezydium Komisji Rewizyjnej (1981), internowany dwukrotnie w okresie stanu wojennego, działacz Solidarności Walczącej, członek Komitetu Wykonawczego Solidarności Walczącej, szef Agencji Informacyjnej Solidarności Walczącej, członek redakcji „Solidarności Walczącej” (1987–1990).

⁹ **Walczak Bogusław** (1927–1984). Pracownik Przedsiębiorstwa Budownictwa Uprzemysłowanego we Wrocławiu. Zatrzymany przez patrol MO (18 III 1984 r.), zamordowany w niewyjaśnionych okolicznościach. Sekcja zwłok wykazała pęknięcie wątroby, zmasakrowanie twarzy.

28 bm. na terenie Nowego Sącza ujawniono kolportaż 120 szt. ulotek o treści: „»Solidarność«, oddajcie ks. Popiełuszkę, precz z komuną”. Podjęto działania w celu ustalenia sprawcy.

Otrzymują:

tow. Wojciech Jaruzelski
tow. Kazimierz Barcikowski
tow. Zbigniew Messner
tow. Mirosław Milewski
tow. Tadeusz Porębski
tow. Jan Głowczyk
tow. Florian Siwicki
tow. Mieczysław F. Rakowski

Źródło: AIPN, 1585/15119, k. 111–113, mps.

1984 październik 29, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 29 października 1984 roku

**Załącznik do informacji dziennej z dnia 29 X 1984 r.
Zachodnie reakcje na porwanie ks. Popiełuszki**

1. W Watykanie w gronie bliskich współpracowników papieża wyrażany jest nieoficjalny pogląd, iż uprowadzenie ks. Popiełuszki dokonały „siły” bądź „służby” niekontrolowane przez rząd generała Jaruzelskiego. Celem porwania – określanego jako prowokacja – miałyby być wywołanie gwałtownych reakcji ze strony pozostałości opozycji politycznej w Polsce, co zmusiłoby rząd do podjęcia wobec niej zdecydowanych działań.

Papież Jan Paweł II prowadzi stałe konsultacje – odnośnie działań podejmowanych przez Kościół w sprawie porwania – z przebywającymi w Rzymie arcybiskupami – Bronisławem Dąbrowskim i Henrykiem Gulbinowiczem¹. Ustalono m.in., że poza odprawianiem mszy w intencji ofiary porwania inne działania podjęte będą stosownie do wyników plenum KC PZPR.

2. Amerykańskie środki masowego przekazu lansują w sprawie porwania ks. Popiełuszki następujące tezy:

- został on porwany przez grupę lewacką w ramach rozgrywki o władzę (lub z władzą), a w sprawę mogło być wmieszane mocarstwo (nie precyzuje się – które) „niezadowolone z sytuacji w PRL”;
- porwania mogła dokonać „jakaś grupa z MSW, niezadowolona z układów” (za rozgłoszonymi BBC i RWE podawane są sugestie o zmianach w MSW);
- czyn ten nie jest świadomą prowokacją ze strony rządu, ale na rządzie spoczywa odpowiedzialność, że doszło do porwania;
- jeżeli ks. Popiełuszko nie zostanie odnaleziony w najbliższych dniach, można będzie przyjąć, że nie żyje.

Otrzymują:

tow. Wojciech Jaruzelski
tow. Kazimierz Barcikowski
tow. Józef Czyrek²

¹ **Gulbinowicz Henryk** (ur. 1923). Duchowny katolicki, abp, kardynał prezbiter. Świecenia kapłańskie (1950). Wykładowca teologii moralnej i etyki (1959–1970), następnie wicerektor, a od 1967 r. rektor w Warmińskim Seminarium Duchownym „Hosianum” w Olsztynie. Administrator apostolski archidiecezji w Białymstoku (1970–1976); metropolita wrocławski (od 1976). Mianowany kardynałem 25 V 1985 r. otrzymał tytuł prezbitera dell’Immacolata Concezione di Maria a Grottarosa. Pracował w watykańskich Kongregacjach: ds. Duchowieństwa, ds. Kościołów Wschodnich i ds. Ewangelizacji Narodów.

² **Czyrek Józef** (ur. 1928). Ekonomista. Absolwent UJ (1950). Członek PZPR (od 1955), zastępca członka KC (1971–1980), członek KC PZPR (1980–1990), członek BP KC PZPR (1981–1989). Pracownik naukowy UJ i Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Krakowie (1949–1952), radca Ambasady PRL w Belgradzie (1962–1968), wicedyrektor (1968–1969), dyrektor Departamentu Studiów i Programowania MSZ

tow. Zbigniew Messner
tow. Mirosław Milewski
tow. Stefan Olszowski³
tow. Tadeusz Porębski
tow. Jan Głowczyk
tow. Florian Siwicki
tow. Mieczysław F. Rakowski

Źródło: AIPN, 1585/15119, k. 110, mps.

(1969–1971), podsekretarz stanu w MSZ (1971–1980), minister spraw zagranicznych (1980–1982), sekretarz KC PZPR (1981–1989), minister stanu przy urzędzie Prezydenta PRL, poseł na Sejm PRL IX kadencji (1985–1989), przewodniczący Sejmowej Komisji Spraw Zagranicznych (1985–1989), wiceprzewodniczący Tymczasowej Rady Krajowej PRON (1982–1983), wiceprzewodniczący Rady Krajowej PRON (1983–1989).

³ **Olszowski Stefan** (ur. 1931). Filolog, polityk. Absolwent UŁ. Członek PZPR (od 1952), członek KC (1964–1986), członek BP KC (1970–1980; 1980–1985). Działacz ZMP i ZSP; przedstawiciel ZSP w Międzynarodowym Związku Studentów w Pradze (1956), przewodniczący Rady Naczelnej ZSP (1956–1960), sekretarz KW PZPR w Poznaniu (1960–1963), kierownik Biura Prasy KC (1963–1968), sekretarz KC (1968–1971; 1976–1980; 1980–1982), minister spraw zagranicznych (1971–1976; 1982–1985), ambasador PRL w NRD (1980), poseł na sejm V–VII kadencji (1969–1980), członek Prezydium Ogólnopolskiego Komitetu FJN (1981–1983).

Nr 119

1984 październik 30, Warszawa – Decyzja nr 034 ministra spraw wewnętrznych z 30 października 1984 roku w sprawie wprowadzenia stanu podwyższonej gotowości

Minister
spraw wewnętrznych
nr ^bAB-IX-02556/84^b

^aWarszawa, dn. 30 X 1984 r.

Tajne
Egz. nr ^{b3}

^c**Decyzja nr 034**
ministra spraw wewnętrznych
z dnia 30 X 1984 r.

W związku ze spodziewanym wzrostem napięcia i zagrożenia bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego wprowadzam stan podwyższonej gotowości do działań sił i środków resortu spraw wewnętrznych od dnia 31 X 1984 r., godz. 8.00 do odwołania.

W ramach tego stanu polecam realizować zadania określone w decyzji nr 031 z 26 X 1984 r.

gen. broni Cz[esław] Kiszczak^d

Źródło: AIPN, 1585/3377, k. 27, mps.

^a *Po lewej stronie pieczętka o treści: Polska Rzeczpospolita Ludowa.*

^{b-b} *Wpisano odręcznie.*

^c *Po lewej stronie odręczna adnotacja o treści: z 30 X 1984 r., opatrzona nieczytelnym podpisem.*

^d *Opatrzona adnotacją o treści: z up[oważnienia] oraz nieczytelnym podpisem. Poniżej pieczętka o treści: Departament PESEL MSW oraz wpisaną odręcznie datą wpływu: 30 X 1984 r. i numerem: AL-0358/84.*

1984 październik 30, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 30 października 1984 roku

**Załącznik do informacji dziennej z dnia 30 X 1984 r.
Inicjatywy nielegalnych struktur opozycyjnych
wywołane incydem uprowadzenia ks. Popiełuszki**

Częstochowa:

Wstępnie ustalono, iż do przedstawicieli nieformalnych struktur działających wśród załogi Huty im. Bolesława Bieruta w Częstochowie przybył w ostatnim czasie łącznik z Krakowa – Nowej Huty i przekazał dyspozycje. Z treści wynika zalecenie przystąpienia załogi huty do strajku okupacyjnego na sygnał Huty Warszawa. Sygnał taki spodziewany jest w przypadku stwierdzenia, iż ks. Popiełuszko został zamordowany.

Kraków:

W środowiskach byłych działaczy b. „Solidarności” odnotowano wypowiedzi, iż oczekują oni konkretnych dyspozycji co do form akcji protestacyjnych, które mają zostać wypracowane przez grupy działaczy z terenu Warszawy. Wyklucza się jednak strajki uznając, iż nie uzyskają one akceptacji ze strony szerokich kręgów robotników.

Lublin:

Wśród aktywistów ruchu „oazowego”, skupiającego głównie studentów UMCS i Politechniki Lubelskiej, prowadzone są dyskusje na temat wykorzystania uprowadzenia ks. Popiełuszki do zorganizowania strajku na terenie Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, ale dopiero po uprzednim proklamowaniu strajków w zakładach produkcyjnych. Poszczególne grupy „oazowe” włączyły się do akcji modlitwnej za ks. Popiełuszkę i planują spotkania w każdy czwartek, o godz. 20.00 w kościele powizytowskim i w każdy wtorek, o godz. 20.00 w Sali klubowej Domu Studenta nr 4 Politechniki Lubelskiej.

Łódź:

Wśród działaczy łódzkiego podziemia b. „Solidarności” odnotowano częstotliwione kontakty. Z wstępnego ich rozpoznania wynika, że większość działaczy nie podejmuje konkretnych inicjatyw, lecz oczekują oni na wytyczne ze szczebla centralnego.

Otrzymują:

tow. Wojciech Jaruzelski
tow. Kazimierz Barcikowski
tow. Zbigniew Messner
tow. Mirosław Milewski
tow. Tadeusz Porębski
tow. Jan Głowczyk

tow. Florian Siwicki
tow. Mieczysław F. Rakowski

Źródło: AIPN, 1585/4869, k. 10–11, mps.

1984 październik 30, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 30 października 1984 roku

**Załącznik do informacji dziennej z dnia 30 X 1984 r.
Sytuacja w środowisku podziemnych struktur b. „Solidarności”
i tzw. grupy roboczej obradującej w kościele St[anisława] Kostki w Warszawie**

W związku z sytuacją powstałą w wyniku uprowadzenia ks. J[erzego] Popiełuszki w części środowiska działającego w konspiracyjnych strukturach „Solidarności” i „grupy roboczej”, obradującej do 28 bm. w kościele St[anisława] Kostki w Warszawie, formułowane są następujące opinie oraz zamierzenia:

– władze znalazły się w sytuacji niezwykle skomplikowanej, przekreślającej wiele innych planów i możliwości. Obowiązkiem środowisk solidarnościowych jest dobitne wskazanie na władze jako na moralnych sprawców czynu, totalnie zwalczających Kościoł. Zatrzymani sprawcy uprowadzenia są jedynie wykonawcami;

– prymas J[ózef] Glemp zajmuje niewłaściwe stanowisko, starając się złagodzić ostrość zdarzenia i jego następstwa, w czym wspomaga starania władz;

– sytuacja, jaka zaistniała po 19 X br., jest modelowa i daje szanse rozwoju „Solidarności”, eksponując m.in. dotychczasowe mankamenty działania. Na skutek niewłaściwego postępowania prymasa J[ózefa] Glempla stało się jasne, że pewna część aktywu nie sprawdziła się i musi zostać zastąpiona przez innych. Stąd wynika potrzeba nawiązania łączności między zakładami pracy i z terenem;

– bez względu na stanowisko prymasa J[ózefa] Glempla czy też L[echa] Wałęsy, przedstawiciele Huty Warszawa powinni przejąć wiodącą rolę w organizowaniu akcji protestacyjnej. Sprzyja temu fakt, iż posiadają oni łączność z FSO, MZK, ZM „Ursus”, „Polkolorem”. Wolskie zakłady pracy, tj. im.: „Świerczewskiego”, „Kasprzaka”, „Róży Luksemburg”, mogą przyłączyć się do tej akcji, natomiast nie rozpoczną jej pierwsze i samodzielnie.

Przy wykorzystaniu posiadanych kontaktów istnieje możliwość pozyskania dla realizacji tego planu środowiska technicznego (instytuty, biura projektów), Uniwersytetu Warszawskiego (za pośrednictwem prof. K[lemensa] Szaniawskiego¹), mniejszych

¹ Szaniawski Klemens (1925–1990). Filozof, prof. Student filozofii i matematyki na tajnym UW (1942–1944), absolwent filozofii UŁ (1947). Żołnierz AK, powstaniec warszawski, więzień Oświęcimia i Mauthausen (1944–1945), asystent w Katedrze Nauki o Moralności UŁ (1945–1948), pracownik naukowy Katedrze Nauki o Moralności UW (1948), dr (1950), kierownik redakcji polityczno-społecznej w Spółdzielni Wydawniczej Czytelnik (1950–1953), kierownik Katedry Logiki UW (1952), stypendysta w Cambridge (1957–1958), dr hab. (1961), prodziekan Wydziału Filozofii i Socjologii UW (1962–1964), dziekan 1967–1971), prof. nadzwyczajny (1968), redaktor naczelny „Studia Logica” (1970–1974), konsultant naukowy w Zakładzie Prakseologii IFiS PAN (1971), kierownik Seminarium Teorii Decyzji PAN (1971), kierownik Zakładu Logiki w Instytucie Filozofii UW (1972–1990), pracownik Zakładu Logiki IFiS PAN, kierownik Zakładu Logiki Instytutu Filozofii UW (1975), prof. zwyczajny (1977), przewodniczący ZG PTF (1977–1990), Komitetu Naukoznawstwa PAN, Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN (1981–1984), przewodniczący Komitetu Porozumiewawczego Stowarzyszeń Twórczych i Naukowych (1980–1981),

zakładów pracy; a przy właściwej łączności – innych obszarów kraju (Śląsk, Wybrzeże, Wrocław, Poznań, Kraków, Białystok);

– bezdebitowe wydawnictwa, tj. „Kos”, „CDN”, „Wola”, powinny wydawać nadzwyczajne biuletyny codzienne;

– część osób związanych z S[ewerynem] Jaworskim nie chce podjąć żadnego działania, tłumacząc się brakiem czasu i zmianowym charakterem pracy.

Otrzymują:

tow. Wojciech Jaruzelski

tow. Kazimierz Barcikowski

tow. Zbigniew Messner

tow. Mirosław Milewski

tow. Tadeusz Porębski

tow. Marian Woźniak

tow. Jan Głowczyk

tow. Florian Siwicki

tow. Mieczysław F. Rakowski

tow. Adam Łopatka

Źródło: AIPN, 1585/15119, k. 139, mps.

członek Społecznego Komitetu Nauki, Komitetu Kultury Niezależnej i Społecznej Rady Wydawnictw Niezależnych (od 1982), wykładowca logiki w Dominikańskim Kolegium Filozoficzno-Teologicznym w Krakowie, prelegent w KKK. Autor listu do przewodniczącego Rady Państwa w obronie TKN, przewodniczący Komisji Senackiej UW ds. „niesłusznie zwolnionych pracowników naukowych i studentów w latach (1980). Internowany 13 XII 1981 r., zwolniony tego samego dnia. Członek ZNP (1945–1980), OKP (1988), Pen Clubu, loży „Kopernik” (AIPN, 0787/451; AUW, K-18645).

1984 październik 30, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 30 października 1984 roku

**Załącznik do informacji dziennej z dnia 30 X 1984 r.
Działania i inicjatywy Kościoła rzymskokatolickiego**

29 bm. w kościele przy ul. Hozjusza 2 w Warszawie odbyło się nabożeństwo w intencji ks. Popiełuszki. Kazanie o treści religijnej wygłosił N.N. ksiądz. Mówiąc o wydarzeniu związanym z uprowadzeniem księdza Popiełuszki, przypomniał pewne oficjalne fakty. Stwierdził, że nienawiść winna być obca naszemu społeczeństwu. W intencjach modlono się o szybkie odnalezienie ks. Popiełuszki. W komunikatach poinformowano o nocnym czuwaniu służby zdrowia i cytowano fragmenty listów kierowanych na adres parafii, m.in. od młodzieży z Miętneho, potępiające fakt uprowadzenia ks. Popiełuszki. Wśród zgromadzonych na nabożeństwie obecni byli S[eweryn] Jaworski i L[eszek] Moczulski. Uczestniczyło ok. 2500 osób. Nie stwierdzono prób zakłócenia ładu i porządku publicznego.

29 bm. w kościele św. Brygidy w Gdańsku ks. Jankowski – miejscowy administrator – odprawił nabożeństwo w intencji ks. Popiełuszki. W trakcie kazania odczytał oświadczenie studentów Uniwersytetu Gdańskiego o następującej treści: „Porwanie ks. J[erzego] Popiełuszki głęboko nas poruszyło. Potępiamy wszystkich winnych tego czynu. Uważamy, że obok bezpośrednich sprawców, odpowiedzialność ponoszą także organizatorzy i uczestnicy akcji napaści prasowych na ks. Jerzego Popiełuszkę. Przed wszystkim jednak okoliczności porwania świadczą o tym, że szerokie uprawnienia sił bezpieczeństwa mogą być łatwo nadużywane. Sprawa ta dowiodła, że zasady działania MSW i ustawa o Urzędzie Ministra SW wymagają istotnych zmian. Nie wystarczy ukaranie winnych. Gwarancją naszego bezpieczeństwa może być tylko usunięcie przyczyn, które doprowadziły do tego zamachu”. Ks[iądz] Jankowski powiedział na zakończenie, że oświadczenie to podpisało 371 studentów i nadal jest podpisywane. Obecnych ok. 600 osób. Nie odnotowano prób zakłócenia ładu i porządku publicznego.

W rozmowach z grupą parafian ks. Jankowski – proboszcz parafii św. Brygidy w Gdańsku – w związku z uprowadzeniem ks. Jerzego Popiełuszki wyraził opinię, że w obecnej sytuacji najlepiej jest czekać i nie dawać wiary różnym plotkom, gdyż komuś może zależeć, aby siać ferment i podniecenie w społeczeństwie.

28 bm. w kościele św. Wojciecha w Koninie odczytane zostało oświadczenie bp. Zaręby¹ – ordynariusza włocławskiego, dot[yczące] uprowadzenia ks. Popiełuszki. W oświadczeniu bp. Zaręba podkreśla oburzenie księży i społeczeństwa tym „aktem

¹ **Zaręba Jan** (1910–1986). Duchowny katolicki, bp. Święcenia kapłańskie (1934). Kanclerz kurii diecezjalnej w Gorzowie (1945), duszpasterz młodzieży, oficjał Trybunału Metropolitalnego w Gnieźnie (1956), kanonik kapituły gnieźnieńskiej, biskup tytularny Bitylius i sufragan włocławski (1963), wikariusz kapitulny, administrator apostolski diecezji włocławskiej (1968), biskup włocławski (1970), uczestnik Soboru Watykańskiego II.

bandytyzmu”. W komunikatach odczytano m.in. oświadczenie miejscowego kleru potępiające uprowadzenie ks. Popiełuszki oraz apelowano o składanie podpisów pod wyłożonymi listami, wyrażającymi oburzenie z tego powodu, które będą przesłane do prymasa i parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie. Poinformowano, że w dniu 30 X br. zostanie odprawiona msza w intencji uprowadzonego, a po niej do północy trwać będzie adoracja, podczas której czytane będą przemówienia ks. Popiełuszki. Przed ołtarzem umieszczono napis stylizowany na wzór „Solidarności” o treści: „Kapłanie robotników, czuwając w modlitwie, czekamy na ciebie”. Obok wejścia do kościoła znajduje się fotografia ks. Popiełuszki.

Na tablicy ogłoszeń w kościele dominikanów w Poznaniu wywieszono klepsydrę z ok. 60 nazwiskami i napisem o treści: „Módlmy się za zabitych w stanie wojennym – Solidarność Walcząca”.

Ks[ia]dz Poblöcki w dniu 28 bm. w Szymankowie (woj. elbąskie) w miejscowym kościele zwrócił się do wiernych o modły w intencji odnalezienia ks. Popiełuszki. Oświadczył, że Gdańsk jest otoczony przez wojsko i milicję, a rozwój sytuacji może doprowadzić do walk bratobójczych i rozlewu krwi.

Otrzymują:

tow. Wojciech Jaruzelski
tow. Kazimierz Barcikowski
tow. Zbigniew Messner
tow. Mirosław Milewski
tow. Tadeusz Porębski
tow. Jan Głowczyk
tow. Florian Siwicki
tow. Mieczysław F. Rakowski
tow. Adam Łopatka

Źródło: AIPN, 1585/15119, k. 124–124v, mps.

1984 październik 30, Warszawa – List prymasa Polski kard. Józefa Glempa do rodziców ks. Jerzego Popiełuszki

Warszawa, dnia 30 października 1984 r.

Szanowni i Drodzy Rodzice
Księdza Jerzego Popiełuszki

Pragnę zapewnić, że w Waszym rodzicielskim bólu spowodowanym uprowadzeniem syna Jerzego uczestniczy cały Kościół w Polsce. Ksiądz Jerzy Popiełuszko, uprowadzony skrycie przez złych ludzi, był szczerym duszpasterzem, a więc kapłanem oddanym służbie dusz potrzebujących Boga. Wraciał z posługi kapłańskiej z Bydgoszczy do Warszawy, gdy dokonano na Nim, i na towarzyszącym Mu Panu Waldemarze, odrażającego gwałtu. Dobrze, że towarzyszący Księdzu Jerzemu Pan ocalał. Nie ustajemy w modlitwach także o ocalenie Księdza Jerzego, ufając, że skoro nie znaleziono dotąd ciała, może żyje gdzieś przechowywany i będzie mógł do nas powrócić. Nasze nadzieje na życie Księdza Jerzego składamy przez ręce Najświętszej Maryi Ojcu Niebieskiemu, wyrażając jednocześnie poddanie się woli Bożej. Rozumiemy także, że Ten, który swego Syna Jezusa Chrystusa nam dał, ogarnia miłością Waszego Syna, a naszego Brata w kapłaństwie. Ofiara cierpienia Księdza Jerzego, czy nawet ofiara życia, pozostanie ofiarą Kościoła. Dla świata pozostanie znakiem miłości i oddania służbie człowiekowi wierzącemu w Narodzie.

Pragniemy zapewnić potrzebną pomoc prawną, jak będzie potrzebna do pełnego i prawdziwego wyświecenia wszystkich okoliczności zaginięcia Księdza Jerzego.

Podzielając uczucia bólu z Rodzicami, zapewniam o stałej pamięci w modlitwie całego duchowieństwa w intencji Księdza Jerzego; Wam zaś, Drodzy Rodzice, wyrażam słowa chrześcijańskiego współczucia, a także gorącego podziękowania za dar ofiarnego kapłana Kościoła.

Józef Kardynał Glemp
Prymas Polski

Szanowni i Drodzy Rodzice
Władysław i Marianna **Popiełuszko**
wieś **Okopy**
16-150 **Suchowola**

Źródło: AIPN, 1585/17785, k. 25–26, mps.

1984 październik 31, [Warszawa] – Załącznik do informacji dziennej z 31 października 1984 roku

**Załącznik do informacji dziennej z dnia 31 X 1984 r.
Pierwsze komentarze zachodnich dyplomatów i korespondentów
w związku z odnalezieniem zwłok ks. Popiełuszki**

Ogłoszenie komunikatu w TVP o odnalezieniu zwłok ks. J[erzego] Popiełuszki przyjęte zostało w środowisku dyplomatów i korespondentów zachodnich z pewnym zaskoczeniem. Sądzone bowiem, że nawet w przypadku pozytywnego zakończenia poszukiwań w tych dniach, władze przeciągną ogłoszenie tej informacji na okres po Święcie Zmarłych.

W kontekście tego – zdaniem wielu obserwatorów kk, w tym amerykańskich – natychmiastowe opublikowanie komunikatu potwierdza zapewnienia gen. Jaruzelskiego na XVIII Plenum o czystych intencjach władz w tej sprawie oraz ministra spraw wewnętrznych w dążeniu do pełnego ustalenia inspiratorów i motywów zbrodni.

Część dyplomatów państw NATO wyraża opinie, że treść komunikatu dezawuuje szereg informacji z kręgów opozycyjnych – od ludzi pokroju Jaworskiego. Stąd dochodzą do wniosku, że w przyszłości powinni podchodzić z dużą ostrożnością do wiadomości pochodzących z tych źródeł.

Wśród znacznej części dyplomatów i korespondentów panuje przekonanie, że uroczystości pogrzebowe będą miały duży zasięg. Uważa się jednak, że Kościół będzie się starał zapobiec wykorzystaniu tych uroczystości przez opozycję i podziemie do wywołania zamętu społecznego i konfrontacji z władzami.

Otrzymują:

tow. Wojciech Jaruzelski
tow. Kazimierz Barcikowski
tow. Zbigniew Messner
tow. Mirosław Milewski
tow. Tadeusz Porębski
tow. Jan Głowczyk
tow. Florian Siwicki
tow. Mieczysław F. Rakowski

Źródło: AIPN, 1585/4648, k. 9, mps.

1984 październik 31, Warszawa – List gen. Czesława Kiszczaka do bp. Jerzego Dąbrowskiego, zastępcy Sekretarza Episkopatu Polski

**Jego Ekscelencja
Ksiądz Biskup Jerzy Dąbrowski
Zastępca Sekretarza
Episkopatu Polski**

Proszę Waszą Ekscelencję o przyjęcie wyrazów serdecznego współczucia i głębokiego ubolewania z powodu tragicznej śmierci księdza Jerzego Popiełuszki.

Na ręce Waszej Ekscelencji składam również wyrazy współczucia dla rodziców i rodzzeństwa zamordowanego.

Przerażający akt uprowadzenia i zabójstwa księdza Jerzego Popiełuszki wywołał wśród funkcjonariuszy resortu spraw wewnętrznych, podobnie jak w całym społeczeństwie, jednoznaczną reakcję oburzenia i potępienia.

W chwili obecnej, nie ma dla resortu spraw wewnętrznych ważniejszej sprawy niż wyjaśnienie, w imię sprawiedliwości, całej prawdy o okolicznościach tej zbrodni, godzącej w procesy porozumienia i normalizacji, zwłaszcza zaś ujawnienie, czy i kto był ukrytym inspiratorem oraz czy i kto sprawców osłaniał. Jest to konieczne, aby Polska Rzeczpospolita Ludowa pozostała miejscem, w którym żyje się bezpiecznie i spokojnie.

(–) gen. broni Czesław **Kiszczak**

Warszawa, dnia 31 października 1984 r.

Źródło: AIPN, 1585/17785, k. 27, mps.

1984 listopad 2, Warszawa – Uchwała Rady Robotniczej Huty Warszawa w związku z porwaniem i zabójstwem ks. Jerzego Popiełuszki

**Rada Robotnicza
Huty Warszawa
II Kadencja,
XXIII Sesja**

Warszawa, dnia 2 XI 1984 r.

Uchwała Nr 115/II

I

W związku z porwaniem i zamordowaniem księdza Jerzego Popiełuszki, kapelana hutników warszawskich, Rada Robotnicza Huty Warszawa w imieniu Załogi Huty potępia ten tchórzliwy, bestialski i odrażający mord dokonany na człowieku, który był orędownikiem: miłości, dobroci, godności człowieka i praw osoby ludzkiej do życia i wolności.

Śmierć księdza Jerzego Popiełuszki ma wielką wymowę moralną dla nas wszystkich.

Rada Robotnicza Huty Warszawa świadoma możliwości powstania nieobliczalnych konsekwencji tego haniebnego czynu, wierzy, że solidarność serc i umysłów ludzi dobrej woli stanowić będzie tamę tak silną, że emocje nie wezmą góry nad rozsądkiem: a to nowe cierpienie i męczeńska śmierć przyczynią się do moralnej odnowy narodu!

Rada Robotnicza wyraża nadzieję, że sprawcy i inspiratorzy tej ohydnej i jakże obcej mentalności i duchowi narodu polskiego zbrodni, zostaną wykryci i zgodnie z prawem osądzeni – a podobny czyn nie powtórzy się już nigdy.

W tak bolesnej i trudnej chwili Rada Robotnicza zwraca się do Załogi Huty Warszawa o zachowanie rozwagi i spokoju, o kierowanie się tymi wskazaniem, których orędownikiem i nauczycielem był śp. ksiądz **Jerzy Popiełuszko**.

Z robotniczą godnością zniesiemy tę ciężką próbę.

Cześć jego pamięci!

II

Rada Robotnicza postanawia:

– na znak żałoby w dniach 2, 3 i 4 listopada br. przy bramie głównej oraz przy wydzielonych huty flagi hutnicze zostaną przewiązane kirem i opuszczone do połowy masztów,

– Prezydium Rady będzie reprezentowało Radę Robotniczą Huty Warszawa w uroczystościach pogrzebowych,

– na grobie śp. księdza Jerzego Popiełuszki Prezydium Rady założy wieniec od załogi huty Warszawa.

III

Rada Robotnicza postanawia przesłać niniejszą uchwałę do:

- prymasa Polski – Jego Eminencji księdza kardynała Józefa **Glempa**,
- ministra hutnictwa i przemysłu maszynowego, mgr. inż. Janusza **Maciejewicza**¹,
- ministra spraw wewnętrznych, generała broni Czesława **Kiszcza**ka,
- posła Józefa **Bareckiego**², przewodniczącego Komisji do Spraw Samorządu Pracowniczego Przedsiębiorstw Sejmu PRL,
- proboszcza parafii św. Stanisław Kostki w Warszawie, księdza prałata Teofila **Boguckiego**,
- Polskiej Agencji Prasowej.

Przewodniczący Komisji Uchwał
(–) Andrzej **Milkowski**

Przewodniczący Rady Robotniczej
(–) Kazimierz **Słowiak**
Sekretarz Prezydium Rady Robotniczej
(–) Jerzy **Osiński**

Źródło: AIPN, 1585/17785, k. 29–30, mps.

¹ **Maciejewicz Janusz** (ur. 1931). Inżynier mechanizacji górnictwa. Absolwent Politechniki Śląskiej (1953), członek PZPR (od 1949), pracownik naukowy Politechniki Śląskiej (1951–1955), w Kopalni Węgla Kamiennego „Zabrze” (1955–1965), w Kombinacie Górniczo-Hutniczym Miedzi w Lubinie (1965–1984), dyrektor ds. inwestycji (1976–1981), następnie dyrektor naczelny kombinatu (1981–1984), minister hutnictwa i przemysłu maszynowego w rządach W. Jaruzelskiego i Z. Messnera (1984–1987), prezes PKNMiJ (1988–1990).

² **Barecki Józef** (1926–1999). Dziennikarz. Absolwent WSNS przy KC PZPR, reporter, kierownik działu „Głosu Szczecińskiego” (1947–1952), zastępca redaktora naczelnego „Kuriera Szczecińskiego” (1952–1955), redaktor naczelny „Głosu Szczecińskiego” (1955–1966), zastępca redaktora naczelnego, następnie redaktor naczelny „Trybuny Ludu” (1972–1980), przewodniczący Radiokomiteu (VIII–IX 1980 r.), rzecznik prasowy rządu (1980–1981), redaktor naczelny „Rzeczpospolitej” (od 1983), następnie „Nowych Dróg” (od 1987), członek KC PZPR (1975–1981), poseł na sejm VII, VIII, IX kadencji (1976–1989; 1982–1985 – przewodniczący Komisji do spraw Samorządu Pracowniczego Przedsiębiorstw, 1985–1989 – Komisji Administracji, Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości, 1989 – Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektu ustawy „Prawo o stowarzyszeniach” oraz projektów ustaw dotyczących związków zawodowych), prezes Zarządu Głównego SDP (1978–1980).

1984 listopad 3, Warszawa – Informacja dzienna Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych dotycząca przebiegu uroczystości pogrzebowych ks. Jerzego Popiełuszki

**Stołeczny Urząd
Spraw Wewnętrznych
Służba Bezpieczeństwa**

Warszawa, dnia 3 listopada 1984 r.

Tajne
Egz. nr [...]a

Informacja dzienna nr 0304/84

W dniu 3 listopada 1984 r. na terenie Warszawy i województwa stołecznego sprawą główną większości środowisk były uroczystości związane z pogrzebem ks. Jerzego Popiełuszki.

Od wczesnych godzin rannych odnotowano^b i sukcesywny napływ grup ludności w rejon kościoła św. Stanisława Kostki ze wszystkich stron miasta. Głównym elementem wystroju kościoła była flaga narodowa rozpięta na dwóch jego wieżach, tworząc kształt litery „V”.

Przybywające grupy liczyły 100–300 osób, przemieszczały się głównie pieszo, dwoma zasadniczymi trasami:

- wzdłuż ul. Marchlewskiego – wiadukt ronda Buczka – Stołeczna – Krasińskiego;
- Marszałkowska – Nowotki – Mickiewicza – Krasińskiego.

O godz. 6.00 rozpoczęto odprawianie 30-minutowych nabożeństw bez kazań, w tym czasie frekwencja wynosiła ok.^c 15 tysięcy osób.

Po treści napisów na niesionych transparentach oraz strojach rozpoznawano, skąd uczestnicy przybywają np.: N[owa] Huta, regiony: Małopolska, Podbeskidzie, Zagłębie, Gdańsk, Rzeszów, Bydgoszcz (widoczne były grupy w strojach góralskich, krakowskich, w mundurach górniczych, hutniczych, harcerskich). Na płocie okalającym teren przykościelny zawieszono były transparenty z napisami posolidarnościowymi, szereg osób wpięte miało w obranie plakietki „S”.

O godz. 10.50 w rejonie kościoła i ulic: Krasińskiego, Stołeczna, Felińskiego, Filarecka, Teoplitza, pl. Komuny Paryskiej, Zaułek, Mierosławskiego, Niegolewskiego, Koziatulskiego, Hozjusza, Kossaka odnotowano frekwencję około 100 tys. osób. Przybyłe delegacje witał N.N. ksiądz, nie wyszczególniając osób, lecz środowiska, które reprezentują.

Zaobserwowano przybycie przedstawicieli dyplomatycznych: USA, W[ielkiej] Brytanii, Kanady, Francji, RFN i innych państw.

Tuż przed rozpoczęciem mszy głównej, wyznaczonej na godz. 11.00, do kościoła przyjechał Lech Wałęsa z księdzem Jankowskim, wśród uczestników uro-

^a Nie wpisano numeru.

^b Skreślono: zwiększony.

^c Skreślono: 10.

czystości rozpoznano również m.in. Wajdę¹, Kuronia, Moczulskiego, Geremka i Mazowieckiego²

O godz. 11.00 rozpoczęła się msza żałobna koncelebrowana przez 12 księży, w trakcie mszy, po ewangelii podano rys historyczny życia ks. P[opiełuszki], a następnie odczytywano fragmenty głoszonych przez niego kazań. Następnie uczestniczący we mszy prymas Glemp wygłosił 30-minutową homilię, a po niej przemawiali kolejno:

- wicerektor Wyższego Seminarium Duchownego w Warszawie, ks. Rumianek;
- przedstawiciel Huty „Warszawa” – inż. Szadurski;
- przedstawiciel świata kultury – Andrzej Szczepkowski;
- przedstawiciel środowiska służby zdrowia – lekarz Jabłoński;
- pielęgniarka nazwiskiem Morawska;
- Lech Wałęsa;
- proboszcz parafii – ks. Bogucki.

Wymienione osoby w swoich wystąpieniach zawarły następujące tezy:

Ks[iaźdz] Rumianek:

- ks. Popiełuszko był wierny Bogowi (sic!) i Ojczyźnie,
- P[opiełuszko] odchodzi jako bohater narodowy, wchodzący do naszej historii,
- wyraził przekonanie, że z ofiary ks. P[opiełuszki] wyniknie dużo dobra.

Inż[ynier] Karol Szadurski

– „...ks. Jerzy słyszał, jak biją dzwony wolności, słyszał, jak modlą się serca nasze... Twoja arka Solidarności serc płynię z nami dalej, wiodąc nas coraz więcej. Niech Pan Bóg przyjmie cię do grona męczenników polskich za Ojczyznę. Cierpiełeś dla niej – Ty już zwyciężyłeś w Chrystusie...”

^{d-d} *Litera nadpisana.*

¹ **Wajda Andrzej** (ur. 1926). Reżyser filmowy i teatralny, scenarzysta. Studiował malarstwo na ASP w Krakowie (1946–1950) i w Szkole Filmowej w Łodzi (1953). Kierownik Zespołu Filmowego „X” (1972–1983), prezes Stowarzyszenia Filmowców Polskich, członek Komitetu Kinematografii (od 1989), fundator Japońskiego Centrum Sztuki i Techniki Manggha w Krakowie. Członek Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie, senator RP (1989–1991), członek Rady Programowej Fundacji Centrum Twórczości Narodowej.

² **Mazowiecki Tadeusz** (ur. 1927). Polityk, publicysta. Student Wydziału Prawa UW, w grupie tygodnika „Dziś i Jutro” (1949–1951), członek Stowarzyszenia Pax (1952–1955), zastępca redaktora naczelnego „Słowa Powszechnego” (1950–1952), redaktor naczelny „Wrocławskiego Tygodnika Katolickiego” (1953–1955), współzałożyciel (1957) i członek KLIK w Warszawie (członek zarządu 1957–1963, 1968–1969, 1984–1987, wiceprezes 1975–1981, 1988–1990), organizator (1958), redaktor naczelny (1958–1981), członek Kolegium (przewodniczący od 1990) miesięcznika „Więź”, poseł na sejm PRL (Koło Posłów „Znak” 1961–1972), współinicjator protestu ruchu „Znak” przeciw poprawkom w konstytucji (1976), współzałożyciel (1978) i członek Rady Programowej TKN, przewodniczący Komisji Ekspertów MKS w Stoczni Gdańskiej (1980), doradca L. Wałęsy i KKP NSZZ „Solidarność” (1980–1981), redaktor naczelny „Tygodnika Solidarność” (1981), internowany (1981–1982), współzałożyciel Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność”, współtwórca porozumień okrągłego stołu (1989), premier (24 VIII 1989–14 XII 1990 r.), poseł na Sejm (1991–2001), współzałożyciel i przewodniczący UD (1991–1994) i UW (1994–1995), honorowy przewodniczący UW (1995–2005), specjalny sprawozdawca Komisji Praw Człowieka ONZ w b. Jugosławii (1992–1995), współtwórca Konstytucji RP (1997), przewodniczący Sejmowej Komisji Integracji Europejskiej (1997–2001).

Andrzej Szczepkowski

– „...ohydę tej niktzemnej zbrodni powiększa fakt, że ów współczesny Kain wyzuty jest nie tylko z wszelkich ludzkich uczuć, ale też z polskiej wyobraźni, przeżarty kłamstwem i nienawiścią nie wie, że zadany skrytobójczo cios zapewni temu młodemu kapłanowi, nieustraszonemu kapłanowi wejście do triumfalnego grona polskich męczenników i wielkie nad grobem zwycięstwo, że już nad jego rodakami na zawsze zwycięży ta siła fatalna, co mu żywemu na nic, tylko czoło zdobi, ale ich winnych hańby będzie gniotła ta sama niewidzialna siła, która sprawiała, że po każdej mszy św. odprawianej przez niego w intencji naszej Ojczyzny wychodziliśmy zawsze z tej świątyni bogatsi o ten czysty ton, który był mu dany od Boga...”.

Dr Marian Jabłoński

– podkreślił zaangażowanie P[opiełuszki] w pracę duszpasterską w środowisku pracowników służby zdrowia,

– „...przypominałeś deptaną dziś przysięgę Hipokratesa [...], podkreślałeś, że nieposzanowanie życia łamie podstawowe prawo naturalne, powszechnie obowiązujące i kategorycznie »Nie zabijaj«”;

– „...Czy możemy więc ślubować raz jeszcze, że zrobimy wszystko, co w naszej mocy, aby Polska ziemia nie była plamiona krwią braci naszych? Szlachetni Polacy, czy będziecie mieli odwagę ślubować...”.

Elżbieta Morawska

Podkreśliła dużą rolę ks. P[opiełuszki] w działalności duszpasterskiej w środowisku pielęgniarek.

Lech Wałęsa

„...Wyzначył mnie los, abym też pożegnał w paru słowach ks. Jerzego. Ofiara tej zbrodni prosi, żąda, zobowiązuje. Jednocześnie ofiara tej zbrodni prosi, żąda na dziś, prosi, żąda, zobowiązuje na jutro. Zgodnie z nauką i tym, co głosił ks. Jerzy, wiemy, że dziś żąda i prosi, żebyśmy pokazali, co z jego lekcji zostało... Padł ks. Jerzy ofiarą krwawej przemocy i nienawiści, której przeciwstawiał zawsze dobro i prawdę... Od sierpnia 1980 roku po ostatnie chwile swojego życia, od Huty Warszawa po Gdańsk, Bytom i Jasną Górę, i tyle jeszcze polskich miejsc świętych, aż po Bydgoszcz towarzyszył „Solidarności”, głosząc Słowo Boże i nauki Ojca Świętego, prowadząc nieustającą modlitwę w intencji Ojczyzny. Polska, która ma takich kapłanów i lud ofiarny, wierny, solidarny, nie zginęła i nie zginie. Żegnamy Cię, sługo boży, przyrzekając, że nie ugnieemy się nigdy przed przemocą, że będziemy solidarni w służbie Ojczyźnie, że prawdą na kłamstwo, dobrem na zło będziemy odpowiadać. Żegnamy cię w skupieniu, z godnością i nadzieją na sprawiedliwy pokój społeczny w Ojczyźnie naszej. Spoczywaj w spokoju. »Solidarność« żyje, bo ty oddałeś za nią swoje życie...”.

Teofil Bogucki

Nawiązał w swoim przemówieniu do działalności ks. P[opiełuszki], do wprowadzonych przed trzema laty uroczystych mszy „za Ojczyznę” i podziękował Bogu, że pozwolił wziąć mu udział w ostatniej ziemskiej drodze ks. Jerzego, jego powiernika

i współpracownika. W dalszej części przemówienia następowały podziękowania wszystkim zebranych (z wymienieniem osób, grup, środowisk), a na zakończenie stwierdził, iż zginął jeden kapłan, ale zgłosi się wielu innych, którzy podejmą i poprowadzą dzieło dla chwały Boga i dobra Ojczyzny. Zapowiedział, iż msza św. „za Ojczyznę” odprawiać się będzie zawsze w ostatnią niedzielę miesiąca.

O godz. 14.05 prymas Glemp odjechał z kościoła i w tym samym czasie zgromadzeni zaczęli rozchodzić się w różnych kierunkach.

Na niektórych trasach utworzyły się grupy zwarte liczące od około 2000–10 000 osób, które miejscami zajmowały całą szerokość jezdni, np. ulic: Stołecznej w kierunku Słowackiego, Mickiewicza w kierunku dworca Gdańskiego, Nowotki w kierunku pl. Dzierżyńskiego i Marchlewskiego w kierunku Anielewicza.

W przemieszczających się grupach ludzie wznosili ręce do góry, tworząc z palców literę „V” i skandowali m.in. „Chodźcie z nami”, „Rzućcie pały – przebaczymy”, „My chcemy Lecha, nie Wojciecha i Bujaka, nie Kiszczaka” oraz wznosili wrogie okrzyki.

Siłami prewencyjnymi wykonano wstępne działanie zaporowe Muranowska–Nowotki, na skutek czego nastąpiło rozczłonkowanie grup, ale kilkaset metrów dalej w rejonie Nowotki–pl. Dzierżyńskiego grupy odtworzyły się.

Następna zapora u zbiegu ulic Marszałkowskiej–Królewskiej spowodowała przemieszczenie się grup na chodniki i podążanie w kierunku pl. Defilad. Ogółem zaobserwowano na trasie Mickiewicza–Nowotki trzy grupy, w tym dwie mniejsze. Na Marszałkowskiej na wysokości ulicy Świętokrzyskiej nastąpiło ostateczne rozdzielanie się przechodzących na dwie części. Jedna kilkusetosobowa przemieściła się w rejon DT „Centrum”, druga podążyła na pl. Defilad, skąd już w mniejszych grupach rozeszła się po mieście. Funkcjonariusze przez cały czas zabezpieczenia nie używali środków bezpośredniego przymusu.

W związku z przewidzianą wzmogoną frekwencją ludności w obrębie kościoła św. St[anisława] Kostki:

- utrzymano odwód w sile 2 kompanii Batalionu Szybkiej Interwencji u rejonie ulicy Felińskiego;
- zabezpieczono prewencyjnie rejon kościoła siłami DUSW Żoliborz;
- zabezpieczono główne punkty zagrożenia kolportażem ulotek w mieście siłami r[adio]wozów, będących w dyspozycji SUSW oraz służb patrolowych.

Z[astęp]ca szefa
Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych
ds. Służby Bezpieczeństwa
płk St[anisław] Przanowski^{3e}

^e *Opatrzzone nieczytelnym podpisem.*

³ **Przanowski Stanisław** (ur. 1934), płk. Od września 1952 r. słuchacz dwuletniej Szkoły Oficerskiej CW MBP; od sierpnia 1954 r. referent przy kierownictwie, od kwietnia 1955 r. referent operacyjny, od grudnia 1955 r. starszy referent operacyjny, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny PUBP/PUdsBP w Grodzisku Mazowieckim; od lutego 1957 r. oficer operacyjny, od sierpnia 1960 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III K MO m.st. Warszawy; od lipca 1962 r. starszy oficer śledczy Wydziału Śledczego K MO m.st. Warszawy, delegowany do Grupy Operacyjnej ds. „Zagubiony” przy Biurze Śledczym MSW (do X 1966 r.), od sierpnia 1963 r. starszy oficer operacyjny Wydziału III K MO m.st. Warszawy (w 1964 r. absolwent ZSA UW); od

Opracował:
kpt. K. Pawlik

Źródło: AIPN, 1585/14789, k. 195–199, mps.

października 1966 r. kierownik Grupy I Wydziału II, od kwietnia 1967 r. zastępca naczelnika Wydziału II K MO m.st. Warszawy/KS MO (od września do grudnia 1968 r. słuchacz Kursu Doskonalenia Kadr Kierowniczych SB MSW, w 1970 r. absolwent Wydziału Prawa UW, mgr prawa); od marca 1972 r. inspektor Zespołu I Głównego Inspektoratu MSW; od kwietnia 1973 r. naczelnik Wydziału II KS MO; od 1 VI 1976 r. zastępca komendanta stołecznego MO ds. SB, od sierpnia 1983 r. zastępca szefa SUSW ds. SB; od lutego 1988 r. zastępca dyrektora Departamentu IV MSW; od listopada 1989 r. zastępca dyrektora DOKPP MSW; w kwietniu 1990 r. zwolniony ze służby (AIPN, 0604/1562, Akta osobowe funkcjonariusza).

Aneks

1995 styczeń 26, Warszawa – Rewizja nadzwyczajna prokuratora generalnego od postanowienia Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy z 24 sierpnia 1984 roku w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki

RN VI 630/6/94^a

Warszawa, dnia ^b26 I 1995^b [r.]
^bII KRN 23/95^b

Sąd Najwyższy
Izba karna

Rewizja nadzwyczajna prokuratora generalnego

od postanowienia Sądu Rejonowego dla m. st. Warszawy z dnia 24 sierpnia 1984 r., sygn. akt VII K 7722/84 r.

Na podstawie art. 463 i 464 kpk **zaskarżam** powyższe postanowienie na korzyść Jerzego Aleksandra Popiełuszki.

Na zasadzie art. 376, 386, 387 pkt 3 w związku z art. 462 kpk **zarzucam** błąd w ustaleniach faktycznych, przyjętych za podstawę orzeczenia, polegający na niesłusznym uznaniu, że zebrany w sprawie materiał dowodowy pozwalał na przypisanie Jerzemu Popiełuszcze przestępstw z art. 194 kk, 286 kk, 143 kk i 282a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk w zw. z art. 273 § 2 kk w zw. z art. 10 § 2 kk i **wnoszę** o uchylenie zaskarżonego postanowienia i umorzenie postępowania na podstawie art. 11 pkt 1 kpk.

Uzasadnienie

Jerzy Aleksander Popiełuszko został oskarżony o to, że:

I. W okresie od 1982 r. do końca czerwca 1984 r., w Warszawie, Gdańsku, Częstochowie i innych miejscowościach, działając przestępstwem ciągłym, jako rezydent parafii kościoła pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, przy wykonywaniu obowiązków religijnych w kościołach rzymskokatolickich pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w Warszawie, św. Brygidy w Gdańsku, klasztorze jasnogórskim w Częstochowie i w innych, w wygłaszanych kazaniach nadużywał wolności sumienia i wyznania w ten sposób, że permanentnie oprócz treści religijnych zawierał w nich zniesławiające władze państwowe treści polityczne, a w szczególności pomawiał, że władze te posługują się fałszem, obłudą i kłamstwem, poprzez antydemokratyczne ustawodawstwo niszczą godność człowieka, a także pozbawiają społeczeństwo swobody myśli oraz działania, czym nadużywając funkcji kapłana, czynił z kościołów miejsce szkodliwej dla interesów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej propagandy antypaństwowej – to jest o popełnienie przestępstwa z art. 194 kk w zw. z art. 58 kk;

^a Powyżej nagłówek firmowy z wizerunkiem orła i napisem: Rzeczpospolita Polska, Minister Sprawiedliwości, Prokurator Generalny.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

II. W okresie do dnia 12 XII 1983 r., w Warszawie, nie mając właściwego zezwolenia, przechowywał 38 sztuk amunicji pistoletowej kalibru 9 mm – to jest o przestępstwo z art. 286 kk;

III. W tym samym czasie jak w p[unk]cie II, nie mając właściwego zezwolenia przechowywał materiały wybuchowe w postaci termitu żelazowo-glinowego i dynamitu skalnego 2 wraz z niezbędnymi do spowodowania wybuchu detonatorami i przewodami elektrycznymi oraz 3 bojowe granaty łzawiące typu UGŁ-200 – to jest o przestępstwo z art. 143 kk;

IV. W czasie i miejscu jak w p[unk]cie II, działając w zamiarze wywołania niepokoju publicznego, przechowywał w celu rozpowszechniania nielegalne wydawnictwa o treści łączącej i poniżającej naczelne organy Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz nawołujące do wystąpień antypaństwowych – to jest o przestępstwo z art. 282a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk, w zw. z art. 273 § 2 kk w zw. z art. 10 § 2 kk.

Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy, postanowieniem z dnia 24 VIII 1984 r. sygn. akt VII K 772/84 na podst. art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 21 lipca 1984 r. o amnestii (DzU nr 36, poz. 192) umorzył postępowanie karne wobec Jerzego Popiełuszki o ww. przestępstwa, orzekając jednocześnie w oparciu o art. 2 ust. 2 cytowanej ustawy przepadek dowodów rzeczowych.

Postępowanie to jest niesłuszne.

Sąd Rejonowy, umarzając postępowanie, postanowienia swego – wbrew wymogowi art. 90 § 1 kpk – nie uzasadnił, ograniczając się jedynie do wskazania przesłanek prawnych zastosowanej amnestii. Nie ustosunkował się tym samym do zebranych w postępowaniu przygotowawczym dowodów i nie ocenił ich pod kątem popełnienia przez J[erzego] Popiełuszkę zarzucanych mu czynów, choć stosując ustawę o amnestii, kwestię tę jednoznacznie przesądził, bezkrytycznie podziеляjąc stanowisko zaprezentowane przez prokuratora w akcie oskarżenia.

Sytuacja ta uniemożliwia jakąkolwiek merytoryczną kontrolę rozumowania sądu i powoduje konieczność szczegółowego odniesienia do zebranego w sprawie materiału dowodowego w niniejszej rewizji nadzwyczajnej.

W części dotyczącej zarzutu opisanego w p[unkcie] I aktu oskarżenia należy podnieść, co następuje:

Dyspozycja nieobowiązującego obecnie przepisu art. 194 kk formułowała szczególną postać nadużycia wolności sumienia i wyznania, wynikającą z motywów działania. Wymagała ona, aby sprawca, dopuszczając się tego nadużycia przy wykonywaniu obrzędów lub funkcji religijnych, czynił to wprost na szkodę interesów PRL. Musiało to więc być działanie w celu wrogim PRL, jej ustrojowi, a zatem sprawca przestępstwa musiał popełnić je z winy przybierającej szczególną postać zamiaru bezpośredniego – *dolus coloratus* (vide w tym przedmiocie uchwałę 7. sędziów Sądu Najwyższego OSNKW 42/63 oraz tezę 2 do art. 194 kk, zawartą w komentarzu do kodeksu karnego J[erzego] Bafii, K[rysypina] Mioduskiego i M[ieczysława] Siewierskiego, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1987 r.).

Uzasadnienie aktu oskarżenia w odniesieniu do tego czynu nie zawiera żadnych merytorycznych, przekonujących argumentów mogących wskazywać, że ksiądz Jerzy Popiełuszko zachowaniem swoim taki właśnie zamiar realizował.

W części wstępnej tego uzasadnienia prokurator postawił tezę, iż ks. J[erzy] Popiełuszko w wygłaszanych przez siebie kazaniach „posługując się tendencyjnym doбором faktów, nawiązując do różnych wydarzeń historycznych oraz aktualnej sytuacji społeczno-poli-

tycznej w Polsce dokonywał gloryfikacji b. NSZZ „Solidarność” i jego aktywistów, a także podejmował próby wykazania, iż działania władz państwowych zmierzają do maksymalnego ograniczenia swobód obywatelskich i wolności, unicestwienia prawdy i sprawiedliwości. Pomawiał władze państwowe o to, że posługując się fałszem, obłudą i kłamstwem poprzez antydemokratyczne ustawodawstwo, niszczą godność człowieka”.

Na poparcie tej tezy prokurator przytoczył wybrane fragmenty z homilii wygłoszonych przez ks. Jerzego Popiełuszkę podczas nabożeństw kościelnych.

Charakter przypisanego czynu w powiązaniu z faktem, że przesłuchiwany w toku postępowania przygotowawczego Jerzy Popiełuszko nie przyznał się do jego popełnienia, odmawiając składania jakichkolwiek wyjaśnień, sprawiają, że przedmiotem rozważań w tej części mogą być wyłącznie zgromadzone w aktach teksty homilii. Jednakże ich analiza winna być dokonana nie na podstawie wybranych fragmentów – jak to uczynił prokurator – a w oparciu o cały kontekst wypowiedzi.

Rozważania te nadto należy odnosić do obiektywnej oceny uwarunkowań społeczno-politycznych, w szczególności zaś do rygorów stanu wojennego.

Niebagatelne znaczenie dla właściwej oceny zachowania ks. Jerzego Popiełuszki na tym tle mają jego szczególne więzy ze światem pracy. Nawiązały się one jeszcze przed wprowadzeniem stanu wojennego, w sierpniu 1980 r., kiedy to został on skierowany do strajkujących hutników Huty Warszawa w celu odprawienia mszy św. Wtedy też nawiązał kontakty z wieloma czołowymi działaczami NSZZ „Solidarność” i zaangażował się – jako kapłan – w sprawy żywotne dla robotników. W listopadzie 1981 r. towarzyszył strajkującym podchorążym Wyższej Szkoły Oficerskiej Pożarnictwa w Warszawie. Był także duszpasterzem środowisk medycznych w Warszawie.

Po wprowadzeniu stanu wojennego, co stało się wielkim szokiem dla społeczeństwa, na kościołach jako miejscach, gdzie można było szok ten odreagować, spoczęło szczególne zadanie. Wiązało się ono z tym, że wprowadzony przepisami dekretu z dnia 13 XII 1981 r. o stanie wojennym zakaz zgromadzeń nie dotyczył kościołów. W krótkim więc czasie nabożeństwa w kościołach całej Polski nabrały charakteru manifestacji patriotycznych, na których zbierały się tłumy ludzi.

Uczestnictwo w mszy było okazją do spotkań, wymiany wiadomości, a także uzyskania informacji o losach internowanych. Księża bowiem za zgodą gen. W[o]jciecha Jaruzelskiego mogli odwiedzać obozy internowanych z posługą duszpasterską. W wielu kościołach w Polsce utworzono komitety pomocy internowanym, uwięzionym i ich rodzinom.

W większości miast kraju stało się powszechnym zwyczajem odprawianie 13 każdego miesiąca nabożeństw w intencji osób represjonowanych. W kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie w każdą ostatnią niedzielę miesiąca odprawiano mszę świętą za ojczyznę.

Powyższa sytuacja przydała również szczególnej rangi księżom msze takie celebrującym.

Jednym z nich był właśnie – w kościele św. Stanisława Kostki – ks. Jerzy Popiełuszko. On też wygłaszał na nich homilie.

Omówione, a znane notorycznie^c fakty, stanowiły imponderabilia determinujące treści owych homilii. Będąc ściśle związanym ze środowiskiem ludzi pracy, ks. Jerzy

^c *W oryginale*: notoryjnie.

Popiełuszko nawiązywał w nich do wydarzeń i okoliczności środowiska te bulwersujących, albowiem takie były naówczas społeczne oczekiwania od Kościoła.

W homilii wygłoszonej w dniu 29 sierpnia 1982 r., której wybrany fragment przytacza prokurator w uzasadnieniu aktu oskarżenia, odniósł się ks. Popiełuszko do myśli papieża Jana Pawła II i zmarłego prymasa Stefana Wyszyńskiego, poświęconych relacji władza–obywatel. Przytoczył słowa papieża: „Władza jest służbą. Władanie to znaczy służenie. Pierwsza miłość władcy to miłość ku tym, nad którymi władzę sprawuje”. W dalszych zaś wypowiedziach konfrontował tę nie podlegającą przecieży kwestii prawdę z wydarzeniami z 13 grudnia 1981 r. W tym kontekście przytoczony przez prokuratora fragment homilii nabiera właściwego sensu.

Rozpatrując treść tego kazania, nie można pominąć tych jego ustępów, w których mowa jest o gotowości narodu do „ofiarniej pracy dla dobra ojczyzny” do „rozpoczęcia na nowo wspólnego budowania”. Jest to jednoznaczna deklaracja i wezwanie do narodowej zgody pod warunkiem „poszanowania ludzkich praw i ludzkiej godności” (v. k. 766–768). Nie można w tych słowach dopatrzeć się żadnych sformułowań skierowanych przeciwko ustrojowi PRL. Wręcz odwrotnie – wskazana została w nich droga porozumienia z władzą, którego forma zyskiwała aprobatę większości społeczeństwa negatywnie przecieży oceniającego decyzję wprowadzenia stanu wojennego i związanych z tym restrykcji.

Jedną z tych restrykcji było zawieszenie działalności, a następnie rozwiązanie związków zawodowych, w tym NSZZ „Solidarność”.

W kazaniu wygłoszonym w dniu 27 marca 1983 r. ks. Popiełuszko określił to jako akt bezprawia (v. k. 787), co zdaniem prokuratora, usankcjonowanym przez sąd w zaskarżonym postanowieniu, dowodzić ma działania wypełniającego dyspozycję art. 194 kk.

Prokurator jednak, a za nim i sąd orzekający pominęli treść homilii z dnia 26 IX 1982 r., 10 XI 1982 r. i 26 XII 1982 r. (v. k. 768–777), w których jasno wyłożone zostały poglądy księdza na problem znaczenia dla zgody narodowej przestrzegania zarówno ogólnie pojętych praw człowieka, jak i zagwarantowanych w ustawie konstytucyjnej praw obywatela. Powołał się w nich ks. Popiełuszko na autorytet zmarłego prymasa S[tefana] Wyszyńskiego formułującego uniwersalne zasady ładu społecznego (v. k. 769). Twierdził, że „prawa do zrzeszania się nie nadaje się nikomu żadną ustawą, bo prawo do zrzeszania się w związki takie, jakie uważa społeczeństwo dla siebie za najlepsze... jest prawem naturalnym. Obowiązkiem państwa jest tylko tego prawa pilnować” (k. 772).

Przypominał jednocześnie, że Związek Zawodowy „Solidarność” został zarejestrowany, a zatem zalegalizowany przez sąd. Rozwiązanie zatem tego związku „choć nie było procesu sądowego, który by udowodnił przestępstwa” stanowi „wyrok bez sądu..., z którym nie może się zgodzić społeczeństwo” (k. 772).

W tym więc kontekście wyjęty z całości, a przytoczony w uzasadnieniu aktu oskarżenia fragment, w którym mowa o „akcie bezprawia”, nabiera zupełnie innej wymowy i nie ma nic wspólnego z działaniem na szkodę PRL. Sam ks. Popiełuszko jasno sformułował cel swojego działania, odnoszący się do wszystkich jego homilii: „przypominamy to wszystko nie po to, aby siać niepokój społeczny, nie po to, aby grać na uczuciach ludzkich. Przypominamy te doświadczenia ostatniego roku, aby wyciągnąć z nich naukę” (k. 777).

W takim też duchu trzeba rozumieć inne krytyczne uwagi wypowiedziane pod adresem władz, a dotyczące łamania prawa, ustaw „skierowanych nie dla dobra człowieka...,”

a przeciwko człowiekowi”, braku wolności słowa itp. przytaczane w uzasadnieniu aktu oskarżenia (str. 4–6).

Wyjaśnienie ich sensu jest oczywiste, jeśli przeanalizuje się cały tekst homilii z dnia 27 II 1983 r.: „więzienia są czasami potrzebne. Nie jest jednak dobrze, gdy te mury więzienne wykorzystywane są do zamykania tych, którzy inaczej myślą... Doszukiwanie się wrogów w ludziach tylko dlatego, że dobra narodu pragną według odmiennych swoich przekonań, nie służy moralności społecznej, a prócz tego pozbawia naród wielu szlachetnych sił i inicjatyw, które mogą przyczynić się do bogacenia życia społecznego”. (v. k. 785), a także homilii z dnia 28 VIII 1983 r. w całości poświęconej rozważaniom na temat podstawowych praw człowieka i obywatela (v. k. 799–803). Mowa w niej o obowiązku władzy kierowania się wobec społeczeństwa prawdą, pojmowaną jako „zgodność słów z czynami”, zapewnienia wolności słowa, równości wobec prawa i sprawiedliwości: „sprawiedliwość to przyznanie każdemu należytych praw, to równość przed prawem i niezawisłość sądów. To możliwość odpowiedzialności w prasie bez interwencji cenzury na artykuł paszkwil... oczyszczenia się z oszczerstw rzucanych publicznie... to pluralizm dla związków zawodowych, dla środowisk twórczych. Sprawiedliwość to ugoda społeczna z gwarancją..., że czas wspólnego budowania za kilka lat nie okaże się znowu czasem błędów i wypaczeń”. W homilii tej zawarł ks. Jerzy Popiełuszko w prostych słowach cały wykład na temat podstawowych zasad demokracji.

Trudno w tej sytuacji zrozumieć, czym kierował się prokurator, przytaczając na poparcie tezy aktu oskarżenia także fragment i tej homilii.

Znamienne jest również kazanie wygłoszone przez ks. Popiełuszkę w dniu 3 V 1983 r. cytowane we fragmencie przez prokuratora. Zawiera ono ostrą krytykę pod adresem władzy za stosowanie przemocy wobec społeczeństwa demonstrującego swoją dezaprobatę dla jej poczynań. Miało to związek z organizowanymi w dniu 1 maja kontrpochodami, które zostały rozpedzone przez oddziały ZOMO. Krytyka ta wypływa z ogłoszonych już wcześniej poglądów: „naród nie może rozwijać się prawidłowo, gdy jest pozbawiony tych praw, które warunkują jego pełną podmiotowość i państwo nie może być mocne siłą żadnej przemocy... nie walcz przemocą, przemoc nie jest oznaką siły, lecz słabości. Komu nie udało się zwyciężyć sercem lub rozumem, usiłuje zwyciężyć przemocą. Każdy przejaw przemocy dowodzi moralnej nieudolności... Idea, która utrzymuje się tylko przy użyciu przemocy, jest wypaczona” (v. k. 776).

Ten fragment został pominięty w uzasadnieniu aktu oskarżenia, pomimo iż słuszność głoszonego w nim poglądu została już dawno potwierdzona przez historię. Należy domniemywać, iż pominięcie tego i innych wyżej wymienionych fragmentów wynikało z tego, iż sporządzający akt oskarżenia zdawał sobie sprawę, że myśli i słowa w nich zawarte byłyby zaprzeczeniem tezy oskarżenia.

Reasumując tę część rozważań, należy stwierdzić, że teksty wygłoszonych przez ks. Jerzego Popiełuszkę homilii nie pozwalają na uznanie, że dopuścił się on przy wykonywaniu obrzędów religijnych nadużycia funkcji kapłana, działając na szkodę interesów PRL.

Nie można przyjąć, że homilie te zawierały jakiegokolwiek treści zniesławiające władze państwowe bądź pomawiające je o niewłaściwe postępowanie, które można byłoby rozpatrywać w rozumieniu art. 270 kk, ale jego sformułowanie wyraźnie wskazuje na elementy dyspozycji także i tego przepisu.

Nie ulega wątpliwości i nie wymaga dowodzenia, że wprowadzenie stanu wojennego i związanych z nim zakazów prawno-karnych godziło w uznane powszechnie prawa i wolności obywatelskie i nie było przez społeczeństwo polskie akceptowane.

Ksiądz Jerzy Popiełuszko krytykował w swoich wypowiedziach te poczynania władzy. Tego rodzaju, nawet ostra, krytyka nie może być mechanicznie utożsamiana z działaniem przeciwko państwu lub zachowaniami, o których mowa w art. 270 § 1 kk. Każdy obywatel ma niezaprzeczone prawo do wypowiadania wysoce nawet krytycznych poglądów dotyczących decyzji podejmowanych przez organy władzy, w tym również i organy naczelne. Każdemu przysługuje prawo do wyrażania również krytycznych ocen dotyczących panującego ustroju, byle oceny te nie przybierały postaci obelżywej, obraźliwej, świadczącej o tym, iż zamiarem ich autora jest nie dokonanie krytyki władzy bądź ustroju, ale jego zelżenie, wyszydzenie czy poniżenie (v. w tym przedmiocie stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z dnia 7 XII 1993 r. sygn. II KRN 306/93 i wyroku składu 7 sędziów z dnia 12 V 1993 r. sygn. II KRN 39/92 OSNKW z. 10 z 1992 r.).

Prawo do krytyki obejmuje swym zakresem podmiotowym także księży. Skoro konstytucja zapewnia kościołowi swobodę wypowiedzi, a księża są równoprawnymi obywatelami Państwa, nie można im odmawiać prawa do krytyki takiego postępowania władzy, które jest niezgodne z zasadami tej konstytucji.

Na podkreślenie zasługuje, że krytyka dokonywana przez ks. Jerzego Popiełuszkę nie sprowadzała się do samej tylko negacji postępowania władzy, co można by traktować jako wyraz odmiennych poglądów. Była ona twórcza. Wskazywała zarówno władzy, jak i społeczeństwu sposób na zawarcie porozumienia i zgody narodowej: „wszystkie krzywdy wyrządzone narodowi trzeba naprawić i zasiąść przy stole w celu poszukiwania dróg” (v. homilia z 27 III 1983 r., k. 788).

To przesłanie ks. Jerzego Popiełuszki wypełniło się kilka lat później.

W odniesieniu do zarzutów opisanych w pkt II, III i IV aktu oskarżenia rozważyć trzeba, co następuje:

Zarzuty te zostały sformułowane w oparciu o protokół przeszukania mieszkania księdza przy ul. Chłodnej 15, lokal nr 1321 (v. k. 22–25). W dokumencie tym wykazano, że w przedmiotowym mieszkaniu zakwestionowano 38 sztuk amunicji pistoletowej kalibru 9 mm, materiały wybuchowe w postaci termitu żelazowo-glinowego i dynamonu skalnego 2 wraz z detonatorami i przewodami elektrycznymi, 3 bojowe granaty łzawiące typu UGŁ-200, a nadto znaczne ilości różnego rodzaju wydawnictw bezdebitowych.

Przesłuchiwany na te okoliczności ks. Jerzy Popiełuszko odmówił składania wyjaśnień, oświadczając jedynie, że „to wszystko, co w dniu wczorajszym podczas przeszukania mojego mieszkania zostało tam ujawnione, znalazło się w tym mieszkaniu w nieznanym mi okolicznościach i bez mojej wiedzy. Moim zdaniem, jest to prowokacja wobec społeczeństwa w celu zakłócenia spokoju przy wykorzystaniu mojej osoby, która przestała być osobą prywatną” (v. k. 16–17).

W świetle całokształtu okoliczności ujawnionych w sprawie i z nią się wiążących stanowisko to trzeba uznać za słuszne.

Na wstępie należy zauważyć rzecz następującą: przeszukania mieszkania księdza dokonano w dniu 12 XII 1983 r. W dniu następnym przedstawiono mu stosowne do treści protokołu z tej czynności zarzuty. W uzasadnieniu postanowienia w tym przedmiocie

prokurator zawarł stwierdzenie, że „z opinii Zakładu Kryminalistyki wynika, że naboje do pistoletu oraz materiały wybuchowe i granaty łzawiące są sprawne i mogą być wykorzystane zgodnie z ich przeznaczeniem” (v. k. 14–15).

Tymczasem z akt sprawy wynika, że w dniu 13 XII 1983 r. ww. przedmioty poddano jedynie wstępnym oględzinom, w wyniku których dokonano ich identyfikacji jako określonego rodzaju „środków bojowych bądź materiałów wybuchowych” (v. notatka urzędowa k. 29). Dopiero w dniu 21 II 1984 r. i 23 III 1984 r. prokurator wydał postanowienie o zasięgnięciu opinii z Zakładu Kryminalistyki KG MO co do ich sprawności technicznej (v. k. 831 i 842). Sporządzone w tym zakresie opinie noszą datę 3 IV i 4 IV 1984 r. (v. k. 834–841 i 845–846).

W tej sytuacji nasuwa się pytanie, skąd prokurator wiedział, jaka będzie treść opinii Zakładu Kryminalistyki na cztery miesiące wcześniej, nim zostały one wydane? Narzucająca się odpowiedź sprawia, że pod takim samym znakiem zapytania jawi się problem rzetelności prowadzących niniejsze postępowanie w zakresie zbierania dowodów w ogóle.

Mieszkanie, w którym ujawniono zakwestionowane przedmioty, nie miało charakteru konspiracyjnego. Jako jedyny lokator zamieszkiwał w nim ks. Jerzy Popiełuszko. Przesłuchani na tę okoliczność liczni świadkowie, lokatorzy mieszkań sąsiednich, nie wnieśli żadnych elementów, które mogłyby argument ten podważyć (v. zeznania świadków k. 916–924, 954, t. V).

Niezależnie od tego, ksiądz Popiełuszko doskonale zdawał sobie sprawę z prowadzonych wobec jego osoby działań inwigilacyjnych ze strony służby bezpieczeństwa. Gromadzenie w tej sytuacji w swoim mieszkaniu rzeczy, które następnie zostały w nim znalezione, świadczyłoby o wręcz irracjonalnym sposobie zachowania.

Przede wszystkim jednak – co należy z całą mocą podkreślić – zachowanie tego rodzaju stałoby w całkowitej sprzeczności z głoszonymi przez niego ideami i nie znajdowałoby żadnego uzasadnienia w prowadzonej przez niego działalności duszpasterskiej.

Ujawnione natomiast w sprawie okoliczności oraz niewymagające dowodu notoria pozwalają na postawienie tezy, że zakwestionowane w mieszkaniu ks. Jerzego Popiełuszki rzeczy, o których mowa w treści omawianych zarzutów, nie znalazły się tam za wiedzą i przyzwoleniem księdza, a cała sprawa jest w tej części wynikiem działań sprowokowanych celowo przez służbę bezpieczeństwa po to, aby skompromitować go w oczach społeczeństwa.

Przyczyną tych działań był ogromny społeczny oddźwięk wygłaszanych przez ks. J[erzego] Popiełuszkę homilii.

Charyzmatyczna osobowość księdza, a także uniwersalny charakter głoszonych przez niego prawd sprawiały, że kościół św. Stanisława Kostki podczas mszy św. „za Ojczyznę” wypełniały tłumy ludzi. Podobną działalność podjęli w innych kościołach na terenie kraju inni księża.

Sytuacja ta sprawiła, że ówczesne władze państwowe poczuły się zagrożone, upatrując w Kościele, mającym i tak zawsze w Polsce wielkie znaczenie, konkurencyjny ośrodek wpływów. Podjęto więc różnorodne działania zmierzające do ograniczenia tych wpływów.

Służba Bezpieczeństwa zaczęła zbierać wszelkie materiały dotyczące działalności wielu księży, m.in. ks. Jerzego Popiełuszki. Nagrywano wszystkie wygłaszane przez niego

homilie zarówno w Warszawie, jak i poza nią. Przesłuchiwano także poszczególne osoby uczestniczące w jego mszach (v. przykładowo notatkę urzędową z k. 1 oraz zeznania świadka Jarosława Cherczyńskiego – w czasie przesłuchania przebywającego w areszcie tymczasowym pod zarzutem dokonania włamania – k. 936 oraz k. 980 i następne z t. VI). Kampanię przeciwko księdzu wszczął minister kierownik Urzędu ds. Wyznań, Adam Łopatka, a także Wydział ds. Wyznań Urzędu m.st. Warszawy (v. k. 121–127).

„Trybuna Ludu” z dnia 14 XII 1983 r. zamieściła informację PAP o wszczęciu przeciwko księdzu Popiełuszce śledztwa z art. 194 kk i znalezieniu w jego prywatnym mieszkaniu „licznych i różnorodnych materiałów poważnie obciążających podejrzanego”, a także o zatrzymaniu księdza i zwolnieniu go na skutek wstawiennictwa przedstawicieli Kościoła.

Temat ten został rozwinięty szerzej – z odpowiednim komentarzem „o powinności aresztowania” księdza – przez ówczesnego rzecznika rządu Jerzego Urbana na konferencji prasowej w dniu 21 grudnia 1983 r. (v. „Życie Warszawy” z tej daty, wycinek k. 154).

„Express Wieczorny” z dnia 27 XII 1983 r. zamieścił artykuł Michała Ostrowskiego pt. *Garsoniera ob[ywatela] Popiełuszki*. Pomijając nawet tak oczywiście dwuznaczny w odniesieniu do osoby księdza tytuł, nie sposób nie odnieść się do zawartych w nich pomówień i oszczerstw. Mieszkanie księdza przy ul. Chłodnej określone zostało jako konspiracyjne, a jemu samemu przypisano dokonanie oszukańczych machinacji przy jego zakupie. Przedstawiono go jako „postać tajemniczą, uwikłaną w kręactwa uprawiane nie tylko wobec władz państwowych, lecz także kościelnych przełożonych” (v. wycinek k. 155). Artykuł ten został również odczytany w I i IV programie Polskiego Radia.

W ówczesnym systemie władzy, w którym środki masowego przekazu stanowiły monopol rządzących, ks. Popiełuszko nie miał żadnej możliwości obrony przed tego typu zniesławieniem.

Jednocześnie w toku prowadzonego postępowania w Prokuraturze Wojewódzkiej w Warszawie dokładnie sprawdzano dokumentację dotyczącą nabycia mieszkania przy ul. Chłodnej, choć przecież nie miało to żadnego związku przedmiotowego ze stawianymi księdzu zarzutami (v. k. 99–114).

Sam fakt zamieszczenia w aktach wskazanych wyżej materiałów nie pozostawia wątpliwości, że zostały sporządzone m.in. po to, aby można było je i w ten sposób wykorzystać. Głównym jednak celem tego działania było niewątpliwie dążenie do podważenia społecznego zaufania, jakim cieszył się ks. Popiełuszko, a przy tej okazji do Kościoła w ogóle. Do tego celu nadawało się „ujawnienie” – w ówczesnym okresie – dwóch mieszkań oraz przechowywania tak zdumiewających w odniesieniu do osoby duchownej przedmiotów jak „środki bojowe i materiały wybuchowe”.

Nieprzypadkowo też zamieszczone zostały sugestie, iż tylko pod naciskiem Kościoła odstąpienie od aresztowania księdza, choć istniała taka „powinność”.

Fakty powyższe dowodzą ukierunkowanej i profesjonalnie przeprowadzonej akcji.

Na marginesie tylko trzeba zauważyć, że nie pozostawała ona bez echa. W aktach sprawy (k. 902) załączono m.in. pismo Śląskich Zakładów Lin i Drutu – Linodrut z Zabrze, w którym podpisani członkowie POP PZPR domagają się wyjaśnienia przyczyn odstąpienia od aresztowania ks. Popiełuszki oraz posiadania przez niego dwóch

mieszkań. Przedstawione okoliczności stanowią tylko fragment powszechnie dziś znanych szykan stosowanych wobec ks. J[erzego] Popiełuszki.

Wydaje się celowym przypomnienie jeszcze treści artykułu pt. *Seanse nienawiści*, opublikowanego w tygodniku „Tu i Teraz” z dnia 19 IX 1984 r. Autor, kryjący się pod pseudonimem Jan Rem, nazywa w nim ks. Popiełuszkę natchnionym politycznym fanatykiem antykomunizmu, mówcą ubranym w liturgiczne szaty, który jest organizatorem „sesji politycznej wściekliczny”. Zważywszy, iż pod owym pseudonimem ukrywał się ówczesny rzecznik prasowy rządu, o czym było powszechnie wiadomo, nie wydaje się, aby prezentował on w tym artykule wyłącznie osobiste poglądy.

Dalsze losy księdza Popiełuszki, zamordowanego przez funkcjonariuszy służby bezpieczeństwa w dniu 19 X 1984 r., są świadectwem tego, jaką groźbę dla ówczesnej władzy stanowiła jego osoba i działalność.

Dlatego też słuszność postawionej w niniejszej rewizji nadzwyczajnej tezy, iż oskarżenie go o czyny opisane w pkt. II, III i IV było wynikiem prowokacji, wydaje się oczywiste. Sąd orzekający nie wziął pod uwagę przedstawionych wyżej problemów, błędnie ustalając, że zebrany w aktach materiał dowodowy pozwala na przypisanie ks. Jerzemu Popiełuszcze przestępstw postawionych mu w akcie oskarżenia. W tej sytuacji niniejszą rewizję nadzwyczajną, którą wnoszę z urzędu, uważam za uzasadnioną^d.

W załączeniu:

- akta SR dla m.st. Warszawy sygn. VII K 772/84
- odpisy rewizji nadzwyczajnej

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 7, k. 74–88, mps.

^d *Dokument opatrzone pieczętką o treści: Prokurator generalny z up. Stefan Śnieżko, zastępca prokuratora generalnego oraz nieczytelnym podpisem.*

1995 marzec 15, Warszawa – Protokół rozprawy rewizyjnej Sądu Najwyższego w Warszawie w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki

Sygn. akt II KRN 23/95

Protokół rozprawy rewizyjnej

W sprawie ks. Jerzego Aleksandra Popiełuszki oskarżonego z art. 282 a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk i z innych

Warszawa, dnia 15 marca 1995 r.

Sąd Najwyższy Izba Karna – w składzie następującym:

przewodniczący: prezes Sądu Najwyższego Andrzej Murzynowski (spraw.)

sędziowie: Jerzy Bratoszewski

Henryk Kwaśny

protokolant: Małgorzata Grzelak

przy udziale prokuratora Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie, Piotra Lecha.

Sprawę wywołano o godz. 9.00.

Na rozprawę stawili się obrońcy oskarżonego Jerzego Aleksandra Popiełuszki – adw. Tadeusz de Virion i adw. Edward Wende – ustanowieni z wyboru.

Rodzice nieżyjącego oskarżonego – Marianna i Władysław Popiełuszko – zostali prawidłowo powiadomieni o terminie rozprawy rewizyjnej.

Sędzia – sprawozdawca złożył ustne sprawozdanie stosownie do przepisu art. 403 § 1 kpk.

Na podstawie art. 338 kpk Sąd – za zgodą stron – uznał za ujawnione protokoły zeznań świadków: Adama Pietruszki, Leszka Pękali¹, Zbigniewa Koronowicza, Janusza Drózdza, Leszka Wolskiego, Grzegorza Piotrowskiego i Tadeusza Szczygła – ze szczególnym zwróceniem uwagi na k. 28, 28o., 491, 491o., 495, 495o., 496, 509, 509o., 52, 57.

Strony nie zgłaszają wniosków o uzupełnienie materiału dowodowego. Przewodniczący zamknął przewod sądowy i udzielił głosu stronom.

¹ **Pękala Leszek** (ur. 1952), sierż./por./szer. Absolwent Wydziału Elektroniki PWr (1976); od listopada 1976 r. referent operacyjny Wydziału Kryminalnego KW MO we Wrocławiu; od listopada 1977 r. starszy referent techniki operacyjnej, od grudnia 1977 r. inspektor Sekcji I „A” Wydziału „T” KW MO w Tarnowie; od października 1978 r. słuchacz studium podyplomowego ASW w Warszawie; od sierpnia 1979 r. kierownik Sekcji I „A” Wydziału „T” KW MO w Tarnowie; od czerwca 1981 r. starszy inspektor Wydziału VIII Departamentu IV MSW (faktycznie inspektor w Wydziale I Departamentu IV MSW). Aresztowany w związku z uprowadzeniem i zabójstwem ks. Jerzego Popiełuszki. W październiku 1984 r. wydany ze służby w MO i zdegradowany do stopnia szeregowego. 7 II 1985 r. wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Toruniu uznany winnym udziału w zabójstwie ks. Popiełuszki oraz usiłowaniu zabójstwa Waldemara Chrostowskiego i skazany na 15 lat więzienia. Wyrok utrzymał w mocy Sąd Najwyższy w Warszawie 22 IV 1985 r. W grudniu 1987 r., na mocy ustawy z 17 lipca 1986 r. o szczególnym postępowaniu wobec sprawców niektórych przestępstw, zdecydowano o darowaniu kary o rozmiarze przekraczającym 6 lat. Wyszedł na wolność 28 V 1992 r. (AIPN, 0604/903, Akta osobowe funkcjonariusza).

Prokurator popiera rewizję nadzwyczajną wniesioną przez Prokuratora Generalnego na korzyść oskarżonego.

Obrońcy oskarżonego, przyłączając się do rewizji nadzwyczajnej, wnieśli o wydanie w tej sprawie wyroku uniewinniającego. Ponadto mec. Tadeusz de Virion wyraził pogląd, że pierwotnymi i głównymi naruszeniami prawa występującymi w zaskarżonym postępowaniu są: – w stosunku do czynu opisanego w I p[unk]cie aktu oskarżenia – pogwałcenie art. 3 pkt 1 kpk, przez selektywną i tendencyjną ocenę materiału dowodowego, w stosunku do czynów opisanych w p[unk]tach II–IV aktu oskarżenia – obraza pierwszej części art. 11 pkt 1 kpk, przez fałszywe uznanie, że oskarżony popełnił zarzucane mu czyny, które w rzeczywistości zostały upozorowane przez organy ścigania – ich działaniami prowokacyjnymi.

Po sporządzeniu wyroku przewodniczący ogłosił go publicznie i podał najważniejsze powody wyroku.

(–) Protokolant

(–) Przewodniczący

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 7, k. 73–73v, formularz, mps.

1995 marzec 15, Warszawa – Postanowienie Sądu Najwyższego w Warszawie podczas rewizji nadzwyczajnej o umorzeniu postępowania karnego w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki

Sygn. akt KRN 23/95

dnia 15 marca 1995 r.

Postanowienie

Sąd Najwyższy w Warszawie Izba Karna na rozprawie w składzie następującym:
przewodniczący: s[ędzia] S[ądu] N[ajwyższego] – Andrzej Murzynowski
(spr[awozdawca])
sędziowie: S[ądu] N[ajwyższego] – Jerzy Bratoszewski
S[ądu] N[ajwyższego] – Henryk Kwaśny
protokolant: Małgorzata Grzelak

przy udziale prokuratora Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie, Piotra Lecha, po rozpoznaniu w dniu 15 marca 1995 r. sprawy Jerzego Aleksandra Popiełuszki, oskarżonego z art. 194 kk w zw. z art. 58 kk, 286 kk, 143 kk, 282 a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk w zw. z art. 273 § 2 kk w zw. z art. 10 § 2 kk, z powodu rewizji nadzwyczajnej, wniesionej przez prokuratora generalnego na korzyść oskarżonego (RN VI 630/6/94) od postanowienia Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy z dnia 24 sierpnia 1984 r. sygn. VII K 772/94, uchyla zaskarżone postanowienie i na podstawie art. 11 pkt. 1 kpk umarza postępowanie karne w sprawie Jerzego Aleksandra Popiełuszki z powodu braku znamion przestępstwa w czynie opisanym w p[un]kcie I oraz z powodu niepełnienia czynów opisanych w p[un]ktach II – IV aktu oskarżenia: obciąża kosztami postępowania w sprawie Skarb Państwa.

Uzasadnienie

Jerzy Aleksander Popiełuszko został oskarżony przez wiceprokuratora Prokuratury Wojewódzkiej w Warszawie o to, że:

I. W okresie od 1982 r. do końca czerwca 1984 r., w Warszawie, Gdańsku, Częstochowie i innych miejscowościach, działając przestępstwem ciągłym, jako rezydent parafii kościoła pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, przy wykonywaniu obowiązków religijnych w kościołach rzymskokatolickich pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w Warszawie, św. Brygidy w Gdańsku, Klasztorze Jasnogórskim w Częstochowie i w innych, w wygłaszanych kazaniach nadużywał wolności sumienia i wyznania w ten sposób, że permanentnie oprócz treści religijnych zawierał w nich treści polityczne, zniesławiające władze państwowe, a w szczególności pomawiał te władze, że posługują się fałszem, obłudą i kłamstwem, przez antydemokratyczne ustawodawstwo niszczą godność człowieka, a także pozbawiają społeczeństwo swobody myśli oraz działania, czym nadużywając funkcji kapłana, czynił z kościołów miejsce szkodliwej dla interesów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej propagandy antypaństwowej, to jest o popełnienie przestępstwa przewidzianego w art. 194 kk w zw. z art. 58 kk;

II. W okresie do dnia 12 grudnia 1983 r., w Warszawie, nie mając właściwego zezwolenia przechowywał 38 sztuk amunicji pistoletowej kalibru 9 mm, to jest o popełnienie przestępstwa przewidzianego w art. 286 kk;

III. W czasie i miejscu jak w p[unk]cie II, nie mając właściwego zezwolenia, przechowywał materiały wybuchowe w postaci termitu żelazowo-glinowego i dynamitu skalnego 2 wraz z detonatorami niezbędnymi do spowodowania wybuchu i przewodami elektrycznymi oraz 3 bojowe granaty łzawiące typu UGŁ-200, to jest o popełnienie przestępstwa przewidzianego w art. 143 kk;

IV. W czasie i miejscu jak w p[unk]cie II, działając w zamiarze wywołania niepokoju publicznego przechowywał w celu rozpowszechniania nielegalne wydawnictwa, o treści łączącej i poniżającej naczelne organy Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz nawołujące do wystąpień antypaństwowych, to jest o popełnienie przestępstwa z art. 282a § 1 kk w zw. z art. 270 § 1 kk, w zw. z art. 273 § 2 kk w zw. z art. 10 § 2 kk.

Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy, postanowieniem z dnia 24 sierpnia 1984 r. wydanym na podstawie art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 21 lipca 1984 r., o amnestii (DzU nr 36, poz 192), umorzył postępowanie karne wobec Jerzego Popiełuszki w przedmiocie wszystkich zarzucanych mu przestępstw, orzekając jednocześnie przepadek dowodów rzeczowych.

Od tego postanowienia wpłynęła w dniu 8 lutego 1995 r. do Sądu Najwyższego rewizja nadzwyczajna prokuratora generalnego wniesiona na korzyść oskarżonego. Zarzuca się w niej zaskarżonemu postanowieniu błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, polegający na niesłusznym uznaniu, że zebrany w tej sprawie materiał dowodowy pozwolił na przypisanie Jerzemu Popiełuszcze zarzucanych mu w akcie oskarżenia przestępstw, wnosząc o uchylenie zaskarżonego postanowienia i umorzenie postępowania na podstawie art. 11 pkt. 1 kpk. Dowodząc niesłuszności tego postanowienia, Autor rewizji nadzwyczajnej wskazał na początku swych wywodów, że Sąd Rejonowy – wbrew wymogowi art. 90 § 1 kpk – nie uzasadnił swej decyzji o umorzeniu postępowania karnego na podstawie przepisów ustawy o amnestii i nie ustosunkował się do zebranych w postępowaniu przygotowawczym dowodów, bezkrytycznie przesądzając, że oskarżony popełnił zarzucane mu w akcie oskarżenia przestępstwa.

W odniesieniu do pierwszego z zarzucanych oskarżonemu czynów wskazuje się w rewizji nadzwyczajnej, że w uzasadnieniu aktu oskarżenia brak jest argumentów przekonujących o tym, iż ks. Jerzy Popiełuszko naruszył dyspozycje wówczas obowiązującego art. 194 kk, przez wygłaszanie kazań o treści wrogiej ówczesnemu ustrojowi państwa, z zamiarem szkodenia interesom Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Prokurator bowiem oparł swe zarzuty na tendencyjnie dobranych i ocenianych fragmentach kazań ks. J[erzego] Popiełuszki, które powymyślał z kontekstów całości zawartych w nich wypowiedzi, by w ten sposób dowieść, że wygłaszając te kazania, oskarżony popełnił przestępstwo przewidziane w art. 194 kk. Autor rewizji nadzwyczajnej wskazał, że zawierały one jedynie uprawnioną i opartą na prawdzie krytykę poczynań ówczesnych władz drastycznie naruszających podstawowe prawa i wolności obywatelskie, stosujących przemoc wobec społeczeństwa, krytykę restrykcyjnej i licznych aktów represji okresu stanu wojennego, zakazu działania NSZZ „Solidarność” itp. Zawierały też wezwania do zgody narodowej – pod warunkiem poszanowania ludzkich praw i ludzkiej godności – i do ofiarnej pracy dla dobra ojczyzny.

W odniesieniu do trzech pozostałych zarzutów aktu oskarżenia została w rewizji nadzwyczajnej sformułowana teza, że zakwestionowane w czasie przeszukania w mieszkaniu oskarżonego przy ul. Chłodnej 15: amunicja, materiały wybuchowe oraz nielegalne wydawnictwa znalazły się tam w wyniku prowokacyjnych działań służby bezpieczeństwa, których celem było skompromitowanie Jerzego Popiełuszki w oczach społeczeństwa. Świadczą o tym – zdaniem prokuratora generalnego – następujące okoliczności: stanowcze stwierdzenie J[erzego] Popiełuszki, że przedmioty te znalazły się w tym mieszkaniu bez jego wiedzy; niewiarygodność przechowywania przez oskarżonego tego rodzaju przedmiotów w swoim mieszkaniu w warunkach pozostawiania pod stałą obserwacją służb bezpieczeństwa; niezwłoczne przesądzenie przez prokuratora wyników ekspertyzy biegłych, który w postanowieniu o przedstawieniu zarzutów wydanym w dniu 13 grudnia 1983 r. stwierdził, że z opinii Zakładu Kryminalistyki wynika, iż znaleziona amunicja i materiały wybuchowe są sprawne, wówczas gdy opinie na ten temat zostały sporządzone dopiero w dniach 3 i 10 kwietnia 1984 r. Te sprowokowane przez służbę bezpieczeństwa fakty posłużyły następnie do przeprowadzenia oszczerzej kampanii przeciwko ks. J[erzemu] Popiełuszce, prowadzonej w licznych środkach masowego przekazu i różnych publicznych wystąpieniach, zmierzających do zdyskredytowania jego działalności w oczach opinii publicznej.

Uwzględniając rewizję nadzwyczajną, Sąd Najwyższy zauważył, co następuje:

Słuszne jest stanowisko prokuratora generalnego kwestionujące istnienie podstaw do umorzenia postępowania karnego wobec ks. J[erzego] Popiełuszki na podstawie abolicji, wynikającej z przepisów ustawy o amnestii z dnia 21 lipca 1984 r. Tego rodzaju decyzja jest bowiem tylko aktem wybaczenia sprawcy faktu popełnienia przestępstwa wraz z uznaniem, że dokonał zarzuconego mu czynu.

W stosunku do pierwszego z zarzutów stawianych ks. J[erzemu] Popiełuszce podstawą do umorzenia postępowania jest brak znamion przestępstwa w czynie oskarżonego, o czym jest mowa w drugiej części art. 11 pkt. 1 kpk. Natomiast podstawę do podjęcia takiej decyzji w zakresie pozostałych zarzutów stanowi pierwsza część tegoż przepisu, gdyż oskarżony w ogóle nie popełnił żadnego z czynów opisanych w p[unk]tach II–IV aktu oskarżenia.

Zarzut naruszenia przez ks. J[erzego] Popiełuszkę dyspozycji art. 194 kk był z jednej strony wynikiem selektywnego i tendencyjnego doboru fragmentów kazań, które zostały wyjęte z kontekstów jego wywodów, z drugiej natomiast strony był następstwem fałszywej oceny ich treści. Wymowne tego przykłady zostały przytoczone w uzasadnieniu rewizji nadzwyczajnej.

Pełne, a w większości pominięte w uzasadnieniu aktu oskarżenia, teksty tych kazań świadczą o tym, że zawierały one rzetelną, opartą na prawdzie i w pełni uprawnioną krytykę działalności ówczesnych władz: restrykcji i represji okresu stanu wojennego i lat późniejszych, używania przemocy wobec społeczeństwa, braku poszanowania wolności słowa i przekonań oraz równości obywateli wobec prawa, braku poszanowania sprawiedliwości w postępowaniu przed niezawisłymi sądami i w zapewnieniu godziwej zapłaty za godziwą pracę, bezprawnego aktu rozwiązania legalnie utworzonego Związku Zawodowego „Solidarność” itp. Ale nawet i szereg wyjętych z kontekstu fragmentów tych kazań, które zostały przytoczone w uzasadnieniu aktu oskarżenia, świadczyły o dokonaniu przez prokuratora, a następnie przez sąd orzekający w danej sprawie,

falszywej ich oceny. Trudno jest bowiem uznać za słuszny zarzut o gloryfikacji b. NSZZ „Solidarność” (k. 1069), którego działalność była przecież bardzo wysoko oceniana przez większość polskiego społeczeństwa, jako zmierzająca do osiągnięcia suwerenności Polski i demokratycznego ustroju naszego kraju; trudno też nie uznać za słuszne stawianych wobec władz zarzutów w ograniczaniu oraz naruszaniu swobód i wolności obywatelskich (k. 1069), których liczne przejawy dotkliwie odczuwały szerokie kręgi naszego społeczeństwa, lub o fałszywych oskarżeniach pod osłoną rzekomego prawa, czego jednym z wymownych dowodów okazało się fałszywe oskarżenie samego Jerzego Popiełuszki o popełnienie trzech następnych ujętych w akcie oskarżenia przestępstw (k. 1070). Te krytyczne oceny i piętnowane negatywne fakty z działalności ówczesnych władz oskarżony przekazywał na terenie kościołów rzymskokatolickich, które w tym czasie były jedynym miejscem, gdzie można je było wygłaszać bez cenzury. Nie była to jednak krytyka nastawiona na destrukcję, ale na tworzenie w społeczeństwie wartości pozytywnych. Jak sam ks. J[erzy] Popiełuszko stwierdzał, nie wypowiadał jej w tym celu, aby siać niepokój społeczny i grać na uczuciach ludzkich, ale aby wyciągnąć z niej naukę dla troski o ojczyznę (k. 777). W jego kazaniach mowa też była m.in. o potrzebie ofiarnej pracy dla dobra ojczyzny oraz zgody narodowej – pod warunkiem poszanowania ludzkich praw i godności (k. 766–768).

Oceniając więc w sposób tendencyjny dobrane fragmenty wygłoszonych przez oskarżonego kazań i na tej podstawie błędnie przypisując mu wypowiedanie w nich przestępczych treści, Sąd Rejonowy – bezkrytycznie przyjmując stanowisko prokuratora i umarzając postępowanie karne na podstawie abolicji – dopuścił się obrazy art. 3 § 1 kpk, a w konsekwencji naruszył dyspozycję art. 11 pkt. 1 kpk, który nakazuje umorzenie postępowania ze względu na brak znamion przestępstwa w czynie oskarżonego.

W świetle dodatkowo ujawnionych na rozprawie przed Sądem Najwyższym dowodów nie może budzić żadnych wątpliwości, że całkowicie fałszywe były zarzuty aktu oskarżenia zawarte w jego punktach II–IV. Mowa tu jest o uwierzytelnionych odpisach protokołów zeznań świadków: Adama Pietruszki, Leszka Pękali, Zbigniewa Koronowicza, Janusza Drózdza, Leszka Wolskiego, Grzegorza Piotrowskiego, Tadeusza Szczygła, złożonych w sprawie V Ds. 36/92 prowadzonej przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie, które na wniosek prokuratora i za zgodą obrońców oskarżonego Sąd Najwyższy – działając na podstawie art. 402 § 4 kpk w związku z art. 338 § 1 kpk – dodatkowo ujawnił na rozprawie (k. 19–68 akt Sądu Najwyższego). Obecnie więc nie tylko z trafnych wywodów rewizji nadzwyczajnej, wskazujących na niewiarygodność tych zarzutów (patrz wyżej), ale już i z jednoznacznych treści zeznań wyżej wymienionych świadków jasno wynika, że znalezione w mieszkaniu Jerzego Popiełuszki przy ul. Chłodnej nr 15 przedmioty zostały tam wcześniej podłożone przez funkcjonariuszy służby bezpieczeństwa (por. k. 21–22, 28, 37, 41 odwr., 42, 49, 52–53, 57) i że stało się to za wiedzą i zgodą kierownictwa resortu spraw wewnętrznych (por. k. 21 odwr., 22, 23 odwr., 28 odwr., 49 odwr.). Działania tych służb – związane z podłożeniem w wyżej wymienionym mieszkaniu amunicji, materiałów wybuchowych oraz specjalnie spreparowanych w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych materiałów bezdebitowych (por. k. 28) – zostały przez tych świadków opisane z całą dokładnością i w sposób nie budzący wątpliwości.

Należy zwrócić uwagę, że zastosowane tu metody przestępnych i prowokacyjnych działań służb Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wobec Jerzego Popiełuszki, wykony-

wane były w dużej części przez tych funkcjonariuszy, którzy działając w tym wypadku za wiedzą i aprobatą kierownictwa swego resortu, w następnej kolejności zamordowali oskarżonego.

Stwierdzenie przez Sąd Najwyższy, że Jerzy Popiełuszko nie popełnił żadnego przestępstwa, wymagało uchylenia zaskarżonego postanowienia Sądu Rejonowego o umorzeniu wobec niego postępowania na podstawie przepisów o abolicji i wydania w to miejsce orzeczenia stwierdzającego brak odpowiedzialności karnej za bezpodstawnie zarzucone mu czyny. Sąd Najwyższy nie mógł jednak w tym wypadku wyrazić swego orzeczenia w formie wydania wyroku uniewinniającego, o co wnosili obrońcy oskarżonego, ponieważ w tej sprawie nie doszło jeszcze do rozprawy przed sądem pierwszej instancji. Nawet bardzo szeroka wykładnia przepisów prawa karnego procesowego nie pozwoliła na posłużenie się w tej sytuacji analogią z art. 361 § 2 kpk, zarówno ze względu na treść tego przepisu, jak i na utrwaloną na jego podstawie praktykę Sądu Najwyższego (por. np. wyrok z dnia 15 lipca 1993 r., II KRN 107/93, OSNKW z. 9–10, poz. 60). Sąd wydając więc w tej sprawie – zgodnie z obowiązującym prawem – postanowienie o umorzeniu postępowania karnego na podst. art. 11 pkt. 1 kpk, odpowiedni rozbudował jego część dyspozycyjną stwierdzając, że decyzję tę podjął w stosunku do trzech pozostałych zarzutów – z powodu niepopelnienia przez Jerzego Popiełuszkę żadnego z zarzucanych mu czynów. Takie postanowienie wyraża tę samą treść co wyrok uniewinniający, przesądzając, że oskarżony nie popełnił żadnego przestępstwa; ponadto z jego treści wynika, że brak było w ogóle przesłanek do wszczęcia postępowania karnego, a następnie do wniesienia aktu oskarżenia przeciwko ks. J[erzemu] Popiełuszcze.

Wydając powyższe postanowienie w stosunku do nieżyjącego już ks. Jerzego Popiełuszki, Sąd Najwyższy zdaje sobie sprawę z tego, że nie jest ono potrzebne – jak to słusznie podnieśli obrońcy – dla przywrócenia dobrego imienia oskarżonemu, który w szerokiej opinii społecznej pozostawał zawsze człowiekiem prawym i godnym naśladowania. Postanowienie to jednak, znosząc prawomocne orzeczenie Sądu Rejonowego, w którym oskarżony został potraktowany jako sprawca zarzucanych mu przestępstw, jest potrzebnym aktem sprawiedliwości wobec człowieka, który został obciążony bezpodstawnym oskarżeniem opartym na przestępczych działaniach.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w części dyspozytywnej postanowienia.

Na oryginale właściwe podpisy
Za zgodność

(–) Kierownik sekretariatu S[ądu] N[ajwyższego]^a

Źródło: AIPN, 1815/1, t. 7, k. 68–72, mps.

^a Dokument opatrzone pieczęcią o treści: Sąd Najwyższy – K–2 oraz nieczytelnym podpisem.

WYKAZ SKRÓTÓW

AAN	– Archiwum Akt Nowych
ACz	– Armia Czerwona
ADM	– Administracja Domów Miejskich
AFP	– Agence France Presse
AIPN	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AK	– Armia Krajowa
AM	– Akademia Medyczna
APP	– Archiwum Prymasa Polski
ASG	– Akademia Sztabu Generalnego
ASP	– Akademia Sztuk Pięknych
ASW	– Akademia Spraw Wewnętrznych
ATK	– Akademia Teologii Katolickiej
AUW	– Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego
AWS	– Akcja Wyborcza Solidarność
AZS	– Akademicki Związek Sportowy
AZWM	– Akademicki Związek Walki Młodych „Życie”
BBC	– British Broadcasting Corporation
BCh	– Bataliony Chłopskie
BP	– Biuro Polityczne
BUiAD	– Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
ChSS	– Chrześcijańskie Stowarzyszenie Społeczne
COBN	– Centralny Ośrodek Badawczy Normalizacji
CSRS	– Czechosłowacka Republika Socjalistyczna
CW	– Centrum Wyszkożenia
DdsBP	– Delegatura do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
DOKPP	– Departament Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa
DP	– Dywizja Piechoty
DPA	– Deutsche Presse-Agentur
DUSW	– Dzielnicowy Urząd Spraw Wewnętrznych
DZ	– Dywizja Zmechanizowana
DzU	– Dziennik Ustaw
EP	– episkopat Polski
FJN	– Front Jedności Narodu
FOP	– Front Odrodzenia Polski
FSO	– Fabryka Samochodów Osobowych
gestapo	– Geheime Staatspolizei
GPU	– Gosudarstwiennoje Politiceskoje Uprawlenie
GUKPPiW	– Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk
GUS	– Główny Urząd Statystyczny

GZI	– Główny Zarząd Informacji
GZP	– Główny Zarząd Polityczny
IBJ	– Instytut Badań Jądrowych
IBL	– Instytut Badań Literackich
IF	– Instytut Fizyki
IFiS	– Instytut Filozofii i Socjologii
IFiŻŻ	– Instytut Fizjologii i Żywienia Zwierząt
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej
IW	– Instytut Wydawniczy
K	– Komenda
KBW	– Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego
KC	– Komitet Centralny
KD	– Komenda Dzielnicowa
KD	– Komitet Dzielnicowy
KdsBP	– Komitet do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
KE	– kwestionariusz ewidencyjny
KEP	– Konferencja Episkopatu Polski
KG	– Komenda Główna
KGB	– Komitet Gosudarstwiennoj Biezopastnosti
KIK	– Klub Inteligencji Katolickiej
kk	– kodeks karny
KK	– Komisja Krajowa
KKK	– Klub Krzywego Koła
KKP	– Krajowa Komisja Porozumiewawcza
KKW	– Krajowa Komisja Wykonawcza
KL	– Konzentrationslager
KM	– Komenda Miejska
KMiP	– Komenda Miejska i Powiatowa
KO	– Komitet Obywatelski
KO	– kontakt operacyjny
KOK	– Komitet Obrony Kraju
KOR	– Komitet Obrony Robotników
KOS	– Komitet Oporu Społecznego
KOWzP	– Komitet Obrony Więzionych za Przekonania
KP	– Komenda Powiatowa
KPE	– Konferencja Plenarna Episkopatu
kpk	– kodeks postępowania karnego
KPN	– Konfederacja Polski Niepodległej
KS	– Komenda Stołeczna
KS	– Komitet Strajkowy
KSS	– Komitet Samoobrony Społecznej
KTW	– kandydat na tajnego współpracownika
KU	– Komitet Uczelniany
KUL	– Katolicki Uniwersytet Lubelski
KW	– Komenda Wojewódzka
KW	– Komitet Wojewódzki
KZ	– Komitet Zakładowy
LiD	– Lewica i Demokraci
LK	– lokal kontaktowy
LO	– liceum ogólnokształcące

MBP	– Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego
MKPS	– Międzywojewódzki Kurs Przeszkolenia Szeregowych
MKS	– Międzyzakładowy Komitet Strajkowy
MKZ	– Międzyzakładowy Komitet Założycielski
MO	– Milicja Obywatelska
MRiGŻ	– Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
MRN	– Miejska Rada Narodowa
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSZ	– Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MUBP	– Miejski Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
MZK	– Miejskie Zakłady Komunikacyjne
NATO	– North Atlantic Treaty Organisation
NKWD	– Narodnyj Komissariat Wnutriennych Dieł
NPW	– Naczelną Prokuraturę Wojskową
NRD	– Niemiecka Republika Demokratyczna
NSChZZ	– Niezależny Samorządny Chłopski Związek Zawodowy „Solidarność”
NSZZ	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”
NSZZ RI	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników Indywidualnych „Solidarność”
NZS	– Niezależne Zrzeszenie Studentów
OBEP	– Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej
OBUiAD	– Oddziałowe Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
OK	– Ogólnopolski Komitet
OKP	– Obywatelski Klub Parlamentarny
OKŚzpNP	– Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
OMTUR	– Organizacja Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych
ONZ	– Organizacja Narodów Zjednoczonych
OOP	– Oddziałowa Organizacja Partyjna
OPK	– Obrona Powietrzna Kraju
OS	– Ośrodek Szkolenia
OZI	– osobowe źródło informacji
PAN	– Polska Akademia Nauk
PD	– Partia Demokratyczna
PDdsBP	– Powiatowa Delegatura do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
PE	– Parlament Europejski
PESEL	– Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności
PIW	– Państwowy Instytut Wydawniczy
PKNMiJ	– Polski Komitet Normalizacji Miar i Jakości
PKP	– Polskie Koleje Państwowe
PKS	– Państwowa Komunikacja Samochodowa
POP	– Podstawowa Organizacja Partyjna
PP	– Przedsiębiorstwo Państwowe
pp	– pułk piechoty
PPN	– Polska Partia Niepodległościowa – Partia Nowej Prawicy
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa
PRON	– Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego
PTF	– Polskie Towarzystwo Filozoficzne
PUBP	– Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego

PW	– Politechnika Warszawska
PWSFTViT	– Państwowa Wyższa Szkoła Telewizyjna i Teatralna
PWST	– Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna
PZA	– Polski Związek Alpinizmu
PZKS	– Polski Związek Katolicko-Społeczny
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
RdR	– Ruch dla Rzeczypospolitej
RFN	– Republika Federalna Niemiec
RG	– Rada Główna
RN	– Rada Narodowa
ROP	– Ruch Odbudowy Polski
ROPCiO	– Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela
RP	– Rzeczpospolita Polska
RWE	– Radio Wolna Europa
SAiW	– Stowarzyszenie Autorów i Wydawców
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SD	– Stronnictwo Demokratyczne
SDP	– Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich
SdRP	– Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej
SGGW	– Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
SGH	– Szkoła Główna Handlowa
SGO	– Samodzielna Grupa Operacyjna
SGPiS	– Szkoła Główna Planowania i Statystyki
SO	– Szkoła Oficerska
SOR	– sprawa operacyjnego rozpracowania
SOS	– sprawa operacyjnego sprawdzenia
SP	– Stronnictwo Pracy
SP	– Szkoła Podoficerska
SR	– Sąd Rejonowy
SUSW	– Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych
SW	– Spraw Wewnętrznych
SZSP	– Socjalistyczny Związek Studentów Polskich
TKK	– Tymczasowa Komisja Koordynacyjna
TKKŚ	– Towarzystwo Krzewienia Kultury Świeckiej
TKN	– Towarzystwo Kursów Naukowych
TW	– tajny współpracownik
UAM	– Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
UBP	– Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
UD	– Unia Demokratyczna
UdsBP	– Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego
UdsW	– Urząd do spraw Wyznań
UJ	– Uniwersytet Jagielloński
UŁ	– Uniwersytet Łódzki
UMCS	– Uniwersytet im. Marii Skłodowskiej-Curie
UP	– Unia Pracy
UPA	– Ukraińska Powstańcza Armia
URM	– Urząd Rady Ministrów
USA	– United States of America
USB	– Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie
UŚI	– Uniwersytet Śląski

UW	– Unia Wolności
UW	– Uniwersytet Warszawski
UWr	– Uniwersytet Wrocławski
WA	– Wydział Administracyjny
WAP	– Wojskowa Akademia Polityczna
WDiNP	– Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych
WHZ	– Wydział Handlu Zagranicznego
WiN	– Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
WKRD	– Wydział Kontroli Ruchu Drogowego
WKU	– Wojskowa Komenda Uzupełnień
WMiF	– Wydział Matematyki i Fizyki
WOP	– Wojska Ochrony Pogranicza
WOSP	– Wyższa Oficerska Szkoła Pożarnictwa
WP	– Wojsko Polskie
WPiA	– Wydział Prawa i Administracji
WRD	– Wydział Ruchu Drogowego
WRN	– Wojewódzka Rada Narodowa
WRON	– Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego
WSD	– Wyższe Seminarium Duchowne
WSE	– Wyższa Szkoła Ekonomiczna
WSNS	– Wyższa Szkoła Nauk Społecznych
WSO	– Wyższa Szkoła Oficerska
WSP	– Wyższa Szkoła Pedagogiczna
WSR	– Wojskowy Sąd Rejonowy
WSW	– Wojskowa Służba Wewnętrzna
WUBP	– Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
WUdsBP	– Wojewódzki Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
WZZ	– Wolne Związki Zawodowe
ZAMP	– Związek Akademickiej Młodzieży Polskiej
ZASP	– Związek Artystów Scen Polskich
ZBoWiD	– Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZG	– Zarząd Główny
ZHP	– Związek Harcerstwa Polskiego
ZLP	– Związek Literatów Polskich
ZM	– Zakłady Mechaniczne
ZMP	– Związek Młodzieży Polskiej
ZMS	– Związek Młodzieży Socjalistycznej
ZMW	– Związek Młodzieży Wiejskiej
ZNP	– Związek Nauczycielstwa Polskiego
ZOMO	– Zmotoryzowane Odwody Milicji Obywatelskiej
ZPP	– Związek Patriotów Polskich
ZSA	– Zaoczne Studium Administracji
ZSP	– Zrzeszenie Studentów Polskich
ZSRS	– Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich
ZU	– Zarząd Uczelniany
ZUS	– Zakład Ubezpieczeń Społecznych
ZWZ	– Związek Walki Zbrojnej
ZZG	– Zjednoczone Zakłady Gospodarcze

INDEKS NAZWISK, PSEUDONIMÓW I KRYPTONIMÓW

- Adach Leszek, por. 30
Adamczewski Witold 39
Adamczyk Krzysztof 245, 256
Adamski Adam, ppłk 95
„Agur”, KO 318
Aleksandrow Piotr 290, 292
Andropow Jurij 131
Andrzejewski Witold, ks. 30
Antczak Andrzej, por. 170
Atlas Michał 34
- Bafia Jerzy 362
Bajer Bolesław 18
Balbus Tomasz 324
Banasiak Zdzisław, płk 325
„Barbara”, KTW, TW 260
„Barbara Gołębowska”, TW 74
Barcikowski Kazimierz 17, 19, 20, 34, 313, 316, 321, 329, 339, 340, 343, 346, 348, 350
Bardonowa Wiesława 41, 121, 122, 136, 234
Barecki Józef 353
Bareła Stefan, bp 25
Bartoszcze Piotr 320, 321, 338
Batory, ks. 156
Bazyli zob. Goroszkiewicz Włodzimierz
Bazanow Stanisław 172, 176, 202
Bączek Piotr 49
Bednarkiewicz Maciej 212, 227
Bednorz Herbert, bp 28, 42
Bejze Bohdan, bp 20
Berdys Ryszard 31
Berman Jakub 43
Biały Stanisław 186
Bielecki Jerzy 175
Bielecki Stanisław 103–105, 275
Bielecki Zygmunt, płk 307
Biernacki Zygmunt 29
Bierut Bolesław 35, 43
Bijak Bogusław, ks. 30, 34
- Biliński Janusz 212
Błachnicki Franciszek, ks. 89, 128
Bochwic Teresa 29
Bogucki Teofil, ks. 45, 46, 57, 58, 86, 122, 125, 135, 136, 138, 157, 184, 201, 293, 353, 355, 356
Bojarun Feliks, płk 325–326
„Bolek”, SOR 83
„Bolek”, TW 83
Boniecki Adam, ks. 26, 57
Boratyński 175
Borkowski Andrzej 260
Borowczyk Stanisława 34
Branach Zbigniew 57, 58
Bratkowski Stefan 130–131, 265
Brezniew Leonid 16
Brocka Wanda Maria 161, 168, 170
Brystygiel Julia, płk 35, 36
Buczowski Marian, kpt. 174, 253
Budzisz, ks. 230
Bujak Zbigniew 48, 131, 357
Bukowski Leszek 18
„Burza”, TW 57
Burzyński Krzysztof 111
- Casaroli Agostino, abp 39
Celak H., płk 228
Cenckiewicz Sławomir 16, 24, 40, 42, 83
Cherczyński Jarosław 52, 186, 205, 368
Chęcińska Wanda 120, 185, 186
Chmielewska M. 42
Chmielewski Waldemar, por. 61, 299
Chojecki Mieczysław 185
Chojnacki Adolf, ks. 29, 38, 60, 61
Choma-Jusińska Małgorzata 19
Chomętowski Józef 34, 305
Chrostowski Waldemar 52, 56, 58, 163, 279, 311, 312, 315, 328, 370
Chrzanowski Wiesław 15

- Chyłkiewicz Mieczysław, ppor. 97, 101, 108,
 111, 113, 115, 149, 159, 163, 179, 181, 183,
 186, 187, 191–194, 198, 201, 204, 205, 207,
 209–211, 217, 219, 221, 223, 225, 229, 237,
 240, 242, 244, 247, 250, 255, 256, 258, 263,
 267, 269, 271, 273
 Ciastoń Władysław, gen. 294, 322
 Czachorowski Adam, płk 309
 Czaczkowska Ewa 34, 44, 46, 54–56, 63
 Czajkowski Michał, ks. 53, 62, 85
 Czarnota Jerzy, ks. 45, 50
 Czarny Ryszard, por. 277
 Czuma Hubert, o. 30
 Czyrek Józef 340–341

 Dalbiak Leszek 72, 73, 75
 Dankowski Henryk, gen. 323
 Darkowski Janusz Zygmunt 225, 226, 278
 Daszkiewicz Krystyna 44
 Dąbrowski Bronisław, abp 17, 20, 27, 30, 32,
 39, 41, 55, 59, 64, 80, 93, 99, 100, 340
 Dąbrowski Franciszek 67
 Dąbrowski Jerzy, bp 20, 21, 41, 84, 88, 214–
 –216, 223, 232, 233, 351
 Dąbrowski Marek Jan 174, 230
 Dec Zofia 170
 „Delegat”, KO 31
 „Desperat”, SOR 52, 163
 Dobrzyński Roman, kpt. 50, 51, 62, 63, 78, 79,
 151–153
 Drózdź Janusz 370, 375
 Drzycimski Andrzej 32
 Dudek Antoni 15, 16, 19, 22, 39, 40, 43, 48
 Dymiszewicz Zbigniew 195
 Dzieduszycka Izabela 248
 Dzikowski Maciej 191, 221
 Dziurok Adam 30, 37

 Ekiert Grzegorz, kpt. 49–51, 152
 „Elita” 41
 Ensor David 111, 115
 „Ero”, krypt. 26, 57
 „Eskulap”, SOR 45, 52

 Fedyna Mieczysław, płk 308
 Fijał Włodzimierz 49, 79
 Flakiewicz Józef, kpt. 117, 118, 134
 „Francuz”, SOO 141
 Frankowski Edward, ks. 30, 38, 60
 Friszke Andrzej 53
 Frugalska Jadwiga 191
 Fuzyna 230, 231

 Garbacik Kazimierz, płk 20
 Garnys Kazimierz 95, 96
 Gawrysiak Dorota 74, 75
 Gawryszuk Jerzy Antoni 269
 Geller Maciej 318
 Geremek Bronisław 328–329, 355
 Glemp Józef, kard. 21, 26, 28, 31, 38, 39–41,
 48, 54, 59, 64, 89, 91, 99, 100, 125, 136,
 151, 156, 235, 311, 337, 345, 349, 353, 355,
 357
 Głowczyk Jan 313, 316, 321, 329, 339, 341, 343,
 346, 348, 350
 Goćłowski Tadeusz, abp 16, 47
 „Godot”, SOR 30, 41, 107, 275
 Gomulka Władysław 35
 Gontarczyk Piotr 83
 Gorbaczow Michał 40, 43
 Goroszkiewicz Włodzimierz 89
 Górska Magdalena 52
 Grabińska Hanna 186
 „Gracze”, SOR 328
 „Graf”, SOR 315
 Grajewski Andrzej 26, 37
 Gralak Stefan, ks. 152
 Grochowski Zygmunt, płk 309
 Grunwald Elżbieta 290, 292
 Gryz Ryszard 15, 18, 22, 39, 43
 Grzelak Małgorzata 370, 372
 Grześkowiak Alicja 18
 Guderski Władysław, płk 324
 Gulbinowicz Henryk, abp 22, 26, 340

 Hejmo Konrad 26, 27, 64
 „Hejnał”, KO 26, 27, 39, 64
 „Hekate”, SOR 52
 Herold Józef 59
 Hitler Adolf 60
 Hlebowicz Adam 16
 Hlond August, kard. 235
 Honecker Erich 43

 „Ignacy”, TW 84
 Iskra Longin 305
 Iwański Andrzej 76, 77, 88

 Jabłoński Marian 355, 356
 Jabłoński Zbigniew, płk 307

- Jackowska Anna 19, 41, 54, 98, 119, 121, 122, 135, 136, 139–141, 143, 146, 234, 280, 281, 289, 290, 292
- Jan Paweł II zob. Wojtyła Karol
- Janas Zbigniew Piotr 131
- Jancarz Kazimierz, ks. 30, 63, 131
- „Jankowski”, TW 35, 41, 49, 53, 54, 56, 62, 85, 89, 91, 99, 106, 107, 200, 235
- Jankowski Andrzej 18
- Jankowski Henryk, ks. 30, 31, 38, 39, 46, 47, 56, 107, 127, 129, 132, 165, 166, 185, 201, 219, 224, 347, 354,
- Jankowski Maciej 317
- Janus Wojciech Zbigniew 113
- Jarmużyńska-Janiszewska Barbara 45, 48, 50, 52, 53, 186
- Jaroń Józef 103–105
- Jaruzelski Wojciech, gen. 16, 19, 21, 24, 25, 30, 32, 35, 38, 39, 43, 49, 58, 78–79, 81, 88, 287, 313, 316, 321, 329, 339, 340, 343, 346, 348, 350, 353, 363
- Jaworowski Tadeusz 76, 77
- Jaworski Ryszard 111, 115
- Jaworski Seweryn 72, 73, 312, 327, 328, 346, 347, 350
- Jedynak Stefan, płk 212, 213, 301, 309
- Jędruszczak Władysław, bp 20
- Jędrzejewski Krzysztof, sierż. 189
- Jóźwiak Franciszek, płk 324
- Jóźwiak Witold, por. 177
- Kaczmarek Czesław, bp 17
- Kaczor Kazimierz 112, 113
- Kajszczak Jerzy 113
- Kałat Stanisław, ppłk 29, 60, 61
- Kamiński Łukasz 19
- Kantorski Leon, ks. 30, 58, 185, 187, 275, 293
- Karoń-Ostrowska Anna 53
- Karos Zdzisław 46, 335
- Karpacz Jerzy, mjr 18, 127
- Karyńska 176
- Kąkolewski Krzysztof 44
- Kęcki Marek 60
- Kielanowski Jan 336
- Kiełmiński Zbigniew 318
- Kietliński Marek 20
- Kiliszek Marek, ks. 30
- Kindziuk Milena 44, 58
- „Kiper”, SOR, SOS 260
- Kirpluk Edward 260
- Kirpluk Michał 261
- Kisiel Edward, bp 20
- Kiszczałek Czesław, gen. 34, 37, 43, 46, 47, 307, 310, 322, 326, 332, 335, 337, 342, 351, 353, 357
- Klein Antoni, ks. 29
- Kłosowski Edward, gen. 298
- Kochański Aleksander 18
- Koćmierowski Zygmunt, por. 155
- Kołodziejski Mieczysław 381
- Komorowska Maja 56
- „Kontestator”, SOR 185
- Kopka Bogusław 16
- Koprowski Andrzej, ks. 37, 38
- Koronowicz Zbigniew 370, 375
- Kosieradzka Daniela Genowefa 181, 278
- Kotański Janusz 36, 37, 44, 58, 59, 66
- Kotowski Edward 26, 27
- Kowalczyk Józef, ks. 26
- Kowalczyk Stanisław, o. 34
- Kowalska Anna 337
- Kozera Alfons 250
- Kozik Bohdan 108
- Koziuk 294, 306
- „Krakus”, SOR 112
- Kraszewski Zbigniew 57, 85, 174, 175, 235, 236, 312
- Krawczak Tadeusz 25
- Krawczyk Wacława Franciszka 240
- Kreihls Gabriela 29
- Kron Juan F., ks. 31
- Krojewska 230, 231
- Król Zdzisław, ks. 46, 59, 105, 138, 156, 174, 275
- Krukowski Stanisław 317, 318
- Krzemień Władysław, płk 309
- Kuberski Jerzy 19, 21
- Kukołowicz Romuald 15, 48, 49
- Kunicki-Golgfinger Władysław 319
- Kupka Ginter Paweł 244, 247, 248, 250, 255, 257
- Kuroń Grażyna 144, 239,
- Kuroń Jacek 327, 328, 336, 355
- „Kustosz”, TW 50, 51, 54, 55, 62, 63, 78, 79, 151–153
- Kwaśny Henryk 370, 372
- Kwiatkowski Edward, mjr 71, 75
- „Lakar”, agent 26, 27
- „Lawo”, KE, SOR 317

„Lech”, TW 296
 Lech Piotr 370, 372
 Lech Włodzimierz Marian 271
 Lehnert Marek 32
 Leszczyńska Małgorzata, por. 195
 Lewandowski Jan Ryszard 255
 Lewis Dan 116
 „Libella”, KO 31
 Liniewski Bogdan, ks. 51, 196, 311
 Lipiński Edward 336
 Lipski Jan Józef 336
 „Lis”, SOR 329
 Lis Bogdan 330
 Litka Piotr 49

Łabuś Marian, mjr 299
 Łopatka Adam 32, 36, 41, 54, 55, 80, 81, 231,
 233, 314, 316, 346, 348, 368
 Łucki Lech, ppor. 155
 Ługowski Andrzej 317
 Łysakowski Piotr 59

Macharski Franciszek, kard. 22, 27, 32, 35, 40,
 42, 91, 315
 Machcewicz Paweł 26
 Macherzyński Edward, płk 308
 Maciejewicz Janusz 353
 Madejczyk Andrzej 26, 27
 Maj Józef, ks. 25, 29, 30, 45, 47
 Majcher Edward, ks. 30, 157
 Majchrzak Grzegorz 16, 17, 30, 31, 38
 Majchrzyk Bogdan 137
 Majewski Jerzy 103
 „Maksym”, TW 42
 „Malarz”, KE 76
 Maliński Krzysztof 230, 231
 Małkowski Stanisław, ks. 19, 30, 37, 41, 56,
 58, 106, 107, 158, 196, 275–277, 293
 „Marcin”, TW 52, 53
 Marecki Józef, ks. 25
 Marszałek Marek 261
 Matlachowski Jan 42
 Mazowiecki Tadeusz 328, 355
 Mazur Jan, bp 42
 Merker Aleksander 46, 54
 Messner Zbigniew 81, 313, 316, 321, 329, 339,
 341, 343, 346, 348, 350, 353
 Michnik Adam 327, 336
 „Miecz”, TW 28, 48, 49, 54–56, 58, 59, 71,
 295, 296

Miernik Grzegorz 18
 Mierzejewska Zofia 282
 Mierzejewski 330
 Mikołajczyk Marian, ks. 25, 42
 Milej Zbigniew 273
 Milewski Mirosław 34, 38, 313, 316, 321, 329,
 339, 341, 343, 346, 348, 350
 Miłkowski Andrzej 353
 Mink G. 48
 Mioduski Kryspin 362
 Miziołek Władysław, bp 87, 125, 135, 138,
 156
 Moczarski Kazimierz 337
 Moczulski Leszek 295, 296, 347, 355
 Modzelewski Jerzy, bp 103, 174, 175
 Modzelewski Karol 327, 328
 Morawiecki Kornel 328
 Morawska Elżbieta 355, 356
 Morenc Sergiusz Franciszek 111
 Mroczkowski 294
 „Mrowisko” 41, 52
 Musiał Filip 25, 62
 Musiel Franciszek, bp 25
 Muranowski Włodzimierz, płk 324
 Murzynowski Andrzej 318, 370, 372
 Mysiakowska Jolanta 53, 54
 Myszor Jerzy, ks. 18, 29

Nastarowicz Elżbieta 261
 Niedzielak Stefan, ks. 38
 Niewęglowski Wiesław, ks. 29, 34
 Nosowski Zbigniew 53
 Noszczak Bartłomiej 38
 Nowak Mieczysław, ks. 28, 131, 132, 185

Obłąk Jan, bp 23
 Ochocka M. 42
 Odziemkowski Janusz 28
 Okoń Czesław, ppor. 161, 168, 172, 260
 Olszewski Jan 22
 Olszewski Witold 42
 Olszowski Bolesław 247, 248, 250
 Olszowski Stefan 33, 341
 Olszyńska Barbara 113
 Onyszkiewicz Janusz 312, 328
 Orszulik Alojzy, bp 20, 46, 47, 99, 100
 Oryga Krystyna 176, 177, 203, 284
 Osiński Jerzy 353
 Osiński Jerzy, ks. 311
 Ostrowski Michał 41, 214, 215, 368

Pabiasz Marian, ks. 25
 Paczkowski Andrzej 20, 21
 Palczewski Andrzej 317
 Palutko Anna 76, 77
 Papierz Zygmunt 122, 125, 126, 136, 234
 „Paryżanka”, SOR 165
 Pawlik K. 213, 358
 Pawlikowski Bronisław, płk 324
 Pawluk Gabriel 193
 Pawłowicz 113
 Pękala Leszek 61, 370, 375
 Piasecki Bronisław, ks. 45
 Piesto Janusz, kpt. 87, 88, 295, 297
 Pietruszka Adam, płk 35, 37, 38, 53, 54, 58, 62, 85, 86, 89–92, 99, 100, 200, 235, 236, 298, 308, 370, 375
 Pietrzak Jan 265, 271, 263
 Pilipiec Michał, ks. 18
 Piotrowski Antoni, ks. ps. „Prawdźic” 261
 Piotrowski Grzegorz, kpt. 19, 37, 38, 58, 61, 298–300, 370, 375
 Piotrowski Paweł 18, 20, 21, 49, 79, 324
 Piotrowski Piotr 263, 279
 Pius XII 39
 Plecińska Dorota 230, 231
 Płatek Zenon, gen. 11, 36, 41, 58, 59, 293–294, 307, 323
 Pobieżyńska Krystyna 45, 50, 52
 Pobłocki, ks. 348
 „Poeta”, TW 45, 50
 Poggi Luigi, abp 39, 40
 „Popiel”, SOR 30, 49–51, 53, 54, 59, 65, 72, 152, 163, 267, 299
 Popieliska Maria 225
 Popiełuszko Marianna 141, 283, 290, 349, 370
 Popiełuszko Władysław 141, 283, 290, 349, 370
 Popiołek Marian, płk 309
 Popowski Marian Józef 267
 Porębski Tadeusz 313, 316, 321, 329, 339, 341, 343, 346, 348, 350
 „Prawnik”, KE, SOS 74
 „Prelegent”, KE 318
 „Prezes”, KE 74
 „Procesor”, SOS 131
 Przanowski Stanisław, płk 357–358
 Przekaziński Andrzej, ks. 50, 62, 63, 78, 152
 Przymek Grzegorz 165, 212, 265, 273, 320, 321, 338
 Przydatek Kazimierz, ks. 26
 Pudysz Zbigniew, płk 307
 Puścian Jerzy 175
 Rachwalska Barbara 247
 Raczyńska Zofia Julia 189
 „Radwański”, TW 28
 Raina Peter 20, 21, 27, 30, 31, 39–42, 44, 48, 57, 66
 „Rak”, SOS 76
 Rakowski Mieczysław F. 40, 314, 316, 321, 329, 339, 341, 344, 346, 348, 350
 „Rawicz”, TW 185
 „Renesans”, sprawa 24
 „Rentgen”, SOR 45, 48, 52, 53, 186
 Riccardi Andrea 48
 Rodowicz Władysław 29, 31
 Rogalewska Ewa 16, 67
 „Rolando”, TW 45
 Romaniuk Kazimierz, bp 25, 26, 46, 54, 103, 104–105, 275, 276
 Romaszewski Zbigniew 29, 48, 315, 327, 328, 336, 337
 Rozwadowski Józef, bp 20, 22, 23
 Rożko Halina 221
 Ruane Kevin 44
 Rumianek Ryszard, ks. 355
 Ryba Marian, gen. 19
 Rymarczyk Aleksander, kpt. 197
 Ryż Stanisław 172, 173
 Rzepecka Jolanta 194
 Sadłowski Czesław, ks. 30
 Sadowska Barbara 164–165
 Salij Jacek, o. 26, 30
 Sasin Józef, gen. 323–324
 Sasinowski Mikołaj, bp 20
 Sawicki Wojciech 67
 Seniuk Aleksander, ks. 29
 Sereda Janusz, płk 324
 Siemaszkiewicz Józefa, płk 36
 Siewierski Mieczysław 362
 Sikorski Jan, ks. 29, 58, 293
 Siła-Nowicki Władysław 265
 Siwek Elżbieta Józefa 253, 254
 Siwek Sławomir 21
 Siwicki Florian 314, 316, 321, 329, 339, 341, 344, 346, 348, 350
 Skarżanka Hanna 88
 Sławik Karol, płk 325
 Słowiak Kazimierz 353

Smędzik Jan, ks. 23
 Sochoń Jan, ks. 36, 44, 80
 Sokołowski Lech 73, 94
 Stachnik Tadeusz 28, 71, 76, 77
 „Stan”, SOR 318
 Stanosz Barbara 318
 Stański Tadeusz 295
 Steinsberg Aniela 337
 Stelmachowski Andrzej 39
 Strzembosz Maciej 330
 „Student”, TW 38, 63
 Sulejko Czesław, płk 49, 134, 197
 Sulka Kazimierz 29, 60, 61
 Suska Małgorzata 52, 56, 120, 185, 186, 203,
 220, 260, 261, 295
 Sygnet Stanisław, bp 130
 Syryjczyk Jerzy, ks. 46
 Szadurski Karol 355
 Szaniawski Klemens 345
 Szczepański Jan 15
 Szczepkowski Andrzej 50, 74, 355, 356
 Szczygieł Tadeusz, płk 105, 301
 Szeremietiew Romuald 295, 296
 „Szmaragd”, SOS 131
 Szomański Andrzej 296
 Szunejko Jolanta 193
 Szwagrzyk Krzysztof 324
 Szymańska Agnieszka 192
 Szymczykiewicz Stefan, płk 326
 Szymecki Stanisław, bp 327
 Śliwiński Jerzy 51, 82, 84, 103, 105, 152, 275
 Śmierczalski-Wachocz Dariusz, ks. 15
 Śpiewak Dariusz 52, 54
 Święcki Czesław 176

 „Tarcza”, TW 28, 49, 65, 71, 74–77, 87, 88
 „Tarnowski”, TW 28, 71
 „Taternik”, SOR 312
 „Tazis”, KO 26
 Terlecki Ryszard 62
 Tokarczuk Ignacy, bp 20, 22, 23, 30, 38, 41, 99
 Traczewski Jan 141, 143, 147–150, 155
 Traczykówna Janina zob. Traczyk-Skaruch
 Janina
 Traczyk-Skaruch Janina 228
 Trąbiński Andrzej 194
 Trudnos-Koszevska Irena 260
 Trzciniński Zenon, gen. 322–323
 Tuchalska Jadwiga, sierż. 254
 Tymiański Ryszard, ppłk 298, 300

 Urban Jerzy 33, 41, 58, 115, 214, 232, 233, 319,
 330, 368
 Uszyński Tadeusz, ks. 25, 29, 30

 Wajda Andrzej 355
 Walczak Bogusław 338
 Walenda Wojciech 101, 102
 Walentyłowicz Anna 312
 Walichnowski Tadeusz 18
 Wałęsa Lech 33, 83, 112, 165, 165, 185, 201,
 218, 219, 224, 238, 254–256
 „Watra”, SOR 328
 Warczuk Wincenty, ks. 63
 Wąsowski Andrzej 76
 Wende Edward 58, 141, 143, 144, 146, 149, 150,
 154, 155, 167, 201, 204, 207, 209, 282, 370
 Węgierski Piotr 76, 77
 Wiejak Czesław, płk 233
 Wilanowski Cyprian 25
 Wiścicki Tomasz 34, 44, 46, 53, 54–56
 Wiśniewski Antoni 177
 Wocial Jerzy 317
 Wojciechowski P. 49
 Wojtyła Karol 19, 26, 27, 31, 33, 35, 38–40, 45,
 46, 57, 64, 131, 220, 340, 364
 „Wolski”, informator 79
 Wolski Leszek 49, 59, 276, 293, 298–300, 305,
 306, 370, 375
 Wołowicz Aleksander, kpt. 27, 51, 93, 94
 Woźniak Marian 321, 346
 Woźny Aleksander, ks. 21
 Wójcik Krystyna Teodozja 161, 168, 170
 Wójcik Tadeusz, płk 308
 Wójtowicz Marcin, ks. 264, 312
 Wrześniński Wojciech 21
 Wujec Henryk 327
 Wyrwich Mateusz 30, 45
 Wysocki Wiesław Jan 28, 67
 „Wysoki” TW 42
 Wyszynski Stefan, kard. 16, 17, 31, 45, 46, 107,
 131, 156, 157, 175, 237, 364

 Virion Tadeusz de 141, 143, 144, 146, 155, 207,
 209, 370, 371

 Zabłocki Janusz 40–42
 „Zadra”, SOR 83
 Zajko Eugeniusz, płk 105
 Zalewski Antoni 176, 179, 289
 Zaława Małgorzata Grażyna 159, 223

Zaława-Dąbrowska Małgorzata Grażyna zob.
 Zaława Małgorzata Grażyna
Zapasiewicz Zbigniew 50
Zarach Andrzej ps. „Andrzej Leskowski”,
 „Mela”, „Ruth” 338
Zaremba Jerzy, płk 325
Zaręba Jan, bp 347
Zarębczan Wiesław Marcin 26
Zawadzki Aleksander 43
Zieja Jan, ks. 127–128
Zieliński Zygmunt, ks. 15
Zientkowski Tadeusz 247
Ziółkowski Stanisław, ks. 18
Zych Sylwester, ks. 46, 335
Żaryn Jan 15, 16, 18, 21, 22, 24, 26, 27, 29, 30,
 32, 34, 36–40, 43, 45–49, 52–54, 60, 62,
 64, 90, 100, 104
Żurek Jacek 18, 38, 67
Żyła Józef Jan 258

S E R I A D O K U M E N T Y

W serii „Dokumenty” publikowane są nieznane dotychczas materiały archiwalne dotyczące najnowszej historii Polski. Pokazują one różne formy represji, jakich obywatele polscy doświadczyli w latach 1939–1989 ze strony władz nazistowskich i komunistycznych, oraz zorganizowane i spontaniczne przejawy oporu społecznego.

Publikacja *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982–1984* zawiera 130 dokumentów archiwalnych. Są to protokoły przesłuchań świadków, protokoły przesłuchań podejrzanego, notatki informacyjne powstałe w czasie śledztwa prowadzonego przez Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie przeciwko ks. Jerzemu Popiełuszcze. Ich uzupełnienie stanowią dokumenty wytworzone przez Urząd ds. Wyznań, notatki służbowe funkcjonariuszy SB, plany czynności operacyjno-śledczych oraz doniesienia tajnych współpracowników SB wykorzystywane przez komunistyczne służby specjalne do inwigilacji kapelana „Solidarności”. W tomie zamieszczono ponadto tzw. informacje dzienne MSW pozwalające na odtworzenie nastrojów panujących wśród Polaków od momentu podania do publicznej wiadomości informacji o zaginięciu ks. Jerzego Popiełuszki aż do czasu jego pogrzebu.